ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 1
MERCREDI
1er JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.409 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.409

ՔԱՂՈՒԱԾՔ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ՈՒՐ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ

Օ-Էս-Սէ-Ը-ի վեհաժողովը հիւրասիրելու թեկնածու ներկայացած էր Պոլիսը. լրատուները տեղեկացուցին թէ Հայաստան ընդդիմացած էր այդ առաջարկին, այն պատճառաբանութեամբ որ նման կարեւոր կազմակերպութեան մը վեհաժողովը չէր կրնար գումարուիլ երկրի մը մէջ որ անդամ բոլոր երկիրներուն հետ անխափան դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած չէր: Պոլսոյ ամերիկեան համալսարանի դասախօս Ք. Քիրիշչի այս մասին գրելով Յունիս 27-ի «Միլլիյէթ»ին մէջ, կ'ըսէ թէ վեհաժողովին Պոլիս գումարուելուն դէմ կանգնած է նաեւ ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը: Այս ընդդիմութիւնն ալ յայտնուած է Թուրքիոյ վարչապետին երբ անցեալ Նոյեմբերին ԱՄՆ կ'այցելէր: Գոնկրէսին ընդդիմութիւնը հիմ ունեցած է մարդկային իրաւունքներու յարգանքին մէջ Թուրքիոյ թերացումները:

Արտաքին քաղաքականութեան հարցերուն մասին Գոնկրէսի ազդեցիկ յանձնաժողովին՝ Եւրոպայի ապահովութեան ու գործակցութեան նախագահ, Ներկայացուցիչներու տան անդամ Ք. Սմիթ յայտնած է թէ ժամանակը հասած է որ Անգարա կիրարկութեան դնէ մարդկային իրաւունքներու մարզի այն պարտաւորութիւնները որոնց յանձնառու եղած է վերջին 22 տարուան ընթացքին, այլապէս Գոնկրէսը դէմ պիտի ըլլայ վեհաժողովին Պոլիս գումարուելուն: Դասախօսը բուն արգելք կը նկատէ այս պատուարը, աւելցնելով որ եթէ ան հարթուի, Հայաստանի ընդդիմութիւնը մեղմելու համար դիւրին է լուրջ ճնշումներ կիրարկել:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԻՆ ՄԱՍԻՆ ԹԱԼԱԱԹԻ ՑՈՒՑԱԿԸ

Մ. Պարտաքչը («Հիւրրիյէթ», Յունիս 28) կ'ըսէ թէ Թալաաթի Թուղթերէն ցուցակի մը տիրացած է. անոնցմէ էջի մը կ'արձագանգէ իր գրութեամբ: Այդ ցուցակը իրեն տուած է Թալաաթի կինը: Հոն ինք գտած է փաստաթուղթ մը որ իր կարծիքով կը հերքէ ցեղասպանութեան պնդումները եւ տրուած թիւերը: Թալաաթ անջատ ցանկերով ներկայացուցած է կայսրութեան բնակիչ Հայերու բնակութեան վայրերը, թիւերը ու տուած նաեւ տեղահանուածներու տեղահանութեան վայրերը եւ տարագրուածներու թիւերը: Այդ ցանկին համաձայն, Ա. աշխարհամարտէն առաջ Հայերու (լուսաւորչական եւ կաթողիկէ) ընդհանուր գումարը 1·250·403 է: Ինք արձանագրութիւն չունեցողներու գանգուած մըն ալ նկատի առնելով, 1·5 միլիոնի կը բարձրացնէ: Իսկ պատերազմէն ետք, կ'ըսէ թէ մնացած է 250 – 400 հազարի միջեւ «տեղացի եւ օտար»:

Ըսել ետք թէ Թալաաթի ձեռագիր այս էջերը մօտ օրէն պիտի հրատարակէ, Մ. Պարտաքչը իր գրութիւնը կ'աւարտէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ 1·5 միլիոն Հայու գոյութիւն հաստատող էջը ձօնելով Ֆրանսայի ընկերվարական երեսփոխան Ռ. Ռուքէի որ ըսած էր թէ 1915 – 1917 1·300·000 Հայ սպաննուած էր Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 29 / 30)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ չարաշահումներու եւ իւրացումներու դէմ լայն պայքարի ձեռնարկուած է: Տասնեակ պաշտօնատարներ արդէն ամբաստանութեան տակ են: Որոշուած էր ստուգել նախարարութեան պիւտճէի վարչութեան գործունէութիւնը, սակայն վարչութեան պետը Մ. Աւետիսեան զանազան պատճառաբանութիւններով կը յետաձգէր ստուգումը: Ի վերջոյ, որոշուած թուականին Յունիս 29-ի նախօրեակին ան իր աշխատավայրին մէջ անձնասպան եղած է:

ԽԱՂԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԸ ԿԸ ԴԺՈՒԱՐԱՆԱՅ

Յունիս 29-ին Ազգային Ժողովին օրակարգով քննարկուած է շահաբեր գործերու տէրերուն պիւտճէին կայուն վճարումներ կատարելու հարցը: Յատկապէս նկատի առնուած է խաղատուներուն պարագան որոնց 90 տոլարի հարկը կը բարձրանայ միջին հաշուով 2500 տոլարի: Ատիկա կը նշանակէ որ ամէն խաղարան ամիսը 10 – 12 հազար տոլար վճարէ պետութեան: Օրինագիծը ներկայացնելով Տնտեսութեան նախարար Է. Սանդոյեան ըսած է որ այդ ձեւով նպատակը որոշ չափով սահմանափակել է Երեւանի կեդրոնը խաղատուներու հետզհետէ մեծցող թիւը:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպայի Խորհրդարանի պատուիրակութեան հետ Յունիս 26-ի հանդիպումին նախագահ Ռ. Քոչարեան շեշտած է. «ժողովրդավարութիւնը մեզ համար հաւատամք է: Հայաստանում այլեւս երբեք քաղբանտարկեալներ ու փակ կուսակցութիւններ չեն լինելու»: Հանդիպումին քննարկումի նիւթ եղած է ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորումն ալ. «ժամանակն է առանց որեւէ նախապայմանների նստել բանակցութիւնների սեղանի շուրջ եւ լուրջ քննարկել մօտեցումները» ըսած է ան: Եւրոպայի Խորհրդարանին ներկայացուցիչները անդրադարձած են նաեւ մահապատիժի խնդրին որուն մասին Ռ. Քոչարեան ըսած է որ անկախութենէն ի վեր ոչ մէկ մահապատիժ գործադրուած է երկրին մէջ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԽՏԱՆԻՇԸ

Այս խորագիրով էջ մը արտատպած է «Ռատիքալ»էն Յունիս 29-ի «Միլլիյէթ»ը. Էթիէն Մահճուպեան կը գրէ թէ Թուրքիա յատկապէս մերձաւոր շրջանի իր պատմութեան մէջ բազմակարծութենէ կը խրտչի: Այն աստիճան որ կ'անտեսէ նոյնիսկ պաշտօնական տեսակէտէն դուրս մնացած Թուրք գրողներու, մինչեւ իսկ այդ շրջանները ապրած զինուորականներու յուշերը: Ըսել ետք թէ «պատմութիւնը պատմաբաններուն ձգել»ու լոզունգը քաղաքական գործածութեան յատկացուած բան է, կ'եզրակացնէ. «իրականութիւնը այն է որ Թուրքիոյ հանրային կարծիքը փոխանակ իր պատմութեան լաւն ու գէշը ճանչնալու, կը նախընտրէ խուսափիլ այն հարցադրումներէն որոնք կրնան իրեն (մաշումի առաջնորդել: Կը նախընտրէ մտաւորական հետաքրքրութիւններու փոխարէն մոռացումը, պատմութեան փոխարէն քաղաքականութիւնը»:

ԲԱՑՈՒՄ ՇՈՒՇԻԻ ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉԻՆ

Յուլիս 19-ին, Վարդավառի օրը բացումը կը կատարուի Շուշիի Ամենափրկիչին որ ծանօթ է Ղազանչեցոց անունով: Տաճարին վերանորոգումին նպաստած են չորս մը բարերարներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ԵՐԵՒԱՆ – ՏԷԼՀԻ ԹՌԻՉՔԸ

«Հայկական աւիաուղիներ» ընկերութիւնը Յունիս 26-ին սկսած է Երեւան – Տէլհի կանոնաւոր թռիչքներուն: «Արարատ» անուն Իլիուշին 86 օդանաւը Մոսկուայէն նոյն օրը Երեւան բերած է հինգ ուղեւորներ որոնք մէկուկէս ժամ ետք մեկնած են Տէլհի: Անոնց միացած են 30 հնդիկ ուսանողներ որոնք ալ արձակուրդի մեկնած են: Օդանաւը Հնդկաստան 22 ժամ մնալէ ետք վերադարձած է Երեւան ու անկէ մեկնած Լոնտոն: Այս գիծով հայկական ընկերութիւնը առիթ տրուած է որ Հայաստան ճամբորդական տարանցիկ կեդրոն մը դառնայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՅՑԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Նախատեսուած էր որ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերգէեւ Յուլիս 1 – 2-ին այցելէ Հայաստան: ԻԹԱՐ – ԹԱՍ-ի թղթակիցը տեղեկացած է Երեւանի ռուսաստանեան զինուորական աղբիւրներէն որ այցը յետաձգուած է, նախարարին ծանրաբեռնուած աշխատանքին պատճառով: Հաւանական կը նկատուի որ այցը տեղի ունենայ Յուլիսի կէսին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

Յունիս 29-ին, Երկուշաբթի, Մոնփըլիէի մէջ է որ Գերմանիա յաղթեց Մեքսիքայի և 2–1 որակուեցաւ քառորդ աւարտականներուն համար: Մինչեւ կիսախաղ, երկու խումբերը ոչ մէկ կէտ կրցած էին նշանակել եւ Բ. կիսախաղին Մեքսիքան էր որ կը տիրապետէր եւ կէտ մը կը նշանակէր: Գերմանացիք 75-րդ վայրկեանին է որ կը յաջողէին հաւասարեցնող կէտը նշանակել, ապա՝ 87-րդ վայրկեանին՝ յաղթական կէտը:

Իրիկունը, Թուլուզի մէջ, դրեթէ նոյն ձեւով է որ Հոլանտա կը յաղթէր Եուկոսլաւիոյ 2 – 1 եւ կ'որակուէր քառորդ աւարտականներու համար:

Այս ութերորդ աւարտականները վերջ կը գտնէին Յունիս 30-ին, Ռումանիա – Խրուաթիա եւ Անգլիա – Արժանթին հանդիպումներով եւ քառորդ աւարտականները կը սկսին Ուրբաթ, Յուլիս 3-ին, Պրազիլ – Դանիա (Նանթ) եւ Ֆրանսա – Իտալիա (Սէն – Տընի) մրցումներով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերային Ժողովրդավարներու Կեդրոնն ալ (Սէ-Տէ-Էս) կուսակցութեանց դրամական աղբիւրներու հարցը կրկին հրապարակ կը հանէ եւ այդ առընչութեամբ ալ դատավարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Փարիզ մինչեւ տարւոյն վերջ կամ 1999-ի սկիզբ: Ալպէր Գալաճեանի յայտարարութիւններն են որոնք պիտի լուսաբանեն դատաւորը: Ան Սէ-Տէ-Սէ-ի Ֆինանսական Կոմիտէին քարտուղարն է եւ ի վերջոյ յայտնած է թէ Սիմոնն Վէյլի ընտրապայքարի (1989-ի եւրոպական ընտրութիւններ) կիսապաշտօն գանձապահը՝ պարզապէս ամուսինն էր: Ֆր. Ֆրոմոն-Մէօրիս, որ ազգ. ըմպղօրն է Սիմոնն Վէյլի ցանկին, հարցաքննութեան ատեն խոստովանած է որ շուրջ 4 միլիոն փրանք յանձնած է գանձապահին «որ հաւաքող մըն էր Սիմոնն Վէյլի»: Գալով Ալպէր Գալաճեանի կ'ըսէ թէ Փիէր Մեհէնըրրի զինքը դրած էր ուղղակի Անթուան Վէյլի (Սիմոնն Վէյլի ամուսինը) հրամանին տակ:

ՓԵՔԻՆԻ Համալսարանին մէջ, չին ուսանողները բաւական նեղը դրին նախագահ Գլինթընը հարցումներով որոնց չէր սպասեր: Օրինակ՝ «Ինչո՞ւ Միացեալ – Նահանգները կը միջամտեն Թայվանի միացման մայր հայրենիքին հետ», «ի՞նչ յետին միտք կայ ձեր ժպիտին մէջ», նաեւ հարցումներ մարդկային իրաւունքներու մասին Ամերիկայի մէջ:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ «ո՛չ» պատասխանեց այն հանրաքուէին որ կ'առաջարկէր արտօնել կամաւոր վիժումը: Ճիշդ է որ ձեռնպահութիւնը մեծ էր (68%), բայց քուէ տուողներու 50,9%-ը մերժեց վիժումը: Կառավարութիւնն ալ որոշեց այլեւս հարցը չդնել:

ՍԼԱԽԿՕ ՏՈԿՄԱՆՈՎԻՉ, այն Սերպը որ ամբաստանուած էր պատերազմական ոճիր գործած ըլլալու յանցանքով եւ կը գտնուէր Լա Հէյի տեղպար բանտը, անձնասպան եղած է իր խուցին մէջ: Դատը նոր վերջացած էր եւ կը սպասուէր վճիռին: Վուքովարի ջարդին պատասխանատու կը նկատուէր որպէս քաղաքապետը քաղաքին եւ միշտ ուրացած է:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱՅԻ մէկ նոր նախկին բարեկամուհին կարգ մը յայտնութիւններ կ'ընէ նախկին Արտաքին Նախարարին մասին, որոնք նաեւ կաշառակերութեան կը վերաբերին: Այս մէկը աղջիկն է Սուրիոյ Պաշտպանութեան Նախարարին եւ այրին սաուդցի միլիառատէրի մը: Ըստ իրեն Սահմանադրական Խորհուրդի նախագահը միջնորդչէքեր գանձած է զէնքի առեւտուրի վրայ, դեռ մութ կէտեր ալ կան Սառլայի հիւանդանոցի կառուցման կապակցութեամբ: 1993-ին Սուրիոյ Պաշտպանութեան նախարարին աղջիկը 8·2 միլիոն փրանք տրամադրած է այդ հիւանդանոցին համար, երբ Ռ. Տիւմա այդ ընտրաշրջանի երեսփոխանի աթոռը կ'ուզէր շահիլ եւ Արտաքին Նախարար էր: Անկէ առաջ ալ խնդրոյ առարկայ կնոջ սաուդցի ամուսինը, որ մեռած է 1991-ին միջնորդ եղած է զինամթերքի վաճառքի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓԱՌԱՏՈՍԱԳԻՐՔ

առաւ..ատաւէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մայիս 24
Սէն – Ժերմէն եկեղեցի

ՆԱՐԻՆԷ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Հանապազօրեայ երաժշտութիւն՝ որ կրնաք ունկնդրել ժամերով եթէ կը սիրէք երգեհոնը։

Ու այսօ՛ր, երկիւղածութիւն պարտադրող Սէն – Ժէրմէնի Եկեղեցիին կամարներուն տակ բան մ՚ունի լուսաւոր գեղեցկութեամբ կը ներկայանար ժամուան մը յայտագիրը։

Նարինէ Սիմոնեան, մեր անզին երգեհոնահարուհին, գիտէ իր խռովայոյզ ոգեկան ապրումները փոխանցել երաժշտական բարձր ներշնչումով, յստակօրէն տալով երգահանին միտումը։ Առանց շաղակրատ ուղիներու մէջ կորսուելու, գործին բուն խորհուրդը։ Այդպէս էր նախ, Լիսթի Վայնէն – Գլակէն – Սորկէնի ըղձալի տարբերակներուն մէջ, որուն հետեւեցաւ երազային փրէլիւտ եւ ֆիւկը Սէզար Ֆրանքի։ Եղերական դրոշմով մը նաեւ Մէնտէլսոնի Տօ մինէօր փրէլիւտ եւ ֆիւկը։

Յետոյ՝ հոգեշահ փունջ մը, նմոյշներով հայ կրօնական երաժշտութենէն, Կոմիտասի թէ Եկմալեանի յօրինումներով։

Վերջացուց իր յայտագիրը բուռն ու կուծալի մեծայաղթ մեկնաբանութեամբը Պախի Տօ մաժէօր թօքաթա եւ ֆիւկով։ Այնպիսի մագնիսական կարողութեամբ մը, ուր նամանաւանդ միջին մասին Ադաճիոյին տեւողութեան, մեզ ամենաապահով ճամբով իր մօտ բարձրացուց։

Բարձունքը հոգեկան գոհունակութեան՝ պարզ, աղուոր ու սիրալի իր նուագով։

Անխօս, հիացիկ կարգուրուած, հոգեպէս վարձատրուած՝ դանդաղ քայլերով կը բաժնուինք Սէն – Ժէրմէն Եկեղեցիէն։

Մայիս 29
Սալ Կավօ

ՖԱԶԸԼ ՍԱՅ

Ահա նոր ուժ մը որ կը յաջողի իրերայաջորդ համերգներով յորդեցնել սրահները ամէնուրեք։

Փարիզի մէջ նոյնպէս։ Հոծածաւալ բազմութիւն մը լեց զինքը։

Յետ պատերազմեան շրջանին՝ Լոմէր Ռէֆիք, Միթհատ Ֆէնմէն, Ճէմալ Ռէշիտ լաւագոյնս ներկայացուցին՝ ինչպէս այսօր Իտիլ Պիրէթ, Վերտա Էրման կամ մանաւանդ Հիւսէյին Սէրմէթ, Թուրք դաշնակահարներու հին թէ նոր սերունդը։

Ոչ մէկը յաջողած էր այսքան սերտ լրագրիւրային աղմուկով մը ներկայանալ հանրութեան։

Այս մէկն ալ ունի ընդոծին յատկութիւններ անկասկած։ Ունի նաեւ արհեստավարժին որոշ ճարտարութիւնը։ Ուժ, արագութիւն, ստեղնաշարային հպումներով զարնուածքներ։

Բա՞ւ է այդքանը։ Եթէ սահմանափակ մնայ ներաշխարհը։ Երբ Մոցարթի քնքոյշ մէկ սոնաթը հետզհետէ կը փոխակերպուի սուրացող շոգեկառքի մը սուլոցներուն։ Երբ երգը կը կորսնցնէ իր փափկավանկ գնացքը։

Ցուցում, զարմանք՝ պահ մը ետք երկուքն ալ կ՚անհետանան։ Յայտագրին ամբողջութիւնը գրեթէ այդպէս ընթացաւ։

Բացառութիւն՝ Ալպան Պէրկի սոնաթը։ Լաւագոյնը կրնար կայանալ, գուցէ կարգ մը անձնական երաժշտական մտորումներուն մէջ, արհեստավարժօրէն յարմարցուած, բայց դժբախտաբար ո՛չ մէկ նորութիւն կը բերէին։ Բացայայտ կաղապարներու վրայ յօրինուած ըլլալով։ Շարունակաբար այդպէ՛ս։ Իրաւ է որ անվերջ հոգեկան ուրախութեան մը տեսիլքը կ՚ուրուագծուէր դէմքին վրայ, ու ժողովուրդը վերացած կը հետեւէր։ Անտակ ուղիի մը քաջագործութեան։

Խռովարար իր խաղը կը շփոթէ պգոյ–նականութիւնը գլայնոտութեան հետ, որ կ՚առաջնորդէ գլայսախրութեան։ Ու տակաւ կը դադրի հաղորդական ըլլալէ։ Բայց եթէ կրնան լրատու բոլոր աղբիւրները միաբերան աղաղակելով «մեծ դաշնակահար մը ծնաւ», պարտադրել երիտասարդ արուեստագէտի մը տիեզերական վերելքը՝ ի՞նչու չէ՛, Ֆազըլ Սայ կրնայ շուտով համբաւի տիրանալ։ Ժողովուրդին որոշ մէկ խաւը սիրաշահելով։

Հետեւիլ՝ սպասել իր յաջորդ համերգներուն։

Յունիս 4
Տան հաւաքոյթ

ՎԱԼԷՐԻ ՕՅՍԹՐԱԽ

Հաւաքուած ենք Տավիտ Օյսթրախի ջութակահար թոռը լսելու։ Առաջին երեւումը Փարիզի մէջ։ Անուն՝ որ մեծայարգ կախարդ ճպոտի մը յիշատակը կ՚արթնցընէ։

Անարդա՞ր ենք յիշելով այդ իր ծանրակշիռ բեռը։ Մոռնալ ամէն ինչ։ Լսել միայն։ Վայրկեանին՝ իր ձայնը։ Ու հո՛դ, Վալէրի Օյսթրախ կը ցուցաբերէ յայտնի երաժշտական ձիրքեր, մեկնաբանական թէ կատարողական։

Վիթխարի կառոյց՝ Սէզար Ֆրանքի Լա մաժէօր սոնաթը։ Յայտնապէս վերջին մասին մէջ կուտայ գործին տարողութեան չափը։ Սկզբնաւորութիւնը սակայն կը մնայ զուրկ հնչողական հարուստ կարողութենէն։

Դաշնակահարուհին՝ Քաթիա Նէմիրովիչ – Տանչէնքօ կրցաւ վիպային դրոշմը տալ Սքրիապինի դժուարին առաջին սոնաթին։

Նաեւ ըլլալ լաւ ընկերացող մը Վալէրի Օյսթրախի, անոր մեկնաբանած Փականինիի զանազան գործերուն մէջ, ուր ջութակահարը ի յայտ բերաւ իր անպարտելի կարողութիւնը։

Որքա՛ն ուրախալի է երիտասարդ ուժի մը առաջին քայլերուն վկան ըլլալ։

Ո՛չ մէկ ապահովութիւնը գալիքին։ Քանի բծախնդիր հաւատարմութիւնը բնագրին ու արհեստավարժ ճարտարութիւնը չեն որ պիտի կարենան ապահովել անխութական հրապոյրը մեկնաբանութեան։

Ա՛յլ անհատականութիւնը։ Որ ընդոծին է։ Աշխատանքն ու ժամանակը զայն կրնան գեղեցկացնել միայն։

Յունիս 8
Սալ Փլէյէլ

ՄՈՒՐԷՅ ՓԵՐԱՀԻԱ

Միջին սերունդին նախասիրած դաշնակահարներէն մին։ Տարուան իր մենահամերգն է։ Յայտագրին մէջ Պախ, Պէթհովէն, Շուպէրթ։

Մեծերը չեն աճապարեր. վստահութիւն ունին իրենց ապագայ կոչական կարողութեան վրայ կարծէք. կը սպասեն որ նախ ժամանակը գործէ։ Այդպէ՛ս Փերահիա, որ ցարդ երբեք Պախի գործերը չէր մեկնաբանած, դէթ համերգի ընթացքին։

Ու ահա այս տարի, երկար բացակայութեան շրջանէ մը ետք, լոյս կը տեսնեն իր սեղմ երգապնակները, անոր յատկացուած, ու այս գիշերուան յայտագրին մէջ ալ նշանակալից երկրորդ «անգլիական սուիթը»։ Պարերու փունջ մը, զոր կը համեմէ հինուկ կշռոյթներովն իրենց ու յատուկ գունաւորումներով։ Ինքնամատոյց համոզիչ նուագ։ Սոյն մեկնաբանութիւնը յարմար գետին կը պատրաստէ Պէթհովէնի երկու սոնաթներու։

Առաջին շրջանի՝ Ֆա մաժէօր, վեցերորդը՝ ու համբաւաւոր Տօ մինէօրը՝ որոնք զարմանազան տպաւորութիւններու տեղի կուտան։ Առաջինը՝ զուարթ, ստանկան, սրամիտ կշռոյթով մը տրուած, ուրախ իր վերջաբանով։ Մինչ երկրորդը՝ նախ տարաշխարհիկ դանդաղ քնքուշութեամբ, բայց վերջին մասը տարականոն արագութեամբ մը, որուն հեշտօրէն հետեւելով հանդերձ ոգեպէս, երբեմն կը փնտռես անոր պերճ հիւթանիւթը։

Յայտագրի երկրորդ մասին մէջ Փերահիա կը մեկնաբանէ Շուպէրթի երկարաշունչ Տօ մինէօր սրտայոյզ սոնաթը։ Հո՛ս, անօրինակ հեւք մը ազնուական, քանդիչ դժնդակ շեշտերով, որ կը վերածէ հոգին մրրկածուփ լճակի։ Պահ մը՝ ժամանակն իսկ կը դադրի. լիազօր է նուագը։

Կրկնութիւնները բերին երկու «էմփրոմփթիւներ», այս անգամ խրախճանքի սիրահար Շուպէրթէն։

Երկու բիւրեղեայ մատուցումներ։

Յունիս 12
Սալ Փլէյէլ

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՑԻՄԵՐՄԱՆ

Քառասնամեայ Ցիմերման ունի այլեւս ինքզինքը պարտադրելու իրաւունքն ու կարողութիւնը։

Ցանցառ իր երեւումներով, նոյնքան ցանցառ իր ձայնագրութիւններով, կը ձգտի ամէն ուղղութեամբ գլուխօրէն վարուիլ իր ասպարէզին հետ, տալու համար իր կարելի լաւագոյնը։ Ու կը յաջողի։ Բոլոր մեկնաբանութիւններուն մէջ լեհ արուեստագէտին, կը գտնենք խոր համոզում ու բանաստեղծական մօտեցում։ Երկերը կատարելագործուած ստեղնաշարային արհեստավարժութեամբ մըն են տրուած միշտ, ոգեւոր մեկնաբանութեամբ տոգորուն։

Ահա դաշնակահարը որ ունի ամէն ինչ։ Ձիրք, ստեղծագործ երեւակայութիւն, անհատականութիւն։

Ցիմերման չէ կորսնցուցած նաեւ իր ազգային ինքնութիւնը։ Զգալի էր այդ յայտագրի երկրորդ մասին մէջ Շոփէնի երրորդ պալատով ու մանաւանդ երրորդ սոնաթով։ Անսայլայլ վեհութեամբ մը տրուած, յատուկ Շոփէնի շունչով վիպային։ Ազդու նուագ։ Ամէն ինչ հրապուրիչ էր այս գիշեր։

Յայտագիր, մթնոլորտ, բանաստեղծ արուեստագէտի մը ներկայութիւնը ու ինքնուաց խանդավառ մեկնաբանութիւն։ Հաւատա՞լ «ինքնուաց»ին։ Ի՞նչով կը տարբերի ուրեմն իր արուեստը միւս «մեծերէն» կրնաս խորհիլ պահ մը։ Ու պատասխանը պարզ չէ. կը մարակէ միտքը։ Այլակերպումով մը գուցէ՞ որ աւելի հաղորդիչ դարձնէ մեզ երգահանին ոգեկան ապրումներուն։

Ամբողջութիւնը՝ ֆիզիքական ու ոգեկան ձգտումի մը յանկարծական՝ երկը մատուցանելու մօտեցումին մէջ։

Վերջին յաղթանակը՝ երգահան, մեկնաբան, ունկնդիր երրեակին։ Ուր արհեստավարժութիւնն ալ բոլորովին ծառայ կը հանդիսանայ երաժշտութեան բուն խորքին։

Ցանցառ երեւոյթ։

Յունիս 14
Հեռատեսիլ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Կիրակի. կէս գիշեր։

Վեց ժամ ոտնագնդակ դիտելէ ետք օրուան խտացեալ յայտագրին կը հետեւէի, երբ հնչեց Մամիկոնեան անունը։

Մրափած վիճակէս արթննալով, լսեցի լուսապայծառ Լիսթի երաժշտութիւն մը։

Ա՛յդ յառաջացած ժամերուն է որ արդէն կը հանդիպիք լաւ բաներու հեռատեսիլի յայտագիրներուն վրայ։

Քանի մը շաբաթ ետք հրապարակ պիտի ելլէ իր վերջին խտացեալ սի–տին ամբողջովին Լիսթի գործերուն նուիրուած։

Բազմիցս լսեցի օրերս երգապնակին առաջին օրինակներէն մին։ Երգահանին ամէն քաջածանօթ ու նաեւ նուազ ծանօթ ամենագեղեցիկ ստեղծագործութիւններէն փունջ մըն է որ համադրած է հոս արուեստագէտը։

Հեռատեսիլէն նուագեց «Վալէ Տօպէրման» յորջորջուած բազմերանգ մէկ երկը՝ ձայնագրած շարքին ամենաարտայայտիչ նմոյշներէն մին՝ մշտաբուխ ոգիով մը, տալով զայն իր բոլոր երեսակներովը։

Ապահովուած կարելի է նկատել յաջողութիւնը այս նոր երգապնակին ամէն ուղղութեամբ։

Վստահ՝ քննադատներն ալ նոյնքան պիտի սիրեն՝ նման արուեստասէրին։

Որքա՛ն բացայայտ ու զգալի է հոս, հրաշէկ ներաշխարհը Վարդան Մամիկոնեանի իր զուսպ բայց բոցարձարծ վիպական նուագին տեւողութեան։ Անխեղդելի վճռականութեամբ մը ձայնագրուած։

Գեղեցիկ՝ հմայիչ մեկնաբանութիւնը Լիսթի լուսավառ գործերուն։

Փարիզ, Յունիս 18

Իտալահայ նամականի

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԻՏԱԼԵՐԷՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Միլանօ, Յունիս 13, Հինգշաբթի, «Հայ Տան» մէջ տեղի ունեցաւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի 1959 – 1997 ժամանակաշրջանին ուսումնասիրութիւններու, խորհրդածութիւններու, գրութիւններու եւ ճառերու իտալերէն հրատարակութեան ներկայացումը, «Հայ Եկեղեցւոյ ինքնութիւնը» – «L'identità della Chiesa Armena» վերնագրով։ Թարգմանութիւն՝ Փիէթրօ Քիւչիկեանի, հրատարակչատուն՝ Էտիցիոնի Տէհոնեանէ, Պոլոնիա։

Այս հատորին հիմը կը կազմէ 1996–ին Նիւ – Եորք անգլերէն լեզուով հրատարակուած Հայրապետին Challenge to Renewal հատորը, որուն պարունակութեան աւելցուած են 1996 Դեկտեմբերին Վատիկան կատարած այցելութեան առիթով երեք գրութիւններ։ Ճառը՝ արտասանուած Ս. Աթոռի Քահանայապետական Հաստատութեան Արեւելեան Ուսումնարանի կողմէ կազմակերպուած հայկական համաժողովին մէջ։ Գարեգին Ա.ի ջերմ ուղերձը՝ Յովհաննէս – Պօղոս Բ. Պապին։ Միասնական յայտարարութիւնը՝ էքիւմէնիք աշխատանքի հանդիպումին վերջաւորութեան։ Հաւաքածոն կը լրանայ 1997 Յունիսին, Աստրիոյ Կրացի քաղաքին մէջ կատարուած եւրոպական երկրորդ էքիւմէնիք հաւաքոյթին արտասանած ճառին գրութիւնով։

Հրատարակութեան տպաքանակն է 1200 օրինակ։ Կը ծախուի իտալական բազմաթիւ գրավաճառատուներու մօտ եւ կ՚արժէ 25.000 իտալական լիրէթ։ Տպագրական ծախքերը հոգացած են 1/3–ով Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը, 1/3–ով Միլանոյի Հայկական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը եւ 1/3–ով Ստեփան Սրապեան հիմնադրամը։ Մօտ 250 օրինակ ուղարկուած է Իտալիա բնակող կարդինալներուն, եպիսկոպոսներուն, ինչպէս նաեւ կղերական հաստատութիւններուն։ Ներփակուած է նամակ մըն ալ ստորագրուած Իտալիոյ Հայկական Եկեղեցւոյ հովիւին եւ Տէհոնեանէ հրատարակչատան պատասխանատու հոգեւորականէն։

Առաջին անգամ է որ այս տարողութեամբ գիրք մը, գրուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եպիսկոպոսապետէն, իտալերէն լեզուով, կ՚ուղարկուի կաթոլիկէ եկեղեցւոյ բարձրագոյն աստիճաններուն պատկանող անձերու։ Գիրքը կը ներկայացնէ Հայ եկեղեցւոյ այսօրուան պետին հոգեւոր եւ եկեղեցական ուղեգիծը եւ կը միտի ծանօթացնել Հայ եկեղեցին, անոր պետը եւ իր մտածումները աշխարհի այսօրուան հարցերուն նկատմամբ։ Գիրքը կը միտի նաեւ, անոր պետին մտածումներուն ընդմէջէն, սատարելու Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Միութեան ձգտումներուն։

Իտալական հրատարակութեան յառաջաբանէն յետոյ, գրուած Թարգմանիչ Քիւչիկեանին կողմէ, Հ. Լեւոն Զէքիեան կը ներկայացնէ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անձը իր կենսագրական տուեալներու եւ իր գիրքը՝ Հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ Հայ եկեղեցին եւ իր կաթողիկոսները։ Կարեւոր ծանօթութիւններով գրութիւն մը որուն միջոցաւ օտար ընթերցողը ճշգրիտ գաղափար մը կրնայ կազմել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ իւրայատկութիւններուն մասին։

Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան որ կը վարէր երեկոն, ցաւ յայտնեց որ Հ. Լեւոն

չէր կարողացած ներկայ ըլլալ: Բայց նախատեսուած է յաջորդ աշնան ընթացքին ներկայացնել գիրքը աւելի ընդարձակ, իտալացի եկեղեցական եւ աշխարհական հասարակութեան առջեւ, ուր Հ. Լեւոն Զէքիեան հայրապետին մտածումներուն վերլուծումը ընող կեդրոնական դէմքը կ՚ըլլայ:

Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան Քիւչիկեանին փոխանցեց Կաթողիկոսին շնորհակալութիւնը իր կատարած աշխատանքին համար, ապա խնդրեց որ Քիւչիկեան խօսի իր կատարած գործին մասին: Անդրադառնալով գրքին, ըսաւ որ ինք ճանչցած է Կաթողիկոսը հոս՝ Միլանօ, իբրեւ Գարեգին Բ. եւ իրեն հետ ունեցած խօսակցութեան ընթացքին տպաւորուած մնացած էր: Վերջին հանդիպումի մը ընթացքին է, Միլանօ, որ Կաթողիկոսը Յ. Մանուկեանին յանձնած է անգլերէն հատորը փափաքելով որ իտալերէնի թարգմանուի: Փ. Քիւչիկեան հետաքրքրութեամբ կարդացած է հատորը եւ անդրադարձած Գարեգին Ա.ի ազգային, եւ միջազգային մշակոյթի մեծ պաշարին: Հակառակ իր կրօնական անվիճելի դիրքաւորումին, անոր մտածելակերպը շատ նորաձեւ է եւ կը համապատասխանէ դըրեթէ աշխարհականի ճկուն եւ ժամանակներու պահանջքը երկրորդող անձի մը դիրքին: Իր վերլուծումները գիտական, նոյնիսկ հոգեվերլուծական սահմաններ ունին: Զգալի է անոր խորունկ հաւատքը: Կ՚ապաւինի աղօթքի եւ անոր ներդործողութեան, բայց կը հաւատայ մանաւանդ, աշխատանքին զոր կը նկատէ մարդ արարածին, մանաւորապէս երիտասարդութեան փրկութեան եւ վերելքին ճամբան:

Քաղաքական մարդու իր մտածելակերպը կը հիմնուի ազգայնական զգացումներու վրայ, բայց ոչ երբեք ցեղապաշտութեան եւ ազգայնամոլութեան վրայ, զորս, կը նկատէ պատճառներէն մեծագոյնը նոյնինքն եկեղեցիներու բաժանումին: Ազգային զգացումները երբեք չեն ընդդիմանար միջազգային զգացումներու եւ դիրքորոշումի:

Վերջացնելու համար կարդաց քանի մը հատուածներ գիրքէն, պարզելու համար իր եզրակացութեան հիմքը:

Յակոբիկ Մանուկեան, գլխաւոր դերակատարներէն է այս հրատարակութեան գործնական իրականացման: Այս հատորը ձեւով մը կ՚ամբողջացնէ հոգեկան, զգացական մասը Հայ եկեղեցիներու ճարտարապետութեան յատկացուած գիտական շարքին, որ նմանապէս իր ջանքով հրատարակուած է:

Իր յիշատակները կ՚երթան շատ տարիներ ետ, երբ առաջին անգամ ճանչցած է այսօրուան Կաթողիկոսը Պէյրութի մէջ, իբրեւ երիտասարդ վարդապետ: Անոր հետ ունեցած առաջին շփումները իրեն համար կազմած են կամուրջ մը հայութեան եւ իր միջեւ, քանի ինք՝ որդի իտալուհի մօր մը եւ Հայ հօր մը, ծնած, մեծցած եւ պատրաստուած իտալական աշխարհին մէջ, միայն երկրորդական կամ լուսանցքային դիրքի մը մէջ էր հայութեան վերաբերմամբ:

Պատրաստուելու համար այսօրուան ներկայացումին, Յ. Մանուկեան կրկին եւ նպատակայարմար ձեւով կարդացած էր գիրքը: Շատ տպաւորուած է որ 1957էն մինչեւ անցեալ տարուան արտայայտութիւններուն մէջ, Հայ Եկեղեցւոյ պետին մտածումները կը պահեն հետեւողականութիւն մը, հակառակ անոր որ գրութիւնները եղած են տարբեր շրջաններու մէջ եւ տարբեր նպատակներու համար:

Իր գրութիւններուն մէջ, ըստ Մանուկեանի, Գարեգին Ա. ունի քանի մը տեսանկիւններ մօտենալու համար աշխարհի խնդիրներուն: Նախ՝ կարկառուն կերպով կը ցայտէ խորունկ մարդկայնապաշտութիւն մը: Դիւրին չէ մանաւանդ կրօնաւորի մը համար մինչեւ արտայայտել այս խոր զգացումը, որովհետեւ բաժանում մը կայ աշխարհական եւ կրօնական մտածումներուն մէջ երբ մարդուն կը վերաբերի: Աշխարհի կացութիւնը շատ դըժուար է, չկայ միայն խաչը, կայ նաեւ խաչելութիւնը: Որով պէտք է ընդունիլ եւ ապրիլ աշխարհը այնպէս ինչպէս որ է, եթէ չենք ուզեր ըլլալ անցեալին կառչած պահպանողական անձեր: Այսինքն պէտք է յառաջդիմենք՝ պահելով անցեալի արժէքները եւ անցեալի մարդկայինը: Բայց՝ «Աշխարհը դիւրաբեկ է, պէտք է վարուիլ ծայր աստիճան խոհեմութեամբ». այս նախադասութիւնը զոր Գարեգին Ա. կարդացած է Լոնտոնի մէթրոյի պատի մը վրայ, իրեն համար կ՚ըլլայ վերլուծելու առիթ մը եւ զարգացնելու իր մտածումները: Ինք հաշտութեան մարդ է: Իր առաջին գրուածքին մէջ ցաւ կ՚արտայայտէ բաժանումներուն համար եկեղեցիներուն միջեւ, ընդհանրական եւ ազգային, բայց նաեւ ազգային կեանքին մէջ: Պէտք է երկխօսութիւն՝ հետացնելու համար յամառ կեցուածքներ, իրարու մօտ բերելու համար բաժանուած կողմերը: Այս է իր երկրորդ տեսանկիւնը:

Կայ ուրիշ տեսանկիւն մը, դժուար վերլուծելի, այդ է ընդհանրականի եւ մասնայատուկի գաղափարը: Բայց մասնայատուկը կը ճանչցուի եւ բնորոշուի ընդհանրականին մէջ մին չի բացառեր միւսը: Եկեղեցին՝ իր իսկ սահմանումով՝ ընդհանրական է, վեր է ամէն տեսակի տարբերութենէ, փիլիսոփայական, մշակութային եւայլն, բայց իր ծոցին մէջ է որ կը զարգանայ եւ կը բարեփոխուի ազգային եկեղեցին, մասնայատուկը:

Բայց, ինչպէս ըսաւ սկիզբը, Մանուկեանի համար այս գրքին բուն նպատակը ձգտումն է դէպի վերանորոգում, հոգեպէս եւ ներքնապէս: Այս է միտքը որ կը տիրէ գրուածքներուն երկայնքին:

Վ. Բ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՆՇՈՒՄԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՄԷՋ

Վիլէօրպանի կեանքը մերթ ընդ մերթ կ՚ապրի Հայ Մշակոյթի Տան շուրջը:

Այդպէս ալ եղաւ պարագան Շաբաթ, Յունիս 13–ին, երբ տեղւոյն ծերակուտական – քաղաքապետը Ժիլպէր Շապրու ու երեսփոխաններ՝ Ժան – Փոլ Պրեթ եւ Մարթին Տաւիտ եկած էին տօնելու Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը, զոր քուէարկած էր Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը Մայիս 29–ին:

Հակառակ հեռատեսիլէն սփռուած Ֆութպոլի Համաշխարհային Բաժակին առընչուող մրցումներուն, Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնը լեցուն էր երեկոյեան ժամը 9–ին. ինչ որ զարմանք պատճառեց վերոյիշեալ երեք հիւրերուն:

Հայ Մշակոյթի Տան քարտուղարուհին՝ Անահիտ Կենճեան առաջարկեց դիտել, նախ եւ առաջ, վիտէօ – երիզ մը, որ ամփոփումն էր Մայիս 29–ի Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի պատմական նիստին:

Յուզումով լեցուն պահեր՝ որոնց հանդիսականները հետեւեցան մեծ հետաքրքրութեամբ, ու խանդավառ ծափահարութիւններով ողջունեցին քուէարկուած բանաձեւը՝ յոտնկայս:

Երեկոյթի առաջին բաժինը աւարտեցաւ Մշակոյթի Տան նախագահ Գեղամ Կանանեանի ճառով: «Հարկ է ընդգծել որ Հայ ժողովուրդի կրած ցեղասպանութիւնը կրնար առիթ ըլլալ՝ համայն մարդկութեան՝ զայն նկատելու որպէս մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր: Դըժբախտաբար, միջազգային ոչ մէկ ատեան պիտի հետապնդէ ու գործէ այս ճամբով, որու շնորհիւ Թուրքիոյ կառավարիչները կը շարունակեն մնալ անպատիժ»: Գեղամ Կանանեան մանրամասնօրէն ներկայացուց ցեղասպանութեան ու անոր ճանաչման թղթածրարը, յիշեց արձանագրուած յաղթանակները, առանց մոռնալու ննդափոխման հոսանքներն ու անոնց հեղինակները:

Խորին շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ երեք հիւրերուն ու բոլոր անոնց որոնք «ճիգ չխնայեցին իրականացնելու Մայիս 29–ի Թուականը: ... Որովհետեւ հայութեան յաղթանակէն անդին, ամբողջ մարդկութեան յաղթանակն է որ կ՚ուզենք տօնել այս գիշեր»:

Ներկաներուն առիթ տրուեցաւ հարցումներ ուղղելու Վիլէօրպանի քաղաքապետին ու իր ընթերակայ երեսփոխաններուն:

Արտայայտուած մտահոգութիւններն էին՝ Ծերակոյտի դիրքն ու դերը, բանաձեւի վերջնական վաւերացումը, Թուրքիոյ ճնշումներն ու առեւտրական պայմանագիրներու կասեցումը:

Երախտալից պատասխաններու վրայ՝ հանդիպականները հրաւիրուեցան բարձրացնել ուրախութեան բաժակները ու վայելել ճոխ ընդունելութեան մը հիւրընկալ սեղանները:

ՎԱՐԴԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Յունիս 25–ին Երեւան ժամանած է Հնդկաստանի լիազօր դեսպան Վիդիա Փուշան Սոնի, Նախագահ Ռ. Քոչարեանին յանձնելու համար իր հաւատարմագիրը: Յունիս 26–ի երեկոյեան ալ դեսպանը կը մասնակցէր Երեւան – Տէլհի օդային ուղղակի գիծի բացման պաշտօնական արարողութեան: Հնդկաստան Յունիս 22–ին պաշտօնապէս տեղեկացուցած է Հայաստանի՝ Երեւանի մէջ դեսպանատուն բանալու իր որոշումը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՓԻՐԷԱՅԻ (Յունաստան) քաղաքապետական Թատրոնին մէջ, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան, Յունիս 7–ին տօնուած է Հայաստանի առաջին անկախ հանրապետութեան 80–ամեակը: Հանդիսութեան նախագահած է Դաւիթ Պետրոսեան: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են ՀՀ. դեսպան Արման Կիրակոսեան, Ազգային վարչութեան ատենապետ տոքթ. Արմէն Տէրեան, Յունաստանի Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Շահան Ֆարաճեան, ՌԱԿ–ի Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Տիգրան Քաջիկեան: Գլխաւոր բանախօսը եղած է, Պէյրութէն, Վարանդ Փափազեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահական յանձնակատար՝ Մանոլի Խրիստոֆիտիս իր մօտ հըրաւիրելով կիպրահայ համայնքի ներկայացուցիչները յայտնած է թէ պետութիւնը որոշած է հոգածու ըլլալ փոքրամասնութիւններուն եւ այդ առընչութեամբ ներկայացուցած է կարգ մը առաջարկներ. – Կիպրահայ աշակերտներուն համար ձրի երկրորդական ուսում, յատուկ պիւտճէ յատկացնելով Մելգոնեան հաստատութեան, հոգեւոր հայրերու թոշակներու ապահովում, քաղաքացիութեան դիմումներու հարցին բարւոք լուծում իր գրասենեակին միջոցաւ: Այս առաջարկները գոհատանքով ընդունուած են համայնքին կողմէ:

ՊՈԼՍՈՅ Խասգեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 11–ին, համերգ մը տուած է վարժարանի պատանիներէ եւ պարմանուհիներէ կազմուած երգչախումբը: Ճոխ յայտագրով մը ներկայացած են տղաք ու աղջիկները իրենց երգերով, պարերով եւ նուագով: Հանդիսութեան աւարտին, Խասգեանի տնօրէնուհին՝ Տիկին Սաթենիկ Նշան շնորհակալութեան եւ շնորհաւորութեան խօսք մը արտասանած է:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 13–ին «Այնթապի տօհմիկ օր»ուան ձեռնարկը տեղի ունեցած է որուն ներկայ եղած են 600–է աւելի Այնթապցիներ, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ–ի Ռուբինա մասնաճիւղին: Մուտքին ցուցադրուած են Այնթապի ձեռագործներ եւ այլ գործիքներ: Ցուցադրուած է Այնթապի շուրջ տեսերիզ մը զոր պատրաստած է Սուրէն Չէքիճեան:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Յաճախ այս գիտողութիւնը կ՚ընէին ծանօթներս, բայց ես չէի լսեր: Ես որո՞ւն կրնայի սպասել: Ո՞վ կորսնցուցած էի, որ գտնելու յոյս ունենայի: Իմիններս բոլորը աչքերուս առջեւ ջարդուեցան: Ես մէկիկ – մէկիկ անոնց դիակները կոխկըռտեցի, անցայ... Բան չմնաց իմ ետեւս, որ յոյս ներշնչէր ինծի, հետաքրքրութիւնս շարժէր:

Ու եթէ կ՚երթայի հոն, ցամքած գետի կամուրջին մօտիկը, առիկա ունէր ուրիշ իմաստ մը: Շրջանը չէր նմաներ այն միջավայրին, ուր անցուցած էի իմ օրերս: Բայց կամուրջ մը կար, շուրջը մացառներ, դիմացը ծառաստան եւ քիչ անդին ալ փլփլած տուներ: Այս պատկերը ինծի համար խոր իմաստ ունէր:

Ես, իմ պարապոյ ժամերուս մեծ մասը այդ վայրին մէջ կ՚անցընէի, ապրելով ու վերյիշելով այն բաները, որոնք տակաւին շատ թարմ էին իմ յիշողութեանս մէջ, որոնց համար կ՚արտասուէի ու կը մղկտայի ամէն ատեն:

Ու երբ կառաչարը, յոգնած ու դանդաղ Փչչոցներով առջեւէս կ՚անցնէր կայարան մտնելու համար, կարծես յիշողութիւնս աւելի կը թարմանար եւ սիրտս աւելի կը կսկծար:

Օր մը...

Ի՞նչ օր էր, չեմ յիշեր: Անձրեւո՞տ էր, արեւո՞տ... Լո՞ւս թէ Կիրակի: Մոռցած եմ...

Ուրեմն օր մը բնազդս թելադրեց, նախազգացում մը պաշարեց միտքս, «գնա Վանիկ, գնա...» կ՚ըսէր:

Ելայ գացի, դիրք բռնեցի սովորական տեղս: Երեսս շոգեկառքի գիծերուն՝ կըռնակս կամուրջի սալաքարերուն: Կառախումբին ժամանման պահն էր:

Զուշացաւ: Դիմացը մօտակայ ձորակին քովէն սուլեց, Փչչաց ու դանդաղ թաւալումով մօտեցաւ կայարանին: Մինչեւ իմ առջեւէս անցնիլը բոլորովին դանդաղեցաւ: Կառաչարին բոլոր վակոնները խճողուած էին: Հալիւրաւոր գլուխներ պատուհաններէն դուրս կախուած, ապշահար, հետաքրքիր հայեացքներով կը դիտէին բազմութիւնը եւ շրջակայքը:

Թաշկինակներ օդին մէջ, աղմուկ, գոռում, գոչում:

Աչքերս բնազդօրէն յառած էի վակոններէն դուրս երկարած գլուխներուն ու դէմքերուն, որոնք չարժանկարի մը պէս կ՚անցնէին հատ – հատ, միօրինակ:

Պատուհանէ մը դուրս կախուած երկու գլուխներ քով քովի՝ երկու զոյգ աչքեր դէպի ինծի ուղղուած՝ կարծես բան մը կը խօսէին ինծի: Ե՞րբ, ո՞ւր տեսած եմ այդ գլուխները, այդ չանթահարիչ աչքերը, Աստուած իմ...

Շփոթած, խենթի մը երեւոյթով վազեցի դէպի կանգ առած կառաչարը, աչքերս միշտ ուղղած ինծի ծանօթ երեւցած գլուխներուն եւ աչքերուն: Նոյն ատեն ականջիս հասաւ սուր ձայն մը. – «Վանիկ ... Վանիկ ... Մատօ...»

Կարծես աչքերուս առջեւէն ինկաւ սեւ, թանձր վարագոյր մը եւ դիմացս գտայ Աստղիկն ու Սիսէն...

Ո՞վ պիտի կրնար նկարագրել այդ պահը...

«Խենթեցեր է», ըսին եւ գլս կառաչարէն հեռացուցին:

Մենք իրար գտանք կայարանէն դուրս, բազմութեան մէջ: Մեր ողջագուրումը եղաւ յուզիչ, յորդառատ արցունքներով ... Հաւատայի՞ աչքերուս: Կ՚ուզէք որ պատմեմ մնացեալը: Այսքանը կը բաւէ: Մնացեալը մեր ողբերգութեան մէկ ուրիշ էջն է, որ կրնայ հատորի մը նիւթը կազմել:

Արիւնոտ կամուրջէն մինչեւ չոր, ցամքած գետակին կամուրջը՝ երկար ժամանակ անցաւ, ցնցող դրուագներով: Ես, այժմ այս օտարութեան մէջ, գտած էի Աստղիկը եւ Սիսէն: Ի՜նչ երջանկութիւն:

Հին աւերումներու, անցած դառնաշունչ օրերու տեղ, նոր ու երջանիկ շըրջան մը կը բացուէր իմ առջեւս...

Եղանք ընտանիք: Եղանք տուն տեղ: Շինեցինք մեր բոյնը: Այսօր երբ ալիտակ շողքը ինկած է մազերուս մէջ եւ բազմաթիւ խորշեր ճակտիս վրայ, հինգ երիտասարդ – պատանիներու թիկունքները կ՚ուռեցնեն կուրծքս. – Գարեգին, Արօ, Ձիաւոր Խաչօ, Պայտար Մանաս, Խենթ Նշան ... Անուններու շարքը կը շարունակուի, յուսամ եմ, որ անոնց գործն ալ պիտի շարունակուի:

Քոյրս՝ Սիսէն ալ իր երջանիկ բոյնը ունի: Ու խելացի աչքերով մանչ մը եւ աղջիկ մը այդ բոյնին մէջ, – Վանիկ, Աստղիկ: Անոնք Սուրիոյ ազատ հողին վրայ, իրենց ճակտի քրտինքով յաջողած են այն օրերու թխթխէ տաղաւարը երկյարկանի բնակարանի մը վերածել:

Կամուրջ մըն ալ մեր եւ իրենց կեանքը...

(Շար. 35 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

զոր Ֆրանսա կը փափաքէր ընել Սասունի Արաբերոյ հետ։ Տիւմա ուզած է նաեւ փաստաբան ըլլալ Սասունցիին ժառանգութեան (հարստութիւնը 2 միլիառ ֆրանք կը գնահատուէր)։

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՒԶԷ ՀԱՃՈՅՔ ՊԱՏՃԱՌԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Կ'ԸՍԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ

«Ֆիկառօ»ի (Յունիս 30) ընթերցողներու նամականիի բաժնին մէջ լոյս տեսած են Ֆրանսայի Կիպրոսի նախկին դեսպան՝ Ժ. Տ. Փառլինիի տողերը։ Ան կը գրէ թէ ոչ ոք կը հասկնայ որ մեր երկիրը (Ֆրանսան) որ 1974-ին առաջինը եղաւ Ապահովութեան Խորհուրդին Թուրքիոյ յարձակումը եւ Կիպրոսի մէկ մասին գրաւումը իր ուժերուն կողմէ դատապարտող բանաձեւ մը ներկայացնողը, յանկարծ դիրք փոխած ըլլայ։ Այս դիրքը կը ձգտի ընդունելու Տէ փաքթօ սթաթու քուօն, մինչ կիպրական Պետութեան ինքնիշխանութիւնը ամբողջ հողամասին վրայ ճանչցուած է միջազգային հասարակութեան կողմէ, միայն Թուրքիոյ բացառութեամբ։ Ամէն բան ցոյց կու տայ որ մեր կառավարութիւնը խորհեցաւ այդ ձեւով «հաճոյք պատճառել» Թուրքերուն որոնք դժգոհ մնացած են Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումէն Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԺԱՆ ՏԻՒԹՈՒՐԻ

«Ֆրանս - Սուար», Յունիս 30-ին հրատարակած էր այն նամակը զոր Ալեքսի Կէօվճեան ղրկած էր ի պատասխան Ժան Տիւթուրի գրութեան («Յառաջ», Յունիս 24)։

Académiquement incorrect ? խորագրուած նամակին մէջ, Ա. Կէօվճեան կը յիշէ այն պայմանները որոնց մէջ Հայերը Ֆրանսա հաստատուած են եւ զարմանքով կը նկատէ որ Ժ. Տիւթուրի քրոնիկը այն տպաւորութիւնը կը թողու որ այն արժէքները որոնք Ֆրանսայի մեծութիւնը ըրած են երկրորդական կը դառնան Թուրքիոյ հետ առեւտրական պայմանագրերու ջնջումին սպառնալիքին տակ։

Ըստ երեւոյթին, թերթը ինք կարծիք չունի, բայց գոնէ պարկեշտ գտնուած է այս նամակին հրատարակութեամբ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր քրոջ՝ Մարի Ալիքեանի (ծնեալ՝ Գասպարեան) մահուան (Կրընոպլ) քառասունքին ի յիշատակ, Տիկին Ռոզա Սթաթեան 1000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սարգիս Չիչէքի մահուան առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Պր. Ստեփան Ճօչքուն, Պր. Գրիգոր Պաղտաք 500-ական Ֆր., Պր. Հերմոն Քայա 300 Ֆր., Տիկին Սոնա Աքֆրաթ 200 ֆրանք, Պր. Համլէթ Աթանասեան 300 ֆրանք, Պր. Ճահճահ, Պր. Հարէթ Զամբուր 200-ական Ֆր., Գույումճեան ընտանիք 500 Ֆր., Պր. Լորիս Տիրատուրեան 300 Ֆր.։

Հրայր Մաֆեանի մահուան առիթով Տիկին Շէրիք կը նուիրէ 500 Ֆր. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին։

(Շար.)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յուլիս 2, տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Մերոյ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ։

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

l'UGAB en vacances

à l'occasion des vacances, l'UGAB organise **du 24 au 30 juillet** pour la deuxième année concécutive, **UN SEJOUR FAMILIAL EN PENSION COMPLETE A CHAILLOL-LA-VILLETTE (Hautes - Alpes)** où vous pourrez profiter d'une ambiance chaleureuse, déguster de bons petits plats mijotés par un chef arménien, et, enfin, respirer l'air pur des montagnes.

Pour tous renseignements, appeler : le **04 91 22 10 45**

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 5 juillet à 9 h. 30

Aznavour pour l'Arménie avec l'aide de la Banque mondiale souhaite reconstruire les écoles arméniennes.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ, 3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ, 5 դասարան (sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ (sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;

— Fête champêtre avec chants et danses;

— Buffet assuré midi et soir;

— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— Venez nombreux ———

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Offre d'emploi

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, dans le cadre d'un emploi-jeune ou contrat à durée déterminée à mi-temps, un(e) collaborateur (trice) qualifié(e) dans le domaine de la communication et montage de dossiers administratifs (connaissance de l'arménien et de l'anglais souhaitée ainsi que de l'outil informatique).

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE BELLEFONTAINE (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et Les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sport, randonnée, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chants...).

Nous vous invitons à inscrire vos enfants auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

Alfortville	Mme Zabounian	**01 43 76 50 52**
Arnouville	Mme Altounian	**01 39 87 08 73**
Asnières	Mme Danoux	**01 42 42 85 87**
Bagneux	Mme Pekmezian	**01 46 63 10 48**
Chaville	Mme Der Kaloustian	**01 47 50 64 37**
Issy-les-Moulineaux	Mme Papazian	**01 46 42 90 68**
Paris	Mme Abousefian	**01 47 84 82 90**
Sevran	Mme Papazian	**01 43 83 87 68**
Décines	Mme Dolmadjian	**04 78 49 26 66**
Lyon	Mme Aghayekian	**04 78 45 17 55**
Grenoble	Mme Saboundjian	**04 76 49 17 16**
	Mme Andonian	**04 76 43 18 44**
Valence	Mme Baron	**04 75 40 12 49**
Vienne	Mme Reymond	**04 74 85 18 58**
St-Maurice de Beynost	Mme Goubation	**04 78 55 28 82**
Vaulx-en-Velin	Mme Djanikian	**04 78 80 27 43**
Marseille	Mme Gabrielian	**04 91 77 61 66**

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents **Samedi 15 août. Venez nombreux.**

Inscriptions seulement pour le séjour **du 27 juillet au 20 août**

Age des colons: pour participer les colons doivent être nés entre le 1/1/83 et le 31/12/91.

Prix: 3 300 F + voyage: 450 F (Paris et Marseille).

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE *KHANASSOR*

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun Groupe «Arghoutian»

et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

— Ambiance — Buffet — Jeux — Concours

Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou Stands jeux enfants

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel

à l'Auditorium Palais du Pharo

XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK - MESROP

Direction : **KHATCHIG YILMAZIAN**

Les détails ultérieurement.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 2
JEUDI
2 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·410

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

73e ANNEE — N° 19.410

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1)

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 30-ին Երեւան հասած է Արժանթինի նախագահ Գ. Մէնէմի գլխաւորած պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմեն Ներքին նախարարը, նախագահի գլխաւոր քարտուղարը, ցամաքային ուժերու հրամանատարը, պաշտօնատարներ, փոխ-նախարարներ: Նախագահ Մէնէմ հրաւիրած է նաեւ Արժանթինի համայնքէն ներկայացուցիչներ. Ա. Կոստանեան, Լ. Արսլանեան, Դ. Սամուելեան եւ ուրիշներ: Օդակայանին մէջ զիրենք դիմաւորած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետ Ա. Դարբինեան, Արտաքին Գործերու, Ներքին Գործերու նախարարները, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ: Երկու նախագահները առաջին կարճատեւ հանդիպում մը ունեցած են լրագրողներու հետ: Նախագահ Մէնէմ կարեւոր նկատած է որ իր երկրին մէջ կայ աւելի քան 100 հազարնոց հայկական գաղութ մը որ վերջին տարիներուն կամուրջ հանդիսացած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու համար:

Նոյն օրը երկու նախագահները քննած են երկու պետութիւններուն յարաբերութիւններուն առնչուած հարցերու լայն շրջանակ մը: Այդ հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Ապա Ռ. Քոչարեան եւ Գ. Մէնէմ ստորագրած են միասնական յայտարարութիւն մը որ կը վերաբերի Հայաստանի եւ Արժանթինի բարեկամական յարաբերութիւններու զարգացման: Համաձայնագրեր ստորագրուած են մշակոյթի, կրթութեան, առողջապահութեան եւ հիւլէական ուժանիւթի մարզերուն մասին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ծերակոյտի Ֆրանսա-Հայաստան բարեկամութեան խումբի նախագահ ծերակուտական Ժ. Ուոէնի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Յունիս 30-ին ընդունուած է վարչապետ Ա. Դարբինեանի կողմէ: Հանդիպումին որուն ներկայ եղած են Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Մ. Լըկրա եւ Հայաստանի Փարիզի առժամեայ գործավար Գ. Տէր-Ստեփանեան, քննարկուած են Հայաստանի տնտեսական տարբեր մարզերուն մէջ ֆրանսական ընկերութիւններու ընդգրկումի հարցերը: Պատուիրակութիւնը նոյն օրը ընդունուած է Երեւանի քաղաքապետին կողմէ:

ԻՐԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ՄԵՂՐԻԻ ՓԱՊՈՒՂԻԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Իրանեան «Ջամրաչան» հիմնադրամը պատրաստակամութիւն յայտնած է նիւթականը հայթայթելու Մեղրիի լեռնանցքին երեք քիլոմեթրնոց փապուղիին շինարարական աշխատանքին: Հարկաւոր պիւտճէն գնահատուած է 80 միլիոն տոլար: Այդ փապուղիով երկու երկիրները միացնող ճամբան 9 քիլոմեթր կը կրճատուի:

ՀԱՅԵՒԳԱՆԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻՒՆ ՄՇԱԿՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յունիս 24-ին Երեւանի մէջ Արդիւնաբերութեան ու Առեւտուրի նախարարութեան «Հայոսկի» պետական ձեռնարկութեան եւ գանատական «Ֆըրսթ Տինասթի»ի միջեւ ստորագրուած է համատեղ ձեռնարկութեան ստեղծումի պայմանագիր մը որով կարելի պիտի ըլլայ արտահանել Սոտքի եւ Մեղրաձորի հանքերու ոսկին ու մշակել: Մշակումը կը կատարուի Արարատի գործատան մէջ: Համատեղ ձեռնարկութեան հիմնադրամը 40 միլիոն տոլար պիտի ըլլայ, կէս առ կէս բաժնըւած կողմերուն միջեւ: Կը նախատեսուի որ ձեռնարկութեան գործունէութեամբ ուղղակի եւ անուղղակի կերպով շուրջ երկու հազար աշխատանքի տեղ բացուի:

ՀՀՇ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

ՀՀՇ վարչութեան Յունիս 29-ի նիստը կրկին քննարկած է Շարժումին ծրագրին փոփոխութիւններու նախագիծը: Հոն կը շեշտուին մարտունակ բանակի անհրաժեշտութիւնը որպէս երկրին ապահովութեան հիմնաքար, մասնաւոր սեփականութեան կարեւորութիւնը, ընկերային արդարութեան սկզբունքը՝ որպէս կուսակցութեան գործունէութեան մեկնակէտ: Նկատի ունենալով նախագահ Վ. Սիրադեղեան ըսած է թէ ոչ մէկ կուսակցութիւն այնքան յստակութեամբ արտայայտուած չէ քաղաքական իր կարծիքներուն որքան ՀՀՇ-ն: Նիւթ եղած է համագումարի հարցն ալ:

«ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»

Այսպէս կոչուած է նոր հիմնադրուած հանրաժողովը որուն նպատակն է օգնել ժողովուրդին որ ընկերային ծանր վիճակէն դուրս գայ: Նախագահն է Վարդան Պետրոսեան: Նշանաբան ընտրուած է «Պայքարը՝ գործով»:

ԼՂՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Հանրապետութեան նախագահ Արկադի Ղուկասեան Յունիս 30-ի հրամանագրով հրապարակած է ԼՂՀ կառավարութեան նոր կազմը.

Առողջապահութեան նախարար — Ալեքսանդր Պետրոսեան
Արտաքին Գործերու նախարար — Նայիրա Մելքումեան
Գիւղատնտեսութեան նախարար — Արմօ Ծատուրեան
Ներքին Գործերու նախարար — Ռոպէր Շաֆրեան
Պաշտպանութեան նախարար — Սամուէլ Բաբայեան
Ընկ. Ապահովութեան նախարար — Լեոնտոն Ղուլեան
Տնտեսական եւ կառուցուածքային բարեփոխումներու նախարար — Բենիկ Բաբայեան
Քաղաքաշինութեան նախարար — Եդուարդ Շախրամանեան
Ֆինանսներու նախարար — Վլատիմիր Միքայէլեան
Արդարադատութեան պետական վարչութեան պետ — Ռոպէր Հայրապետեան
Հարկային պետական վարչութեան պետ — Սերժ Առուշանեան
Վիճակագրութեան, պետական արձանագրութեան եւ վերլուծութեան Պետական վարչութեան պետ — Վահէ Դանիէլեան
Կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար — Գարեգին Ղազարեան

ԹՐՔԱՍՏԱՆ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը Յունիս 29-ին Հանրապետութեան նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլի նախագահութեան ներքեւ գումարեց իր պարբերական նիստը, որու օրակարգին վրայ այս անգամ ծանր կը կշռէին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ հայկական ցեղասպանութեան առնչութեամբ տրուած որոշումն ու Կիպրոսի մէջ արձանագրուած վերջին մագլցումը:

Մամուլը անեղկացած է որ նիստի ընթացքին Արտաքին նախարարութիւնը ժողովականներուն բացատրութիւններ տուած է Ֆրանսական Խորհրդարանին կողմէ ընդունուած բանաձեւին մասին: Նիստի ընթացքին ժողովականները քննարկած են թէ ինչեր պէտք է ընել որպէսզի Ֆրանսայի Ծերակոյտը վերջնականապէս մերժէ այդ բանաձեւը: Ժողովականները գնահատանքի ենթարկած են նաեւ այն աշխատանքները, որոնք առաջ կը տարուին որպէսզի ազգային Թուրքիա դարձեալ դէմ յանդիման չմնայ հայկական ցեղասպանութեան մասին նոր բանաձեւերու հետ:

Օրակարգի բերուած է նաեւ Կիպրոսի հարցը, որ վերջերս նոր մագլցում արձանագրած էր նախ հելլէն, ապա թրքական ռազմաաւանակներու կղզի վայրէջք կատարելու հետեւանքով:

Օրակարգի միւս նիւթերն էին Արտակարգ Վիճակի գործադրութիւնը ու ՓՔՔ-ի ի նպաստ դուրսէն ու ներսէն կատարուած օժանդակութիւններու հարցը:

ԿՐԿԻՆ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ԴԷՄ

«Թիւրքիյէ» թերթին մէջ, Յունիս 30-ին տոքթոր Վէյսէլ Կանի կրկին կը յարձակի Մեսրոպ Արք.ի վրայ գրգռիչ տողերով, որոնց բացայայտ նպատակն է մաքեր պղտորել եւ թշնամական հանրային կարծիք անուցանել: Անդրադառնալէ ետք ալ անցեալի աճարեկչական արարքներու, երթալով մինչեւ Եանըքեան որ «ցնդած Մութաֆեան» մը կ'որակէ, Կանի այլ խորհրդածութիւն մըն ալ կ'ընէ: Կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞վ պիտի պարտադրէ Մեսրոպ Արք.ի որ չգործածէ այլեւս Պատրիարքական Փոխանորդի տիտղոսը, քանի որ ընթացք չի տար արդելքին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԱՆԱՅԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ Բաքու-Ճէյհան քարիւղատարին դէմ խաղաթուղթ մը տուած է Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթը գրած է թէ կարելի չէ քարիւղատար մը անցընել շրջանէ մը որ ենթակայ է երկրաշարժի մշտական սպառնալիքի: Ակնյուցած է նաեւ թէ այդ շրջանը արդէն քրտական զինեալ կազմակերպութեան՝ ՓՔՔ-ի հակակշռին տակն է:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱԼԱԾԻՉ օդանաւ մը քարուքանդ ըրած է հակօդային հրթիռներու կայան մը Իրաքի հարաւը, ըստ ամերիկեան աղբիւրներու: Պաղտատ կ'ըսէ թէ ռմբակոծութիւններու թիրախն էր ջուրի պահեստանոցը: Ուաշինկթըն կը ջանայ շատ չմեծցնել հարցը, մինչ Իրաք «Միացեալ-Նահանգներու յարձակողական նպատակները» կը ձաղկէ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նշանաւոր Գանըպիէրի պուլվարը ոճրափորձ մը գործուած է Յունիս 30-էն Յուլիս 1 լուսնալիք գիշերը թղթատարական կարեւոր կեդրոնի մը դէմ: Վնասները մեծ են, երկու վիրաւոր կայ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ է. Շեվարնածէ հարցազրոյց մը տուած է «Մոնտ»ի (Յուլիս 1) ուր կ'ըսէ. — «Հրապարակաւ կ'ընդունիմ՝ կաշառակերութիւնը գլխաւոր արգելքն է բարենորոգումներուն Վրաստանի մէջ»: Շեվարնածէ կը խօսի նաեւ ինքնավար երեք շրջաններու մասին՝ Աբխազիա, Աճարիա եւ հարաւային Օսէթիա որոնք մաս կը կազմեն դաշնակցութեան մը ծրագրին: Անոնք կրնան ունենալ իրենց խորհրդարանը, կառավարութիւնը, սահմանադրութիւնը: Ինչ կը վերաբերի նաւթուղիին, Շեվարնածէ կ'ըսէ թէ Վրաստան որպէս անցքի երկիր չահագրգռուած է քարիւղի փոխադրութեամբ: Բաքու-Սուփսա նաւթուղին միակը չէ կ'ըսէ, յոյս ունի որ Բաքու-Ճէյհան (Թուրքիա) նաւթուղիի ծրագիրը կ'ընդունուի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը թելադրած է կառավարութեան որ չորս ամիսով երկարաձգէ պատերազմական վիճակը հարաւ-արեւելեան Թուրքիոյ մէջ:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ընտրական կեդրոնական յանձնախումբը յայտնած է որ նախագահական ընտրութեան Ա. շրջանը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 11-ին:

ԼՈՆՏՈՆԻ Սոթպի'զի աճուրդին Յունիս 30-ին 180 միլիոն ֆրանքի ծախուած է Մոնէի մէկ պաստառը՝ «Պասէն օ նէնւֆէաս» զոր գծած էր Ժիվերնի 1899-էն 1900-ի ընթացքին: Ամերիկացի մը այս պաստառը գնած էր մօտ 50 հազար ֆրանքի, 1954-ին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

Յունիս 30-ին տեղի ունեցան ութերորդ աւարտականներու վերջին երկու մրցումները:

Փորտոյի մէջ Խրուաթիա յաղթեց Ռումանիոյ 1 - 0 եւ Շաբաթ, Յուլիս 4-ին կը մրցի Գերմանիոյ դէմ, քառորդ աւարտականներու համար:

Նոյն իրիկունը, Սէն-Թ'էթիէնի մէջ Անգլիա եւ Արժանթին ցոյց տուին որ զօրաւոր խումբեր են, երկուքն ալ արժանի յաղթելու: Այս իսկ պատճառաւ, առաջին կիսախաղին երկու խումբերու ձեռք ձգած 2 - 2 հաւասար արդիւնքը անփոփոխ մընաց մինչեւ վերջը: Երկու քառորդ ժամերու երկարաձգումներն ալ թոյլ չտուին որ յաղթանակ մը յայտնուի եւ ի վերջոյ փենալթիներու շնորհիւ Արժանթին 4 - 3 պարտութեան մատնեց Անգլիան եւ որակուեցաւ քառորդ աւարտականներուն համար: Շաբաթ, Յուլիս 4-ին, կը մրցի Հոլանտայի դէմ:

Անգլիա չյաջողեցաւ 12 տարուան իր վրէժը լուծել (1986-ին ալ Արժանթինն է որ զինքը դուրս հանած էր մրցաշարքէն) ինչ որ պատճառ եղաւ լուրջ միջադէպերու մրցումի աւարտին: Սէն-Թ'էթիէնի փողոցներուն մէջ անգլիացի մարզասէրներ, արուարձաններէն եկած երիտասարդներ եւ ապահովութեան ուժեր բախումներ ունեցան: Երիտասարդ Ֆրանսացի մը մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, շուրջ երեսուն հոգի ալ ձերբակալուեցան: Բոլոր խանութները կանուխէն փակ էին եւ դժգոհութիւնը մեծ է, քանի ոչ ոք գործ կը տեսնէ:

ԶՐՈՅՑ՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆՈՐՈՎԻ ԴԻՏԵԼՈՒ ՓՈՐՁՈՎ

Հայաստանի նախորդ իշխանութեան ըսփիւռքեան մօտեցումը որուն լաւագոյն խտացումն է աշխարհասփիւռ հայութեան վիճակած «օտարերկրացի»ի պիտակը, յուսախաբութեան, զայրոյթի հակազդեցութիւններու պատճառ եղած էր. մանաւանդ երբ այդ նկատումը չէր արգիլած տնտեսական զօրակցութեան կոչերը, Երեւանէն ուղղուած այդ նոյն «օտարերկրացի» զանգուածներուն: Ռ. Քոչարեանի նախագահական ընտրարշաւէն իսկ փոփոխութեան ձայներ հնչեցին: Ան ամէն առիթի կրկնեց, շեշտեց թէ մտադիր է Սփիւռքի հետ յարաբերութիւնները սրբագրելու, զանոնք ճիշդ հիմերու վրայ դնելու: Այս նիւթէն անբաժան եղաւ երկքաղաքացիութիւնը ընդունելու հարցը որով Հայաստանի քաղաքացի ըլլալու կարելիութիւն պիտի ունենար Սփիւռքի Հայը:

Այսօր, Ռ. Քոչարեանի նախագահութեան Գ. ամսուան մէջ ճիշդ է որ յայտարարուեցաւ Արտաքին Գործերու Նախարարութեան մէջ Սփիւռքի բաժնի մը ստեղծումը եւ նախնական քննարկումի նիւթ եղաւ երկքաղաքացիութեան խնդիրը: Առաջինին մասին տակաւին կանուխ է խօսելու համար, իսկ երկրորդը, այդ առաջին քննարկումէն գրեթէ յայտնի է որ երկար ճամբայ չունի իր առջեւ: Եւ, արդէն, ակնկալութիւններու ուղղութեամբ քաջալերական ոչինչ ունի ուղղագրութեան փոփոխութեան նիւթը որ կրնար ամէնէն վստահելի գրաւականը ըլլալ սրբագրութեան տրամադրութիւններու: Ընդհակառակն, լեզուական մարզին մէջ Վ. Միրզոյեանի նման բծախնդիր մասնագէտի մը պարագայական փոխարինումը աւելի ռուսերէնին մօտենալու հակումներու տէր դէմքով մը, ծառայեց թերահաւատութիւնները շեշտելու:

Այսուհանդերձ, նոյնիսկ երբ ակնկալուած խորութեամբ ու անկեղծութեամբ չեն ներկայանար «նորութիւն»ները, ըՍփիւռքին հանդէպ տարբեր կեցուածքի արժեւորումի հաւաստումները, կարելի չէ շրջանցել երկխօսութեան հեռանկարը Սփիւռքին ու Հայաստանի միջեւ: Երկխօսութիւն՝ փոխադարձ ճանաչումի, յստակագոյնը մէկդի դնելու նպատակէն, թերեւս մինչեւ լուրջ գործակցութեան մը հանգրուանը հասնելու մտահոգութեամբ: Այդ հեռանկարին առջեւ, մինչ միջոցը լեցուն է աւանդական կաղապարները մերժելու անկարող կրկնութիւններով, մտաւորականներու մտածումը, արժեւորումը ունենալ, նիւթին լրջութեան յարիր առաջին մօտեցում նկատեցինք: Նաեւ ամէնէն անհրաժեշտը: Ոչ միայն հայկական, այլեւ ընդհանուր սփիւռքեան նիւթին մասնագէտ Խաչիկ Թէօլէօլեանի կարճատեւ կայքը Փարիզ, առիթ եղաւ այս մասին ծաւալուն զրոյցի մը. իրեն ու Գրիգոր Պըլտեանի հետ: Կը հաւատանք որ երբ չկայ տակաւին խօսքի հրապարակ մը ուր մտքերու փոխանակումը առաջնորդէ գաղափարներ բիւրեղացնելու, կեցուածքներ ձեւաւորելու, կաղապարներէն դուրս գալու անհրաժեշտ հոլովոյթին առնուազն օգնական կ'ըլլան նման զրոյցներ:

* * *

«ՅԱՌԱՋ». — Սփիւռք կեդրոնով զրոյցի մը արդեօք յարմար չէ՞ սկսիլ «սփիւռք» կոչուածին սահմանումով:

Խ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ. — Ակադեմական ընդհանուր մօտեցումին մէջ երկու տեսակէտ միշտ կը վիճին իրարու հետ. առաջինը դասականն է որուն գլխաւոր օրինակներն են Հրեաները, Հայերը. այդ տեսակէտին համաձայն, Սփիւռք ըլլալու պայմանն է հայրենիքէ մը դուրս նետուած ըլլալ հսկայ, անդիմադրելի ուժի մը կողմէ: Բ. տեսակէտը Սփիւռք կը նկատէ այն զանգուածը որ երկրէն դուրս կ'ապրի, առանց դուրս շպրտուած ըլլալու նախապայմանին: Այդ զանգուածին անհատը կապ կը պահէ ամբողջութեան մը հետ որ կը փորձէ ինքնութիւն մը պահել: Ասիկա հայրենիքին ինքնութիւնը չէ այլեւս, ոչ ալ զուտ նոր երկրինը: Երկարմատ ինքնութիւն մըն է:

Յ. — Ի՞նչպէս պէտք է նկատել մե՛ր պարագան:

Խ. Թ. — Մեր մէջ տարածուած վարկած մը Սփիւռքը կը նկատէ հայրենի ժողովուրդին մէկ մասնիկը որ պէտք է ձգտի ընդհանուր միութեան: Եւ կայ համոզումը թէ եթէ այդպէս չի համարեր զինք, հակադիր է ամբողջին: Մինչդեռ, ինչպէս Վ. Մատթէոսեան, նաեւ ես գրած ենք, Սփիւռքը հակադիր չէ Հայաստանին, ոչ ալ նոյնութեան ձգտող մը. այլ տարբերակ մը:

Յ. — Մեկնելով այս սահմանումներէն, Սփիւռք կոչուածին համար միշտ հայրենիք մը կայ. մինչդեռ մեր պարագային, եթէ որպէս սկիզբ 1915-ը առնուի, ի՞նչպէս կը տրուի հայրենիքի պարագան, քանի որ այդ հայրենիքը դադրած է գոյութիւն ունենալէ:

Խ. Թ. — Ես դէմ եմ որ 1915-ը սկզբնակէտ նկատուի: Բայց ճիշդ է որ պայմանականօրէն, գիտականօրէն նաեւ գեղջական կերպով արհաւիրքն է որ կը թուի թէ սկիզբ է: Բայց 1030 — 50-ին ալ մեծաթիւ հայութիւն դուրս եկաւ: Անկէ առաջ ալ: Մարդիկ միշտ գաղթած են:

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ. — Կիլիկեան շրջանի մեր գրողները, ինչպէս Ն. Շնորհալին, կը խօսին «ի սփիւռս աշխարհի» տարազով: Երբ տակաւին Սփիւռք բառը չէր յայտնուած, կար գաղութ, գաղթահայութիւն:

Յ. — Կարելի՞ է զանազանել Սփիւռք եւ գաղթահայութիւն:

Գ. Պ. — Իմ տեսակէտս այն է որ գաղթահայութիւնը կը համապատասխանէ Հայաստանէն ներկայ գաղթին. նկատի չառնուիր որ Սփիւռքը ուրիշ երեւոյթ է որ կ'ենթադրէ տեղայնացման հոլովոյթ մը: Երկուքին զանազանումը հետաքրքրական է, քանի որ նոր կազմուող գաղութները եւ հինները մեծ կապ չեն ունենար, ինչպէս է Լոս-Անճըլըսի օրինակը: Ներկայինները տնտեսական պատճառներով արտագաղթածներու գաղութներն են. բայց կարելի չէ անտեսել երեւոյթը թէ կայ Սփիւռք մը որուն մեկնակէտին աղէտ մը կայ: Անոր պարագային կարեւոր է տեսնել թէ ո՛ր չափով սերունդները կը պահպանեն այդ աղէտին յիշողութիւնը: Կը խորհիմ որ գիտակցութեան աշխատանք մը կայ որով մենք աւելի կը պահպանենք այդ յիշողութիւնը քան նախորդները որոնք թերեւս նուազ կը գրէին այդ մասին: Նաեւ, արդեօ՞ք ամբողջական բնաջնջումի խնդիրը իրենց նուազ տեսանելի էր, քանի որ 1915-ը «կոտորած» էր, «տեղահանութիւն», «գաղթ», մինչդեռ ամբողջական բնաջնջումի նպատակով էր:

Խ. Թ. — Շատ կարեւոր է սկզբնակէտի գիտակցութեան հարցը: Մանաւանդ իրարու հետ խօսելու կէտին: Կարեւոր է նաեւ այն որ Սփիւռքի մէջ մտաւորականութիւն մը կայ որ գիտակից է, գիտէ թէ մենք կերպով մը երկրնոյթ, երկակենցաղ ենք, տեղայնացումի ենթակայ: Մինչդեռ Հայաստանի մէջ մարդիկ որոնց բառամթերքին մէկ երրորդը ռուսերէն է, համոզուած են որ իրենք զուտ Հայ են, մենք՝ ոչ: Մինչդեռ անոնց մէջ նոյնքան ռուս, այսինքն օտար կայ, որքան իմ մէջս ամերիկացի: Տարբերութիւնը այն է որ ես գիտակից եմ ատոր, իրենք չեն: Ասիկա բառ իս մեծ հարց է: Եւ կը խորհիմ թէ ամէնէն մեծ սխալն է մտածել թէ անոնք պետութիւն են, մենք ալ պէտք է պետութեան պէս բան մը, օրինակ՝ Ազգային Խորհուրդ մը ստեղծենք: Ըսել չեմ ուզեր որ դէմ եմ ատոր. բայց կարելի չէ զուտ քաղաքական լուծում մտածել բանի մը որուն պատճառները միայն քաղաքական չեն: Կը խորհիմ որ մշակութային, մտաւորական եւ այլ մարզերու այցերով, չփումներով անոնց, նաեւ մեզմէ շատերու պէտք է հասկցնել թէ տարբերութիւնները ինչե՛ր են եւ թէ որքան կարելի է կամրջել զանոնք:

Գ. Պ. — Կը խորհիմ որ գլխաւոր մարզը մշակութայինն է. նախ պէտք է խօսիլ որպէսզի կարելի ըլլայ տեղադրութիւն մը ունենալ, հոն տեղաւորելու համար զանազանութիւնները: Մեր ժողովուրդը, ինչպէս հալածուած շատ ժողովուրդներ, բնականաբար կը կարծէ որ միատարր պէտք է ըլլայ: Կը տառապի այս բարդոյթէն. կ'ուզէ որ բոլորս նման ըլլանք. տարբերութիւններ չըլլան: Մինչդեռ ժամանակի ընթացքին, տեղայնացման հոլովոյթին պատճառով կան տարբերութիւնները. պիտի ըսէի որ անոնք թէ՛ պատմական են եւ թէ բնական: Իսկ մեր գաղափարախօսութիւնը չի հանդուրժեր անոնց: Պէտք է իրարու նման ըլլանք բոլորս: Բայց այդ պարագային իրարու հետ չենք կրնար խօսիլ:

Յ. — Արդեօք մեր տարբերութիւնները վարելու «գործիք»ները չունենալու հետեւանք ալ չէ՞ այդ վախը:

Խ. Թ. — Տարբերութիւնները որոշ չափով ինքնազարգացման ներքին տրամաբանութեան մը ենթակայ ըլլալով, այնքան ալ կարելի չէ վարել զանոնք: Քանի որ պատմութեան հետ ստեղծուած են եւ անոր հետ կը փոփոխուին, կարելի է որոշ բաներ հակակշռել: Ասիկա ընելու ձեւերէն է օրինակ՝ ներգաղթը: Մնացածին համար ինքզինքդ պարտադրելն է չնչաւորում մը որ ոչ — հայկական գաղութներու մէջ ալ գոյութիւն ունի: Ամէն հարիւր հազարնոց գաղութի մէջ գրեթէ 10 հազարը ամբողջովին ձուլուած է: Մնացածին 70 հազարը տարին անգամ մը կամ երկու, երեք եկեղեցի կ'երթայ: Կրնաս զիրենք համոզել եթէ կը ճանչնաս որ հայկական կազմակերպութեան մը չէք մը գրեն: 10—15 հազարը բանի մը համակիր են եւ ձեւով մը կառոյցի մը կը մասնակցին: Իրականութիւնը այն էր ամբողջ ԱՄՆ-ու մէջ, իմ կարծիքովս, շուրջ 2500 գործօն Հայ կայ. մարդիկ որոնք ոգի ի բռին իսկապէս կ'աշխատին: Հիմա, այդ Հայերը փոխանակ ՀՅԴ-ի կամ եկեղեցիին, Հայաստանի՞ հետ ստեղծուած հովանիի մը տակ բերել է նպատակը: Ասիկա քաղաքական ձեւ մը կ'ըլլայ մտածելու. իսկ տարբերութիւններուն լուծում չի բերեր, անոնք կը մնան: Նոյնիսկ ներգաղթելը արմատական լուծում չէ:

Յ. — Մանաւանդ տեսած ըլլալէ ետք թէ «ախպար» որակականը ի՛նչ լայն գործածութիւն ունեցած է մեր իրականութեան մէջ որպէս տարբերակումի միջոց եւ նաեւ վերաբերում: Կարելի չէ՞ արդեօք մեր տարբերութիւնները օգտագործելու ձեւերու մասին մտածել:

Գ. Պ. — Ըստ իս, պէտք է սրել տարբերութիւնները. ոչ թէ պահել, յանուն չես գիտեր ինչ հեռաւոր միութեան մը. պէտք է ընդհակառակն ըսել թէ մենք իրարմէ տարբեր ենք շատ մը բաներով. ըսել թէ մենք մեր ետին ունինք 1915-ը, մեր ծնողքներուն որբութիւնը. ըսել թէ օրինակ ես իմ արժէքներովս աւելի կը փարիմ Ֆրանսական, արեւմտեան արժէքներու, քան զուտ հայկականներու. թէ իմ կրթութեանս մաս կը կազմէ արեւմտեան արժէքներու համակարգ մը, թէ ես չեմ հաւատար զուտ հայկական արժէքներու: Ասոնք տարբերութիւնները սրելու ձեւեր են: Սրել, այսինքն՝ հաստատել այն արժէքները որոնք զիս կը կազմեն, որոնց կը հաւատամ եւ որոնք դիմացինս չունի անպայման: Այսինքն նշել տեղայնացման բոլոր տարրերը որոնք մեր տարբերութիւնները կը կազմեն: Սակայն, այս մասին խօսելու համար անհրաժեշտ է համաձայնութեան գետին մը բաներու մասին որոնք խնդրոյ առարկայ չեն կրնար դառնալ: Օրինակ՝ ընդունիլ որ Հայը այն անհատն է որ անդադար հարց կու տայ թէ ինք ո՛վ է: Այսինքն՝ ինքնութեան խնդիրը մաս կը կազմէ, պիտի ըսէի՝ հայութեան ինքնութեան: Երկրորդ՝ որ հողը այլեւս հիմնական տարրերէն չէ ինքնութեան սահմանումին: Բայց կարելի է հասկնալ որ ան ուրիշներու համար շատ կարեւոր է: Կարելի է հասկնալ տարբերութիւնները:

Յ. — Հապա՞ Հայաստանը:

Գ. Պ. — Այն հասարակացը որուն մասին ինծի նման մէկը չուզեր խօսիլ անգամ, այն է որ Հայաստանը կարեւոր է բոլոր Հայերուն համար: Հայաստանը՝ ո՛չ իբրեւ հող, այլ իբրեւ իմացական կէտ, բոլորին անհրաժեշտ է: Ասիկա այն բանն է որուն մասին պէտք չէ անգամ մտածենք: Տուեալ է: Բայց անմիջապէս որ ըսեն՝ Հայաստանը որուն մասին կը խօսիս, ո՞ւր է, ո՞վն է. կ'ըսեմ՝ ո՛չ: Ըսել կ'ուզեմ, զարգացնել հայրենիքի ըմբռնումը որուն հիմնական տարրը հող չըլլայ. եւ որուն մասին վիճելու տեղ ալ չունենանք:

Խ. Թ. — Կը ծագի հարցումը թէ Հայ ըլլալու գաղափարին մէջ ի՞նչն է որ մեզ կը մղէ իրարու հետ խօսելու. ի՞նչ է այն նուազագոյնը որ Հայ կ'ընէ «ես Հայ եմ» ըսողը. կա՞յ այդ նուազագոյնը, թէ ոչ: Այս իմաստով հետաքրքրական ու կարեւոր է Անի Փաքըլեանի գիրքը որ կը դնէ «Հայ ըլլա՞լ, թէ զգալ»ու հարցը: Ընդհանրապէս միտումը խմբել է այն անձերը որոնք Սփիւռքի մէջ որպէս Հայ կ'ապրին, կազմակերպել զանոնք, այնքան մը որ այդ զգացումը կարենան թարգմանել գործունէութեան ի շահ Հայաստանի վստահաբար եւ թերեւս ի շահ նաեւ հայութեան:

Գ. Պ. — Ես պիտի ըսէի որ զիս հայութիւնը աւելի կը հետաքրքրէ, քան Հայաստանը:

Յ. — Այս կեցուածքով կը բաժնէ՞ք երկխօսութեան Հայաստանի փափաքը:

Գ. Պ. — 1995 Ապրիլ 25-ին, Երեւանի մէջ Հանրապետութեան փոխ նախագահութեան կողմէ ժողովի մը հրաւէր եղաւ: Ներկայ էի ժողովին. հեռաւոր ձգտումներէն էր Հայաստանի շուրջ, Հայաստանը բեւեռ ունենալով մտաւորական համակերպումի, յարումի խմբաւորում մը ստեղծել: Բայց հարցը հոն է որ այդ ձգտումին մէջ ռեքիւփերասիոնի նպատակը յստակ էր: Ներկային մասին կը խորհիմ որ Հայաստանի գործելակերպը կրնայ փոխուիլ, ո՛չ նպատակը: Այդ ժողովին Սփիւռքի կոմիտէի նախկին նախագահ Կ. Դալլաքեան հետաքրքրական վերլուծում մը ըրաւ Սփիւռքի հանդէպ Հայաստանի քաղաքականութեան մասին. հետաքրքրական էր տեսնել այդ քաղաքականութեան մէջ շարունակականութիւնը. քաղաքականութիւն որ միշտ կը ձգտի Սփիւռքը գործիքի վերածելու: Անշուշտ ամէն պետութիւն նոյնը պիտի ընէր: Հարցը հոն է որ Սփիւռքի մարդիկ պիտի ուզե՞ն պարզ գործիքներ դառնալ, առանց իրենք որպէս համայնք վտանգուելու:

Յ. — Այս մասին մտածել կու տար արդէն Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի արտայայտութիւնը թէ ըՍփիւռքի կարողականութիւնը ամբողջովին օգտագործուած չէ տակաւին:

Գ. Պ. — Հետաքրքրական է. Սփիւռքը կը նկատուի բան մը որ կարողականութիւն ունի: Ես շատ խանդավառ չեմ Սփիւռքի բաժինին Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ տեղաւորուելուն: Նախ, որովհետեւ այդ նախարարութիւնը կը զբաղի արտաքին հարցերով:

Խ. Թ. — Այսինքն, Սփիւռքը ներքին բնոյթ չունի իրենց համար:

Գ. Պ. — Այո՛. եւ հո՛ս է փաստարկը: Ահաւասիկ պետութիւն մը որ կ'ուզէ օգտագործել կարողականութիւնը իբրեւ թէ իր ժողովուրդին մէկ մասին որ դուրս մը կը գտնուի: Եւ ահաւասիկ դուրս մը որ ներս է որոշ չափով: Իբրեւ հայութիւն ներս է, բայց իբրեւ սահմաններէ դուրս ապրող բազմութիւն, դուրս է: Ասիկա

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

«ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋԷՆ» «ԿԵԱՆՔԻ ՀԵՏ»

Սօնա Տէր – Մարգարեան 1950–ին հրատարակուած իր առաջին գիրքը՝ «Կեանքի Մէջէն»ը ձօնած էր իր մօրը, որուն թելադրութեամբ ու քաջալերութեամբ կազմած էր այդ գիրքը եւ որուն անունը ամէն գրած չէր այդ ձօնին մէջ։

Ճիշդ 18 տարի վերջ, Սօնա Տէր – Մարգարեան – Թիւլըրեան հրատարակեց իր 2–րդ գիրքը՝ «Կեանքի Հետ»։ Այս 2–րդ գիրքն ալ նուիրուած էր իր մօրը յիշատակին, բայց այս անգամ յիշուած էր իր մօրը՝ Հայկանոյշ Տէր – Մարգարեանի անունը։ Այս երկու ձօները ցոյց կուտային որ Սօնա Տէր - Մարգարեան որքա՜ն կը սիրէր իր մայրը եւ թէ ինչպէս ուզած էր յաւերժացնել անոր յիշատակը։ Մինչդեռ Սօնա Տէր - Մարգարեանի հայրը աւելի ծանօթ դէմք ու շատ սիրուած, շատ յարգուած ուսուցիչ մըն էր մեր հանրային կեանքին նէջ։ Արփիար Տէր–Մարգարեան հեղինակաւոր ուսուցիչ էր Հայոց լեզուի, նաեւ գրող մը։ Գիտէի տակաւին որ Սօնա Տէր – Մարգարեան անօրինակ պաշտամունք ունէր իր հօրը նկատմամբ։ Կարելի՞ էր արդեօք հասկնալ թէ ինչու ան, իր առաջին գիրքը իր մօրը նուիրելէ վերջ, գոնէ իր երկրորդ գիրքն ալ իր հօրը յիշատակին չէր նուիրած։

Հիմա չեմ կրնար յստակ կերպով յիշել թէ ինչո՞ւ սկզբնական շրջաններուն Սօնա Տէր – Մարգարեան զգանութիւն մը ունէր ինծի նկատմամբ։ Կ'երեւի թէ փոքրիկ քննադատութիւններ ըրած էի իր կամ իր հօրը գրականութեան մասին, շատ փոքրիկ քննադատութիւններ, որոնք բաւած էին որպէսզի ան վիրաւորուէր։ Տարիներ վերջ, երբ պատմուածքներ պիտի հրատարակէր «Մարմարա»ի մէջ, ես մասնաւորաբար պիտի սիրէի այդ պատմուածքներէն մէկ քանին, մանաւանդ «Ինծի խահուէ մը կ'եփե՞ս»ը, որ, իրապաշտ ու սիրուն, յուզիչ գեղեցկութեամբ պատմուածք մըն էր։ Սա պահուն շատ լաւ կը յիշեմ այս պատմուածքին անունը, որովհետեւ այդ պատմուածքը միշտ իբր օրինակ ցոյց կուտայի իրեն եւ կը մաղթէի որ այդ ոճով ու այդ մերձեցումով գրէր իր բոլոր պատմուածքները։

Դիւրին չէր Սօնա Տէր – Մարգարեանի հետ խօսիլ նմանօրինակ նիւթերու շուրջ, որովհետեւ ծայր աստիճան դիւրազգած էր եւ կրնար բուռած կամ չըռուած որեւէ խօսքէ, որեւէ բառէ վիրաւորուիլ։ Հակառակ այս դժուարութեան, ես ի վերջոյ կրցած էի լաւ երկխօսութիւն հաստատել իրեն հետ, մոռցուցած էի նախկին վիրաւորանքը, թերեւս ես ալ սրբագրութիւններ ըրած էի տասը, տասնըհինգ տարի առաջուան գաղափարներուս մէջ։ Լաւ գրող էր, եւ եթէ նկատի չառնուէր մէկ կամ երկու երկարաշունչ նորավէպերը որոնց մէջ քիչ մը պտըտկած էր վիպապաշտօրէն անիրական աշխարհի մը մէջ, իր պատմուածքները մեր երբեմնի

իրապաշտ գրականութեան մէկ շարունակութիւնը կը նկատուէին։ Սիրտ եւ զգացում կար այդ պատմուածքներուն մէջ։

Օր մը, քաղաքավար վարանումով մը ծառայութիւն մը խնդրեց ինծմէ։ Հայաստանի «Սովետական Գրականութիւն» գրական ամսագրի խմբագիր Ստեփան Կուրտիկեան իրմէ խնդրած էր որ Իսթանպուլահայ գրականութեան մասին փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մը ղրկէր։ Կուրտիկեան, որ այդ շրջանին հեղինակաւոր անձ էր, ուզած էր որոշ գաղափար մը ունենալ իսթանպուլահայ գրականութեան մասին։ Բայց Սօնա Տէր - Մարգարեան դժուարացած էր այդ ուսումնասիրութիւնը ընելու։ Կը մտածէր որ ես աւելի ատակ էի Կուրտիկեանին այդ խնդրանքը իրականացնելու։ Զուզեցի մերժել եւ կարճ ժամանակի մը մէջ պատրաստեցի բաւական ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, բոլորովին անկողմնակալօրէն թուելով Իսթանպուլահայ գրականութեան բոլոր անունները, մինչեւ իսկ ինծի անսիրելի քանի մը անուններ։ Ուսումնասիրութեան տակ անունս չդրի, մտածելով որ ինք թերեւս նեղ կացութեան կը մատնուէր իրմէ խնդրուած գործ մը ուրիշի մը վստահած ըլլալուն համար։ Կարեւոր չէր։ Կը բաւէր որ ծառայութիւն մը մատուցած ըլլայի իսթանպուլահայ գրչեղբայրներուս։ Բայց Սօնա Տէր – Մարգարեան պարկեշտօրէն իր անունն ալ չդրաւ այդ ուսումնասիրութեան տակ եւ գայն Երեւան ղրկեց եղածին պէս, անջատ նամակի մը մէջ նշելով որ ե՛ս էի ուսումնասիրութեան հեղինակը։

Բաւական երկար ժամանակ անցաւ ու Սօնա Տէր – Մարգարեան որեւէ պատասխան չստացաւ Ստեփան Կուրտիկեանէն։ Է՛հ, որքան վիրաւորուած էր ան այս լըռութեան դիմաց։ Ուսումնասիրութիւնը տեղ չէ՞ր հասած։ Անկարելի էր։ Ան պէտք էր հասած ըլլար անոր ձեռքը։ Ուրեմն ինչո՞ւ երկտող մը չէր գրած, շնորհակալութիւն մը չէր յայտնած։ Այնքան խղճամիտ աշխատանքով պատրաստուած այդ ուսումնասիրութիւնը մեծ հաւանականութեամբ նետուեցաւ փոշոտ թղթածրարներով լեցուն դարակներու մէջ եւ հոն մնաց մինչեւ որ ո՛վ գիտէ որ զամբիւղին մէջ նետուեցաւ։

Սօնա Տէր – Մարգարեան արժէք մըն էր, եւ իսթանպուլահայ գրականութիւնը կարեւոր ուժ մը կորսնցուց երբ ան գնաց Մոնրէալ հաստատուեցաւ։ Իր ամուսնին կանխահաս մահը տակնուվրայ ըրած էր անոր ամբողջ աշխարհը։ Ինք ալ գոհ գնաց անողոք հիւանդութեան։ Իր վերջին օրերը ապրեցաւ անուաւոր բազկաթոռի վրայ։ Բայց իրմէ մնացին երկու գիրքեր՝ մօտաւորապէս 700 էջ գրականութիւն, որ իր պատուոյ տեղը ունի գրադարաններս մէջ։

Ռ. Հ.

այդ պետութեան փարատաքսներէն մէկն է երբ կ'ուզէ ըսել թէ ի՛նչ է հայութիւնը, բայց միեւնոյն ատեն իրողապէս ինքը չէ այդ հայութիւնը։ Հոս՝ է որ պիտի ըսէի, Հայաստանը կը ներկայացնէ Հայաստանցիներ։ Բայց չի ներկայացներ հայութիւնը։ Կայ «Հայ» յղացքը որ աւելի լայն է, քան «Հայաստանցի» յղացքը։ Ուրեմն, կայ Հայ մը որուն կրնանք ըսել մէկ տարբերակը Հայաստան է, մէկ ուրիշը Ղարաբաղ եւ կան զանազան տեսակները որոնք տեղական դոյն ունին։ Բայց դժուար է Հայաստանցիներուն ընդունիլ տալ որ ինք հայութեան տարբերակներէն մէկն է։

Խ. Թ. – Այս հանդիպումին համաձայն եմ Գր. Պըլտեանին որ փոխուածը ռազմավարութիւն մըն է։ Նպատակը այն է որ Սփիւռքը կազմակերպուի, որպէսզի աւելի լաւ գործածուի։

Զրոյցը վարեց՝
Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

Գերմանահայ նամականի

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԵՐ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐ ԵՒ ՀԵՏՔԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այս տարի եւս Ապրիլ 24–ին, Հայաստանի Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին, եւ աշխարհի մէջ ցրուած Սփիւռքահայերը յատուկ արարողութիւններով նշած են Հայկական Ցեղասպանութեան 83–րդ տարելիցը, բոլոր ոգեկոչումները կատարուած են համաժողովրդային լայն տարողութեամբ։

Ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, Մայիս 26, երեկոյեան ժամը 17–ին Հալլէ քաղաքի Մարքսշլէօսխէն ձոխ սրահին մէջ։

Այս շատ կարեւոր նկարներու հաւաքածոյի ցուցահանդէսը կազմակերպած էր Հալլէ քաղաքի Մարթին Լութէր համալսարանի աստուածաբանութեան դասախօս եւ հայ ժողովուրդի բարեկամ փրոֆ. Տոքթոր Հերման Գոլտց, նախաձեռնութեամբ նկարիչ Վոլֆկանկ Քոնիցին եւ Կալըրիի տնօրէն Ուլրիխ Ցայնէրին։ Ցուցահանդէսը բաց մնաց մինչեւ Յունիս 14։

Բացման առթիւ մեր բարեկամը Հ. Գոլտցը ողջոյնի խօսք ուղղեց 140 ներկաներուն եւ ըսաւ, «Մինչեւ այսօր հազիւ ծանօթ է, Ատոլֆ Հիթլէրն ալ լաւատեղեակ աղբիւրներէ տեղեկութիւններ ունեցած է Համաշխարհային Առաջին պատերազմին տեղի ունեցած հայկական ցեղասպանութեան մասին Օսմանեան – Թըրքական կայսրութեան մէջ։ Հակառակ զանազան երկիրներու դիւանագէտներու պաշտօնական բողոքներուն՝ Թուրքիոյ, Գերմանիոյ կայսրութեան եւ Աւստրիոյ ու Հունգարիոյ Թագաւորութեան, փաստօրէն հանդուրժեցին, մասամբ նոյնիսկ քաջալերեցին եւ նպաստեցին։

«Ատոլֆ Հիթլէրը դեռ Լեհաստան չգրաւած, քանի մը օր առաջ, Օպերզալցպերկ քաղաքին մէջ 1941 Օգս. 22–ին իր հրամանատարներուն եւ զօրավարներուն առջեւ ճառ մը խօսած է «Ես իմ մահարեր խումբերուն հրահանգ տըւած եմ, առանց գթութեան սպանելու կին, կիներ եւ երախաներ, որոնք սլաւեւ րէն խօսող ցեղին կը պատկանին, ոչնչացնել։ Միայն այդպէս կրնանք մենք տէր դառնալ մեզի անհրաժեշտ տարածութեան, որու մենք կարիք ունինք։ Ո՞վ կը յիշէ վերջապէս, այսօր դեռ Հայերու բնաջնջումը»։

Պր. Հ. Գոլտցը այս տարուան Ապրիլ ամսուան մասնակցած էր Հայաստանի գիտութեան Ակադեմիայի կազմակերպած Հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամ Եոհաննէս Լեփսիուսի գիտաժողովին, եւ առիթ ունեցած էր իր քարտուղարին՝ Պր. Աքսլ Մայնէրի հետ նկարահանել աւելի քան 40 լուսապատկերներ հայկական վանքերու եւ եկեղեցիներու։ Շատ հետաքրքրական էր երբ դասախօսը պատմականը ըրաւ հայ սուրբերու, թագաւորներու, վանքերու եւ հայ ժողովուրդի։

«ՀԱՅԵՐ – վերապրողներ եւ հետքեր ժողովուրդի մը ցեղասպանութեան» անունով լուսանկարներու հաւաքածոն պատրաստած էր մեզ ծանօթ գերմանացի լըրագրութեան նկարիչ Պր. Վոլֆկանկ Քոնիցը։ Ծնած է Գերմանիոյ Աուկսպուրկ քաղաքը 1939–ին, եւ դպրոցական ուսումէն ետք, երեք տարի զբաղած է տպագրական աշխատանքներով, եւ քանի մը տարիներ հետեւած է նկարչական արուեստին։ Ճամբորդած է Իտալիա, Իրլանտա, Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիոյ քաղաքներ – Համպուրկ, Ֆրանքֆուրթ, Էսսն եւ Տարմշտաթ։ Իբրեւ լուսանկարիչ աշխատած է գերմանական նշանաւոր «Շթերն» շաբաթաթերթին, եւ Համպուրկի «Ժէօ» ամսագրին։

Վոլֆկանկ Քոնից նաեւ այցելած է Հայաստան, Լիբանան, Սուրիա, Յունաստան եւ Թուրքիա – Պոլիս, նկարահանած է ներկայ հայկական կեանքէ լուսանկարներ, ըլլայ հայկական ակումբներու, հիմնարկներու եւ եկեղեցիներու մէջ։ Բերած է Սուրիոյ Տէր – Զօրի անապատի եւ Հայոց Ցեղասպանութեան սպանդի վայրերու լուսանկարներ, ինչպէս նաեւ 1985–ին Տէր – Զօրի Հայոց Ս. Նահատակաց յուշարձանին Եկեղեցւոյ, հիմնարկէքի օրը ձեռամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի։

Պատմական այս ցուցահանդէսի պատւոյ տե՛ղ ունէին հայ ժողովուրդի գերման բարեկամ՝ Արմին Թ. Վեկնէրի կողմէ ականատեսի լուսանկարները որոնք կը վերաբերին 1915–ի Հայկական Ցեղասպանութեան եւ Սուրիոյ Տէր – Զօր անապատի ողբերգական տարագրութեան տարիներուն։

Արմին Թ. Վեկնէրի եւ Վոլֆկանկ Քոնցի նկարներու ընդմէջէն Հայոց Ցեղասպանութեան անհաւատալի ողբերգութիւնը տեսանելի իրողութեան կը վերածուի, զգացնային եւ կանխամտածուած ծրագիրը ձեւ կ'առնէ ու դիմագիծ կը ստանայ, որբերու եւ ոճրագործներու դիմագիծներու արտայայտութիւններէն։

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆ

կրօնական, գրական, կրթական, մշակութային ամսագիր

(Ապրիլ, Մայիս, Յունիս 1998)
հայերէն եւ սպաներէն

Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին

ԳՈՂՏՈՒԹԷ ԳՈՂՏՈՒԹ

ՆԻԿՈՍԻՈՅ Ազգային Առաջնորդարանի «Վահրամ Իւթիւճեան» սրահին մէջ, Մայիս 10–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն համերգ մը զոր տուած է Խորէն Պալեան, նիւթ ունենալով.– «Հայ հոգեւոր Երաժշտութիւնը դարերու մէջէն»։ Հանդիսութեան սկիզբը Գասպար Թաշճեան ներկայացուցած է դասախօսը։ Խ. Պալեան ծնած է 1935–ին Թբիլիսի. Հայաստան ներգաղթած է 1946–ին, ուսանած Էջմիածնի ճեմարանը եւ Հայաստանի Պետական համալսարանը։ Ամուսնացած էր օպերայեալ Լուսինէ Զաքարեանի հետ։ Կը պաշտօնավարէ Էջմիածնայ Գէորգեան ճեմարանը եւ Պետական համալսարանը։ Մէկ ու կէս ժամուան իր դասախօսութեան յաջորդած է համերգը։ Ներկայացուցած է Կոմիտասի, Եկմալեանի եւ աշուղական երգերու փունջ մը։ Մայիս 15–ին ալ յիշատակի ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Լուսինէ Զաքարեանի անոր ծննդեան 60–ամեակին առթիւ, Մելգոնեան վարժարանի հանդիսասրահը։ Բացման խօսքը արտասանած է Երան Գուլումճեան, ապա Զարուհի Բարխուդարեան դաշնակի իր իսկ ընկերակցութեամբ երգած է Լուսինէ Զաքարեանի ձօնուած Ս. Արզարեանի երաժշտութեամբ, Ս. Տարօնցիի «Տաղիկը»։ Օրուան բանախօսն ալ եղած է Սեպուհ Արզարեան որ ներկայացուցած է Լ. Զաքարեանի կեանքն ու արուեստը։

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Գալֆայեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 6–ին տեղի ունեցած է շրջանաւարտ աշակերտներու փիքնիքի հաւաքոյթը, որու հիմը դրած էր վեց տարի առաջ վարժարանին նախկին հիմնադիրը՝ Սիմայիր Եըլըըղ։ Ճաշը անցած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, երգելով եւ նուագով։ Խօսք առած է տնօրէնուհին՝ Տիկին Վարդուհի Մերաինեան։ Հաւաքոյթը վերջ գտած է վարժարանի հիմնադիր Տիկին Նազան Պիւյիւքքինէմեանի փակման խօսքով։

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ց. Տէր – Մելքոնեան սըրահին մէջ, Մայիս 31–ին, մանկապատանեկան հարուածային նուագարաններու «Այգեստան» խումբին ծնունդը աւետած է ազգային Արզարեան երկրորդական վարժարանը։ Բացման խօսքին մէջ, տընօրէնուհին՝ Օր. Գեղանի Էթիէմեզեան բացատրած է որ նուագախումբը «Այգեստան» մկրտուած է, որովհետեւ Նոյ նահապետ առաջին այգեստանը տնկած է Հայաստան, աւելցուցած է որ Այգեստան կը կոչուի նաեւ Արցախի Հադրութ գիւղին դպրոցը որ զուգորդ է Արզարեանի հետ։ «Այգեստան»ի ղեկավարն է Մարինա Ատալեան։ Ան, 1991–ին, աւարտած է Քասլիքի համալսարանի երաժշտական ամպիոնը իբրեւ երաժշտագէտ եւ 1993–ին իբրեւ՝ դաշնակահար։ 1987–էն 1996, Գերմանիոյ մէջ հետեւած է «Քարլ Օրֆ»ի մանկական երաժշտութեան ու հարուածային նուագարաններու դասընթացքներուն։

⁂

ԳՈՒԶԿՈՒՆՃՈՒՔԻ (Պոլիս) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 14ին, կատարուած է Ս. Էջմիածնի Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 1697–րդ տարեդարձը։ Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը Օհան Օհաննեան սրահին մէջ, որու նախագահած է Շահան Արք., որ արտասանած է նաեւ փակման խօսքը։

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը, Յունիս 12–ին, համերգ մը տուած է Մխիթարեան վարժարանի մանկանց երգչախումբը, բաղկացած 38 աշակերտներէ։ Համերգէն առաջ, խօսք առած է Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցի ընդհանուր քարտուղարուհին՝ Սիլվա Թրիքա եւ շնորհակալութիւն յայտնած նախաձեռնողներուն։ Համերգը մեծ ուրախութիւն պատճառած է մնայուն բնակիչներուն։

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը այցելած են Տէր և Տիկին Ռոպէր Կիւլպէնկեան, Յունիս 15–ին եւ դիմաւորուած հոգաբարձութեան ամենապետներուն կողմէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ. – Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 200 ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ փառաճնեմ Շուշանօղլուի մահուան առիթով հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Պր. Ռաֆֆի Սարգիսեան 200 Ֆր., Պր. Պարոյր Շահպազեան, Պր. Միհրան Բիբեքիօղլու 100-ական Ֆր., Պր. Թորոս Պատուականեան 500 Ֆր., Պր. Թորոս Տէոէեան 200 Ֆր., Պր. Վահէ Տիչչի 300 ֆրանք, Պր. Համլէթ Աթանէսեան 200, Պր. Կարպիս Քարաքայա 100 Ֆր., Պր. Սուլթան Գարադուչ 50 Ֆր., Պր. Նշան Գալայճեան 200 Ֆր., Պր. Սարգիս Չէլիք 100 Ֆր., Պր. Նշան Պաղտաք, Տիկին Սիրուն Ճամուսօղլու 300-ական Ֆր., Պր. Մուրատ Փուլուր, Պր. Արտաշ Գարագըշ 200-ական Ֆր., Տիկին Էմմա Իսքէնտէրեան 100 Ֆր., Պր. Գրիգոր Պաղտաք, Պր. Կարպիս Գահվէճիօղլու, Պր. Եղիա Թաշճիօղլու 200-ական Ֆր., Տիկին Այտա Քոնչուօղլու 250 Ֆր., Պր. Յակոբ Տէմիր, Տիկին Մարիամ Իսլէր 300-ական Ֆր.։

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun Groupe «Arghoutian» et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

— A m b i a n c e —
B u f f e t —
J e u x —
C o n c o u r s

Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou
Stands jeux enfants

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

TELEVISION

FRANCE 2
Dimanche 5 juillet à 9 h. 30

Aznavour pour l'Arménie avec l'aide de la Banque mondiale souhaite reconstruire les écoles arméniennes.

l'UGAB en vacances

à l'occasion des vacances, l'UGAB organise **du 24 au 30 juillet** pour la deuxième année concécutive, **UN SEJOUR FAMILIAL EN PENSION COMPLETE A CHAILLOL-LA-VILLETTE (Hautes - Alpes)** où vous pourrez profiter d'une ambiance chaleureuse, déguster de bons petits plats mijotés par un chef arménien, et, enfin, respirer l'air pur des montagnes.

Pour tous renseignements, appeler : le **04 91 22 10 45**

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;
— Fête champêtre avec chants et danses;
— Buffet assuré midi et soir;
— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— Venez nombreux ———

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
Langue — Culture — Civilisation
et
Le Programme Français de l'Education Nationale

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ, 3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ, 5 դասարան (sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ (sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

Camp du Nor-Seround

DU 1er AU 15 AOUT

Le camp du Nor's :
Notre vocation est d'accueillir des jeunes Arméniens de France et d'Europe chaque été dans un site privilégié et de leur offrir dans une ambiance de joie et de fête une prise de conscience de leur identité franco-arménienne.

La Rochelle
Le camp du Nor Seround est situé cette année à La Rochelle. Cette ville propose pendant la période estivale de nombreuses animations mais aussi un nombre d'activités très important (Karting, Canoë Kayak...).

L'hébergement :
Les locaux ne se trouvent qu'à 200 mètres de la plages et le centre ville est à moins d'un kilomètre. On trouve à l'intérieur des chambres confortables équipées de mezzanine, douche, terrasse avec vue sur mer.

Les activités :
Les activités proposées dans cette région sont très nombreuses et très variées: canoë kayak, piscine, tennis, karting, V.T.T., équitation, visite en bateau, football, ping-pong...

Les visites :
La région du Poitou-Charente est réputée pour ses villes attrayantes du bord de mer: ile de Ré, ile d'Oléron, La Baule, Les Sables d'Olonne, Royan...

Le prix :
Nos prix comprennent la pension complète ainsi que toutes les activités.
Le prix du séjour est de 2 700 F pour 15 jours, et 1 500 F pour 1 semaine.

Inscriptions: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 42 46 29 74 / Fax : 01 48 00 94 51.

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel

à l'Auditorium
Palais du Pharo

XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK - MESROP

Direction : KHATCHIG YILMAZIAN

Les détails ultérieurement.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 3
VENDREDI
3 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.411 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.411

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՓԱՐՆԱՆ ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆ»

«Ռատիքալ» թերթին մէջ, Յունիս 29ին, հրատարակուած է Է. Մահճուպեանի այս խորագիրով քրոնիկը որ անուղղակի այլ յստակ պատասխան մըն է Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի պնդումներուն մասին Թուրքիոյ Նախագահ Ս. Տէմիրէլի յայտարարութեան թէ «սխալ է պատմութիւնը թշնամութեան աղբիւրի վերածել»:

Է. Մահճուպեան կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան վէճը պատմաբաններուն ուշադրութեան յանձնելով հանդերձ, լրափիւնները այդ պարտականութիւնը ստանձնեցին, թերեւս այն պատճառով որ առաջինները անզօր մնացին: Կ'աւելցնէ թէ այդ մարզին մէջ բացի քանի մը անունէ, մեծամասնութիւնը ի յայտ բերաւ կանխակալ կարծիքներու եւ մակերեսային տեղեկութիւններու խառնիճաղանճ մը: Յստակութիւն բերելու համար, ինք կը մատնանշէ չորս կէտեր:

Ա. — Տիրող կարծիքը այն է որ (Թրքական կողմին համար) արդար դատ մըն է որ լաւ ներկայացուած չէ: Սակայն կարեւորը գիտնալն է թէ ի՛նչ էր պետական քաղաքականութիւնը: Այս առումով Թալաթ փաշային վերագրուած հրամանագիրներու այսօր գոյութիւն ունենալ - չունենալն ալ հարց չէ, քանի որ պատմական տուեալ է թէ Իթթիհատականները գրաւոր փաստաթուղթ չէին գործածեր: Ուստի կարելի չէ նիւթը լուսաբանել, առանց հիւպատոսներու, վարչարարութեան վարին մակարդակի թղթակցութիւններու եւ տեղական յիշողութիւններու պրպտումին:

Բ. — Այդ ժամանակահատուածին համապատասխանող Օսմանեան դիւանները կարծուածին չափ «բաց» չեն: Թղթածրարներու մեծ մասը վերանորոգումի ենթակայ ցոյց կը տրուին: Այդ դիւաններուն որոնց Թուրք պատմաբաններ անգամ չեն կրնար հասնիլ, պնդել թէ հայ պատմաբաններ մուտք ունեցած են, հեգնանք իսկ չէ:

Գ. — Ըսել թէ միայն արեւելքի Հայերը տարագրուեցան, առնուազն ազնուութիւն է: Օտար դիւանագէտներու աչքին առջեւ գտնուելուն պատճառով Պոլիսը զերծ պահուած էր, սակայն տեղահանութիւնը բոլոր շրջաններէն կատարուած էր: Ժամանակի զինուորականներ եւ պաշտօնեաներ պատմած են թէ Պուրսայէն, Թէքիրտաղէն հասնող շարանները Էսկիշեհիրի կայարանին մէջ միացած են իրարու:

Դ. — Մոլորեցնող է պատմութիւն, պատմական իրողութիւն կարծել պատումներ որոնք լուրջ զտումի ենթարկըւած չեն: Ի՞նչպէս պէտք է բացատրել որ արեւելքէն Անգարա հասնող ընտանիք մը դիակներ կը գտնէ իր առջեւը: Որո՞ւ կը պատկանէին այդ դիակները: Կը պատմուի որ երկու յոյն երախաներ ճամբան ուղած են ընտանիքի մը մօտ ապաստան գտնել: Միջին Անատոլուի մէջ Յոյներուն ի՞նչ կրնայ պատահած ըլլալ: Կամ արդեօք պատմութեան տակաւին անծանօթ մնացած իրականութիւն մը կայ որ Հայե՞րն են պատասխանատուն նաեւ Յոյներու ջնջումը պակսեցնելու արարքին:

Այո, ճիշդ չէ պատմութիւնը թշնամութեան աղբիւրի վերածել. սակայն ատիկա չի նշանակեր որ պատմութեան մէջ թշնամութիւն գոյութիւն չէ ունեցած: Իսկ պատմութիւնը քաղաքականութեամբ արդարացնել, կրնայ այն իմաստը ունենալ որ նոյն թշնամութիւնները այսօր եւս կը սնուցանուին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1 / 2)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ֆրանսայի ծերակոյտէն Ժ. Ուտէնի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Յուլիս 1-ին ընդունուած է Նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ ու անոր յանձնած Ռ. Մօնորիի ուղերձը: Հայաստանի նախագահը գնահատելով պատուիրակութեան ընկերակցող Ֆրանսացի գործի մարդոց, ըսած է թէ Ֆրանսան Հայաստանի համար ռազմավարական գործընկեր է եւ իրենք շահագրգռուած են խորացնելու կապերը: Ան հրաւիրած է գործի մարդիկը որ գործօն մասնակցութիւն բերեն Հայաստանի մէջ ներդրումներու մարզին: Կողմերը անդրադարձած են Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութեան ալ եւ Ժ. Ուտէն շեշտած է թէ ցեղասպանութեան փաստը պէտք է դատապարտուի ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ ողջ միջազգային հանրութեան կողմէ: Ռ. Քոչարեան ալ աւելցուցած է թէ հայ ժողովուրդը հետամուտ է ոչ թէ վրէժխնդրութեան, այլ անցեալին ճիշդ գնահատումին:

Նոյն օրը պատուիրակութիւնը ընդունուած է Արտաքին Գործերու Նախարար Վ. Օսկանեան որ ներկայացուցած է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր ուղղութիւնները: Անդրադառնալով Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն, նախարարը ցեղասպանութեան ճանաչումը ներկայացուցած է որպէս երկու ժողովուրդներուն միջեւ անվստահութեան վերջ տալու, յարաբերութիւնները բնականոնացնելու նպատակ: Այդ առումով, ըսած է թէ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Ֆրանսայի հրապարակաւ ճանաչումը:

Պատուիրակութիւնը Յուլիս 1-ին այցելած է Եղեռնի յուշարձանը ուր Թանգարանի յուշամատեանին մէջ Ժ. Ուտէն արձանագրած է. «Ֆրանսայի ծերակոյտը, հաւատարիմ՝ մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան սկզբունքներուն, հայ եւ ֆրանսացի ժողովուրդներուն դարաւոր բարեկամութեան, կը խոնարհի այս յուշարձանին առջեւ որ կը խորհրդանշէ դարասկիզբին հայ ժողովուրդին ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը: Յանուն բարոյականութեան ու խղճի, Ֆրանսայի ծերակոյտը կը ջանայ այնպիսի գործունէութիւն տանիլ որ թէ Ֆրանսայի կառավարութիւնը եւ թէ համաշխարհային հանրութիւնը ճանչնան այս ցեղասպանութիւնը»:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԿԸ ՏԱՆԻՆ

Յուլիս 1-ին Սփիւռքէն 25 երիտասարդներ եւ Գէորգեան ճեմարանի ուսանողներ մեկնած են Սաղմոսավանք եւ Քարինտակ (Արցախ), մասնակցելու վերանորոգումի աշխատանքներու: Սփիւռքէն հասած կամաւորներու առաջին խումբին մէջ կան ԱՄՆ-էն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն երիտասարդներ: Նախաձեռնողը «Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութիւնն է:

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՌԷՔԹԷՕՐ

Հայաստանի թատերական պետական հիմնարկի ռէքթէօր Վահէ Շահվերտեանի հրաժարականէն ետք, յաջորդ նշանակւած է «Համազգային» Թատրոնի տնօրէն եւ գեղարուեստական ղեկավար՝ Սօս Սարգսեան:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԸ ԿԸ ԴԻՒՐԱՆԱՅ

Ազգային Ժողովին Յուլիս 1-ի նիստին քննարկուած է պետական տուրքի օրէնքը փոփոխելու հարցը: Պատրաստուած օրինագծով կը նախատեսուի որ Հայաստանի մէջ յատուկ կարգավիճակի անձնագիր ուզողները այսուհետեւ պիտի վճարեն ոչ թէ նուազագոյն աշխատավարձքին 520, այլ միայն 150 անգամը: Ըսուած է թէ օրինագիծը կը բխի Ռ. Քոչարեանի նախընտրական ծրագիրէն եւ քայլ մըն է դէպի երկքաղաքացիութեան ճանաչում: Նախագիծին քննարկումին ընթացքին Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարար Է. Սանդոյեան յայտնած է թէ մինչեւ այսօր յատուկ կարգավիճակ ստացած են 180 հոգի:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՄԻՇՏ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Յունիս 30-ին Պատրիարքարանը մամուլին յանձնած է իրաւաբանական փաքիւլթէի դասախօս փրոֆ. Հիւսէյին Հաթէմիի տուրպողութիւնը կրող տեղեկագիր մը Մեսրոպ Արք.ի պատրիարքական փոխանորդի տիտղոսին առընչութեամբ:

Փրոֆ. Հաթէմիի ուղղուած գլխաւոր հարցումն այն է թէ վախճանեալ Գարեգին Պատրիարքի կողմէ Մեսրոպ Արք.ին տրուած Պատրիարքական փոխանորդի իրաւասութիւնը ի զօրո՞ւ է, թէ ոչ:

Իրաւագէտը գիտել կուտայ թէ Գարեգին Պատրիարք Պէյօղլուի Առաջին Նոտարի միջոցաւ տուած է փոխանորդագիր մը, որուն վրայ յատուկ կերպով արձանագրուած է «Մահուամբ փոխ մորթէմ» ասութիւնը, այսինքն այն՝ թէ այդ փոխանորդագիրը ի զօրու պիտի ըլլայ իր մահէն վերջ ալ: Իրաւագէտը գիտել կուտայ տակաւին որ Կրօնական Ժողովը Մարտ 16-ին վերահաստատած է Մեսրոպ Արք.ի Պատրիարքական Փոխանորդութիւնը: Իսկ Իսթանպուլի Փոխ - Կուսակալ Օսման Տէմիր Յունիս 22-ին հաղորդած էր թէ Պատրիարքական Փոխանորդի տիտղոսը պէտք է յանձնուի ամէնէն տարեց ու վաստակաւոր հոգեւորականին, այսինքն Շահան Արք.ին, հակառակ պարագային ի գործ պիտի դրուի Թուրք պատժական Օրէնքի 526-րդ յօդուածը: Այս բոլորէն վերջ, իրաւագէտ Հաթէմի սապէս կը յայտնէ իր տեսակէտը.

1. — Հայոց Պատրիարքարանը ինքնավար վարչական Աթոռ մըն է, որ կը վարէ Հայ քրիստոնեայ համայնքին կրօնական գործերը. Պատրիարքարանի աւանդութեանց ու սովորութեանց համաձայն Պատրիարքական Փոխանորդը կ'ընտրուի կենդանի Պատրիարքին կողմէ, եւ այս վերջինին մահուան պարագային, վախճանեալին կողմէ նշանակուած Փոխանորդը կը ձեռնարկէ նոր ընտրութեան համար անհրաժեշտ ձեւակերպութիւններուն:

2. — Մեր իրաւական համակարգին մէջ գոյութիւն չունի ընդհանուր հրահանգ մը այն մասին թէ փոխանորդութիւնը կը ստանձնուի ամէնէն տարեց եւ վաստակաւոր անձին կողմէ: Թէ՛ ՊՔ.-ի 35-րդ, թէ ՊՔ.-ի 397-րդ յօդուածները (արդեօք այստեղ կ'ակնարկուի Պորչլար Քանունու կոչուած օրէնքի՞ն) յատուկ կերպով կ'ընդունին որ փոխանորդութիւնները յետ - մահու ալ ի զօրու ըլլան, եթէ այդպէս արձանագրուած է: Քանի որ վախճանեալ Պատրիարքը յետ - մահու փոխանորդութեան իրաւունք տուած է, թէ՛ Լօզանի դաշնագրի, թէ՛ Թուրք Ներքին Իրաւագիտութեան, և թէ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի շրջագծով յայտնուող սովորութիւններու ու բարքերու լոյսին տակ, գոյութիւն չունի որեւէ օրէնք որ դրուի Կրօնական Ժողովի կողմէ ալ հաստատուած այս «յետ - մահու փոխանորդութեան» դիմաց:

3. — Իմ կարծիքով կարելի ալ չէ որ այս խնդրին մէջ գործադրուի Թուրք պատժական Օրէնքի 526-րդ յօդուածը: Որպէսզի այս յօդուածը գործադրուի, նախ պէտք է որ գոյութիւն ունենայ «օրէնքներու ու կանոններու ներհակ հրահանգ մը»: Մինչդեռ այսպիսի բան մը չկայ ու այս անգոյ բանին վրայ հիմնուելով է որ կը պահանջուի որ Մեսրոպ Արք.ի թողու Փոխանորդի պաշտօնը: Ուրեմն կարելի չէ որ Մեսրոպ Արք.ի դէմ գործադրուի այդ պատժական յօդուածը:

Իրաւագէտը իբր եզրակացութիւն, կը յայտնէ հետեւեալը. Իմ կարծիքով Մեսրոպ Արք., որ վախճանեալ Պատրիարքին կողմէ վերոյիշեալ ՊՔ օրէնքի յօդուածներուն պատշաճարար Փոխանորդ նշանակուած է, իրաւասու է այդ տիտղոսը կրելու: Տրուած ըլլալով որ Պետութիւնը ժողովրդավար իրաւական պետութիւն մըն է, կը կարծեմ որ, մինչեւ որ նոր Պատրիարք մը ընտրուի, Մեսրոպ Արք. պէտք է նկատուի Պատրիարքական Փոխանորդ:

«Մարմարա», Յուլիս 1-ին, հրատարակելով վերոնշեալ տեղեկագիրը կը կցէ կարգ մը խորհրդածութիւններ: Իրաւացի կերպով դիտել կուտայ որ աւելորդ է պնդել Գարեգին Պատրիարքի կողմէ տրըւած «յետ մահու» փոխանորդագրի գործածութեան օրինաւորութեան վրայ, քանի որ անոր մահէն ետք Կրօնական Ժողովը ընդունած է Մեսրոպ Արք.ը որպէս Պատրիարքական Փոխանորդ եւ Կրօնական Ժողովը օրինաւոր մարմին ըլլալով, անոր կողմէ եղած նշանակումն ալ օրինաւոր է եւ Մեսրոպ Արք. կը մնայ Պատրիարքական Փոխանորդ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ, առաջին անգամ ըլլալով տոխպուեցաւ յետ քայլ ընել եւ ետ առաւ այն օրինագիծը որ կը նախատեսէր ընտրական դրութեան փոփոխութիւն մը եւրոպական ընտրութիւններուն համար: Արդարեւ, հակառակ անոր որ օրինագիծը կառավարութեան հաւանութիւնը ստացած էր, Ժոսփէն հարկ եղած մեծամասնութիւնը չունէր Ազգային Ժողովին մէջ: Իր բազմատարր մեծամասնութեան մէջ (Համայնավար, Կանաչ, Շըվէնըմանի Քաղաքացիի Շարժում) միայն իր կուսակիցները, այսինքն ընկերվարականները համաձայն էին եւ ընկերվարականները առանձին մեծամասնութիւն չեն կազմեր Ազգային Ժողովին մէջ: Օրինագիծը կ'առաջադրէր համեմատականի դրութեամբ կատարել ընտրութիւնները ութ մեծ ընտրաշրջաններու մէջ եւ վիճարկումի պիտի դրուէր Յուլիս 7-ին: 1979-էն ի վեր Ֆրանսայի 87 երեսփոխանները կ'ընտրուէին համեմատականի դրութեամբ բայց ընդհանուր ձեւով, այսինքն մէկ ընտրաշրջանի մէջ: Ժոսփէն կ'ուզէր Ֆրանսան բաժնել ութ ընտրաշրջանի:

ԹՈՒՐՔ սուզակներ նախապատմական քաղաք մը յայտնաբերած են Եգէականի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԶՐՈՅՑ՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՊԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆՈՐՈՎԻ ԴԻՏԵԼՈՒ ՓՈՐՁՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յ. — Կարելի՞ է արդեօք առնել — տալու ձեւին վերածել յարաբերութիւնները, քանի որ երբեմն կայ նաեւ Սփիւռքին օժանդակելու տեսակէտն ալ զոր կը յայտնէ Երեւանէն։

Գ. Պ. — Ես կը խորհիմ որ իրենք բան մը տալու տրամադրութիւն չունին։ Նոյնիսկ եթէ տան, մեզի ձեռնտու չէ գործածելու համար։ Օրինակ, եթէ հայերէնի դասագիրքեր են տրուէլիքը, Հայաստան պատրաստուած դասագիրքեր մեզի համար բոլորովին ապայժմէ բաներ են։ Ապայժմէ, նախ որովհետեւ չեն համապատասխաներ մեր տեղական արժէքներուն, յետոյ որովհետեւ իրենք կը տառապին հիմնական պակասութենէն։ Ցամենայնդէպս, մենք կը պտուինք ոչ ստանցողի դերքին մէջ։ Միւս կողմէ, Հայաստանի հողին վրայ կան նախկին վարչակարգէն մնացած մտաւորականներ որոնք հասնելիք ալ չեն, որովհետեւ ինչպէս ամէն գաղափարախօսութիւն, անոնք ալ իրենց վերարտադրելու միջոցները ունին։ Եւ անոնց համար «արտաքին», «դուրս» գոյութիւն չունին։ Չկայ դուրսի մշակոյթ, դուրսի աշխարհ, յարաբերուելու, փոխուելու հարկ մը։ Տասը տարուան մէջ փոփոխութիւն մը չեղաւ։ Միակ ձեւը դուրսի բացուելուն մէջ է որուն այս կամ այն ձեւով սովորուած պիտի ըլլան։ Թէեւ մեծ ճիգ կը թափեն չբացուելու համար։

Յ. — Սփիւռքին մէջ ալ շատ տարբեր չէ պարագան. յաճախ, մտաւորական ընկատուածներ անգամ կաղապարներ կըրկնելէ չեն հրաժարած։

Գ. Պ. — Խնդիրը այն է որ վերջին տարիներուն մեր ժողովուրդը գաղափար, ծնելու նշաններ կու տայ։ Մէկ կողմէն կուսակցութիւնները նոր գաղափարներ չունին։ Երբ նոյնիսկ Հայաստան կ'երթան, ո՛չ անուն կը փոխեն, ոչ ալ նոր կացութեան համեմատ ծրագիր, — կանոնագիր կը մշակեն։ Աւանդապահութիւնը լաւ բան է, բայց կուսակցութեան մը, կազմակերպութիւններու համար սպանիչ կ'ըլլայ երբ չեն կրնար վերանորոգուիլ։ Չեն կրնար իրենց մէջ առնել contestation-ը որպէս նորոգուելու գործօն։

Խ. Թ. — Ես հարց կու տամ թէ երկու հատուածները իրարու հետ խօսեցնելու, հաղորդակցութեան բազմազան հրապարակներ ստեղծելու ձեւը ի՛նչ է։ Ամէնէն կարեւոր հարցերէն մէկն է որ նոյնիսկ երբ իրերհասկացողութիւն կը թուի գոյութիւն չունենալ, պէտք է ըստեղծել առիթներ ու պլատֆորմներ, մտաւորականներ յաճախ հանդիպին։ Ատոր համար շատ կարեւոր է որ անոնք նախ իրենց մեղայականը ասքեն։ Ի վերջոյ մէկ օրէն միւսը համայնավարութենէն դրամատիրական չուկայ անցան։

Գ. Պ. — Կը խորհիմ որ համայնավարութենէն անկախ կան աւատապետական ընկերութեան մը բոլոր տարրերը եւ Հայաստան կառավարուած է պզտիկ իշխաններէ։ Երկխօսութիւն, բազմախօսութիւն, տարբերութիւններ, կը խորհիմ թէ այդ ընկերութեան մէջ չեն կրնար տեղ ունենալ։

Խ. Թ. — Չկա՞ն արդեօք խմբակներ, այլախոհներ որոնց հետ երկխօսութիւն կարելի ըլլայ, թէ կան բայց մենք չենք գիտեր։

Գ. Պ. — Երբեմն հակումը ունիմ ըսելու որ ես չեմ գիտեր, երբեմն ըսելու որ չկան։ Դժուար է ըսել, քանի որ շատ ցանկութիւնը չունինք այլեւս երթալ, տեղւոյն վրայ փնտռելու այդ մարդիկը, եթէ կան։

Ժամանակին կար կուսակցութիւն մը որ միշտ կը խօսէր միացեալ Հայաստանի մասին. ատիկա տեսլականին մաս կազմող բան էր։ Կը խորհիմ որ այդ «միացեալ»ը կը նշանակէր թէ միացեալ չէ։ Հիմա պետութիւնը եկած է եւ սկսած ծածկել բաներ որոնք բուն պետական հարցեր չեն. ըսել կ'ուզեմ հայութեան զանազան մասերուն, կամ հայ մշակոյթի ապագայի խնդիրները։ Ապագայ ունի՞ հայ մշակոյթը այսօր։ Եւ պիտի ըսէի՝ լեզուն, ունի՞։ Գրականութիւն մը կա՞յ։ Եկեղեցին ի՞նչ կ'ըլլայ։ Այն տպաւորութիւնը ունիմ որ քանի տարիէ ի վեր ոչ թէ տեղքայլ, այլ հողմապտոյտի մը մէջ ենք ու տեղ մը չենք երթար։

Յ. — Մեղայականի, փոփոխութեան անոնց տրամադրութեան, կամ Հայաստանի մէջ խօսակից գտնելու, հաղորդակցութեան գետինը քանալու հարցականներուն համար գոյութիւն ունեցող պատասխան մըն է, ըստ իս, ուղղագրութեան հարցը։ Անցեալ իշխանութեան օրով իրրեւ թէ վինարկումի նիւթ եղաւ, բայց ոչ մէկ դրական քայլ։ Այսօր աւելի յստակ է կացութիւնը, յետադիմական դիրքերու մէջ ամբողջական արմատացումով մը։

Գ. Պ. — Կը սպասեմ որ Պ. Քոչարեան ուղղագրութեան հարցին մասին պաշտօնական յայտարարութիւն մը ընէ, քանի որ այդ ուղղագրութիւնը պետական հրովարտակով փոխուած է։ Միայն պետական յայտարարութեամբ կարելի է ըսել որ որեւէ փոփոխութիւն կ'ըլլա՞յ, թէ ոչ։ Աւելին մենք ժամերով կրնանք խօսիլ, կը խորհիմ որ Հայաստան բնաւ հետաքրքրքրուած չէ։ Հայաստանի հետ Սփիւռքի հարցերը Սփիւռքի՛ հարցերն են։

Խ. Թ. — Ճիշդ է որ ուղղագրութիւնը հրովարտակով հաստատուած է եւ պետական յայտարարութեամբ պէտք է փոխուի։ Բայց որքան կը տեսնեմ, աւելի սփիւռքեան հարց է, Հայաստանի մէջ հազիւ տասը հոգիին մտքին մէջ գոյութիւն ունի։ Այսուհանդերձ, բուն խնդիրը մըտքի, գաղափարի տարբերութիւններն են, այնպէս որ ինծի համար ուղղագրութեան եւ քաղաքացիութեան հարցերը սխալ հարցեր են։ Առաջինը բաղձալի է, երկրորդը՝ վստահ չեմ։

Գ. Պ. — Քաղաքացիութիւնը հարց մը չէ ինծի համար։ Երբեք չեմ հասկցած թէ ինչո՛ւ երկքաղաքացիութիւնը կամ միաքաղաքացիութիւնը պէտք է գրուած ըլլար Սահմանադրութեան մէջ։ Ես մասնաւոր ցանկութիւն չունիմ Գ. քաղաքացիութիւն մը ունենալու, ինչպէս մեզմէ շատերը։ Բայց կը խորհիմ որ պէտք չէ սկզբունքի դիրքորոշում ըլլար այդ մասին. ա՛տ է որ անընդունելի է։

Յ. — Կերպով մը բազմապատկանելիութիւն մերժելու կեցուածք է։

Գ. Պ. — Հայութեան գաղափարին մէջ վստահօրէն կայ այդ յատկանիշը, քանի որ հայութեան մաս կը կազմեն արժանթինահայը, Սիդնիի հայը։ Ատոր մերժումին քով ինծի համար անհասկնալի է Հայաստանի կեցուածքը երբ կը մտածէ որ Սփիւռքի տղաները իր հարցերը պիտի կարգադրեն։ Սփիւռք — Հայաստան յարաբերութիւնները ես երբեք տնտեսական չեմ հասկնար։ Հայաստան պետութիւն է որ կրնայ ամէն տեսակի վարկ ստանալ։ Սփիւռքը այդ դերը չի կրնար կատարել։ Եւ ճիշդ է որ երկխօսութեան համար միակ դրականը ենթապետական յարաբերութիւններն են. բազմակամական, միութենական յարաբերութիւններ որոնք դուրս են պետական հակակշիռէն։ Թէեւ երբեմն այն տպաւորութիւնը կ'ունենամ որ դուրսէն փացողը հոն տեղի մը մէջ կ'իյնայ, կ'անկարգելուի պիտի ըսէի, անոր չուրջ որոշ խանդավառութիւն մը կը ստեղծուի, բայց մասնաւոր բան տեղի չունենար։

Եթէ հարցը մերկացնենք, այն է որ իրենց մեծ մասին համար, անմիջապէս որ դուրսի Հայու մը հետ յարաբերութեան մէջ գտնուին, կը ներկայանայ հեղինակութեան, իշխանութեան հարցը։ Անձնական յարաբերութիւններու մէջ զօրաւոր տուեալ է «մենք ունինք», «մենք գիտենք»ը։ Բայց այդ «ունինք»ը, «գիտենք»ը չեն համապատասխաներ դուրսի, ո՛չ թէ Սփիւռքի, այլ միջազգային աշխարհին։ Կը խորհիմ որ ընդհանրապէս մտաւորական մեծ բարդոյթ մը կը թարգմանուի ինքնարբաւութեան զգացումով։ Եւ Հայաստանի տպաւորող մեծագոյն վըտանգը այդ զգացումն է։ Նաեւ մշակութային յոխորտանքը։

Խ. Թ. — Բայց խնդիր չունեցան դուրսէն առնելու, իւրացնելու գոգա — գոլան, համպըրկըրը, ոսկին ռոլը...

Գ. Պ. — Հետաքրքրական է խորքին մէջ որ Հայաստան որպէս միջազգային կազմակերպութիւններու անդամ, մտած է արեւմտականացումի ճամբուն մէջ. եւ կը խորհիմ որ ներքին խոչընդոտները հակադրեցութիւններ են որպէսզի ենթադրեալ մաքուր ինքնութիւն մը պահպանուի։ Մենք երկուքս (Խ. Թ.ի հետ) անդամ ենք «Ինքնութիւն» կազմակերպութեան մը որուն գլխաւոր հարցերէն է թէ նոր թէքնոլոժիին առջեւ հայկական ինքնութիւնը ի՛նչ կ'ըլլայ։ Բայց այդ թէքնոլոժին արդէն Հայաստան մտած է եւ գիտնականներ կ'աշխատին զայն պատշաճեցնել մեր պահանջներուն։ Եւ միւս կողմէ ջանք կ'ըլլայ գաղափարական պատնէշ կանգնելու բաներու առջեւ որոնք արդէն ներսն են։ Իսկ այդ թէքնոլոժին ստեղծուած է արեւմուտքի մէջ։

Խ. Թ. — Թէ՛ մարքսական, թէ՛ արեւմըտեան որոշ տեսութեան մը համաձայն, երբ թէքնիքը եւ տնտեսութիւնը որոշ ճամբով կը քալեն անոնց հետ պէտք է քայլ պահեն մշակոյթը, քաղաքականութիւնը։ Չես կրնար մէկը առնել, միւսները դուրս ձգել։ Եթէ այդ տեսութեան կը հաւատաս, Հայաստան պետականացման ճամբուն վրայ օտար աշխարհէն պիտի առնէ արեւմտականացումը. իսկ անոր փոխանցումին խողովակ պիտի ըլլա՞յ ըՍփիւռքը։

Կը խորհիմ որ Գրիգորին ըսածին պէս, Սփիւռքէն պիտի սորվի հայութիւնը դասել նոյնքան կարեւոր, որքան՝ Հայաստանը։ Պիտի սորվի ո՛չ միայն հողին վրայ ապրող ժողովուրդ, կենցաղ, ընկերութիւն եւ պետութիւն, այլ նաեւ ազգ ըլլալու գաղափարը. ինչ որ կը նշանակէ թէ հող մը որ մշակոյթ չունի, կալուած է միայն։

Յ. — Ենթադրելով որ Հայաստան ըՍփիւռքը որպէս արեւմտականացումի խողովակ գործածելու գաղափարը ունեցաւ, ի՞նչպէս, ո՞ւր պիտի գտնէ այն կորիզը որ զինք ճիշդ ուղղութեան վրայ պիտի դնէ։ Այդ հանգրուանին, Սփիւռքին համար կազմակերպչական խնդիր մը չի՞ ներկայանար։

Խ. Թ. — Կը խորհիմ որ Հայաստան մեծագոյն օգուտը կրնայ ունենալ եթէ նախագահ Քոչարեանէն կամ Կաթողիկոսէն կոչով մը դիմէ Սփիւռքին, ըսելու որ իր կարողականութիւնը ոչ իրեն, ոչ Հայաստանի համար կրնայ գործածել, առանց որոշ մակարդակի ղեկավարութիւն մը ստեղծելու։

Յ. — Կարելի՞ է յուսալ որ այդ պայմաններով կը յաջողի սփիւռքեան ուժերու ճիշդ կազմաւորում մը։

Խ. Թ. — Ճիշդ է որ 100% վստահ չեմ որ կեդրոնացումը օգտակար կ'ըլլայ, բայց քանի որ շատեր կը հաւատան եւ մեծ է իրենք իրենց վստահութիւն չունեցող Սփիւռքահայերու թիւը որ եթէ կոչը Հայաստանէն գայ, թերեւս զանազան տարրեր կը խմբուին։ Եթէ կարելի ըլլայ, փորձ մը հանդիսանայ Սփիւռքը նոր ուղղութեամբ շարժելու։ Ի վերջոյ, նոյնիսկ եթէ կարելի չէ անպայման փորձին յաջողութիւնը, օգուտը երաշխաւորել, այնքան ալ սխալ չէ նոր հեղինակութիւն ըստեղծելու մասին մտածել Սփիւռքի մէջ ուր խնկապէս հին հեղինակութիւններու լճացում եւ տարրալուծում մը կայ։ Երկրորդ՝ նոյնիսկ եթէ ձախողի, շատ բան պիտի սորվեցնէ մեզի, նոր հուններ ստեղծէ։ Ատոր կը հաւատամ։ Վերջապէս, անշուշտ ատիկա արգելք չէ որ մեզի պէս անկախ մարդիկ լուսանցքի վրայ ընեն իրենց գլուխցածը, փորձեն Հայաստանի մէջ փնտռել այն տարրերը որոնց հետ գործակցիլ թերեւս կարելի ըլլայ։

Ամէնէն կարեւորը մէկտեղելն է այն մարդիկը որոնք մտածել գիտեն. յետոյ բանալ հրապարակ մը որ արտայայտութեան գետին ըլլայ։ Սփիւռքի մէջ ո՞ւր ունինք տեղ մը ուր լուրջ, հեղինակութեան տէր մարդիկ իրարու հետ վիճիլը արժէք մը կը նկատեն։ 1970-ական թըւականներուն «Յառաջ»ի «Միտք եւ արուեստ»ին նախաձեռնութիւնը ինծի համար այդ վայրին իմաստը ունէր, Մ. Նշանեանով, Պ. Թերզեանով եւ միւսներով։

Յ. — Այսօր կա՞յ, ո՞ւր կրնայ գոյանալ այդ հրապարակը։

Գ. — Ինչո՞ւ ոչ հաղորդացանցը (ինթէրնէթ)։ Կան արդէն այդպէս նկատողներ, ինչպէս Վ. Մատթէոսեանը։

Յ. — Իսկ մեր աւանդակա՞ն կազմակերպութիւնները։

Գ. Պ. Անոնք թերեւս կը շարունակեն իրենց նոյն աւանդական գործունէութիւնը. բայց ինծի այլեւս աւելի կարեւոր կը թուին նոր հիմնարկները որոնք ներկայի մտաւորական եւ գաղափարախօսական մեր տագնապէն ելքի միջոցները կրնան ընձեռել։ Նկատի ունիմ Զօրեան հիմնարկը եւ մանաւանդ Միհրան Տասպալի երկարամեայ ջանքերով իրագործուած ըՍփիւռքի եւ ցեղասպանութեան հիմնարկը, Փոխումի Համալսարանին կողքին։ Նման հիմնարկներ որոնք գիտական փըրտըռտուքի եւ վիճարկումի նիւթ կը դարձնեն Սփիւռք երեւոյթը, աղէտի խնդիրը, կրնան իրագործել արեւմտականացում որուն քիչ առաջ կ'ակնարկէի եւ կրնան յաջող ելքեր ըլլալ մեր կեթթօներէն։ Պիտի ըսեմ որ ո՛չ Սփիւռք երեւոյթի, ոչ ալ Աղէտի ուսումնասիրութիւնը մեր մէջ եղած է անհրաժեշտ բազմակողմանիութեամբ։ Այնպէս կը թուի որ հայոց միտքը, մտածողական կարողութիւնը հասած է փուլի մը որմէ անդին երթալու դժուարութիւն ունի։ Այդ աշխատանքը կատարելու համար պէտք է դուրս գալ աւանդական կազմակերպութիւններու ծիրէն։ Անոնք ամէն աշխատանք միջոցի, ծառայութեան մը վերածելու ձգտումը ունին եւ ատիկա կը լծորդեն իրենց գործունէութեան։ Ցաւալի է, չէ՞ որ քննադատութիւն չէ ըրածս, այլ տեսակ մը ցաւանքի արտայայտում, որպէսզի մեր իրականութիւնը խրած չմնայ գաղափարախօսութիւններու թաւալին տակ։

Զրոյցը վարեց՝
Ա. Բ.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԻԹԼԻՍՑԻ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ

Սօնա Տէր-Մարգարեան — Թընկըրեան իմ յուշերուս մէջ ինծմէ հրաժեշտ կ'առնէ ու կը հեռանայ դէպի օտար ափեր ու դէպի յաւերժութիւն։ Եւ ինծի այնպէս կը թուի թէ այդ վայրկեանին ան հպարտօրէն բռնած է իր հանգուցեալ հօրը ձեռքը եւ երջանիկ է որ երկար տարիներ վերջ սա պահուն երկուքը միասին են կրկին։

Պիթլիսցի Արփիար Տէր-Մարգարեան։ Ահաւասիկ պաշտելի հայրը Սօնային ու իր միւս աղջկան՝ Անելկային, նաեւ հարիւրաւոր աշակերտներու, որոնք անկէ ստացան մշակոյթի ու գրականութեան անջնջելի ժառանգութիւն մը ստացան Կեդրոնական Ազգային Վարժարանի նըստարաններուն վրայ։ Ուսուցիչ մը ահաւասիկ, որ հայ ուսուցիչի բոլոր ստորո-

գեղեցիկն ու պաշտելի յատկութիւնները հաւաքած է իր վրայ եւ ինքզինք սպառած է սերունդներ իրենց ազգային դիտակցութեան ու պատկանելիութեան մէջ պահելու համար: Ան իր Թահանայ հօրմէ՞ն է որ ժառանգած էր հոգեւոր ու մշակութային արժէքներու այն պաշտամունքը զոր աւելի վերջ պիտի փոխանցէր իր աշակերտներուն: Թէ ոչ շրջանի մթնոլորտն էր որ անոր մէջ թրծած էր հեղինակաւոր հայ ուսուցիչի այն կերպարը որ այսօր իր բոլոր աշակերտներուն կողմէ կը յիշուի յարգանքով, նոյնիսկ ակնածանքով:

Ցիշողութիւնս Սօնա Տէր – Մարգարեանէն անջատելէ առաջ քաղցր յարգանքով պահ մը կը վերակենդանացնեմ Արփիար Տէր – Մարգարեանի դէմքը աչքերուս առջեւ: Սուր ու նիհար դէմք մը, քիչ մը ճաղատ, բայց մարդուս մինչեւ հոգիին խորերը թափանցող նայուածքով մը որ կու գայ իր կապոյտ աչքերէն: Ըսա՞լ կը յիշեմ, իր աչքերը կապոյտ չէին արդեօք: Բայց անպայման անսովոր բան մը ունէին այդ աչքերը, որոնց հետ դէմ առ դէմ մնացի կեանքիս մէջ թերեւս հազիւ երեք կամ չորս անգամ, եւ որոնց տպաւորութենէն երբեք չկրցայ ձերբազատիլ: Կը վերակենդանացնեմ այդ դէմքը եւ կրկին կը նայիմ անոր աչքերուն մէջ, գտնելու համար այն դառնութիւնն ու կսկիծը որ իր անբաժան ընկերը եղաւ այն օրէն անդին երբ ան տխուր պարագաներէ վերջ ստիպուեցաւ հեռանալ իր պաշտելի վարժարանէն ու աշակերտներէն: Ո՞վ պատճառ դարձած էր որ ան հեռացուի Կեդրոնական վարժարանէն, եւ քանի մը տարի եւս Պէզազեանի մէջ պաշտօնավարելէ վերջ հրաժարի ուսուցչի ասպարէզէն: Գոցենք պատմութեան այս տխուր էջը եւ մեր սիրտը անգամ մը եւս բանանք Արփիար Տէր – Մարգարեանի յիշատակին առջեւ:

Արփիար Տէր – Մարգարեա՛ն: Ահաւասիկ մարդ մը որուն տեսակը ամբողջովին սպառած է Սփիւռքահայ կեանքի, թերեւս ամբողջ հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ: Ուսուցիչ մը որ ինքզինքը կխակէր դարձուցած էր մեր ցեղին ամբողջ պատմութեան ու մշակոյթին, ապրած էր անոնցմով հարուստ ու անոնցմով հպարտ սերունդներ հասցնելու նպատակով, մեր լեզուն ապրեցուցած էր իր ամենագեղեցիկ մակարդակին վրայ: Ո՞ւրկէ ստացած էր մայրենիի նկատմամբ իր այդ պաշարն ու պաշտամունքը: Կ'արժէ որ հարցնենք ու փնտռենք պատասխանը, որովհետեւ իր կենսագրութիւնը չի պատասխաներ այս հարցումներուն: Ծնած էր Պիթլիսի Խուլթիկ գիւղին մէջ: 13 տարեկանին աւարտած էր Պիթլիսի Ամերիկեան Հայ Սքուլը, երբ ուսուցիչ պաշտօնավարած էր նախ նոյն վարժարանին, ապա Մուշի ամերիկեան վարժարանին մէջ: Յետոյ յաճախած է Խարբերդի Ամերիկեան Քոլէճը, տնօրէն կարգուած էր Պիթլիսի Ամերիկեան վարժարանին: Յետոյ Իսթանպուլ եկած էր եւ հետեւած էր համալսարանի իրաւաբանական դասընթացքներուն: Մասնակցած էր Պալքանեան պատերազմին եւ բարձրացած էր մինչեւ հարիւրապետի աստիճանի: Մէջոց մը վարած էր Ռատիկան Զօրայ Վարժարանի փոխ – տնօրէնութիւնը ու Կեդրոնի հրամանատարութիւնը:

Այս բոլորին մէջ ո՞ւր էր եւ ե՞րբ էր որ ան այնքան ընտելացաւ հայ մարդու իր ինքնութեան ու մշակոյթին հետ, ե՞րբ էր որ անոր մէջ թրծուեցաւ անմոռանալի հայ ուսուցիչի կերպարը: Արդէն 29 տարեկան էր երբ Իսթանպուլ կը վերադառնար ու ուսուցիչ կը կարգուէր Եսայեան Սուրբ Փրկիչ եւ Օրթագիւղի որբանոցներուն մէջ, աւանդելու համար անգլերէն ու հայերէն: Այնուհետեւ իր առջեւ կը բացուէին հայկական վարժարանները՝ Սահակեան եւ Կեդրոնական, մանաւանդ Կեդրոնականը, որուն երդիքին տակ ան հայ մշակոյթով ու գրականութեամբ պիտի հմայէր սերունդներ: Տոքթոր Պաղտասար Մանուէլեանի շրջանին ան 17 տարի պիտի խմբագրէր Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցի փառաւոր տարեգիրքերը, մամուլի մէջ պիտի հրատարակէր պատմուածքներ, որոնք պիտի ամփոփուէին «Արձագանգ» եւ «Անցորդը» անուն հատորներուն մէջ: Այո՛, Ամերիկեան վարժարաններու մթնոլորտի՞ն մէջ էր որ ան հաւաքած էր այս ուժն ու պաշարը:

1968–ին Ուսուցչաց Միութիւնը հրատարակեց Իսթանպուլահայ Վաստակաւոր Ուսուցիչներու Նուիրուած Յուշամատեան մը: Ուսուցչաց Միութեան ցարդ հրատարակած ամէնէն արժէքաւոր գրքոյկն է ան, ամէնէն հասուն ու երախտաշատ գիրքը, որուն մէջ յարգանքով կ'ողջունուին 45 վաստակաւոր ուսուցիչներ ու ուսուցչուհիներ: Հայոց լեզուի պաշտամունքով ու ուսուցումով անմահացած այս համեստ կամ մեծատաղանդ ուսուցիչներուն միջեւ անխօս բայց փառաւոր յուշարձան մըն էր Արփիար Տէր – Մարգարեանը:

Ռ. Հ.

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսահայ երիտասարդ ուսանող՝ Սայաթ Զաման որ չորս տարի է կը հետեւի Փարիզի Պետական Երաժշտանոցին դաշնակի դասընթացքներուն փրոֆ. Պրունօ Ռիկութթօյի ղեկավարութեամբ, բացառիկ յաջողութիւն մը արձանագրեց աւարտական մրցումին, Յունիս 25–ին: Նուագած էր Հայտընի Սոնաթ տօ Մաժէօրը, Շումէրթի Իմփրոփթիւ օփիւս 142, թիւ 3 եւ 4 եւ Մէսիանի «Ռէկար սիւր լ'էնֆան ժէզիւս»:

Արժանացաւ, դատակազմի միաձայնութեամբ առաջին մրցանակին, առաջին անունը գրուելով (1er prix, premier nommé):

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԱՐՄԱՏՆԵՐՆ ՈՒ ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Գանատական թերթ մը Ֆրանսայի ժողովուրդին արմատներուն, ծագումին մասին յօդուածի մը տեղ տուած է: Կը մեկնի այն հաստատումէն թէ Ֆրանսացիները մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան այս մարզերուն: Ծագումնաբանական հարցերու մասնագէտի մը կարծիքով Ֆրանսացիները արմատախիլ են ու հարկը կը զգան ինքնութեան մը: Կ'ուզեն արմատի մը կառչիլ. կ'ուզեն գիտնալ թէ ո՛ւրկէ եկած են: Այս փնտռտուքը յաճախ գիրենք կը դնէ կարծուածէն նուազ պանծալի անցեալի մը շարունակութեան վրայ: Այս մարզին ծանօթ մասնագէտներէն բժիշկ մը, ակնարկելով իրենց ծագումին մէջ միշտ փառաւոր նախահայր մը գտնելու Ֆրանսացիներու ձգտումին, կ'ըսէ թէ ինք Շարլըմանըէն սերած է, բայց նաեւ շատերուն է պարզ գիւղացիներու: Կ'աւելցնէ թէ ծագումնաբանութիւնը առիթ կուտայ տեսնելու թէ մարդ արարածը համադրում մըն է եւ կ'առաջնորդէ ճանչնալու տարբերութիւնները, յարգելու ուրիշներու զանազանութիւնը:

Այս տարբերութիւնները կարեւոր են Ֆրանսայի նման երկրի մը մէջ: Ժողովրդագրական ուսումնասիրութիւններու պատասխանատու մը որ քանի տարիէ ի վեր Ֆրանսացիներու ծագումները կը պրպտէ, 1986–ին այն եզրակացութեան յանգած է որ անոնց հինգէն մէկը գաղթական ծնողք մը կամ մեծ ծնողք մը ունեցած է: Շուրջ 10 միլիոն հոգի սրանք ծնած էին Ֆրանսայէն մէջ, կուգային օտար արմատներէ: Նոյն մասնագէտը կ'ըսէ որ այս տուեալը երկու տարբեր մեկնաբանութեամբ կը գործածուի քաղաքական մարդոց կողմէ. առաջինները կը հակադրեն ըսելով որ միլիոններով օտար կայ երկրին մէջ: Իսկ ձախակողմեանները կ'ըսեն. «բոլորս ալ գաղթականի զաւակ ենք ու իրարու նման»:

Ֆրանսայի օրէնսդրութիւնը քաղաքացիութեան համար կը ճանչնայ հողի իրաւունքն ալ. այսինքն երախան կը ստանայ ծնած երկրին հպատակութիւնը: Ասանց առոր ներկայի 60 միլիոնէն պիտի պակսէր 12 միլիոնը: Եւ պէտք է ըսել որ Ֆրանսա գիտցած է յաջողիլ նեքղրաւել գաղթականներու ալիքները: Հետաքրքրական տուեալներ ձեռք ձգուած է մականուններու վրայ կատարուած աշխատութենէ մը: Հետազօտողներու խումբ մը 450 հազար մականուններու ցանկ մը քննած է, 1891 – 1940 յիսնամեակին Ֆրանսա ծնածներու պատկանող: Ամէնէն յաճախադէպ մականուններն են Մարթէնը, Պէնարը եւ Փըթին, մինչեւ 1914: Ամէնէն շատ գործածուող մականուններու ցանկին առաջին 100–ին մէջ այդ շրջանին չկայ Կարսիայի նման մականուն մը: Այսօր փոխուած է կացութիւնը: Առաջին տեղերը կը գրաւեն միշտ նոյն երեքը, սակայն, Կարսիան 15–րդ կարգին բարձրացած է: Աւելի առաջ կուգայ Ֆուրնիէէն, Ժիրարէն եւ նոյնիսկ Տիւփոնէն: Եւ ըսել որ այս վերջինը ամէնէն շատ գործածուող մականունը կը նկատուի:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵԷՅԼ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԸ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ ՓՐՈՖ. Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՄԷԿ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

ՄՈՆՐԷԱԼ. –

Այս կեդրոնի վարիչ – տնօրէն փրոֆ. Պէն Քիրնան կը տեղեկացնէ, որ իր կեդրոնի հրատարակչականէն վերջերս լոյս տեսած է փրոֆէսօր Վահագն Տատրեանի մէկ նոր երկասիրութիւնը: Սա գրաւոր կերպով մշակուած այն դասախօսութիւնն է, զոր հայ գիտնականը հրաւիրուած էր տալու այս տարուան Փետրուար 26–ին Ցեղասպանութեան Ուսումնասիրութեան բաժնի կողմէ կազմակերպուած եւ 20–րդ դարու ցեղասպանութիւններու պրպտումներուն նուիրուած 8 դասախօսութիւններու շարքին մէջ: Գործին խորագիրն է The Determinants of the Armenian Genocide եւ ուր խտացած մէկ վերլուծումն է հայկական ցեղասպանութեան գլխաւոր ազդակներուն եւ կը պարփակէ 50–ի մօտ ծանօթագրութիւններ բազմաթիւ լեզուներով: Մօտիկ ապագային կեդրոնը իր ուեպսայթի խողովակով պիտի սփռէ այս գործը՝ առոր կցելով տոքթորայի աստիճանին թեկնածու երկու աւարտական ուսանողուհիներու ընդարձակ մեկնաբանութիւնները եւ վերլուծումները, զորս անոնք Փետրուար 26–ին, դասախօսութեան օրը, մատուցանեցին դասախօսութենէն անմիջապէս յետոյ: Տրուած 8 դասախօսութիւններէն Տատրեանինը միակն է, որ ընտրուած է հրատարակութեան համար:

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը այս նոյն օրերուն աշխարհահռչակ այս նոյն համալսարանի Իրաւաբանական կաճառը հրապարակ կ'իջնէ իր տարին երկու անգամ հրատարակուող Yale Journal of International Law իրաւաբանական հանդէսին ամառուան թիւով: Այս թիւին մէջ, ինչպէս առենին ծանուցուած էր, փրոֆ. Տատրեան ունի համապարփակ յօդուած մը 252 բազմալեզու ծանօթագրութիւններով եւ, որ կը վերլուծէ հայկական եւ հրէական ցեղասպանութիւնները միջազգային օրէնքի պարունակին մէջ, չհշտելով առոնց փոխ – յարաբերութիւնները եւ որոշ շաղկապումը:

Այս գործին առանձնատիպերը պատրաստ պիտի ըլլան Յուլիս ամսուա սկիզբը:

ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Գանատա

ԱԲԻԳ ԱՒԱԳԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՏԵՆԴ

ԽՄԲ. – Ապրիլ 22–ի եւ 23–ի մեր թիւերով, որպէս թերթօն հրատարակած էինք պարսկահայ գրող Աբիգ Աւագեանի «Հարաւային տենդ» հատորին պատմուածքներէն մէկը՝ «Թէ ինչպէս մեր քաղը վերջացաւ»: Այժմ կուտանք շարք մը ուրիշներ:

ԱՅՍ ՓՈՔՐԻԿ, ՆԵՂ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

Մեր ընկեր Խալիլին ընկաւ բոլորիս աչքերի առջեւ: «Օդաքս» կոչուող այդ անպէտք ինքնաթիռներով թոյլատրւում էր միայն հինգ «մահուան պտոյտ» կատարել, իսկ Խալիլն հասցրեց տասնըչորսի եւ պտոյտից դուրս չեկաւ:

Ի՜նչ ջարդուփշուր էր…

Ոռնալով հասան շտապ օգնութեան երեք աւտօ: Մենք վազում էինք դրանց ետեւից: Վառւում էին ինքնաթիռի վերջին բեկորները: Հողն էլ էր վառւում: Մենք եւ շտապ օգնութեան աւտօներն ըսպասեցինք այնքան ժամանակ, մինչեւ ամէն ինչ վերջացաւ:

1940 թուականի գարնան վաղ առաւօտ էր. օրը՝ հինգշաբթի:

Այդ տարի գարունը Թեհրանում վաղահաս էր: Ծառերն սկսեցին շտապ բողբոջել: Օդում էլ կարծես ինչ–որ սուտ ու վաղանցուկ բան կար:

Ի՜նչ բան է սա. ռազմաօդային բանակի ուսումնարանում ծառայելու տարիներին իմ բոլոր ընկերներին ես հիմա տեսնում եմ կարծես մղձաւանջային երազում, գինարբուքային տագնապալի մըշուշների խորքից…

Տաք մոխիրը թողած դաշտում՝ վերադառնում էինք: Զարհուրած էինք բոլորս էլ. ամաչում էինք միմեանց հայեացքների ընդհարումներից. ամէն մէկը մի կողմ էր նայում, մէկը՝ տափակ դաշտին, մէկը՝ ինքնաթիռների անգարներին, մէկը՝ կօշիկներին, միւսը ոչ մի տեղ էլ չէր նայում: Մեր ընկեր Ռազգեղն էր, որ կորցրել էր իրեն: Նա դամղանցի էր, լաւ, թախծոտ աչքեր ունէր, Դամղանի պխտակենու այգիների իրիկնամուտային ստուերների պէս ծանր ու հանդիստ, բայց հոգին ինչ–որ ուրիշ էր՝ և՛ պղտոր, և՛ բռնկուող:

– Սա ի՞նչ կեանք է, – ասում էր նա աւար աշխարհին հայհոյելով:

Վաղ գարնան երկինքը կապոյտ էր. ամպի ոչ մի ծուէն չկար:

Ես մտածում էի, որ վաղն ուրբաթ է, հանգստեան օր. «Դարվազէ Ղազուին» խաչմերուկի անկիւնադարձում Խալիլին կը սպասի Մոնիրէն: Մենք ամէն ուրբաթ օր տեսնում էինք նրան, փոքրիկ–մոքրիկ աղջիկ էր, մեզ բարեւում էր ամօթխածօրէն, աչքերով փնտռում էր Խալիլին:

Խալիլն ռազմաօդային ուսումնարանի ամենաանկարգապահ օդաչուն էր, շարունակ ինչ–որ խախտումների համար նրան զրկում էին հանգստեան օրերը քաղաք գնալուց, օդային անկարգապահութիւնների համար զօրանոցում բանտարկում էին: Ամէն անգամ, երբ մենք մեր աւտօբուսից իջնում էինք խաչմերուկի կանգառում ու ցրւում էինք, Մոնիրէն ուշէ մէկին պահում էր, հարցնում էր.

– Խալիլն այսօ՞ր էլ չի գայ:

Վաղն ուրբաթ է. Մոնիրէին մենք ի՞նչ պիտի ասենք:

– Ջարդե՛լ աշխարհի բոլոր ինքնաթիռները, վառե՛լ, – փնթփնթում էր դամղանցի Ռազգեղն, – թքե՛լ այս կլոր աշխարհի վրայ:

Ժամը տասին աշխարհագրութեան պարապմունք ունէինք. դասատուն մեզ ըսպասում էր աստիճանների մօտ, նա միայն լսել էր, որ ինքնաթիռ է ընկել, չըգիտէր ո՞վ եւ չգիտէր ինչո՞ւ: Նա ոչ օդաչու էր ոչ էլ զինուորական:

Մենք արդէն տասնմէկ հոգի էինք, ռազմաօդային ուսումնարանի շրջանաւարտներս: Դասատուն մեզ նախատեց ուշանալու համար:

– Մեր ընկեր Խալիլն ընկաւ, – ասաց, – նրանից ոչինչ չի մնացել:

– Լսեցի: Տխուր է, – ասաց մեր դասատուն, – բոլոր դէպքերում լարանի ժամը մի՛ խախտէք, այստեղ կարծեմ զօրանոց է եւ ոչ թէ…

– Մեր ընկեր Խալիլն ընկա՛ւ, – զարմանալի ձայնով ճչաց Ռազգեղն, – ձեզ ասացին, որ նա ընկաւ, թաղելու համար նրանից ոչինչ չի՛ մնացել, թքա՛ծ լարանի, զօրանո՛ցի, աշխարհագրութեա՛ն եւ ձե՛ր վրայ:

Պահեցինք նրան, որ չծեծի աշխարհագրութեան դասատուին, լաւ չէր: Յետոյ մեր դասատուն խռովեց ու գնաց: Նրան կեանքում էլ չհանդիպեցի:

Կէսգիշերուայ մօտ էր, կենտրոնական շտապից յայտնեցին որ վաղը, լուսաբացին «Հարիքէն» կոչուող անգլիական երեք ինքնաթիռ ենք ստանում, որոնց օդաչուներ Ամերիկացիներ են, շրջանաւարտները պէտք է մնան զօրանոցում, պէտք է սպասեն դրանց վայրէջքին:

Ռազգեղն վեր կացաւ մահճակալից, հագաւ համազգեստը, մեր հարցին, թէ ո՞ւր է գնում, մեզ կարգին հայհոյեց: Վերադարձաւ թեւատակի չչերով ու ազմուկով, ծեծեց, ննջասենեակից դուրս արեց գիշերապահ զինուորին, ոտքերով շպրտեց աթոռները:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

ափերը, Քարապուրունի մօտ: Թուրք պատմաբաններ այն կարծիքը յայտնած են որ քաղաքը հիմնուած է Ք.ա. Ե. դարուն եւ շատ հաւանօրէն Բիւզանդական կոչուած ոստանն է որուն հիմնադիրներն են Իոնցիները:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ նորընտիր Խորհրդարանը իր առաջին նիստին նշանակեց վարչապետ մը՝ Տէյվիտ Թրիմպըլ, բողոքական, փոխ-վարչապետն ալ կաթոլիկէ մըն է: Առայժմ խաղաղութեան համաձայնագրին հակառակորդները հարկ եղած մեծամասնութիւնը չգտան կարենալ դէմ դնելու համար խաղաղութեան ծրագրին որուն համամիտ է բնակչութեան 71%-ը:

ԱՏԱՆԱՅԻ ԵՒ ՃԷՅՀԱՆԻ երկրաշարժին մեռեալներու թիւը բարձրացած է 145-ի: Շուրջ 600 շէնքեր փլած կամ վնասուած են:

ՅՈՒԼԻՍ ՄԷԿԷՆ նուազագոյն աշխատավարձը 2% յաւելում կրեց Ֆրանսայի մէջ, այսինքն ամսական 6797 Ֆր. 18 ընդհանուր ինչ որ զուտ 5345 Ֆրանքի կը համապատասխանէ:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ռոմանօ Փրոտի երկօրեայ պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Թեհրան: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան, քանի 1979-ի իսլամական յեղափոխութենէն ի վեր, բացի Աւստրիոյ վարչապետէն, եւրոպացի ղեկավարներ Իրան չեն գացած: Բայց, քննադատութիւններ ալ չեն պակսիր, գլխաւոր առարկութիւնն այն է որ Իտալիա, յաճախ ինքնագլուխ կը վարուի, առանց եւրոպացի իր ընկերակիցներուն կարծիքն առնելու:

ԼԷՅՏԻ ՏԱՅԱՆԱՅԻ եղբայրը ուխտագնացութեան դրութիւն մը ստեղծած է Յուլիս 1-էն ի վեր (Տայանայի ծննդեան տարեդարձի օրը, 37 տարեկան պիտի ըլլար) իրենց ապարանքը ուր թաղուած է Տայանա: 100 Ֆր. մուտք հաստատած է եւ հարիւր հազարաւորներ կը փութան արդէն տեսնելու համար դղեակը ուր իշխանուհի անցուցած է իր մանկութիւնը, նկարներ, հագուստներ, առարկաներ ցուցադրուած են «Տայանայի Թանգարանը» (մինչեւ մահուան թուականը՝ Օգոստոս 31), գաֆէթերիա մը կայ եւ ծախու յուշանուէրներու կրպակ մը: Իշխանուհիին եղբայրը կ՚ուզէ համոզել որ դրամական նպատակներով չուզեր շահագործել քրոջը մահը եւ կ՚ըսէ թէ հասոյթին 10%-ը բարեսիրական կազմակերպութեանց պիտի տայ: Արդէն 152 հազար տոմս ծախուած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Յակոբ Խօսքաշի մահուան առիթով:

Տիկին Արաքսի Զէյթինեան (Պոլիս) 1000 Ֆրանք, Եարտըմեան ընտանիք (Անգլիա) 250 Ֆր., Պր. Հերման Քայա, Պր. Պետրոս Քայա (Լոս-Անճըլըս) 300-ական Ֆրանք, Պր. Գրիգոր Պատուականեան 200 Ֆր., Պր. Ատեմեան 100 Ֆր., Պր. Նշան Պաղտաք 300 Ֆր., Պր. Համլէթ Աթանէսեան 200 Ֆր., Տիկին Հերմինէ 300 Ֆրանք, Հայ Արարատ, Պր. Սարգիս Գույումճեան, Պր. Սայմոն Փոյրազ, Պր. Արտաշ Գարաքէշ, Պր. Յակոբ Գարակէօզեան 200-ական Ֆր., Պր. Մուրատ Արթաս 100 Ֆր., Պր. Փայլակ Քերթի 200 Ֆր., Պր. Միհրան Տէմիր 1000 Ֆր., Պր. Դաւիթ Թաշան 100 Ֆր., Պր. Պարգեւ Տէտէեան, Թորոսեան ընտանիք 200-ական Ֆրանք, Պր. Յակոբ Թոսուն 100 Ֆր., Պր. Գրիգոր Պաղտաք 500 Ֆր., Պր. Կարպիս Կիւլպէնկեան, Պր. Բարսեղ Քէսիօղլու, Պր. Արսէն Քարեան 200-ական Ֆր., Գասպարեան 500 Ֆր., Պր. Վարդեվառ Տիշշի 100 Ֆր., Պր. Պատեմ Հոմես 200 Ֆր., Պր. Վարուժան Քէսէճեան (Նիւ-Եորք), Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան (Լոս-Անճըլըս) 600-ական Ֆր., Մի Ոմն 100 Ֆր.:

Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.-

Պր. Խաչիկ Թոսուն 200 Ֆր., Պր. Մաղմուն Աթէշ (Պոլիս), Պր. Թորոս Տէտէեան 500-ական Ֆր.:

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 5 juillet à 9 h. 30

Aznavour pour l'Arménie avec l'aide de la Banque mondiale souhaite reconstruire les écoles arméniennes.

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE *KHANASSOR*

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun Groupe «Arghoutian»
et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem
en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

— Ambiance —
Buffet —
Jeux —
Concours

Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou
Stands jeux enfants

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3250 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;
— Fête champêtre avec chants et danses;
— Buffet assuré midi et soir;
— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— Venez nombreux ———

ՀՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի բաքսիկ

Հ.Բ.Ը.Մ.
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
1998 _ 1999 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 72 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ եւ գիշերօթիկ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները ամբողջացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը կ՚ընդգրկէ՝

— Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով դասաւանդութիւն,

— Աշակերտի ծննդավայրի լեզուի դասաւանդութիւն (արաբերէն, ֆրանսերէն, պուլկարերէն, յունարէն). ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային.

— Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներու մասնայատուկ դասաւանդութիւն.

— Անգլիական GCE "O" Level-ի (սովորական մակարդակ) եւ "A" Level-ի (յառաջացած մակարդակ), ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի եւ SAT II-ի պատրաստութիւն.

— Կ՚ապահովուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմանները.

— Արտադասարանային ծրագրըւած գործունէութիւն (նկարչութիւն պարարուեստ, երգչախումբ, փողերախումբ, լրագիր, սկաուտական եւ մարզական շարժումներ).

Հաստատութիւնս իր կարելին կ՚ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ և ջանասէր աշակերտներուն համար:

Մ. Կ. Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները կրնան որեւէ տեղ շարունակել իրենց բարձրագոյն ուսումը:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

Admission Office
(Attn: Mrs. I. Guevherian)
A. G. B. U.
Melkonian Educational Institute
P. O. Box 1907
1514 Nicosia, Cyprus
Tel: ++357-2-422195/422204
Fax ++357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 4
SAMEDI
4 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 685 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 1.500 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը՝ 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.412 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.412

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱ՞Յ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հրեայ պատմաբան Եաիր Օրոն որ մասնակիցներէն մէկն էր Սորպոնի ցեղասպանութեան գիտաժողովին ու ծանօթ է ուրացումին դէմ յատուկ իր կեցուածքով, Յունիսի սկիզբը յղուած մը ստորագրած է «Հա'արեց» թերթին մէջ ուր նիւթ կ'ըլլայ Հայերու ցեղասպանութեան Իսրայէլի կողմէ ճանաչումի հարցը։

«Կ'օգնենք ուրացումին» խորագրուած անոր գրութիւնը նախ կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութեան, միաձայնութեամբ տրուած վճիռին, աւելցնելով որ կասկածի ենթակայ չէ օրինագիծին Ծերակոյտին կողմէ ալ վաւերացումը։

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին ճանաչումը Ե. Օրոնի համար կը ցուցադրէ պատմական յիշողութիւնը ճիշդ արժեւորելու յանդուգն քայլերու շրջանի մը երբ Ֆրանսա տասնամեակներու վէճերէ ետք ընդունած է Վիշիի վարչակարգին ոճիրները, խորհրդարանական խումբ մը ներկայիս կը պրպտէ Ռուանտայի ցեղասպանութեան մէջ Ֆրանսայի դերը, եւայլն։ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը, հակառակ որ երեսփոխաններէն շատեր չէչտեցին թէ հակաթուրք քայլ չէր, նիւթական վնաս պատճառած է Ֆրանսայի, միւս կողմէ Թուրքիա կը պնդէ որ բանաձեւը պիտի քաջալերէ ցեղային ցոյցերի անհաբեկչութիւնը։

Այս նշումներէն ետք Ե. Օրոն հարց կուտայ որ ի՞նչ է Իսրայէլի դերը։

Կը մէջբերէ Սորպոնի Մայիսի գիտաժողովին կազմակերպիչ կոմիտէին նախագահին արտայայտութիւնը թէ Հայերը պիտի աշխատին ցեղասպանութեան ճանաչումը ապահովել Ֆրանսայի, Իսրայէլի եւ Թուրքիոյ կողմէ։ Կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ ճանաչումին համար ամէնէն կարեւոր գործօններէն պիտի ըլլայ, ի միջի այլոց, այլ երկիրներու, եւս Ֆրանսայի ճանաչելու կամքը։

Յստակ է որ այս պայմաններուն մէջ Իսրայէլի կեցուածքը յատուկ իմաստ կը ներկայացնէ։ Սակայն ան ուղղակի կամ անուղղակի կերպով նեցուկ կուտայ Թուրքիոյ ուրացումի քաղաքականութեան։ Իսրայէլեան բոլոր կառավարութիւնները նոյն ձեւով կը վարուին։

Օրոն ըսելէ ետք թէ Հայերու ցեղասպանութեան եւ Հրեաներու շոային միջեւ նմանութիւններ եւ տարբերութիւններ կան, կը գրէ թէ ամէն պարագայի ցեղասպանութիւնը գերագոյն ոճիրն է որ կը սպաննէ անմեղներ, իրենց ազգային, ցեղային, կրօնական պատկանելիութեան պատճառով։ Մերժել Հայերու ցեղասպանութիւնը, կը նշանակէ մերժել նաեւ Հրեաներու Ողջակէզը։ Ան կը գրէ.

«Բարոյական, դաստիարակչական, քաղաքական եւ այժմէական առաջնահերթ պատասխանատուութիւն մըն է ճանչնալ Հայերու ցեղասպանութիւնը։ Մենք պատմութեամբ կը զբաղինք ոչ միայն անցեալը պարզելու, այլ նաեւ ներկային ու ապագային վրայ անոր ազդեցութիւնը տեսնելու համար։ Ցեղասպանութիւնները պիտի շարունակեն գործադրուիլ եւ ոճրագործները գիտեն թէ կարելի է սպաննել, ժառանգել այդ անցեալը եւ ուրանալ։

Իսրայէլի ճանաչումը յատուկ նշանակութիւն ունի, յատկապէս այն պատճառով որ ան ցեղասպանութեան մը վերապրողներու երկիրն է։

Հաւանակա՞ն է որ Իսրայէլ հետեւի Ֆրանսայի առած քայլին։ Չափազանցութի՞ւն է յուսալ որ Քնէսէթի անդամ մը ոտքի կանգնի ու առաջարկէ բանաձեւ մը որով Իսրայէլ պաշտօնապէս ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 2 / 3)

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՆԻՒԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 2-ին Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ընդունած է ԼՂՀ նախագահը եւ Արտաքին Գործերու նախարարը։ Զրոյցով մը անոնք քննարկած են Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման եւ Մինսկի խումբին ներկայի ընթացքը։

Նոյն օրը Ազգային Ժողովի Նախագահ Խ. Յարութիւնեան ընդունած է ԼՂՀ նախագահն ու վարչապետը։ Կողմերուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է նախարարութիւններու եւ գերատեսչութիւններու մակարդակին աշխոյժ գործակցութիւն ունենալու։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիոյ Երեւանի դեսպանը Յուլիս 2-ին նախագահ Ռ. Քոչարեանի յանձնած Պրեմէնի քաղաքապետին շնորհակալութեան գիրը։ Քաղաքապետը երախտագիտութիւն յայտնած է Գերմանիոյ յանձնուած մշակութային արժէքներուն համար որոնց մաս կազմած է Պրեմէնի անկախութեան վկայագիրը (1646) որով շնորհուած է գերիշխան ազատ կայսերական քաղաքի կարգավիճակ։

ԵԿԵՂԵՑԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Նորքի բարձունքին վրայ սկսած է նոր եկեղեցիի մը կառուցումը։ Կը նախատեսուի որ պատրաստ կ'ըլլայ 1999 թուականին։ Ինչ կը վերաբերի Երեւանի 1700-ամեակի մայր տաճարին, պատասխանելով լրագրողներու, Արարատեան Թեմի առաջնորդական Փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան ըսած է որ ամէն ջանք կը թափուի որ ժամանակին պատրաստ ըլլայ ան (2001-ին), բայց նոյնիսկ եթէ չըլլայ, տօնական օրերուն հոն արարողութիւններ կը կատարուին։ Գարեգին Արք. ըսած է որ Մայր տաճարի կառուցումին պէտք է մասնակցի ամբողջ ժողովուրդը եւ ամէն մէկ Հայ իր անունով քար մը դնէ անոր պատին։

DEMAIN

Numéro spécial de "Haratch"

Le numéro de juillet du supplément mensuel de *Haratch* (*Arts et Lettres*) qui paraît demain, exceptionnellement sur 6 pages, est entièrement consacré à la séance mémorable du 29 mai 1998 de l'Assemblée nationale, où a été votée la motion reconnaissant publiquement le génocide arménien de 1915.

UN NUMERO A CONSERVER.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵԿԱՆԻՉ ԱՏԵԱՆԻ վճիռով արեան վարակման հարցը կը փակուի, վրդովելով վարակուածներու պաշտպան ընկերութիւնը, որու նախագահը կը դատապարտէր Բեկանիչ Ատեանի կանխամտածուած դիրքը որու նպատակն էր վերջնապէս թաղել հարցը նենգամիտ ռազմավարութեամբ մը։ Ծանօթ է որ 1984 եւ 1985-ին հարիւրաւորներ վարակուեցան արեան սրսկումներով, մեռեալներու թիւը 300-էն աւելի է, ըստ ոմանց 500-ի կը հասնի։ Այդ շրջանին վարչապետն էր Լորան Ֆապիուս, Առողջապահութեան նախարարը՝ Էտմոն Հերվէ եւ Ընկերային Հարցերու նախարարուհին ալ՝ Ժորժինա Տիւֆուա, որու՝ «պատասխանատու բայց ոչ՝ յանցաւոր» արտայայտութիւնը տարիներէ ի վեր կը յիշուի, յաճախ հեգնանքով։ Այս երեք (ան)պատասխանատուները այլեւս հանգիստ են, դատի չեն կրնար քաշուիլ։ Ատեանին վճիռը հիմնուած է այն դատողութեան վրայ որ թունաւորման ոճիրը գոյութիւն ունի միայն այնատեն երբ մեռցնելու մտադրութիւնը հաստատուած է։ Այս պարագային մեռցնելու տրամադրութիւն չկար։ Այս վճիռը շատ մեկնաբանելու հեշտ չէր կուտայ, Յուլիս 3-ի թերթերուն խորագիրներն ալ շատ ինքնատիպ չէին՝ «ո՛չ պատասխանատու, ո՛չ յանցաւոր», կամ նման բանաձեւումներ։ Ինչ որ առաւելաբար կը մտահոգէ, այն է որ այս վճիռը իրաւաբանական դետնի վրայ նախընթաց կը ստեղծէ (ժիւրիսփրիւտանս)։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական նախագահութիւնը ստանձնեց Յուլիս 1-ին, առաջին անգամ ըլլալով Աւստրիա։

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ քաղաքը եւ նահանգը յայտարարեցին որ պատժամիջոցներ ձեռք պիտի առնեն զուիցերական այն դրամատուներուն դէմ որոնք, կը կարծուի թէ, հրէական ողջակիզումի անժառանգ զոհերու հաշիւները կը պահեն։ Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, այս որոշումը պիտի գործադրուի Սեպտեմբեր 1-ին։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ «ՖՐԱՆՍ 2» կայանի ժամը 20-ի լրատուութիւնը Պիլալեանէն պիտի փոխանցուի Գլօտ Սերիյոնի, Օգոստոս 15-էն առաջ։

ՍԻՏԱՅԻ նուիրուած համագումարը վերջ գտաւ Ժընեւի մէջ, բաւական մտահոգիչ հաստատումներով։ Ռուսաստան, որ կանխարգելիչ միջոցներու ալ չէ դիմած ցարդ, զգալի յաւելում մը պիտի կրէ վարակուածներու, ի մօտոյ։ Ընդհանուր ձեւով, հաստատուած է որ ցաւին արմատը թմրամոլութիւնն է։

ԼԷՅՏԻ ՏԱՅԱՆԱՅԻ չահագործումը աննախընթաց թափ կ'առնէ օրէ օր։ Իր եղբօր Կոմս Սփէնսըրի կազմակերպած երկամսեայ ուխտագնացութիւններէն զատ, ցայսօր աւելի քան 50 հատոր լոյս տեսած են իր մասին, իսկ հաշիւը չկայ իր անունը կրող առարկաներուն կամ ապրանքներուն, մարկարինէն թի-շըրթ, պուպրիկ, սփռոց եւայլն, եւայլն։ Դրոշմաթուղթերը ձեռքէ ձեռք պոկուած ու ըսպառած են, Թոնի Պլէր դրամանիշ մը եւ պարտէզ մը խոստացած է։ Մինչեւ հիմա իր անունը կրող հիմնադրամն ալ 700 միլիոն ֆրանք գանձած է։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆութպոլը ամբողջ աշխարհի լրատուիւններուն հետաքրքրութեան գլխաւոր տեղը կը գրաւէ այս օրերուն։ Նոյնն է պարագան բազմութիւններու։ Խաղերը, խաղացողները, մէկուն ու միւսին հետուէն կամ մօտէն առընչուած պարագաներ, մեծով պատկերով լեցուցած են թերթերու էջերը, ձայնասփիւռներու, հեռատեսիլներու հաղորդումները։

Լրագրող մը որ յայտնապէս ընդվզած է աշխարհի թշուառութիւններուն, անգթութիւններուն, անարդարութիւններուն քով գնդակի խաղի մը վայելած այս անհամեմատելի փառքէն, ֆութպոլը կը նկատէ զարգացած, բարօր երկիրներու համար պատերազմի այլընտրանք մը։ Ան հարց կուտայ թէ կարելի՞ է մտածել որ ամբողջ օրը իրենց գրասեղանին գլուխը, կամ համակարգիչին առջեւ միօրինակ ըղձեստաւորումով նստողներու գանդուածը պատերազմ մղէ օր մը։ Կարելի՞ է երեւակայել որ կերածով — խմածով, վարժութիւններով, նախասիրութիւններով կատարելապէս միատարրուած այդ մարդիկը որոնք Եւրոպայի մեծերուն քաղաքացիներն են, թիրախներու կրակ բանան։ Պատերազմը գործնապէս անկարելի բանի մը վերածուած է ճարտարարուեստականացած երկիրներու համար։

Սակայն, թշնամութեան զգացումը միշտ գոյութիւն ունի մարդ արարածին մէջ։ Ան սիրելուն նման, պէտք ունի ատելու ալ։ Եւ նոյն լրագրողը համոզուած է որ այդ գործօնները կեդրոնացնողը այսօր ֆութպոլը կ'ըլլայ այդ հաւաքականութիւններուն համար։ Այդ խաղը 11-ներու խումբերով, մարտավարութիւններով, ռազմավարութիւններով, պաշտպանողականի գիծերով, յարձակողական տարբերով, ամէն բան ունի պատերազմը փոխարինելու համար։

Փառաւորումի առարկայ լաւագոյն կազմակերպութեամբ ու չահարեր այս պատերազմը կը կրկնուի երկու տարին անգամ մը։ Մէյ մը համաշխարհային է, մէյ մը եւրոպական։ Այդ դաշտին վրայ կը ճակատին կանոնապահ եւ աշխատասէր Գերմանացիները, վայելուչ եւ անկանխատեսելի Իտալացիները, խորամանկ ու միշտ քիչ մը հնարոյր Սպանացիները, հաշիւի մարդ ու նեղացուցիչ Սկանտինաւցիները, ինքնագոհ եւ իրենց ուղեղը նախորդ օրուընէ ալքօլաթաթախ Սկովտացիները, մեծ եռանդի տէր բայց երեւակայութենէ զուրկ Հոլանտացիները։

Այսուհանդերձ, մրցակցութեան, հակառակութեան ոչ մէկ զգացում համեմատելի է Գերմանիոյ դէմ եւրոպական բոլոր խումբերուն ունեցած կիրքին։ Գերմանիա առաջին թշնամին է բոլորին։ Զայն պարտութեան մատնելու համար կարելի է որեւէ մէկուն հետ դաշինք կազմել։ Աւստրիացիներուն համար Գերմանիոյ դէմ յաղթանակ մը յառաջիկային հինգ պարտութիւն կ'արժէ։ Անգլիացիները նացիներու տրուած հարուած կը նկատեն Գերմանացիներու պարտադրուած պարտութիւն մը։ Ատիկա ամէն անգամ առիթ կ'ըլլայ ոգեկոչելու երկու աշխարհամարտերու իրենց յաղթանակները եւ 30 տարի առաջուան աշխարհի ախոյենութեան մը յաջողութիւնները։ Այս ընդհանուր պատկերին մէջ որոշ զանազանութիւն մը կը պահեն Ֆրանսացիները որոնք կը վարանին ըսելու թէ ո՛րն է ամէնէն նախընտրելին. յաղթանակ մը Գերմանիո՞յ դէմ, թէ Անգլիոյ։

ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սփիւռք – Հայաստան առողջ կապերու հետամուտ անոււններու համար – անհատ կամ թերթ – լուրջ ակիզբի մը արժէքը ունի այն ենթաբաժինը որ յայտարարուեցաւ թէ պիտի բացուի Արտաքին Գործերու Նախարարութեան մէջ։ Լուրին հետ յայտնուեցան երկու տարբեր տեսակէտներ ալ. կան այդ յարաբերութիւնները ոչ թէ պետական – պաշտօնական շրջանակի մէջ, այլ հանրային կառոյցի ձեւով տեսնել ուզողներ։ Իսկ ինչ կը վերաբերի նման կազմակերպութեան մը միջուկին, աշխատանքի ձեւին, սկզբունքներուն, նպատակներուն, տակաւին ոչինչ որոշ է։

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթը որուն համար միշտ ազգային կարեւոր հարցերէն եղած են այս յարաբերութիւնները, վերջին շրջանին յայտնի ուշադրութեամբ հակած է նիւթին. յօդուածներ կը հրատարակէ, կարծիքներ կը շօշափէ, հարցազրոյցներու տեղ կուտայ կատարուած՝ մարդին լաւատեղեակ, փորձառութեան տէր դէմքերու հետ։ Հասած վերջին թիւերէն Յունիս 12-ի եւ 17-ին մէջ այս նիւթով զրոյցի հրաւիրուած են անոնցմէ երկուքը. առաջինը Հայաստանէն, երկրորդը՝ Սփիւռքէն։

Սփիւռքահայութեան հետ յարաբերութիւններու մասին Հայաստանի ամէնէն լայն փորձառութեան տէր դէմքերէն մէկն է Նանէ Մակուչեանի առաջին խօսակիցը. ան խորհրդային շրջանի վերջին տարիներուն Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապերու կոմիտէի նախագահ Կ. Դալլաքեանն է. ճիշդ է որ փորձառութիւնը կուգայ պետական յըստակ ծրագրաւորումէն որուն միակողմանի, սխալ մօտեցումները ծանօթ են բոլորին։ Այսուհանդերձ, Կ. Դալլաքեան մէկն է որ այդ անցեալին այսօրուան արժեւորումով, կարելի սխալներէ խուսափելու ճամբան կրնայ ցոյց տալ. Նաեւ Սփիւռքը ամէնէն աւելի ճանչցողներէն է Հայաստանի մէջ ուր այդ ճանաչումին բացակայութիւնը առաջնորդեց սխալ չափանիշներու ընտրութեան ու անյաջողութեան, անկախութեան շրջանին ալ։

Պատասխանելով ներկայի Սփիւռքին իրական պատկերը գծելու մասին առաջին հարցումին, Կ. Դալլաքեան կ'ըսէ թէ այսօրուան Սփիւռքահայը անդամն է յատկապէս Արեւմուտքի այն ընկերութիւններուն որոնց մէջ կ'ապրի եւ որոնց «որոշակիօրէն համարկուած է, տնտեսապէս՝ ամբողջովին, մշակութապէս՝ հիմնականում»։ Այդ Հայը գիտակից է ազգային իր ծագումին, սակայն այդ ստորոգելին առաջնայինը չէ, համեմատած՝ տուեալ երկրին քաղաքացիութեան։ Ինչ կը վերաբերի այս յատկանիշներով ամբողջութեան մը հետ կապ հաստատելու գործին, ատոր մէջ պէտք է կ'ըսէ նկատի առնել «ժամանակակից Սփիւռքի առանձնայատկութիւնը. այո, սա հայութիւն է, բայց արդէն իրեն ընկալող իբրեւ իր ապրած երկրի հասարակութեան անդամ»։

Յաջորդ հարցումը թէ Սփիւռքի ուծացման սպառնալիքին առջեւ, անոր ղեկավարումը ի՞նչ պէտք է ստանձնէ, թէ Հայաստանը, Կ. Դալլաքեան առանց աւելի խորանալու Սփիւռքի Հայու տիպարին, անոր մասնայատկութիւններուն ըմբռնումին մէջ, կ'ըսէ թէ կարելի է որ այդ ղեկավարութիւնը Հայաստանը ստանձնէ, առանց կրկնելու անցեալի սխալները։ Այդ անցեալը սակայն անկախութեան առաջին տարիները կը բնորոշէ. այդ շրջանէն կը յիշէ Սփիւռքի ներքին կեանքին միջամտելու փորձերը, կուսակցութիւններու պառակտումի տուեալը։ Կ'ըսէ թէ Սփիւռքի Հայը օտար նկատուեցաւ, կոմիտէն լուծուեցաւ ու այդ գանգուածը գիտուեցաւ միայն որպէս Հայաստանին նիւթական օգնութիւն տրամադրելու գործօն։ Վերաբերում՝ որով Սփիւռքի մէջ շրջանառութեան մտաւ «կթան կով» արտայայտութիւնը որպէս պատկերաւոր սահմանում։

Սփիւռքը իրաւունքներ կրնա՞յ ունենալ Հայաստանի մէջ, ո՛ւր կը սկսին անոնք եւ ո՛ւր կը վերջանան։ Այս հարցումին պատասխանը նախ կ'առընչուի երկքաղաքացիութեան նիւթին։ Կ. Դալլաքեան կը զարմանայ որ օրէնքը դեռ ընդունուած չէ։ Այդ պատճառով, առ այժմ միայն կարելի է ազգային խնդիրներու եւ բարոյականութեան տեսանկիւնէն խօսիլ այդ մասին։ Կ'ըսէ. «բոլոր այն պարագաներում երբ լուծւում են համազգային նշանակութեան հարցեր, անհրաժեշտ է խորհրդակցել Սփիւռքի հետ»։ Ատոնց որպէս օրինակ կուտայ Հայ դատը։ Հոն կրկին առընչուելով նախորդ իշխանութեան, քաղաքական նպատակներու չափմարութենէն մեկնելով հողերանութիւնը ջնջելու արարքով կը բացատրէ Հայ դատին անտեսումը որպէս պետական քաղաքականութեան մաս։ Ատիկա անընդունելի կը նկատէ, ըսելով որ այդ կէտին վրայ ըՍփիւռքին հետ խորհրդակցիլ հարկաւոր էր եւ եթէ ատոր նպատակը ըլլար, ձեւը կը գտնուէր։

Այսօր երբ ոլորտը ներգրաւուած է պետական կառոյցին մէջ, կոմիտէի նախկին նախագահը «սկզբունքօրէն սխալ» կը գտնէ ատիկա։ Գլխաւոր պատճառը այն է որ այդ կառոյցը նոյն մակարդակի խօսակից պիտի չունենայ, քանի որ «Սփիւռքը պետութիւն չէ»։ Կ'աւելցնէ նաեւ թէ այդ կացութիւնը պիտի նշանակէ այլ պետութիւններու ներքին կեանքին միջամտութիւն երբ Սփիւռքի Հայը պետութեան մը քաղաքացին է։ Ինք շատ աւելի յարմար կը գտնէ հանրային կառոյցներով տարուելիք յարաբերութիւններու քաղաքականութեան մը մշակումը։ Ատիկա՝ ոչ թէ ուղղահայեաց, այլ հորիզոնական կառոյցներու սկզբունքով միակ արդիւնաւէտ եղանակը կ'ըլլայ։

Խօսելով շօշափելի առաջարկներու մասին, Կ. Դալլաքեան կ'ըսէ թէ նախ սկզբունքը պէտք է ըլլայ քայլերու եւ խնդիրներու ոչ թէ նոյնացում, այլ միայն համակարգում։ Կարելի է օրինակ, Ազգ. Ժողովին առընթեր Սփիւռքի ներկայացուցչական ոչ պաշտօնական մարմին հիմնել որ ունենայ խորհրդակցական քուէի իրաւունք։ Նոյն տեսակի մարմիններ ստեղծել պէտք է Սփիւռքի մէջ ալ։ Անկէ անդին, ինչ կը վերաբերի բովանդակութեան, ատիկա «խիստ էական չէ»։ Կրնան նիստերը նոյնիսկ օրակարգ չունենալ։ Կարեւորը նստիլ, միասին խորհրդակցիլն է։ Կը յիշէ Լիբանանեան Գրական ակումբը ու խօսքի հրապարակ կը տրամադրէր ռամկավարին, դաշնակցականին, հնչակեանին որոնք գրական թեմաներ կը քննարկէին։ Նոյնը կարելի է, կ'ըսէ, ընել այսօր։ Ստեղծել գետինը ուր կարելի ըլլայ կարծիքներու փոխանակութիւն։ Այդ ձեւով պիտի օգտուի Հայ դատը որուն համար այսօր տարուած աշխատանքը տարանջատ բնոյթ ունի։ Մինչդեռ եթէ կեդրոնացում ըլլայ, առաւելագոյն արդիւնքներու կրնանք հասնիլ։ Կը յիշէ Թուրքիոյ պարագան ուր կայ հակահայկական որոշ ծրագիր եւ կան մեծ գումարներ. բոլորը կը միտին չէզոքացնելու հայկական ջանքերը եւ թրքամէտ կարծիք հնչեցնելու։

Հետաքրքրական առաջին կէտ մը այն է որ Կ. Դալլաքեան իր կեցուածքով կը մօտենայ Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններու համար որպէս շօշափելի առաջարկ խօսքի ազատ գետին ստեղծելու Խ. Թէօլէօլեանի տեսակէտին («Յառաջ», Յուլիս 2 – 3)։ Հոգ չէ թէ տարբեր նկատումներով նոյն կէտին վրայ այս խաչաձեւումը իր փոքր չափերուն մէջ իսկ, ցոյց կուտայ երկխօսութեան մեծ կարեւորութիւնը։ Իր խօսքերով Բ. զուգահեռ մը կը հաստատուի փրոֆէսէօր Ռ. Յովհաննէսեանի («Ազգ», Յունիս 17) տեսակէտներուն, երբ օրինակ առնելով Հայ Դատի մարզը, Կ. Դալլաքեան կ'ըսէ թէ անջատ – անջատ տարուած աշխատանքները ուժի եւ ժամանակի վատնումի պատճառ կ'ըլլան։

Հետաքրքրական Բ. պարագան այն է որ Կ. Դալլաքեան մինչ իր պատասխանները մէկէ աւելի անգամներ կ'առընչէ նախորդ իշխանութիւններուն թերութիւններուն, սխալ քաղաքականութեան, բնաւ չի խօսիր քայլ մը անդին մնացած եօթը տասնամեակին մասին. անոր որ Սփիւռք – Հայաստան կապերու ծուռ առանձնաշնորհումներով ու փառաւոր անտեսումներով Սփիւռքի պառակտումի քաղաքականութիւնը առաւելագոյն կէտին հասցուց, դժուար սրբագրելի կուտակումի մը բեռն ալ դնելով անկախ Հայաստանի կռնակը։

Այսօր, գործակցութեան հեռանկարներու ճշդումէն, յետագայ աշխատանքներու ծրագրումէն աւելի առաջնահերթ է երկխօսութեան կարելիութեան ստեղծումը երկու հատուածներուն համար։ Ատիկա, նախ իրար ճիշդ ճանչնալու անհրաժեշտ հրամայականը գործադրելու համար որուն միայն կրնան յաջորդել յետագայ քայլեր։ Անհրաժեշտութիւն որ հետեւանք է նոյն տասնամեակներուն տարուած քաղաքականութեան որուն վնասը անհամեմատօրէն աւելի է, քան՝ քանիցս յիշուած անկախութեան առաջին տարիները։ Այսուհանդերձ, Սփիւռքի լաւագոյն ճանաչումով, այս մարզին անշրջանցելի դէմքերուն գլխաւորներէն է Կ. Դալլաքեան։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԱՀԵԿԱՆ»Ի ՀՈԼՈՎՈՅԹԸ

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈՒՇԱՑԱԾ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

«Ահեկան»ը կարելի է սեպել Սփիւռքի գրականութեան նորագոյն շրջանի ամէնէն կարեւոր հանդէսը, որովհետեւ միակն էր, որ զբաղեցաւ Սփիւռքով, որպէս երեւոյթ, հասկացողութիւն եւ մանաւանդ՝ մշակոյթ եւ գրականութիւն։ Եթէ վերջնական խօսք չըսաւ «Ահեկան»ը այդ առընչութեամբ, յամենայնդէպս ձեւաւորեց Սփիւռքի քանի մը հիմնական հարցերը.

– Սփիւռքահայ մարդուն ներկային եւ անցեալին բախումը։

– Շրջապատի կեանքին մասնակցելու խնդիրը (համարկումը / intégration)

– Այլութիւնը ներկայէն։

(«Սփիւռքը եւ իր գրականութիւնը» Անեկան 69. թիւ 1)

Երբ ուրիշ թերթեր եւ հանդէսներ կը փորձէին շարունակել արեւմտահայ գրականութեան աւանդութիւնը – իսկ ժամանակը ցոյց տուաւ, որ ձախող էին եւ անարդիւնք այդ փորձերը – «Ահեկան» ընդունեցաւ սփիւռքեան կացութիւնը եւ անոր համեմատ բանաձեւեց հարցերը։

«Ահեկան» թերեւս Սփիւռքի առաջին եւ միակ թերթն է, որուն խմբագիրը եւ խմբագրական կազմը բարձրագոյն ուսման տէր երիտասարդներ էին։ Այս երեւոյթը կրնայ անկարեւոր թուիլ, սակայն հիմնական նշանակութիւն ունի, հետեւեալ պատճառներով.

1. – «Ահեկան»ի շուրջ խմբուած երիտասարդութիւնը գիտակից էր ուսման եւ զարգացումի կարեւոր դերին. գիտակից էր, որ կ'ապրի ժամանակի մը մէջ, երբ գրականութեան սէրը մինակը չի բաւեր նորութեամբ եւ թարմութեամբ պատուաստելու համար գրական աւանդութիւն մը։ Բարձրագոյն եւ ուսումնասիրական բաժիններուն մէջ։

2. – Այս տղաքը ծանօթ էին համաշխարհային արդիական շարժումներուն՝ գրականութեան եւ արուեստներուն մէջ, եւ կը փորձէին այդ բոլորը կիրարկել։ Թերեւս արդիւնքները միշտ չէ, որ գոհացուցիչ էին։ Սակայն աւանդութիւնը նորոգելու իրենց ճիգը ինքնին գնահատելի պէտք է սեպել։

3. – «Ահեկան»ի ամբողջ շրջանակը երիտասարդ ըլլալով, իրենց՝ երիտասարդութեան հարցերն է, որ սեղանի վրայ կը դնէին եւ կը փորձէին մտածել։ Կային անշուշտ «Բագին»ը, «Շիրակ»ն ու «Սփիւռք – Գարուն»ը. այնտեղ սակայն, ինչ որ կը գտնենք, գրական փորձերով արտայայտուող մակերես մըն է, մինչ «Ահեկան» խորքի հետամուտ, կը ձգնէր իջնել հարցերուն մինչեւ յետին անկիւնները։

Արտայայտիչ օրինակ մըն է Յարութիւն Բիւրքճեանի ստորագրած յօդուածը, նուիրուած Վարդգէս Պետրոսեանին եւ գրուած անոր յօդուածին առիթով – լոյս տեսած «Գարուն»ի մէջ՝ «Հաւասարում բազմաթիւ անյայտներով», 1968 թիւ 3։ Բիւրքճեանի յօդուածը խորագրուած է՝ «Երկրորդ հաւասարում բազմաթիւ անյայտներով». այնտեղ կը խօսուի սփիւռքահայ երիտասարդին մասին, բռնուած իր հայութեան եւ ապրած երկրին պատկանելիութեան միջեւ, – առանց ապրելու 30-ական թուականներու Ֆրանսայի արգոյ ապրած խուճապը, – գոյն հասկնալու ճիգի մը մէջ, ձերբազատուած ամէն թացիկ ապրումէ, տրուելով մտածումին ու դատումին։

Այս երիտասարդները կը դիտարկեն որ իրենց կացութիւնը բաւական բարդ է. այդ բարդութիւնն է, որ կը թարգմանեն արուեստով գրականութեամբ թէ նկարչութեամբ։

Ուրեմն «Ահեկան»ի մէջ կարելի է գտնել երիտասարդական աշխարհ մը, որ գլխաւոր բացական եղած է կրնանք ըսել, միւս թերթերուն։ Այդ աշխարհը կը քննարկուի իր մանրամասնութիւններուն մէջ, որպէս հոգեմտաւոր կառոյց, ուր այս տղաքը իրենք զիրենք կ'ուզեն գտնել իրենց մարդու եւ Հայու կրկնակ դերերուն մէջ ու մանաւանդ ճշդել՝ «ի՞նչ է Հայ Սփիւռքի տարածքին» («Ահեկան» 1968, թիւ 3 – 4, էջ 24)։

Կա՞ն պատասխաններ այս հարցերուն։ Յաճախ պատասխանները իրենք ալ հարցեր են, ինչպէս է պարագան վերի հարցումին.

«Միանգամընդմիշտ սահմանուած էութի՞ւն մը, գաղափա՞ր մը, թէ՞ գոյութենական կացութիւն, ամէն վայրկեան ճըշդելի արժէք։ Ի՞նչ պիտի ընենք սա հայութիւնը. պիտի պահենք – պահպանե՞նք, թէ՞ պիտի ապրինք զայն» (Նոյն տեղը, էջ 25)։

Երեսուն տարիներ ետք իսկ մենք դեռ կը գտնենք նոյն հարցադրումներուն դիմաց, որովհետեւ ի՛նչ որ բանաձեւուած է «Ահեկան»ի էջերուն, Սփիւռքի գոյութեան ամէնէն հիմնականն է։

1965-ին, Եղեռնի յիսնամեակը արթնցուց Սփիւռքահայութիւնը իր թմբիրէն. յստակ դարձաւ, որ վերադարձի երազ չկար. ու եթէ շատեր յամառեցան կառչիլ այդ երազին, ընդունեցան որ շատ հեռու եւ անիրական էր տակաւին անիկա։ Երիտասարդներուն քով մանաւանդ յստակ դարձաւ իրավիճակը՝ երկար ժամանակի վրայ շարունակելի։ Այս սերունդը, ծընունդ առած Սփիւռքի մէջ, առանց զգացական կապերու Երկրին եւ անոր յիշատակներուն հետ, ունեցաւ գիտակցութիւնը իր կացութեան, հարցեր դրաւ եւ պատասխաններ փնտռեց։ Եւ որովհետեւ իր հողերէն դուրս ապրող փոքրամասնութիւններուն համար լեզուն եւ մշակոյթը հողի դեր կը կատարեն, այս սերունդը իր հարցադրումները այնտեղ՝ լեզուին եւ մշակոյթին մէջ բանաձեւեց։

Յիսնամեակը արթնցուց Սփիւռքը։ Արթնցումը սակայն կացութիւնը ընդունիլ չէր նշանակեր։ Մեծամասնութիւնը եւ անոնց մէջ թերթերու խմբագիրներ եւ մտաւորականներ, հաստատուեցան իրենց ա՛յն համոզումին մէջ, որ «եթէ կրցանք տեւել յիսուն տարի, պատճառ մը չկայ որ նոյն ձեւով չշարունակենք տեւել եւս յիսուն եւ աւելի տարիներ»։ Այսինքն՝ խրած աւանդութեան մը մէջ, որ արհինաքամ, անկարող էր այլեւս ապրեցնել նոր սերունդ մը, հին ոգիով։ Ինչ որ կար, ոչ թէ գրականութիւն եւ մշակոյթ ստեղծելու կը միտէր, այլ կը ծառայէր միայն հայապահպանումի։

Այս կացութեան մէջ է, որ կը ծնէր «Ահեկան», 1966-ին, առանց պատրաստութեան, առանց հանդգանակի, բայց ըմբոստ, անվախ, փշրելու պատրաստ եւ նորի տեսլականով խթանուած տղոցմով, անոնց դժգոհութեան եւ սպասումին որպէս արդիւնք։

Այդ օրերուն Պէյրութի մէջ կային գրական երկու ամսագիրներ՝ «Շիրակ» եւ

«Բագին», եւ երկու չորաթաթերթեր՝ «Նայիրի» եւ «Սփիւռք»․ այս վերջինը ունէր նաեւ գրական յաւելուած մը՝ «Սփիւռք – Գարուն»։ Այս թերթերուն մէջ ծնունդ ըլլալու չափ յատակ է աւանդութիւններէն՝ չեղելու մարմաջը, բացուելու փափաք եւ երիտասարդները ուղղափառ ուղիներէ առաջնորդելու տենչը։

«Ահեկան» կու տար ազատ բեմի մը բոլոր կարելիութիւնները․ այդ տղաքը վստահ էին, որ իրենց բոլոր փորձարկումները կրնան տեղ ունենալ այնտեղ․ այս վստահութիւնը խթան եղած է, որ անոնք ունենան գրական այնպիսի մթնոլորտ մը, որ ստեղծագործելը շնչելու պէս բնական բան մը կը դառնայ։

Մթնոլորտ․ ահա կախարդական բառը «Ահեկան»ի եւ իր «Անմիջական շրջանակ»ին, որովհետեւ, թերթին ծնունդէն քանի մը ամիս ետք իսկ, տղոց թիւը, որ երեք էր սկիզբը՝ Գրիգոր Շահինեան (խմբագիր), Գրիգոր Պըլտեան եւ Յարութիւն Քիւրքճեան, կը բազմապատկուի եւ գրականութեան շուրջ եղած անոնց հանդիպումները կը կոչուին «Անմիջական շրջանակ» անունով։ Խմբական աշխատանք մը կայ, որ կը սկսի ներկայացուած գործերուն քննարկումէն, տպելու կամ չտպելու որոշումէն ու կը հասնի թերթին ծախքերը միասնաբար հոգալու քիչ մը անսովոր երեւոյթին։

«Ահեկան»ը սկսող տղաքը գիտէին թէ ինչ կ'ուզեն, թէեւ հանդգանակի մը կանոնագրութեան մէջ սեղմուելու նպատակ բնաւ չեն ունեցած։ Իրենց ծրագիրը յստակօրէն բանաձեւած են թերթին առաջին թիւին մէջ (Ահեկան 66)։

– Ըլլալ արտայայտիչը համահայկական մտահոգութիւններու։

– Ըլլալ հանդիսավայրը երիտասարդ ու ժամանակակից մշակութային ձգտումներու։

– Ըլլալ հայելին սփիւռքահայ եւ յատկապէս լիբանանահայ հոգեկան կեանքին։

«Ահեկան»ի ամբողջութիւնը ցոյց կու տայ, որ այս երեք նպատակներէն գըլխաւորն ու առանցքայինը կը մնայ երկրորդը՝ երիտասարդութիւնը, որուն կոչումը «ուրոյն խօսք բռնելով մէկտեղ, փոխարինելն է անհետացողները» («Ահեկան», 67, փոխան խմբագրականի)։ «Ահեկանը գրական հանդէս մը ըլլալէ աւելի, գրական փորձադաշտ մըն է նաեւ երիտասարդներուն համար, լինելութեան դպրոց մը» («Ահեկան» 67 Գարուն, Ի խնդիր նոր ճիգի մը)։

Թերթին սկիզբէն տարի մը ետք է միայն, որ կարելի կ'ըլլայ չօշափելի արձագանգներ գտնել, Ամառ 67 թիւին մէջ կը տպուի «Բազմաձայն զրոյց երիտասարդութեան մասին»։ Հետաքրքրական է ներկայութիւնը երեք սերունդէ տարբեր խօսակիցներու՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Սարգիսեան (այժմ՝ Գարեգին Ա․ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց), Վահէ – Վահեան, Մուշեղ Իշխան, Գ․ Միքայէլեան, Գրիգոր Շահինեան, Կ․ Սիւրմէլեան, որոնք բոլորն ալ «հակասական կարծիքներ ունենալով մէկտեղ, կարծես համաձայն էին հիմնական գաղափարի մը շուրջ, թէ նոր սերունդը անտարբեր չէ, ատակ է խանդավառութեան, շինիչ աշխատանքի»։

Երկրորդ տարուան ընթացքին է, որ «Ահեկան» կը խոստովանի․

«Յաջողած ենք ահեկանեան մթնոլորտ մը ստեղծել ... բայց ահեկանեան շարժում չկայ տակաւին» («Ահեկան» 67, ձմեռ)։

«Ահեկան»ը ճիշդ է, որ շարժումի չվերածուեցաւ, որովհետեւ անոր շուրջ խմբուած տղաքը չկրցան հասնիլ այն հանգրուանին, ուր բոլորին համար նոյն համոզումները ըլլային եւ ըլլար նոյն տեսլականը։ Բայց կրցաւ իրագործել հանդիպումը, որ մշակոյթի ամէնէն վաւերական քայլերէն մէկը կը համարուի։

Հետաքրքրական է ա՛յն երեւոյթը, որ «Ահեկան» կը փորձէ ի՛նք ըլլալ իր քննադատը, գիտել ինքզինք յստակ եւ անկողմնակալ․ անոր հաստատումն է վերը յիշուած մէջբերումը շարժումի մը չգոյութեան մասին եւ գոհունակութիւնը, որ «հանդէսը առաջած է իր ուրոյն դիմագիծը, հիմնաւորած՝ իր սկզբունքները եւ աշխատանքի կերպերը» (Նոր հանգրուան)։

Սկզբունք ըսելով պէտք է հասկնալ «ի՛նչ որ երիտասարդական է, մշակութային եւ այժմէական» (նոյն տեղը)։

Այս թուականին է նաեւ, որ «Ահեկան» կը բացուի տեղական՝ լիբանանեան գրականութեան եւ կը հիւրընկալէ Լիբանանի առաջատար բանաստեղծ եւ «Շի՛ըր» (Բանաստեղծութիւն) թերթի խմբագիր Եուսէֆ Էլ Խալը, յօդուածով մը՝ «Նշմարներ արաբական նոր բանաստեղծութեան մասին»։ Նոյն թիւին մէջ կ'երեւի նաեւ Գըէր Ժըպէյլի յօդուածը՝ «Լրագրութիւն, ընդհանուր զարգացում, արուեստ»։ Եւ այս՝ որովհետեւ «Ահեկան» կը հաւատայ, որ «մասնակցութիւնը տեղի կեանքին հիմնական պայմանն է վաւերական գրականութեան մը» («Ահեկան» 69, Թիւ 1 Յ․ Քիւրքճեան)։

«Ահեկան» արդէն ինքզինք հիմնաւորած լիբանանահայ կեանքին մէջ, ամրացած իր «Անմիջական շրջանակ»ով, կը բարձրացնէ նայուածքը դէպի Սփիւռք․ յօդուածները կը դառնան լայնածիր, ընդգրկելու համար Սփիւռքը եւ սփիւռքահայ գրականութիւնը, որ սկսած էր բոլոր գաղութներուն մէջ ալ, տարբեր համեմատութիւններով, շարժիլ եւ զարգանալ։

(Մնացեալը յաջորդով)

«Հորիզոն»

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԳԻՒՂԸ Կ'ԱՊՐԻ ԻՄ ՄԷՋՍ»
ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ
(Ծաղկաքաղ հեղինակին նախորդ հատորներէն)

Արաս Հրատարակչութիւն
Պոլիս, 1998

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆ, ՄԵԾԱՍՔԱՆՉԻՆ ԱՆՍԱՅԹԱՔ ԱՆԴԱՊԱՀԸ

Եթէ ճակատագրուած է, որ կենցաղային առօրեայ կեանքի ընթացքը ըստ էութեան ու ձեւի որեւէ փոփոխութեան չենթարկուի Սփիւռքեան իրականութեան մէջ եւ մամուլի մէջ դերակատար մարդոց աւանդապաշտ ոգին ցամքի հետզհետէ, անխուսափելի կրնայ դառնալ մոռացումը նուիրական բոլոր այն անձերուն՝ որոնք սահմանուած են առնուազն պարբերական ոգեկոչումի։

Մեզմէ աւելի քան 125 տարի առաջ, գալկահար պատանին Պետրոս Դուրեան, «Իմ մահը» խորագրուած իր քերթուածով կ'ըսէր թէ պիտի մեռնի միայն ա՛յն ատեն, երբ թառամի իր յիշատակը։ Իսկ հարիւր տարի վերջ՝ գրեթէ աւեւոր տաղերգին, Կոստան Զարեան յետնորդ սերունդներուն կոչ կ'ուղղէր միշտ յիշեցնելու երէկը, անցեալը։ Մեր օրերուն ալ, տակաւին, անցեալը ներկային կամրջելու հրաւէրներ կ'ուղղուին ... մնացորդացին կողմէ։

Բայց ապրողները ի՞նչ չափով կը պատասխանեն այդ կոչերուն...։

Պատմական մնալու սահմանուած թուականներ, ոգեկոչումի արժանի վերելքներ ու վայրէջքներ յաւերժ յիշատակելի անձեր ու անցքեր ունինք հեռաւոր թէ մօտաւոր անցեալին մէջ, բայց մեր ժողովուրդը կեանքի հանգամանք դարձուցած է ներկան ապրիլ ու թաղել անցեալը, իր տարեդարձը չմոռնալ բայց մոռացութեան մատնել հին թէ ժամանակակից օրերու մեծութիւնները, անոնց վաստակն ու գործը, նոյնիսկ ազգային նուիրական խոյանքներն ու նո՛յնքան նուիրական անկումները եւ վէրքերը եւ երգերը։ Փաստօրէն խզուած ենք անոնց գործէն թէ յետնորդներուն կտակուած ստեղծագործական արժէքներու աւինէն ու արիւնէն։

Այս ընթացքով է, որ ժողովուրդներ կը խամրին։ Այս խզումով է, որ «կեանք» կոչուած գոյատեւումը կը դատապարտուի խոտեղէն գոյութիւն մը ըլլալու, այլ երբե՛ք ապրում, երբե՛ք շունչ ու ոգի։

Ամփոփ ու հպանցիկ այս քանի մը նըշումները ընելու հարկը զգացինք, երբ ծոցատետրս յիշեցուց ինծի թէ 1998 Հոկտեմբեր 16–ին 27–րդ տարելիցն է արեւմըտահայ աշխարհաբարի ջերմ պաշտպան, դասագիրքերու հեղինակ, եւ գրական ու իր հինգ հատորներով յաւերժ յիշատակելի արժանաւոր մտաւորականին՝ Բենիամին Թաշեանի, խոնարհամիտ, սրամիտ, Սուրբ Մեսրոպի անդաւաճան աշակերտ ու Մեծասքանչին անսայթաք անդապահին, որ չմոռնանք 1920–էն մինչեւ 1970, աւելի քան յիսնամեայ ուսուցչական, գրական եւ հրապարակագրային իր վարուցանով եղաւ մշակներէն մին Տիրոջ Այգիին։

Բենիամին Թաշեան, զոր ես ճանչցայ իմ մեծ բարեկամ Արեգ Տիրազանի շնորհիւ եւ ունեցայ թղթակցութիւններ անոր հետ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան շրջանին, ապրումով ծառայեց Մայրենիքին, արեւմտահայերէնին, որուն անխոցելի մշակներէն մէկը մնաց՝ դասական թէ նոր գրականութեան նուիրուած աշխատասիրութիւններով, Վէմունի եւ Դարեհ Ագատեան գրչանուններով աշխատակցելով «Հայրենիք» ամսագրին եւ օրաթերթին։

Բենիամին Թաշեան մօտ կէս դար իր վրայ խօսեցուց աշխարհի երեք ցամաքամասերուն մէջ։

Եղաւ ու մնաց արեւմտահայերէնի ասպետներէն մէկը․ պարզ, անվրէպ, որուն թէ մաքին թափանցելու անօրինակ ջերմութեամբ մը բարախող հայերէնով։

Պայքարեցաւ լեզուական մաքրութեան եւ ճշգրտութեան ի խնդիր։

Եւ վերջապէս չմոռնամ ըսելու, որ ծընած էր Ատափազար 1896 Դեկտեմբեր 20–ին, եւ նախակրթութիւնը ստացած ծննդավայրին մէջ։ Աշակերտելով Վահան Թէքէեանի, Յակոբ Օշականի, Եղիշէ Արք․ Դուրեանի, Տիգրան Չէօկիւրեանի, Կոստան Զարեանի, Ստեփան Կուրտիկեանի եւ ուրիշներու։

ԱՐՄԻԻ

«Մարմարա»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼ ժամանած է Վահէ Օշական Համազգայինի Գանատայի Շրջ․ վարչութեան կազմակերպած հայագիտական ամառնային դասընթացքին որպէս դասախօս, նաեւ իր հօր՝ Յակոբ Օշականի մահուան յիսնամեակի հանդիսութեան մասնակցելու։ Յունիս 15–ին այցելած է «Հորիզոն»ի խմբագրատունը, այցելած է նաեւ «Ապագայ»ի խմբագրատունը, Յունիս 20–ին ալ Օթթաուայի Հայաստանի դեսպանին հետ տեսակցած է։

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Սէն – Լօրան Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 31–ին համերգ մը տուած է Պոսթընի «Էրեբունի» երգչախումբը, կազմուած 1994–ին, որու ղեկավարն է Հայաստանցի Արթուր Վէրանեան։ Յայտագիրը կը բաղկանար հայ աւանդական, դասական, կրօնական եւ արդի ընդհանուր առմամբ ա գաֆելլա խմբերգներէ, մեծ մասամբ վերամշակուած կամ դաշնաւորուած ղեկավարին կողմէ։

ԱԲԻԳ ԱՒԱԳԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՏԵՆԴ

ԱՅՍ ՓՈՔՐԻԿ, ՆԵՂ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

Մենք խմում էինք մեծ բաժակներով, եւ բոլորս, առանձէկ հոգիս, լուռ մտածում էինք, որ վաղն ուրբաթ է, խաչմերուկի անկիւնադարձում, չայխանէի դիմացի ծառի մօտ, սպասելու է Մոնիքէն։ Եւ ինչ լա՛ւ է, որ անգլիական երեք «Հարիքէն»ներ են գալիս, որ վաղուայ մեր հանգստեան օրը մեռած է, որ Մոնիքէին մենք չենք տեսնի...

Լուսաբացին եկան այդ երեք «Հարիքէն»ները․ օդանաւակայանում սպասում էինք դրանց վայրէջքին։ Վաղ գարնան կապոյտ երկնքում այնքան թեթեւ էին դրանք, այնքան ճիշդ, սպիտակ ու սահող։

Ռազմօդային գեներալն անջատուեց մեր խմբից ու գնաց հիւրերին ընդառաջ։ Յետոյ մենք մօտեցանք նրանց, սեղմեցինք միմեանց ձեռք։ Նրանք մեզ առաջարկեցին նայել ինքնաթիռների կարգ ու սարքը, ժամանակակից յարմարանքները, որոնք կատարեալ էին՝ խցիկի բռնակից մինչեւ մոտորը։ Ռազմաօդային գեներալը, հիացմունքի ժպիտը երեսին, հաւանութիւն էր տալիս ամէն ինչի, իսկ Ռազեդին ծամում էր շրթունքները։

Անգարների մօտ բլէճների նման կանգնել էին մի չորս–հինգ «Օդաքս»ներ։

– Սրանք ի՞նչ են, – հարցրեց երեք «Հարիքէն»ների ղեկավար օդաչուն։

Մեր խմբում անգլերէն մի քիչ միայն ես գիտէի, նրան ասացի, որ դրանք ինքնաթիռներ են, կոչւում են «Օդաքս», զոյգ թեւեր ունեն, ղեկ, սլաքներ, թամբ ունեն, մոտոր էլ ունեն, որն ինչ–որ ծանր է ու անհաւասար։

– Իսկ սրանցով դուք օ՞դ էք բարձրանում։

Ես նրան բացատրեցի, որ բարձրանում ենք, հասնում ենք նոյնիսկ երկու հազար հինգ հարիւր մեթրի, որ չի թոյլատրւում, «մահուան պտոյտ» ենք կատարում, որ նոյնպէս չի թոյլատրւում, ընկնում, ջարդուփշուր ենք լինում...

– Որ նոյնպէ՞ս չի թոյլատրւում, – հարցրեց ամերիկացի օդաչուն։

Սրախօսութիւնը տեղին չէր, միայն իրենք ծիծաղեցին։

Լաւ է, որ ուրբաթ է օրը, որ մեզ պահեցին այստեղ, որ ստիպուած չենք ծառի մօտ կանգնած Մոնիքէին ասել՝ Խալիլին մի սպասիր։

– Պէտք է, որ չթոյլատրուի, – ասացի։

Նա նորից ծիծաղեց։ Ճիշդ ու համաչափ դիմագծեր ունէր, կապոյտ, պարզ աչքեր․ նայում էր անգարների մօտ շարուած մեր բլէճներին, Թեհրանի թափանցիկ երկնքին․ ամէն ինչ հանգիստ էր նրա մօտ, որովհետեւ վարում էր «Հարիքէն», գիտէր, որ այդ ինքնաթիռով կարելի է բարձրանալ եօթը հազար մեթր, այդ ինքնաթիռով եօթանասուն «մահուան պըտոյտ» կատարել եւ այդ ինքնաթիռով նստել ուզած տեղը։

Խալիլին ինչո՞ւ յիմարութիւն արեց։

Մարդու սիրտն ախր ուզում է տխրութիւնից տրաքել։

– Մի քիչ քեզ զսպիր, – կամացուկ ասացի Ռազեդին, – թող սրանցից անջատուենք՝ յետոյ լաւ չէ։

Գեներալն օդաչու հիւրերի մէջքները շոյելով առաջ ընկաւ։ Մենք գնում էինք նրանց ետեւից։ Գեներալը խօսում էր ձեռքերով, ցոյց էր տալիս երկինքը, գետինը, բլէճներին, որոնք թառել էին անգարների մօտ, յետոյ մեզ էր ցոյց տալիս, եւ անգլիական «Հարիքէն»ներ մատակարարող Ամերիկացիները լիաթոք ծիծաղում էին։

Ռազեդին նորից մօտեցաւ ինձ․

– Ես կը սպաննե՛մ գեներալին, դրա՛նց էլ կը սպաննեմ, ձե՛զ էլ...

Աղմուկից բոլորը շուռ եկան եւ մեզ նայեցին։ Միայն «Հարիքէն»ներ բերող ղեկավար օդաչուն անջատուեց խմբից ու մօտեցաւ մեզ։ Նա ձեռքերը կանթել էր կողերին, նայում էր ինձ, Ռազեդին․ միայն մի բառ հարցրեց․

– Աղէ՞տ։

Գլխով արեցի․

– Երէկ մեր ընկերը դուրս չեկաւ «մահուան պտոյտ»ից, յիմարութիւն արեց։ Ներքեւից մենք տասնչորսը հաշուեցինք, տասնհինգը...

Օդանաւակայանի այդ ամբողջ երկար ճանապարհին լուռ էինք։ Գեներալն առանց խօսքերի ձեռքերն էր շարժում․ Ռազեդին ծամում էր շրթունքները․ ամերիկացի ղեկավար օդաչուն ծծում էր ծխախոտի ծուխը։ Կապոյտ երկինք կար վերեւում։

Գեներալը հիւրերին ցոյց տուեց զօրակայանի մեր բոլոր յարմարութիւնները՝ ննջասենեակները, լսարաններ, ճաշասրահներ, խոհանոցը, լողաւազանի տեղը, որ յետոյ պիտի փորուէր, խաղասրահները, որոնք յետոյ պիտի կառուցուէին, օդանաւակայանի այն յատուկ հրապարակը, որ պիտի պեթոնապատուէր՝ յատուկ հիւրերի ու յատուկ ինքնաթիռների համար, որը հիմա չկար, ինչպէս Խալիլի 216 համար «Օդաքս»ը եւ ինքը։

«Հարիքէն»ներով եկած օդաչուները, օգնականներն ու մեխանիկները պէտք էր որ հանգստանային, թարմանային, փոխուէին, որից յետոյ՝ այդ անիծեալ կերուխումի ձեւական սեղանն ու բաժակաճառերը։

(Շար. 2)

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : 01. 46. 45. 60. 55.

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879–ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ
Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները 1998–ի Յունուար, Փետրուար, Մարտ, Ապրիլ եւ Մայիս ամիսներու ընթացքին:

Պ.Պ. Սարգսեան, Փէլըթիէ 10.000–ական ֆրանք, HEIDENHAIN-FRANCE sarl 8.000 ֆրանք, Պր. Վաղինակ Մխքճեան 3.000 Ֆր., Պր. Ռոժէ Գալէգ 1.200 Ֆր.; Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 700, Պ.Պ. Նազարէթ եւ Կարապետ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Ճէզվէճի 600–ական Ֆր., Տիկին Անայիս Տամլամեան, Պ.Պ. Ռոժէ Գուլեան, Երուանդ Փափազեան 500–ական Ֆրանք, Տիկին Մարի Պօյաճեան, Պ.Պ. Ժիւլիէն Վարդանեան, Գլօտ Շմաւոնեան 400–ական Ֆր., Պ.Պ. Ժագ Տէյիրմէնճեան, Ալէքսի Կէօվճեան 300–ական Ֆր.,

Տիկիններ՝ Լիւսի Շէրոյեան, Սիրանոյշ Սարաֆեան, Արմինէ Օշեան, Մարի Հայթայեան, Փասթօրէ _ Ֆրանքօ 200–ական Ֆր., Պ.Պ. Ֆիլիփ Սէմէրճեան, Վահան Զէթինդայա 100–ական Ֆր., Օր. Գլօտէթ Գլութ 50 Ֆր.:

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel

à l'Auditorium
Palais du Pharo

XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK - MESROP

Direction : KHATCHIG YILMAZIAN

Les détails ultérieurement.

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;

— Fête champêtre avec chants et danses;

— Buffet assuré midi et soir;

— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— Venez nombreux ———

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

Croix Rouge

Communiqué à nos amis

Encouragés par le succès des vacances d'été depuis 1995, nous mettrons à la disposition des mères arméniennes, la cuisine et la salle de restaurant du Centre balnéaire de la Croix Rouge Arménienne de Normandie à partir du **4 Juillet 1998.**

Pour retenir les chambres téléphoner aux numéros :

Rosine Navassartian
01. 39. 85. 36. 53
Jacqueline Barguirdjian
01. 43. 33. 60. 52
ou le Centre de Vacances
(à partir du 4 Juillet)
02. 31. 21. 77. 63.

Les places étant limitées, veuillez nous contacter dès à présent, sans attendre les derniers jours.

1954 — 1998
44ème ANNIVERSAIRE
1954 — 1998

PÈLERINAGE ST-GRÉGOIRE à TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 20 Septembre

Sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la présidence de
MGR LAGRANGE,
Evêque de Gap
et MGR DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— 10 h 30 : Une Messe sera célébrée par *Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN*
La messe sera chantée par la Chorale *Sourp KRIKOR LOUSSAVORITCH de Beaumont*

— 13 h : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des insrits seront mis à la disposition pour des personnes que ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Les personnes qui se rendront par leur propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué

Départ à 7 heures précises

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

— *Marseille* : 04. 91 77. 84. 70;
— *Beaumont* : 04. 91. 93. 13. 50;
— *Saint-Antoine* : 04. 91 65 56. 75;
— *Toulon-Abri's Club* : 04. 94. 27. 10. 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP — 04. 92. 51. 71. 80 (h. de repas) & 04. 92. 51. 00. 87.

Prix du trajet de Marseille
Aller-retour seul —100 F.;
Repas seul — 120 F.;
Aller-retour et repas compris — 220 F.

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 5
DIMANCHE
5 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 239

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·413 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.413

Assemblée Nationale

COMPTE RENDU ANALYTIQUE OFFICIEL

1ère SÉANCE DU VENDREDI 29 MAI 1998

présidence de M. Gilles de ROBIEN
vice-président

PROPOSITION DE LOI

adoptée par l'Assemblée Nationale en première lecture relative à la

Reconnaissance du génocide arménien de 1915

L'ordre du jour appelle la discussion de la proposition de loi de M. Didier Migaud et plusieurs de ses collègues relative à la reconnaissance du génocide arménien.

M. René Rouquet,
rapporteur de la commission des affaires étrangères.-

La représentation nationale est aujourd'hui rassemblée, pour débattre, de sa propre initiative, et pour la première fois, d'une proposition de loi relative à la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

Nombreux sont ceux qui partagent notre émotion, au moment d'accomplir le pas décisif que la France doit à toutes les victimes du premier génocide de ce siècle! Il nous offre la chance historique de reconnaître comme telle, par-delà nos familles de pensée, l'une des pages les plus sombres de l'histoire du XXème siècle, en mettant un terme à l'attente du peuple arménien, dont la mémoire est insultée, depuis plus de 83 ans, d'avoir subi l'extermination, l'oubli et la négation.

En cet instant, je pense à ce peuple ami, qui réclame que justice lui soit rendue et que se referme enfin la blessure, ouverte au début du siècle, lorsque les deux tiers de la population arménienne de l'Empire ottoman fut exterminée ou déplacée, sur ordre du gouvernement «jeune Turc».

Je pense à tous ceux qui se sont engagés en faveur de la cause arménienne, qui ont œuvré pour son rayonnement et ont renforcé en liens fraternels qui nous unissent à l'Arménie. Puissent-ils voir, aujourd'hui, leur combat trouver une juste concrétisation dans la reconnaissance du génocide, maintes fois évoquée en ces lieux, souvent promise, mais jamais accordée ! Cette reconnaissance publique, mes chers collègues, est entre nos mains !

Je me référerai aux travaux des historiens, pour évoquer l'extermination des Arméniens dans l'Empire ottoman. Dès 1894, sur ordre du sultan, plus de 200 000 Arméniens sont tués, et plus de 100 000 contraints à l'exil.

Arrivés au pouvoir en 1908, les Jeunes Turcs du comité «Union et Progrès» vont poursuivre dans cette voie, donnant ordre en 1909 de massacrer 30 000 Arméniens en Cilicie.

Lors de la première guerre mondiale, l'Empire ottoman impute aux Arméniens la lourde défaite qu'il subit en 1914, et engage le processus de massacres, de déportation et d'extermination.

Les rafles touchant l'élite arménienne, constitueront, dans la nuit du 24 avril 1915, l'acte inaugural du génocide. Partout, la déportation s'organise méticuleusement et les convois sont décimés par les pillards et les exécutions sommaires. Ceux qui arrivent dans les camps y mourront de faim ou d'épuisement.

Le bilan de ce génocide peut être évalué, fin 1916, à 1 500 000 morts, soit les deux tiers de la population arménienne.

Les témoignages des rescapés, des correspondants de guerre et des diplomates, racontent tous le même processus de destruction systématique, organisé et prémédité. Le diplomate américain Morgenthau parle, dès 1915, de «plan systématique destiné à écraser la race arménienne».

Les actes des procès des Unionistes à Constantinople, qui en 1919 condamnent à mort par contumace les principaux responsables des massacres des Arméniens, parlent de 800 000 morts et reconnaissent que «la déportation fut le prétexte des massacres».

Winston Churchill écrit dans ses mémoires: «En 1915, le gouvernement turc commença et mena à bonne fin une œuvre infamante: le massacre et la déportation générale des Arméniens d'Asie mineure».

C'est à la lumière de ces faits que le terme de «génocide», tel qu'il a été défini par Lemkin en 1943, c'est-à-dire «la destruction d'une nation ou d'un groupe ethnique, selon un plan ordonné», peut s'appliquer aux crimes perpétrés contre les Arméniens en 1915.

La communauté internationale s'est engagée dans la voie de cette reconnaissance: le tribunal permanent des peuples en 1984, la sous-commission des droits de l'homme de l'ONU en 1985, enfin le Parlement européen en juin 1987, ont qualifié de génocide les événements de 1915.

Le temps est venu pour la France de reconnaître publiquement, au regard de l'histoire comme du droit, la réalité de ce génocide.

La France a constamment exprimé sa solidarité envers les descendants des victimes, qu'elle a accueillis et salue leur mémoire, le 24 avril de chaque année, dans de nombreuses villes, ou lors de la cérémonie à l'Arc de triomphe, en présence des corps constitués.

En 1996, un sondage a révélé que nos concitoyens connaissaient l'existence du génocide arménien et souhaitaient le voir officiellement reconnu. Les plus hautes personnalités l'ont condamné, mais aucun acte gouvernemental ou texte législatif n'est venu confirmer ces déclarations d'intention.

François Mitterrand est le premier homme d'Etat français à avoir employé, en 1984, le mot de génocide, pour qualifier les massacres de 1915.

Le Président de la République,Jacques Chirac, affirmait, à la veille de la dernière élection présidentielle, sa volonté de «rendre hommage aux victimes du génocide que dénoncent encore leurs descendants».

Le Premier ministre, Lionel Jospin, a précisé, quant à lui, en avril 1995, «que la reconnaissance du génocide devait manifester la volonté de participer à l'établissement d'une paix durable entre Turcs et Arméniens».

A chaque législature, de nombreux parlementaires de tous les groupes politiques républicains déposent des propositions de loi ou interpellent le Gouvernement sur cette question.

Enfin, le 22 avril dernier, notre collègue Jean-Paul Bret annonçait, au nom du groupe socialiste, une initiative historique: il était décidé d'utiliser les possibilités de notre Règlement pour déposer une proposition de loi et la conduire, enfin, jusqu'à son terme législatif.

Ses auteurs ont opté, sur ce sujet délicat, pour la simplicité et l'efficacité d'un texte pesé et réfléchi, qui proclame avec force la vérité historique.

Cette avancée, la France, patrie des droits de l'homme, a aujourd'hui l'occasion de la réaliser.

Aussi, pour tous ceux qui attendent ce moment, dans cette enceinte et au-delà, je souhaite qu'un large consensus préside au vote de cette loi : il aura valeur d'exemple et renforcera l'espoir de voir cette reconnaissance de la France trouver des résonances dans la communauté internationale, l'espoir aussi de contribuer à une paix durable entre Turcs et Arméniens et à la consolidation de leurs démocraties respectives.

Par la reconnaissance de ce génocide, ce n'est pas contre la Turquie que la France agira, mais pour elle, et avec elle, car nos liens d'amitié et de coopération ne peuvent se renforcer que sur des fondements solides qui honorent toute démocratie digne de ce nom.

En cet instant, tant de visages amis me reviennent en mémoire.

Je pense à Keghétsig, qui arriva en 1939 dans la banlieue parisienne, au confluent de la Seine et de la Marne, après bien des années d'errance, et l'enfer du désert de Syrie; toi qui as traversé ce siècle en gardant, comme une plaie à jamais ouverte, ce document portant la mention: «sans retour possible», ce jour est aussi le tien !

Jean Jaurès affirmait, au début de ce siècle, que «l'histoire enseigne aux hommes la difficulté des grandes tâches, et la lenteur des accomplissements, mais elle justifie l'invincible espoir».

Cet espoir est aujourd'hui à notre portée !

Cette histoire, celle de la reconnaissance publique par la France du génocide arménien de 1915, écrivons-là tous ensemble ! (*Applaudissements sur tous les bancs*).

M. Jean-Pierre Masseret,
secrétaire d'Etat aux anciens combattants.-

Le Gouvernement s'associe à l'hommage aux victimes des déportations et des massacres d'Arméniens commis en 1915 et en 1916 dans l'Empire ottoman,au moment de ses dernières convulsions et dont la Turquie actuelle ne peut être tenue pour responsable. C'est l'une des tragédies les plus effroyables de ce siècle. Les faits sont incontestables. Ils nous interpellent tous. Nous devons garder à l'esprit les images de ces populations, harcelées, massacrées dans des conditions atroces, la mémoire des «Quarante jours du Musa Dagh»,illustrés par l'écrivain autrichien Franz Werfel, et dont les survivants avaient été finalement sauvés par la marine française.

Le peuple français vit aussi dans sa chair le souvenir de cette tragédie. La France, en effet, a été l'une des grandes terres d'accueil de ces populations meurtries, dont les enfants sont encore hantés par ce souvenir. La communauté française d'origine arménienne a donné à notre pays ce qu'elle a de meilleur, elle s'est d'emblée battue pour la liberté et la dignité de l'homme qui sont les vertus cardinales de la République, au prix de son propre sang.

Dès la première guerre mondiale, des Arméniens rescapés des massacres se sont enrôlés dans l'armée française. Le monument du Père Le Chaise nous le rappelle.

Pendant la Seconde guerre mondiale, les Français d'origine arménienne ont été à nouveau à l'avant-garde pour résister à l'oppresseur. Pensons à Manouchian de «l'affiche rouge». La communauté d'origine arménienne a, dans tous les domaines, contribué de façon inestimable au rayonnement de notre pays.

Le Gouvernement prend acte de l'intention politique de votre Assemblée.

Cette initiative est la vôtre. Vous en avez pris la responsabilité. Le Gouvernement mesure la profondeur des sentiments qui vous animent. Il leur porte le plus grand respect, et garde à l'esprit et au cœur l'ampleur et l'horreur de la tragédie qui les inspirent. Mais, au regard de la Constitution, est-il du ressort de la loi de qualifier l'Histoire ?

Le Gouvernement au titre des articles 20 et 34 de la Constitution détermine et conduit la politique extérieure de la France. Il est responsable de son action devant le Parlement.

Sur les massacres de 1915 et 1916, il s'est prononcé à plusieurs reprises, il s'associe à la peine et au souvenir. Le président Mitterrand avait parlé de génocide au début des années 1980.

La conduite de la politique extérieure, responsabilité exclusive du Gouvernement, a ses propres exigences. Elle doit être menée au regard de l'Histoire, de ses tragédies, et de son legs, certes, mais aussi en tenant compte du monde d'aujourd'hui pour mieux en surmonter les crises. Le rapporteur a évoqué une série de rapports, de résolutions, de propositions ou d'actes émanant de parlementaires ou d'assemblées parlementaires sur les massacres et

leur qualification. Mais dans la grande majorité des cas, ceux des Etats-Unis, de la Russie ou de la Belgique — l'exécutif a pris ses propres responsabilités.

Deux principes animent le Gouvernement dans la conduite de la politique extérieure de la France: œuvrer à la paix et à la stabilité en encourageant la réconciliation entre les peuples et les Etats; ne jamais transiger sur les valeurs qui sont les nôtres.

C'est ce qu'il fait dans cette région comprise entre la Méditerranée et la Caspienne, encore secouée par les crises, où se verse encore le sang, où des tragédies peuvent toujours survenir.

Si l'on veut aider à la stabilité de cette région, à la réconciliation entre la Turquie et l'Arménie, entre l'Arménie et ses autres voisins, il faut être attentif au risque de provoquer la crispation, le retour en arrière, la confrontation.

La France est l'amie de l'Arménie. Elle est l'amie de la Turquie et des autres pays de la région. C'est la raison pour laquelle elle a été invitée à jouer un rôle dans le règlement des crises qui l'affectent.

Avec l'Arménie, nos relations sont denses et profondes. La France est l'un des premiers pays à avoir reconnu la République d'Arménie. Elle œuvre par tous les moyens à la paix, à sa sécurité, à sa stabilité et à sa prospérité. L'Arménie n'avait pas demandé, jusqu'à très récemment, la reconnaissance des massacres en tant que génocide. Ses intérêts à long terme sont d'instaurer des liens de coopération et de compréhension mutuelle avec ses voisins.

S'agissant de la Turquie, il est de l'intérêt de tous de voir ce grand pays poursuivre son évolution dans le sens de la modernité et de la stabilité, et d'y encourager le développement des droits de l'homme et de la démocratie. Les massacres du début de ce siècle ne sont pas contestables et ne sont pas contestés par la Turquie, mais revêtent encore une charge émotionnelle considérable. Il est de notre devoir de laisser à ce pays le temps de se réconcilier avec son histoire. Nous n'avons cessé de dire aux responsables de la Turquie d'aujourd'hui qu'il leur fallait aller plus loin, après avoir autorisé les historiens à commencer à travailler sur ces événements dans un souci d'objectivité et de vérité. Les archives turques, à l'exception de celles du ministère de la défense, sont maintenant ouvertes. Des ouvrages en langue turque, participant de cette exigence de vérité, commencent à être publiés. Le livre de Werfel vient d'être édité pour la première fois en Turquie. Je note aussi qu'Ankara a pris des décisions positives vers une normalisation des relations avec l'Arménie, notamment en ce qui concerne les communications: couloir aérien, contacts entre milieux d'affaires, missions de hauts fonctionnaires par exemple. Il faut encourager ce mouvement.

Les relations d'amitié que nous entretenons avec les uns et les autres nous ont valu, aux côtés des Américains et des Russes, de co-présider le «groupe de Minsk» qui, dans le cadre de l'organisation sur la sécurité et coopération en Europe, a pour objet de régler les conflits du Caucase et, en premier lieu, celui du Haut Karabagh. De nouvelles tragédies sont possibles dans cette région. Elle est travaillée par les démons du nationalisme. L'esprit de revanche n'a pas disparu. Dans le nord et sud Caucase, entouré de grandes puissances régionales, 200 peuples sur un territoire de 600 kilomètres de large, forment un mélange d'Etats indépendants, d'Etats autonomes et d'entités sécessionnistes, avec des multitudes de contentieux historiques. Faisons tout pour éviter les actions qui, bien qu'animées des meilleures intentions, pourraient raviver les tensions, avec des conséquences incalculables. Soutenons les efforts de l'ONU et de l'OSCE.

Voilà ce qui inspire le Gouvernement. Persévérons dans nos efforts pour préserver les chances d'une réconciliation dans la région. Je sais que c'est un objectif que vous partagez tous. C'est une exigence de la politique extérieure de la France à laquelle le Gouvernement, pour ce qui le concerne, se tiendra.

M. Jean-Paul Bret -

Le 9 décembre 1948, l'ONU officialise le terme de génocide, pour définir l'intention, en temps de guerre, comme en temps de paix, de détruire un groupe de personnes, un groupe national, ethnique, racial ou religieux. La Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide, adoptée à l'unanimité, définit ce crime par le meurtre, l'atteinte grave à l'intégrité physique ou mentale, la soumission intentionnelle à des conditions d'existence devant entraîner la destruction physique totale ou partielle, les mesures visant à entraver les naissances, le transfert forcé des enfants.

Le génocide des Arméniens répond à tous ces points. Les preuves sont incontestables. Il y a eu plan concerté, intention criminelle, création d'une organisation spéciale pour exterminer une minorité nationale.

Pourtant, depuis 83 ans, les faits se heurtent au silence. Silence des bourreaux, silence des Etats, silence des victimes.

Les bourreaux et leurs descendants ont nié : en Turquie, ils ont mis en œuvre un négationnisme d'Etat.

Les Etats, au nom de la diplomatie, n'ont pas exigé des autorités turques qu'elles modifient leurs positions sur la question arménienne.

Les victimes ont choisi le mutisme pour recommencer à vivre. C'est le silence qui fait la particularité de ce génocide. C'est ce silence que notre assemblée va officiellement lever aujourd'hui.

Oui, il faut reconnaître le génocide des Arméniens. Ceux qui sont arrivés en France dans les années vingt voulaient oublier. Ils ont travaillé, fondé des familles et très peu parlé de ce qui leur était arrivé, de cette Arménie qu'ils avaient quittée, de ceux qu'ils avaient laissés sur un charnier, dans les eaux de l'Euphrate, ou brûlés vifs dans le désert syrien. C'est comme s'ils avaient voulu tout oublier pour vivre en paix.

A la vérité, ils n'oubliaient pas. Dans les familles, le souvenir de la mort était là, dit ou tu, mais présent, car un tel souvenir ne s'apaise pas. Il se supporte, comme un fardeau; il se transmet de père en fils, de mère en fille.

Le temps a passé. La deuxième génération est née, puis la troisième, génération rebelle. En Europe et aux Etats-Unis, des hommes et des femmes d'origine arménienne ont pris les armes. Ils ont tué pour que le génocide soit reconnu, parce que le silence était devenu insupportable.

Des représentants de l'Etat turc sont morts assassinés, au début des années quatre-vingt. En 1983, à Orly, une bombe éclate au comptoir de la Turkish Airlines, brisant la vie d'innocents.

Soixante-dix ans après, la violence répond à la violence: voilà, pourrions-nous dire, ce qu'il advient du silence sur un génocide.

Il faut croire cependant que les armes ont touché le cœur et la raison de la communauté internationale. L'Organisation des Nations Unies puis le Parlement européen ont reconnu le génocide arménien.

Et pourtant, cela ne suffit pas.

A l'heure où la Turquie souhaite entrer dans l'Union européenne, chaque Etat doit faire acte de reconnaissance, parce que l'Europe a des valeurs et qu'il revient à chacun, donc à chaque Etat, de les énoncer: le respect de la personne humaine, la condamnation et l'imprescriptibilité du crime de génocide, la condamnation de la négation.

Il n'est pas tolérable que de vrais-faux historiens et des diplomates turcs récrivent l'histoire.

Il y a quelques jours encore, dans un grand quotidien régional, le consul général de Turquie à Lyon répondait à un texte où j'avais plaidé, dans ce même journal, pour la reconnaissance du génocide arménien. C'était le propos habile d'un négationniste. Quel que soit le génocide qu'ils nient, les négationnistes sont facilement repérables parce qu'ils disent toujours la même chose.

Ils disent toujours que les victimes sont en fait des agresseurs, qui ont essayé de nuire à l'autorité en place; que les déportations ne sont pas faites pour tuer, mais se sont déroulées en toute humanité; que le nombre de morts est exagéré. Et, en dépit des évidences accumulées, ils réclament toujours davantage de preuves.

Ni les hommes ni les peuples ne guérissent d'un génocide. Aucun d'eux ne s'en remet. Une part de la culture, un pan d'architecture, des livres... tout cela est détruit à jamais.

Des morts sans sépultures, absents, et tellement présents, c'est cela un génocide: l'irréparable commis pour toujours.

Aujourd'hui, en Turquie, des femmes et des hommes, intellectuels, chercheurs, éditeurs ou écrivains, réclament la vérité. Ils sont turcs et farouchement opposés à ce mensonge sur l'histoire des Arméniens. Il y a quelques semaines, une jeune femme turque, de passage dans notre pays, a demandé réparation pour ses frères arméniens alors qu'en France ceux qui se disent turcophiles veulent ne rien dire au nom de l'amitié entre les peuples. Si l'amitié a ses exigences, dont celle de savoir accompagner ses amis vers la justice et le droit, elle ne peut tolérer le mensonge sur l'histoire. Reconnaître le génocide arménien, ce n'est pas aller contre les Turcs: c'est aller vers ceux qui, en Turquie, se battent pour la mémoire, la justice et le droit.

D'aucuns voudraient nous faire croire que cette reconnaissance pourrait compromettre la paix dans le Caucase. Pourtant la paix se construit, non pas sur le non-dit, mais sur un espace où chacun trouve sa place. Une paix bâtie sur le mensonge est aléatoire, car un peuple dont l'histoire est travestie n'a de cesse de la faire reconnaître; et dans ces conditions la guerre succède souvent à la paix. *("Très bien!" sur de nombreux bancs)*.

De nombreuses propositions de loi tendant à la reconnaissance du génocide ont vu le jour depuis des années sur tous les bancs de l'Assemblée, accompagnant la revendication de la communauté arménienne de France. C'est la proposition du groupe socialiste qui vous est aujourd'hui présentée: Martine David et Didier Migaud vont en parler. Je voudrais associer à nos propos Michelle Rivasi, Jean-Pierre Blazy et Daniel Marcovitch qui ont participé à l'élaboration de cette proposition.

L'aboutissement d'une telle initiative est sans précédent. Sa répercussion nationale et internationale sera très forte. Nous serons la seule assemblée d'un grand pays d'Europe de l'ouest à accomplir ce geste. D'autres suivront.

Il y a quelques années, l'association «Terre et culture» a organisé une exposition de photographies sur l'histoire des Arméniens et sur leur génocide. Je veux retenir quelques mots apposés sur le livre d'or par Lionel Jospin: «la vérité doit toujours être recherchée et dite». C'est ce que notre assemblée, et à travers elle, la France va faire aujourd'hui: dire la vérité une bonne fois pour toute. *(Applaudissements sur tous les bancs)*.

M. Roland Blum -

Le 24 avril 1915, le Gouvernement Jeune Turc, sous l'impulsion du ministre de l'intérieur, Talaat Pacha, donne le coup d'envoi du premier génocide du XXème siècle par une rafle visant à décapiter l'intelligentsia arménienne. Commence alors, dans tout l'empire ottoman, le même scénario d'horreur: arrestations, tortures, exécutions sommaires, déportations vers les déserts de Mésopotamie et de Syrie où s'achève la longue marche vers la mort. Ainsi périront dans des conditions atroces, plus d'un million et demi d'hommes, de femmes et d'enfants. Le gouvernement Jeune Turc aura atteint son objectif: exterminer la race arménienne suivant un plan prémédité, pour vider l'Anatolie orientale des Arméniens. La convergence des témoignages confirme l'intention et l'organisation génocidaire des coupables.

Quatre-vingt-trois ans ont passé, et justice n'a pas été rendue au peuple arménien. Certes, en 1985, le rapport Whitaker de l'ONU mentionnait le génocide arménien de 1915, tout comme la résolution de 1987 du Parlement européen. Et certains parlements étrangers ont officiellement reconnu le génocide. Mais la France, pays des droits de l'homme et terre d'accueil de nombreux rescapés, n'a pas encore pris position. Il faut donc se réjouir qu'après de nombreuses propositions de loi restées lettre morte, celle-ci puisse enfin venir en discussion.

Nous apprécions à sa juste valeur le texte de son article unique, d'une grande portée symbolique. Nous aurions cependant souhaité que la proposition tire les conséquences de cette reconnaissance. C'est le sens des amendements que M. Rochebloine et moi-même avions déposés devant la commission des affaires étrangères. Et c'est dans cet esprit que je m'adresserais à mes collègues et surtout au Gouvernement, sans polémique ni surenchère; la cause arménienne est trop noble pour l'enliser dans la démagogie. *("Très bien!" sur divers bancs)*.

Les conséquences du vote que nous allons émettre sont d'ordre diplomatique et juridique. Dans le domaine international, le Gouvernement devra œuvrer auprès de la Turquie pour qu'elle reconnaisse le génocide et mette un terme aux thèses négationnistes. Si ce pays veut un jour adhérer à l'Union Européenne, il doit reconnaître sa responsabilité et assumer son passé. L'Allemagne a immédiatement reconnu sa responsabilité dans l'holocauste juif: si elle ne l'avait pas fait, l'Europe que nous vivons ne serait pas née, tant a été forte l'impulsion donnée par la réconciliation franco-allemande. Il doit en être de même de la Turquie si elle veut, à l'avenir, jouer pleinement son rôle dans le monde.

Sur le plan juridique, il aurait été important que la proposition de loi sanctionne les thèses contestant le génocide arménien. A défaut, le Gouvernement devra proposer la modification de la loi du 13 juillet 1990, aujourd'hui limitée aux crimes contre l'humanité commis pendant la seconde guerre mondiale. Elle doit être rapidement étendue au génocide arménien, ce qui permettra de poursuivre les auteurs des thèses négationnistes, comme Bernard Lewis, devant la juridiction pénale. On évitera ainsi des acrobaties juridiques se limitant à des condamnations civiles sur le fondement de la responsabilité pour faute de l'article 1382 du code civil.

Cette proposition, même incomplète, concourt à la manifestation de la réalité historique et constitue un hommage de la France aux victimes de ce génocide, aux rescapés et à leurs enfants aujourd'hui membres de notre communauté nationale. Le groupe UDF le votera. *(Applaudissements sur tous les bancs)*.

M. Guy Hermier -

Il est, dans la vie de notre Assemblée, des moments particulièrement importants, des décisions qui l'honorent et avec elle notre pays tout entier. Ce vendredi 29 mai 1998 sera l'un de ces moments puisque, après quatre-vingt-trois ans d'un trop long et hypocrite silence, notre Assemblée va enfin reconnaître officiellement et condamner le génocide dont fut victime le peuple arménien de 1915 à 1922.

L'histoire est, en effet, sans appel. Dans un empire ottoman déclinant, où la conscience nationale arménienne s'affirme face à la montée du nationalisme turc, c'est bien un génocide qu'a perpétré le gouvernement «jeune turc». Déjà, à la fin du XIXème siècle, d'horribles massacres avaient fait plus de 300 000 victimes et provoqué une première vague d'émigration. En 1915, le gouvernement «jeune turc» va commettre l'irréparable. Dans la nuit du 24 au 25 avril 1915, à Constantinople, l'élite arménienne est arrêtée. La déportation massive et les massacres de la population vont suivre.

Les négationnistes contestent qu'il y ait eu volonté délibérée d'exterminer la population arménienne. C'est oublier un peu vite la loi du 27 mai 1915 qui légalise la déportation, le fait que celle-ci fut systématiquement organisée sur toute l'étendue de l'Empire ottoman, et

qu'elle a permis l'extermination massive, à l'évidence préméditée, de centaines de milliers d'Arméniens. En effet l'horrible bilan est là. Selon les sources arméniennes, 1 500 000 Arméniens sont ainsi morts ou disparus. Seuls 800 000 auraient survécu, dont la majeure partie s'est exilée.

C'est ce qui explique l'importance de la diaspora arménienne. Plus de la moitié des six à sept millions d'Arméniens vivent hors des frontières de la République d'Arménie: environ 1,5 million dans les républiques issues de l'URSS et près de 2 millions aux Etats-Unis, au Proche et Moyen-Orient et dans l'Union européenne, dont près de 400 000 dans notre pays qui fut une des principales terres d'accueil.

Aux termes de la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide, les Nations Unies le 9 décembre 1948, et de l'article 211-1 de notre codé pénal, il ne fait donc aucun doute qu'en 1915 le peuple arménien fut victime du premier génocide des temps modernes.

Pourtant, depuis 83 ans, la France n'a toujours pas reconnu officiellement ce génocide. Depuis des décennies, malgré les appels lancés de toutes parts, les gouvernements successifs s'y sont, comme avec honte, refusé. Tout aurait dû au contraire les conduire à une attitude de courage et de vérité.

Le respect tout d'abord pour les innombrables victimes de cette tragédie. Le génocide a entraîné pour une large part l'effondrement d'une société et d'une civilisation. Derrière toute «solution finale», il y a la volonté de faire disparaître une mémoire, une part du patrimoine de l'humanité diverse.

La nécessité ensuite pour notre pays d'exercer un devoir de mémoire concernant le premier génocide du XXème siècle, pour que ce crime contre l'humanité s'inscrive dans la conscience nationale et serve à en empêcher le renouvellement. Ce devoir de mémoire reste d'une brûlante actualité. Notre siècle aura connu d'autres génocides, et même aux portes de notre vieille Europe nous ne sommes pas à l'abri du retour de la barbarie.

La reconnaissance aussi du rôle joué par la communauté arménienne dans notre pays. Les réfugiés et leurs descendants ont su s'intégrer parfaitement à la communauté nationale tout en continuant de faire vivre leur culture. C'est, pour la France, un facteur de dynamisme, une source d'enrichissement. N'oublions pas les Français d'origine arménienne, qui, aux heures sombres, prirent toute leur part de combats pour notre liberté, à l'image de Missak Manouchian et de son groupe de «l'Affiche Rouge» qui, comme l'a chanté Aragon, donnèrent «leur cœur avant le temps» et qui «criaient la France en s'abattant».

Enfin, comment ne pas être frappé par le destin tragique du peuple arménien qui aura connu en ce siècle le génocide, l'exil, les épreuves du stalinisme puis, après la fin de l'URSS, le sanglant conflit du Karabagh, le blocus, enfin le terrible tremblement de terre de 1988 ?

Depuis longtemps déjà la France avait donc de fortes raisons de reconnaître le génocide du peuple arménien. C'est ce que le groupe communiste n'a cessé de demander, notamment par la voix de Guy Ducoloné. Ce ne fut pas le cas. D'autres l'ont fait avant notre pays, comme l'Organisation des Nations Unies, par la décision du 29 août 1985, le Parlement Européen, par sa résolution du 18 juin 1987.

Il est vrai que, dans les années 1980, les plus hauts responsables de l'Etat ont explicitement parlé du génocide, mais sans jamais permettre au Parlement d'en débattre et d'inscrire sa reconnaissance dans la loi de la République.

On comprend donc que l'exigence en a grandi, en particulier le 24 avril dernier, pour le 83ème anniversaire du génocide. Un sondage, en 1996, a révélé que près de 70% des Français connaissaient l'existence du génocide arménien et souhaitaient que la France reconnaisse ce crime contre l'humanité.

Lors d'un meeting organisé à Marseille, le 23 avril, par la communauté arménienne et auquel participaient les députés de toutes les familles politiques, nous avons été vivement interpellés. Comment se fait-il, nous a-t-on dit, que tant de parlementaires se déclarent favorables à la reconnaissance du génocide et que cela ne se concrétise pas par un vote du Parlement ? La question de l'initiative du Gouvernement fut naturellement évoquée. J'ai fait alors remarquer qu'il était désormais possible qu'un texte d'origine parlementaire soit discuté et voté. C'est pourquoi, au nom du groupe communiste, je me suis adressé, début mai, à tous les députés pour leur demander de s'engager à voter un tel texte, que nous étions prêts à inscrire dans notre «niche» parlementaire.

Nous nous félicitons que le groupe socialiste nous en offre dès aujourd'hui l'occasion. Et nous voterons la reconnaissance par la France du génocide du peuple arménien, conscients d'avoir activement contribué à cette décision, dont nous souhaitons qu'elle soit sans ambiguïté. Pour cela, notre Assemblée doit non seulement reconnaître mais condamner le génocide, et surtout désigner clairement les responsables de ce crime contre l'humanité, c'est-à-dire le gouvernement «jeune turc».

J'ai cru comprendre que la commission des affaires étrangères le refusait au motif que cela pouvait gêner les relations entre la France et la Turquie comme les relations futures entre la Turquie et l'Arménie. C'est le contraire qui est vrai. Ce n'est pas rendre service à la Turquie que de chercher à composer avec la vérité. Et la vérité c'est que, tous les gouvernements turcs se sont refusé à reconnaître le génocide, s'employant même à faire disparaître systématiquement toute trace d'arménité en Turquie.

Chercher à arrondir les angles ne peut que conforter la Turquie dans un comportement qui compromet son entrée au sein de l'Union européenne et «l'établissement d'une paix durable entre Turcs et Arméniens par la consolidation de leur démocratie et le renforcement des droits de l'homme», selon la lettre adressée par Lionel Jospin à la communauté arménienne, le 4 avril 1995, au cours de la campagne présidentielle. Et puis ce n'est pas l'intérêt de la France.

En second lieu il faut préciser que le Gouvernement est chargé d'assurer chaque année la commémoration du génocide.

La décision de notre Assemblée doit être un engagement à agir pour que ce crime contre l'humanité s'inscrive dans les mémoires, notamment à l'occasion de la commémoration annuelle du 24 avril, et aussi au sein de la communauté internationale pour la reconnaissance du génocide, alors qu'une vaste campagne est orchestrée afin de contrecarrer le mouvement d'opinion en faveur de cette reconnaissance. Les lettres que nous avons reçues de la part des négationnistes pour faire pression sur notre vote en disent plus qu'un long discours.

Enfin, il est souhaitable de compléter la loi Gayssot, tendant à réprimer tout acte raciste, antisémite et xénophobe, pour que soient punis des mêmes peines ceux qui auront contesté l'existence de tout autre génocide. Dans la lettre déjà citée, Lionel Jospin indiquait qu'il «veillerait personnellement à ce qu'une proposition de loi soit mise en discussion et adoptée dans les meilleurs délais». C'en est aujourd'hui l'occasion. De même, il convient d'élargir le dispositif de la loi Gayssot pour la défense des intérêts moraux de la Résistance ou des déportés aux victimes de tout génocide.

Je souhaite que ces propositions soient retenues et qu'ainsi notre Assemblée inscrive la reconnaissance et la condamnation du génocide du peuple arménien dans la meilleure loi possible. Nous devons à la communauté arménienne de franchir ce pas historique, de nature à renforcer les liens entre la France et l'Arménie. (*Applaudissements sur tous les bancs*).

M. Patrick Devedjian -

J'ai beaucoup hésité à prendre la parole. D'une part, parce que c'est beaucoup d'émotion, beaucoup trop. D'autre part, ma parole peut difficilement être distanciée comme elle doit l'être quand on fait la loi. Enfin, je ne voulais pas que l'élévation morale qui préside à la reconnaissance du génocide ouvre prétexte à l'accusation odieuse d'une explication par l'influence d'un groupe de pression.

Mais en prenant connaissance de ce que la presse turque dit de nous tous, et aussi des démarches de plusieurs sociétés françaises, je m'aperçois que mes craintes étaient fondées.

Pourtant, j'ai imaginé qu'il y avait des raisons supérieures pour que la voix chétive des enfants des survivants soit entendue ici. Il peut y avoir un hasard sur ma personne, il n'y en a aucun à la présence d'un député français d'origine arménienne aujourd'hui.

Ce matin, ici, il n'y a plus la droite et la gauche, il y a la France éternelle. (*Applaudissements*). Celle du cardinal Saliège, archevêque de Toulouse, dont l'homélie fut interdite par l'occupant allemand parce qu'elle affirmait: «Les juifs sont des hommes, les juives sont des femmes». Quelque chose de bien banal et qui pourtant n'avait pas le droit d'être dit. Les quelques lignes qu'on nous demande de voter sont elles aussi bien banales, comme l'est souvent la simple vérité. Il a fallu attendre si longtemps pour pouvoir la dire ici !

Et même hors de cette enceinte où elle fait encore peur à l'Agence France Presse. Hier, à l'occasion de cette proposition de loi, notre agence nationale a émis une dépêche de 36 lignes, dans lesquelles il était écrit: «En avril 1915, le gouvernement Jeune-Turc (ultra-nationaliste) met en place une politique d'extermination du peuple arménien...».

Quelque temps plus tard, l'AFP annule cette dépêche «envoyée par erreur», et la remplace par une nouvelle dépêche identique à trois mots près : la politique d'extermination est devenue «une politique d'assimilation forcée»! Fallait-il vraiment jeter un peu de honte au moment où nous pouvons être si fiers d'être Français ? Ceux qui se demandaient encore à quoi peut servir cette proposition de loi ont ainsi une éloquente occasion de le comprendre.

C'est en vain qu'ont lieu ces manipulations misérables, c'est en vain qu'on s'apprête à confier, au Collège de France, une chaire de turcologie à un révisionniste: dans notre pays, la vérité est irrépressible. Son cheminement est parfois long, mais elle finit toujours par sortir comme une source, parfois lorsque on ne l'attend pas. Elle étanche alors toutes les soifs.

La France est une nation particulière, et c'est pour cela que sa terre est devenue celle de ma famille. Pour les chrétiens d'Orient, mais aussi pour tous les persécutés, la France a été longtemps la grande protectrice. La proclamation que tous les hommes sont égaux a eu un profond retentissement pendant tout le XIXème siècle et le rayonnement d'une culture qui permet de concevoir l'universel, conduisait beaucoup de familles à chérir la langue française. Oui, la France a été une grande espérance dans le monde, et c'est pourquoi tant de ses enfants ont des noms parfois difficiles à prononcer.

C'est aussi parce qu'ils aimaient la France, parce qu'ils croyaient en sa parole, que les Arméniens ont été persécutés, sur cette terre d'Orient avide de leur sang. Le génocide a été précédé de nombreux pogroms, qui n'avaient pas besoin du prétexte de la guerre. Les grandes puissances intercédaient et le jeu diplomatique aboutissait à quelques concessions, des «capitulations». Les persécutés ont souvent été la source de bien des luttes d'intérêts qu'ils ne comprenaient pas eux-mêmes. Si bien que l'empire ottoman a fini par concevoir qu'il fallait faire disparaître ceux qui étaient le prétexte à toutes ces interventions internationales.

A la fin de la première guerre mondiale, la France a reçu de la Société des Nations un mandat pour administrer trois territoires de l'ancien empire ottoman que son armée occupait depuis 1916: la Syrie, le Liban et la Cilicie. Tout le monde a oublié la Cilicie, dite aussi «Petite Arménie», parce que de nombreux Arméniens y étaient installés. A cette époque beaucoup crurent à une libération et se réfugièrent sous le drapeau français. Pendant l'extermination, la marine française a sauvé des milliers de gens, les embarquant parfois contre les ordres reçus —Franz Werfel a évoqué ces faits dans ses «40 jours de Moussa Dagh».

Mais la révolution bolchévique, le refus de ratifier le traité de Versailles et les données de la politique internationale ont conduit la France à abandonner la Cilicie et sa population en 1921. Je le dis sans amertume, car ce sont les soubresauts d'une tragédie mondiale, mais en légiférant sur la reconnaissance du génocide arménien, notre pays doit se souvenir qu'il fut mêlé de très près à ces événements, qu'une fraternité d'armes y est née et que, 83 ans après, d'une certaine manière il rend justice au passé.

Je le dis aussi sans esprit de vengeance à l'égard de la Turquie, dont les dirigeants modernes sont exempts des crimes du passé. Mais quand je lis les dernières déclarations du ministère des affaires étrangères de Turquie, à l'occasion de notre débat, menaçant la France et justifiant le génocide arménien, je me dis que ces dirigeants-là n'ont rien appris.

On ne se délivre du passé qu'en le regardant en face et une nation se grandit à reconnaître ses fautes. C'est vrai qu'il a fallu attendre 1995 pour qu'un Président de la République dise enfin en France les mots justes sur la rafle du Vel' d'Hiv. Mais ce jour là, la France est devenue meilleure et plus grande.

A la Turquie je veux dire avec gravité: écoutez la parole de la France, c'est une parole de paix destinée à vous guérir de vous-même. En reconnaissant le génocide arménien vous vous délivrez de la tentation de recommencer avec d'autres —je pense aux Kurdes, à Chypre et au dernier mur de la honte. La Turquie veut entrer en Europe, qu'elle commence par en adopter les valeurs !

La reconnaissance du génocide arménien serait une délivrance pour la Turquie, c'est le seul moyen d'effacer le sang qu'elle a sur les mains. Quant à la France, on dira désormais chez les opprimés qu'elle est de retour et leurs voix couvriront celles de tous les marchands et colporteurs. Pour les gouvernements français à venir, c'en sera fini des circonlocutions et des périphrases.

M. François Rochebloine -

Très bien !

M. Patrick Devedjian -

Tous les génocides pouvaient être évoqués, à l'exception de celui des Arméniens ! Les relations internationales vont se simplifier d'autant.

Pourtant, en vous écoutant, Monsieur le secrétaire d'Etat —et je le dis avec bienveillance car j'ai pour vous de l'estime—, j'ai pensé que le Gouvernement n'avait pas voulu honorer ce débat puisqu'il avait choisi le plus petit échelon de la hiérarchie gouvernementale. Votre talent pouvait y suppléer,mais vous êtes descendu de la tribune sans être applaudi, ce qui est exceptionnel. C'est que vous aviez dû lire un texte si soigneusement préparé que le mot «génocide» n'y figurait pas; vous vous êtes contenté de prendre acte de la volonté nationale. En réalité, ce n'est pas à nous que vous vous adressiez, c'est à la Turquie ! (*Applaudissements sur les bancs du groupe du RPR et du groupe UDF*). J'espère que le texte ne se perdra pas avant d'arriver au Sénat; cela dépendra de vous, et j'espère que vous aurez du courage. Du courage, deux hommes en ont eu: M. Rouquet et M. Bret, car il fallait beaucoup de détermination pour faire examiner ce texte en dépit du Gouvernement.

La reconnaissance du génocide est une délivrance pour les citoyens français d'origine arménienne. Elle est l'acceptation de leur identité, elle est l'ultime sépulture morale de leurs familles qui n'en ont jamais eu d'autre. Elle leur permettra peut-être de guérir enfin

d'une quête obsessionnelle de compréhension, car une telle tragédie est impossible à supporter dans l'isolement. En ce sens, la reconnaissance du génocide arménien est le dernier acte d'intégration, et aussi d'amour, que la France pouvait offrir en réparation à la souffrance de certains de ses malheureux enfants.

J'ai envie de dire ici avec les députés RPR trois petits mots qu'on ne dit pas souvent à cette tribune, mais qui prennent aujourd'hui toute leur valeur : «Vive la France !» (*Applaudissements sur tous les bancs*).

M. Georges Sarre -

En prenant la parole aujourd'hui, je pense à Méliné Manouchian, qui habitait le XIème arrondissement, avec qui je suis allé à de nombreuses manifestations, à Ivry ou au Mont Valérien, ainsi qu'à sa sœur disparue il y a quelques jours —ces femmes si frêles et pourtant si fortes et courageuses. Je pense aussi à Manouchian et aux héros de l'Affiche rouge, à tous ceux qui sont venus en France parce qu'elle est le pays de la liberté, et se sont, après bien des souffrances et des difficultés, enfin sentis parmi nous, avec nous, chez eux.

Quel sens donner à la reconnaissance solennelle par la France du génocide arménien de 1915 ? Il s'agit d'abord de rétablir une vérité historique. Lorsque j'étais au lycée de Guéret, un condisciple arménien nous raconta un jour ce drame historique, et lorsqu'il nous dit que ce génocide n'était pas reconnu, cela nous sembla incroyable. En reconnaissant publiquement les événements de 1915 pour ce qu'il furent, comme le firent dans les années 80 la sous-commission des Droits de l'homme de l'ONU et le Parlement européen, nous avons aujourd'hui l'occasion de manifester sans ambiguïté notre attachement à l'impérieux devoir de mémoire des républiques et des nations. Ainsi, nous pouvons apporter une forte contribution au combat sans cesse recommencé contre l'amnésie collective et le négationnisme. Génocide ? Oui, naturellement, cela soit dit sans rien enlever à la singularité de la Shoah.

En reconnaissant le génocide arménien de 1915, l'Assemblée nationale entend témoigner solennellement à nos compatriotes d'origine arménienne tout notre amitié, notre solidarité, notre fraternité et notre reconnaissance. Elle entend surtout manifester la détermination de la France à contribuer à une paix durable entre l'Arménie et la Turquie, et à la consolidation de leurs démocraties respectives. Occulter l'histoire ne pourrait que nuire aux progrès dans ces domaines.

Le regard que la Turquie porte sur sa propre histoire doit continuer d'évoluer. La Turquie est en Europe et nous souhaitons que, le moment venu, elle rejoigne l'Union. Unis à ce pays comme à l'Arménie par des liens historiques d'amitié et de coopération encore appelés à se renforcer, la France peut, je le crois, en reconnaissant le génocide de 1915, aider à établir sur de nouvelles bases les relations entre ces deux peuples, favorisant ainsi la stabilité au sud-est de l'Europe, près d'un Caucase troublé.

Tel est l'esprit dans lequel je souhaite que nous votions à l'unanimité cette proposition du groupe socialiste, analogue d'ailleurs à celles que notre groupe et d'autres avaient déposées. Mais je tiens aussi à saluer le Gouvernement: si nous pouvons ainsi mettre à profit une «niche parlementaire» -quelle vilaine formule!—, c'est bien parce qu'il l'a accepté, et je n'imagine pas, Monsieur Devedjian, que ce débat puisse s'arrêter ici.

M. Patrick Devedjian -

Puissiez-vous être entendu !

M. Georges Sarre -

Ce gouvernement n'est pas à double face et je suis convaincu qu'il n'y a pas ici de simulacre. Reconnaissons donc solennellement ce drame de l'histoire pour que, demain, les relations entre la Turquie et l'Arménie soient aussi simples et naturelles que les nôtres, par exemple, avec nos amis Anglais ou Allemands.

Nous voterons en conscience, avec conviction et avec émotion. Comme Charles Aznavour, entendu ce matin à la radio, je souhaite qu'un jour, des personnalités arméniennes et turques puissent ensemble, faire un geste qui équivale à son tour à une reconnaissance du génocide. Et si je vote ce texte, c'est, pour paraphraser Léon Blum, parce que je le crois, parce que je l'espère —et je l'espère parce que je le crois. (*Applaudissements sur tous les bancs*).

M. Didier Migaud -

«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915». Je veux dire l'honneur, la fierté et le plaisir que j'éprouve à dire ces mots et à défendre cette proposition de loi du groupe socialiste et apparentés. Bien des textes similaires ont été déposés sur le bureau de l'Assemblée depuis des années, mais c'est le premier qui vient en discussion —parce que nous l'avons voulu.

Je vous le dis en toute amitié et en toute estime, Monsieur Devedjian : je suis heureux de soutenir un gouvernement qui, refusant de nous imposer le silence, a souhaité que la vérité puisse être établie; je suis fier d'appartenir à un groupe qui a fait en sorte que cette discussion ait lieu. Cette niche parlementaire existe depuis assez longtemps pour qu'on ramène certains propos à leur juste mesure ! (*Applaudissements sur les bancs du groupe socialiste*).

Qu'est-ce qui nous a animés ? D'abord, la volonté de reconnaître un fait historique. Nul n'a le pouvoir de modifier ou de faire oublier les faits, disait Claude Cheysson en 1981. En 1984, venu à Vienne, dans l'Isère, à l'invitation de Louis Mermaz, François Mitterrand affirmait lui aussi la réalité de ce génocide. Qu'après le Parlement grec, le Sénat belge et le Parlement européen, le Parlement français soit le premier des parlements des grands pays d'Europe à reconnaître ce génocide est conforme à notre histoire, à notre volonté de rester le pays de la Déclaration des droits de l'homme et du citoyen.

Mais il s'agissait aussi pour nous de remplir un devoir de mémoire. Cette reconnaissance est un acte contre l'oubli, qui reviendrait à laisser se perpétuer le crime.

C'est aussi un appel à la raison humaine. L'histoire peut bégayer et les tentations négationnistes sont trop présentes pour que nous négligions d'affirmer notre conviction. Si la diplomatie est utile, trop de diplomatie peut banaliser l'horreur. Nous devons savoir tirer les leçons du passé.

Le texte proposé a fait l'objet de critiques. Ce serait une agression contre la Turquie actuelle, a-t-on dit. Il n'en est rien: nous souhaitons contribuer à l'établissement d'une paix durable entre la Turquie et l'Arménie et nous n'oublions pas les liens qui nous unissent à l'un et à l'autre peuple, liens que nous entendons renforcer. Les signataires de cette proposition n'entendent nullement mettre en cause les dirigeants actuels de la Turquie, ni son peuple, et ils ne songent pas à contester les frontières issues des traités. Ils souhaitent simplement rappeler à la Turquie que la grandeur d'un pays se mesure aussi à sa capacité de reconnaître des faits avérés, que nier l'histoire est ne pas se respecter soi-même (*Applaudissements sur de nombreux bancs*) et que la vérité finissant toujours par s'imposer, mieux vaut la reconnaître au plus tôt. Nous invitons donc le gouvernement turc à modifier sa position officielle.

Quant à ceux qui jugent au contraire que le texte serait insuffisant, je leur répondrai simplement qu'il s'agit d'un formidable pas en avant dans l'histoire du peuple arménien, luttant pour faire reconnaître la réalité de ce génocide. D'autre part, les textes les plus simples sont souvent les plus forts. Ne brouillons donc pas le message et ne gâchons pas ce moment en privant d'un appui consensuel cette déclaration solennelle: «La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915» ! (*Applaudissements sur tous les bancs*).

M. François Rochebloine -

C'est avec satisfaction mais aussi avec une très grande émotion que nous adopterons cette proposition du groupe socialiste. Elle était attendue par l'ensemble de nos groupes, qui avaient déposé des propositions similaires, et elle constitue une première réponse aux vœux de nombre de nos compatriotes.

Je tiens ici à rendre hommage aux centaines de milliers de victimes du premier génocide de ce siècle et je m'associe à l'émotion de tous nos compatriotes d'origine arménienne, pour qui, 83 ans après le début des massacres, cette reconnaissance est un moment d'autant plus fort et intense qu'elle coïncide à peu de jours près avec l'anniversaire de la première indépendance de l'Arménie, le 28 mai 1920.

En acceptant d'inscrire cette proposition à notre ordre du jour complémentaire, le Gouvernement a accompli un geste fort et, avouons-le, quelque inespéré, compte tenu de la déclaration faite par le Premier ministre le 24 avril dernier, ainsi que des réponses données aux questions de nos collègues Janine Jambu, Jean-Paul Bret et Guy Tessier —dont je vous prie d'excuser l'absence.

Non pas que la teneur de ces prises de position diffère profondément de celles des gouvernements précédents, puisque tous ont soigneusement évité d'utiliser le terme de génocide.

Les liens historiques unissant la France à l'Arménie, notamment depuis la tragédie de 1915 qui a conduit plusieurs dizaines de milliers d'Arméniens à faire le choix de la France dans leur exil, ont contribué à sensibiliser fortement nos compatriotes au thème de la reconnaissance du génocide arménien. La France, terre des droits de l'homme, pouvait-elle encore ignorer l'appel lancé par tout un peuple, alors que partout dans le monde, d'autres nations y répondent ? La communauté arménienne de France, dont je salue les nombreux représentants présents dans les tribunes, a réussi à faire partager son combat pour une reconnaissance internationale du génocide, qui dépasse de loin la poursuite d'un quelconque contentieux historique. Il s'agit d'un combat dont la portée est universelle, les génocides du XXème siècle formant un tout indissociable.

Je comprends l'embarras de notre commission des affaires étrangères face à la formulation imprécise qui a été retenue et qui résulte de savants dosages, chaque mot ayant été «pesé et réfléchi», comme l'a souligné notre rapporteur.

On peut également être perplexe quant à la portée effective d'un texte qui n'est pas normatif, qui se limite à une simple déclaration purement symbolique, comme l'a reconnu le président de cette commission, Jack Lang, et dont la rédaction semble n'obéir qu'à des considérations diplomatiques.

Mais la France pourra-t-elle encore longtemps occulter la question de la responsabilité de l'Etat criminel et refuser de désigner les auteurs des crimes?

Personnellement, je n'ai eu de cesse de rappeler depuis dix ans la nécessité de reconnaître le génocide arménien, mais aussi l'ensemble des génocides et crimes contre l'humanité, et de protéger la mémoire de leurs victimes contre toute tentative négationniste.

Comme le relève Yves Ternon dans sa brillante analyse du phénomène génocidaire au XXème siècle, le génocide arménien a été l'objet d'une négation totale, fondée sur un renversement de la responsabilité et le rejet de l'intention génocidaire; la victime devient le coupable et c'est elle qui doit faire la preuve du préjudice subi, et s'il y a eu massacres, ils ne sont que le fruit des hasards de la guerre.

Ainsi, depuis 83 ans, la Turquie s'est appliquée à camoufler toute trace, toute preuve du crime d'Etat perpétré entre 1915 et 1922 avec méthode et cynisme.

Chacun d'entre nous a pu mesurer ces derniers jours, au travers des courriers reçus, toute la mauvaise foi et l'ampleur de la désinformation en la matière. Comment ne pas réagir à ces tentatives d'intimidation ?

En effet, si aucun Parlement n'a vocation à se substituer aux historiens, par contre, dans un Etat de droit, il est du devoir du législateur de tout mettre en œuvre pour protéger les victimes, leur mémoire et de prévenir tous les crimes. C'est le sens des propositions que j'avais déposées avec mes collègues Roland Blum et Patrick Devedjian.

Monsieur le ministre, l'adoption de ce texte est donc pour nous la première étape avant la traduction juridique du principe énoncé aujourd'hui. Elle nous engage à commémorer ce génocide et à intervenir auprès des instances internationales en faveur d'un rapprochement entre l'Arménie et la Turquie.

Au moment où, après la Douma de Russie, le Parlement grec ou le Sénat belge, notre Assemblée va solennellement se prononcer en faveur de la reconnaissance du génocide des Arméniens, il nous faut dépasser les clivages politiques pour adopter à l'unanimité ce texte malgré ses insuffisances, notamment la non désignation des auteurs du premier génocide de ce XXème siècle.

C'est pourquoi je le voterai. (*Applaudissements sur tous les bancs*).

M. Pierre Lellouche -

La question dont notre Assemblée s'est saisie ce matin est si fondamentale au regard de l'histoire et des événements actuels —je pense au Rwanda, au Kosovo, à l'escalade nucléaire dans tout le sous-continent indien, autres exemples de conflits ethniques et religieux— qu'il est impossible de lui rendre justice en quelques minutes. Je me bornerai à préciser le sens de mon vote.

Ce vote, cher Monsieur Migaud, n'est ni de droite ni de gauche. Il est l'exception solennelle du devoir sacré de mémoire de la Nation. Ce faisant, nous sommes fidèles aux idéaux universels qui fondent notre République et au message de liberté, de paix et d'égalité des peuples qu'entend transmettre la France.

En second lieu, ce vote n'est pas et ne saurait être compris comme un geste inamical, encore moins comme une condamnation par la France de 1998 de la Turquie de 1998. Pour moi qui connais l'Arménie et la Turquie actuelles, il n'est pas possible de concevoir l'avenir de notre continent sans une relation étroite entre la Turquie et l'Union européenne. La Turquie moderne, musulmane mais laïque, et demain, je l'espère, ouverte et démocratique, a vocation à entrer dans la famille européenne. La pire erreur serait de lui fermer les portes sur des bases qui ne pourraient être qu'ethniques ou religieuses.

En revanche, nous sommes en droit de lui demander, comme aux autres candidats à l'adhesion, de remplir des critères non seulement économiques, mais aussi des conditions politiques fondamentales, comme le respect de la démocratie et des droits des minorités et la paix avec l'Arménie, victime du blocus que l'on sait. Cette paix avec l'Arménie passe par un travail de mémoire, que Turcs et Arméniens doivent accomplir ensemble, à l'égard des événements de 1915. La réconciliation franco-allemande et l'Union européenne auraient-elles pu se réaliser sans que l'Allemagne accomplisse ce travail de mémoire sur les crimes commis pendant la seconde guerre mondiale ?

Ce vote ne constitue pas davantage un cadeau politicien à un lobby communautaire, en l'occurence la communauté arménienne de France. Par son intégration exemplaire comme par son histoire tragique, elle mérite depuis longtemps l'hommage de la Nation. Mais tel n'est pas le sens premier du vote d'aujourd'hui, pas plus qu'il ne s'agissait, pour le Président de la République, lors de son discours de juin 1995 au Vel' d'hiv, de rendre hommage à la

communauté juive de France pour les crimes commis avec la complicité du régime de Vichy. On n'engage pas ce travail difficile de mémoire pour faire plaisir à tel ou tel : les hommes d'Etat le font parce qu'on ne saurait construire l'avenir des peuples sur des demi-vérités ou des mensonges. Le Livre d'un autre peuple qui a beaucoup souffert dans son histoire le dit : «Regarder en arrière, c'est voir le futur avant de le vivre».

La guerre froide finie et, avec elle, la rivalité entre deux modèles idéologiques, le monde renoue avec ses vieilles maladies: rivalités ethniques et fanatismes religieux, ambitions de puissance, antagonismes sociaux et économiques. Des Balkans au sous-continent indien, de l'Afrique au Proche-Orient, nous n'avons pas fini de voir des guerres, des épurations ethniques et, peut-être, d'autres génocides.

Comme le disait Koffi Annan le 11 juin 1997, la destruction d'un peuple entier est une horrible réalité de notre temps, qui appelle une réponse historique.

C'est ce que nous faisons aujourd'hui et je suis fier d'y contribuer. *(Applaudissements sur tous les bancs).*

Mme Martine David -

Le 24 avril 1915, une rafle dans Constantinople marquait, pour le peuple arménien, le début de plusieurs années d'exécutions, de déportations et de massacres méticuleusement organisés, qui feront disparaître les deux tiers de cette population.

Le premier génocide du siècle passera inaperçu dans une Europe en guerre.

Dès l'origine s'est donc posé le problème de la mémoire : mémoire d'un peuple dispersé et traumatisé, mémoire d'une barbarie qui interpelle toute l'humanité, mais mémoire bafouée puisque aujourd'hui encore d'aucuns s'obstinent à parler de «version arménienne de l'histoire».

Quand les Arméniens sont arrivés en France, dans les années vingt, ils avaient tout perdu. Ils y ont refait leur vie et c'est surtout la troisième génération qui s'est attachée à soulever la chape de silence qui s'était abattue sur cette période.

La communauté arménienne est aujourd'hui un exemple d'intégration économique et sociale, tout en sachant entretenir une culture riche et admirable.

Il est donc regrettable que la France, qui a su l'accueillir, ait tant tardé à reconnaître le génocide. On a invoqué l'impératif diplomatique. Mais reconnaître le génocide perpétré par le pouvoir «jeune turc» de l'époque ne consiste pas à accuser le peuple turc ou le gouvernement actuel, pas plus qu'en condamnant le nazisme, on ne condamne le peuple allemand. Au contraire, peuples et Etats ont tout à gagner à une analyse courageuse du passé. La très grande amitié franco-allemande en témoigne.

Surtout, comme le disait François Mitterrand en janvier 1984, l'histoire doit être suivie d'enseignement. Ce sont ceux qui nient les crimes qui attisent la haine, et il n'y a pas de «version arménienne de l'histoire» ! Les faits sont irréfutables.

Si le génocide arménien fut le premier du siècle, l'histoire égrène ensuite une terrible succession, des Juifs aux Tziganes, du Cambodge à la Yougoslavie et au Rwanda. Si dès 1919, la Communauté internationale avait exigé fermement que les bourreaux soient jugés et condamnés, nous n'aurions peut-être pas, aujourd'hui, à constater l'horreur et à combattre le mensonge.

La France se devait de prendre une initiative forte pour reconnaître le génocide arménien. Ce sera bientôt fait. Nous pouvons en être fiers. Je ne doute pas que d'autres pays suivront cette initiative courageuse.

Une telle reconnaissance est un devoir moral vis-à-vis de l'humanité, et vis-à-vis de la communauté arménienne de France qui a su, sans haine, patiemment et résolument, agir pour que la mémoire des hommes soit la sépulture que souvent, elle n'a pu offrir à ses pères. A cette communauté, à ces associations, je rends hommage avec émotion pour avoir mené le plus beau des combats, celui de l'honneur.

Soyons fiers, en votant ce texte, d'être les citoyens et les élus du pays des droits de l'homme. *(Applaudissements sur tous les bancs).*

M. Jean-Pierre Foucher -

Depuis de nombreuses années, avec André Santini, nous sommes sensibilisés à la volonté des Français d'origine arménienne de voir reconnaître le génocide. Nous nous félicitons de pouvoir en débattre aujourd'hui.

J'appartiens à ceux, nombreux ici, qui connaissent les souffrances qu'a endurées le peuple arménien. Combien d'entre nous ont entendu les plus anciens raconter ces moments dramatiques, où chacun survivait comme il le pouvait en essayant de sauver sa vie mais aussi son peuple ! Les Arméniens qui ont souffert dans leur chair, souffrent encore dans leur tête parce que la justice ne leur a pas été rendue. Permettons-leur de retrouver la sérénité, car ils attendent que la France, pays qu'ils ont choisi ou que leurs parents ont choisi, reconnaisse ce génocide subi par la population arménienne sous la férule de l'empire ottoman, et non «prenne acte de la volonté de l'Assemblée nationale».

MM. André Santini et François Rochebloine -

Très bien !

M. Jean-Pierre Foucher -

Alors que nous vivons en paix, la notion de génocide, destruction systématique d'une population, est difficile à assumer. Nous sommes enclins à faire table rase du passé, espérant bien que cela ne se reproduira jamais.

L'intégration des Français d'origine arménienne est exemplaire. Mais intégrer, cela veut dire comprendre, accepter et reconnaître leur histoire. C'est ce que nous devons faire aujourd'hui sans démagogie mais en reconnaissant également que le monde, les gouvernements, les hommes changent. Au-delà de ces tragiques événements de 1915, tout génocide doit être condamné.

C'est pourquoi le conseil municipal de Clamart, dont je suis maire, a voté un vœu de reconnaissance du génocide arménien. Comment dès lors la patrie de la liberté et des droits de l'homme resterait-elle en retrait ?

C'est pourquoi chaque 24 avril je commémore ces événements tragiques avec la communauté arménienne.

C'est pourquoi j'ai signé, en avril 1996, l'appel du Comité français pour la reconnaissance du génocide.

Cette reconnaissance progresse lentement à l'étranger. Il est donc tout à l'honneur de la France non seulement d'appartenir au petit nombre des pays qui reconnaissent officiellement ce crime mais surtout d'inscrire dans la loi nationale cette reconnaissance.

Pour ne pas oublier, pour témoigner devant l'histoire et en tirer des leçons, pour demander justice et pour être fidèle à la mémoire de ceux qui ont souffert, enfin pour donner aux autres l'espérance de ne jamais subir une telle ignominie ou de ne jamais la commettre, une simple phrase de reconnaissance suffit. La longue attente des Arméniens n'aura pas été vaine, et c'est en songeant à tous les génocides, à toutes les intolérances, à toutes les agressions qu'avec le groupe UDF je voterai ce texte. *(Applaudissements sur tous les bancs).*

M. le Secrétaire d'Etat -

Je salue d'abord tous les intervenants, qui ont eu des propos forts et dignes, et je voudrais assurer Patrick Devedjian que dans un débat d'une telle qualité je n'ai pas été blessé par son propos.

Vous avez donc pris une initiative, débattu, exigé même. Vous allez voter. C'est la démocratie, c'est une bonne chose. Le Gouvernement, naturellement, suivra la procédure. Il ira au Sénat où la Conférence des présidents examinera les conditions de l'inscription de ce texte à l'ordre du jour. C'est aussi la démocratie.

Le droit de mémoire est une nécessité. Vous l'assumez, nous l'assumons, à l'occasion de différentes cérémonies, devant l'Arc de Triomphe et dans nos communes.

Votre objectif est que la vérité historique soit facteur de paix dans une région où les tensions sont fortes. C'est l'objectif du Gouvernement d'y assurer la paix. Mais nous pensons que le vote de la loi n'y suffira pas. Nous devons travailler, tous ensemble, pour que le gouvernement turc, les partis, la population ne réapproprient leur propre histoire. C'est ce qu'a fait en juillet 1995 le Président de la République à propos de la rafle du Vel' d'hiv. De même, longtemps nous avons parlé des «événements d'Afrique du Nord». Désormais nous parlons de la guerre d'Algérie. *(Applaudissements sur les bancs du groupe socialiste et sur certains bancs du groupe UDF).* Faire ce travail de mémoire rend plus fort. Nous devons travailler pour que les Turcs se réapproprient leur histoire. Donner des conseils ou montrer du doigt n'est pas forcément le moyen d'y parvenir. Le vote de ce texte ne règlera donc pas la suite.

D'autres exigences nous incombent. La voix de la France continue à être écoutée dans cette région où son rôle est réel, notamment dans le groupe de Minsk et par ses initiatives bilatérales. Notre volonté est sans faille. Soyez assuré que cette action pour la paix, le Gouvernement la mène dans l'esprit qui est le vôtre, avec cette exigence de vérité et de respect des grands principes de la République. C'est ainsi que la France sera plus forte. *(Applaudissements sur les bancs du groupe socialiste, du groupe communiste et du groupe RCV et sur quelques bancs du groupe UDF et du groupe du RPR).*

La discussion générale est close.

M. le Président -

J'appelle dans les conditions prévues à l'article 91 alinéa 9 du Règlement l'article unique de la proposition dans le texte de la commission.

ARTICLE UNIQUE

M. Jean-Bernard Raimond -

Le génocide arménien de 1915 demeure un grand drame de l'histoire. Il est normal que le peuple arménien souhaite ardemment que l'immense souffrance de plusieurs générations soit enfin reconnue par la France. Ce peuple de haute civilisation a souvent été victime de persécutions ou des erreurs de l'histoire. Après la seconde guerre mondiale, de nombreux Arméniens vivant en France ont, sur la foi de mauvaises informations, rejoint l'Arménie soviétique. A Moscou, j'ai eu l'occasion de venir en aide à beaucoup d'entre eux qui souhaitaient regagner leur seconde patrie, la France.

Le génocide de 1915 ne peut être oublié. Beaucoup d'entre nous se réunissent avec la communauté arménienne le 24 avril pour commémorer cette tragédie. C'est donc du fond du cœur que je voterai cette proposition de loi.

Il va de soi que la Turquie d'aujourd'hui n'est en rien responsable d'atrocités commises il y a plus de quatre-vingts ans. Nous sommes persuadés au contraire que, si la Turquie accepte un jour le reconnaître cet affreux crime de son passé, comme le font ailleurs de très hautes autorités à une époque où la repentance devient une forme de révision de l'histoire, alors beaucoup plus de portes s'ouvriront devant ce grand pays. *(Applaudissements sur divers bancs).*

M. François Rochebloine -

Si j'ai souhaité m'exprimer sur l'article, c'est pour souligner les insuffisances de cette proposition. J'avais déposé avec mes collègues Blum, Foucher, Leroy, Santini et Teissier six amendements qui ont été discutés globalement et rejetés, notre rapporteur ayant dit qu'il ne souhaitait pas modifier le texte. Les trois premiers reprenaient une proposition de loi de Roland Blum: l'un désignait les auteurs du génocide, ainsi que la période et les territoires concernés; l'autre retenait la date du 24 avril pour la commémoration du génocide, dans le cadre de la politique de la mémoire; le dernier invitait le Gouvernement à œuvrer pour la reconnaissance et la réparation de ce crime contre l'humanité. Deux autres amendements reprenaient une proposition de loi déposée par M. Devedjian et moi-même, tendant à étendre la loi Gayssot pour sanctionner la contestation de tous les génocides et crimes contre l'humanité. Le sixième amendement conditionnait l'adhésion de la Turquie à l'Union européenne à la reconnaissance du génocide arménien.

Il nous était possible de redéposer ces amendements. Par souci consensuel, nous n'avons voulu en proposer qu'un, nouveau, qui devrait recueillir l'assentiment de tous; il se limite à préciser le caractère «officiel» de la reconnaissance, et la période concernée. *(Applaudissements sur les bancs du groupe UDF et du groupe du RPR).*

M. Christian Estrosi -

Si l'Arménie est dans une zone géographique sensible depuis le XVIème siècle, les enjeux balkaniques et le déclin de l'empire ottoman vont aiguiser à la fin du XIXème siècle l'insécurité dans laquelle vivent les Arméniens, considérés dans l'empire comme des citoyens de second ordre.

Le pouvoir ottoman se raidit, et les premiers massacres ont lieu en 1894 et 1895. Mais c'est la dictature du gouvernement «Jeune turc» qui jouera dès 1914 le rôle déterminant, engageant le processus de déportation et d'extermination.

Qu'est-ce qui nous sensibilise aujourd'hui, et nous mobilise assez pour que le Parlement prenne l'initiative d'une telle décision? Est-ce la simple lecture de l'histoire qui nous conduit à reconnaître le génocide ? La vérité historique finit toujours par s'imposer. Mais il y a aussi la réalité d'un peuple exceptionnel qui a choisi de faire de la France sa terre d'accueil, le lieu où panser ses blessures, mais sans oublier... La première génération porte, gravées en elle, ces images atroces, qu'elle a su transmettre aux générations nouvelles, en attendant que sa nouvelle patrie, la France, prenne l'initiative que nous prenons enfin aujourd'hui, et qui ouvrira seule la voie d'une réconciliation avec la Turquie.

Leur patrie, la France, ai-je dit. Dès son arrivée en France, le peuple arménien a été un modèle d'intégration, et a contribué à la croissance de l'intelligence française. Nous voyons tous, dans nos circonscriptions, ce peuple qui s'est installé modestement, discrètement, et qui a d'abord dû prouver qu'il était capable d'éduquer dignement ses enfants, dans l'esprit de l'école républicaine, de bâtir ses entreprises, ses églises, ses centres culturels, ses associations, et de contribuer à la grandeur des dernières décennies de notre pays. Son histoire aujourd'hui se confond avec la nôtre. Oui, ce sont tous ceux-là qu'il faut rendre encore plus fiers d'être Français en votant ce texte. Et c'est en pensant à la communauté arménienne de ma région, à ces gens parmi lesquels j'ai si souvent eu le sentiment d'être citoyen arménien, que je ressens beaucoup de fierté en votant aujourd'hui la reconnaissance du génocide dont leur peuple a été victime. *(Applaudissements sur les bancs du groupe du RPR).*

M.Richard Cazenave -

Je souhaite dire à tous mes collègues:

merci de nous permettre de vivre une belle journée pour la France, un de ces moments de grâce où un souffle commun nous porte et exhale de nous le meilleur. C'est un moment rare, que nous nous souviendrons tous d'avoir vécu ensemble. Il y a des jours où nous savons nous rappeler que la France est belle, quand elle est fidèle à ses valeurs et à son histoire, qui ont fait que c'est surtout chez nous que les rescapés du génocide sont venus chercher la liberté et l'espoir. Cette reconnaissance, nous la leur devons. Mais nous la devons aussi à nous-mêmes, par fidélité à la grandeur de notre pays, à l'idée que nous avons d'une France qui occupe une place à part dans le concert des nations, et dont la voix garde à jamais dans le monde un écho particulier. Fidélité aussi à la promesse que nous nous sommes faite, membres du groupe d'amitié, de faire triompher la vérité, sans laquelle on ne peut se regarder dans son miroir sans amertume.

Oui, je veux remercier nos collègues du groupe socialiste et du groupe d'amitié, qui ont pris l'initiative de ce texte et ont su le conduire jusqu'au débat public. S'ils ont pu le faire, c'est aussi parce que, sur ces bancs, d'autres propositions identiques les ont aidés à obtenir la neutralité, à éviter le veto qu'ils auraient pu rencontrer, par exemple, si Jean-Louis Debré n'avait été présent ce matin. Ne gâchons pas ces moments; sachons les vivre ensemble. Et sachons porter ensemble toutes les conséquences de cette loi, qui s'impose à tous et sera désormais la loi de la République. Elle fera barrage au révisionnisme, cette insulte à la souffrance des victimes; elle donnera un caractère officiel à la commémoration; elle devra trouver toutes ses conséquences dans les relations internationales. Si ce bref article n'avait pas une telle portée, pourquoi tant de pressions se seraient-elles exercées ces derniers temps ?

Mais cette exigence de vérité n'est pas un obstacle à la réconciliation entre Arméniens et Turcs. L'Arménie, qui l'a redouté, ne le redoute plus, et nous devons aussi entendre cela. Cette exigence n'est pas dirigée contre la Turquie moderne, dont nous attendons qu'elle comprenne les valeurs qui font cette Europe dans laquelle elle aspire à entrer.

Oui, nous accomplissons aujourd'hui un acte majeur. Nous pouvons en être fiers ensemble, comme les jeunes Arméniens seront fiers de leur pays, la France. (*Applaudissements sur tous les bancs*).

M. André Santini -

J'ai tenu à être présent lors de ce moment historique. Car nous sommes ici un certain nombre de vieux routiers —je n'ose dire, Monsieur le ministre, d'anciens combattants (*Sourires*)— qui luttons depuis des années pour que la France reconnaisse ce génocide —que ce soient mes collègues Rochebloine, Blum, Foucher, Lellouche, Cazenave, Dupont-Aignan, et aussi Rouquet, Adevah-Pœuf, Hermier... Je ne suis pas en train de faire de la politique. Alors que ce texte va être enfin voté par l'Assemblée unanime, n'offrons pas à nos amis arméniens un nouveau théâtre d'ombres. J'ai été surpris, Monsieur le ministre, de vous entendre dire que le Gouvernement «prenait acte» de cette initiative parlementaire. Cela m'inquiète. On me dit que Patrick Devedjian n'a pas été très courtois envers vous. Mais j'ai été ministre, et, quand on m'envoyait quelque part, je savais bien que mon numéro dans le protocole avait quelque signification. Il est vrai que le Gouvernement aurait pu saluer plus fortement cette initiative du groupe socialiste, soutenue par le Parlement.

Quoi qu'il en soit, il ne faut plus de faux-semblants. Qu'on ne nous dise pas qu'il y aura des problèmes d'ordre du jour avec le Bureau du Sénat. Nous pourrions vous aider (*Sourires*), ayant là-bas quelques contacts; l'opposition pourrait ainsi se rendre utile... (*«Très bien!» sur quelques bancs du groupe socialiste*). Nous pouvons intervenir auprès du Sénat pour obtenir que cette «niche» soit transmise rapidement.

Surtout, c'est le Gouvernement qui va être jugé. Ceux d'entre nous qui sont engagés depuis longtemps en faveur de la cause arménienne ont rencontré beaucoup de déconvenues dans leurs formations politiques respectives.Alors, nous vous demandons de ne pas amuser le tapis. Je suis sûr que la bonne foi est au rendez-vous. L'Assemblée, qui va voter la proposition, demande au Gouvernement d'être désormais, son interprète. Le Sénat se prononcera à son tour très rapidement, et pour une fois nous n'aurons pas déçu nos amis de la communauté arménienne. C'est une simple question de justice. ! (*Applaudissements sur les bancs du groupe UDF, du groupe du RPR et du groupe communiste*).

M. le Secrétaire d'Etat -

Je le répète, le Gouvernement donnera suite au texte que l'Assemblée va voter. La discussion parlementaire va se poursuivre devant le Sénat, dont la Conférence des présidents fixe l'ordre du jour. Les intentions du Gouvernement sont parfaitement claires: l'examen de ce texte doit aller jusqu'à son terme. Soyez rassuré, et pas de mauvaise polémique entre nous ! (*Applaudissements sur de nombreux bancs*).

M. Roger Meï -

Nous proposons, par notre amendement 1, de rédiger comme suit l'article unique : «La République française reconnaît officiellement et condamne le génocide perpétré contre le peuple arménien, de 1915 à 1922, par le gouvernements turc de l'époque, sous l'Empire ottoman».

La reconnaissance du génocide doit s'accompagner en effet de la dénonciation du gouvernement turc de l'époque, comme nous le faisons pour la responsabilité de l'Allemagne nazie dans le génocide de 1939-1945. Le peuple turc, dans sa marche vers la démocratie, a intérêt à tirer les leçons de son histoire, comme chaque peuple. On n'est pas anti-allemand quand on dénonce les crimes nazis, on n'est pas anti-turc quand on dénonce la responsabilité du premier génocide de notre siècle. Si le peuple et le gouvernement turcs avaient tiré les leçons du passé, des massacres auraient-ils encore lieu aujourd'hui en Turquie, et l'armée turque aurait-elle envahi Chypre ?

M. le Rapporteur -

La commission n'a retenu aucun amendement, les signataires de la proposition ayant souhaité que leur texte soit accepté sans modification. Avec l'appui du président Jack Lang, nous nous sommes ralliés à cette position et avons adopté sans aucun changement cette rédaction réfléchie et mesurée.

M. Roland Blum-

Notre amendement 8 rectifié tend à rédiger ainsi l'article unique: «La France reconnaît officiellement le génocide perpétré contre les Arméniens de 1915 à 1922». «Officiellement» nous paraît plus significatif que «publiquement», et la référence aux années 1915 à 1922 plus conforme à la réalité historique.

M. le Secrétaire d'Etat -

Le Gouvernement, je l'ai dit, estime que ce n'est pas à la loi française de qualifier cet événement, si entier que soit notre accord sur sa réalité historique. Nous devons poursuivre un travail auprès du peuple turc lui-même pour qu'il se réapproprie son histoire et l'assume. C'est à quoi s'emploie la France au sein des organisations internationales. Je ne vais donc pas participer à la discussion sur les amendements, auxquels je dirai simplement que je suis défavorable. A titre personnel, le texte me paraît se suffire à lui-même et répondre parfaitement à l'objectif que s'est fixé l'Assemblée.

M. Daniel Marcovitch -

J'ai dans la main un rapport de plus de 40 pages; la commission, sous la présidence de Jack Lang, et avec le soutien de M. Jean-Bernard Raimond, était tombée d'accord pour qu'aucun amendement ne soit déposé, considérant que la simplicité de cet article en faisait la force.

Ce texte est indissociable du rapport qui le précède, et qui ne laisse aucun doute sur les conditions du génocide, sa date et ses responsables. Le rapport établit clairement que de 1915 à 1922, le gouvernement turc, ou une fraction de ce gouvernement, a fait perpétrer un génocide contre le peuple arménien. Rajouter deux mots à l'article unique ne peut que l'affaiblir. La reconnaissance du génocide, nous la faisons publiquement. Jamais les tribunes ont été aussi pleines à l'occasion d'une niche parlementaire. Tous les Arméniens et les démocrates du monde entier sont ce matin à notre écoute. Remplacer «publiquement» par «officiellement» donnera-t-il plus de force à notre déclaration ? C'est son caractère public qui lui confère toute sa valeur. Un autre amendement tend à ce que le Gouvernement commémore officiellement la date du 24 avril. Or le gouvernement français ne commémore que des événements qui se sont produits sur son sol ou qui l'ont concerné directement. Dans nos municipalités et à Paris se déroule chaque année une commémoration officielle, mais on ne peut pas demander au Gouvernement de faire ce qu'il n'a jamais fait, y compris pour le génocide juif. Il existe toutes sortes de manifestations commémoratives, mais il n'y a pas en France de journée officielle de la Shoah.

J'y insiste, la force du texte réside dans sa simplicité, et dans le rapport très complet qui le précède. (*Applaudissements sur les bancs du groupe socialiste*).

M. Robert Pandraud -

Je pense aussi que la valeur de beaucoup de textes législatifs tient à leur simplicité. Nous sommes fiers aujourd'hui de voter un texte simple.

Sans doute la rédaction n'est-elle pas parfaite. Plutôt que «publiquement», «officiellement» n'étant pas meilleur, j'aurais préféré «solennellement». De même, «génocide perpétré contre le peuple arménien» est plus clair que «génocide arménien».

M. Pierre Lellouche -

Je m'inquiète de la signification que peut prendre ce qui se passe ici ce matin. Une question est posée : l'Assemblée peut-elle légiférer sur le sujet qui nous occupe ?

Il y a là un problème de droit important. M. le ministre dit qu'il «prend acte», sans que cela l'engage lui-même, puisque l'Assemblée n'a pas à légiférer sur un tel sujet. Mais c'est pourtant ce que nous faisons, et cela engage le Gouvernement français, car nous sommes la souveraineté nationale —tout comme c'est nous qui donnons force de loi aux traités. (*Applaudissements sur de nombreux bancs*).

M. Georges Sarre -

La commission des affaires étrangères a pris la position que dicte la sagesse. Il va de soi, Monsieur Pandraud, que la France reconnaît «officiellement», «publiquement», «solennellement» le génocide puisqu'elle adopte une loi à ce sujet. Proposer l'adjonction d'un adverbe reviendrait à jeter une ombre sur la souveraineté nationale: car si ce que nous faisons n'était pas public, officiel, solennel, nous ne serions plus l'Assemblée nationale ! Il convient donc de s'en tenir à l'article unique. (*Applaudissements sur de nombreux bancs*).

M. Guy Hermier -

J'entends bien l'argument de la simplicité. Mais l'amendement tend aussi à préciser qui a porté la responsabilité du génocide.

M. Alain Calmat -

C'est dans le rapport !

M. Guy Hermier -

Alors pourquoi ne pas l'inscrire dans la loi ? Ce serait le moyen d'en finir clairement avec 83 ans de silence.

M. Roger Meï -

Quand on parle de génocide de 1939-1945, on cite toujours l'Allemagne nazie. Pourquoi ne pas mentionner ici la responsabilité du gouvernement turc de l'époque ?

M. Jean-Paul Bret -

En rester à une formule simple et claire, c'est la condition de l'efficacité. A quelques pas d'ici, j'ai vu la banderole des manifestants arméniens : «La France doit reconnaître le génocide arménien». Reprenons dans la loi cette formule toute simple.

L'amendement 1,mis aux voix, n'est pas adopté, non plus que l'amendement 8.

M. Roger Meï -

L'amendement 2 complète ainsi l'article : «Le Gouvernement est chargé d'en assurer chaque année la commémoration sur le sol national et d'œuvrer à sa reconnaissance par la communauté internationale».

Reconnaître le génocide dont fut victime le peuple arménien, c'est se prononcer pour que ce crime contre l'humanité s'inscrive dans les mémoires et serve d'enseignement pour empêcher son renouvellement. Par ailleurs, alors que tous les gouvernements turcs se sont refusé à reconnaître le génocide arménien et qu'une vaste campagne internationale est organisée afin de contrecarrer le mouvement d'opinion en faveur de cette reconnaissance, il est essentiel que la France s'engage à œuvrer au sein de la communauté internationale pour la reconnaissance du premier génocide du XXème siècle.

L'amendement 2, repoussé par la commission et le Gouvernement, et mis aux voix, n'est pas adopté.

L'article unique, mis aux voix, est adopté. (*Sur tous les bancs, Mmes et MM. les députés se lèvent et applaudissent longuement*).

APRES L'ARTICLE UNIQUE

Les amendements 5 de M. Rochebloine, 3 de M. Hermier, 7 de M. Rochebloine, 4 de M. Hermier, 6 de M. Rochebloine, repoussés par la commission et le Gouvernement et successivement mis aux voix, ne sont pas adoptés.

La séance est suspendue à 11 heures 40.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 7
MARDI
7 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.414 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.414

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, արաբականացումը ի զօրու դարձաւ Յուլիս 5–ին, բաւական դժգոհութիւն յառաջացնելով երկրի մը մէջ, որ արդէն սարսափի կեանք մը կ'ապրի տարիներէ ի վեր։ Դասական արաբերէնը այլեւս պարտադիր պաշտօնական լեզուն է, արգիլուած են ալժերական արաբերէնը, պէրպէրը (Գապիլցիներու լեզուն) եւ ֆրանսերէնը։ Գապիլիոյ մէջ, բարկութիւնը մեծ է, բայց ցոյց, բողոք արգիլուած են, մինչ Ալժերիոյ ամէնէն զարգացած շրջանն է, որ երկրին տուած է մտաւորականներ, գրագէտներ, արուեստագէտներ։ Դասական արաբերէնը ծանօթ չէ նոյնիսկ բազմաթիւ երեսփոխաններու։ Արաբականացման այս օրէնքը քուէարկուած էր 1996–ին եւ գործադրութեան կը դրուէր 1998 Յուլիս 5–ին։ Հակառակ ոստիկանական ուժերու արգելքին, ցոյցեր տեղի կ'ունենային, պաստառներու վրայ կը կարդացուէր՝ «Արաբներ չենք»։ Այս կարգադրութեան վնասները բազմաթիւ են, առաջին տուժողները, անշուշտ, Գապիլներն են, կայ նաեւ ֆրանսագիր մամուլի պարագան եւ պէտք չէ անտեսել որ Ալժերիա բազմատարր բնոյթ ունի։ Գապիլիոյ մէջ, պէրպէր մշակութային Շարժումը սուգի օր հռչակած էր Յուլիս 5–ը։ Օրէնքը որ կը բաղկանայ ութ կէտերէ, կը նախատեսէ որ հանրային բոլոր սպասարկութիւնները այլեւս միայն արաբերէն պիտի գործածեն բոլոր ձեւակերպութեանց համար, ժողովներու եւ պաշտօնական հաւաքոյթներու ընթացքին ուրիշ որեւէ լեզու արգիլուած է, ֆիլմերը, մշակութային կամ գիտական յայտագրերը միայն արաբերէն կրնան ըլլալ, նոյնն է պարագան ծանուցումներու համար, 1000–էն 5000 տինարի (100–էն 550 Ֆր.) տուգանքի կը դատապարտուի ով որ արաբերէնէն զատ որեւէ լեզուով փաստաթուղթ մը ստորագրէ եւայլն, եւայլն։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ընդդիմադիր երեսփոխաններուն ամէնէն ծանօթներէն մէկը՝ զօրավար Լեւ Ռոխլին, 51 տարեկան, սպաննուած է Յուլիս 2–էն 3–ի լուսնալիք գիշերը։ Դիակը յայտաբերուած է իր տաչային մէջ, Մոսկուայէն շուրջ 30 քիլոմեթր հարաւ – արեւմուտք։ Ապահովութեան սպասարկութեան (նախկին ՔԱ – Կէ – Պէ) համաձայն, ոճիրը քաղաքական դրդապատճառ չունէր եւ քիչ վերջ արդէն պարզուեցաւ որ Զէչէնիոյ պատերազմին այս հերոսը սպաննուած է իր կնոջ կողմէ, քունին մէջ, ըստ կնոջ իսկ խոստովանութեամբ։ Հակառակ այս խոստովանութեան, կասկածներ կան, քանի որ Ռոխլին ուղղակի մրցակից մը կը նկատուէր Ելցինի։ «Ֆիկառօ»ի տուած իր մէկ հարցազրոյցին ընթացքին, ըսած էր. – «Կենսական երեք հանգրուան կայ կեանքիս մէջ։ Առաջինը՝ Աֆղանիստանն է, երբ հասկցայ որ ճակատամարտ մը կը մղէինք՝ որ մերը չէր։ Երկրորդը՝ Զէչէնիան էր, ուր բանակին ստիպեցին որ կռուի իր իսկ ժողովուրդին դէմ։ Վերջին ցնցումը եղաւ, երբ նշանակուեցայ Դումայի Պաշտպանութեան յանձնախումբին գլուխը եւ յայտաբերեցի կաշառակերութիւնը որ կ'ապականէր Պետութիւնը։ Հասկցայ որ Ելցին երկիրը քանդելու վրայ էր եւ հարկ էր կռուիլ իրեն դէմ քաղաքականութեան զէնքերով»։ Երբ յաղթած էր Զէչէնիա, մերժեց զինուորական շքանշանը, առարկելով որ չի կրնար աստղ մը ընդունիլ իր հողամասին վրայ տեղի ունեցած պատերազմի մը համար։ Ինք է որ երեւան հանած էր զինամթերքի ապօրինի յանձնումը Հայաստանի եւ վրդոված էր իշխանութեան լռութենէն։

Լ. ԺՈՍՓԷՆ բաւական ինքնագոհ է, կը խորհի որ ամէն ինչ աւելի լաւ կ'ընթանայ Ֆրանսայի մէջ եւ որովհետեւ ամբողջ երկիրը Փութպոլի մթնոլորտի մէջ կ'ապրի, ինքզինքը կը նկատէ Էմէ Ժագէի եւ Զիտանի խառնուրդ մը (ֆրանսական խումբին մարզիչը եւ լաւագոյն խաղացողներէն մէկը)։ Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանի մամուլի ակումբին Յուլիս 5–ի յայտագրին ընթացքին է որ Ժոսփէն պարզած է իր իշխանութեան 13 ամիսներու հաշուեկշիռը։

ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի երիտասարդներու ամառեան համալսարանին որ տեղի ունեցաւ Թուլուզ շաբաթավերջին (Յուլիս 4–5), միշտ զոհ Փութպոլի ընդհ. մթնոլորտին, բարեկամական մրցում մըն ալ դէմ առ դէմ հանեց երիտասարդները եւ նուազ երիտասարդները (Սարքոզի, Լըլուշ, Ֆր. Պարուէն եւայլն), Սեկէն մերժած է իրաւարարի դերը, առարկելով որ արդէն իր ամէնօրեայ պաշտօնն է։ Տարակարծութիւնները շատ են, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի (Ամսթերտամի դաշնագիր), բայց, Սարքոզի յայտարարեց որ քանի որ դաշինքը Շիրաքի ուզածն է, անտրամաբանական պիտի ըլլար ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ–ը զօրակոչի ենթարկել անոր դէմ։

ՏՕԹԸ մեծ աւերներ կը գործէ քանի օր է Յունաստան, Ալպանիա եւ հարաւային – Իտալիա ուր շաբաթավերջին 20 հոգի մեռած է։ Յունաստանի մէջ Յուլիս 4–ին եւ 5–ին հրշէջներ պայքարած են հրդեհներու դէմ, փրկելու համար մանաւանդ Փարնէսը որ Աթէնքի «կանաչ թոքերը» կը նկատուի։ Ջերմաստիճանը 45 աստիճանի հասած էր, նոյնը Ալպանիա, մինչ Հռոմ մինչեւ 47 – 48 աստիճանի իսկ հասած է։

ՖԼՈՐԻՏԱՅԻ ՄԷՋ, հինգ շաբթուան ընթացքին 180 հազար հեկտար անտառ հրոյ ճարակ եղած է եւ ամբողջ շրջանը կ'աղօթէ որ անձրեւէ եւ վերջ տանին հրդեհները, որոնց պատճառաւ 100 հազար հոգի տեղափոխուած է։ Վնասները 500 միլիոն տոլար կը գնահատուի։

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, Յուլիս 2–ին 51 թոն թմրեցուցիչ (գլխաւորաբար օփիոմ եւ հեռոյին) մոխիր դարձած են, պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին, նախագահ Խաթամիի եւ ՄԱԿ–ի փոխ – քարտուղար եւ թմրեցուցիչի ծրագրի տնօրէնին ներկայութեան։ Արժէքը 700 միլիոն տոլար է եւ Իրան, այս ձեւով, օրինակ կ'ուզէ ծառայել։

«ԿՈՎԿԱՍ՝ ԱՆԶԱՏՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԱԿՈՒՄԸ» խորագրուած յօդուածով մը Լոր Մանտըվիլ «Ֆիկառօ»ի Յուլիս 6–ի թիւին մէջ, կը վերլուծէ շրջանին պատկերը։ Ցեղային մրցակցութիւններ, աճող ոճրագործութիւն, տնտեսական դժուարութիւններ այս անգամ տակնուվրայ կ'ընեն Տաղստանը, ուր ապստամբութեան վախ կայ։ Ռազմագիտական վայր մըն է, սահմանակից Զէչէնիոյ եւ կենսական հանգրուան մը Պաքուէն դէպի Սեւ ծով նաւթուղիին համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՐԱՒԸ (Ատանա, Ճէյհան) նոր ցնցումներ պատահեցան Յուլիս 4–ին եւ քանի մը հարիւր վիրաւորներ կան, ընդհանրապէս՝ թեթեւ։ Ցնցումէն աւելի (5.5 Ռիխթէրի վրայ) մարդիկ վիրաւորուած են խուճապի մատնուած ըլլալով։ Շաբաթ իրիկունն ալ, Յուլիս 4–ին, մէկ հոգի մեռած է Պոլիս մէկ ժամ տեւող փոթորիկի մը ընթացքին, որ նաեւ Թեքիրտաղ ալ վնաս գործած է։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Շիրաքի ափրիկեան ճամբորդութեան ընկերացած է «Հիւրրիյէթ»ի Փարիզի թղթակիցներէն մէկն ալ։ Թերթին Յուլիս 6–ի թիւին մէջ ան կը գրէ թէ նախագահին մօտիկ շրջանակէն իրեն յայտնած են որ Ժ. Շիրաք մեծապէս վրդոված է Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութենէն, բայց խուսափած է այդ մասին հարցումներու պատասխանելէ։ Թուրք թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ժ. Շիրաք Հայաստան այցելութիւնը յետաձգելով արտայայտած է իր հակազդեցութիւնը։ Ան ըսած է միայն Թուրք լրագրողին թէ կ'ուզէ որ ժամ առաջ Թուրքիա Եւրոպայի մաս կազմէ։ Հաւաստած է նաեւ որ որոշ երկիրներէ հակազդեցութիւն տանելով հանդերձ, ամէն տեղ կը կրկնէ թէ Թուրքիան պէտք չէ Եւրոպայէն դուրս ձգուի։ Ֆրանսայի նախագահը «Հիւրրիյէթ»ի միջոցով իր սէրն ու բարեւները հաղորդած է Թուրք ժողովուրդին ու ըսած. «Հակառակ կարգ մը երկիրներու ընդդիմութեան, կերպով մը Թուրքիոյ փաստաբանն ենք Եւրոպայի մէջ ու պիտի շարունակենք մեր այդ ընթացքը»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 3 / 6)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ԴԺԳՈՀԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Յուլիս 3–ին նախագահին արտաքին քաղաքականութեան խորհրդական Արամ Սարգսեան ըսած է որ ինք համաձայն է Արտաքին Գործերու նախարար Արսէն Գասպարեանի այն միտքին թէ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Մ. Լըկրայի Հայաստանի նախագահին կեցուածքին մասին եւ հայկ. դիւանագիտութեան արժեւորումը անյարիր է դիւանագէտի ընթացքին։ Այդ արժեւորումը կը վերաբերի դեսպանին հարցազրոյցի մը յայտնած միտքին թէ «հաւանական է Հայաստանի մեկուսացումը»։ Ա. Սարգսեան ըսած է որ Ֆրանսան Հայաստանի համար կարեւոր երկիրներէն է, նաեւ ռազմավարական գործընկեր, բայց այս պարագային դեսպանին ընթացքը կարելի է նկատել Հայաստանի ներքին գործերուն միջամտութիւն։

Նոյն օրը նիւթին մասին լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ ինք այն մօտեցումը ունի որ Մ. Լըկրայի հարցազրոյցին արձագանգը համարժէք չէ անոր։ Աւելցուցած է թէ ինք որեւէ հարց չի նշմարեր Հայաստան – Ֆրանսա յարաբերութիւններուն մէջ որոնք կը զարգանան աշխուժօրէն։ Ռ. Քոչարեան ըսած է. «Կային ինչ որ շեշտադրումներ որոնք մի գուցէ այնքան էլ հաճելի չէին, բայց այնուամենայնիւ դա պաշտօնական յայտարարութիւն չէր»։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 3–ին Երեւան ժամանած են Ռումանիոյ նախագահը Է. Կոնստանտինեսքու եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը։

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

ԴԷՊԻ ԿԷՍ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ

Ուրբաթ, Յուլիս 3–ին, ժամը 16–էն սկսեալ կեանքը դադար մը կ'արձանագրէր բովանդակ Ֆրանսայի մէջ, գործատէրերը ժամը 15–էն իսկ արտօնութիւն կուտային որ աշխատաւորները մեկնին, սրճարաններ հեռատեսիլի հսկայ պաստառներ կը վարձէին յաճախորդներուն համար եւայլն, եւայլն։

Ժամը 16.30–ին է որ Սէն – Տընիի մարզադաշտին վրայ իրենց մրցումը կը սկսէին Ֆրանսա եւ Իտալիա։ Այս վերջինը կը կիրարկէր իր աւանդական պաշտպանողական ռազմավարութիւնը եւ կանոնադրական ժամանակաշրջանը վերջ կը գտնէր 0 – 0 արդիւնքով։ Երկու յաջորդական երկարաձգումներն ալ, 15–ական վայրկեան, արդիւնքը պիտի չփոխէին եւ ի վերջոյ փենալթիներու շնորհիւ է որ Ֆրանսա կը յաղթէր 4 – 3։ Ամբողջ երկիրը կը ցնծար՝ «Շահեցա՛նք, շահեցանք», ժողովուրդը կ'երգէր, կը պարէր, Եռագոյն ի ձեռին, Շան – զ'Էլիզէն ողողուած էր բազմութեամբ, ոչինչ կար աւելի կարեւոր քան՝ Փութպոլը եւ Ֆրանսայի յաղթանակը։

Նոյն իրիկունը, այս անգամ Նանթի մէջ է որ Պրազիլ կը մրցէր Դանիոյ դէմ։ Ինչ որ շատ դիւրին կը կարծուէր Պրազիլի համար բնաւ ալ այդպէս չեղաւ, Դանիացիները որ առաջին կոլը նշանակեցին բաւական դժուարութիւն տուին Պրազիլցիներուն։ Ի վերջոյ Պրազիլ յաղթեց 3 – 2։

Շաբաթ, Յուլիս 4–ին տեղի կ'ունենային քառորդ աւարտականներու վերջին երկու մրցումները։ Մարսէյլի մէջ Հոլանտա յաղթեց Արժանթինի 2 – 1։

Մեծ անակնկալը սակայն վերապահուած էր նոյն իրիկուան Գերմանիա – Խրուաթիա մրցումին որ տեղի կ'ունենար Լիոն։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր որ Գերմանիոյ յաղթանակը անվիճելի էր։ Եւ ի՛նչ կը պատահէր, Գերմանիա ոչ միայն կը պարտուէր, այլ շատ ծանր պարտութիւն մը կը կրէր, քանի Խրուաթները կը յաղթէին 3 – 0։ Անփառունակ վախճան մը Գերմանիոյ խումբին համար որ վարժուած է Բաժակի յաւակնիլ։

Խրուաթներու ուրախութիւնը անսահման էր անշուշտ եւ մարզիչը դիտել կուտար որ նորանկախ (Խրուաթիա անկախացաւ 1991–ին եւ այդ անկախութիւնը ճանչցող առաջին երկիրն էր՝ Գերմանիա...) այս փոքրիկ երկրին (4 միլիոն բնակիչ) գոյութիւնը զոր աշխարհ մեծ մասամբ կ'անգիտանայ, կը յայտնուի իր Փութպոլին միջոցաւ։

Ուրեմն կէս աւարտականներուն դէմ առ դէմ են Պրազիլ եւ Հոլանտա, Երեքշաբթի Յուլիս 7–ին Մարսէյլ եւ Չորեքշաբթի Յուլիս 8–ին, Ֆրանսա եւ Խրուաթիա Սէն – Տընի։

Աւարտականը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Յուլիս 12, ժամը 21–ին Սէն – Տընի, բայց նախապէս, Յուլիս 11–ին, մրցում մը տեղի կ'ունենայ Փարք տը Փրէն, երրորդ տեղին համար։

ՍՓԻՒՌՔ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՋՈՑՆԵՐՆ ՈՒ ՆՊԱՏԱԿԸ ԸՍՏ Ռ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Մայիս 28-ի հանդիսութիւններուն առիթով Երեւան մեկնողներու կարգին էր ՀՕՄ-ի (Հայ Օգնութեան Միութիւն) կարեւոր պատուիրակութիւն մը։ Այս կազմակերպութիւնը նոյն օրերուն պատրաստած էր Հայաստան – Սփիւռք կապերուն նուիրուած գիտաժողով մըն ալ, որուն մասնակցեցաւ փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեան։ Իրեն հետ Նանէ Մակուչեանի կատարած հարցազրոյցը («Ազգ», Յունիս 17) ուշագրաւ նշումներ կ'ընէ այս մարզին մասին շատ յաճախ կրկնուած կաղապարներու առընչութեամբ։

Սակայն, զրոյցի բաժինէն առաջ հետաքրքրական են Ն. Մակուչեանի նախաբանին մէկ – երկու մատնանշումները։ Անոնք նախ կը վերաբերին հանդիպումին ընթացքին, ապա հոն յայտնուող միտքերու։ Ան կը գրէ թէ Ռ. Յովհաննէսեանի նիւթը «ընդհանուր ձգձգուածութեան մթնոլորտում կատարեալ բեկում եղաւ»։ Այդ ձգձգուածութիւնն ալ կը բացատրուի անով որ մինչ այդ խօսողները մեծ մասով Հ.Յ.Դ.-ի անդամ կամ համակիրներ էին «ուստի գաղափարախօսական մասերը յաճախ կրկնում էին, ազդելով նիստի դինամիկայի վրայ»։

Երկրորդ մատնանշումով մը զրուցավարը կ'ըսէ թէ գիտաժողովին զեկուցումներուն առանցքը եղած է Հայաստանի իշխանութիւններուն հետ բանակցութեան նստելու գաղափարը որ սակայն մենախօսութեան վերածուած է եւ փափաք մնացած, քանի որ իշխանութիւններէ մարդ ներկայ չէ գտնուած, գոնէ յայտնուած փափաքը արձանագրելու համար։ Եւ վերջապէս, «ազգային միասնութեան» գաղափարն ալ որ ամէնէն աւելի կրկնութեան նիւթն է, այն տպաւորութիւնը գործած է որ «չարչրկւում էր» թէ՛ Սփիւռքէն հասածներու, թէ ընդհանուր առմամբ Հայաստանցի պաշտօնեաներու բերնին մէջ։ Այս գաղափարին ոչ առարկայական ըլլալու հաւանականութեամբ կը փորձէ բացատրել Ն. Մակուչեան Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններուն նկատմամբ տարբեր հատուածներու անտարբերութիւնը։

Այս մասին որոշ յստակութիւն մը բերելու նպատակով ալ առաջին հարցումը կը շօշափէ ազգային միասնութեան բնոյթը. ի՞նչ կը նշանակէ ան, ի՞նչ է նպատակը։ Ռ. Յովհաննէսեան կը բացատրէ թէ միասնութեան գաղափարախօսութիւնը առնուազն նման է բոլոր Հայերուն մօտ։ Տարբերութիւնները տարբեր իրագործումին հասնելու ձեւերուն մասին են, ինչ որ «արդէն ռազմավարական հարց է»։ Ժամանակը հասած կը նկատէ Հայաստանի իշխանութիւններուն, դիւանականներուն եւ մտաւորականներուն որ գործնական քայլեր առնեն Սփիւռքի ներկայացուցիչներու հետ նստելու եւ մտածելու. միասնական այդ արարքին նպատակը պիտի ըլլայ տեսնել թէ որքա՛ն կրնանք խօսիլ ընդհանուր գաղափարախօսութեան, ռազմավարութեան եւ դերերու բաժանումի մասին։ Առանց ատոր, ամէնքս անջատաբար եւ յաճախ տարբեր ճամբաներով կը դիմենք նոյն նպատակին, ինչ որ կ'ուշացնէ արդիւնքը եւ պատճառ կ'ըլլայ որ աշխատանքը կրկնուի։ Մինչդեռ, ինչպէս կ'ըսէ փրոֆէսէօրը, եթէ Սփիւռքի ու Հայաստանի գործունէութիւնը համակարգուած ըլլայ, աւելի կ'արագանայ ընթացքը դէպի ընդհանուր նպատակներ։

Յաջորդ հարցումը կ'ուզէ զետեղել նպատակ – միջոց ծայրերու մէջ միասնութեան գաղափարը։ Ռ. Յովհաննէսեան, ինք, այդ ծայրերուն մէջ կը զետեղէ պետականութիւնը։ Կ'ըսէ թէ ոմանց համար անիկա արդէն իրականացած նպատակ է ու մենք պէտք է ամբողջ մեր ուժը կեդրոնացնենք միայն այս Հայաստանին, անոր ժողովուրդին եւ գոյատեւման խնդիրներուն վրայ։ Անմիջապէս կ'աւելցնէ որ «Անիկա տրամաբանական է, հասկանալի, բայց որոշ չափով վտանգաւոր, եթէ մտածենք որ միւս գաղափարները, նպատակները ամբողջովին մէկդի պիտի դրվին»։ Կը ներկայանայ անշրջանցելի խնդիրը թէ ինքնիշխան կառավարութիւն ունենալը վախճանական նպատա՞կ է երբ փոքր տարածքով անկախ Հայաստան մը ունինք. թէ՞ այս վերջինը պէտք է աւելի մեծ նպատակներու իրականացման միջոց ըլլայ։ Իր կարծիքով, երկրորդն է պարագան։ Առանց անշուշտ վտանգելու ներկան։

Ճիշդ հարցադրում է թէ այդ աւելի մեծ նպատակները համապարփա՞կ են հայութեան բոլոր հատուածներուն։ Հարցականը կայ նաեւ Ռ. Յովհաննէսեանի համար։ Ան կը հաւկնայ որ Երեւան ապրողին համար կրնայ կարեւոր ըլլալ, կամ չըլլալ հողային աւելի տարածք ունենալ։ Մինչդեռ Սփիւռքի Հայուն իղձը եղած է միշտ Հայաստանի ընդլայնումը, որպէսզի իր սերունդները վերադառնան։ Ճիշդ է որ ռոմանթիկութեան բաժին մը կայ այս մօտեցումին մէջ, բայց ինչպէս կը շեշտէ, «վտանգւում են այն ազգերն ու ժողովուրդները որոնք չունեն իրենց սեփական հողը»։

Քայլ մը եւս առնելով այս ուղղութեամբ, նիւթ կ'ըլլայ աւելի շօշափելի հանգրուան մը. Հայաստանի ընդլայնումին սահմանումն է ան։ Հայաստա՞ն պէտք է ընդլայնէ իր սահմանները, թէ Սփիւռքին կողմէ ներկայացուի պատմական հողերու վերադարձի խնդիրը. հողեր, որոնց մէջ արտաքսուածներու անմիջական ժառանգներն են ներկայի Սփիւռքը գոյացնողները։ Ռ. Յովհաննէսեան կը բացատրէ թէ լաւագոյնը վերջին ձեւը պիտի ըլլար. սակայն, հարցն այն է որ այդ խնդիրը անմիջապէ՞ս պէտք է սեղան բերել, թէ մշակել որպէս հեռանկար, գաղափար։ Առաջին տարբերակը իրեն «ոչ շատ իրապաշտ մօտեցում» կը թուի։ Արդէն, մինչ այդ Սփիւռքի եւ Հայաստանի ներկայացուցիչներու երկխօսութիւն անհրաժեշտ կը նկատէ, թերեւս համագումարի ձեւով, վերջապէս նախ ճշդելու համար թէ կարելի՞ է ազգային միասնական գաղափարախօսութիւն կազմել։

Զրոյցին երկրորդ մասը առընչուած ըլլալով հանդերձ Ռ. Յովհաննէսեանի դասախօսական գործունէութեան, կապ ունի նախորդ բաժիններուն հետ։ Ան կ'ըսէ թէ ամերիկեան շրջանակներու մէջ ծանօթ չէ Հայերու ցեղասպանութեան նիւթը եւ ուրեմն չկայ հանրային կարծիք այդ մասին։ Պէտք է Ա. աշխարհամարտի պատմութենէն անբաժան ընել զայն, ինչպէս Հրեաներու պարագան որ կարելի չէ շրջանցել Բ. աշխարհամարտին ուսումնասիրութեան ընթացքին։ Պարզ է որ հող հասնելու ջանքերը նոյնպէս համեմատական չեն հրէական օրինակին. անոնք հակառակորդ չունէին, ինչպէս մենք։ Երկրորդ՝ մեր գործունէութեան համեստագոյն միջոցներուն քով կը բանին պետութեան մը հսկայական գումարները։ Թերեւս մխիթարական ազդեցութիւն գործէ, անհամեմատութեան չեզոքումին եւս աւելցնել, Ռ. Յովհաննէսեանի մատնանշումը թէ «մենք մեր քաղաքականութիւնը կ'իրականացնենք կամաւոր ուժերով. եւ եթէ այս պարագան նկատի առնուի, զարմանալի յաջողութիւն կ'արձանագրենք»։

Ռ. Յովհաննէսեանի հետ այս զրոյցով կը շարունակուի Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններու մասին արտայայտութեան գետին տրամադրելու «Ազգ»ի առաջադրութիւնը։ Զանազան անկիւններու մէջ մեր մտաւորական դէմքերէն մէկուն ու միւսին – Գ. Պըլտեան, Խ. Թէօլէօլեան, Կ. Դուլլաքեան, Ռ. Յովհաննէսեան – արտայայտութիւններուն մէջ գրեթէ միակ, այլ գլխաւոր այս հասարակը արդէն ի զօրու է ցոյց տալու գործնական սկիզբ մը. անշուշտ այն կանխավարկածով որ լուրջ պատմագրութիւն ունինք մշակուած կաղապարներէն, շահագործող ճարպիկներէն փրկելու Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւնները չարչրկուած մարզը ու առողջ գետնի մը վրայ մօտենալու անոնց։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԱՀԵԿԱՆ»Ի ՀՈԼՈՎՈՅԹԸ

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈՒՇԱՑԱԾ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Գրական հաշուեկշիռ» իր յօդուածին մէջ, Գրիգոր Շահինեան կը բնութագրէ Սփիւռքի գրական կեանքը եւ Պէյրութի գաղութին դերը անոր մէջ.

«… Պէյրութը շարունակեց մնալ կեդրոնը Սփիւռքի հրատարակչական եւ գրական ճիգին. ոչ միայն հոգաց Լիբանանի գրական կարիքներուն, այլ լայնօրէն գոհացուց նաեւ արտասահմանը։ Ամերիկա, Ֆրանսա կամ Պարսկաստան ապրող տասնեակ մը հեղինակներ, մէկ կողմէ աշխատակցեցան պէյրութահայ գրական մամուլին, միւս կողմէ առանձին հատորներ տպեցին մեր քաղաքին մէջ, Աւելին՝ գրական իր չորս մրցանակներով (*) Պէյրութը դարձաւ նաեւ Սփիւռքի գրականութեան գնահատող միտքը» («Ահեկան» 68, թիւ 3 – 4)։

«Անմիջական շրջանակ»ի հերթական հանդիպում – զրոյցներէն մէկը կը նուիրուի Սփիւռքի գրականութեան. զրուցողները բոլորն ալ երիտասարդներ են՝ Յարութիւն Քիւրքճեան, Վազգէն Տէտէեան, Յամիկ Սերոբեան եւ Գրիգոր Շահինեան։ Զրոյցը նախորդող խմբագրական նօթին մէջ կ'ըսուի.

«Քիչ մը տարբեր է «Ահեկան»ի մօտեցումը։ Գրական մշակներու գործին մեծարանքի դասական արտայայտութիւններով մօտենալէ աւելի՝ մենք կ'ուզենք սփիւռքահայ գրականութիւն կոչուած երեւոյթին դրական ու բացասական կողմերը վերլուծել եւ ապագայի հնարաւորութիւններուն մասին խորհրդածել։ Ներկայ բազմաձայն զրոյցը քննադատական այս մօտեցումին թելադրուած է մանաւանդ» («Ահեկան» 69, թիւ 1)։

Անոնք իրենց զրոյցին ընդմէջէն փորձած են ապագայի գրական հնարաւորութիւնները ձեւակերպել.

– Հիմնական, բանալի հարց է շրջապատի կեանքին մասնակցելու խնդիրը։

– Սպասելի է եւ թերեւս անխուսափելի, որ նոր սերունդը նոր շրջանի պայմաններուն եւ մտայնութեան համապատասխանող գրականութիւն մը փորձէ։

– Մեծ թիւով երիտասարդութիւն մը ունինք, որ իր մտաւոր սնունդը համաշխարհային մեծութիւններու գործին հետ շփուելո՛վ կը ստանայ եւ աւելի լայն մտահորիզոն ունի։ Թերեւս նաեւ ա՛յս պայմանը, որ լրացած չէր առաջ, կրնայ բախտորոշ դեր խաղալ։

– Ոչ թէ մշակոյթը մեր ժողովուրդի պահպանումին պիտի ծառայէ, այլ՝ հայ ժողովուրդին պահպանումը պիտի ծառայէ մշակոյթին։

– Հիմնականը լեզուն ըմբռնելու կամ գրելու արարքը ըմբռնելու նոր ձեւն է… տեսութեան նուազագոյն հասկացողութիւն մը, կամ ալ որոշ ըմբռնումի մը գիտակցուած կիրարկումը։

Ինչպէս կարելի է տեսնել վերը յիշուած եզրայանգումի նմանող իրենց զրոյցին ամփոփումէն, այս տղաքը ամբողջովին նոր մօտեցում մը կը ցուցաբերեն գրականութեան հանդէպ։ Այդ օրերու գրական աւանդին համար, երեւոյթը քանդումի եւ ինքնիշխանութեան արարք մը թուեցաւ, մանաւանդ լեզուի պարագային.

«Կռուիլ բանի մը դէմ, որը քեզի սնունդ տուող, իմացական մարդ շինող կենսանիւթն է, ոչ միայն անկարելի է, այլեւ՝ անիմաստ։ Ինքնատիպ կերպով արտայայտուելու համար, լեզուն քանդելու պէտք չկայ» կ'ըսէ Անդրանիկ Ծառուկեան, նոյն այդ բազմաձայն զրոյցին ընթացքին։

Սակայն լեզուն քանդելու համար չէ քանդելու այդ արարքը, նոյնիսկ կարելի է ըսել՝ քանդելու արարք մը չէ եղածը, այլ՝ լեզուն ճկելու, պեղելու, անոր ներքին կարողութիւնները երեւան հանելու եւ օգտագործելու ճիգ.

«… Նորութիւնը յեղաշրջում է. անիկա ոչ մէկն է ամէն ըմբռնումի դէմ. բայց գրականութեան մէջ, ան ամէնէն առաջ լեզուին դէմ է, որովհետեւ մեր շուրջի աշխարհը շինուած է լեզուի եւ բառերու վրայ… Լեզուն մեզի նախապաշարումներով, աւելի ճիշդը՝ աւանդութիւններով կը հասնի։ Շատ մը բառեր չեն համապատասխաներ մեր հոգեկան վիճակներուն, մեր տագնապներուն եւ ատոր համար գրագէտը ամէնէն առաջ լեզուն կը բռնէ, քանդելու համար զայն» (Գրիգոր Պըլտեան, նոյն տեղը, էջ 84)։

«Ահեկան»ի տղոց համար «եղածը զգալու եւ մտածելու անձնական կերպ մը առաւելագոյն հարազատութեամբ արտայայտելու ճիգ մըն է, սեփական աշխարհ մը սեփական միջոցներով տալու ձգտում մը» («Ահեկան», Գարուն 67, առաջնորդող յօդուած)։

Նոյնիսկ գրականութեան հիմնական հարցերը՝ ինչո՞ւ գրել կամ ինչպէ՞ս գրել, ամբողջովին կորսնցուցած են իրենց իմաստը, ինչպէս կ'ըսէ Պըլտեան «Բազմաձայն զրոյց»ին մէջ։

«Կը գրենք մեր տագնապները գրականութեան ձեւով արտայայտելու համար», կամ՝

«Մեր ներկայ ըմբռնումով՝ գրագէտին կեանքը, իր տառապանքները, իր ինչպէս գրելը, իր ինչու գրելու հետաքրքրական բաներ չեն այլեւս։ … Գործն է կարեւորը» (Վ. Օշական)։

«Ի վերջոյ, գրականութեան գործիքը լեզուն է», – կ'ըսէ Յամիկ Սերոբեան «Սփիւռքը եւ իր գրականութիւնը» յօդուածին մէջ («Ահեկան» 69, թիւ 1) – «… Օշական եւ Պըլտեան, որոնք միակ յեղափոխական լեզու ունեցողներն են, signifiant / signifié-ի խախտումով կը մօտենան գրականութեան։ Այսինքն սինիֆիեան – սինիֆիէ յարաբերութեան խախտումով, քանի որ լեզուի միջոցով է որ նորութիւն պիտի ստեղծուի, կամ ինքնէկլերասիոն ձեւը ձգուի, լեզուն քանդելով, ձեւով մը»։

Կարդալով վերի տողերը եւ ընդհանրապէս բոլոր զրոյցներուն ընթացքին իրենց արտայայտութիւնները, մարդ կը մղուի մտածելու, որ «Ահեկան»ի երիտասարդ աշխատակիցները կ'ուզէին գրական արհեստավարժութիւնը, եւրոպական չափանիշով, ներմուծել հայ գրականութեան մէջ։ Ի պատիւ իրենց, անիկա առաջին փորձն է արհեստավարժութեան, հայ գրականութեան մէջ։

(Այստեղ ճիշդ կ'ըլլայ թերեւս նշել, որ մեր հասկացողութեամբ, արհեստավարժութիւնը անդին կ'անցնի կեանքը շահելու իրողութենէն եւ կը կապուի ոչ միայն յանձնառութեան, այլ եւ ծրագրի, գիտութեան, նպատակի եւ կանոնի)։

«Ահեկան»ի երրորդ տարուան՝ 1968-ի առաջին թիւին մէջ անգլերէն երկու գրութիւններու կը հանդիպինք, մէկը պատմուածք՝ Ասթրիտ Արապեանի ստորագրութեամբ եւ միւսը՝ քերթուած՝ Ռաֆֆի Սէթեանի գրիչով։ Երկու գրութիւններուն ալ հայերէն թարգմանութիւնները տրուած են։

Երբ լեզուն է, որ անվիճելիօրէն կը ճշդէ գրականութեան մը պատկանելիութիւնը, անգլերէն գրութիւններու ներկայութիւնը տարօրինակ, չըսելու համար անըմբռնելի կրնայ թուիլ հայ գրականութեան նուիրուած հանդէսի մը մէջ։ Այս երեւոյթը խորունկ հարցի մը գոյութեան կ'ակնարկէ, օտարագիր հայ գրողներ հայ գրականութենէն ներս առնելու հարցն աւելի։ Սփիւռքի մէջ հասակ առած երիտասարդներէն շատեր, քանի մը լեզուներու հատումի կէտին վերածուած են. անոնց համար երկու լեզուներն ալ նոյնքան մայրենի են. անոնք երկու, երբեմն նոյնիսկ երեք լեզուներով ալ կրնան հաւասարապէս արտայայտուիլ։ Եթէ Ռաֆֆի Սէթեան անգլերէն կը բանաստեղծէ, ապա Գրիգոր Պըլտեան երկլեզու քերթողագիրք մը ունի, ուր ֆրանսերէնն ու հայերէնը ոչ թէ զիրար կը թարգմանեն,

ալ գիրար կը շարունակեն, իրարմէ ծնելու անեղծուածային արարքով:

Կացութեան մը հարազատ արտայայտութիւնն է ասիկա. այս աղոց էութիւնը պատակուած է ինքնութիւններու եւ պատկանելիութիւններու միջեւ: Թէ որքա՛ն մատչելի է, կամ թէ որքա՛ն կ՚արժէ նման գրական փորձ, արդէն վիճելի հարց է, որովհետեւ ընթերցողն ալ գրողին չափ ու թերեւս աւելի պէտք է գիտնայ այդ լեզուները: Հաւկնալի են նման փորձեր, թէեւ կրնան համոզիչ կամ արդարանալի չըլլալ:

Հակառակ անոր, որ «Ահեկան» իր ծնունդէն իսկ յստակօրէն կը գծէր իր տարբերութիւնը միւս թերթերէն, ոչ մէկ արձագանգ ունեցած է այդ ծնունդը հայ մամուլին մէջ, Լիբանան թէ Սփիւռքի միւս գաղութները:

«ԱՀԵԿԱՆ»Ի ԲԱԺԻՆՆԵՐԸ

Գրական՝ բանաստեղծութիւն, արձակ եւ թատերակ:

Սփիւռքահայ երէց եւ երիտասարդ գրողներու կողքին, այս բաժնին մէջ կարելի է հանդիպիլ օտարալեզու հայ գրողներու, ինչպէս՝ Վաչքօ Վարուժան, Վահէ Քաչա, Ռուբէն Մելիք կամ Ռաֆֆի Սէթեան, հայրենի գրողներու՝ Յովհաննէս Գրիգորեան, Հենրիկ Էդոյեան, Կարէն Սիմոնեան, Դաւիթ Յովհաննէս, լիբանանցի գրողներու՝ Էլիաս Էլպաաապի, Հանի Ապու Սալէհ, Սաիտ Աքլ, Ունսի Էլհաժ, Նատիա Թուէյնի, Մօրիս Աուատ, Ֆարհան Էլ Աբիտի, Միշէլ Թրատ, Լոր Ղըրայյէպ, եւ անշուշտ օտար գրականութիւններէ անուններու՝ Ռոժէ Ժանիթոն կամ Խուան Ականթին Կոյթիգոլօ: Պէտք է նշել, որ բնագիրներով ներկայացուած գործերուն կողքին կայ հայերէն թարգմանութիւնը, խմբային աշխատանքի արգիւնք:

Հանդէսին վերլուծական բաժինը կ՚ընդգրկէ գրականագիտական նիւթեր հայ թէ օտար մշակոյթներէ, հայ եւ օտար հեղինակներու գրիչով:

Գիտական, ազգային, ընկերային, եբաժշտական, թատերական եւ ընդհանրապէս կերպարուեստի նուիրուած բաժինները, յատուկ նկարազարդումներով, կ՚ամբողջացնեն հանդէսին մշակութային դիմագիծը:

Շահեկան է գրախօսէս բաժինը, ուր կը ներկայացուին եւ կը քննադատուին նոր լոյս տեսած գիրքեր: Շահեկան է ա՛ն իմաստով, որ հոն կը շրջանցուի գրականութիւն եւ հայապահպանում առընչութիւնը, ամէն նոր լոյս տեսած գիրք անպայմանօրէն գնահատելու մարմաջը, քաջալերանքի եւ «եղածն ալ չխորշեցնել»ու հեգնանքով, եւ փորձ կ՚ըլլայ գրական մօտեցումով քննարկել գիրքը, անկախ հեղինակին անձէն: Ցայտուն օրինակ մըն է Զարեհ Մելքոնեանի քերթողագիրքին գրախօսականը (Գ. Շահինեան, «Ահեկան» 67, թիւ 2, էջ 120):

Ստեղծագործական բաժնէն անկախ, իր հետաքրքրականութիւնը կը պահէ գրողներու բաժինը, որ ունի գործնականացուած տեսութեան մը դրդիչը:

Այս բոլորը կը հաստատեն, որ «Ահեկան» իր կեանքի ընթացքին հետամուտ եղած է գործնականացնելու իր առաջադրանքները, զորս յիշեցինք այս յօդուածին սկիզբը, մանաւանդ երկրորդը, որ կ՚ըսէ՝ ըլլալ հանդիսավայրը երիտասարդ եւ ժամանակակից մշակութային ձգտումներու:

«Տարիներ ետք քննելու որ ըլլանք «Ահեկան»ի հոլովոյթը, 1968-ի սկզբնաւորութիւնը որպէս նոր մեկնակէտ պիտի ներկայանայ անկասկած մեզի» (Գ. Շահինեան):

Իսկապէս երրորդ տարին կը դառնայ «Ահեկան»ի բարձրակէտը, յստակ դիմագիծով, աշխատակիցներու, կուռ ցանցով, ինքզինք գտած եւ ընելիքը որոշած «Անմիջական շրջանակ»ով, որ ձեռնարկած է փնտռտուքին «Հայու նոր տիպարի մը, որ գալիք տարիներուն ստանայ եթէ ոչ վերջնական, գոնէ յստակ դիմագիծ» («Ահեկան» 69, թիւ 1, Նոր Հորիզոն):

1970-ին կը սկսի վայրէջքը, գլխաւորաբար գծալի՝ ստեղծագործական բաժնին մէջ: Կ՚երեւան անուններ վեթերան գրողներու, ինչպէս Զահրատի, Խրախունիի, Ժագ Յակոբեանի, Նիկողոս Սարաֆեանի եւ Զարեհ Որբունիի:

«Ահեկան»ի կորիզային երկու անդամներ՝ Յարութիւն Քիւրքճեան եւ Գրիգոր Պըլտեան ձգած են Պէյրութը, Փարիզ ուսանելու համար: Ուրիշներ, ինչպէս Գառնիկ Միքայէլեան կամ Վարդէն Ալեքսանեան հասած են մինչեւ Ամերիկա եւ դադրած գրելէ: «Անոնցմէ շատեր համոզուեցան, որ գրելը իրենց կոչումը չէ» կ՚ըսէ Գրիգոր Շահինեան անձնական զրոյցի մը ընթացքին:

Այս բոլորին եթէ աւելցնենք մամուլին մէջ եղած յարձակումները, կամ՝ լաւագոյն պարագային, լռութիւնը, կրնանք հասկնալ, որ նիւթական տագնապը, թէեւ հիմնական խոչընդոտ թերթերուն համար, յարդի վերջին շիւղը ըլլար «Ահեկան»ի պարագային:

«Ահ եկան, հաւաքուեցան արեւմտահայ ժամանակակից գրական անդաստանին սփիւռքները, Ահեկանի էջերուն վրայ փռուած իրենց կոշտ ու գռեհիկ ստեղծագործութիւններով այդ անդաստանը կոխկռտողները, իրենց թխած բառակոյտերով բանաստեղծական արուեստը պղծողները, եկան, հաւաքուեցան ու ու ուսի, քիթ քթի այս պարբերականին շուրջ...» («Ահ ... Եկան», Կարօ Գէորգեան, Ամէնուն տարեգիրքը):

«Ահեկան» ուրիշներէ աւելի կը տառապի նման եւյթներու դիմաց, որովհետեւ հաւատքը ունէր հերթական հանդէսէ մը աւելին ըլլալու: 1970-ի վերջին թիւին վրայ պարզօրէն նշուած է՝ Վերջին Թիւ:

Դրական գետնակէն մը դիտելով, կրնանք մտածել, որ «Ահեկան», ամբողջացուցած իր հոլովոյթը, բնական է որ դադրէր: Եթէ ունէր առաջադրանք մը, այսօր, երեսուն տարիներու հեռաւորութենէն կրնանք ըսել, որ կատարած է զայն: «Ահեկան»ի մէջ երեւցած անուններէն քանի մը հատը այսօր կը կազմեն փաղանգը սփիւռքահայ ժամանակակից գրականութեան եւ մշակոյթին:

«Ահեկան»ի դադրիլը իր երեւումէն աւելի «յախտաւոր» եղաւ. երբ երեւումը ընդունուած էր լռութեան պատով մը, դադրումին մասին գրեց «Երիտասարդ Հայ» թերթը, որ, իր առաջին թիւին մէջ յայտարարած էր՝ «Մենք Ահեկանը կը նկատենք իբր մեր գործելու ոճին գրական բանաձեւումը: Եթէ Ահեկանը չըլլար – իր բոլոր թերիներով հանդերձ – պէ՛տք էր ստեղծել զայն» («Երիտասարդ Հայ», թիւ 1, 1969 Դեկտեմբեր):

«Ահեկան» ամբողջացուցած էր իր հոլովոյթը:

Մ. Ե.

Հալէպ

(*) Գ. Մելիտինեցի, Հ. Սէրենկիւլեան, Հ. Ուզունեան եւ Անահիտ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՏԻՐԱԿԱՆ ԶԱՐԹՕՆՔԸ

Աւելի քան խորհրդային այլ հանրապետութիւններ, Ռուսաստանի մէջ ուշագրաւ վերածնունդ մը կ՚ապրի Օրթոտոքս Եկեղեցին: Այնքան չեշտուած է երեւոյթը որ ծնունդ առած է յատուկ եզրն ալ. «օրթոտոքսացում» կը սահմանուի ան: Կղերականները փոխարինած են երէկուան համայնավարական քարոզչութեան համակարգը, բայց տակաւին իշխանութեան չեն տիրացած:

Մոսկուայի պատրիարքութիւնը աւելի դիւրութեամբ ինքզինք կը պարտադրէ այն շրջանակներուն մէջ ուր մարդիկ ամէնէն լքուած ու մեկուսացածներն են: Վերջին տարիներուն բազմաթիւ եկեղեցիներ կառուցուած են արգելարաններու շրջափակին մէջ, Ներքին նախարարութեան համաձայնութեամբ: Աւելորդ է ըսել որ բանտարկեալները դերիներու համակերպութեամբ կ՚ընդունին ամէն քարոզ, բայց անոնց տասնէն ինը հաղիւ ազատութեան չեմին ոտք դրած, լքած խուցին մէջ կը մոռնայ երկնային պատկերները: Արդէն քարոզիչը ընտրելու ազատութիւն ալ տրուած չէ. օրինակ՝ Եհովայի վկայ մը կամ Մունի աղանդաւոր մը իրաւունք չունի բանտ այցելելու:

Կայ շահագործումի կողմն ալ. բանտարկեալները երբ կը տեսնեն օրթոտոքսութեան տրուած մեծ արժէքը, այդ ուղղութեամբ հակումներ կ՚արտայայտեն, որպէս բարի վարքի վարձատրութիւն ժամ առաջ ազատ արձակուելու հեռանկարով: Կայ աւելին ալ. գտնուած են բանտարկեալներ որոնք յայտարարած են թէ աղանդաւորներու ազդեցութեան տակ գործած են իրենց ոճիրները եւ գտնուած են կրօնաւորներ ալ որոնք չնորհ խնդրած են անոնց համար:

Բանակին մէջ ուր բանակն աւելի է ազատութեան սահմանափակը, եկեղեցին նուազ ներկայ է: Պատասխանատուները կը խոստովանին որ այդ շրջանակին մէջ աղանդներու ազդեցութիւնը նուազած է հինգ – վեց տարի առաջուան բաղդատմամբ: Այդ օրերուն բոլոր զօրաբաժինները աղանդաւորական հրատարակութիւններով լեցուն էին: Այսուհանդերձ, զինուորները ոչինչ գիտեն ոչ օրթոտոքս եկեղեցիին, ոչ ալ աղանդներու մասին:

Եկեղեցիին թափանցումի շրջանակներէն են հիւանդանոցներն ալ: Հոս ալ աղանդներու մուտքը արգիլուած է: Այնքան որ Եհովայի վկայ մը երբ մահամերձ է, անոր զաւակները արտօնութիւն չեն ունենար մօտենալու, այն յոյսով որ վերջին պահուն «խակական հաւատք»ին կը վերադառնայ: Մոսկուայի թիւ 5 պետական հիւանդանոցին մէջ որ պատրիարքութեան հովանաւորութեան տակն է, բըժիշկներէն պահանջուած է կանոնաւոր ներկայութիւն ունենալ պատարագներուն եւ յատուկ խնամք ցոյց տալ կղերական հիւանդներուն:

Օրթոտոքսութեան այս ծաւալումին նկատմամբ ժողովուրդին կեցուածքը կը պատմուի հետեւեալ մանրապատումով. երկու հոգի նստած են խոր փոսի մը եզերքը ու պարբերաբար կը նետուին անոր մէջ. անտեսանելի ուժ մը արգելք կ՚ըլլայ անոնց անկումին, վեր բարձրացնելով զիրենք: Անցորդի մը որ զարմանքէն բացուած աչքերով կը դիտէ տեսարանը, երկուքէն մէկը կը բացատրէ որ փոսին յատակը վերմղումի հզօր հոսանք մը կայ եւ կ՚առաջարկէ ինք ալ փորձել: Անցորդը կը ցատքէ եւ ջարդուփշուր կը մնայ հոն: Երկու տխպարներէն այն որ լուռ մնացած է, տեսնելով պատահածը, կ՚ըսէ ընկերոջը. «հասկցանք, հրեշտակ ես, բայց շատ զզուելի արարած ես Միքայէլ...»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իրիս Թորոսեան – զաւակը Գեղամ եւ Սօնա Թորոսեանի – զոյգ առաջին մրցանակներու արժանացած է վերջերս:

Նախ, Մայիս 26-ին, Փարիզի Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցին (CNSMP) սենեկային երաժշտութեան առաջին մրցանակը ստացած է, ապա, Յունիս 29-ին նոյն Երաժշտանոցի տաւիղի առաջին մրցանակը, դատակազմին միաձայնութեամբ: Պարտադիր կտորները եղած են Անրի Պիւսէրի փիէս տը գոնսէրը եւ Եոշիխտա Թայրայի Սիւպլիմասիոնը, եւ ազատ ընտրութեամբ Ֆելիքս Կոդէֆրուայի Կարնավալ տը վընիզը:

PUBLICATIONS REÇUES

VAGHARSHAPAT
Documents de l'architecture arménienne
n° 23

Oemme Edizioni
1602 Dorsuduro, 30123 Venezia

ԱԲԻԳ ԱՒԱԳԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՏԵՆԴ

ԱՅՍ ՓՈՔՐԻԿ, ՆԵՂ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

Մինչեւ երեկոյ հանգստութիւն ցանկացանք նրանց ու ճամբայ ընկանք: Ղեկավար օդաչուն ծխախոտի ծուխը ծծելով եկաւ մեզ հետ:

– Իմ անունը Բոլս է, – կամացուկ ասաց նա, – ասացէք տասնչո՞րս պատյա:

– Տասնչորս... Տասնհինգերորդը պէտք չէր տեսնել:

– Ես չեմ ուզում հանգստանալ, – ասաց Բոլսը, – որեւէ տեղ գնանք, չգիտեմ ինչո՞ւ, ուզում եմ խմել: Բոլորիդ հիւրասիրում եմ:

Այդ ժամանակ գեներալը մեզ կանչեց եւ զգուշօրէն կարգադրեց.

– Զարգացած ինքնաթիռի մասին ոչինչ չպատմէք: Սրանք մինչեւ երկուշաբթի մեր հիւրերն են: Կարդին կը հիւրասիրէք: Զլինեմ չիմանամ, որ խմել, հարբել էք:

– Լսում ենք, գեներա՛լ, – միաձայն ասացինք բոլորս:

Նա թթուած դէմքով նայեց Ռաֆեիլին.

– Զթողնէ՛ք, որ սա խմի... Եթէ մի մարդ յիմար է՝ յիմար է ի ծնէ, լսո՞ւմ էք ինձ:

– Լսում ենք, գեներա՛լ:

– Հա՛, ոչ ոք նրան չէր ասել հանի տասնչորս պատյա... Դուք հօ լաւ գիտէք, առաջին շրջանաւարտ պարսիկ օդաչուն ես էի Լոնտոնում, սրանից տասնութ տարի առաջ. իմ ուսուցիչը Բենդն էր, ինքը մայոր էր, մայոր Բենդ: Խասոլի, ասում էր մայոր Բենդը, ասսուած նրա հոգին լուսաւորի, ընկաւ ջարդուեց: Խասոլի, ասում էր նա, «մահուան պտոյտ» պէտք է կատարէք, բայց երեքից ոչ աւելի. լսում եմ, ասում էի. կատարում էի ոչ թէ լոկ երեք, այլ երկուսուկէս, կէսը միշտ պահում էի սատանայի համար, որ պտոյտների ժամանակ նստում է կողքիդ ու սպասում է: Լսո՞ւմ էք ինձ:

– Լսում ենք, գեներա՛լ:

– Հա՛, ինչ էի ասում:

– Ասում էիք՝ երկուսուկէսը, սատանան...

– Իմ ամբողջ կեանքում երկուսուկէսից չանցայ... Դուք ձեզ զգաստ պահէք, մի՛ ընկճուէք, չթողնէ՛ք, որ սա խմի, եւ գիտէ՞ք ինչ, երբ մարդ որոշում է օդ բարձրանալ, պէտք է մի կողմ դնի բոլոր ցանկութիւնները... Ես հիմա գիրացել եմ, ինքնաթիռ չեմ տեղաւորւում, թէ չէ ես էլ Խալիլի... մեր Խալիլի նման... բայց չեմ տեղաւորւում:

Գեներալը ծիծաղեց:

Մենք չծիծաղեցինք:

– Լսո՞ւմ էք ինձ:

– Լսում ենք, գեներա՛լ, – զգաստացանք բոլորս:

– Ի՞նչ էի ասում:

Ռաֆեիլն յանկարծ ճչաց.

– Խալիլի՜ն...

Հիմա ռազմաօդային պաշտպանութեան գեներալը եւ շրջանաւարտ չարքային օդաչու Ռաֆեիլին նայում էին իրար: Գեներալը մեծ փորով ու լայն ուսերով փոքրիկ, խղճուկ մարդ էր, ես տեսայ, թէ ինչպէս նրա լիքը կզակը դողաց, եւ դա զայրոյթից չէր: Աշխարհում երկու մարդ կանգնեցին դէմ-դիմաց: Դաշտում մնացած տաք մոխիրը նրանց անչա՜փ մօտեցրեց իրար, եւ յանկարծ անչա՜փ հեռացրեց իրարից: Ի՞նչ է, մոխիրը սառե՞ց:

Գեներալը ձեռքը թափ տուեց ու գնաց:

Մենք բոլորս նայում էինք նրա խեղճացած մէջքին:

Հիմա նստել ենք արուարձանային մի փոքրիկ ճաշարանում: Ճաշարանը կոչւում է «Բանափչէ», այսինքն՝ «Մանուշակ»: Սեթեւեթ կին է մատուցողը, մատուցում է քմծիծաղով, աչքերի անընդհատ ակնարկներով: Մէկը կիթառ է նըւագում ինչ-որ փորձում, դա հին, բայց հարազատ երգ է.

«Սպասում եմ եւ գիտեմ,
Որ դու մի օր կը գաս...»

Իսկ շրջանաւարտ Խալիլին կը գա՞յ, Մոնիրէ՛...

Պատուհանից երեւում է գարնանային կապոյտ երկինքը, որտեղ ամպի ոչ մի ծուէն չկայ:

Ինչպէ՛ս ենք խմում... Մոռացել ենք գեներալին, յանձնարարութիւնները, մեր հիւրերին, որոնց հետ երեկոյեան պէտք է նստենք բաժակաճառերի անվերջ սեղանի շուրջը:

Բոլոր ինքն իրեն քթի տակ նորից փնթփնթաց.

– Հը՛մ, տասնչորս պտոյտ...

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

Անոր մաս կը կազմէին Փոխադրութեան նախարարը, խորհրդականներ, Ռումանիոյ Խորհրդարանին փոքրամասնութիւններու խումբին նախագահ Վարուժան Փամպուքճեան, եւայլն: Հիւրերը դիմաւորած են նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Տեղւոյն վրայ պատասխանելով լրագրողներու Ռ. Քոչարեան ըսած է որ Հայաստան քանի մը տարիէ ի վեր դեսպանատուն ունի Ռումանիա եւ մտադրութիւն կայ Ռումանիոյ դեսպանատուն բանալու Երեւանի մէջ:

Ռումանիոյ նախագահը որ Երեւան հասած է Թիֆլիս եւ Պաքու այցելելէ ետք, ըսած է թէ ներկայիս իրենց համար մեծ կարեւորութիւն ունի Մետաքսի ճանապարհը:

Նոյն կէսօրէն ետք երկու նախագահները առանձին հանդիպում մը ունեցած են, ապա տեղի ունեցած են հայեւռումանական ընդլայնուած բանակցութիւններ: Երկու երկիրներուն միջեւ ստորագրուած են տարբեր մարզերու պատկանող աւելի քան տասնեակ մը համաձայնագրեր:

Համագործակցութեան համաձայնութիւն գոյացուցած են երկու երկիրներու առեւտուրի եւ արդիւնաբերութեան փոխնախարարներն ալ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻ ԻՒՐԱՑՈՒՄՈՎ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ ԱՍՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆ ԱԼ

Պաշտպանութեան նախարարութեան պիւտճէի վարչութեան պետ Մ. Աւետիսեանի կողմէ 1997 – 1998 տարիներուն նախարարութենէն 1 միլիոն տոլարի իւրացումին ու Յուլիս 27-ին անոր անձնասպանութեան քննութիւնները կը շարունակուին: Այդ առընչութեամբ որպէս կասկածելի բանտարկուած են նոյն վարչութեան պահեստարանին պետը Օննիկ Գալստեան, Արմաւիրի թեմի առաջնորդ Ասողիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեան եւ արտաշատցի Իշխան Խաչատրեան: Այս երեքին մասին կասկածներ կան որ Մ. Աւետիսեանի հետ համաձայնած են գումարին իւրացումին:

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Anciens résidents

En vue d'organiser le 70ème anniversaire de sa fondation, la Maison des Etudiants Arméniens met à jour le fichier de ses anciens résidents. Si vous êtes concerné ou si vous connaissez des personnes concernées, merci de transmettre vos coordonnées (nom, prénom, adresse, années de séjour à la Cité Universitaire, et facultativement, coordonnées professionnelles) à :

Anaïd Donabedian, Directrice, M.E.A.
57, Bd Jourdan, 75014 PARIS
Tél. : 01. 44. 16. 10. 60 —
Fax : 01. 44. 16. 10. 61
e-mail : donabed@ext.jussieu.fr

VOUS NOUS AIDEREZ A FAIRE DE CET EVENEMENT UNE VRAIE FETE.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Offre d'emploi

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, dans le cadre d'un emploi-jeune ou contrat à durée déterminée à mi-temps, un(e) collaborateur (trice) qualifié(e) dans le domaine de la communication et montage de dossiers administratifs (connaissance de l'arménien et de l'anglais souhaitée ainsi que de l'outil informatique).

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար՝ Պր. Միքայէլ Յակոբեան 10.000 Ֆր., Բժիշկ Եդուարդ եւ Տիկին Սոնա Ադամեան 1000 ֆրանք, Տիկին Վան Լով 250 Ֆր.:

Ազաւնի Պզտիկեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ալակէօզեան 1000 ֆրանք:

Տիկին Հէլէն Պարսամեան՝ եղբօր էտուար Սիրաճեանի մահուան առթիւ՝ 9000 Ֆր.:

Նուարդ Աղապէյեանի մահուան առթիւ Տիկին Հերմինէ Մատաթ 250 Ֆր.:

Նոյն առիթով (Սան – Ֆրանսիսքոյէն) Քէօսէթէքեան – Մկրտչեան ընտանիք 1000 ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Մէթէլեան իրենց աղջկան մկրտութեան առթիւ 1000 Ֆր.:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է, ընկերուհի՝ Շաքէ Կիրակոսեանէ 200 Ֆր. իր հօրը՝ Տօնիկ Արմաղանեանի մահուան երկրորդ տարելիցին ի յիշատակ:

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յուլիս 11, տօնն է Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն:

Այս առթիւ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱԽԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE BELLEFONTAINE (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et Les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sport, randonnée, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chants...).

Nous vous invitons à inscrire vos enfants auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

Alfortville	Mme Zabounian	01 43 76 50 52
Arnouville	Mme Altounian	01 39 87 08 73
Asnières	Mme Danoux	01 42 42 85 87
Bagneux	Mme Pekmezian	01 46 63 10 48
Chaville	Mme Der Kaloustian	01 47 50 64 37
Issy-les-Moulineaux	Mme Papazian	01 46 42 90 68
Paris	Mme Abousefian	01 47 84 82 90
Sevran	Mme Papazian	01 43 83 87 68
Décines	Mme Dolmadjian	04 78 49 26 66
Lyon	Mme Aghayekian	04 78 45 17 55
Grenoble	Mme Saboundjian	04 76 49 17 16
	Mme Andonian	04 76 43 18 44
Valence	Mme Baron	04 75 40 12 49
Vienne	Mme Reymond	04 74 85 18 58
St-Maurice de Beynost	Mme Goubation	04 78 55 28 82
Vaulx-en-Velin	Mme Djanikian	04 78 80 27 43
Marseille	Mme Gabrielian	04 91 77 61 66

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents **Samedi 15 août**. Venez nombreux.

Inscriptions seulement pour le séjour **du 27 juillet au 20 août**

Age des colons: pour participer les colons doivent être nés entre le 1/1/83 et le 31/12/91.

Prix: 3 300 F + voyage: 450 F (Paris et Marseille).

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;

— Fête champêtre avec chants et danses;

— Buffet assuré midi et soir;

— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— Venez nombreux ———

Un car est prévu au départ de Marseille le 11 juillet

23h00 : 13 bd de Cazoran - St Jérôme au croisement avenue de la Figone et du 24 Avril 1915 (près du poste d'essence Beaumont)

23h30 : devant la poste de Marseille Cannebière - Réformés

Retour le dimanche 12 juillet après le match.

Renseignements au: 04 91 61 10 82 ou 04 91 50 68 71

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 8
MERCREDI
8 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·415 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.415

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ նախագահը Ս. Նիյազով Յուլիս 6–ին Թեհրան այցելած է երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները զարգացնելու եւ քաղաքական, տնտեսական եւ մարդկային գործակցութեան համաձայնագիր ստորագրելու համար: Խօսելով Կասպից ծովու քարիւղին մասին, Թիւրքմէն նախագահը ըսած է որ ծովեզերեայ երկիրները քարիւղի աւելի արդար բաժանում մը պէտք է ընեն իրենց միջեւ: Երկու երկիրները անցեալ Դեկտեմբերին բացումը կատարած էին կազատարի մը որ Թիւրքմէնական կազը պիտի փոխադրէ Եւրոպա, Իրանի եւ Թուրքիոյ վրայով: Իրան, Թիւրքմէնիստան եւ Թուրքիա որոշած են նոր կազատարի մը շինութիւնն ալ որուն նախապատրաստական ծրագիրը յանձնուած է «Շէլ» ընկերութեան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ նախագահները համաձայնագիր մը ստորագրած են, Յուլիս 6–ին, Կասպից ծովու քարիւղի շահագործման վերաբերեալ: Հարցը տարիներէ ի վեր անլոյծ կը մնար եւ ի վերջոյ կարելի եղած է ելք մը գտնել: Ռուսաստան, ցարդ, հաւաքական շահագործումի մը կողմնակից էր (Ռուսաստան, Ղազախստան, Ատրպէյճան, Թիւրքմէնիստան, Իրան) եւ այժմ որդեգրած է Ղազախստանի եւ Ատրպէյճանի տեսակէտը: Շրջանի պահեստները 15 միլիառ թոն քարիւղ կը գնահատուի, ինչ որ կը համապատասխանէ Քուէյթի պահեստին:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ հիւանդութեան մնացուկի բացը նուազեցնելու համար, աշխատանքի եւ ընկերային հարցերու նախարարուհին՝ Մարթին Օպրի ծրագիր մը պատրաստած է, որ վերջնական բնոյթ պիտի ստանայ Յուլիսի վերջ, խորհրդակցելէ ետք շահակից կողմերուն հետ: Մ. Օպրի դժգոհ է ժխտելի կարգադրութիւններէն եւ կ'ուզէ այլ ձեւով խնայողութիւն ընել: Այդ նպատակաւ իր ընտրած ճիւղերն են. – Դեղերու ճարտարարուեստը, շողանկարումը եւ արեան քննութեան տարրալուծարանները: Նախարարուհին 3 միլիառ ֆրանքի խնայողութիւն կ'ուզէ ընել: Արդէն ատամնաբոյժներու սակերու յաւելման յետաձգումը, հակառակ անոր որ պայմանադրութիւն կար, բաւական դժգոհ ձգած էր ատամնաբոյժները, կարգը եկած է այլ մարզերու: Այս նոր ծրագրին համաձայն, դեղագործներն ալ իրաւունք պիտի ունենան բժիշկին յանձնարարած դեղը փոխարինել նմանօրինակ, բայց աւելի աժան դեղով մը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ (Ազգային ժողով եւ Ծերակոյտ) համաժողով մը գումարած էր, Յուլիս 6–ին, Վերսայլ, ինչպէս օրէնք է երբ օրակարգ մը կայ որ սահմանադրութեան հետ կապ ունի: 827 ձայնով 31–ի դէմ եւ 27 ձեռնպահութեան, խորհրդարանականները քուէարկեցին Նոր – Գալետոնիոյ վերաբերեալ սահմանադրական օրինագիծը, որ կը վճռէ անոր ապագան:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ Օրանժիստները (բողոքական կողմնակիցները Օրանժի Կիյոմ Գ.ի որ դէմ էր կաթոլիկներուն) չեն ուզեր տեղի տալ եւ վճռած են իրենց տողանցքը շարունակել անցնելով կաթողիկէ թաղամասէն, ինչ որ բրիտանական բանակը արգիլած է, առաջքն առնելու համար նախորդ տարիներու ծանր միջադէպերուն: Օրանժիստները շատ մոլեռանդ են նաեւ կողմնակից Մեծն – Բրիտանիոյ հետ միացման:

ԳԱՊԻԼԻՈՅ ՄԷՋ (Ալժերիա) ծանր բախումներ ծայր տուած են արաբականացման գործադրութեան թուականէն ի վեր: Պէրպէրները վճռած են, գէն ի ձեռին, տեղի չտալ: Նախագահ Զերուալ ալ, նոյնքան վճռական, յայտարարած է որ կ'արգիլէ որեւէ զինեալ շարժում Գապիլիոյ մէջ եւ այդ ուղղութեամբ բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դնէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ապաստանած պարսիկ Ահմետ Ռեզայ, 22 տարեկան յայտնած է որ փուչի ծրագիր մը կայ Թեհրան, տապալելու համար Խաթամին, որու կողմնակից կը հռչակէ ինքզինք: Ենթական զաւակն է Մոհսին Ռեզայի որ 18 տարի փաստարաններու (յեղափոխութեան պահակներ) պետը եղած է եւ մտերիմը ողբացեալ Խոմէյնիի: Տղան Փետրուարէն ի վեր Ամերիկա ապաստանած է, բայց միայն վերջերս իր ներկայութիւնը յայտնի դարձած է: Ըստ իրեն պարսկական գաղտնի սպասարկութիւնները մաս ունին այն բոլոր ահաբեկչական արարքներուն մէջ, որոնք թիրախ ունին Պարսիկները արտասահմանի մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 6 / 7)

ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԿՐԿԻՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յուլիս 6–ի հրամանագրով Արմէն Սարգսեան Մեծն–Բրիտանիոյ եւ Հիւսիսային Իրլանտայի դեսպան նշանակուած է: Ծանօթ է որ ինք նախապէս ալ այդ պաշտօնը վարած էր, մինչեւ վարչապետ նշանակումը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՖՐԱՆՍԱ»
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

Յուլիս 6–ին Արտասահմանեան երկիրներու հետ մշակոյթի կապի եւ Հայաստան – Ֆրանսա ընկերութիւններուն կողմէ բացուած է Հայաստան – Ֆրանսա մշակոյթի շաբաթը: Ներկայացուած են նկարիչներու գործերու, լուսանկարներու, հայերէն թարգմանութեամբ ֆրանսական գրականութեան, երաժշտական գրականութեան ցուցահանդէսներ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յուլիս 6–ին ընդունած է Ռուսաստանի սահմանապահ ծառայութեան տնօրէն զօրավար – գնդապետ Ն. Բորդիւժային եւ անոր գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Հանդիպումին ներկայ գտնուած են նաեւ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան, պետական սահմանի պահպանութեան գլխաւոր վարչութեան պետը, Ռուսաստանի դեսպանը: Քննարկուած են պետական սահմանի պահպանութեան համար ռուս–հայկական յետագայ համագործակցութեան հարցերը:

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ռ. Քոչարեանի Յուլիս 6–ի հրամանագրով նախագահին առընթեր ստեղծուած է տեղական ինքնակառավարման հարցերու յանձնաժողով: Ան պիտի օժանդակէ տեղական ինքնակառավարման համար առաջնական պետական քաղաքականութիւն տանելու: Յանձնաժողովը կը գլխաւորէ նախագահի խորհրդական Վ. Յովհաննիսեան:

ԾՐԱԳԻՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՀԱՄԱՐ

ՄԱԿ–ի տնտեսական միջոցներով Սիւնիքի գիւղերուն մէջ առողջապահութեան, շինարարական ծրագիր մը կը գործադրուի: Առողջապահական մարզը կ'ընդգրկէ գիւղական բուժումի կազմակերպութիւնը, իսկ շինարարականը՝ խմելու ջուրի, ջրատարներու վերելում եւ նորոգութիւն: Ծրագիրը կը տրամադրուի գաղթական ընտանիքներու որպէսզի կարենան վերանորոգել իրենց տուները, Մօտ 300 գաղթական ընտանիքի ալ փոքր վարկեր կը տրուին:

«ՀԶՕՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»
ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ

Լոյս տեսած է «Հզօր Հայրենիք» կուսակցութեան նոյնանուն շաբաթաթերթին առաջին թիւը: Կուսակցութեան նախագահ, Երեւանի փոխ – քաղաքապետ Վարդան Վարդապետեան արժանավայել կեանքի համար անհրաժեշտ նկատած է հզօր բանակ, հզօր տնտեսութիւն եւ հզօր մշակոյթ ունենալ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» 6 juillet

ՂԱՐԱԲԱՂ՝
ՈՉ ՊԱՏԵՐԱԶՄ,
ՈՉ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Պրիւքսէլի այս օրաթերթը թղթակցութիւն մը հրատարակած է Ստեփանակերտէն: Անտրէ Լէօրչ կը նկարագրէ հանրակառքով Երեւանէն Ստեփանակերտ ճամբորդութիւն մը որուն ընթացքին բաժակներ կը պարպուին զոհերու յիշատակին: Զոհեր որոնք Վլատիկին համար կը շարունակեն ապրիլ, քանի որ մոռցուած չեն. «պիտի մեռնին այն օրը երբ զիրենք մոռնանք» կը շեշտէ ան: Հայաստանն ու Ղարաբաղը կապող ճամբան որ Լաչինէն կ'անցնի, շինութեան ընթացքի մէջ է. նիւթականը կը հայթայթէ «Հայաստան» հիմնադրամը, Սփիւռքէն հանգանակուած գումարներով: Հակառակ որ հրադադար մը կը տեւէ, Ղարաբաղի օրինավիճակը վերջնապէս որոշուած չէ. ո՛չ պատերազմի մէջ է, ո՛չ խաղաղութիւն ունի, ոչ կցուած է, ոչ անկախ:

Թերթին թղթակիցը յետադարձ համառօտ ակնարկով մը կը յիշէ պատերազմը որ կ'ըսէ թէ 40 հազար զոհ տուած է կը դրէ ներկայի 150 հազարնոց բնակչութեան, ապրանքով լեցուն խանութներուն քով աժան հաց փնտռողներու բազմութեան մասին: Լաչինի մէջ եկեղեցի մը կը կառուցուի, Ատրպէյճանի ենթակայութեան ամէն հեռանկար ջնջելու վճռակամութեան որպէս խորհրդանիշ: Բայց կայ շրջափակումը, արտաքին օժանդակութեան անհրաժեշտութիւնը: Բայց ոչ ոք ետ–դարձի մասին կը մտածէ. ոչ ժողովուրդը, ոչ ղեկավարութիւնը:

Ստեփանակերտի գերեզմանատունէն ու Ղարաբաղի մարտիկները զինուորական համազգեստով եւ զէնքով լուսանկարներ ունին շիրիմներուն մեծ մասին վրայ, կ'ըսէ Շուշին: Քաղաքը ուրկէ կը ռմբակոծուէր Ստեփանակերտը, ազատագրուած է 1992–ին, Լաչինին հետ: Ղարաբաղի 4·400 քառակուսի քիլոմեթր տարածքէն զատ, հայկական ուժերը իրենց հակակշռին տակ կը պահեն յաւելեալ 10 հազար քառակուսի քիլոմեթր եւս, որով շրջանը կը փրկուի փակ հողակտոր ըլլալէ: Բաքու որ այս հարցին մէջ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի նեցուկը կը վայելէ, այս շրջաններէն հայկական ուժերու նահանջը կարգավիճակի բանակցութիւններուն նախապայման կը նկատէ: Մինչդեռ Ստեփանակերտի մէջ նման քայլ անձնասպանութիւն կը համարուի: «Լաչինն ու Քելբաջարը սակարկելի չեն» կ'ըսէ խորհրդարանի պաշտպանութեան եւ ապահովութեան յանձնախումբի նախագահ Մուրատ Պետրոսեան: Կ'աւելցնէ թէ իրենց բանակը պատրաստ է կռուելու անոնց համար, իսկ նոր պատերազմէ մը խուսափելու համար Ղարաբաղ զօրաւոր ըլլալէ տարբեր այլընտրանք չունի:

Ընկերաբան Լիւտմիլա Յարութիւնեան կ'ըսէ թէ Ատրպէյճանցիներն ու եւրոպացի միջնորդները միշտ նիւթ կ'ընեն սահմաններու փոփոխութիւնը, մինչդեռ Ղարաբաղը Հայերուն առիթը տուաւ իրենց պատմութեան անդրադառնալու, հասկընալու թէ ո՛վ են իրենք:

Ղարաբաղը նոր սերունդներու ինքնութեան հիմնական տարրն է. 1915–ի ցեղասպանութեամբ դրոշմուած ազգային պատմութեան դէմ տեսակ մը փոխ – վրէժ: Շատեր Հայաստանի հետ միացումէն հրաժարիլ բաւարար գինով կը նկատեն:

Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախարարը անհաւանական չի նկատեր նոր պատերազմ որ որուն կրնայ Ատրպէյճան ձեռնարկել: Բայց կը կարծէ որ ան ատրպէյճանական նախագահական յառաջիկայ ընտրութիւններէն ետք, 1999–ի ամրան կրնայ վերսկսիլ:

«MARIANNE» 6-12 juillet

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ՝
ՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷ
ՂԱՐԱԲԱՂԸ

Շաբաթաթերթը շատ համառօտ հարցազրոյց մը հրատարակած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ: Ան պատասխանելով Ան Դաստակեանի հարցումներուն, կը կրկնէ թէ լուծումի ջանքերը պէտք է նկատի ունենան պատերազմելով ստեղծուած կացութիւնը եւ թէ գրաւուած շրջանները յանձնելու Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի առաջարկները կը խանգարեն կողմերուն ներկայի հաւասարակշռութիւնը:

Ղարաբաղը ան կը նկատէ Հայ Դատին մէկ մասնիկը, աւելցնելով որ ցեղասպանութեան հարցն ու Ղարաբաղը նոյնն են, այն տարբերութեամբ որ այս վերջինին մէջ Հայեր կ'ապրին այսօր ալ, մինչ Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ Հայ մնացած է: Եւ, եթէ լուծում մը կարելի է Ղարաբաղի համար, հայեւթուրք հարցին կարգաւորումը աւելի բարդ է: Սակայն, Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչումը միայն կրնայ օգնել որ բնականոն դառնան Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ Ատրպէյճանի փոխյարաբերութիւնները:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ 112-ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՍԵՄԻՆ

ՆԵՐԿԱՅ ԿԵՆՍՈՒՆԱԿ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Մինչ նախկին աշակերտները տարուէ տարի կը ծերանան, Իսթանպուլի Կեդրոնական Վարժարանը տակաւ կ՚երիտասարդանայ, վկա՛յ ներկայ կենսունակ վիճակը, իր 111-րդ տարեշրջանին վերջաւորութեան:

Եւ սփիւռքահայ համայնքային վարժարանի մը համար 111 տարին արհամարհելի տեւողութիւն մը չէ, մանաւանդ Կեդրոնականի համար, ուրկէ անցած է արեւմտահայ մտաւորականութեան ընտրանին:

Մինչ նախկին շրջաններուն աշակերտութեան թիւը 100-ի շուրջ կը դառնար, ներկայիս 271 է, որուն 159-ը՝ մանչ եւ 112-ը՝ աղջիկ: Տեղի չգոյութեան պատճառաւ, տնօրէնութիւնը հարկադրաբար աշակերտ կը մերժէ, այնքան բարձր է վարժարանին ուսման մակարդակը, եւ բազմութիւնը՝ հոն արձանագրուիլ փափաքողներուն: Ու խորհիլ թէ վերջին տարիներու այդ թիւը հասած էր մինչեւ 400-ի, եւ շրջանաւարտներունն ալ՝ 60-ի:

Հայ մամուլը յաճախ կ՚արձագանգէ Կեդրոնականցիներու յաջողութեան, համալսարանի մուտքի քննութիւններուն մէջ, ինչ որ վարժարանին կ՚ապահովէ բացառիկ դիրք մը, Թուրքիոյ մէկ քանի հազար լիսէներուն միջեւ (15 – 20-րդ): Բայց Կեդրոնականի հարիւրամեայ շէնքը փոքր է, հնամենի, եւ թոյլատու չէ աւելցնելու աշակերտութեան թիւը:

Տալու համար քանի մը յաւելուածական տեղեկութիւններ, քաղելով հաւաստի աղբիւրէ, ըսենք թէ վարժարանը ըստ առաջնոյն ունի երկրորդականի եւ լիսէի բաժիններ, իւրաքանչիւրը երեք դասարանէ բաղկացած: Լիսէն ունի գրական, գիտական քանի մը բաժանումներ: Երկրորդականի աշակերտութեան թիւն է 102, իսկ լիսէինը՝ 169:

Կը յիշեմ թէ մեր շրջանին, այսինքն՝ աւելի քան կէս դար առաջ, համեմատութիւնը հակառակն էր: Այսինքն, երկրորդականի բաժնին աշակերտները աւելի բազմաթիւ էին, որովհետեւ տնտեսական պատճառներու բերմամբ շատ մը ծնողներ այդքանը բաւ կը համարէին, իրենց զաւակները գործի աշխարհ փոխադրելով, եւ ձգելով լիսէի բաժինը համալսարանի թեկնածու փոքրամասնութեան մը: Կացութիւնը շրջուած ըլլալ կը թուի ներկայիս եւ ուսման պահանջը օրէ օր աւելի կը գնահատուի Իսթանպուլահայութեան մօտ, որ Կեդրոնականէ զատ ունի չորս ուրիշ լիսէներ ալ, Էսաեան, Մխիթարեան, Սահակեան, Դպրեվանք:

Ա՛յլ դարք, ա՛յլ բարք: Մինչ նախապէս Կեդրոնականի ուսուցչական կազմը առաւելաբար արական էր, ներկայիս իգական դասն է որ գերակշիռ է հոն, 11 ուսուցիչներու կողքին ունենալով 18 ուսուցչուհիներ: Իսկ վարժարանին ղեկը 1980-էն ի վեր կը գտնուի երիտասարդ ձեռնհաս տնօրէնուհիի մը հեղինակաւոր ձեռքերուն մէջ, յանձին՝ Օրիորդ Սիրմա Գույումճեանի, որ այդ դժուար պաշտօնին վրայ կը գտնուի 18 տարիէ ի վեր, ինչ որ երկարակեցութեան մրցանիշ մըն է Կեդրոնականի տնօրէնութեան աթոռին համար:

Ներկայիս այդ 29 ուսուցիչներուն 6-ը իրենց վճարումը կը ստանան պետութենէն, իսկ 23-ը՝ դպրոցին պիւտճէէն, որ 1997 – 1998 տարեշրջանին համար նախատեսուած է իբր 90 միլիառ թրքական լիրա: Աստղաբաշխական գումա՛ր մը, որ սակայն մեզի, Արեւմուտքցիներուս համար աւելի ըմբռնելի կը դառնայ, վերածուելով Ֆրանքի (շուրջ 2 միլիոն Ֆր.) կամ տոլարի:

Մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն, հայերէն լեզուի շաբաթական դասաժամերուն թիւն է, միջնակարգի բաժնին մէջ 6 ժամ + 1 ժամ կրօնքի դաս, իսկ լիսէի բաժնին մէջ 4 ժամ + 1 ժամ կրօնք: Անկէ դուրս, կարգ մը մաթեմատիկի ու գիտութեան դասեր ալ կ՚աւանդուին հայերէն լեզուով:

Հարկ է ճշդել թէ հայերէն լեզուի դասաժամերը միշտ պակաս եղած են Կեդրոնականի մէջ, որուն գլխաւոր կոչումը եղած է աշակերտ պատրաստել համալսարանի համար: Սկզբնական շրջանին շատ մը նիւթեր ֆրանսերէն դասաւանդուած են հոն, որպէսզի ուսանողները կարենան ֆրանսական համալսարաններ ալ ընդունուիլ: Մնաց որ, նոյնիսկ մեր շրջանին ալ, աշակերտները հայերէն կը սորվէին նախակրթարաններու մէջ, եւ երբ Կեդրոնականի դուռը ափ կ՚առնէին, ուղղագրութեան ու քերականութեան բաւարար պաշարով մը զինուած կ՚ըլլային արդէն:

Ըսել կ՚ուզեմ թէ Կեդրոնականը հիմնուած չէ իբր հայագիտական կեդրոն, այլ՝ համալսարանի պատրաստող բարձրագոյն վարժարան: Այսուհանդերձ հոնկէ ելած են կարեւոր հայագէտներ, ինչպէս՝ Հրաչեայ Աճառեան, եւ անգլիական բանասէրծներ, ինչպէս՝ Միսաք Մեծարենց, որուն մահուան 90-ամեակն է այս տարի:

Կեդրոնականը սկիզբէն ի վեր ունեցած է ազգային վարժարանի հանգամանք եւ մատակարարուած է Իսթանպուլահայ համայնքին նիւթական միջոցներով: Ինչպէս հիմա, մեր շրջանին ալ ո՛չ մէկ աշակերտ ամբողջութեամբ կը վճարէր տարեկան պիւտճէին իրեն վիճակող ծախքի բաժինը (ներկայիս՝ 330 միլիոն թրքական լիրա, աշակերտ գլուխ): Մեր ատենին, ամէն աշակերտի ձեռքը կը տրուէր արձանագրութեան տետր մը, որուն մէկ սիւնակին վրայ գրուած կ՚ըլլար ուսանողին ընելիք տարեկան վճարումը, եւ միւս սիւնակին վրայ ալ՝ խնամակալութեան սահմանած բաժինը, որ երեք – չորս անգամ աւելի կ՚ըլլար առաջինէն:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻԻՆ ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ ՊԱՐՏՔԸ ՀԱՆԴԷՊ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Ազգային վարժարան մը հանրօգուտ ծառայութեան օճախ մըն է անկասկած, ամենակարեւորը՝ միւս հաստատութիւններէն, քանի որ ունի առաքելութիւնը զարգնելու ապագայ սերունդներուն ինքնութիւնը, մտաւոր զարգացումին կցելով բարոյական անհրաժեշտ արժանիքներն ալ, առանց որոնց համայնք մը չի կրնար տեւականանալ:

Ներկայ գրութեան նպատակն է այս ճշմարտութիւնը յիշեցնել աշխարհի չորս կողմը ցրուած նախկին Կեդրոնականցիներուն, որոնցմէ շատեր աչքառու դիրքերու հասած են իրենց ընդգրկած ասպարէզներուն մէջ, եւ որոնք բոլորն ալ անխտիր, օգտուած են վարժարանին ընծայած բարիքներէն, եւ որուն կը պարտին իրենց մտաւոր զարգացումն ալ:

Պարտ՛ք, որ անգնահատելի է եւ անժամանցելի:

Բարեբախտաբար պարտաճանաչ սաներ չեն պակսիր: Այսպէս, վերջերս թերթերուն մէջ կարդացինք որ նախկին Կեդրոնականցիի մը մեկենասութեամբ վարժարանը օժտուեր է քիմիական լապորաթուարի արդիական սարքաւորումներով: Օրինակը կրնայ վարակիչ դառնալ, այնքա՛ն կարեւոր են վարժարանին կարիքները դէպի արդիականացում:

Միւս լապորաթուարներն ալ պէտք ունին վերանորոգուելու: Informatique-ի մարզին մէջ հարկ է կոնէ երկու աշակերտի համար, մէկ համակարգիչ գործիք (computer) ապահովել, առ նուազն հինգ գործիք աւելցնելով գոյութիւն ունեցող 10-ին վրայ: Պէտք կայ նաեւ յատուկ համակարգիչի մը, տպագրական գործերու համար, եւ դիւրացնելու համար աշակերտութեան կողմէ հրատարակելի պարբերաթերթերու հրատարակութիւնը:

Անկէ դուրս, մասնաւորաբար դարուս պահանջներուն յարմարելու համար, վարժարանը պէտք ունի նաեւ ստեղծելու արհեստագիտական յատուկ ճիւղ մը, որպէսզի բուն արհեստագիտական վարժարաններ անցնիլ փափաքող աշակերտներուն առջեւ ճամբան հարթուի, եւ լիսէի դասական բաժինները (գրական, փիլիսոփայական, գիտական, եւայլն) վերապահուին միայն համալսարանի եւ այլ բարձրագոյն թեքնիք վարժարաններու թեկնածուներուն:

Զէ՞ մի որ, թէքնոլոժիի ներկայ դարուս, շատ մը տղաք հակում ցոյց կուտան դէպի արհեստագիտական ճիւղեր, ինչ որ պէտք է դիւրացուի եւ քաջալերուի:

Վարժարանը անհրաժեշտօրէն պէտք ունի քայլ յարմարցնելու արդիականացման պահանջներուն, ինչ որ կը կարօտի նիւթական լայն միջոցներու, եւ հոս է որ կրնան մեծապէս օգնել նախկին Կեդրոնականցիները, իրենց աջակցութիւնը բերելով:

Ամէնէն պարզ ու դիւրին ճամբան է չէք մը ղրկել, նաեւ դրամատան կամ թղթատարային փոխանցումի ճամբով դրամ ուղարկել անհատապէս, որուն համար ոչ մէկ անպատեհութիւն գոյութիւն ունի: Հաւաքական ձեռնարկները ընդհանրապէս կը հանդիպին բարդութիւններու եւ կը մնան ապարդիւն: Այսպէս, անկէ տասնեակ մը տարիներ առաջ Ամերիկայի Կեդրոնականցիները խորհեցան կարեւոր հիմնադրամ մը ստեղծել, հասոյթը յատկացնելու համար վարժարանին պահանջներուն: Գաղափարը հրաշալի էր, բայց կարծեմ թէ գործնական գետնի վրայ հանդիպեցաւ դժուարութիւններու, որովհետեւ նախաձեռնարկները չկրցան համաձայնիլ հիմնադրամին յանձնման դրութեան եւ այլ ձեւական մանրամասնութիւններուն շուրջ:

111 տարիէ ի վեր Կեդրոնականը կը գործէ իբր ուսման կեդրոն եւ մտքի վառարան: Իր բովէն անցած են արեւմտահայութեան լաւագոյն տարրերը: Ամէն Կեդրոնականցի անժամանցելի պարտք մը ունի վարժարանին հանդէպ: Այդ պարտքին նիւթական բաժինը կրնայ վճարուիլ, բարոյական բաժինը մնալով անվճարելի:

Քանի որ մտքի լոյսը գին չունի:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԱՆՑՈՐԴ» ՄԸ ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

1962-ին Արփիար Տէր – Մարգարեան իր պատմուածքները ամփոփեց գիրքի մը մէջ որ կը կոչուէր «Անցորդը»: Այս գիրքը, որ գրադարանիս մէջ իր պատուոյ տեղը ունի, ինծի մակագրուած չէր, այլ մակագրուած էր պարզապէս թերթի խմբագրութեան: Այնուհանդերձ ես զայն տուն բերած էի, որովհետեւ հեղինակը շատ կը յարգէի ամէն բանէ առաջ որպէս հիանալի ուսուցիչ եւ ոչ թէ գրող: Ո՛չ թէ գրող, որովհետեւ այդ շրջանին, իմէ կատարուած պատահական ընթերցումներու տպաւորութեան տակ, կը մտածէի որ Արփիար Տէր – Մարգարեան ուսուցիչ մըն էր որ պարբերաբար գրի կ՚առնէ իր աշակերտներուն եւ իր ճանչցած խոնարհ մարդոց մասին յիշատակներ եւս: Նոյն տպաւորութեան տակ, կը մտածէի նաեւ որ «Անցորդ»ին հեղինակը անցորդ մըն է մեր գրականութեան մէջ, մէկը ու մնայուն տեղ չունէր մեր գրականութեան մէջ, որուն մնայուն ու յաւէտ խնկելի բո՛ւն տեղը՝ մեր կրթական պատմութեան մէջ էր:

Անկասկած այսօր սրտաբացօրէն կրնամ սրբագրել երիտասարդական շրջանի այդ համոզումս եւ Արփիար Տէր – Մարգարեանին համար տեղ բանալ մեր գրականութեան մէջ ալ: Ես բաւական տարիներ վերջ էր որ պիտի անդրադառնայի որ Արփիար Տէր – Մարգարեանին գիրքէն ալ դուրս կուգային մեր դաւառի գրականութեան ու դաւառի կեանքի վերյիշումի լոյսեր էջեր, նոյնիսկ եթէ գեղարուեստի տարրը քիչ մը զիջողութիւն կ՚ընէր հայրենասիրութեան տարրին առջեւ:

Հիմա կը մտածեմ Արփիար Տէր – Մարգարեանի սա պատմուածքին վրայ, որուն խորագիրն է «Ափտակի մը դասը»: Այդ պատմուածքը ամէն բանէ առաջ ուշադրութիւնս գրաւած էր «ափտակ» բառով: Ինչո՞ւ ափտակ, եւ ոչ թէ ապտակ: Արդեօք ապտակ բառին սկզբնական ու ճիշդ ձեւը «ափտա՞կ» էր: Տրամաբանական կրնար ըլլալ: Չէ՞ որ ապտակը այն հարուածն է որ կը տրուի «ափի տակ»ով: Իմ բառարաններուս մէջ փնտռեցի, դարձուածքարանութեան ու ասացուածքներու բառարաններուն մէջ փնտռեցի, չկրցայ գտնել «ափտակ» բառը: Ամէնուրեք՝ «ապտակ»ը ապտակ էր: Բայց Արփիար Տէր – Մարգարեան անպայման բան մը գիտէր եթէ ապտակը բազմաթիւ անգամներ գրած էր «փ»ով:

Գալով պատմուածքին նիւթին, ցնցիչ յուշ մը կը պատմէր հեղինակը: Ահա: Այն օրը երբ Արփիար վեց տարեկան կը դառնայ, մայը իրեն կ՚ըսէ տխուր շեշտով. «Վեց տարեկանը լրացուցիր, հայրդ իր ուխտը պիտի կատարէ»: Ի՞նչ ուխտ էր այդ: Հայրը, որ Քահանայ էր, քիչ վերջ կուգայ ու յանկարծ ապտակ մը կ՚իջեցնէ իր վեց տարեկան որդւոյն դէմքին: Տղեկը, որ որեւէ յանցանք չէր գործած, կը սկսի լալ: Կուլայ նաեւ մայրը: Քիչ վերջ նմանապէս արտասուալից աչքերով կուգայ ու իր զաւակը կը համբուրէ Քահանայ հայրը: Կը պարզուի որ տղեկը, երբ մէկուկէս տարեկան էր, օր մը յանկարծ յարձակած էր Քահանայ հօրը վրայ երբ ան Աստուածաշունչ կը կարդար: Յարձակած էր ու երախայական չարաճճիութեամբ պատռած էր Աստուածաշունչին 13 էջերը: Հայրը ըսած էր, «անպատիժ չի կրնար մնալ մէկը որ կը պատռէ Աստուածաշունչը, սակայն ես զինքը պիտի պատժեմ երբ վեց տարեկան պիտի դառնայ»: Եւ ահա այդ ուխտն էր որ կատարած էր:

Հիանալի պատմում մըն էր այս ինծի համար: Բայց նոյն պատմուածքը կէսէն վերջ կը դադրէր պատմուածք ըլլալէ ու կը դառնար յօդուած մը: Հեղինակը այստեղ կը շարունակէր պատմել որ տասնեւութ տարեկան դառնալէ վերջ օր մը կը բանայ հօրը Աստուածաշունչը եւ կը գտնէ այն 13 էջերը զորս ինք պատռած էր երախայութեան շրջանին: Կը կարդայ զանոնք ու այնուհետեւ իր մէջ կը ցնցուի Դաւիթի մասին իր պաշտամունքը: Որովհետեւ այն ինչ որ կը կարդայ հոն, հաշտ չէր այն մտապատկերին զոր ինք ունէր հսկայ Գողիաթի դիմաց յաղթական դուրս եկած Դաւիթին մասին: Արդեօք նախախնամական նախզգացումո՞վ էր որ մէկուկէս տարեկանին ան պատռել ուզած էր այդ 13 էջերը:

Արփիար Տէր – Մարգարեան երբեք չմոռցաւ այն «ափտակը» զոր մէկուկէս տարեկանին գործուած յանցանքի մը համար տուաւ վեց տարեկանին: Ան վարուց մոռցած պիտի չըլլա՞ր եթէ այդ ապտակը ստացած ըլլար նոյն վայրկեանին, մէկուկէս տարեկան հասակի մէջ:

Այնուհանդերձ, Արփիար Տէր – Մարգարեան այսօր միտքերու մէջ գահ բազմած է ո՛չ թէ որպէս գրող, այլ որպէս ուսուցիչ: Անգամ մը եւս մեր գլխարկը հանենք անցեալի այս ուսուցիչներուն առջեւ, Արփիար Տէր – Մարգարեանին, Յովսէփ Քէչիշեանին, Վահրամ Պուրմաեանին, Պօղոս Հաճեանին, Զարուհի Արշակունիին, Հրանդ Տէր – Անդրէասեանին, Համբարձում Տաւրեանին, Աշխէն Ճէվիզճեանին, Էլիզ Պիլէզիքճեանին, Մարիամ Մինասեանին, Մխիթարեան վարդապետներուն, այժմ հանգստեան կոչուած Էլիզ Մանասին ու Շաքէ Ցակոբեանին եւ տակաւին անհամար ուրիշ ինչ ինչ ուսուցչուհիներու, որոնք այսօր մեր կրթական երկրագունտին վրայ վերջացած «տեսակ»ի մը ներկայացուցիչներն էին եւ որոնք ամէն կերպով կ՚արդարացնէին հայկական դպրոցի մը գոյութիւնն ու առաքելութիւնը:

Ռ. Հ.

ԹՈՒՐՔ ՄԵՏԻԱ

«ՐԱՏԻՔԱԼ»

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹԱՊՈ՞Ւ Է»

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՓՐԻՄԱ _ ԿԱՅԱՆ ԱՀՄԷՏ ԱԼԹԱՆ

«ՄԵՐ ՍԽԱԼՆԵՐԸ ՉԵՆՔ ԸՆԴՈՒՆԻՐ, ԶՄԵԶ ԱՆՍԽԱԼԱԿԱՆ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆՔ»

ԽՄԲ. _ Շրջանէ մը ի վեր մամուլին, Թուրքերը շատ կը զբաղին Հայերով, ծուռն ու շիտակը, մասնաւորաբար ծուռը, իրար խառնելով: Ստորեւ երկու նմոյշներ: Առաջինը յօդուած մըն է լոյս տեսած «Րատիքալ»ի մէջ, որուն ակնարկած էինք Յունիս 30-ի մեր թիւով, եւ ուր նոյն յանկերգն է որ կը կրկնուի առանց փոխուելու, միւսը, քիչ մը տարբեր եղանակ մըն է, այս անգամ հեռատեսիլի յայտագրէ մը: Կ'արտատպենք «Մարմարա»էն:

«Րատիքալ»ի քրոնիկագիր Մէհմէտ Ալի Պիրանտ Յունիս 25-ին կը գրէ, թէ կարգ մը Թուրք եւ բազմաթիւ արեւմուտքցի պաշտօնակիցներու կարծիքով Թուրքիոյ մէջ հայկական նիւթը թապու մըն է: Անոնք կը խորհին որ այս պատճառաւ շատեր չեն ուզեր ուսումնասիրութիւններու վրայ հիմնուած հրատարակութիւններ ընել: Յօդուածագրին կարծիքը այն է, թէ այս պնդումը սխալ է, քանի որ Թուրքիոյ մէջ մամուլը, ինչպէս բոլոր նիւթերու, նոյնպէս հայկական հարցի վրայ հրատարակութիւններ կ'ընէ շարունակ: Ան կը նշէ, որ մամուլի մէջ յաճախ յօդուածներ կը հրատարակուին այն պնդումներուն մասին, ըստ որոնց 1915 – 1916 թուականներուն Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ բնակող Հայերու դէմ «ցեղասպանութիւն» ի գործ դրուած է: Բայց այս ուսումնասիրութիւնները նկատի չեն առնուիր, որովհետեւ անոնք չեն հաստատեր արեւմուտքի պնդումները, որովհետեւ անոնք այդ պնդումներուն սխալ կողմերը մէջտեղ կը դնեն:

Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին Հայերու նկատմամբ ցուցաբերուած հարցերն ու մահերը արդեօք իրական «ցեղասպանութիւն» կը նշանակէի՞ն: Այս պնդումն է, որ հարցին հիմնական մասը կը կազմէ:

Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտը այն է, թէ այս պնդումները ճիշդ չեն: Բայց Թուրքիոյ տեսակէտը բաւարար բացայայտութեամբ եւ հետեւողականութեամբ մէջտեղ չի դրուիր, այս պատճառաւ ալ պակասաւոր կը մնայ: Երբ Ֆրանսական Խորհրդարանը դարձեալ օրակարգի բերաւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու օրէնքը, երեւան ելաւ նաեւ այն հարցը, թէ որքան ընդունելի են հայկական ցեղասպանութեան պնդումները: Այս հարցումին շատ պատասխաններ տրուեցան մինչեւ այսօր: Այնուհանդերձ միշտ պէտք է կրկնել այդ պատասխանները:

Չի բաւեր ըսել, թէ «Օսմանեան կայսրութեան շրջանին, 1915 – 1916 թուականներուն Հայերուն դէմ ցեղասպանութիւն չէ գործադրուած: Ընդհակառակն: Այս պնդումները ճիշդ չեն»: Արդէն Թուրքիոյ պատասխանը ուրիշ կէտերու ալ կը հպի: Բայց շատ կարեւոր ուրիշ կէտերու մասին բացայայտ բացատրութիւն չկայ: Յիշեցումներ չեն կատարուիր: Ցեղասպանութեան պնդումները իրենց վերջնական ձեւը առին 1995-ին հայ ընկերաբան Վահագն Տատրեանի հեղինակած «Հայկական Ցեղասպանութեան Պատմութիւնը» անունով գրքով: Հեղինակը իր պնդումներուն որպէս ամէնէն ուժեղ փաստը կը ներկայացնէ այդ շրջանի Իսթանպուլի Ամերիկայի դեսպան՝ Հէնրի Մորկընթաուի յիշատակները, որոնք հրատարակուեցան 1918-ին:

Կը պնդուի որ Մորկընթաու երբ յայտնած է, թէ 1913 – 1916 թուականներուն Իսթանպուլի մէջ եւ Արեւելեան Անատոլուի մէջ Հայերու դէմ ցեղասպանութիւն կատարուած է առանց խտիր դնելու կիներու, երախաներու եւ տարեցներու միջեւ, Օսմանեան ղեկավարները իրեն պատասխանած են, թէ «մենք խտիր չենք դներ, որովհետեւ յայտնի չէ թէ վաղը մեզի ի՞նչ կ'ընեն, անոնք որոնք այսօր անմեղ են»:

Բոլոր այս պնդումներուն վրայ տարիներ շարունակ ուսումնասիրութիւններ բրաւ հեղինակաւոր ամերիկացի գիտնական մը՝ փրոֆ. Հիթ Լաուրի: Ան երեւան հանեց իրողութիւն մը թէ Մորկընթաուի յուշերը առեւօք անցած են շրջանի Ամերիկայի Արտաքին նախարար՝ Ռոպըրթ Լէնսինկի ձեռքէն եւ ան ալ գիրքը գրեթէ ծայրէն գրած է, գիրքին մէջ փոփոխութիւններ դրած է: Այս տեսակէտով գիրքը բեռնաւորուած է բազմաթիւ անհիմն կէտերով: Անշուշտ Հայկական Ցեղասպանութեան մասին ուրիշ փաստեր ալ ցոյց կը տրուին: Բայց անոնց ալ պատասխաններ կը տրուին գիտական ճշմարտութիւններով:

Կարճ խօսքով այս հարցը Թուրքիոյ համար բնաւ «թապու չէ» եւ այդ մասին վէճեր կը կատարուին թէ՛ գիտական, թէ քաղաքական մակարդակով: Բայց կարելի չէ ըսել, որ պատասխանատուները միշտ արժանի կարեւորութիւնը կուտան այս վիճաբանութիւններուն ու մօտէն կը հետեւին անոնց: Մեր պաշտօնակիցները երեւան հանեցին այն ճշմարտութիւնը թէ Ֆրանսական Խորհրդարանէն ետք ուրիշ արեւմտեան երկիրներու Խորհրդարաններն ալ կը զբաղին նմանօրինակ բանաձեւերով: Այս բոլորը մնացած են Արտաքին Նախարարութեան գաղտնի թղթածրարներուն մէջ: 1970-ական թուականներուն երբ հայկական շրջանակներ այս հարցը օրակարգի բերած էին, մենք կը հրատարակէինք «Եանճը» շաբաթաթերթը: Գալիֆորնիոյ մէջ Հայերը սկսած էին ձեռնարկներ կատարել: Մենք աշխատեցանք որպէսզի այդ կողմերը բնակող Թուրք ընթերցողներու միջոցաւ հարցը օրակարգի բերենք Թուրքիոյ մէջ: Բայց մեր դիմաց գտանք Իհսան Սապրի Չաղլայանկիլի Արտաքին Նախարարութեան լռութիւնն ու անտարբերութիւնը: Այնուհետեւ բեմ ելաւ ԱՍԱԼԱ հայկական ահաբեկչութիւնը: Երբ ահաբեկչութիւնը ընդհատուեցաւ, ցեղասպանութեան պնդումները դարձեալ օրակարգի բերուեցան: Ինչպէս որ Թուրքիոյ մէջ անջատողական ահաբեկչութիւնը ըստ երեւոյթին դեռ երկար պիտի շարունակուի, այդպէս ալ պիտի շարունակուին Հայկական Ցեղասպանութեան պնդումները: Այդ պատճառաւ ալ պէտք է որ այս նիւթին անհրաժեշտ կարեւորութիւնը տանք գիտակից մերձեցումով եւ գիտնանք թէ ինչպէս խօսք պիտի ուղղենք Համաշխարհային Հանրային կարծիքին:

«Փրիմա» հեռատեսիլի կայանէն հաղորդուած «Սպիտակ Պաստառ» յայտագրի հիւրն էր յայտնի լրագրող ու վիպագիր Ահմէտ Ալթան, որ հրաւիրուած էր զրուցելու սպիտակ պաստառի, գրականութեան ու գրելու արուեստին մասին: Ահմէտ Ալթան, որ այս երկրին ամէնէն խիզախ ու յառաջապահ մտաւորականներէն մէկն է, շատ հաճելի զրուցող է մշակութային բարձրորակ նիւթերու վրայ ու ան յաճախ կը քալէ այնպիսի ուղիներէ, որոնք ոտնակոխուած չեն: Ան ընդհանրապէս շատ ուշագրաւ մտածումներ կ'արտայայտէր քանի մը դարու գրականութեան, վիպագրութեան, շարժանկարի արուեստին, եւայլն, մասին: Երբ զրոյցը կը շօշափէր անկեղծօրէն գրելու մասին, ան յանկարծ իր խօսքերուն իբր օրինակ ցոյց տուաւ հայկական հարցը եւ սկսաւ ընել խիզախ խորհրդածութիւններ:

Ահմէտ Ալթան այս հարցին շուրջ մօտաւորապէս ունեցաւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները. «Սա հայկական ցեղասպանութեան հարցը, օրինակ, մեր մօտ ձեռք կ'առնուի զարտուղի ձեւով մը: Նախ ինչո՞ւ սա «սէօզտէ» ածականը կը գործածուի ցեղասպանութեան առջեւ: «Իբրեւ թէ կատարուած» ցեղասպանութիւն: Այս բառը շատ կը ջղայնացնէ զիս: Ցեղասպանութեան պնդում մը կայ մէջտեղը: Եւ այդ պնդումը կուգայ ամբողջ աշխարհի կողմէ: Իսկ մեր մօտ գիրքեր գրուած են Քեամրան Կիւրիւնի նման մարդոց կողմէ որոնք դեսպանի պարտականութիւն կատարած են: Մէկը կը պնդէ թէ հարիւր հազար Հայեր մեռած են, մէկն ալ կը պնդէ թէ մօտաւորապէս երկու միլիոն: Բայց հարցն այն է թէ ի՞նչ պատահած է: Ճիշդ է, Հայերը ապստամբեցան Օսմանեան կայսրութեան դէմ: Բայց Օսմանեան կայսրութիւնն ալ ամէնէն արիւնալի ձեւը ընտրեց հայ բնակչութիւն մը մէկ տեղէ ուրիշ տեղ մը տեղափոխելով: Այդ տեղահանութեան ընթացքին կոտորածներ պատահեցան անկասկած: Ինչի՞ կը ծառայէ ուրանալ: Կրնա՞ս ամբողջ աշխարհէն գաղտնի պահել: Մերինները միայն մեր ներսիններէն կը յաջողին գաղտնի պահել: Յետոյ ինչո՞ւ պիտի վախնանք որ: Վախը իմաստ մը ունի՞: Իրողութիւն է որ այսպիսի դէպք մը ապրուած է Օսմանեան շրջանին: Գերմաններն ալ 6 միլիոն Հրեայ կոտորեցին: Ինչո՞ւ արդեօք հիմա ամէն մարդ Գերմաններու դէմ չապստամբիր, ինչո՞ւ Ֆրանսական Խորհրդարանը Գերմաններու դէմ բանաձեւ չի քուէարկեր: Որովհետեւ Գերմանները ցաւ յայտնեցին, ներողութիւն խնդրեցին: Վերջացաւ: Երկու տեսակ երկիրներ կան: Առաջինները իրենք զիրենք անսխալական կը կարծեն, այդպէս ցոյց կուտան: Երկրորդները կ'ընդունին որ սխալ գործած են: Մինչդեռ աշխարհի վրայ անսխալական պետութիւն գոյութիւն չունի: Մենք առաջին դասակարգին կը պատկանինք: Մեր սխալները չենք ընդունիր, զմեզ անսխալական կը կարծենք»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՈՐ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ՄԸ՝ «ՀԱՅԵԱՑՔ»

Լոյս տեսած է Կիպրոսի Հ.Բ.Ը.Մ. Մելգոնեան կրթական հաստատութեան ամսաթերթը, Ա. տարի, թիւ 1, 12 Յունիս 1998

Խմբագրապետ՝ Եղիա Գալայեան
P.O. Box 1907, Nicosia, Chypre.

PUBLICATIONS
REÇUES

THE ARMENIAN WAY
TO MODERNITY
Armenian Identity Between Tradition and innovation, specificity and universality

BOGHOS LEVON ZEKIYAN

Supernova, Venezia 1998.

ԱԲԻԳ ԱՒԱԳԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՏԵՆԴ

ԱՅՍ ՓՈՔՐԻԿ, ՆԵՂ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

Պատահում է, որ ամէն ինչ ուզում ես ասել միանգամից, ասել այն, ինչ կուտակուել, քրքրում է ինչ-որ տեղ՝ ներսում: Ասել, թէ ինչպէս էր Խալիլն, մեր ամենաանկարգապահ օդաչուն, քաղաքից ուշ ժամուն զօրանոց գալիս, ինչպէս էր պատմում տան լաւ ու վատ անցուդարձերից... «Քրոջս կեսուրը խռովել, գնացել էր տնից, հարեւանը մի երկու օրով տան մեծ պղինձն էր ուզել՝ ջուր ու ցաւ եփելու համար, մայրս տուել էր. քրոջս կեսուրը թէ՝ «Ե՞ս եմ տան տէրը, թէ դու». մայրս ասել էր. «Ե՛ս»: Քրոջս կեսուրը՝ թէ «Ես»: Պղինձը տեղ չհասած ետ էր եկել՝ իր հետ բերելով հաշտութիւն... Տարին տասներկու ամիս մայրս ինձ նախատում է, թէ՝ «Ախր ե՞րբ ես կարգուելու, թոռներ եմ ուզում, պարապութիւնից սիրտս տրաքո՞ւմ է...»: Յետոյ Խալիլն զայրանում էր մեզ վրայ. «Դուք ինձ լսո՞ւմ էք, թուլէ՛ք, թէ՞ թքել էք խօսքերիս վրայ: Խմել եմ եւ ուզում եմ խօսել, վե՛ր կացէք, մի՛ քնէք: Մոնիրէն այս աշխարհից ոչինչ չի ուզում, ուզում է միայն, որ ուրբաթ օրերը ես քաղաք հասնեմ... Մեր ծառի մօտ քեզ կը սպասեմ, _ ասում է, _ կը գնանք մի որեւէ տեղ, ուզում ես՝ «Արշար Փահլավի», ուզում ես՝ «Շեմիրան», ուզում ես՝ ոչ մի տեղ էլ չե՛նք գնայ, ծառի մօտ էլ չե՛մ սպասի, միայն թէ դու վերադարձիր... Քրոջս կեսուրը ետ եկաւ... Այս փոքրիկ, նեղ աշխարհում ինչո՞ւ մարդիկ չեն ուզում մի կերպ տեղաւորուել... Հերի՛ք քնէք, վե՛ր կացէք իրար լսենք, միմեանց վերջապէս հասկանանք... Քրոջս մարդուն գործարանից դուրս են արել, աւանակ, ինչո՞ւ ես միացել գործադուլաւորներին, ի՞նչ է, կարծում էիր քո միանալով աշխարհը կը փրկուէ՞ր... Մոնիրէն անմա՛ն աղջիկ է, ձեր աղջիկների նման չէ, որ երբ այստեղ լակում, քնում էք, նրանք պտըտում են ուրիշների հետ... Ինչո՞ւ մայրս չի հաւանում նրան, եւ ասում է՝ «Խալիլ, կարգուի՛ր» եւ յետոյ էլ, թէ՝ «Աղջիկն ախր ցածր դասակարգից է, մեզ վայել չէ»: Ցածր դասակարգը ո՞րն է...:

Այո, պատահում է, որ ամէն ինչ ուզում ես ասել միանգամից եւ չես կարողանում:

Ես Բոլսին ասացի.

_ Նա մի աղջկայ էր սիրում, որ հիմա սպասում է չայխանէի դիմացի ծառի մօտ:

Ամերիկացի օդաչուն այս անգամ էլ փորձեց սրախօսել.

_ Իսկ ինչքա՞ն է նա ծառի մօտ սպասելու:

Ասացի.

– Երեւի ամբողջ կեանքում: Մենք «Հարիքէն» չունենք, մեզ տուել են «Օղաքս»: Եկէք ծանօթանանք. այս ընկերը, որ հիմա նստել է մեր դիմաց, Ղոլամին է, այս Ահմադխանն է, այս՝ Բալային, այս մեր Ռազեղին է, մէկը, որ երբ ասում ես «Օղաքս», քիչ է մնում՝ մարդ խժռի, այս Ռեզան է, այս՝ Փարվիզին... Այս ի՞նչ կեանք է:

Ռազեղին աթոռից ընկաւ: Ե՛ւ խմիչքն էր պատճառը, ե՛ւ տխրութիւնը, ե՛ւ շատ ու շատ բաներ, որ Խալիլի նման կեանքում ես էլ չկարողացայ հասկանալ:

«Հարիքէն»ների ղեկավար Բոլսը նորից ինքն իրեն փնթփնթաց.

_ Տասնչո՛րս...

Ռազեղին անսպասելի ոտքի կանգնեց եւ սկսեց ճառ արտասանել:

_ Եթէ «Հարիքէն» ունենանք, հարիւր հազար մեթր կը բարձրանանք, մահուան հարիւր հազար պտոյտ կը կատարենք, եւ եթէ պէտք լինի, հարիւր հազար մեթր էլ կ'իջնենք հողի տակ: Եկէք մրցենք, միստըր, ո՞վ է իսկական օդաչու, Հարիքէնիստնե՞րը, թէ մենք:

Թարգմանեցի Բոլսին, Բոլսը անկեղծօրէն ասաց.

– Դո՛ւք:

«Սպասում եմ եւ գիտեմ,
Որ դու մի օր կը գաս...»

Կիթառն այդ նոր է ասում, բայց որքա՞ն հին է երգը:

Ռազեղին հիմա գլուխը դրել է ձեռքերին, սեղանի վրայ եւ լաց է լինում. որքա՛ն լաւ է, որ նա ուզում է արցունքները թափցնել... Բալային յանկարծ վեր կացաւ ու գնաց, ես գիտեմ, նա գնաց աւելի կործանուելու... Խալիլն ասում էր. «Պղինձը տեղ չհասած ետ եկաւ՝ իր հետ բերելով հաշտութիւն...»: Մոնիրէն, երբ ամօթխած թարթիչներով նայում է աշխարհին, այնքան փոքրիկ – մոքրիկ է, որ չես կարողանում չհաւատալ, թէ այս անպատների հողմապըտոյտներն ախր նրան ցաքուցրի՛ւ կ'անեն... Ռեզայի աչքերը սառել են մի կէտի, կարծես թէժ կրակի է նայում, եւ գլուխը համաչափ շարժում է, ես գիտեմ, հիմա նա հաշւում է Խալիլի «մահուան պտոյտ»ները՝ տասներկո՛ւ..., տասներե՛ք..., տասնչո՛րս Ահմադխանը իբր թէ, խորասուզուել է խմած սուրճի բաժակի մէջ՝ իր ճակատագիրը կարդալու, բայց մտքերն ուրիշ տեղ են. նա մալայերցի է, հէնց հիմա նա յիշում է ճահիճներով ու այգիներով լցուած հեռաւոր գիւղը, հէնց հիմա նա ուզում է իրիկնամուտային սայլի վրայ նստած լինի եւ ոչ թէ ինքնաթիռի...

Ինքնաթի՛ռ... Պղի՛նձ... Աշխարհին ամօթխածօրէն նայող թարթիչնե՛ր... «Մահուան պտո՛յտ»... Ռազմօդային պաշտպանութեան գեներալ Խոսրովի՛... Ծառայողութեան աւտօնե՛ր, որոնք չըգիտես ինչի՞ են պէտք, երբ ամէն ինչ վերջացել է... Եւ ինչքա՜ն բաներ, որոնք ուզում ես ասել այս փոքրիկ, նեղ աշխարհում, ասել միանգամից:

Չես կարողանում:

1964 (Շար. 4 եւ վերջ)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ ժան _ Հայրապետ Սարգիսեանի *մահուան քառասունքին առթիւ :*

Օր. Սեդա Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Արպէռ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Սարգիսեան 200_ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 100 Ֆր. :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յուլիս 11, տօնն է Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն :

Այս առթիւ, ժամը 10_ին պատարագ կը մատուցուի :

INSCRIPTIONS
pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879_ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր :

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel
à l'Auditorium
Palais du Pharo
XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK - MESROP
Direction : KHATCHIG YILMAZIAN
Les détails ultérieurement.

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;

— Fête champêtre avec chants et danses;

— Buffet assuré midi et soir;

— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— Venez nombreux ———

Un car est prévu au départ de Marseille le 11 juillet

23h00 : 13 bd de Cazoran - St Jérôme au croisement avenue de la Figone et du 24 Avril 1915 (près du poste d'essence Beaumont)
23h30 : devant la poste de Marseille Cannebière - Réformés
Retour le dimanche 12 juillet après le match.
Renseignements au: 04 91 61 10 82 ou 04 91 50 68 71

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԱՆԻ ԿԱՄԷՐ

Ծանօթ դաշնակահարուհի Անի Կամէր, Յուլիս 13_ին ժամը 19·30_ին կը նուագէ Շաթօ տը Սթոքհոլմ (Շուէտ) : Դաշնակ եւ թաւ ջութակի յայտագիրն է Պէթհովէն, Տէպիւսի, Շոսթաքովիչ : Յուլիս 15_ին, ժամը 18_ին եւ 19·30_ին, այս անգամ Փառք Նասիոնալ Սքանսէն : Յայտագիրն է՝ Սքարլաթթի, Պախ, Մոցարթ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. De plus amples renseignements vous seront communiqués début septembre.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի :

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Colonie de vacances de Bellefontaine séjour Août 1998

Nous invitons tous les parents à inscrire leurs enfants pour le séjour du mois d'août à Bellefontaine auprès de la section la plus proche de leur domicile ou en téléphonant au siège social au 01 48 24 46 57

Une fête champêtre sera organisée le dimanche 9 août.

Հ.Բ.Ը.Մ.
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

1998 _ 1999 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 72 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ եւ գիշերօթիկ վարժարան է : Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները ամբողջացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր :

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը կ'ընդգրկէ՝

_ Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով դասաւանդութիւն,

— Աշակերտի ծննդավայրի լեզուի դասաւանդութիւն (արաբերէն, ֆրանսերէն, պուլկարերէն, յունարէն) · ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային ·

— Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներու մասնայատուկ դասաւանդութիւն ·

_ Անգլիական GCE "O" Level_*ի (սովորական մակարդակ) եւ* "A" Level_*ի (յառաջացած մակարդակ), ինչպէս նաեւ ամերիկեան* TOEFL, SAT I_*ի եւ* SAT II_*ի պատրաստութիւն ·*

_ Կ'ապահովուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմանները ·

_ Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւն (նկարչութիւն պարարուեստ, երգչախումբ, խողերախումբ, լրագիր, սկաուտական եւ մարզական շարժումներ) ·

Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ և ջանասէր *աշակերտներուն համար :*

Մ. Կ. Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները կրնան որեւէ տեղ շարունակել իրենց բարձրագոյն ուսումը :

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

Admission Office
(Attn: Mrs. I. Guevherian)
A. G. B. U.
Melkonian Educational Institute
P. O. Box 1907
1514 Nicosia, Cyprus
Tel: ++357-2-422195/422204
Fax ++357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 9
JEUDI
9 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: Arpik MISSAKIAN

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01.47.70.86.60 Fax : 01.48.00.06.70
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 635 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 1·500 Ֆ. (սովորական առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը՝ 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.416
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.416

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին Գործերու նախարարը Ի. Ճէմ Երուսաղէմ այցելելով հանդիպումներ ունեցած է Իսրայէլի ղեկավարներուն հետ: Այցին նպատակը աշխուժացնել է երկու երկիրներուն տնտեսական, առեւտրական եւ ռազմավարական գործակցութիւնը: Իսրայէլի ճարտարարուեստի ու Առեւտուրի Նախարարին հետ տեսակցութեան նիւթ եղած է Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարն ալ, որուն շինութեան համար Իսրայէլ տրամադրութիւն յայտնած է նիւթական աղբիւրներ գտնելու: Ի. Ճէմ բաւական երկարատեւ տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է վարչապետ Նեթանիահուհի հետ, յատկապէս Թուրքիա – Իսրայէլ քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւններուն եւ Միջին – Արեւելքի խաղաղութեան խնդրոններուն մասին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ստորագրած համաձայնագրէն ետք, Կասպից ծովու քարիւղի պահեստներու շուրջ, կըրկին կը սկսի փոխադրութեան վերաբերող պայքարը, ինչ որ մասնագէտներու կարծիքով գալիք տարիներու «քաղաքական եւ տնտեսական տիրապետող ճակատամարտը» պիտի ըլլայ: Ըստ Պրզեզինսկիի, նախագահ Գարթըրի նախկին խորհրդականը, Կասպից ծովու եւ Կեդրոնական Ասիոյ շրջանները «աշխարհի նոր առանցքը» պիտի ըլլան: Ինք, ներկայիս քարիւղային քանի մը ընկերութիւններու լուռ խորհրդատուն է եւ գիրք մը գրած է այս հարցերուն մասին: Այս առնչութեամբ, «Լիպերասիոն» (Յուլիս 8) հարցազրոյց մը հրատարակած է Ղազախստանի Արտաքին նախարար՝ Տոկովի հետ, որ վերջերս Փարիզ կը գտնուէր: Ան կը շեշտէ որ կարեւորագոյն հեռանկարը ծով հասնիլն է եւ զանազան կարելիութիւններ կան: Նախապատուութիւնը Կասպից ծովու նաւթուղին է որ 1999–էն սկսեալ Թոյլ պիտի տայ ղազախ քարիւղի փոխադրութիւնը: Ատիրաուն պիտի կապէ ռուսական Նովորոսիսկ քաղաքին: 1580 քիլոմեթր երկարութեամբ, պիտի գործէ 2000–էն սկսեալ: Բանակցութիւններ ալ կան նաւթուղիի հատուած մը կառուցման շուրջ որ Ատիրաուն պիտի կապէ Սամարայի, Ռուսաստան: Նախարարը կը խօսի նաեւ Իրանէն անցնող նաւթուղիին մասին եւ արգիլնաւոր չի գտներ այդ երկրին Միացեալ – Նահանգներու կիրարկած շրջափակումը: Հուսկ, Տոկով կ'ակնարկէ վերջին ծրագրի մը որ Բաքուն կը կապէ Ճէյհանի (Թուրքիա), ինչ որ Ուաշինկթըն կ'ուզէ պարտադրել, ի վնաս Իրանի: Ղազախ նախարարը կ'ընդունի որ հետաքրքրական է, բայց պէտք է թեքնիք եւ ելմտական ուսումնասիրութիւններ ընել:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ տեղւոյն Ալպանացիներն ալ ականջ չեն տար հրադադարի կոչերուն: Յուլիս 6–էն ի վեր զանազան յարձակումներու ձեռնարկած են Սերպերու դէմ, երեք ոստիկան սպաննած եւ 9 ուրիշներ ալ վիրաւորած: Արեւմտեաններն ալ շատ բան չեն կրնար ընել, քանի Ալպանացիներն ալ պառակտուած են եւ ընդհանուր ներկայացուցչութեան հանգամանք ունեցող խօսակից չունին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Յուլիս 7–ին, Մարսէյլի Սթատ – Վելոտրոմի մէջ է որ տեղի կ'ունենար կէս – աւարտականներու առաջին հանդիպումը՝ Պրազիլ – Հոլանտա:

Բուն խաղը սկսաւ երկրորդ կիսախաղին, երբ առաջին վայրկեանին իսկ Պրազիլ նշանակեց առաջին կէտը: Մինչեւ վերջին վայրկեանները, հակառակ շատ բուռն խաղարկութեան մը Հոլանտացիներու կողմէ, Պրազիլի յաղթանակը կասկածի տեղի չէր տար, երբ 87–րդ վայրկեանին Հոլանտա կը նշանակէր հաւասարեցնող կէտը արդիւնքը հասցնելով 1 – 1ի եւ կը սկսէին երկու երկարաձըգումները, 15–ական վայրկեան, որոնք ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի բերէին:

Փէնալթիներու առենին է միայն որ Պրազիլ 4 – 2 կը յաղթէր եւ կ'որակուէր աւարտականին համար: 10–րդ անգամն է որ Պրազիլ աւարտականի կը հասնի:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Սիլվիօ Պէրլուսքոնի երկու տարի եւ ինը ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Յուլիս 7–ին Միլանոյի դատարանին կողմէ: Իր գործակիցներէն երեքը եւ ելմտական ոստիկանութեան չորս կաշառակերներ եւս զանազան պատիժներու դատապարտուած են: 1982–էն 1992 Ս. Պէրլուսքոնի 1·3 միլիոն Ֆրանք (380 միլիոն լիռ) կաշառք տուած կ'ըլլայ խուսափելու համար հարկային քննութիւններէ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Զերուալ շատ մտահոգ է Գապիլիոյ կացութեան պատճառաւ, բայց եւ այնպէս չի նախատեսեր պէրպէրը ընդունիլ որպէս ազգային լեզու, նոյնիսկ եթէ համամիտ է որ արաբականացումը փուլ առ փուլ պիտի կատարուի:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ Յուլիս 8–ին, Թոնի Պլէր հանդիպում կ'ունենար անդիջող Օրանժիսթներուն հետ: Այս վերջինները դիրք բռնած են Տրըմքրի եւ կը պնդեն որ իրենց տողանցքը անպայման պէտք է անցնի կաթողիկէ թաղամասէն:

ԺԻԱԹ – ԷՆՏԻՍԹՐԻ որ Ֆրանսայի գինամթերքի, գլխաւորաբար Լըքլէր հրասայլի շինարարն է կը պատրաստուի բազմաթիւ գործազրկումներու, ինչ որ ցոյցերու առիթ տուաւ իր զանազան գործատուներուն քաղաքներուն մէջ: Կը նախատեսուի 3600 գործազրկում ներկայի 10·500 բանուորներու վրայ: Ասոնք պիտի վերաբերին գլխաւորաբար Լը Մանի, Ռէնի, Սէն – Թ'էթիէնի եւ Սալպրիի:

ՊԱՊԸ առաքելական Գիրով մը կ'անդրադառնայ Կիրակի օրուան բնոյթին եւ որու ընթացքին պէտք է խուսափիլ աշխատանքներէ՝ որոնք խոտոր կը համեմատին Տիրոջ օրուան սրբացման հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄՈԼՈՐԵՑՆԵԼՈՒ ՃԱՆՔԵՐ ՈՒ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՍԱՓՈՒՄՆԵՐ»

Էթիէն Մահճուպեանի այս խորագիրով գրութիւնը զոր «Ռատիքալ» թերթէն արտատպած է «Միլլիյէթ» (Յուլիս 8), չափազանցութիւն չէ ըսել որ եզակի երեւոյթ է Թուրք մամուլին մէջ. ճիշդ է որ հոն պատմութիւնը խեղաթիւրող, կարծրատիպ կրկնող էջերու մեծամասնութեան քով կը յայտնուին առողջ դատողութեան արդիւնք, ինքնաճանաչումի, սրբագրութեան բաւական անկեղծ նպատակով գրի առնուածներ ալ: Սակայն Է. Մահճուպեանի հայկական նիւթով վերջին գրութիւնները (նախորդը տե՛ս «Յառաջ», Յուլիս 3, «Գարնան մաքրութիւն») յատկապէս ուշագրաւ են իրենց շեշտակի վերլուծումներով ու հարցադրումներով:

Վերոնշեալ էջին մէջ ան նախ կը յատակացնէ «ցեղասպանութիւն» եզրին սահմանումը: Կուտայ անոր երկու գլխաւոր յատկանիշները. մշակութային տարբերութեան պատճառով հաւաքականութեան մը բնաջնջումը հարկաւոր նկատող գաղափարը եւ այդ գաղափարը գործադրելու համար գիտակից կամքի մը գոյութիւնը: Ըսելով հանդերձ թէ հայութիւնը «ստորին» ցեղ մը նկատելու մօտեցումին մասին կարելի չէ խօսիլ ու այդ մօտեցումով դժուար է 1915–ին պատահածները ցեղասպանութիւն որակել, կը գրէ թէ հաւանօրէն իթթիհատականներու ուզածը երկիրը պարպել էր տարբեր ինքնութեան տէր զանգուածներէ եւ հողը պատկանելութիւնը դարձնել ցեղային միակ ինքնութեան մը: Իսկ այս պարագան թէ՛ չի կրնար տարագրութեան ցեղասպանական յատկանիշները ջօղարկել եւ թէ շատ մը շրջաններու մէջ խրախուսող ազդակ մը եղած է: Այս պատճառով, մինչեւ որ ամբողջապահօրէն չքննուին նպատակին ու կիրարկութեան բարդ կապերը, չքննուի թէ ինչպէ՛ս պետական նախաձեռնութիւն մը հաւաքական հոգեվիճակի եւ ուժական ազդակի վերածուած է եւ թէ ինչպէ՛ս պետութիւնը այդ ուժականութիւնը ծառայեցուցած է իր նպատակին, կարելի չէ պատմական վճիռներ արձակել:

Այս նախաբանէն ետք Է. Մահճուպեան կը թուէ վերջերս Թրքական հանրային կարծիքին մէջ յայտնուած խոտորումները եւ կանխակալ կարծիքները որոնք ցոյց կուտան թէ վիճարկումները որքան հեռու են իր պարզած մօտեցումէն: Ան կը գրէ.

Ա. – «Ֆրանսա յանցաւորի բարդոյթով կը շարժի եւ ատիկա պարտկելու համար ուրիշ յանցաւորներ կը փնտռէ». այս պնդումին մէջ եթէ նոյնիսկ իրականութեան բաժին մը կայ, ուրիշին հոգեբանութիւնը կրնա՞յ բացայայտիչ դեր կատարել մեզի համար արդեօք մեր պատմութիւնը ըմբռնենք: Այս մօտեցումը ինքնին արդէն հոգեբանական խուսափում մը չէ՞:

Բ. – «Խնդրոյ առարկայ շրջանին տակաւին գոյութիւն չունէր «ցեղասպանութիւն» եզրը»: Եզրը գոյութիւն ունէ՞ր նացիական արարքներէն առաջ: Ո՞ւր տեսնուած է որ սահմանումները նախորդեն պատմական եղելութիւններու: Իրաւական սահմանումին չգոյութիւնը բաւարա՞ր է խնդիրը հանդարտեցնելու:

Գ. – «Թուրքիոյ մէջ այսօր եւս Հայերու գոյութիւնը փաստն է թէ ցեղասպանութիւն կատարուած չէ»: Այսինքն, ըսել կ'ուզեն որ «եթէ մենք բան մը ընենք, կատարեա՞լ կ'ընենք»: Ի՞նչ տեսակ հոգեվիճակ է որպէս արդարացում գործածել ջանալ այն տուեալը որ մաս մը մարդիկ կը շարունակեն ապրիլ:

Դ. – «Օսմանցին բնաջնջելու մշակոյթ չունի, այնքան ատեն որ քաղաքական իր գոյութիւնը սպառնալիք ենթակայ չէ»: Արդեօք Ալեւիները կամ պալքաններ ժողովուրդները զանազան ժամանակներու մէջ տարբե՞ր պատմութիւն մը ապրեցան:

Ե. – «Հայերը հայրենադաւ ըլլալով, օրինաւոր է որ պատժուին»: Մէկուկէս միլիոն մարդ հայրենադա՞ւ էին: Թուրքերու մէջ ալ կային հայրենադաւներ. պետութիւնը ինչո՞ւ չմտածեց անոնք ալ տարագրել: Այսօր, Փ.Ք.Ք.–ի պատճառով Քիւրտերը դէպի արտասահման տարագրել օրինաւոր արարք մը կ'ըլլա՞յ:

Զ. – «Նոյն դէպքերուն Թուրքերու կորուստները 2·5 միլիոն եղած են»: Օսմանեան մարդահամարին համաձայն, այդ շրջանի մահմետական թուրք բնակչութիւնը 6 միլիոն չէ՞ր: Հայերը տարագրութեան ընթացքի՞ն յաջողեցան այդքան մարդ կոտորել: Թէ ոչ, արդեօք այս թիւր չափազանցուած ձեւով, Ի. դարու առաջին քառորդին արձանագրուած մահմետական բնակչութեան (ներառեալ Քիւրտերը) ամբողջութեան կորուստի՞ն կ'ակնարկէ:

Այն հաւաքականութիւններուն մէջ որոնց անցեալը հոգեբեկումներ ունի, «անվերապահութիւնը» միայն փոխադարձ յարաբերութիւններով կրնայ կրկին գոյանալ: Ոչ ոք կրնայ պնդել որ Հայերը այս առումով աւելի լաւ կացութեան մէջ են: Սակայն, այնքան ատեն որ վէրք բացածներուս նման խոտորումներ կը շարունակուին, կացութիւնը դիւրաւ չի կրնար փոխուիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 7 / 8)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄ ՈՒՆԻ, ՈՉ՝ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆ

Նախագահի խորհրդական Արամ Սարգսեան կը ճշդէ որ Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը ինքնավարութեամբ չի մնար Ազրպէյճանի կազմին մէջ եւ անոր ենթակայ չըլլար: Այս՝ Հայաստանի դիրքորոշումն է եւ ոչ թէ նախապայմանը բանակցութիւններէն առաջ: Ազրպէյճան կրնայ այս կէտին համաձայնիլ կամ չհամաձայնիլ: Նախապայման դնողը, կ'աւելցնէ Ա. Սարգսեան, Բաքուն է, երբ կը յայտարարէ որ Ղարաբաղը իր տարածքն է եւ բանակցութիւններու պէտք է երթալ այդ «իրողութենէն» մեկնելով: Ըստ Ա. Սարգսեանի բանակցութիւնները կը ձգձգուին Ազրպէյճանի ներքին կացութեան պատճառով: Նախագահական ընտրութիւնները եւ քաղաքական իրադարձութիւնները Ազրպէյճանը դրած են սպասողական դիրքի մէջ: Ա. Սարգսեան կ'աւելցնէ որ Բաքու նախապայմաններ դը–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԵԱՑՔ ԵՐԵՒԱՆԻՑ»

◆

Քաղաքական ասպարէզի գործօն դերը ձգելէ ետք, Հայաստանի անկախութեան Արտաքին Գործերու Ա. նախարարը Ր. Յովհաննիսեան հիմնադրած էր «Ռազմավարական եւ ազգային հետազօտութեան հայկական կեդրոն» մը: Քաղաքական վերլուծողներու կազմով մը, այդ կեդրոնը կը հրապարակէր իր ուսումնասիրութիւններուն, հետազօտութիւններուն, վերլուծումներուն արդիւնքները, Հայաստանի քաղաքական, հանրային սա կամ նա անցքին, երեւոյթին մասին:

Նոյն կեդրոնը հիմնադրած է վերլուծական ամսագիր մը որ կը կոչուի «Հայեացք Երեւանից». գլխաւոր խմբագիրն է Վալերի Այտինեան: Առաջին թիւը կը կրէ Ապրիլ 1 թուականը: Գունաւոր տպագրութեամբ, ճաշակաւոր ձեւաւորումով 54 էջնոց թերթ մըն է որ հրատարակուած է ոչ դասական ուղղագրութեամբ: Այդ առաջին թիւին խմբագրականը կ'ըսէ որ նոր նախագահին կապուած են ազգին միասնականութիւնը ամրապնդելու, Արցախեան հարցին արդար եւ բանական լուծում բերելու, կաշառակերութեան ու գանձագողութեան դէմ անզիջում պայքար տանելու յոյժ յոյսեր: Տակաւին կը սպասուի որ ան օրէնքին գերակայութիւնը հաստատէ, վերահաստատէ ընկերային խաղաղութիւնը, ապագայի հաւատքը, եւայլն:

Ամսաթերթին որպէս սկզբնակէտ, յատկանշական կը նկատուի ժամանակը երբ երկիրը կը գտնուի Ղարաբաղի շարժման տասնամեակին մէջ եւ երբ շատեր հալածուած՝ սովի ու աղքատութեան ուրուականէն, հեռացած են հարազատ օճախներէ: Ընդգծելով որ հզօր Հայաստան մը միայն կրնայ պատասխանել մարտահրաւէրներու, թերթին խմբագրութիւնը կ'ըսէ անկեղծօրէն թէ իրենք պատրաստի դեղատոմս չունին. այլ կ'առաջարկեն խորհիլ, վիճիլ, փնտռել՝ «գործի դնելով ազգի մտաւոր ողջ ներուժը Հայաստանում, Ղարաբաղում եւ Սփիւռքում»: Հետաքրքրական մեկնակէտ մըն է այս մէկը, թէեւ խմբագրութիւնը չի յայտներ թէ ի՛նչ ձեւով կիրարկութեան դնել կը մտածէ իր առաջարկը: Կայ նաեւ որոշ հակասութիւն մը այս առաջարկին ու ամսաթերթին անունին միջեւ: Եթէ նպատակն է ազգին ամբողջ մտաւոր ներուժը, երեք գլխաւոր հատուածներով – Հայաստան, Ղարաբաղ, Սփիւռք – գործի լծել, հատուածական մօտեցում մը, կամ առնուազն կանխակալ նախընտրութիւն մը կը մատնէ «Հայեացք Երեւանից» անուանումը: Մանաւանդ որ յաջորդող էջերուն մէջ իրեն հետ հարցազրոյցի մը ընթացքին Ր. Յովհաննիսեան կ'ըսէ թէ հանդէսին դերն է «աշխարհի անցուդարձին հայեացք ուղղել սեփական դիտանկիւնից»: Թերթը կը նկատէ նաեւ Հայաստանի քաղաքավարական անկախ միակ պարբերականը:

Թիւը որուն մէջ ամէնէն լայն տեղը կը գրաւեն Հայաստանի ու նաեւ շրջանի երկիրներուն, անոնց կարեւոր անցքերուն մասին վերլուծական գրութիւններ, ունի ժամանակագրական սիւնակներ ուր սեղմ տողերով տրուած են ժամանակակից ներքին ու միջազգային անցքերը, երբեմն պատկերազարդ: Ինչ կը վերաբերի վերլուծական յօդուածներուն, ամէնէն հետաքրքրականն է Ազատի Թադեւոսեանի «Վերադարձ "ժամանակների սկիզբ"» խորագրով գրութիւնը: Հոն, կայ 1998-ի նախագահական ընտրութեան նախօրեակին հերոս – հակահերոս ըմբռնումին մըշակումը ու այդ ակնոցով մօտեցում մը քաղաքական մարզը գլխաւորողներու. Լ. Տէր – Պետրոսեան, Ռ. Քոչարեան, Կ. Դեմիրճեան, նաեւ Վ. Մանուկեան, Ս. Բաղալեան: Ուշադիր վերլուծումի ենթարկուած են իւրաքանչիւրին ժողովրդականութեան, անկումին, հեռանկարներուն գլխաւոր գիծերը:

Ղարաբաղեան տասնամեակն ալ, որուն զուգադիպած է թերթին հրատարակութիւնը Մարուէլ Պետրոսեանի «Ջարթօնքի եւ հզօրացման տարիներ» էջէն զատ յետադարձ ընդարձակ հայեացքի մը մղած է ընկերաբան, հանրային գործիչ Լիւսմիլա Յարութիւնեանը: Ան պատասխանելով Մարինա Գրիգորեանի հարցումներուն, կը վերլուծէ 1988-ին բացուած «օղանցք»ը, Ղարաբաղեան շարժումին յայտնութեան պարագաները, որոնց մասին խօսելու ընթացքին չի վարանիր սէնարիօ բառին գործածութենէն: Խօսելով ներկային մասին, Լ. Յարութիւնեան կ'ըսէ թէ նոր դէմքերու սպասումին մէջ է եւ կը հաւատայ որ անոնք կը յայտնուին, քանի որ «արդէն յայտնուել են նոր գաղափարներ»:

Ամսագրին թղթակիցներէն Գայեանէ Մովսիսեան էջով մը ամփոփած է փողոցի բազմութենէն պատասխաններ որոնք տրուած են «Ի՞նչ էք ակնկալում Հայաստանի նախագահից» հարցումին: Սպասումներուն գլխաւոր տեղը կը գրաւեն Ղարաբաղի հարցը, աշխատանքը, ընկերային կեանքի անհաւասարութիւններուն ջնջումը, կարգ – կանոնը: Տրուած տասնեակ մը պատասխաններէ միայն մէկն է, պատմաբանի մը պատասխանը որ նաեւ կ'ակնկալէ Սփիւռք – Հայաստան բնականոն յարաբերութիւններ:

Վերլուծական ամսաթերթը վերջին էջերու մէջ ունի մարզական, արուեստի բաժիններ. վերջին էջը տեղ գտած են բանաստեղծութիւններ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԲ ՀԻՆ ՀՌՈՎՄԷԱՑԻՆԵՐԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ Կ'ԵՐԹԱՅԻՆ

Տարուան այս շրջանին, երբ արձակուրդի մեկնողներու շարանները լեռներ, գիւղեր, ամարանոցներ եւ ծովափներ կը լեցնեն, նոր կշռոյթ մը կը մտնէ այդ վայրերուն ձգտող անձերու կեանքէն ներս, տարբեր տարուան միւս ամիսներու կապանքներէն եւ պարտաւորութիւններէն, որոնց ընթացքին մարդ իրրեւ թէ պարտադիր բնակութեան վճիռին տակ գըտնուի:

Բայց, սխալ է կարծել թէ արձակուրդի երթալը նոր ժամանակներու վերաբերող սովորութիւն կամ պահանջ է: Արդարեւ, Ճուզէփփէ Փոնթիճճա կը գրէ թէ արձակուրդը Հռովմէացիները հնարեցին. ո՛չ արդիները, այլ հիները: Աշխատանքի տենդէն գրգռուած եւ գործելու անզիջող հրամայականին ամէնէն աւելի գերի ժողովուրդ մը միայն կրնար զանոնք կասեցնելու մասին երազել, որպէսզի յանկարծական պարապ մը բացուէր, որու ընթացքին անհատական եւ հանրային զբօսնէութիւնները կատէին: Իսկութեամբ «վաքանցա, վաքանս» (արձակուրդ) բառերը կը սերին «վաքարէ»էն (պարապիլ), որ կը նշանակէ բանէ մը ազատ ըլլալ: Սակայն նկատելի է որ հին շրջանին բառը հնարուած էր, բայց ոչ անոր գոյականը: Այս «պարտականութիւն»ը ձգուեցաւ յետագայ սերունդներուն, որոնք զայն երկար ժամանակ յետոյ իրագործեցին, ԺՁ.էն ԺԷ. դար, երբ «վաքանցա, վաքանս» բնորոշումները սկսան յատկանշել (նախ Ֆրանսայի եւ ապա Իտալիոյ մէջ), դպրոցները, կաճառները եւ խորհրդարանները փակելու շրջանը: Յետոյ, ԺԹ. դարուն, արձակուրդի գաղափարը ընդլայնեցաւ, որպէս աշխատանքի կասեցման փնտռուած շրջան մը: Եւ այսօր անիկա դարձած է ինքնին նոր աշխատանք մը, նոյնինքն արձակուրդի գացողներուն համար, որոնք իրենց լաւագոյն ուժերը տարուան ամէնէն յոգնեցուցիչ շրջանին կը յատկացնեն:

Բայց վերադառնանք հին Հռովմէացիներուն: Իշխող եւ վերի դասին մէկ հատուածին համար ժամանակաւոր կերպով «պարապիլ»ը աւելի հանդիսաւի համար էր քան թէ խոկումի, մինչ ուրիշ հատուածի մը համար՝ ընթերցումի, բնութիւնը վայելելու, բարեկամներու հետ զըրուցելու կամ վերանորոգող առանձնութիւն մը ապրելու: Այսպէս, հոգին հանդարտութիւնը, որ Սենեքայի եւ Պլուտարքոսի կողմէ իմաստասիրականօրէն պիտի արծարծուի, մէջոցը կամ պատրուակը կը դառնայ ամբոխէն հեռանալու, մինչ առանձնատուն վերադառնալը Կատուլլոսի, Ովրատիոսի եւ Պլինիոս Կրտսերի համար հանդէս մը կը դառնայ, ինքզինք վերադառնալու արարք մը: Այս վերջինը արձակուրդին դերադասնց գովքը կը հիւսէ երբ կը գրէ. «Ի՜նչ անխառն եւ ազնիւ կեանք...: Օ՜ անոյշ եւ անեղծ խաղաղութիւն, որեւէ զբաղումէ աւելի գեղեցիկ...: Օ՜ ծով, օ՜ ծովափ, դուք ինծի համար Մուսաներու իսկական տաճար մըն էք»:

Սակայն, եթէ հին Հռոմի մէջ պանդըխտային արձակուրդները գոյութիւն չունէին, փոխարէնը կային զանգուածային «հանդիսութիւն»ները: Այս հանդիսութիւնները կրօնական էին որոնք, խաղերու յատկացուած օրերուն առընթեր, Հռովմէացի աշխատաւոր դասակարգին տաղերները կը լեցնէին: Կլոտիոսի կայսրութեան շրջանին, 93 օրեր յատկացուած էին խաղերուն եւ 159 օրեր հանդիսութիւններուն: Երեք դար ետք, խաղերուն յատկացուածները 175-ի բարձրացած էին իսկ 200՝ (տարուան կէսէն աւելի) հանդիսութիւններուն: Լէուիս Մամֆորտ, այս թիւերը նկատի առնելով, «Քաղաքը պատմութեան մէջ» գիրքին մէջ կը գրէ. «Ոչ մէկ քաղաքային հաւաքականութիւն, ոչ իսկ իր կայսերականութեան գագաթնակէտին հասած Աթէնքը, երբեք նոյնքան ազատ ժամանակ չունեցաւ զայն ապուշ պարապմունքներով լեցնելու»:

Արձակուրդին կողքին, հին Հռովմէացիները հնարեցին նաեւ արեւի ճառագայթներէն մորթը թուխ դարձնելու արարքը, ինչպէս Ճորճօ Իէրանօ դիտել կուտայ: Մարսիալ, իր վերտառութիւններէն մէկուն մէջ, հետեւեալ ձեւով հրաժեշտ կուտայ ընկերոջ մը որ դիւղագնացութեան կ'երթայ. «Հանգիստ տո՛ւր, գեթ ամրան մը տեւողութեան, քաղաքային լուծէն նզմուած նիտիդ: Թող քու աներուած մորթդ արեւ ծծէ, ծարաւ յագեցնելու նման: Շատ գեղեցիկ պիտի դառնաս, այնքան ատեն որ հեռու գտնըւիս: Եւ երբ վերադառնաս, քու տժգոյն ընկերներդ քեզ պիտի չճանչնան, քու թուխ այտերուդ պիտի նախանձին...: Բայց Հռոմը վայրկեանի մը մէջ պիտի գողնայ այն գոյնը զոր նամբորդութիւնը քեզի շնորհեց. նոյն իսկ թէ եթովպիացիի մը նման սեւցած ըլլաս»:

Իսկապէս, հին Հռոմը շատ ապականած էր եւ քաղաքացիները բոլորը գունատ դէմքեր ունէին: «Հազիւ ետիս ձգած Հըռոմի ճնշիչ օդը, շուտով անդրադարձայ որ առողջութիւնս բարելաւուած էր», կը պատմէ Սենեքա, արձակուրդի ճամբան բռնած:

Թուխ դառնալուն առընթեր, Հռովմէացիները հնարեցին նաեւ մորթը օծելու արեւային խիւսեր: Գոյութիւն ունէր «չոր արեւ»ը, մորթը արեւին դէմ պաշտպանելու ոչ մէկ նիւթ քսելով մարմինին վըրայ, եւ կար այն զոր Կիկերոն իր բարեկամին, Ատտիկէին ուղղուած նամակի մը մէջ կը կոչէ «իւղոտարեւ», աղեղաններով եւ իւղերով պատրաստուած: Սակայն Սենեքա, «անոնք որոնք իրենց կեանքը արեւին տակ եփելով կ'անցընէին», կը դասէ ավերջանիկ եւ տաղտկալի մարդոց շարքին: Անոնց կեանքը կը նմանի անոնց «որոնք ժամեր եւ ժամեր կ'անցընեն վարսայարդարին մօտ» եւ անոնց «որոնք իրենց ժամանակը կը վատնեն գրական անպէտք հարցերու մասին զրուցելով»: Ապա կ'աւելցնէ թէ «ասոնք բոլորը լաւ մշակուած ձեւեր են՝ ոչինչ ընելու»:

Թերեւս այս է պատճառներէն մէկը, որ մեր ժամանակներու արձակուրդներու յատկացուած անթիւ ծանուցումներուն մէջ երբեք Սենեքայի անունին չենք հանդիպիր...:

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

ՎԱԼԱՆՍ

Հ. Բ. Ը. Մ.

Վալանսի Հայերը, յաճախ կը հպարտանան ըսելով որ, բացառիկ եւ օրիժինալ ձեռնարկները (անշուշտ հայկական) Վալանսէն է որ կը ծնին...

Վալանս, թէեւ պզտիկ քաղաք մըն է, բայց իր առաւելութիւններով չի նմանիր այն մեծ քաղաքներուն, որոնք՝ իրենք իրենց մէջ իսկ կորսուած են եւ ամէն օր, ինչե՛ր կը կորսուին ու կորսուած են իրենց մէջ...

Վալանսի Հայութիւնը, հայութեան եւ հայկականութեան իր վառ սիրտով, ընդհանրապէս եւ գործնականապէս տարբեր է այլ գաղութներէն:

Վալանս, հակառակ փոքր եւ համեստ քաղաք մը ըլլալուն եւ հակառակ իր փոքրաթիւ հայութեան, Եւրոպայի բոլոր Հայ գաղութներու ունեցած եկեղեցիներուն մէջ, ունի, լայնանիստ, տաճարանման մեծագոյն եկեղեցին: Կան ու կը գործեն նաեւ՝ 32 միութիւններ: Ունի նաեւ՝ հայկական ռատիօկայան մը: Եւ այս բոլորը, ամբողջ տարուան ընթացքին, առանց դըբար խաչաձեւելու եւ «հրմշտուքի», կը գործեն ու կը ծառայեն հայկականութեան:

Այնքան ատեն որ կայ ու կը մնայ Ռիւ Սէնէլը, Պուֆիէ Թաղամասը, Ռիւ Փոմփերին եւ Ռիւ Ֆավանթինը, Հայու հոգին եւ ներկայութիւնը չի կրնար խամրիլ Վալանսի մէջ...

Ահա թէ ինչու, վալանսահայը, միւս գաղութներու վրայ, յաւակնի առաջնակարգ եղած ըլլալու «հովեր առնելու»... բայց եւ այնպէս, Վալանսահայուն այս կարծիքին եւ կացութեան դիմաց, երբ արդար մօտեցում ցոյց տանք, կարելի է ըսել որ՝ եթէ ոչ յաճախ բայց, երբեմն, ե՛ւ երբեմն յաճախ ալ՝ իրաւունք ունին:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Եւրոպայի երիտասարդական 10-րդ հանդիպումներէն ետք, տակաւին իրենց «յոգնութիւնը չառած», Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Վալանսի երիտասարդները, օրիժինալ գաղափարը ունեցան, այս տարի «Մայրերու Օր»ը իրենք կազմակերպել եւ տօնել մայրերուն: Գաղափարը իսկապէս օրիժինալ էր, որովհետեւ աշխարհի ամէն կողմը եւ Վալանսի մէջ ալ, միշտ կիներն են որ կը կազմակերպեն այս հանդիսութիւնը, զիրար կը յարգեն, կը «խնկարկեն» իրենք զիրենք եւ վերջ...

Բայց, այս տարուան «Մայրերու Օր»ուան տօնը, Վալանսի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի սրահին մէջ, Յունիսի երկրորդ Շաբաթ գիշերը, բոլորովին տարբեր փայլ, հմայք եւ նշանակութիւն ունէր, որովհետեւ, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի ամբողջութեամբ լեցուած սրահին մէջ, այս անգամ, մայրերը եւ ծնողները հանգիստ բազմած, իրենց զաւակներն էին որ կը սպասարկէին ճաշը, կը գործադրէին օրուան պատշաճ յայտագիրը եւ Տիկին Մարի Կօչկարեանը պատուոյ մայր ընտրելով կ'ամբողջացնէին օրուան հանդիսութիւնը:

Յունիսի վերջին Շաբաթ գիշերը, դարձեալ երիտասարդները, Վալանսի զուգորդ, Հայաստանի Իջեւան քաղաքի աշակերտներուն գրենական պիտոյքներուն հայթայթման օգտակար դառնալու համար, դարձեալ օրիժինալ գաղափարը ունեցած էին, զուտ երիտասարդական երեկոյ մը կազմակերպելու եւ նիւթական ապահովելու...

Ամենուրէք, միշտ տեսած ենք որ՝ տարեցներ եւ հարուստներ եղած են նման դրամահաւաքներու կորիզը:

Այս անգամ, Օլիվիէ Մարգարեան, գաղափարը յղացած էր ռոք – էնտ ռոլի ունկնդրութեան (առանց պարելու) երեկոյթ մը կազմակերպել եւ Վալանսի փոխ – քաղաքապետ, դարձեալ երիտասարդ, Նուպար Քէշիշեանի եւ քաղաքապետարանի ամբողջական նեցուկը վայելելով, Փալէ տը լա Ֆուարի Խափաս սրահին մէջ, երիտասարդական խանդավառ եւ յաջող երեկոյ մը հրամցուցին Օլիվիէն եւ իր նըւագախումբը:

Այս բացառիկ երեւոյթով ձեռնարկը, իր էութեան եւ խորքին մէջ, ռոք – էնտ ռոլի ազմուկէն տարբեր, անուշութիւն եւ արժէք մը ունէր, երբ դիտենք թէ՝ ընդհանրապէս ամենուրէք, երիտասարդները, իրենց կարիքներուն եւ ծախքերուն համար, միայն կը ստանան, եւ ահա, Վալանսի երիտասարդները, իրենք այս նախաձեռնութեամբ, ոչ թէ միայն ստանալու, այլ տալու ալ՝ ճաշակը եւ գիտակցութիւնը ցուցաբերեցին:

Ինչ աղուոր բան է երիտասարդ ըլլալ եւ ինչ երջանկութիւն է, անոնց դրական շարժումները տեսնել ու ապրիլ:

Ապրիք տղաք: Ա. Փ.

ՆՈՐ ՋԼԱՄԱՐՏ ԲԵԼԱՌՈՒՍԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԻՋԵՒ

Արեւմտեան լրատուամիջոցները մեծ արձագանգ չտուին օտար դիւանագէտներու բելառուս նախագահին կողմէ իրենց դեսպանատուներէն վտարումին: Մինչդեռ հարցը միջազգային գայթակղութիւն մը ստեղծելու ամէն տուեալ ունէր: Տեղւոյն վրայ Բելառուսները այդ վտարումին մէջ իրենց նախագահին խիզախութեան մէկ ապացոյցը կը տեսնեն: Հպարտութեան շեշտով մը կ'ըսեն թէ Լուկաշէնկօ հերոս մըն է, ոչ ոքէ վախ ունի: Անոնք իրենց նախագահը կը նկատեն բելառուս Դաւիթը որ հարուածած է արեւմուտքի Գողիաթը:

Լեհ լրագրող մը այլ ակնոցով կը դիտէ պատահածը: Կ'ըսէ թէ խորքին մէջ ան միայն դիւանագիտական հարց մը չէ, այլ դէմ յանդիման կը ձգէ Բելառուսը եւ Եւրոպան: Լուկաշէնկօ երբ կը վտարէր դեսպանները, շատ լաւ գիտէր ըրածը: Նախ, առաւ ան մեծ ժողովրդականութեան կ'արժանանար, այնպէս որ աղքատացած, յետադիմած երկրին մէջ ուշադրութենէ պիտի վրիպի ընդհանուր թշուառութեան մէջ անասհման պերճանք ապրող քանի մը տասնեակ ընտանիքներու առանձնաշնորհը: Երկրորդ՝ յաջողեցաւ դեսպանատուներու հարցով քօղարկել աւելի կարեւոր բաներ. օրինակ, բոլորը կը գանգատէին որ այդ դեսպանատուները միշտ ջուրի ու ելեկտրականութեան խզումներ կ'ունենային: Բայց ոչ ոք կը նկատէր որ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի այդ սահմանագիծին վրայ, Ռուսաստանի ու Լեհաստանի միջեւ որ ՕԹԱՆ-ի ապագայ անդամ մըն է, մենատիրութեան ու ամբողջատիրութեան կեդրոն մը կը ստեղծուէր:

Բելառուսը երկիր մըն է ուր նախագահի մը կամքը կը փոխարինէ նոյնիսկ միջազգային օրէնքները: Կղզի մըն է ան ուր տակաւին կանգուն է խորհրդային գաղափարախօսութիւնն ու վարչաձեւը որ կրնայ ազդել Ռուսաստանի մէջ քաղաքական ուժերու, քանի որ երկու երկիրները միացումի դաշինքով մը կապուած են իրարու:

Կայ ներքին ազդեցութիւնն ալ: Լուկաշէնկոյի քայլով երկրին ժողովրդավար ընդդիմութեան համար ա'լ աւելի դժուարացաւ արեւմուտքի դեսպաններու հետ շփումը որ արդէն տկար մակարդակի վրայ էր: Այլեւս գրեթէ ոչ մէկ օժանդակութիւն կրնան յուսալ անոնցմէ:

Բացուած կը նկատուի նոր ջլամարտի շրջանը որուն խորքին առ այժմ տեղ գրաւած է բնակավայրերու խնդիր մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, 11 հոգիէ բաղկացած հայկական պատուիրակութիւն մը որ կ'ընդգրկէր Սոֆիա գործող հայկական կազմակերպութիւններու համադրիչ խորհուրդի անդամներ եւ Փլովտիւի հայկական եկեղեցական հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Կարօ Անդրէասեանը, Յունիս 10-ին ընդունած է Պուլկարիոյ նախագահին կողմէ: Խօսակցութիւնը կեդրոնացած է Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պաշտօնական կրօնք ընդունելուն 1700-ամեակը եւ Սոֆիայի մէջ, Հայաստանեայց նոր Եկեղեցիի մը կառուցումը: Այս մասին, Պուլկարիոյ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Թեմական Խորհուրդի ատենապետը՝ Օննիկ Քիրագեան յայտնած է թէ ցայսօր մայրաքաղաքին Հայերը իրենց իսկական աղօթավայրը չունին, բայց շնորհիւ Պուլկար պատասխանատու հաստատութիւններու կողմէ ցուցաբերուած հասկացողութեան ի մօտոյ Սոֆիայի մէջ, պիտի բարձրանայ Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ գանգակատունը: Նախագահը փափաք յայտնած է ներկայ գտնուիլ օծման արարողութեան: Հ.Բ.Ը.Մ.-ի եւ Հ.Օ.Մ.-ի մասնաճիւղերու ատենապետուհիները խօսած են իրենց բարեսիրական կազմակերպութիւններու մասին: Տեղւոյն հայ մամուլի («Երեւան», «Վահան» եւ «Հայեր») եւ հայ լեզուի մասին խօսած է «Երեւան»ի գլխաւոր խմբագիր Վարդանոյշ Թոփաքպաշեան: Երիտասարդութեան մասին (Ուսանողական Միութիւն) տեղեկութիւններ տուած է Օր. Սիլվա Մարտիրոսեան: Փլովտիւի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ վերանորոգման 170-ամեայ տարեդարձին մասին ալ խօսած է Գ. Անդրէասեան եւ հրաւիրած է նախագահ Ստոյանովը Փլովտիւ, Սեպտեմբերին, երբ կը նշուի այդ 170-ամեակը: Հայ Դատի Յանձնախումբին ատենապետն ալ՝ Ֆիլիփ Մեսրոպ ակնարկած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին Պուլկարիոյ Ազգային Ժողովին կողմէ: Հ.Մ.Ը.Մ.-ի մասին խօսած է Խորէն Քիրագեան: Հանդիպումը վերջ գտած է ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

* * *

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Յունիս 24-ին իր մահկանացուն կնքած է իրաւաբան Մուսա Փրէնս հայութեան ծանօթ իր հայանպաստ կեցուածքին եւ գործունէութեան համար: Հեղինակն էր հատորի մը խորագրուած՝ «Արմէնոսիտ»: Ծնած էր 1925ին, իրաւաբանութեան եւ քաղաքական գիտութեանց տոքթորա ունէր: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 26-ին Սոտէքոյի Մար Անթոնիոս Եկեղեցին:

ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ԿԸ ՆՊԱՍՏԵՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ

Յաճախ կը կարդանք որ յիշողութիւնը վերաշխուժացնելու եւ զօրացնելու լաւագոյն ձեւը մտքի մարզանքներն են, բայց եւ այնպէս անոնք առանձինն բաւարար չեն մեզ դաւաճանող յիշողութիւնը վերաշխուժացնելու համար:

Մասնագէտներու կարծիքով, մարդուս սննդառութիւնը շատ կարեւոր դեր կը խաղայ յիշողութեան վերաշխուժացման միջոցառումներուն մէջ եւ, հետեւաբար, սերտուած ճաշացուցակ մը մեծապէս կրնայ նպաստել մեր յիշողութեան զօրացման:

ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒԷՔ ԻՒՂԵՐՈՒՆ

Իւղերը ամբաստանուած են մեր առողջութեան վնասող բոլոր չարիքներով: Ճիշդ է, որ անոնց չափազանցուած սպառումը զանազան հիւանդութիւններու դուռ կը բանայ անոնցմէ յիշենք՝ քոլեսթերոլը, Թրիկլիսերիտը, սրտանօթային հիւանդութիւնները, եւ այլն... Բայց եւ այնպէս իւղերը կը կազմեն մեր ուղեղին հիմնական տարրերը եւ անոնց անբաւարարութիւնը մեր մարմնին մէջ, կրնայ ուղղակի ազդել եւ վնասել ուղեղին լաւ գործունէութեան: Հետեւաբար, սահմանափակելով հանդերձ անոնց գործածութիւնը, պէտք չէ բոլորովին հրաժարիլ անոնցմէ:

Միւս կողմէ, բնապլխները ուղեղին կ'օգնեն, որպէսզի «նէօրոններուն» միջեւ դրդիչները փոխանցող քիմիական լրատարներ արտադրէ:

Վերջապէս, ուղեղը գործելու համար ուժանիւթի պէտք ունի, իսկ այդ ուժանիւթը շաքարն է, նախընտրաբար դանդաղ շաքարը:

Բացի այս երեք գլխաւոր նիւթերէն (իւղ, բնապլխ, շաքար) ուղեղը անկասկած որ պէտք ունի հանքայիններու, քանի որ անոնք շատ կարեւոր դեր ունին մեր ամբողջ մարմնին մէջ: Հոս յիշենք, որ ուղեղը 50 անգամ աւելի մանկանէզ կը պարունակէ քան արիւնը, հինգ անգամ աւելի պղինձ եւ 2 անգամ աւելի զինկ...

ՕԳՏԱԿԱՐ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

× Ուղեղը լաւ սնանելու համար ահաւասիկ ցանկը կարգ մը ուտելիքներու, հանքայիններու եւ կենսանիւթերու, որոնք անպակաս պէտք է ըլլան մեր առօրեայ ճաշացուցակէն:

× Պի. 9 կենսանիւթը (կամ Ֆոլիք Թթու) ինչպէս նաեւ Պի. 6 եւ Պի. 12 կենսանիւթերը, որոնց պակասը անքնութիւն, յիշողութեան խանգարում եւ ջղագրգռութիւն կը պատճառեն: Այս կենսանիւթերը կը գտնենք լեարդին, կաղինին, սոմոն ձուկին, կովու միսին եւ կաթնեղէններուն մէջ:

× Ա., Իօ. եւ Սի. կենսանիւթերը, որոնք ուղեղին բջիջները կը պաշտպանեն կանխահաս ծերութենէ զանոնք կրնանք գտնել լեարդին, կարագին, ձէթին, ցորենի սերմին, կաղինին եւ պտուղներուն մէջ:

× ՍԵԼԵՆԻՈՄԸ, որ կը պաշտպանէ Իօ. կենսանիւթը: Զայն կը գտնենք ծովային պտուղներուն, ձուկին, լեարդին եւ հացին մէջ:

× ՊՂԻՆՁԸ կը նպաստէ բջիջային շնչառութեան: Զայն կը գտնենք լեարդին, ընդեղէններուն, հաւկիթին եւ ցորենի սերմին մէջ:

× ԶԻՆԿԸ, որուն պակասը հոտառութեան եւ համերը զանազանելու կարողութիւնը կը տկարացնէ. զայն առաւելաբար կը գտնենք ծովային պտուղներուն եւ լեարդին մէջ:

× ԻՈՏԸ իր կարգին կը նպաստէ ուղեղին լաւ գործունէութեան, հետեւաբար պէտք է սպառել այն աղերը, որոնք իոտով օժտուած են (տուփին վրայ կարդալ եւ ստուգել):

× ՄԵԿՆԵԶԻՈՄԸ իր կարգին կենսական է ուղեղի բջիջներու լաւ գործունէութեան: Զայն կը գտնենք քաքաոյին, տուրմին, նուշին, հացին եւ ընդեղէններուն մէջ:

Ահաւասիկ բոլորիս մատչելի կենսանիւթերու, հանքայիններու կամ զանոնք պարունակող ուտելիքներու ցանկը, որմէ ինքզինք պէտք չէ զրկէ ոեւէ անձ, յատկապէս նիհարցնող սննդականոնի հետեւողը, երբ արագ արդիւնքներու հասնելու համար յաճախ միատեսակ կ'ուտէ, յատկապէս իւղերը զեղչելով: Այսպիսինները երկար չեն դիմանար, քանի որ թէ՛ անոնց ուղեղները եւ թէ մկանները ատեն մը ետք տեղի կուտան եւ կը թերանան իրենց գործունէութեան մէջ:

«Ս. Փ.»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ
Կրօնական – գրական – բանասիրական պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ պատրիարքութեան
Յունուար, Փետրուար, Մարտ 1998
P.O. Box 14235, Jerusalem, Israël

ԱԲԻԳ ԱՒԱԳԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՏԵՆԴ

ԺԱԼԷՆ

Եօթներորդ պտոյտից զգացի, որ ինքնաթիռն ինձ չի ենթարկւում: Թողեցի ղեկն ու նայում էի պտտուող գետնին, մտածում էի՝ ահա այս է այն բոլորը, որը կոչւում է վերջ: Փակեցի աչքերս եւ այնտեղ տեսայ աշխարհը՝ սեւ շորեր հագած հարազատներիս, գերեզմանատան ծառուղիները, մարդկանց, որոնց հանդիպել եմ կեանքում եւ մարդկանց, որոնց յետոյ պէտք էր հանդիպէի... Հաֆէզ... Թումանեան...

Հարիւր յիսուն մետրի վրայ ինքնաթիռը պտոյտից հրաշքով դուրս եկաւ: Միայն մի ակնթարթ ես տեսայ հորիզոնը, տեսայ Ալբորզի ձիւնապատ շղթան, գիւղեր, որոնք նոր էին արթնանում: Մինչեւ հասցրի ղեկը բռնել, ինքնաթիռը ձախ կողքով եւ այլանդակօրէն խփուեց գետնին: Եղաւ մի պահ, որ մտածեցի՝ հիմա պէտք է որ պէնզինի պաքը պայթի: Չպայթեց:

Յետոյ ոչինչ չեմ յիշում...

Զինուորական հիւանդանոցից ինձ դուրս գրեցին չորս օր յետոյ՝ ճակատս ու ձախ թեւս վիրակապերով: Գլխաւոր բժիշկն ասաց.

– Փա՛ռք Աստծոյ, ամէն ինչ բարեյաջող անցաւ: Ձեր գեներալը հեռախօսով մեզ սպառնաց: Ներքեւում ձեզ սպասում են. պէտք է գնաք շտապ, այսինքն՝ գեներալի մօտ: Փառք Աստծոյ:

Ես լաւ գիտէի այդ փոքրիկ, սեւ «Ֆորտ»ը. գեներալն այն ուղարկում էր կարգապահ օդաչուներին շտապ տանելու եւ պարգեւատրելու համար, ուղարկում էր նաեւ անկարգապահներին զնդան տանելու:

Զինուոր վարորդը պատուի կանգնեց: Ես ուրախացայ, որ կենդանի եմ, ուսերիս վրայ ուսադիրներ կան, որ ամառուայ երկինքը ինչքան խորն է ու կապոյտ:

Հասանք ռազմաօդային շտաբ:

– Լսում եմ ձեզ, գեներալ, – ասացի:

Գեներալն ակնոցն ուշադրութեամբ դրեց թղթերի դէզի վրայ, թեք նայեց ինձ ու ասաց.

– Պետական ինքնաթիռ ես ջարդում եւ լո՞ւռ ես:

– Ես հարցրի դուրս գալ պտոյտից, գեներա՛լ, – ասացի, – Խալիլին, Ահմադիանը, ինչո՞ւ ենք հեռու գնում, հէնց մեր Բալային, չկարողացան ինքնաթիռը պտոյտից հանել եւ բերել, նստեցնել դաշտում, իսկ ես բերեցի:

– Դու մի' ճչայ, – զայրացաւ գեներալը ու վեր կացաւ:

Հիմա նա քայլում էր գրասեղանի ու աթոռների արանքներով:

– Հը՞մ պետական ինքնաթիռ ես ջարդում:

– Հասցրի դուրս գալ պտոյտից, գեներա՛լ, – ասացի, – երբ Խալիլին ընկաւ ու ջարդուեց, դուք ասում էիք...

– Շա՛տ բան էի ասում, իսկ դու մի' ճչայ, վերջապէս ես գեներալ եմ:

Ես մտածեցի՝ «վերջապէ՞ս...»:

Նրա անունը Խոսրովի էր, բերել, դրել էին մի տեղ, որտեղ պէտք չէր: Նստում էր գրասեղանի ետեւ. քարտուղարուհիները թղթեր էին բերում ստորագրելու համար, նա է՛ւ ստորագրում էր, է՛ւ մտածում՝ «շան տղերքը գիշերը հպլոնան լակեն, վաղն օդային վարժութեան օր է, վեր կ'ընկնեն, կը սատկեն»:

– Մայոր Ռեզվանին կանչէք, – ճչաց նա դռներին:

Մայոր Ռեզվանը ներս մտաւ, ոտքերով պատուի կանգնեց, ինձ ժպտաց:

– Զեկուցէ՛ք, – հրամայեց գեներալը:

– Ամէն ինչ կատարուած է դիտաւորեալ, գեներա՛լ, – զեկուցեց մայորը, – բոլոր ստուգումներն ապացուցում են:

Չորս օր առաջ ձեզ իրազեկ դարձրի:

Դուրս եկայ համբերութիւնից.

– Սո՛ւտ է, մայո՛ր, շտապային գրասենեակները եւ օդաչուներին մի' խառնէք իրար:

Գեներալը բռունցքը հարուածեց աթոռի թիկնակին.

– Լռե՛լ: Ո՛չ ոք իրաւունք չունի այստեղ ճչալու:

– Ես ձեզ իրազեկ դարձրի... – սկսեց մայոր Ռեզվանը, բայց ինչ լա՛ւ էր, որ գեներալը նրան էլ ընդհատեց.

– Լա՛ւ, շնորհակալութիւն, գնացէ՛ք:

Մայորը նորից պատուի կանգնեց ու գնաց:

Ընդարձակ, շքեղ սենեակում մնացինք ես եւ գեներալը: Նա ձեռքերը մէջքին քայլում էր գորգի վրայ, մէկ ինձ էր նայում, մէկ գրասեղանին դիզուած թղթերին:

– Համառօտ եւ մանրամասն զեկուցի՛ր, – ասաց նա, – ինչպէ՞ս ստացուեց:

Ես ժպտացի: Նա արագ շուռ եկաւ եւ բռնեց իմ ժպիտը:

– Պետական ինքնաթիռ ես ջարդում եւ ծիծաղո՞ւմ ես, – ճչաց նա, – քեզ կը յանձնեմ դաշտային դատավարութեան. իսկ դու կարծեմ լաւ գիտես, թէ այդ ինչ է նշանակում: Այստեղ ռազմաօդային շտաբ է, ես ձեր գեներալն եմ, իսկ դու ծիծաղո՞ւմ ես, ի՞նչ է, կրկէ՞ս ես եկել:

– Ո՛չ, գեներալ, – ասացի:

– Իսկ ինչո՞ւ ես ծիծաղում

– Գեներալ, դուք ասում էք՝ «համառօտ եւ մանրամասն»:

Նա կանգնեց պատուհանի մօտ: Ես նայում էի նրա մէջքին եւ զգում էի, որ նա հիմա սպասում էր իր արտասանած յիմարութեան տպաւորութիւնը յաջորդը սենեակից. մինչեւ այն կը փախչէր, շուռ եկաւ պատուհանից եւ հրամայեց.

– Մանրամա՛սն:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

նելով, նկատի չառնել քաղաքական իրողութիւնները եւ անշրջելի փոփոխութիւնները, որոնցմէ մէկն այն է որ Ղարաբաղ 10 տարի է արդէն անկախ պետութիւն է։

Լ Ղ Հ
ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ Ա. ՆԻՍՏԸ

Յուլիս 7-ի ԼՂՀ կառավարութեան նիստին նախագահ Ա. Ղուկասեան շնորհաւորելով նոր կազմը, ընդգծած է միասնական եւ համախմբուած ջանքերու անհրաժեշտութիւնը, քանի որ միայն ներկայի պատասխանատու վիճակէն դուրս գալ կարելի է այդ միջոցով։ Այդ նիստին որոշուած է Տնտեսութեան եւ ֆինանսներու նախարարութիւնը անուանել Ֆինանսներու նախարարութիւն, կառավարութեան գործերու կառավարչութիւնը՝ կառավարութեան աշխատակազմ, կենսաթոշակային եւ զբաղուածութեան ֆոնտը՝ պետական կենսաթոշակային հիմնադրամ։ Նոյն որոշումով լուծուած են չարք մը վարչութիւններ ալ։

ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇԷՆՔԸ ՎԱՃԱՌՈՒԱԾ

Յուլիս 7-ի մամուլի ասուլիսի մը յայտնի եղած է որ 1995-ին վաճառուած է Նկարիչներու Միութեան շէնքը. տեղեկութիւնը փոխանցած է Միութեան անդամ Ս. Մուրատեան։ Նախագահ Պ. Հայթայեանի եւ «Աղաբեկեան – Բեգ Ինթէրնէշըներ» սեփական ձեռնարկութեան միջեւ նոյն տարին շէնքին 300 հազար տոլարի վաճառքին մասին պայմանագիր ստորագրուած է, այն պայմանով որ գումարին կէսը տրուէր միութեան. սակայն մինչեւ այսօր տրուած է միայն 70 հազար տոլար։ Աւելի ետք ձեռնարկութիւնը չկարենալով փոխարժէքը վճարել, գրաւի դրած է շէնքը ու առենին ալ գրաւէն չհանելով, դրամատունը որոշած է աճուրդով ծախել զայն։ Այդ աճուրդին շէնքին տէր եղած է «Միլլէթ» իրանեան դրամատունը։ Այդ բոլորին միութեան անդամները տեղեակ դարձած են միայն ամիս մը առաջ ու դիմած Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Մշակոյթի նախարարին։

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

RECHERCHE

Recherchons pour affaire de famille
Madame MAISSIAN Nevarth
née à CESAREE (Arménie)
le 14 Juillet 1920
de nationalité arménienne
veuve de Mr VARTANIAN Vartan

pour toute information, prière de contacter le

Cabinet Généalogique RICHARD

tél. 01 43 22 59 25

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը, Մոնմորանսիի հանգստեան տան դաշտահանդէսին առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Բժիշկ Սերժ Գազանճեան, Պր. Արման Եափգարտաշեան 2000-ական Ֆր., Տիկին Մօրան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Թորոսեան 1000-ական Ֆր., Պր. Անտրէ Եափգարտաշեան 700 Ֆր., Տիկնայք՝ Ժան Առաքելեան, Նուարդ Պօյաճեան եւ Պր. Ժագ Գալճեան 500-ական Ֆր., Պր. Կրէկուար Գալայճեան 200 Ֆր.։

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յուլիս 11, տօն է Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն։

Այս առթիւ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Colonie de vacances de Bellefontaine séjour Août 1998

Nous invitons tous les parents à inscrire leurs enfants pour le séjour du mois d'août à Bellefontaine auprès de la section la plus proche de leur domicile ou en téléphonant au siège social au 01 48 24 46 57

Une fête champêtre sera organisée le dimanche 9 août.

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;

— Fête champêtre avec chants et danses;

— Buffet assuré midi et soir;

— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

—— Venez nombreux ——

Un car est prévu au départ de Marseille le 11 juillet

23h00 : 13 bd de Cazoran - St Jérôme au croisement avenue de la Figone et du 24 Avril 1915 (près du poste d'essence Beaumont)
23h30 : devant la poste de Marseille Cannebière - Réformés
Retour le dimanche 12 juillet après le match.

Renseignements au: 04 91 61 10 82 ou 04 91 50 68 71

ՔՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՈՒԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՑԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի խաբաղոկ

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 10
VENDREDI
10 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01.47.70.86.60 Fax : 01.48.00.06.70
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.417 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.417

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՐԻՒՂԸ ՉՆՉԵԼ ԿՈՒՏԱ՞Յ ԲԱՔՈՒԻ ՊԱՏԻԺԸ

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը օգնելու համար ամերիկեան քարիւղի ընկերութիւններուն որ Կասպից ծովու ուժանիւթի պահեստներէն բաժին ունենան, Յուլիս 8-ին Գոնկրէսին առաջարկած է ջնջել Ազրպէյճանի կիրարկուած պատիժները: Խնդրոյ առարկայ պատիժները սահմանուած էին Հայաստանի պարտադրուած շրջափակումին պատճառով: Իսկ այսօր Ազրպէյճան բանալի երկիրը կը նկատուի որմէ կախում ունի Կասպից ծովու քարիւղի կարեւոր հանքերուն շահագործումը: Նախարարութեան առաջարկին դէմ արտայայտուող ծերակուտականներ գտնուած են որոնք կանխահաս նկատած են պատիժները ջնջելու տրամադրութիւնը, յառակայէս նախագահական ընտրութենէն առաջ եւ երբ երկրին մէջ ժողովրդավարութեան դէմ բազմաթիւ ոտնձգութիւններ կ'արձանագրուին: Նոյն վէճին ընթացքին Արտաքին երկու փոխ-նախարարներ Սէսթանովիչ եւ Կրոսման կրկնած են թէ ԱՄՆ-ու կառավարութիւնը առանց այլեւայլի կը զօրակցի քարիւղատարի այն ծրագրին որ Բաքուն պիտի միացնէ Միջերկրականին, անցնելով Թուրքիայէն: Աւելցուցած են որ կառավարութիւնը խստիւ կ'ընդդիմանայ Իրանէն անցնելիք ամէն քարիւղատարի, այն պատճառաբանութեամբ որ այդ երկիրը ահաբեկչական կազմակերպութիւններու նեցուկ կը կանգնի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆ շատ խիստ կերպով դատապարտեց Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի քարիւղի համաձայնագիրը Կասպից ծովու պահեստներու բաժանման վերաբերող: «Որեւէ երկկողմանի համաձայնագիր չեղեալ է եւ ի զօրու չէ, Իրան երբեք պիտի չճանչնայ» յեշտած է Արտաքին Նախարարութեան բանբերը՝ Մահմուտ Մոհամմատի: Ըստ Իրանի, շրջապատող 5 պետութիւնները պէտք է ամբողջական համաձայնագիր մը ստորագրեն Կասպից ծովու հարստութեան արդար եւ հաւասար բաժանումի մը շուրջ: Թեհրան գտնուող Թիւրքմէնիստանի նախագահը՝ Նիազով նոյն տեսակէտն ունի եւ պահանջեց որ համաձայնութիւն մը գոյանայ հինգերու միջեւ (Ռուսաստան, Ղազախստան, Թիւրքմէնիստան, Ազրպէյճան, Իրան) ինչ որ Ռուսաստանի ալ սկզբնական դիրքն էր, բայց ի վերջոյ տեղի տուաւ Ազրպէյճանի: Համաձայնագրէն ետք, երկու հակամարտ ճակատ սահեծուած է: Մէկ կողմ՝ Իրան եւ Թիւրքմէնիստան որոնք կը խորհին թէ Կասպից ծովը լիճ մըն է որու հարստութիւնները պէտք է բաշխուին հինգերուն միջեւ, միւս կողմ՝ Ազրպէյճան, Ղազախստան եւ Ռուսաստան, ըստ որոնց ծով մըն է ազգային յստակօրէն ճշդուած սահմաններով:

ՆԻԺԵՐԻԱՅԻ ընդդիմադիր ղեկավարը՝ Մոշուտ Ապիոլա մեռած է Յուլիս 7-ին, զոհ «սրտի տագնապի» մը ինչ որ չի համոզեր բոլորը, մանաւանդ ոչ աղջիկներէն մէկը որ կ'ըսէ թէ հայրը թունաւորուած էր: Երկու օր ետք ազատ պիտի արձակուէր: Խօսակցութեան մէջ էր ամերիկեան կառավարութեան բանագնացներուն հետ, երբ սկսած է հազալ, մարիլ եւ քիչ ետք մեռած է հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր: Ամերիկացիք դիազննութիւն կը պահանջեն: Ապիոլա մեծահարուստ գործարար մըն էր որ 1993-ին պահանջած էր նախագահական ընտրութեան յաղթանակը, ընտրութիւնը զոր զինուորականները ջնջած էին եւ բանտարկուած էր 1994-ին: Ծնած էր 1937-ին: Բախտով Պարսից Շահին քրոջ քովը գտնուած է օդանաւի մը մէջ, ինչ որ առիթ եղած է առասպելական պայմանագրեր ստորագրելու եւ կրցած է արագօրէն հարստանալ: Ջերմեռանդ մահմետական, հանդուրժողութիւն քարոզած է, օգնած եկեղեցիներու կառուցման, ժողովրդական դարձած է իր բարեգործութեամբ: Իր մահը, որու բընական բնոյթը կասկածելի է, ծանր բախումներու առիթ տուած է եւ 48 ժամ ետք արդէն 20 մեռեալ կար:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ օդատորմիղին ծանր փոխադրութիւններու Մկինսքի բաժնին արտօնուած է բնականոն գործունէութեան վերադառնալ, օդանաւի մը անկումէն ետք դրուած վեցամսեայ արգելքը վերջ գտած ըլլալով: Ռուսական բանակի «Կարմիր աստղ» թերթէն լուրը տալով «էր է Գոսմոս»ը, կ'ըսէ թէ այդ միաւորը աշխարհի ամէնէն մեծ ռազմական օդանաւերը կը գործածէ փոխադրութիւններու համար: Այդ օդանաւերէն են «Ռուսլան»ները որոնք 21 մրցանիշի տէր են այս մարզին մէջ: Սակայն, անոնց հպարտութեան մեծագոյն առիթն է Սպիտակի երկրաշարժէն ետք Հայաստան փոխադրուած մարդասիրական օժանդակութիւնը: Այդ շըրջանին «Ռուսլան»ները փոխադրած են տասը հազար հոգի, 370 պիւլտոզէր եւ 1800 թոն ապրանք, կատարելով 692 թռիչք:

ԺՈՍՓԷՆ հրաժարեցաւ տուրք դնելէ աշխատանքի վերաբերող ինչքերու վրայ, գոհացում տալով գործատիրութեան եւ դժգոհ ձգելով իր բազմատարր մեծամասնութեան, որոշ հոսանքներ, ինչպէս համայնավարները: Նախարարապետին համար բարգաւաճումը լաւ ճամբու մէջ եւ գործատէրերը կրնան ներդրումներ ընել եւ աշխատանք ստեղծել:

ԵՓԵՍՈՍԻ Մարիամ Աստուածածնին ուխտատեղին 2000 թուականի զբօսաշըրջութեան պատրաստելու համար որոշուած է ճոպանուղի մը կառուցանել, դիւրացնելու համար զբօսաշրջիկներու այցը: Թուրք մամուլը կը գրէ թէ քրիստոնեայ համայնքը դէմ է ծրագրին որուն յատակագիծը պատրաստուած է «Սիմենս» ընկերութեան կողմէ: 16 — 17 միլիոն ֆըրանքի այդ ծրագրին համար դիմում կատարուած է Վատիկանի, որպէսզի վաւերացուի եւ ընդդիմադիրները լռեն:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ հեռատեսիլը արգիլուեցաւ եւ 15 օր պայմանաժամ տրուեցաւ հեռատեսիլի գործիք ունեցողներուն որ յանձնեն, հակառակ պարագային ծանր պատիժներ նախատեսուած են: Միւս կողմէ Թալիպան քաղաքապօրքեր, մըտրակներով զինուած ստիպած են Քապուլի փողոցներու անցորդներուն (Յուլիս 8-ին) որ Գուրանի հատուածներ արտասանեն, փաստ ըլլալու համար որ լաւ գիտեն: Այս քննիչները, առիթէն օգտուած են, ստուգելու համար մօրուքներու երկարութիւնը: Այրերը պէտք է ձգեն որ մօրուքը բուսնի, առանց արտօնութիւն ունենալու կտրելու:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջանը, հրաւային թաղամասերը բազմաթիւ հրդեհներ պատճառ եղած են որ բնակիչներ տեղափոխուին: Յուլիս 9-ին հրշէջները կրցած էին մարել բոլոր օճախները: Յայտնուած է որ բոլորն ալ ոճրային արարքներու հետեւանք են:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ պահպանողական կառավարութիւնը յաջողած է օրէնք մը քուէարկել տալ Ծերակոյտին որ կրկին խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Ապորիժէններու կալուածային իրաւունքները ի նպաստ մեծ կալուածատէրերուն: Ապորիժէնները բուռն հակադրեցութիւն ունեցած են եւ յայտնած թէ Բարձրագոյն Ատեանին պիտի դիմեն:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Մասխատով ընդունած է վարչապետ Բասայեւի հրաժարականը: Ան միայն վեց ամսուան համար ընդունած էր այդ պաշտօնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, ութ վերջին տարիներու ընթացքին, ոճիր, բռնաբարում, կողոպուտ 51% յաւելում կրած է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆԸ՝ ՖՐԱՆՍԱ - ՊՐԱԶԻԼ

Յուլիս 8-ին, Սէն - Տընիի մարզադաշտին մէջ է որ Ֆրանսա տարաւ ակնկալուած յաղթանակը, 2 — 1 պարտութեան մատնելով Խրուաթիան եւ որակուելով աւարտականին համար, որ տեղի կ'ունենայ նոյն տեղը, կիրակի, Յուլիս 12-ին:

Եթէ Ֆրանսացիները երեք անգամ կէս աւարտականներու հասած են համաշխարհային բաժակի մրցաշարքերուն, առաջին անգամն է որ աւարտականի կը հասնին: Առաջին կօլը, սակայն, Խրուաթները նըշանակեցին, բայց հազիւ քանի մը երկվայրկեան ետք Ֆրանսա արդէն կրցաւ հաւասարեցնող կէտը նշանակել: Աւելի ուշ, կրկին Թիւրամն էր որ երկրորդ կէտով մը կ'ապահովէր Ֆրանսայի յաղթանակը:

Մրցումին ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահը՝ Ժ. Շիրաք, վարչապետ Լ. Ժոսփէն, բազմաթիւ նախարարներ, քաղաքական թէ արուեստի ճիւղերու անձնաւորութիւններ: Զաղրէպէն եկած էին նաեւ իրենց խումբին զօրավիգ եղողներ, գլխաւորութեամբ Խրուաթիոյ նախագահ՝ Թիւճմանի:

Խաղին աւարտին Ֆրանսական կողմի խանդավառութիւնը աննախընթաց էր, Շիրաք որ ֆութպոլիսթի շապիկ մը ի ձեռին եկած էր, յաղթանակէն ետք հագած է շապիկը որ թիւ 23-ը կը կրէր:

Աւելի քան 300 հազարի հասնող բազմութիւն մը ողողած է Շան - զ'Էլիզէն ուր մինչեւ առաւօտեան ժամը 4, ոգեւորութեան կոչքին պատահած են միջադէպեր: Գողցուած են բազմաթիւ կառքեր, կին մըն ալ բռնաբարուած է:

Խանդավառութիւնը տարածուած էր նաեւ գաւառը եւ տասնեակ հազարաւորներ փողոց իջած են Մարսէյլ, Լիոն, Թուլուզ եւ ընդհանրապէս բոլոր քաղաքները: Լիոն բնակող կին մը լսած է որ նման պատկեր մը չէր տեսնուած քաղաքին մէջ Ազատագրութեան օրէն ի վեր:

Մեծ հանդիպում մըն է որ տեղի կ'ունենայ Կիրակի, դէմ առ դէմ հանելով Ֆրանսա եւ Պրազիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 8 / 9)

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

«Արմէնփրէս»ի թղթակից Զարուհի Բարսեղեան կեդրոնական դրամատան լըրատուական ծառայութեան ղեկավար նըշանակուած է: Իսկ հեռատեսիլի տնօրէն Տ. Նաղդալեանի հրամանով լուրերու «Լրաբեր» յայտագրին տնօրէն նշանակուած է Արմէն Արզումանեան:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒՍ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄ

Կառավարութեան Յուլիս 7-ի խորհըրդակցութեան յայտնուած է որ այս տարի կը նախատեսուի սեփականաշնորհել երեք հիւանդանոց: Անոնք են «Արաբկիր» բըժշկական կեդրոնը եւ երկու հիմնարկներ: Մինչեւ 2001-ի ծրագիրը կը ներփակէ ուրիշ վեց հիւանդանոցներ ալ:

ՆՈՐ ԳԻՐՔ 1937 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Առերեսում — Անի» հրատարակչատունը լոյս ընծայած է Արմենակ Մանուկեանի, գրական ծածկանունով՝ Արման Ամիրկեան, նոր գիրքը՝ «Անմեկնելի են Աստուծոյ ճանապարհները»: Հեղինակը բնաբան էընտրած Գարեգին Ա.ի խօսքերէն՝ «Հաւատում եմ, որ մահը միայն մերն է, բայց՝ ոչ ազգինը», «Հայ ազգը հողի վըրայ ծառ մնաց ... մեր արմատները խորն են»: Արմենակ Մանուկեան, Հայաստանի լրագրողներու միութեան, Միջազգային լրագրողներու Դաշնակցութեան եւ միջազգային ռազմագիր գրողներու (Մոսկուա) անդամ է: Երկար ատեն աշխատելով Հայաստանի Պետական Ապահովութեան մարմիններու մէջ (ներկայիս ալ Ազգային Ապահովութեան գնդապետ է) կրցած է խորապէս ուսումնասիրել 30-ական թուականներու եւ յաջորդող տարիներու դաժան շրջանները: Գրքին յառաջաբանին մէջ, Ներսէս Աթաբեկեան ինքնատիպ կ'որակէ հատորը զանազան տեսակէտներով՝ կառուցուածք, գրելաձեւ, նշում եւ գիտական պատմաբանի մօտեցում:

ԱՐՍԷՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆ ԱՅՆՇԹԱՅՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Արսէն Մելիքեան, «Տիգրան» պետական փակ բաժնետիրական ընկերութեան տընօրէնը ընտրուած է Բնութեան եւ Հանրութեան գիտութիւններու Այնշթայն միջազգային Ակադեմիայի (Մոսկուա) անդամ: Որոշումը տուած է Ակադեմիայի գիտական խորհուրդը նկատի առնելով Ա. Մելիքեանի գիտական եւ ստեղծագործական վաստակը տիգայնի գեղագիտական եւ արդիւնաբերական տիգայնի ասպարէզներուն մէջ: Արսէն Մելիքեան շարք մը հատորներ հրատարակած է Վարազդատ Ցարութիւնեանի եւ Մուրատ Հասրաթեանի հետ եւ հեղինակ է շուրջ 30 գիտական ուսումնասիրութիւններու:

ՔԻԼԼԱՐԱ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

— 1 —

Վաթսուն հազար տարիէ ի վեր աբորիճիններու անհամար սերունդներ եկեր անցեր են այս կտոր մը հողի ու ջուրի հանդիպումին, խօսեր են կենդանիներու ու ծառերուն հետ, սիրեր ու ատեր են՝ բայց ոչ մէկ վայրկեան խորհեր են գիր գտնելու, բառ արձանագրելու, նաւ ու տաճար կառուցանելու, քար յղկելու եւ բնակարան շինելու մասին: Պարեր են «տիճըրիտու»ի միապաղաղ եղանակներով, ծառերու կոճղերուն կեղեւները խըժնամքով հաներ, լուացեր, տափակցուցեր ու նկարազարդեր են՝ բայց ոչ մէկ մնայուն կոթող ձգեր են ժամանակի ու Պատմութեան հետ իրենց պայքարը յաւերժացնող: Սակայն 1805-ին, Սիտնիէն տասնըհինգ քիլոմեթր հիւսիսային կէտին վրայ էր որ անգլիացի պոռպռացող կալանաւոր թիապարտներ, զաժան վերակացուներու հսկողութեան տակ եկեր առաջին անգամ ոտք դրեր էին եւ ամիսներով, տարիներով ծառ կտրեր են, ժայռ փշրեր են, կենդանի որսացեր են հալածելով եւ գիրար գանկատելով՝ մինչ չուրջի անտառին ծառերուն արանքէն զիրենք դիտեր են սարսափահար ու շուարած աբորիճինները: Տեսարանը իրապէս ցնցիչ եղած ըլլալու է բնիկներուն համար, որոնք կը գուրգուրային ապրող բնութեան վրայ, եւ իրենց սրբացած «տինկոներուն» (տինկոն վայրի շուն է, որուն տաք մարմնին փաթթուած կը քնանային ձմեռ գիշերները, ու մինչեւ այսօր ալ օդին պաղութիւնը իրենց գրկած ու պառկած շուներուն թիւով կը չափեն), կամ քանկարուներուն համար մասնաւոր աղօթք ու պչջումի ու ողբի երգեր հներեր էին: Այդ եղերական օրերէն տասը տարի վերջն էր, որ 1821 Ապրիլ 5-ին կառավարիչը այդ հողաշերտը Ճոզէֆ Ֆիտըն կոչուած մէկուն ծախած էր: Պիտի անցնէին տասնամեակներ, բարեպաշտ ու մոլեռանդ մի ոմն այրի տկին Ճէն Մաք Կիլիվրէ աղջկանց դըպրոց մը պիտի բանար իր հիւղակին կից, բնակչութիւնը պիտի շատնար, աբորիճինները պիտի անհետանային իրենց հայրենիքէն, եւ արդէն հարուստ մարդիկ պիտի գնէին հողը, երկաթուղին պիտի հասնէր մինչեւ այդ կողմերը, կայարան պիտի շինուէր 1899-ին...: Եւ ի վերջոյ, օրուան կալուածատէր ջոջերէն մին, Ճէյմս Ճորճ Խուրբրող, որուն ձեռքերուն վրայ բնիկներու արիւն շատ չկար, արուարձանին անունը պիտի դնէր Քիլլարա, որ աբորիճին լեզուով «միշտ տեւական հոն» կը նշանակէ: Բայց նախախնամութիւնը ուրիշ իմաստ տուեր էր այդ բառին, ու լքեր էր, որ լեզուին տէրերը մաքրուէին հոնկէ:

Այսօր, Սիտնի սայտըրներուն համար (այդպէս կը կոչուին Սիտնիցիները), Քիլլարան բոլոր արուարձաններուն մէջէն ամէնէն շնորհալի, ընտիր ու գրաւիչն է, ուր բնակութիւն հաստատած են մեծ մասով բարեկեցիկ, հին, տոհմային աւանդութիւններու կառչած, շաքարախտէ, յօդացաւէ, քոլեսթէրոլէ տառապող ընտանիքներ: Կայսերական փառքի մը ժդղունած ցոլքին մէջ ապաստանած գըլխաւորաբար անկլօ-սաքսոն այս բնակչութիւնը որ դեռ Թագուհիին միսթիքով կը տաքցնէ իր տկար պաղող սիրտը, հաւանաբար միակն է իր տեսակին մէջ, որ կը պայքարի ամերիկեան քաղաքակրթութեան վարակիչ ու, իրենց զատումով՝ գռեհկացուցիչ ազդեցութեանց դէմ: Քիլլարա, որ մօտաւորապէս քսան հազարնոց արուարձան մըն է, ոչ «մոլ» ունի, ոչ Շոփինկ սէնթըր, ոչ պէնզինի կայան, ոչ կառաժ, ոչ Մաք Տոնըլտ, ոչ Փիցա Հաթ, ոչ չինական կամ Թայլանտի ճաշարան, ոչ ոստիկանատուն, ոչ ալ դրամատուն: Բոլոր արուարձաններէն միակն է, որ իր ծառաստանները, ծաղկաւէտ պարտէզները կրցած է պահել իրենց նախկին ճոխութեամբ եւ անմեղութեամբ: Քիլլարան առագաստի գիշերը իր տարփաւոր փեսան կորսնցուցած ու կէս դարէ ի վեր անոր կարօտով ու երազով ապրած հարսն է, որ կը մերժէ ամէն սակարկութիւն կեանքի հետ:

Հազիւ ոտք կոխած Սիտնի, մեր հայ բարեկամները մեզի հասկցուցին, թէ չորս ճամբայ կը բացուէր մեր առջեւ կամ տուն մը կը գնենք, կամ տուն մը կը վարձենք, կամ յարկաբաժին մը կը գնենք՝ կամ ալ, Աստուած մի արասցէ՝ հատ մը կը վարձենք: Եւ աւելցուցին՝ «Ինքզինքը յարգող ամէն Հայ՝ իր անձնական տունը կ'ունենայ»: Մենք ալ գացինք եկանք վերջին լուծումը ընտրեցինք – 11 – 635, Փասիֆիք Հայուէ, Քիլլարա: Առաջին շաբաթը որ հաստատուեցանք այդ յարկաբաժնին մէջ, մեր տանուտէրը մեզ իր տունը հրաւիրեց, երեկոյեան ժամը 6-ին՝ «ծանօթանալու համար շէնքին միւս բնակիչներուն»: Անմեղ – անմեղ մենք ալ գացինք իր յարկաբաժինը ու շքեղ բազկաթոռներու եզերքը նստած՝ անձկագին սպասեցինք մեր դրկիցներուն: Եւ ահա մէկ մէկ եկան ու սենեակը լեցուցին կոկիկ, բարեդէմ բարեկիրթ եւ առանց մեզի նայելու իրարու հետ մեղմօրէն խօսող պառաւներ, որոնք քիչ ետք սկսան մեզ հարցափորձել մեր ամէն ինչի մասին: Աւելի ուշ էր որ հասկցանք, թէ քննութիւն անցուցեր էինք այդ գիշեր եւ այդ կիները եկեր էին ստուգելու, թէ այս «ոչ – անկլօ – սաքսոն»ները, այս «ուոկ»երը արժանի՞ էին այդ շէնքին մէջ ապրելու, Քիլլարայի բնակիչ ըլլալու... որովհետեւ աւստրալիական ընկերութիւնը (այս ալ աւելի ուշ հասկցանք) երեք խաւերու կը բաժնուի: Անգլիացիք, Սկովտիացիք եւ Իրլանտացիք՝ իշխող խաւն է, տէրը երկրին հարստութեան ու քաղաքական ուժին: Անկէ յետ՝ կան ներգաղթողները – Արաբ ու Թուրք, Իտալացի, Հայ, Չինացի եւ 75 այլ ազգեր: Ասոնք են ստորադաս բայց հանդուրժուած «ուոկ»երը: Եւ վերջապէս՝ աբորիճինները, որոնք մաս կը կազմեն բնութեան քարին, ծառին ու տինկոյի աշխարհին: Մենք տակաւ իրարու վարժուեցանք, մենք տանելի ուոկեր ու իրենք՝ հին, երջանիկ օրերու յիշատակները իրարու անվերջ պատմող, ամուսինները շատոնց մեռած այրի աւստրալիացի կիներ: Նոյնիսկ կարելի եղաւ, հազար զգուշութեամբ, քիչ մը մտերմանալ ու մեր վերջնական բաժանումի պահուն արցունք տեսնել անոնց սառած, կապոյտ աչքերուն մէջ:

Քիլլարայի ողնաշարը Փասիֆիք Հայուէյն է, որ ամբողջ Աւստրալիոյ շրջանը կ'ընէ, կարծեմ հինգ հազար քիլոմեթր ու կեանք կուտայ մեր արուարձանին իր անդադրում երթեւեկով, աճարկու, տիւ ու գիշեր ոռնացող աղմուկով: Ամբողջ Քիլլարան այդ մայր ճամբուն մէջ մէկ քիլոմեթր երկարութիւն կը գրաւէ միայն, բայց երկրին հանքային ու այլ արտադրութիւնը անոր կռնակէն կ'անցնի քսանչորս անիւով վիթխարի բեռնակառքերու մէջ լեցուած, ապականելով օդն ու ականջները, եւ մխրճուելով դէպի Սիտնի տանող արուարձաններու նեղ, խճողուած փողոցները: «Ողնաշար»ը տառացի իմաստով է գրեթէ ու անոր երկու կողմերէն հողը վար կը սահի դէպի դաշտային շրջաններ եւ աննկարագրելի Թաղեր: Քիլլարա սակայն շատ կապ չունի այդ դղըրդուն, ապականիչ հոսքին հետ, տարածուն, ծառախիտ եւ այլամերժ պարտէզներու մէջ թաքնուած են իր բազմայարկ, հնօրեայ տուները, որոնց խորհրդաւոր երեւոյթին ետին կ'ապրին նոյնքան անթափանցելի «Aussi»ներ, ապաստանած իրենց ոճրապարտ նախնիքներէն ժառանգած ցեղապաշտ ոգիին տուած հպարտութեան մէջ: Այս մտայնութեան վրայ վերջերս եկաւ աւելցաւ նոր բարդոյթ մը – ամբողջ 19-րդ դար աբորիճիններու վրայ ցեղասպանութիւն կատարած ըլլալու մեղադրանքն ու ատոր արդիւնք՝ յանցանքի զգացումը: Եւ այս բարդ հոգեվիճակին հետ, այդ քիլլարացիները դեռ պիտի համակերպին ապրիլ հեշտամոլ, ապաբարոյ ու գերարդիական բազմացեղ երիտասարդութեան մը հետ, որուն աղմուկը, թմբուկային ախորժակները, կանկ-ային եւ մաֆիոզական արկածախնդրութիւնը այնքան վտանգաւոր դարձուցած են այդ խարխուլ ու խոցելի քալուածքով, նրբահիւս մազայարդարանքով պտոյտի ելած պառաւներն ու ծերուկները: Փասիֆիք Հայուէյը ինքն իր կեանքը ունի, զոր շուրջի անդորրութեան մէջէն շալկած կը տանի հեռաւոր նաւահանգիստներու եւ ուղեւորին մէջ իրեն սպասող անհամբեր, տարաշխարհիկ անուններով, մեծղի եւ ժանգոտած նաւերը: Դիւցազներգական որակ մը կենսունակութիւն կուտայ անոր, մինչ մայր երակի մը արեան գնդիկներուն նման կառքերը կը սուրան ետ ու առաջ անվերջանալի ծէսի մը նման: Ահա այս թոհուբոհին մէջն է որ ես ալ կը մըտնեմ՝ երբ վար կ'իջնեմ իմ ամէնօրեայ քայլամարզանքիս, դէպի կարտըն ու ետ:

Երրորդ յարկի խաղաղ, ներհայեաց մթնոլորտէն առտուան ժամը 10-ը 10 անց վար իջնել ու դուրս ելլել մեր շէնքի շըրջափակէն (տարօրինակ, անհասկնալի պատճառով մը մեր բնակարանի մուտքին Պլու Միսթ անունը դրած են) կը նշանակէ յանկարծ մաս կազմել մայրուղիին շարժումին ու ժխորին: Յիսուն քայլ դէպի աջ՝ եւ արդէն ճամբուն միւս կողմը կը տեսնուէին չորս խանութներ, որոնք Քիլլարայի կեդրոնը կը նշանակեն: Կը պարունակէ տունի առուծախի վեց գրասենեակ, որոնք քով քովի շարուած, մահացու մրցակցութիւն կ'ընեն յաճախորդ գողնալու կռուին մէջ: Բայց բուն շահեկանը՝ փիցայի խանութն է, որ երկու Հայեր կը դարձնեն տարիներէ ի վեր, Գէորգ Աչճեան եւ Գէորգ Պզտիկեան: Ամէն առտու ժամը 8-ը քառորդ անց, Պի-Պի-Սի-ի լուրերը առնելէ ետք, պէտք է հանդիպիմ իրենց. սանկ տասը վայրկեան մը խօսինք «ազգին գործերուն» մասին, ողբանք՝ ամէն աւանդապահ Հայու նման, Աւստրալիոյ ընկերային կեանքի յոռի երեւոյթները, սուրճ մը խմենք, տամ իրենց անթիւ հայ թերթերը, որ կուգան ինծի («Ասպարէզ», «Կամք», «Յառաջ», «Հորիզոն», «Մասիս», «Անկախութիւն», «Հայրենիք», «Արմէնիա», եւայլն) որպէսզի տանին իրենց տան անդամներուն ու շրջանակին: Տարիներով գաղութին ու անմիջական իրականութեան հետ, ու յաճախ հայութեան զանգուածին իմաստութեան ու փորձառութեան հետ կապս եղան անոնք, ու նաեւ միակ խանութը, ուր Քիլլարայի մէջ աշխատող բանուորութիւնը, պաշտօնէութիւնը ու հանգստեան կոչուած մարդիկ կուգային օրաթերթ մը, սանտուիչ մը, ծխախոտ մը կամ սուրճ մը առնելու: Անցեալ տարուան Նոյեմբերին, խանութը Հոնկ – Քոնկէն չինացի մը գնեց ու անմիջապէս կրկնապատկեց վարձքը – երեւոյթ մը որ ընթացիկ է Սիտնիի եւ ամբողջ նահանգին մէջ: Եւ մեր Հայ տղաքը ստիպուեցան պարպել ու լքել խանութը, մնայուն յաճախորդներու արտասուաթոր աչքերուն առջեւ...: Ամիսներէ ի վեր պարապ մնացած է խանութը, որուն առջեւէն անցած ատենս չեմ կրնար չյիշել մեր Հայ տղաքը, գրեթէ միակ անմիջական կապս հայութեան զանգուածին հետ:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԷՌԵԱՆԻ ՏԽՈՒՐ ՁԱՅՆԸ

Ահաւասիկ աշխատասենեակիս գիշերային լռութեանը մէջ այս իրիկուն յանկարծ ինծի կը մօտենայ ան որ պիտի չուզէի որ մօտենար: Այո՛, ան այն ամենավերջին գրչեղբայրս, սենեակիս այն ամենավերջին բնակիչն է որ պիտի ուզէի որ մօտենար քովս ու խօսէր ինծի հետ: Որովհետեւ պիտի չուզէի լսել իր ձայնը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ հակակրա՞նք ունիմ անոր նըկատմամբ, չե՞մ սիրեր զինքը: Ո՛չ: Ընդհակառակն: Իրեն նկատմամբ ունեցայ եւ միշտ ալ ունիմ ո՛չ միայն մեծ համակրանք, այլ նաեւ մեծ հիացում: Ուրեմն ինչո՞ւ պիտի չուզէի որ մօտենար ինծի: Որովհետեւ կռուա՞ծ ենք իրարու հետ, հակամարտութի՞ւն ունեցած ենք: Այդ ալ չէ: Ես իրեն հետ երբեւէ կռիւ չունեցայ: Ընդհակառակն, ան եւ ես միշտ պահեցինք մեր բարեկամութիւնը: Մինչեւ վերջ: Մինչեւ այն շրջանները երբ ան ծանր պիտի հիւանդանար ու պիտի անհետանար գրական մեր բեմէն, զոր ան արդէն վաղուց լքած էր: Մինչեւ վերջ մէկզմէկու նկատմամբ պահեցինք բարեկամութիւնը: Ուրեմն ինչո՞ւ պիտի չուզէի որ այդ սիրելի Զաւէն Պիպէռեանը մօտենար ինծի, նստէր քովս ու պահ մը նայէր թէ ի՞նչ կ'ընեմ, ի՞նչ կը գրեմ:

Այս հարցումին պատասխանը պահուած է սրտիս խորերուն մէջ: Պիտի չուզէի Զաւէն Պիպէռեանը տեսնել քովս, որովհետեւ գիտեմ որ ան իբրեւ առաջին գործ՝ հեգնական արտայայտութեամբ մը ինծի պիտի հարցնէր.

— Ի՞նչ է, տակաւին այս անպէտ գործո՞վ կը զբաղիս: Տակաւին հայերէն թե՞րթ կը հրատարակես, տակաւին հայ գրականութի՞ւն կը մշակես:

Ես սրտիս մէջ ցաւ մը պիտի զգայի այս հարցումին դիմաց: Գլխով պիտի հաստատէի:

— Այո՛, կը շարունակեմ: Ես չեմ վհատած: Տակաւին թերթ կը հրատարակեմ, տակաւին գրականութիւն կ'ընեմ:

Պիտի խնդար իր այդ հեգնական նշանաւոր ժպիտով եւ պիտի շարունակէր.

— Ե՞րբ պիտի հասկնաս որ զուր տեղ կ'աշխատիս: Զգէ՛, ուրիշ զբաղում չկա՞յ:

Ես պիտի նայէի այդ տաղանդաւոր բարեկամիս որ մեր գրականութեան նուիրած է այնքան թանկագին ու հետաքըրքրական վէպեր ու պատմուածքներ, որ մեր հրապարակագրական կեանքէն ներս ստորագրած է անմոռանալի ինչ ինչ յօդուածներ, որ հանդիսացած է ընկերային դատերու քաջարի պաշտպան: Պիտի նայէի ու պիտի հասկնայի թէ ինք այս խօսքերը կ'արտասանէր պարզապէս այդքան երկար տարիներու աշխատանքէ վերջ դառնացած ու յուսախաբ եղած ըլլալուն համար: Անկեղծօրէն կը հաւատա՞ր որ զուր տեղ կ'աշխատէի, կը հաւատա՞ր որ այլեւս աւելորդ տխմարութիւն էր զբաղիլ հայ մամուլով ու հայ գրականութեամբ: Կրնա՞ր հաւատալ: Եթէ չէր հաւատար, ինչո՞ւ այնքան վճռական ու ջլատիչ ոճով կը ձաղկէր այն աշխատանքը որուն նուիրուած էի, ինչո՞ւ կը ջանար փլցնել հաւատքիս պատերը, զիս առաջնորդել դէպի կասկածամտութիւն ու վհատութիւն: Իսկ եթէ իսկապէս այլեւս կը հաւատար իր ըսածներուն, Աստուա՜ծ իմ, այնքան տաղանդաւոր գրող մը ինչպէս կրնար կռնակ դարձնել մեր գրականութեան: Ի՞նչպէս կրնար կոտրել իր գրիչը ու ուրիշներն ալ հրաւիրել գրիչ կոտրելու:

Այո՛; ահա թէ ինչու պիտի չուզէի որ մօտենար ինծի ու դարձեալ հարցնէր թէ կը շարունակէ՞ի իմ այս «տխմար» աշխատանքս: Որովհետեւ ինծի համար դիւրին պիտի չըլլար այնպէս ձեւացնել թէ չէի ազդուեր իր այդ ջլատիչ հարցումէն, դիւրին պիտի չըլլար վճռական շեշտով պատասխանել որ ես համակարծիք չէի իրեն հետ, թէ չէի փոխուած, թէ ես, հակառակ ինչ ինչ դժուարութիւններու ու դառնութիւններու, տակաւին եռանդուն, քառասուն տարի առաջուան հաւատքով, խանդավառութեամբ ու երջանկութեամբ կը շարունակէի ընել այն ինչ որ կ'ընէի ահաւասիկ: Ինծի համար դիւրին պիտի չըլլար ըսել այս բոլորը, որովհետեւ հակառակ որ ան պիտի չվախնար զիս ջլատելէ, ես պիտի վախնայի զինք ջլատելէ՝ իրեն բացատրելով որ ան իրաւունք չունէր դառնութիւններու դիմաց պարտուելու ու դասալիք ըլլալու: Ի՞նչ ըսէի իրեն: Իր դառնութեան վրայ նոր դառնութի՞ւններ աւելցնէի: Եթէ դառն յուսախաբութիւնը ապրելակերպ մը դարձած էր իրեն համար, հիմա ես այդ ապրելակերպը ձաղկելով նոր հիասթափութի՞ւն մը աւելցնէի անոր վրայ:

Ո՛չ, պիտի չընէի այդ բանը, չլսել պիտի ձեւացնէի իր ակնարկութիւնները, եւ, նիւթը պիտ փոխէի իր որպիսութիւնը հարցնելով, օդէն ջուրէն պիտի խօսէի, մանաւանդ պիտի հետաքրքրուէի իր առողջական վիճակով:

Զաւէն Պիպէռեա՛ն:

Երեւոյթ մըն էր ան մեր գրականութեան կալուածէն ներս, նաեւ անառակ որդի մը մեր գրականութեան մէջ, մէկը որուն նմանը քիչ կուգայ, որուն յարգը դիւրին չէ հասկնալ: Տասնամեակներ շարունակ ան մեզ ցնցեց իր գրականութեամբ ու գաղափարներով, երբեմն հանդիսացաւ դրօշակիրը ընկերային պայքարներու, մեր գրականութեան մէջ յեղաշրջումներու մարտահրաւէր կարդաց, բայց ամէն բանէ առաջ տուաւ իրապաշտ ու առողջ գրականութեան մը օրինակը: Ես պիտի չուզէի՞ որ զինքը յիշէի իր այդ ուժեղ դիմագծութեան մէջ, փոխանակ հիմա իր անուան մէջ տեսնելու այն հիասթափուած ու դառնացած տխուր ու հիւանդ մարդը, որ իր կեանքի վերջին շրջանին կարծես մերժեց իրը նկատել այն ինչ որ այնքան յաջողապէս կառուցած էր իր ամբողջ կեանքի ընթացքին:

Ռ. Հ.

ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՃԻՇԴ ԵՒ ՍԽԱԼ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ԳԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— 1 —

◆ ՆԱԽԱՃԱՇԻՆ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ՈՒՏԵԼԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է

ՍԽԱԼ։ Նոյնիսկ քարեձեւ, նիհար անձ մը պէտք չունի նախաճաշը ծանրաբեռնելու։ Անհրաժեշտ է, որ նախաճաշը ըլլայ այլազան եւ հաւասարակշռուած․ ընդգրկէ պտուղ մը, կաթնեղէն մը, հացահատիկ կամ կտոր մը հաց, հաւկիթ մը, եւայլն։

— 2 —

◆ ՑԵՐԵԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 4-ԷՆ ԱՌԱՋ ԿԵՐՈՒԱԾ ԻՒՂՈՏ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐԸ ՉԵՆ ԳԻՐՑՆԵՐ

ՃԻՇԴ։ Պայմանաւ, որ այսուհանդերձ չչափազանցուին։ Արդարեւ, նախընտրելի է օրուան ընթացքին սպառել իւղոտ ուտելիքները՝ գանոնք «այրելու» ժամանակ ունենալու համար։ Ընթրիքին կերածները «այրելու» բաւարար ժամանակ չունին եւ, հետեւաբար, կը կուտակուին։

— 3 —

◆ ՃԱՇԻ ԺՈՒՄ ՄԸ «ՑԱՏՔԵԼԸ» ԿԸ ՆԻՀԱՐՑՆԷ

ՍԽԱԼ։ Քանի որ նման բան մը կը մղէ, որ յաջորդ ժումին աւելի՛ ուտենք։

— 4 —

◆ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԷ ՄԸ ԵՏՔ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԿԸ ԳԻՐՆԱՆՔ

ՃԻՇԴ։ Եթէ խիստ սննդականոն մըն է, բնական սնդառութեան վերադարձը բնականաբար գիրութիւն կ՚ենթադրէ։ Հետեւաբար աստիճանական վերադարձ մը աւելի տրամաբանական եւ թելադրելի է։

— 5 —

◆ ԴԱՆԴԱՂ ՈՒՏԵԼՆ ՈՒ ԼԱՒ ԾԱՄԵԼԸ Կ՚ՕԳՆԵՆ ՆԻՀԱՐՆԱԼՈՒ

ՃԻՇԴ։ Իւրաքանչիւր պատառ երկարօրէն ծամելով՝ կշտանալու զգացումը աւելի շուտ կուգայ եւ, հետեւաբար, նուազ կ՚ուտենք եւ նուազ ալ կը գիրնանք։

— 6 —

◆ ՄԱՐԶԱՆՔԸ ԿԸ ՆԻՀԱՐՑՆԷ

ՍԽԱԼ։ Մարզանքը չի նիհարցներ, բայց հետեւողական ձեւով կիրարկուելու պարագային կը նպաստէ մարմնին բարեձեւութեան եւ սլացիկ տեսքին։ Մարզանքը նաեւ կ՚օգնէ, որ սննդականոնի մը դադրեցումէն ետք կիլօն չգիրնանք։

— 7 —

◆ ԵԹԷ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ ԿՐԿԻՆ ԳԻՐՆԱԼ, ՊԷՏՔ Է ԴԱՆԴԱՂՕՐԷՆ ՆԻՀԱՐՆԱԼ

ՃԻՇԴ։ Շատ արագ կորսուած քիլոները շատ արագ ալ կը վերադառնան։ Բժիշկները սկզբունքով կը թելադրեն, որ մնայուն նիհարնալու համար ամիսը մէկ քիլոյէն աւելի պէտք չէ նիհարնալ։

— 8 —

◆ ԿԻՆԵՐՈՒՆ ՄԱՐՄԻՆԸ ԱՒԵԼԻ ԻՒՂ ԿԸ ՊԱՐՈՒՆԱԿԷ, ՔԱՆ ԱՅՐԵՐՈՒՆԸ

ՃԻՇԴ։ Իւղը կնոջ ծանրութեան 18-էն 25 առ հարիւրը, իսկ այրերուն 10-էն 15 առ հարիւրը կը կազմէ։

— 9 —

◆ ԱՅՐԵՐԸ ԱՒԵԼԻ ՊԷՏՔ Է ՈՒՏԵՆ, ՔԱՆ ԿԻՆԵՐԸ

ՃԻՇԴ։ Բժշկականօրէն հաստատուած է, թէ այրերուն մօտ ջերմուժի պահանջը աւելի բարձր է, քան կիներուն։ Արդարեւ, այր մը օրական շուրջ 2·200 ջերմուժի պէտք ունի, իսկ կին մը՝ 1800։

— 10 —

◆ ՈՐՔԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸԼԼԱՆՔ, ԱՅՆՔԱՆ ԴԻՒՐԻՆ ԿԸ ՆԻՀԱՐՆԱՆՔ

ՃԻՇԴ։ Որքան ուշացնենք սննդականոնի մը ձեռնարկելը, այնքան իւղի պահեստները կը կուտակուին մեր մարմնին մէջ։ Մարմինը, իր կարգին, կը վարժուի այս յաւելեալ պահեստին, որ ժամանակի ընթացքին դժուար կ՚ըլլայ անկէ ձերբազատիլը։ Հետեւաբար նախընտրելի է շատ կանուխէն առաջքը առնել գիրութեան։

— 11 —

◆ ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄԷՆ ԱՒԵԼԻ ՊԷՏՔ ՉԷ ԿՇՌՈՒԻԼ

ՃԻՇԴ։ Օրէ օր եւ ժամէ ժամ մեր ծանրութիւնը կը տարուբերի։ Օրինակ, դաշտանի շրջանին կին մը աւելի ծանր կը կշռէ, քանի որ անոր մարմինը աւելի հակում կ՚ունենայ ջուր ամբարելու եւ բնականաբար՝ ծանրանալու։

— 12 —

◆ ՊԷՏՔ Է ՍԵՂԱՆԷՆ ՀԵՌԱՆԱԼ ՆԱԽՔԱՆ ԿՇՏԱՆԱԼԸ

ՃԻՇԴ։ Դժուար, սակայն օգտակար որոշում մըն է, զոր նիհարնալ փափաքողը պէտք է տայ։

— 13 —

◆ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԷ ՄԸ ԵՏՔ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԱՅԼԵՒՍ ԲՆԱԿԱՆ ՍՆՆԴԱՌՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

ՍԽԱԼ։ Լաւ սննդականոն մը ամէն բանէ զրկուիլ չենթադրեր, այլ՝ խելացի սնընդառութիւն մը։ Պէտք է սորվիլ գէշ սովորութիւններէն հրաժարիլ եւ որդեգրել լաւերը։

— 14 —

◆ ՁՈՒԿԸ ՆՈՒԱԶ ԿԸ ԳԻՐՑՆԷ, ՔԱՆ ՄԻՍԸ

ՃԻՇԴ։ Բայց եւ այնպէս միսին կամ ձուկին տեսակն ու կտորին ընտրութիւնը եւս իրենց կարեւորութիւնը ունին, ինչպէս նաեւ զանոնք եփելու ձեւը շատ մեծ դեր կը խաղայ։

— 15 —

◆ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԻ ՄԸ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՊԷՏՔ Է ՋԵՂՋԵԼ ՄԻՍԸ

ՍԽԱԼ։ Ոսկորները, մկանները եւ բջիջները պէտք ունին կենդանական բնասպիտի, որ կը գտնուի միսին մէջ։ Սննդականոնի ընթացքին պէտք է նախընտրել խորոված միս՝ թացանով (սօս) պատրաստուածէն։ Եւ մանաւանդ՝ միսը ուտել բանջարեղէնի մը եւ ոչ թէ բրինձի, մաքարոնի կամ գետնախնձորի կողքին։ Մարմինը չի կրնար երկուքը միասին մարսել․ ան պիտի «այրէ» կենդանական բնասպիտները իսկ մնացեալները իւղի պիտի վերածուին։

— 16 —

◆ ՀԱՑԸ ԿԸ ԳԻՐՑՆԷ

ՍԽԱԼ։ Հացը կշտացնող եւ առողջ ուտելիք մըն է, որմէ պէտք չէ զրկուիլ, բայց նաեւ պէտք չէ չափազանցել։ Միւս կողմէ, սեւ հացը աւելի առողջապահական է, քան ճերմակը։

— 17 —

◆ ՆԻՀԱՐՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՂՑԱՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՏԵԼ

ՃԻՇԴ եւ ՍԽԱԼ։ Ամէն բան կախեալ է անոր թացանէն։ Եթէ անիկա պատրաստուած է բեշափով, մայոնէզով, առատ ձէթով եւ այլն ... ոչ միայն չի նիհարցներ, այլ՝ ընդհակառակն...

Միւս կողմէ պէտք է խմանանք, որ հում բանջարեղէնները շատ ուտելու պարագային աղիքները կը գրգռեն եւ ստամոքսը «կ՚ուռեցնեն»։

— 18 —

◆ ԹԱՐՄ ՍԵՐԸ ՆՈՒԱԶ ԻՒՂՈՏ Է, ՔԱՆ ԿԱՐԱԳԸ

ՃԻՇԴ։ Կարագը 82 առ հարիւր իւղ կը պարունակէ, մինչ թարմ սերը՝ (քրէմ ֆրէշ) 29 առ հարիւր։

— 19 —

◆ ՁԻԹԱՒԻՂԸ ԲՈԼՈՐ ՁԷԹԵՐՈՒՆ ՄԷՋԷՆ ԱՄԷՆԷՆ ՔԻՉ ՋԵՐՄՈՒԺ ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՂՆ Է

ՍԽԱԼ։ Թէեւ ձէթ չկայ։ Բոլորն ալ շուրջ 900 ջերմուժ կը պարունակեն իւրաքանչիւր 100 կրամի մէջ։ Բայց կարգ մը իւղեր աւելի առողջապահական են, ինչպէս օրինակ՝ ձիթաիւղը։

— 20 —

◆ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԻ ՄԸ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՇԱՔԱՐԸ ՊԷՏՔ Է ՋՆՋԵԼ

ՍԽԱԼ։ Այսուհանդերձ պէտք է սահմանափակել անոր սպառումը։ Տրուած ըլլալով, որ շաքարը գիշերը աւելի դիւրին «կ՚այրի» մեր մարմնին մէջ, թելադրելի է քաղցրեղէն մը ուտել ընթրիքին, քան օրուան ընթացքին։

— 21 —

◆ ՊԷՏՔ ՉԷ, ՈՐ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆ ՄԸ 3 ՇԱԲԱԹԷՆ ԱՒԵԼԻ ՏԵՒԷ

ՍԽԱԼ։ Լաւ սննդականոն մը առնուազն երեք ամիս պէտք է տեւէ, որպէսզի նախ ենթական վարժուի նոր սովորութիւններու գործադրութեան, եւ ապա մարմինը, իր կարգին, պէտք եղած ձեւով հակազդէ ու արդիւնք տայ։

— 22 —

◆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԻԱՅՆ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԻ ՊԷՏՔ Է ՀԵՏԵՒԻԼ

ՃԻՇԴ։ Ամէնէն ճիշդը պիտի ըլլար կեանքին մէջ մէկ, բայց հիմնական սննդականոն մը ընել, որդեգրել առողջ սովորութիւններ եւ ա՛լ չշեղիլ անկէ։

— 23 —

◆ ՊԷՏՔ ՉԷ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ, ԵԹԷ ՀՈԳԵՊԷՍ ՀԱՆԳԻՍՏ ՉԷՔ

ՃԻՇԴ։ Նման պարագաներու միայն բժիշկի հսկողութեամբ եւ անոր թելադրանքով կարելի է սննդականոնի հետեւիլ։ Այլապէս պէտք է սպասել աւելի յարմար ժամանակ մը։

— 24 —

◆ ՊՏՈՒՂԻ ՀԻՒԹԵՐԸ ԿԸ ԳԻՐՑՆԵՆ

ՃԻՇԴ։ Անոնք շատ շաքար կը պարունակեն, եւ շաքարը, որ նաեւ ախորժակ կը գրգռէ, կը նպաստէ իւղերու կուտակման։

— 25 —

◆ ՋՈՒՐ ՇԱՏ ԽՄԵԼԸ ԿԸ ՆԻՀԱՐՑՆԷ

ՍԽԱԼ։ Ջուրը կը մղեցնէ եւ մեր մարմնին թունաւոր նիւթերու արտաքսման կը նպաստէ, բայց անիկա որեւէ ձեւով քիլոները չի հալեցներ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԵՂԲԻ ՎՐԱՑ ՃԱՐՏԱՐԱԽԱՂ

ՋԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Իսթանպուլ, 1998

— ԱԲԻԳ ԱՒԱԳԵԱՆ —

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՏԵՆԴ

ԺԱԼԷՆ

Ես զեկուցեցի․

— Դեռ եօթերորդ պտոյտից հասկացայ, որ ինքնաթիռը դուրս չի գայ, գեներալ, երկու հազար մեթրում էի, եօթը պտոյտը կորցրեց մօտ հինգ հարիւր մեթր։ Թողեցի ղեկը, դուրս եկայ պըտոյտից, այսինքն ոչ թէ ես, ինքնաթիռը... Զհասցրի կողմնորոշուել, ոչ ոք էլ չէր կարող կողմնորոշուել․ իմ առջեւ գետինն էր եւ մահը․ հարիւր յիսուն մեթրի վրայ ինքնաթիռը դուրս եկաւ պտոյտից... Դուք մայոր Ռեզվանին մի՛ հաւատացէք, գեներալ, նրա համար արար աշխարհը խառնել է գրասենեակների մէջ․ նա գործ չունի «Օդաչու»ների, մահուան պտոյտ»ների եւ...

— Լա՛ւ, — ինձ ընդհատեց գեներալը եւ նորից կանգնեց պատուհանի մօտ, — բոլոր դէպքում ինքնաթիռ է ջարդուել, եւ ինչ-որ չո՛ւն չան որդիների պէտք է պատասխան տամ։ Սանամխա՛ն... Շոքուֆէ՛, ո՞վ կայ այստեղ, գրո՛ղը ձեզ տանի, օրը ցերեկով էլ չես կարողանում մարդկանց գտնել։

Սանամխանը չկար, Շոքուֆէն՝ երկրորդ քարտուղարին, երեւաց դռների ճեղքում։

— Մայորին կանչի՛ր։

Մայոր Ռեզվանը ներս մտաւ ժպիտով․ նա գիտէր, թէ ինչ պէտք է անել։ Պատուի կանգնեց․ ածելիով կտրեց ուսադիրները եւ չչնջաց․

— Շնորհակալ եղէք գեներալին, թէ չէ՝ դաշտային դատավարութի՛ւն...

— Վերջացրէ՛ք, ճչաց գեներալ Խոսրովին։

Դուրս եկայ խուզուած ուսադիրներով։ Միջանցքը երկար էր եւ ուղեգորգ կար փռուած։

Գեներալն ինձ ետ կանչեց։

— Ամէն ինչ կարգի՞ն է, — հարցրեց նա։

— Ամէն ինչ չա՛տ կարգին է, գեներա՛լ, — պատասխանեցի եւ զգացի, որ չժըպտամ։

— Ստանալիք — մատանալիք ի՞նչ ունես։

Որքա՜ն հեռու էի այդ մտքից։ Հաշուեցի․

— Մի տասը-մասը օրուայ ստանալիք ունեմ, գեներալ, չեմ ուզում։

— Դու մի՛ ճչայ։

Իսկ ես արդէն չէի ճչում։

— Գնա՛, ստացի՛ր։ Հէ՛յ, Շոքուֆէ՛, գրողը ձեզ բոլորի՛դ տանի, օրը ցերեկով էլ չես կարողանում...

Ստանալիքս ստացայ։

Իջնում էի աստիճաններով, իսկ ընկերներս ուրախ, աղմուկով բարձրանում էին։ Նրանց կանչել էր գեներալը՝ պարգեւատրելու համար։ Համբուրուեցինք։ Ռեշտեցի Նավին կորցրեց իրեն։

— Թքե՛լ եմ ուսադիրների վրայ, — ճըչում էր նա ռազմաօդային շտաբի աստիճաններին, ամենակարեւորն այն է, որ դու կենդանի ես...

Նա ծնուել ու մեծացել էր ծովափնեայ գիւղում։ Նրանից միշտ ծովի հոտ էր գալիս։ Ինքն էլ էր ծովի նման՝ մակընթացութիւններով ու տեղատուութիւններով։

Մոհասէսը ինձ քաշեց մի կողմ եւ կամացուկ ասաց․

— Խօսքը մեր մէջ մնայ, պտոյտը լաւ էիր դասաւորել։

— Սո՛ւտ է, — հարցած բացադանչեցի ես։

Երրորդ ընկերը Բօզորգին էր, նա ասաց․

— Տղանե՛ր, բոլոր դէպքում էլ վարպետութիւն է պէտք։ Դու մօտ երկու հազար մեթրում էիր, երբ սկսեցիր պտոյտը․ ներքեւից մենք հաշւում էինք․ ամէն ինչ կարգին էր, յետոյ՝ խառնաշփոթ...

— Սո՛ւտ է, — ճչացի, — ես մահուանը երբեք դիտաւորեալ ընդառաջ չեմ գնայ․ ես մայր ունեմ տանը, քոյր ունեմ...

Մնացածն արդէն մտածում էի արագ, ինչպէս պտոյտի ժամանակ՝ տուն... մի ջանցքներ... հօրս լուսանկարը... հազար տարեկան ժամացոյց՝ իր ծանր ճօճանակով... կատուն, որ չնթռել է դահուպակին եւ կարծես թարթիչներով է հաշւում՝ դրսից բոլորը եկա՞ն, էլ մարդ չմնա՞ց, դէ դռները պինդ փակէք, մի կուշտ քնենք...

— Սո՛ւտ է, ընկերներ, մայոր Ռեզվանին դուք մի հաւատացէք․ նա երկրորդ յարկում հիմա ձեզ ընդառաջ կը գայ, գեներալը կը սեղմի ձեր ձեռքը եւ կ՚ասի՝ «Շնորհակալութի՛ւն, տղե՛րք», ամէն մէկիդ մի կանաչ հարիւրանոց կը տայ, «Գնացէք տուն եւ վերադարձէք զօրանոց, — կ՚ասի նա, — չլինեմ, չիմանամ, որ վեր էք ընկել գազարէններում...»։ Մայոր Ռեզվանը դռների մօտ կանգնած ձեզ կը ժպտայ, նա կը ժպտայ գրասենեակային ժպիտով... Ինչո՞ւ ինձ չէք հաւատում, գրո՛ղը ձեզ բոլորիդ տանի, ես հիմա գնում եմ տուն, երեկոյեան ձեզ կը սպասեմ...

— Զճչա՛լ, — գեներալն էր եւ մայոր Ռեզվանը, որոնք կանգնել էին երկրորդ յարկի բազրիքներին, — ոչ ոք իրաւունք չունի՛ այստեղ ճչալու։

Մոհասէսը եւ Բօզորգին բարձրացան աստիճաններով, իսկ Նավին եկաւ ինձ հետ, նա, որ ծովափնեայ գիւղում էր ծնուել եւ վրայից չարունակ ծովի հոտ էր գալիս։

(Շար. 2)

CHERCHE

GARDE MALADE EXPERIMENTEE

pour tenir compagnie et assister une femme agée, d'origine arménienne, habitant Arnouville les Gonesse. Cette assistance comportera une présence le matin, aux heures des repas et au coucher.

La rémunération intégrera le logement et la nourriture.

Libre de suite de préférence.

tél. 01 46 60 84 67 (le soir).

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԻՒՍԵԱՆ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Մնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին:

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալօրէայի դասարան:

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ-ֆու:

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ

Հեռաձայն. –

01 – 39 – 83 – 71 – 19

ժամը 20-էն յետոյ:

կամ՝

ՆԱՅԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ

01 – 45 – 84 – 57 – 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Մարգարեան – Փափազեան Ամենօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար. –

Տէր եւ Տիկին Սէրժ Մանուկեան 5000 ֆրանք:

Հանգուցեալ՝ Ստեփան Տիւյմէճեանին մտերիմ ընկերները՝ Պր. Վազգէն Պոստանեան, Պր. Արման Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Ռօպէր Պզտիկեան, Պր. Ժան Կոնդարտ, Պր. Հանրի Լըվասըր, Տէր եւ Տիկին Սէրժ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Ժօղէֆ Ներկիզեան 400-ական Ֆր.:

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար, Ստեփան Տիւյմէճեանի մահուան քառասունքին առթիւ.

Տէր եւ Տիկին Սէրժ Մանուկեան 5000 ֆրանք, Տիկին Լուսաբեր Մանուկեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Ռեզունեան 1000 Ֆր., Պր. Յակոբ Օհաննէսեան (Վուարոնէն) 300 Ֆր.:

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel

à l'Auditorium
Palais du Pharo

XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK - MESROP

***Direction*: KHATCHIG YILMAZIAN**

Les détails ultérieurement.

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;

— Fête champêtre avec chants et danses;

— Buffet assuré midi et soir;

— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— Venez nombreux ———

Un car est prévu au départ de Marseille le 11 juillet

23h00 : 13 bd de Cazoran - St Jérôme au croisement avenue de la Figone et du 24 Avril 1915 (près du poste d'essence Beaumont)

23h30 : devant la poste de Marseille Cannebière - Réformés

Retour le dimanche 12 juillet après le match.

Renseignements au: 04 91 61 10 82 ou 04 91 50 68 71

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998-1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ
Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

1954 — 1998
44ème ANNIVERSAIRE
1954 — 1998

PÈLERINAGE ST-GRÉGOIRE à TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 20 Septembre

Sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la présidence de
MGR LAGRANGE,
Evêque de Gap
et *MGR DARON GEREJIAN*,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— 10 h 30 : Une Messe sera célébrée par *Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN*
La messe sera chantée par la Chorale *Sourp KRIKOR LOUSSAVORITCH de Beaumont*

— 13 h : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des insrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Les personnes qui se rendront par leur propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué

Départ à 7 heures précises

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

— *Marseille* : 04. 91 77. 84. 70;
— *Beaumont* : 04. 91. 93. 13. 50;
— *Saint-Antoine* : 04. 91 65 56. 75;
— *Toulon-Abri's Club* : 04. 94. 27. 10. 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP — 04. 92. 51. 71. 80 (h. de repas) & 04. 92. 51. 00. 87.

Prix du trajet de Marseille
Aller-retour seul —100 F.;
Repas seul — 120 F.;
Aller-retour et repas compris — 220 F.

Imprimé sur les Presses du Journal **«HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յուլիս 11, տօն է Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն:

Այս առթիւ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Colonie de vacances de Bellefontaine séjour Août 1998

Nous invitons tous les parents à inscrire leurs enfants pour le séjour du mois d'août à Bellefontaine auprès de la section la plus proche de leur domicile ou en téléphonant au siège social au 01 48 24 46 57

Une fête champêtre sera organisée le dimanche 9 août.

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3250 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.418 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.418

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 9 / 10)

ՎՃՌԱԲԵԿ ԱՏԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒԱԾ

Յուլիս 9-ին Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղերձով յայտարարուած է Վճռաբեկ ատեանի ստեղծումը: Նոյն օրը գործելէ դադրած է Գերագոյն դատարանը: Անոր անդամներէն Հենրիկ Դանիէլեան Վճռաբեկի նախագահ նշանակուած է, քրէական զինուորական բաժնին՝ Մհեր Խաչատրեան, իսկ քաղաքացիական-տնտեսական բաժնին՝ Արման Մկրտումեան: Նախագահ Հ. Դանիէլեան ըսած է թէ Վճռաբեկը երկրին գերագոյն ատեանը կ'ըլլայ, որուն վճիռը սրբագրող մարմին գոյութիւն չունի: Նոր հիմնուած ատեանը ունի 13 անդամ: Նախագահը կազմութենէն եւ անդամներու ներկայացումէն ետք պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն:

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Կառավարութեան Յուլիս 9-ի նիստին վարչապետ Ա. Դարբինեան ներկայացուցած է մաքսային վարչութեան նոր պետ Յուսիկ Գէորգեանը: Այդ մարզին որ լուրջ բարեփոխումներու պէտք ունի, վարչապետը մեծ յոյս կապած է նոր պետին արդիւնաւէտ գործունէութեան: Նոյն օրուան նիստին Արագածոտնի մարզպետ նշանակուած է ՀՅԴ Գերագոյն մարմնի անդամ Հրայր Կարապետեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Յուլիս 9-ին, աշխատանքի այցելութեամբ Մոսկուա գացած է Վարդան Օսկանեան: Ռուս իր պաշտօնակից Եւ. Պրիմակովի հետ տեղի ունեցած հանդիպումին անոնք քննարկած են երկու երկիրներու յարաբերութիւններու զարգացման հեռանկարները եւ տարածաշրջանի, յատկապէս Լ. Ղարաբաղի կնճիռին լուծման առընչուող հարցեր: Այս տեսակցութեան ներկայ եղած են նաեւ ռուս Արտաքին նախարարին տեղակալը՝ Բ. Պաստուխով, Մինսկի խումբի ռուս ներկայացուցիչը՝ Եուրի Եուկալով եւ Հայաստանի դեսպան Գադիկ Շահպազեան: Նոյն երեկոյեան Վ. Օսկանեան մասնակցած է Հայաստանի դեսպանատան մէջ տեղի ունեցած «Մշակոյթ առանց սահմաններու» թեմայով երեկոյթին:

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

ԱԺՄ-ի նախագահը Յուլիս 9-ին հանդիպելով լրագրողներու, ներկայ իշխանութեան մասին ըսած է թէ «շատ բան է առել, քիչ բան է փոխուել»*: Իր արժեւորումները ընդհանուր առմամբ ժխտական եղած են, նոյնիսկ ըսած է թէ համեմատած նախորդ իշխանութեան, ներկայէն հիասթափութիւնը աւելի մեծ է: Ան աւելորդ համարած է այս պայմաններուն մէջ Ազգային Ժողովի լուծարումն ալ, քանի որ նոր ընտրութիւններով դրական ոչ մէկ հեռանկար կը նշմարուի: Խօսելով Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման մասին, Վ. Մանուկեան ըսած է թէ նախորդ եւ ներկայ իշխանութիւններուն վարած քաղաքականութեան միջեւ էական տարբերութիւն չկայ: Իսկ միացումի մասին կատարուած «անմիտ յայտարարութիւններ» դրական լուծումի հեռանկար չեն բերեր:*

Ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան

(Տար. ք Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ կեդրոնը գտնուող եգիպտական շուկային մէջ արկածալի պայթում մը պատահած է Յուլիս 9-ին, որուն հետեւանքով եօթը հոգի մեռած են որոնց մէջ 3 մանուկներ: 110 վիրաւոր կայ, ասոնց մէջ ալ երեք Ֆրանսացիներ, (նոյն ընտանիքէ), երեք Գերմանացի, երկու Նորվեկիացի, երկու Իրաքցի եւ մէկ Ռումանացի: Պայթումը պատահած է սանտուիչ ծախող յունական կրպակի մը մէջ: Անձրեւը պատճառ եղած է որ բազմութիւնը շուկան խոնուի ապաստանելու համար: Թէեւ ստոյգ կը թուի որ կազի արկածալի պայթում մըն էր եւ ռումբի կամ պայթուցիկի հետք չէ գտնուած, բայց բողոքներ կան որ երկու հոգիի փախուստը նշմարած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ նոր ոճրափորձ մը եւս գործուեցաւ Յուլիս 9-ին, ամէնէն մահացու ոճրափորձերէն մէկը, որուն հետեւանքով 10 մեռեալ կայ եւ 21 վիրաւոր որոնց հինգը շատ ծանր վիճակի մէջ: Նոյն օրը, ցոյց մըն ալ կար, բողոքելու համար արաբականացման օրէնքի գործադրութեան դէմ: Մեծ մասը եկած էր Գաբիլիէն, երթի մը համար, որ առաջին անգամ ըլլալով իշխանութեանց արտօնութիւնը կը վայելէր: Ցուցարարները կը պահանջէին Թամազիղի (պէրպէր լեզու) ճանաչումը, խաղաղութիւն, ազգային հաշտութիւն:

«ԿԻՊՐՈՍ՝ դէպի 21-րդ դարու Եւրոպան» խորագրով ծանուցում մը լոյս տեսած է «Ֆիկառօ»ի Յուլիս 10-ի թիւին մէջ ստորագրութեամբ դեսպան՝ Անդրէաս Փիրիշիսի եւ ուր երկարօրէն կը պարզուի Թուրքիոյ վարած քաղաքականութիւնը Կիպրոսի մէջ, քաղաքականութիւն մը որ դէմ է միջազգային իրաւունքին եւ միջազգային հաւաքականութեան կամքին: Թուրքիա կը վարէ քաղաքականութիւն մը, կ'ըսէ դեսպանը, հիմնուած այն ասացուածքին վրայ ըստ որուն ուժն է որ արդարութիւն կը ծնի, Փասքալը չէ՞ որ մեզի ըսաւ «Մարդիկ յաջողած չըլլալով որ արդարը ուժով ըլլայ, այնպէս ըրին որ ուժովը արդար ըլլայ»:

ՇԱՆ - ԶԷԼԻԶԷի շրջանը ոչ մէկ միջադէպ պատահած է առջի գիշեր (Յուլիս 8-ին) երբ 350 հազարի մօտ բազմութիւն մը տօնած է Ֆրանսայի յաղթանակը ընդդէմ Խրուաթիոյ, Փութպոլի կէս աւարտականին: Սկզբնական լուրերու համաձայն որոնց մենք ալ արձագանգած էինք գողութիւն եւ բռնարարում գործըւած էին (լուրը տրուած էր նաեւ Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանէն):

ՊԵԼԺԻԱ դատապարտուեցաւ եւրոպական Ատեանին կողմէ որովհետեւ մերժած էր Եւրոպական Միութեան անդամներուն քուէի իրաւունք տալ երկրին թաղապետական ընտրութիւններուն: Ընտրել եւ ընտրուիլ մաս կը կազմէ եւրոպական օրէնքին որ ի զօրու է 1994-էն եւ եւրոպական երկիրները մէկ տարի պայմանաժամ ունէին իրենց օրէնսդրութիւնը փոխելու համար: Զգձգումը կուգայ գլխաւորաբար Ֆլաման կողմէն, ուր վախ կայ որ օտարներու քուէարկութիւնը Ֆրանսախօս կողմն անցընէ կարգ մը թաղամասեր ուր լեզուական հաւասարակշռութիւնը խախտուած է:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ խումբին զօրավիգ եղող մը բարեկամի մը հետ 2000 տոլարի գրաւի եկած էր որ Խրուաթիա պիտի յաղթէ Ֆրանսայի: Ստիպուած եղած է կինը, 29 տարեկան, անոր թողուլ որպէս երաշխաւորութիւն, որովհետեւ միայն 500 տոլար ունէր: Կինը պիտի վերադառնէ, երբ կարենայ ամբողջութիւնը վճարել: Երկու Ալպանացիներ, ջերմեռանդ պաշտպան Ֆրանսայի խումբին իրենց երկու մանչերը վերամկրտած են՝ Թիւրամ (Ֆրանսայի յաղթական երկու կէտերը նշանակողը):

ԵՀՈՎԱՅԻ ՎԿԱՆԵՐԸ բաց նամակով մը, լոյս տեսած Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն ամբողջ էջի մը վրայ (որպէս ծանուցում), կոչ կ'ընեն Ժագ Շիրաքի որպէսզի աղանդ չնկատուին այլ՝ կրօնք եւ միշտ տուրքերէ զերծ մնան: Արդարեւ, 300 միլիոն ֆրանք տուրք կը պահանջուի, մէկ տարի տեւող քննութեան մը աւարտին, որու ընթացքին քննուած է 1993-էն 1996-ի հաշուապահութիւնը եւ արդէն գրաւման տակ առնուած են Միութեան կալուածները: Եհովայի վկաները իրենց նամակին մէջ կը գրեն որ Ֆրանսա կրօնքը տուրքի կ'ենթարկէ եւ թէ ձեռք առնուած պատժական միջոցները իրենց դէմ անարդար են եւ խտրական: Կը սպառնան դիմել Մարդկային իրաւանց եւրոպական Ատեանին: Իրենց արդարացումն այն է որ ստացուած նուէրները ծիսակատարութեան յատկացուած են, ուրեմն պէտք է զերծ մնան տուրքէ, մինչ տուրքերու ընդհանուր տնօրէնութիւնը կ'առարկէ որ Եհովայի Վկաներու Միութիւնը չէ ճանչցուած հանրային իշխանութեանց կողմէ եւ չի վայելեր 1905 Դեկտ. 9-ի օրէնքի տրամադրութիւնները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԳԻՏԱԽԱՂ՝ ԵՐԿՈՒ ՀԵՐՈՍՈՎ ԿԱՄ ՊՆԱԿ ՄԸ ԽԱՌՆԱՊՈՒՐ

Ուղղագրութեան վերադառնալու հարցը ընդդիմադիրներու այնպիսի նակատ մը ստեղծած է Հայաստանի մէջ որ ''փոքրամասնութիւն'' բառը անգամ շատ դայն կը թուի սրբագրութեան հետամուտ առողջներու խմբակը որակելու: Առաջիններուն փրցուցած աղմուկ — աղաղակով լեցուած է միջոցը ուր թեւ — թեւի կը տողանցեն նսեմափայլ տգիտութիւնն ու մեծաբառ ինքնագոհութիւնը: Այնքան տպաւորիչ պէտք է ըլլայ ստուերներու այդ տղերքը որ ''մշակութային'' կոչուած քիչ մը շատ լայն ու արձակ Հայաստանեան մարզին մէկ ծայրին հպածներ, ալ յայտնի ջանասիրութեամբ կը փութան պակաս չմնալ անկէ:

Այս շա՛տ հայրենասէր, մշակութասէր, բծախնդիր, մանաւանդ նիւթին իրենց ծանօթութեամբ աչքերնին թոլորտիքայիններ ըը յետադիմական թամ — թամին մէկ — երկու զարկով մասնակից ըլլալու ոչ մէկ առիթ կը փախցնեն: Թերթի սիւնակ, ձառախօսի ամպիոն, ժողովի սրահ, բեմ, փողոց, ամէն շրջանակ յարմար գետին է տգիտախաղ մը բեմադրելու:

Վերջին երկու օրինակներ բերին փաստն ալ թէ այդ խաղին հերոսները ոչ մէկ վախ ունին, նոյնիսկ ծիծաղելի ըլլալէ: Անոնցմէ առաջինը կը պատկանի Սամուէլ Սարգսեան անուն յօդուածագրի մը որ ճամբայ ելած է «"Ու"ի տեղը այբուբենում» մեծապէ՛ս գիտական հետազօտութեամբ, յանգելու համար դասական ուղղագրութիւն — արեւմտահայերէն — արեւելահայերէն — անկարելի խառնապուրի մը: Կրկնելէ ետք *«արեւմտահայերէնի ուղղագրութեան»* անցքով *«երեքուկէս միլիոն Հայաստանցիներս ուղղագրութիւն չիմացող»* դարձնելու հեռանկարը, ան կարելի ենթադրութիւն մը կը ներկայացնէ. *«որ արեւմտահայերէնի ուղղագրութեանն անցնելով՝ մենք կը նպաստենք Սփիւռքում հայ լեզուամշակոյթի պահպանմանն...»* եւայլն: Այս հարց կուտայ *«ուղղագրութիւն չիմացող»*ի վախազդու հեռանկարը շա՛տ լայնօրէն գերազանցած չիմացութեամբ. *«արդեօք այս խնդրի բարենպաստ լուծման համար այդքան կարեւո՞ր է որ Հայաստանահայերս գրենք ու կարդանք արեւմտահայերէն»* («Առաւօտ», Յունիս 26):

Երկրորդ օրինակը տուած է դժբախտաբար աւելի պատկառելի անուն մը որ կուգայ հայ բեմէն. գլխաւորաբար «Նահապետ»ի տիպարով հանրածանօթ Սօս Սարգսեանն է ան որ հակառակ հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին թեկնածութեան (1991) նման աւելորդ յաւակնութեան մը ստուերին, կ'ենթադրեմ որ կը պահէ լայն ժողովրդականութիւն մը: Ան ալ հարցազրոյցի մը ընթացքին (*«Իրաւունք»* Յունիս 26 – Յուլիս 2) նախ կը գործադրէ գլխաւոր նպատակը որ գտնէ գետին զարնել է քաղաքական երէկուան, նաեւ այսօրուան մեծերը, միջակները, փոքրերը եւ մանրերը, բացի նախագահ Ռ. Քոչարեանէն: Իրեն համար օրինակ, Ազգային ժողովը *«մաֆիոզ մի խմբակցութիւն է»*, *«որ բացի մի քանի հոգուց, համալրուած է յանցագործներով, խուլիգաններով, իրար ծեծողներով»*: Եւ ըսել որ այսօրուանը այն նոյն Ազգային ժողովն է որ կայ 1995-էն ի վեր. եւ որուն այս յատկանիշները յայտնաբերելու համար, երկրին ղեկավարութեան գերագոյն դիրքին յաւակնած Ս. Սարգսեան սպասեր է տեսնելու թէ երեսփոխան Ն. Զախոյեանի անձեռնմխելիութիւնը ջնջելու դատախազին դիմումին դէմ *«ինչպէս է Պր. Արարքցեանը փոփուրը բերանին պաշտպանում իւրայինին»*... Ցստակատեսութեան երբեք տարուան այս յայպաղումը հասկնալու օգնական կրնայ ըլլալ հարցազրոյցէն քանի մը օր ետք (Յուլիս 3) հասած լուրը թէ Հայաստանի թատերական պետական հիմնարկին ռէժիսոր նշանակուած է Սօս Սարգսեան...:

Ան նոյն հարցազրոյցին մէջ որուն նիւթն է նախագահ — մտաւորականութիւն Յունիս 20-ի հանդիպումը, պատասխանելով Օ. Խեչոյեանի *«ի՞նչ այլ հարցեր ունէիք որոնք չբարձրացրիք, բայց հրատապ լուծում են պահանջում»* հարցումին, բազմաթիւ խնդիրներու մէջէն կանգ կ'առնէ «լեզուի հարցը» (հասկնալ՝ ուղղագրութեան) կոչածին վրայ: Կ'ըսէ. *«ինչքա՞ն պէտք է մարդ նեղմիտ լինի որ առաջարկի վերադառնալ հին ուղղագրութեանը, գրաբարին եւայլն: Իմ կարծիքով՝ աշխարհի հայութիւնը պիտի խօսի, գրի այնպէս, ինչպէս գրում ու խօսում են հայրենիքում: Լեզուաշինութիւնը հայրենիքում է կատարւում»*:

Ուղղագրութիւն — լեզու Սօսեան խառնապուրին պաղած այս վերջին դգալը տխուր վերյիշումին կը մղէ Մեծարենցի, Անառեանի նման անուններու: Լեզուաշինութեան՝ լեզուն ապրելու եւ ապրեցնելու արարքին այս երկու վեհագոյնները այս տրամաբանութեամբ ամբողջովին, կամ գրեթէ զերոյական արժէքներ են, քանի որ առաջինը Ս. Սարգսեանի «հայրենիք» կոչածը չէ ճանչցած, իսկ երկրորդը հոն պարզապէս շարունակած է Պոլիս, յետոյ Փարիզ սկսած ու զարգացուցած գործը:

Իր խեղճուկրակութեամբ շատ — շատ արգահատանք արթնցնելու կարող նման երեւոյթներու անդրադարձի մը հաւանօրէն յարմար վերջաբան կ'ըլլար Կօշկակարին ու նկարիչին ծանօթ պատմութիւնը: Բայց Ս. Սարգսեան տեղ չի ձգեր անոր, լեզուահայրենական իր պատգամէն անմիջապէս ետք, յաջորդ պարբերութիւնը սկսելով հետեւեալ պերճախօս հաստատումով.

«Մշակոյթը խայտառակ վիճակի մէջ է եւ պէտք է լրջօրէն մտածել այդ մասին»...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՔԻԼԼԱՐԱ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

— 2 —

Քանի մը քայլ՝ եւ արդէն «Կրին Կէյթ Հոթէլ»ի առջեւ եմ: Հիւսիսային ծովափի այս շրջաններուն ամէնէն հին ու հանրածանօթ պանդոկն է, կառուցուած 1832–ին, ուր ամէն տարի երկու գիշեր հարիւրաւոր երիտասարդներ այս կողմերէն կը խռնուին վրայ վրայի, հոն քաշուած իրարու քով ըլլալու բնազդային անորժականերով ու գարեջուրի անյագելի ծարաւով, հսկայ կառոյցը լեցնելով իրենց պոռչտուքով ու դուրս յորդելով մայթերու ու չուրջի խանութներուն մէջ: Նշանաւոր Բարեկենդանի տօնն է, երբ աշխարհի բոլոր երկիրներէն սեռախտաւորներ կուգան տողանցել Սիտնիի պողոտաներէն, որոնց մայթերուն հարիւր հազարաւոր մարդիկ, երեխաներ ու պատանիներ կը դիզուին սիրելու եւ ծափահարելու իրենց ըլլձուկ ինքնացուցադրումը: Անգործ քահանաներու տաղտկալի բարոյախօսութիւն չէ այս դատումը, այլ զուտ գեղագիտական տպաւորութիւն մը՝ ի տես այդ միասեռականներու ցուցադրած մարդկային էակի տխպարին, ուր համերաշխութիւնը ոգեկան, իմացական եւ բնազդային տարբերու, բոլորովին խախտած է՝ ի շահ միայն վերջինին: Տգեղ են այդ մարդիկը, աւելի տգեղ քան տխեղծ մը՝ երբ մարդկային մտերիմ կեանքը կը պտըտցնեն փողոցներու մէջ եւ ուշադրութիւն կամ հետաքրքրութիւն կը մուրան: Հոգս չէ ինչ կ'ընեն իրենց առանձնութեան մէջ եւ իրենց ապականութիւնը կը վայելեն, բայց չեմ ուզեր որ իրենց անձնական կեանքը հրապարակ հանեն ու մարդկային հասարակաց տարածութեան վրայ բռնանան: «Կրին Կէյթ Հոթէլ»ի բազմութիւնը տարուան այդ գիշերը սանձակոտր պատադրում մը կ'ապրի բանիւ եւ գործով, կը կոտրէ, կը թափէ ինչ որ կրնայ, տեսակ մը գաքարսիս, երբ ամէն ինչ արտօնուած կը զգայ՝ ի տես միասեռականութեան տուած օրինակին: Այդ օրը երկու Գէորգները եւ չորս հատ ալ օգնական հայ տղաք ու բարեկամներ գիշերը կը լուսցնեն ժըխորին եւ գործին հեւքին մէջ, չիչի փըշրանքներու, գինովներու փսխունքին եւ դերքին...: Արդիական մեծ քաղաքի մը կեդրոնախոյս ձգտումներուն մէկ տեսարանն է ասիկա, յատկապէս ուշագրաւ ինծի նման մէկու համար, որ ոչ կրնայ մասնակցիլ այդ աճարկու ուժին որ մարդկային հոյակապ գոյութիւնը կը սաեղծէ, ոչ ալ դատել կամ դատապարտել զայն յանուն ինչ որ բարոյական ամուլ ճիգին:

Ձախին՝ «Միցուպիշի»ի ինքնաշարժի ընկերութեան ցուցասրահն է ուր կոյս, փայլփլուն, ցանկայարոյց եւ անմերձենալի կառքեր կը սպասեն մեծ համբերութեամբ, մինչ կոկիկ հագուած, ծայր աստիճան զգաղ, քու գոյութեանդ անտարբեր ու լուրջ մարդիկ լաթ մը ձեռքին՝ անկարելի փոշին կը մաքրեն օրն ի բուն, այդ «հարսները» պատրաստ պահելու՝ դրամի «իշխաններուն» քմահաճոյքին համար: Հաբէշի եւ կուսանոցի խառնուրդի մը տպաւորութիւնը թողած է վրաս այդ էգ, դրդռիչ, տրամադրելի բայց անհասելի կառքերու բազմութիւնը: Ամէն տեղ դրամ ու պերճանք, մարդկային անհաւասարութիւն եւ անարդարութիւն, ցաւ ու անհեթեթի ներկայութիւն, բոլորիս մէջ յուսահատ ճիգ՝ կեանքէն համ առնելու՝ բայց ոչ մէկ տեղ որեւէ նշան, թէ իմաստ մը ունի՞ այս բոլորը, թէ ինչո՞ւ միակ բանը որ հաւասարապէս բաշխուած է մարդոց միջեւ տառապանքն է: «Մարդիկ կը մեռնին եւ դժբախտ են» կ'ըսէ Գամիւ տեղ մը, հասկցնելու համար թէ երջանկութիւնը անկարելի իտէալ մըն է եւ մարդիկ զաղտագողի միս մինակ կը մեռնին ներսէն՝ դեռ չհասած «Միցուպիշի»ի գողտրգոյն փայլուն կառքերուն եւ «Green Gate Hotel»ի արուեստական գրախտներուն: Հոս եւս կը զարնեմ ինքզինքս մեր քաղաքակրթութեան նիւթապաշտ ու ժխտական նկարագիր մը տալէ, լաւ գիտնալով թէ ոչ դրամը, ոչ ալ անոր չուրջ գոյութիւն ունեցող զպացումներու եւ դատումներու խուժանը զիս կը մօտեցնէ

ճշմարտութեան: Եթէ կայ բան մը որմէ կը փախիմ՝ այդ ալ մարդիկ ու քաղաքակրթութիւնը դատելն է, առաքինի, բան գիտցողի եւ ուրիշներուն դաս տուողի հովեր առնելն է: Պօչ մարդոց գործն է ասիկա:

Կը քալեմ Փասիֆիք Հայուէյն ի վեր, դէպի Եունայթինկ Չըրչ կոչուած եկեղեցին: Մեր թաղը եկեղեցիները կը վխտան ու կիրակի առտուները իրապէս տարբեր են միւս առտուներէն, եւ Աստուծոյ հետ ժամադրութեան համար մարդիկ չատ աւելի կոկիկ, զուսպ ու չէզոք, բայց բարի երեւոյթ մը առած են: Բլուրին զագաթն է Քիլլարայէն սահմանը ներկայացնող այդ եկեղեցին, հիմնուած 1899–ին ու քանիցս վերակառուցուած, նորոգուած: Տարիներէ ի վեր ամէն օր առանց բացառութեան առտուան 10–է 10 անց ճամբայ ինկած եմ մեր տունէն դէպի Կորտըն արուարձանը ու տասը վայրկեանէն հասած եկեղեցիին առջեւ, հանդիպելու համար նոյն մարդոց, ինծի նման մարդանք — պտոյտի ելած: Կարծր, ուղէղ գիծերու մէջ շինուած կարմիր կըղմինտրէ, անձնական հսկայ կառոյց մըն է, ներսէն եւ դուրսէն բոլորովին զուրկ որեւէ նկարազրէ, որ զգացնէ կրօնին ու գերբնականին ներկայութիւնը, կամ թելադրէ անձէն ներս այն քառուղիները, ուր վախի արձագանգներ ու չուարումի մըշուշներ կը հանդիպին: Եունայթինկ Չըրչ անունը որ կը կրէ, կը նշանակէ զանազան յարանուանութիւններու միացումը: Իրարու նման մարդիկ հոն կը հաւաքուին միասին մխիթարուելու ու խիղճերնին հանդարտեցնելու: Կուգան նաեւ իբրեւ հաւատարմութեան արարք, իրենց թագուհիին հանդէպ: Մէկ անգամ մտեր եմ ներս, եւ ինչպէս միշտ՝ յանցաւորի ապրումով, բայց ոչ մէկ կապ ստեղծուեր է իմ երեւակայութեանս եւ իրենց միջեւ: Իրենց հոգեւոր երգերուն եւ աղօթքներուն մէջ բնակող Աստուածը այնքան մարդկային, չօշափելի, չուկայիկ ու գրեթէ լուսանկարչական զտած եմ, որ նախընտրած եմ իմ դժլ իմ անրառելի, անսահման միջոցին մէջ թաւալող, մարդկութեան հոգատարութիւնը իր խուլ ու կաղ սուրբերուն յանձնած Աստուծուն: «Աս մարդիկը երբ Lord կ'ըսեն՝ հաւանաբար ծխամորճը բերնին, առատ պեխերով, կարմրած այտերով եւ իրենց ծանօթ մէկ լորտը կ'երեւակայեն» կը խորհիմ: Բայց ուրախ եմ, որ եկեղեցին հոն է, որովհետեւ անոր մարդիկը մայթին տնկուած մեծղի ցուցատախտակին վրայ, խոշոր գիրերով բարոյական ուժ ունեցող յայտարարութիւններ կը փակցնեն անցորդներուն համար: Այդ նշանաբանները չատ աւելի ազդու են, քան խմբական արտասանութիւններու նմանող անոնց աղօթքները: Հատ մը մնացեր է միտքս. «I asked the Lord to lighten my load, he strengthened my shoulders instead»:

Աւստրալիացիներուն հետ անմիջական խօսակցութեան բռնուելու դիւրութիւնը շուարեցուցած է զիս, նկատի առնելով իմ արտակարգօրէն զգալի «ուօկ» չեշտս, զոր ոչ մէկ ճիգ կ'ընեմ փոխելու կամ ծածկելու: Քիլլարայէն եօթ ճամբան մօտ կէս քիլոմեթր կը չարունակուի մինչեւ Կորտըն արուարձանը, եւ տասը մայթը մարդկային անսովոր մտերմութիւն մը ստեղծելու յատկութիւնը ունի որ կը զարմացնէ զիս ամէն անգամ:

Գիտեմ թէ քաղաքավարութիւն կոչուածը մարդիկը իրարմէ զատելու եւ պաշտպանելու պաշտօնը ունի, բայց ասիկա ուրիչ բան է: Տարեկից ու նոյնիսկ աւելի երիտասարդ բայց կատարեալ անծանօթներու բարեւ, նոյնիսկ ժպիտ տալն ու առնելը յաճախակի դէպք մըն է հոս եւ որ հաւանաբար թաղեկից ըլլալու արդիւնք է: Շատ անգամ պատահած է, որ իր տան առջեւի մայթը աւլող մը, կամ ծաղիկներ ջրող մը, քաղաքապետարանի պաշտօնեայ մը եկած նորոգելու խողովակ կամ հեռագրաթել՝ յանկարծ կը շտկուի ու խօսքի

կը բռնուի հետս: «Hello mate»ով կը սկսի (այս Mate բառը ամբողջ ենթամշակոյթ մը կը պարունակէ: Կը հնչուի իբրեւ mite, չատ արագ եւ հնչումէ նետուած, կը գործածուի միայն այդ մարդոց միջեւ եւ կը չեչտէ սեռապաշտ նկարագիրը բոլոր մարդկային յարաբերութիւններուն), ու կը չարունակուի օրուան օդին մասին: Տարտամ միավանկերով հոն հասած խօսակցութիւնս այդ կէտին կարճի կը կապեմ, որովհետեւ չատ դժուար է ինծի համար իրենց յատուկ ենթաբարբառին չեչտին, արագութեան ու իմաստին հետեւիլ: Կը չուարիմ կը մնամ ... Բայց իրենց սովորութիւնն է չարունակել, որպիսութիւնս հարցնել, տեղեկութիւն տալ ծաղիկներու կամ ծառերու մասին, զիս նեղը դնելու համար, չատ հաւանաբար: Բայց տարի մը առաջ հրաշքի նման բան պատահեցաւ: Բլուրին զագաթին մօտ, նշմարեցի երկայնահասակ ու կաղ մարդ մը ու կին մը որոնք հանդիստ հանդիստ ու խօսելով կը քալէին ինծմէ առաջ: Լսելով իմ արագ քալուածքս, կանգ առին, մէկդի քաշուեցան ու ճամբայ տըւին որ անցնիմ: Երբ հասայ իրենց մօտ՝ բարեւեցինք իրար, ու անցայ: Ցետոյ իրենք չարունակեցին իրենց ճամբան: Սակայն տակէ ի վեր չաբաթը քանի մը հեղ կը հանդիպէի իրենց ու ամէն անգամ կանգ կ'առնէինք, կը խօսէինք սարէն ձորէն, հին բարեկամներու նման: Օր մը մեր տունը հրաւիրեցի «հայկական սուրճի» մը, սակայն ոչ մէկ արդիւնք ունեցաւ առաջարկս: Նպատակս էր մօտէն ճանչնալ կատարեալ անծանօթը, բայց տիրող օրէնքին դէմ չարժած էի, եւ տեղ մը չհասայ:

Ճամբուն քիչ մը աւելի վերերը, թիւ 711 տան առջին, փողոցի տախտակէ դուռներուն վրայ փորագրուած է Tulkyan անունը: «Հայ ըլլալու է այս մարդը» մտածեր եմ միշտ, ու երեւակայեր եօթանասուննոց, միջահասակ, դեղին հիւանդագին մորթով, փոսը ինկած այտերով կարճատես մարդ մը...: Օր մը այդ դըրան մօտ ժամ մը սպասեցի, որ հսկայ ապարանքէն մէկը ելլէ ու հարցնեմ Թիւլքեանի մասին: Ի վերջոյ պառաւ մը դուրս ելաւ եւ անձկագին հարցումիս իբր պատասխան՝ գլուխը աջ ու ձախ չարժելով լուռ քալեց իր ճամբան: Աւելի ուշ Աւստրալիոյ Հայոց «պատմահայր» Արամայիս աւագ քահանայ Տէր Միրզայեանին հարցուցի իր մասին: Գաղութին մասին բազմաթիւ չահեկան հատորներու հեղինակը՝ ան ալ գլուխը լուռ չարժեց: Կը մնար մէկ հոգի — աննման Սարգիս Մեյքոնեանը, Ղարաբաղցին, որ իր ալեւոյթը կ'արժեւորէր հայաստանեան գրականութեան հատորները նուիրելով տեղական մատենադարաններուն, եւ Երեւան ապրող իր տղուն իր հանգստեան թոշակին գրեթէ ամբողջութիւնը ղրկելով: Բայց իր կեանքին բուն խոէշալը այս գիրքերը Հայոց ծախել էր, յանուն հայ ազգին բարիքին: Ու ամէն Կիրակի տոպրակ մը գիրք չալ–կած, քալելով ու պասով Քիրիպիլլի իր յարկաբաժինէն կուգար եկեղեցւոյ գաւիթ՝ հոն սիւներուն կռթնած, կայնած, ոտք փոխող եւ խօսքի ու ձանձրոյթի անձնատուր բազմութեան «գաղտագողի» հայ գրականութիւն ծախելու, «մեղք են այս գիրքերս, պիտի կորսուին երբ մեռնիմ» ըսելով: «Գաղտագողի»՝ որովհետեւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը խատիւ արգիլած էր իրեն գիրքի առուտուրը, «հոս չուկայ չէ» ըսելով: Անցեալները լսեցի թէ ծերանոց դացած է: Հեռաձայնեցի՝ բայց չկրցի գտնել: Այնպէս որ, Թիւլքեանին գաղտնիքը եւս ձգած՝ հեռացայ Աւստրալիայէն:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՐՋԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒ ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԷՌԵԱՆԻՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Զաւէն Պիպէռեա՛ն: Ինծի համար մեր գրականութեան ողբերգական էջերէն մէկուն հերոսը...:

Քառասունական թուականներու ընկերվարական հոսանքի ուժեղ գրիչներէն էր ան, որ քաջարի կեցուածք ունէր ընկերային ու քաղաքական հարցերու պաշտպանութեան մէջ: Եւ ան օր մը յանկարծ հերոսացաւ երբ գրեց ուժեղ յօդուած մը որ կը կրէր «Ալ կը բաւէ» խորագիրը: Ցնցող յօդուած մըն էր, որ իր խօսքը կ'ուղղէր իշխանութիւններու: Ոմանք հիացան, ոմանք զայթակղեցան, ոմանք վախցան, բայց այդ օրէն վերջ Զաւէն Պիպէռեան կոչուեցաւ երկրորդ անունով մը եւս. «Ալ կը բաւէ»: Այս երեք բառերը նոյնացած էին Զաւէն Պիպէռեանի անունին հետ:

Զգոն ու ջղային երիտասարդ էր, ընկերային կամ քաղաքական անիրաւութիւններու չէր հանդուրժեր, ամէն բանավէճի մէջ կը ջանար պաշտպանել այն կողմը զոր ինք արդար կը նկատէր: Այսպէս էր որ ան բոլորովին ինքնակամ ու անակնկալ կերպով եկաւ մեզ պաշտպանել երբ մենք նոր գրականութիւն մը ստեղծելու մեր աշխատանքին մէջ ենթարկուած էինք «Ժամանակ» թերթի աշխատակից Վահրամ Բարունեանի յարձակումներուն: Պիպէռեան «Յ. Դերձակեան» ծածկանունով սկսաւ գրի առնել յօդուածներ որոնք Վահրամ Բարունեանին կը պատասխանէին նոյն ոճով ու սպանիչ հեգնանքով: Այս ծածկանունը կը գործածէր ո՛չ թէ անոր համար որ կը վախնար իր ինքնութիւնը հրապարակելէ, այլ անոր համար որ համոզուած էր որ դիմացի կողմը աւելի պիտի չլմէր եթէ չգիտնար թէ ո՞վ կար այդ ծածկանունին ետին: Եւ այդպէս ալ եղած էր: Եւ մենք յաջողած էինք գաղտնի պահել այդ ծածկանունին տակ թաքնուած անձին անունը:

Բայց Պիպէռեան զիս չատ զարմացուց,

երբ 1959–ին «Պոլիս»ին մէջ ինծի համար անմոռանալի յօղուածով մը ողջունեց իմ «Կեանքի Մը Երեք Կիրակիները» թատերախաղս: Ան երջանկօրէն կը դիտէր իմ թատերախաղս եւ կը գտնէր որ խեղճուկրակաշխարհութիւնը կրնար հրապարակուիլ թէ այլեւս իբրեւ թատերագիր մը չհասած էր:

Զաւէն Պիպէռեանի այդ խանդավառութիւնը մեծ զարմանք պատճառած էր ինծի, որովհետեւ կրնայի մտածել որ Պիպէռեանի նման ընկերվարական մը իմ այդ թատերախաղս չատ «քաղքենի» պիտի գտնէր: Նոյն թուականներուն ուրիշ երիտասարդ մը, որ աւելի վերջ նշանաւոր իրաւագէտ պիտի դառնար այս երկրին մէջ, Գէորգ Աճէմեան, հեգնական ոգեւորով արտայայտուած էր իմ մասիս եւ ընկերվարական իր այդ շրջանի համոզումներէն տարուած, զիս ձաղկած էր որպէս քաղքենի բարքերով մէկը: Ուրեմն Պիպէռեան, որ անկէ չատ աւելի խանդավառ ընկերվարական մըն էր, ինչպէս սիրած էր իմ գործս:

Այսօր կը մտածեմ որ Պիպէռեան այդ թատերախաղին մէջ կրցած էր տեսնել գրական արժէք մը եւ առով իսկ խանդավառուած էր: Որովհետեւ ան, իր քաղաքական գրողի դիմացծութեան տակ, ունէր նաեւ գեղարուեստական գրողի չատ ուժեղ դիմացծութիւն մը, որով մեր գրականութեան պիտի չահեցնէր հիանալի պատմուածքներ ու վէպեր:

Պիպէռեան 1959–ին մեզ ցնցեց իր առաջին վէպով, «Լկոտածը»: Ծայր աստիճան խրոխտաշունչ ոճով հիանալի վէպ մըն էր այս, որ ձեռքէ ձեռք պտըտեցաւ ու կարդացուեցաւ մեծ յափշտակութեամբ:

Երկու տարի վերջ, 1961–ին, լոյս տեսաւ Պիպէռեանի պատմուածքներու հատորը՝ «Ծովը»: Անոր 1962–ին յաջորդեց ուրիշ վէպ մը՝ «Անկումի Միրահարներ»:

Երեք — չորս տարուան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ այս երեք գիրքերը Զաւէն Պիպէռեանը զարձուցին մեր գրականութեան ամէնէն ուժեղ դէմքերէն մէկը: Ան ունէր իր ուրոյն ու անկրկնելի ոճը, ջղուտ, խրոխտաշունչ, տեղական գոյները նոյնութեամբ ցոլացնող մթնոլորտ, հեգնանք ու ձաղկում, նկարագրելու վարպետութիւն, երեւակայելու ու դէպքեր հնարելու կարողութիւն:

Այնուհետեւ ան միջոց մը պաշտօնավարեց Պետրոս եւ Սեդա Զօպեանի խմբագրապետութեան շրջանի «Մարմարա»ի մէջ: Բայց պատճառով ու յամառ իր բնաւորութեամբ տեղի տուաւ դժգոհութիւններու, իր ու թերթին միջեւ զատական

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳԺԳՈՒՀ ԵՒ ԱՆԶՕՐ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի մէջ օրէ օր կը մեծնայ դժգոհութեան երեւոյթ մը որ կուգայ ուսանողներէ: Երկար ատեն իշխանութիւնները համոզուած էին որ այդ պանդուածը իրենց կողքին էր. բայց կը յայտնուի որ բոլորովին տարբեր է իրականութիւնը: Հասկնալի է որ երեւոյթը վարչաձեւի փոփոխութեան հետեւանք է, բայց կը սպառնայ փտանգաւոր կարողականութեան մը վերածուիլ:

Խնդիրը այն է որ բարձրագոյն ուսումի խորհրդային համակարգը պատրաստուած էր ճարտարարուեստական զարգացած ընկերութեան մը կարիքները նկատի առնելով: Մինչդեռ այսօրուան Ռուսաստանը օրէ օր աւելի նախնական ճարտարարուեստի եւ արտադրութեան տեւական անկումով աւելորդ կը դարձնէ զարգացած ուժերու մեծ մասը: Տիրող պայմաններուն համաձայն ապրելու նորօրեայ ըմբռնումը կը նշանակէ պակսեցնել վկայեալներու թիւը եւ զեղչել ուսուցման որակը: Ու այս կացութեան մէջ ամէնէն դժուարը անցքի տարիներուն ուսանողութեան վիճակն է, քանի որ անոնք երբ հասան ուսումնական հիմնարկներուն մէջ տեղեր կային տակաւին, բայց չունին վկայեալ նոյն թիւով մասնագէտներու պէտք չունէր արդէն: Իսկ այսօր գործի հրապարակին լաւագոյն տեղերը գրաւուած են յաջորդաբար երիտասարդներու կողմէ որոնք հոն հասած են խորհրդային շրջանի աւարտի օրերուն: Եւ անոնք բնաւ տրամադրութիւն չեն յայտներ իրենց տեղերը ձգելու այն սերունդին որ այսօր կը գտնուի համալսարանի գրասեղաններուն վրայ: Հոգեբաններ նշմարած են թէ անդունդ մը կը բաժնէ 25 – 35 եւ 15 – 25 տարեկաններու սերունդները: Այս վերջիններուն բողոքները թիրախ ունին ո՛չ թէ համայնավարները, այլ նոր Ռուսերը եւ անոնց վարչաձեւը: Անոնք չեն նախընտրեր վճարովի ու մասնաւոր ուսումնարանները: Եթէ կը յաջողին մասնակի աշխատանքով մը ընդունելի կեանք մը ապահովել, առիկա ձրի ուսումին շնորհիւ է: Մինչդեռ, վճարովի հաստատութիւններուն մէջ ալ նոյն դասախօսները կը դասաւանդեն, մակերեսային նոյն մօտեցումով: Կը բացուին նաեւ մեծ խոստումներ բերող պարագայական հաստատութիւններ: Ու հաւանական չէ որ կացութիւնը սրբագրուի յառաջիկայ տասնամեակին:

Դժգոհ երիտասարդութիւնը բնական է որ պիտի չմիանայ Զիուգանովի համայնավարներուն որոնք տարեց են եւ որոնց ոչինչ կ՚ըսեն իրենց հարցերը: Կոմսոմոլն է որ իր եռանդուն գործունէութեամբ կը գրաւէ երիտասարդները: Անոր 25 հազար անդամները ունին իրենց երեսփոխանն ալ որ Տարիա Միթինա կը կոչուի: Վերջերս ուսանողներու փորում մը կազմակերպուած է ուր մեծամասնութիւն կազմած են Կոմսոմոլին ներկայացուցիչները: Նոր ընկերակցութիւն մը ծաղում առած է անկէ որ առժամապէս կոչուած է Ռուսաստանի ուսանողներու շարժում: Անոր վարչութեան մէջ ալ կոմսոմոլցիները մեծամասնութիւն են: Առ այժմ շատ ընդհանուր ծրագիր մը մշակուած է, քանի որ ուսանողները տարեվերջի քննութիւններու պէտք է պատրաստուէին: Բայց կը սպասուի որ յաջորդ փորումը տեղի ունենայ արձակուրդներէն ետք ու աւելի լայն արձագանգ գտնէ:

ԲԱՂՀԱՆ

վձ ծաղեցաւ, հեռացաւ «Մարմարա»էն: Աւելի վերջ «Ժամանակ»ի մէջ սկսաւ հրատարակել սատուրածաւալ վէպ մը՝ «Մրջիններու վերջալոյսը», որ թերեւս իր գլուխ գործոցն էր:

Բայց Պիպէռեանի առողջութիւնը լաւ չէր, որովհետեւ ստամոքսի կէսը հեռացուցած էին իր ստամոքէն ու ան կ՚ապրէր առանց ստամոքսի: Կը կարծեմ որ այս հիւանդութիւնը տակաւ սկսած էր տակնուվրայ ընել իր ներաշխարհը, զինքը աւելի դիւրազգած ու ջղային դարձուցած էր: Այս հոգեվիճակով էր անշուշտ որ կ՚անդրադառնար որ հայ գրականութիւնը ապերախտ ասպարէզ էր, չկար գնահատանք, չկար քաջալերութիւն, չկար վարձատրութիւն: Հեռացաւ մեր շրջանակներէն եւ սկսաւ թարգմանչական աշխատանք տանիլ, մասնակցելով նաեւ քաղաքական կուսակցութեան մը գործունէութեան: Զանազան գիրքերու կողքին, թրքերէնի թարգմանեց Արամ Անտոնեանի «Պալքանեան Պատերազմի Պատմութիւնը»:

Նուտով այս աշխատանքն ալ դադրեցաւ հաճոյք պատճառելէ իրեն: Առողջական վիճակը շատ վատ էր, ծայր աստիճան նիհարցած էր: Բայց ամէն բանէ աւելի, ան կորսնցուցած էր իր հաւատքը հայ գրականութեան նկատմամբ: Իր կեանքին երկրորդ «Ալ Կը Բաւէ»ն էր այս, այս անգամ ուղղուած մեր իսկ մշակոյթին ու գրականութեան:

Բարեկամուհիներ, որոնք կը գուշակէին թէ Պիպէռեան կը մօտենար իր կեանքի վախճանին, նախաձեռնարկ դարձան ու մեր տպարանին մէջ գիրքի ձեւով տպել տուին անոր գլուխ գործոցը՝ «Մրջիններու վերջալոյսը»: Այս գործը եղաւ իր ալ վերջալոյսը:

Բ. Հ.

LIVRES REÇUS

LE DEPORTE DE DEIR-EZ-ZOR
La déportation des Arméniens ottomans en 1915
NOUBAR MAKAROFF
La Pensée Universelle, Paris 1998.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ալեքս Ահարոնեան սրահին մէջ, Յունիս 21-ին, յոբելենական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Յակոբ Օշականի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբին: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Համազգայինի Շրջ. վարչութեան ատենապետ՝ Վրէժ – Արմէն Արթինեան: Օրուան բանախօս Վահէ Օշականի կենսագրական գիծերը կարդացած է Ռուբինա Բիւլիւլեան, ապա, բանաստեղծ Յարութիւն Պէրպէրեան վերլուծած է Վահէ Օշականի գործերը, յայտնելով թէ 60-ական թուականներուն գրած հատորներէն ներկայի աշխատանքները Վահէ Օշականի եղած է քարացած կացութիւնները յեղաշրջող գրագէտը: Վրէժ – Արմէն յայտնած է որ ամբողջ շարաթ մը Վահէ Օշական դասախօսութիւն – դասընթացք մը տուած է Մոնրէալ, ապա բեմ հրաւիրած է զինքը որպէսզի խօսի իր հօրը մասին: Վահէ Օշական արտայայտուած է իր հօր արկածախնդրական եւ յանդուգն կեանքին մասին: Շեշտած է որ նոր սերունդի ներկայացուցիչները, Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ, պէտք է լաւ կարդան Յակոբ Օշականի գործերը, որոնց մէջ յաճախ պիտի գտնեն հայ ժողովուրդի յաւերժութեան եւ ազնիւ վարուց պատգամը: Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի ատենապետ՝ Ղազար Գալայճեան շնորհակալութիւն յայտնած է գրագէտին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, Վարդգէս Բիւլիւլեան կարդացած է Յակոբ Օշականի «Թիւրքմէնին աղջիկը»: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

ՕԹԹԱՈՒԱՅԻ մէջ, Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Ռոլան Շառոյեան Յունիս 27-էն Յուլիս 1 մասնակցած է Գանատայի Մշակոյթի նախարարին նախաձեռնած կլոր սեղանին որուն մասնակցած են 20 երկիրներ: Յուլիս 6-ին Ռ. Շառոյեան լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ներկայացուցած է այդ կլոր սեղանին քննարկուած հարցերը, գոյացած համաձայնութիւնները: Մասնակիցները մտահոգութիւն յայտնած են միջազգային յարաբերութիւններու ընդհանրացման ու առեւտուրի ազատականացման պայմաններուն մէջ ազգային մշակոյթի ազդեցութեան տկարացումին, վտանգներու գոյութեան մասին: Ինք իր ելոյթով կոչ ըրած է որ պետութեան դերը չնշուի ազգային մշակոյթի պահպանման գործին մէջ:

ՊՈԼՍՈՅ Հիլթըն Ինն պանդոկի լողաւազանին շուրջ, Յունիս 29-ին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է որու ըն—

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՇԱՐԹՈՒԱՆ ԱՆԵԿՏՈԹԸ

Սերժ Սարգսեանը հանդիպելով Վանօ Սիրադեղեանին հարցնում է.
– Ո՞նց ես, տնաշէն:
– Լաւ եմ, տնաքանդ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ԴՍՏՐԻԿ ՊԱՆՔԵՐՈՒՆ

«Դիրքը եկաւ, շատ յուզուեցաւ, Ջեզի, մեզի մեծ աւետիս»:

Թագքին Սահակեան – Նունեան լիսէի 48 շրջանաւարտներ, գլխաւորաբար աղջիկներ, ստացած են իրենց վկայականները եւ Սամաթիոյ Թաղային Խորհուրդին կողմէ պատրաստուած նուէրները: Տնօրէնուհի Էլիզաբէթ Զէքի «Օրուան հերոսներ» կոչեց իր շրջանաւարտները: Վարժարանին հիմնադիր՝ Անդրանիկ Բէօսէտաղ յիշեցուցած է որ քսան տարի առաջ, ինք ալ շրջանաւարտ եղած է այս դպրոցէն: Ճաշէն յետոյ, տեղի ունեցած է վկայականներու բաշխումը: Բեմ հրաւիրուած են հայերէնի յաջողագոյն երկու աշակերտուհիները որոնց ոսկեայ շքանշաններ յանձնուած են Ռ. Հատտէճեանի եւ հայերէնի ուսուցիչ Փաւքալ Թէօրէնլիի կողմէ:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի «Յ. Մանուկեան» գրադարանին մէջ, պաշտօնական բացումը կատարուած է, Յունիս 23-ին, հինգ Հայ գեղանկարիչներու գործերու ցուցահանդէսին: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ, բացումը կատարած է Արմէն Մարտիրոսեան: Մասնակցող արուեստագէտներն էին. – Ակիս Սինանեան, Հոփսիմէ Մարգարեան, Տիգրան Մատուլեան, Անահիտ Արբահամեան եւ Նուպար Սերոբեան: Ցուցահանդէսը վերջ գտած է Յունիս 28-ին:

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ (Պոլիս) Պէզճեան սրահին մէջ, Կեդրոնականի 43 շրջանաւարտներ իրենց վկայականները ստացած են Յունիս 26-ին, տպաւորիչ հանդիսութեան մը ընթացքին: Քոքթէյլին յաջորդած է ճաշ մը եւ ելոյթ ունեցած են վարժարանին տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գույումճեան, խնամակալութեան ատենապետ՝ Արման Մարաշլեան, հիմնադիր՝ Կարպիս Պալըմճու, Սանուց Միութեան ատենապետուհին, ապա յանձնուած են վկայականները:

ԱԲԻԳ ԱՒԱԳԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՏԵՆԴ

ԺԱԼԷՆ

– Քեզ ներքեւում սպասում են, – ասաց նա, – Ժալէն է:

Հէնց ա՛յդ էր պակաս...

– Իսկ ես գնացի, – ասաց Նավին, – չեմ ուզում գեներալին տեսնել: Երեւի մի օր կը հարբեմ ու մայորին շանսատակ կ՚անեմ: Դու ճիշդ ես ասում՝ զրասենեակի՛ն... Երբ գեներալի հետ օդանաւակայան է գալիս, կօշիկներին է նայում, թէ չլինի յանկարծ դրանց վրայ փոշի նստի... Թո՛ղ գեներալի տուած կանաչ հարիւրանոցի վրայ... Բայց էլի խօսքը մեր մէջ մնայ, պոռոյը լաւ էիր դասաւորել: Ցը՛, երեկոյեան կը գանք ձեզ մօտ: Այս էլ քո Ժալէն. ես գնացի:

– Ես հիմա լաց կը լինեմ, – ասաց աղջիկը:

Նա փոքրիկ էր եւ նիհար. փոքրիկ բռունցքներ ունէր, կանաչ, փոքրիկ աչքեր, մազերի հիւսքը, որը միշտ մնում էր ճակատին՝ էլի փոքրիկ, իսկ հոգին ու սիրտը՝ որքա՛ն աշխարհ...

– Գնանք մի տեղ նստենք, – խնդրեց նա, – ես հիմա ուզում եմ գինի խմել ու լաց լինել:

– Դէ գնա՛ դու էլ, – գեներալի նման ես էլ ձեռքս թափ տուեցի ու գնացի:

Ժալէն մնաց մայթեզրեայ ծառի մօտ, ես լաւ գիտեմ, որ հիմա նա լաց էր լինում:

Երեկոյեան կերուխումի սեղանը շատ էր առատ. բաժակներն էլ էին ուրախ երգի պէս զրնգում: Ասում էին ճառեր, թէ՝ «Պոռոյը լաւ էր... որտեղի՞ց հասցրիր... փառք աստծոյ, որ հիմա տանն ես, որ լուսաբացի չփորների ոռնոցը քեզ չի ստիպի խաղաղ քնից վեր ցատկել, որ ստիպուած չես պատուի կանգնել մայոր ռեզվանների առաջ, որ... բայց խօսքը մեր մէջ մնայ...»:

Ես չեմ չարանում, որ իմ ընկերները դեռ չեն հասցնում ինձ հասկանալ, որովհետեւ տանն եմ: Տնեցիների հետ տան կատուն էլ է խառնուել իրար, նրա աչքերը չեմ տեսնում, բայց մէջքի վրայ ուրախութիւն կայ. նա գնում է խոհանոց, երեւի խառնւում է մարդկանց ոտքերին. մայրս ճչում է.

– Դէ ռա՛դ էլի դու էլ...

«Դու մի՛ ճչայ...». յիշում եմ գեներալին:

Ես համոզուած եմ, որ աշխարհում ամենալաւ տեղը տունն է, երբ լուսաբացին լսում ես ժամն–ժամանի զրնգոց, երբ հարեւանի աքաղաղի կանչերը հաշւում ես ու հասնում տասնչորսի...

Մեր ընկեր Խալիլին ասխ ինչո՞ւ յիմարութիւն արեց, իրենից մի բուռ մոխիր էլ չթողեց՝ թաղելու համար: Ո՛ր մէկին յիշես...

Լուսաբացն սկսում էր, իսկ բաժակաճառերը վերջ չունէին: Տնային աշխատող Նարիմանը մօտեցաւ ինձ եւ կամացուկ ասաց.

– Աղա՛, փողոցի մեր դրան մօտ մէկը նստած քնել է:

Ժալէն էր:

Արթնացրի. կանգնեցրի ոտքերի վրայ. տխուր ժպտաց, մազերի փոքրիկ հիւսքը քաշեց ճակատից ու ասաց.

– Ես հիմա լաց կը լինեմ...

Բոլորին թողեցի տանն ու գնացի նրա հետ:

Մինչեւ արձարանները կը բացուէին, մենք քայլում էինք մայթերով: Երեւի մի փոքրիկ, անզօր ամպից կարճ անձրեւ եկաւ եւ լուսաբացի հաւաքարարների բարձրացրած փոշին կոխեց:

Քաղաքի հեռաւոր ու անծանօթ թաղամասի անկիւնում մնացուած արձաբան գտանք: Նստեցինք դէմ–դիմաց:

– Միայն թէ չհարբես, Ժալէ՛, – գլուշացրի նման – եթէ հարբես, – ես կը գընամ:

– Չեմ հարբի, – ասաց աղջիկը, – միայն թէ դու պատմիր այդ պոռոյ–մոռոյի մասին:

Յիշեցի գեներալի «սատանայք–մատանայք»ը:

– Թո՛ղ, ի սէր աստծոյ, մի՛ յիշեցրու, Ժալէ, գեներալից սկսած մինչեւ իմ ամենամօտ մարդն ինձ չհաւատաց...

Ցետոյ ես մոռացայ, որ իմ դիմաց նստած աղջիկը ռազմաօդային ուսումնարանից, «Օդաչու» կոչուող անդրջրհեղեղեան ինքնաթիռներից ու «մահուան պտոյտ»ներից այնքան է հասկանում, որքան, ասենք, զրասենեակներում թղթեր ստորագրող մայոր ռեզվանները կը հասկանային, եւ պատմեցի.

– Դեռ եօթերորդ պտոյտից հասկացայ, որ...

Ժալէն ծնօտը յենել էր բռունցքին ու նայում էր ինձ իր փոքրիկ, կանաչ աչքերով: Երբ աւելի՛քս վերջացրի, նա աչքերը փակեց, եւ տեսայ, թէ ինչպէս արցունքներ թափուեցին սփռոցին:

Այդ ժամանակ մի ոստիկան ներս մըտաւ, նա փոշոտուած էր ու ծեծուած, նայեց մեզ, պատուի չկանգնեց: Նորից յիշեցի, որ ուսադիրներս խուզել են:

Ծնօտը բռունցքին յենած Ժալէի աչքերը դեռ փակ էին:

Որքա՛ն լաւ է, երբ արցունքները փակուած կոպերի արանքից են իջնում. այդ լացին, որը լուռ է, հեծկլտանքներ չըկան, պէտք է որ հաւատալ. միայն թէ ափսոս են արցունքները, երբ թափւում են սփռոցին, եթէ սրտի վրայ չեն կարող թափուել, թող թափուեն երկնքի աստղերի վրայ...

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

փոփոխութեան, եթէ փոխուածը միակ կէտ մըն ալ ըլլայ, պէտք է նոր Սահմանադրութիւն նկատել: ԱԺՄ–ն կը շարունակէ կողմնակից ըլլալ խորհրդարանական համակարգին, բայց պատրաստ է փոխադարձ զիջումի եւ ընդունելու սահմանափակ լիազօրութիւններով նախագահական համակարգ մը:

Վ. Մանուկեան եւ ԱԺՄ–ն կասկածներ ունենալով հանդերձ նախագահական ընտրութիւններուն մասին, պատրաստ են մասնակցելու քաղաքական գործընթացին:

ԳՆԴԱԶԵԻ ԿԱՑԾԱ՞Կ

Հեռատեսիլի «Լրաբեր» յայտագրէն հաղորդուած է որ Արարատի Վանաշէն գիւղին մէջ հազուադէպ երեւոյթ մը արձանագրուած է. յանկարծակի յայտնուած գլորող հրաշէկ գունտ մը տարբեր սաւրիճաններու այրուածքներ պատճառած է դաշտը փութթալ խաղացողներու: Երկու հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են, որոնցմէ մէկը շատ ծանր վիճակի մէջ: Ենթադրուած է որ հրաշէկ գունտը կայծակի տարատեսակ մըն է, թէեւ օդերեւութաբանական կեդրոնը այդ շրջանին մէջ կայծակ չէ արձանագրած: Կ'ըսուի որ 40 տարի առաջ ալ նման երեւոյթ դիտուած է որուն մասին «Արմէնփրէս»ը տեղեկացուցած է թէ գնդաձեւ կայծակ մը բաց պատուհանէ մը ներս սուրացած ու սարսափի մատնած է հոն գտնուողները:

ՎՏԱՆԳԻ ԵՆԹԱԿԱՅ ՇԷՆՔԵՐ

Երկրաշարժային ծառայութեան ուսումնասիրութիւններով պարզուած է որ Երեւանի տարածքին 38%–ը կը գտնուի վտանգի գօտիին մէջ: Ոչ սեփական 7000 շէնքերէն 1516–ը վտանգի ենթակայ կը նկատուին, 243–ը առաւել չափով:

ԱՆՁՐԵՒԻՆ, ԿԱՐԿՈՒՏԻՆ ԱՒԵՐԸ

Յուլիս 7–ին տեղացած յորդ անձրեւն ու կարկուտը Գեղարքունիքի ցանքերուն մօտ 700 հեկտարը փճացուցած է: Կառավարութիւնը Յուլիս 9–ին որոշած է վնասներու հատուցում կատարել: Կազմուած յանձնախումբ մը պիտի ճշդէ վնասին չափերը:

ՕԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԱՊ

«Արարատ» օդային գիծերը թռիչքներու իրենց ուղղութիւններուն աւելցուցած են Դոնեցկն ալ որ Ուկրանիոյ Բ. քաղաքն է: Երեւան – Դոնեցկ առաջին թռիչքը տեւած է երկու ժամ 45 վայրկեան: Ծրագիր կը մշակուի յառաջիկային ուկրանական Զապորոժիէ քաղաքն ալ աւելցնելու ցանկին վրայ: Ներկայիս այդ գիծին վրայ կը թռչին միայն ուկրանական օդանաւեր:

ԽՈՊԻԽՄԸ ԷՋՔ ԿԱՏԱՐԱԾ ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

Յուլիս 8–ի երեկոյեան ֆրանսական խոպիւսը էջք կատարած է Զուարթնոց օդակայանը եւ հանդիսաւորութեամբ օծուած Էջմիածնի դիւանապետ Ներսէս Արքեպիսկոպոսի կողմէ: 15 տարուան օդանաւը փաստը տուած է որ հինցած ու ժամանակավրէպ չէ, ինչպէս պնդած են Հայաստանեան մամուլի որոշ անուններ: Ան վարձուած է հինգ տարուան համար:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Colonie de vacances de Bellefontaine séjour Août 1998

Nous invitons tous les parents à inscrire leurs enfants pour le séjour du mois d'août à Bellefontaine auprès de la section la plus proche de leur domicile ou en téléphonant au siège social au 01 48 24 46 57

Une fête champêtre sera organisée le dimanche 9 août.

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 19, Վարդավառ է, Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30–ին:

Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 19, տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Մեռելոց: Ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր դրամեննակի վարիչ քարտուղար ընկերուհի Նելլիի եւ իր ամուսնին ժագ Պաշայեանի իրենց հօր՝ Աշուր Պաշայեանի մահուան առթիւ:

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879–ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ
Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

Subvention 1998

OFFRE

AUX ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE BIENFAISANCE RELEVANT DE L'EGLISE D'ETCHMIADZINE

ENVOYER UN DOSSIER **AVANT LE 15 AOUT 1998**
(date de dépôt prévue initialement jusqu'au 30 Juin)

Le dossier doit comporter : un RIB - Les statuts de l'Association, les comptes de l'exercice précédent - la composition du CA et du bureau.

à **FONDATION** Léa et Napoléon Bullukian
18, rue Louis Tourte
69410 CHAMPAGNE au MONT-D'OR

Setrak

STK

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին:

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալօրէայի դասարան:

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ – ֆու:

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ

Հեռաձայն. –
01 – 39 – 83 – 71 – 19
ժամը 20–էն յետոյ:

կամ՝

ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ
01 – 45 – 84 – 57 – 18

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 14
MARDI
14 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·419 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.419

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱԶԳԵՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 12 / 13)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԸ ՍԻՒՆԻՔ

Վարչապետ Ա. Դարբինեան Յուլիս 10-11 համախմբած է Սիւնիքի մարզի ղեկավարներուն. նիւթ եղած է փորձի համար Սիսիանի հանրակրթական վարժարանները համայնքին տնօրինումին յանձնելու հարցը, հողի սեփականաշնորհման, խմելի ջուրի, կարկուտին վնասները դարմանելու խնդիրներ։ Ա. Դարբինեան այցելած է Սիսիանի հիւանդանոցը, միջնակարգ դպրոցը, ուսումնասիրած վնասուած շէնքերը· ապա անցած է Տաթեւի վանքը։ Հանդիպում ունենալէ ետք Գորիսի ղեկավարութեան հետ, վարչապետը այցելած է Խնձորեսկ գիւղը։ Վարչապետին ընկերացած են տարածքային կառավարման նախարար Դ. Զաղոյեան, գլխաւոր դատախազ Ա. Ղարիբեան, Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի փոխ-նախարար Մ. Զաւարեան եւ Սիւնիքի մարզպետը Թ. Նաւասարդեան։

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ

Յուլիս 10-ին Սենեկային երաժշտութեան տան մէջ պարգեւներու հանդիսաւոր յանձնումը տեղի ունեցած է այն երկրպահ կամաւորականներուն որոնք պարգեւատրուած էին նախագահին Մայիս 27-ի հրամանագրով։ Հանդիսութեան մասնակցած են Ազգային Ժողովի փոխ-նախագահ Ա. Բաղէեան, Պաշտպանութեան փոխ-նախարարներ, զինուորականներ։ Վայրկեանի մը լռութեամբ յարգելէ ետք նահատակներու յիշատակը, ողջոյնի խօսք արտասանած են Ա. Բաղէեան եւ փոխ-նախարար Ա. Պետրոսեան. ապա կատարուած է մետալներու յանձնումը։ Գ. Ջանիկեան Ա. Բաղէեանի յանձնած է Ֆրանսայէն — ուր ցմահ բանտարկութեան դատապարտուած է — Վ. Կարապետեանի կամաւորական միութեան նուիրած պաստառը եւ կարդացած անոր ուղերձը։

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՔՈՉԱՐԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ

Հայաստան — Ֆրանսա մշակութային տարուան առիթով Յուլիս 10-ին Ե. Քոչարի թանգարանին մէջ բացուած է արուեստագէտին փարիզեան շրջանի գործերուն ցուցահանդէսը։ Այդ շրջանին մասին բացատրութիւններ տուած է թանգարանին տնօրէնը Լալա Մարտիրոսեան-Քոչար։ Ըսած է որ 1923-26 արուեստագէտը անմիջապէս ուշադրութիւն դրաւած էր Փարիզ, բայց ներգաղթելով (1936) ինկած էր ստեղծագործական մեկուսացման մէջ։ Ե. Քոչար (1899-1979) ծնած է Թիֆլիս, Փարիզի մէջ ցուցադրուած Մաթիսի, Փիքասոյի, Պրաքի, Լեժէի, Գիրիքոյի եւ ուրիշ ծանօթ անուններու հետ։ Երեւանի մէջ դասախօսած է գեղարուեստաթատերական հիմնարկի ուսանողութեան։ Իր գործերէն են Երեւանի Սասունցի Դաւիթի եւ Վարդան Մամիկոնեանի արձանները։ Իր անունը կրող թանգարանը բացուած է 1984-ին։ Երեւանի փողոցներէն մէկն ալ կը կրէ իր անունը։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

ԱԽՈՅԵԱՆԸ՝ ՖՐԱՆՍԱ

Պատմական յաղթանակ մըն է զոր տարաւ ֆրանսական խումբը Յուլիս 12-ին Պրազիլի դէմ 3-0 արդիւնքով։ Յաղթանակը ալ աւելի իմաստ եւ տարողութիւն կը ստանար նկատի առնելով որ Պրազիլ ֆութպոլի աշխարհի լաւագոյն եւ անպարտելի նկատուած խումբն է։ Պէտք է խոստովանիլ, սակայն, որ խաղը մրցաշարքին ամէնէն հետաքրքրականներէն չէր, ինչպէս կ'ակնկալուէր նախապէս, Պրազիլցիները բաւական յուսախաբ ըրին իրենց խաղարկութեամբ, որ համակերպած պարտութեան մը տպաւորութիւնը կը ձգէր։

Ֆրանսայի երկու առաջին կէտերը նշանակեց Զիտան առաջին կիսախաղին եւ երրորդը՝ Փըթի, խաղին վերջին վայրկեանին, այն վայրկեանին որ կը համապատասխանէր խաղի դադարներուն, ճշդուած ժամանակաշրջանէն ետք։ Առաջին անգամն է որ Ֆրանսա աշխարհի ախոյեան է։

Աւելորդ է ըսել թէ խանդավառութիւնը արտակարգ էր ամբողջ երկրին մէջ, նաեւ Սէն-Տընիի մարզադաշտը անշուշտ, ուր նախագահ Շիրաք խմբապետին՝ Տէշանի կը յանձնէր Բաժակը։ Այդ խանդավառութիւնը, որ հիսթերիի ալ բնոյթ ունի տեղ տեղ, փողոց պիտի թափէր միլիոնաւոր Ֆրանսացիներ Փարիզէն դուրս։ Մէկուկէս միլիոն կը նկատուի Շան-զ'Էլիզէի բազմութիւնը, ինչ որ աննախընթաց է Ազատագրութենէն ի վեր։ Նոյն պատկերը պարզած են գաւառի բոլոր քաղաքները, մեծ թէ պզտիկ։ Գինովցած ժողովուրդ մը որ չի կրնար զսպել իր ուրախութիւնը։

Դժբախտաբար, նման պարագաներու միջադէպերը անխուսափելի են։ Առաւօտեան (Յուլիս 13) ժամը 3-ի շուրջ է որ կառք մը խուժած է բազմութեան վրայ, Շան-զ'Էլիզէ վիրաւորելով 80 հոգի որոնց տասը շատ ծանր վիճակի մէջ են։ Նման ուրիշ արկած մըն ալ պատահած է նոյնպէս Շան-զ'Էլիզէ, Ֆուքէցին առջեւ, կառք մը հրմշտկած է անցորդները, հոս ալ 3 հոգի վիրաւորուած են։ Նոյն ժամերուն լակոտներ թալանի տուած են վաճառատուներ, ջարդուփշուր ըրած ցուցափեղկեր, բաւական մեծ վնասներ պատճառելով։

Յուսախաբութիւնը մեծ է Պրազիլ ուր երէկուան հերոսը՝ Ռոնալտօ, այսօր շատ բուռն քննադատութիւններու առարկայ է։

Նախորդ իրիկունը, Յուլիս 11-ին, Փարք տէ Փրէնսի մէջ տեղի կ'ունենար ինչ որ կը կոչուի պարտեալներու աւարտականը, որ դէմ առ դէմ կը հանէր Հոլանտա եւ Խրուաթիա, երրորդ տեղին համար։ Խրուաթիա կը յաղթէր 2-1։

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ի ԱԶԳ. ՏՕՆԻՆ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Յուլիս 15, Չորեքշաբթի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Յուլիս 16։

ՄԱՄՈՒԼ

«POLITIQUE INTERNATIONALE»

(Eté 1998, No 80)

ENTRETIEN AVEC MESUT YILMAZ

TURQUIE: LA MAL-AIMEE

Լիպերասիոնի խմբագիրներէն Մարք Սեմօն է որ հարցազրոյց մը ունեցած է Թուրքիոյ վարչապետին հետ։ Տալէ ետք Եըլմազի կենսագրական գիծերը, լրագրողը կ'անցնի հարցումներու։ Անոնցմէ մէկն է.— «1915-ի հայկ. ցեղասպանութեան ճանաչումը ֆրանսական Ազգ. Ժողովին կողմէ բաւական մեծ հոսեցուց(*). ի՞նչ է ձեր տեսակէտը»։ Ու Եըլմազ կը պատասխանէ.— «Ֆրանսան Հայաստանի համակրանքը կը շահի, բայց կրնայ կորսնցնել Թուրքիոյ համակրանքը։ Պատմաբաններուն ձգենք այս հարցը։ Ժողովի մը մէջ որեւէ քուէ միայն քաղաքական չափանիշներու կը հետեւի։ Ինչպէ՞ս երեւակայել որ ֆրանսացի երեսփոխաններ կարենան գիտնալ թէ իսկապէս ի՞նչ անցած-դարձած է Օսմանեան Կայսրութեան մէջ, առաջին աշխարհամարտին։ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը պատժեց այդ արարքներուն կարգ մը պատասխանատուները եւ հրապարակաւ յայտարարեցինք որ կը ցաւէինք այդ դէպքերուն համար։ Այս ըսելով, պէտք է զանոնք զետեղել իրենց շրջագիծին մէջ, պատերազմին շրջագիծին եւ չմոռնալ որ բազմաթիւ Թուրքեր ալ ջարդուեցան Հայերու կողմէ։ Կարճ՝ կը վախնամ որ երկկողմանի մեր յարաբերութիւնները, ցարդ հիանալի, խորապէս ազդուին այս տխուր պատահարէն»։

Այս պատասխանին մէջ, հարկ է ճշդել սակայն որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը չէր որ պատժեց որոշ պատասխանատուներ, սա պարզ պատճառաւ որ իւնիոնիսթներու դատավարութեան ատեն Թուրքիան Հանրապետութիւն չէր տակաւին։

Միւս կողմէ, ինչ որ շահեկան է թերթին տուած ծանօթութիւնն է հոն ուր խաչ մը դրուած է լրագրողին հարցումին մէջ։ Ահա թէ ինչ կը գրէ այդ ծանօթութեան մէջ.— «Երիտթուրք կառավարութիւնը որ կը ղեկավարէր Օսմանեան Կայսրութիւնը եւ դաշն մտած էր առաջին աշխարհամարտին, 1915-ին որոշեց արեւելեան շրջանները ապրող Հայերու զանգուածային տեղահանութիւնը դէպի Սուրիա։ Իշխանութիւնը վախ ունէր որ այս վերջինները կը միանան ռուսական ուժերուն որոնք կը յառաջանային Կովկասի մէջ։ Հարիւր հազարաւոր Հայեր (300 հազարէն մէկուկէս միլիոն) բնաջնջուեցան այս պարտադիր տեղահանութիւններու եւ սիսթեմաթիք ջարդերու ընթացքին։ Անկէ ի վեր Հայերը կը պայքարին որպէսզի այս ցեղասպանութիւնը ճանչցուի, դարուս առաջինը։ Յաջողեցան, ի մասնաւորի Եւրոպական Խորհրդարանը, ռուսական Դուման, գանատական եւ յունական Խորհրդարանները, ինչպէս նաեւ պելժիքական Ծերակոյտը։

«PARIS-MATCH»

(16 Juillet)

CHIRAC VIENT D'ANNULER SON VOYAGE EN ARMENIE

Շաբաթաթերթը կը գրէ թէ Շիրաք ջնջած է Հայաստան եւ Թիւրքմէնիստան իր ճամբորդութիւնը, որ նախատեսուած էր Սեպտեմբերին։ Դրդապատճառն է, կ'ըսէ Մաչ, նախագահը չուզեր վշտացնել Թուրքիան, արդէն «բարկացած» հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկէն։ Աւելին, այդ առաջարկը պէտք է թաղուի Ծերակոյտին մէջ։

ՄԱՀ ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆԻ

Երկուշաբթի առաւօտ, Յուլիս 13-ին, թերթը մամուլի յանձնելու պահուն, Երեւանէն տեղեկացանք որ Շաբաթ իրիկուն, Յուլիս 11-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ՝ Գէորգ Էմին։ Բուն անունով Կարլէն Մուրատեան, ողբացեալը ծնած էր Աշտարակ, 1919-ին։ Հեղինակն է բազմաթիւ գործերու, յիշենք՝ «Եօթը երգ Հայաստանի մասին» որ ֆիլմի ալ վերածուած է։ Թաղումը կը կատարուի Չորեքշաբթի, ըստ իր փափաքին՝ Աշտարակ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԽԱՐԻՍԽ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՄՆ-ու «Քրիսթիըն սայընս մոնիթըր» թերթը հիմնուելով թրքական աղբիւրներու, գրած է թէ Իսրայէլ արեւելեան Անատոլուի մէջ օդային խարիսխներ պիտի հիմնէ, միմիայն իր գործածութեան համար։ Համաձայնութիւնը գոյացած է Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ի. Ճէմի Իսրայէլ այցին ընթացքին։ Թերթին տեղեկատուութիւնը կ'աւելցնէ թէ թրքական օդանաւեր Իսրայէլի մէջ գաղտնի ռազմափորձեր կատարած են, կարենալ չէզոքացնելու համար ՓՔՔ-ի ցամաքէն օդ արձակուած հրթիռները։

Թուրքիա — Իսրայէլ զինուորական յարաբերութիւններու զարգացումը միայն երեք տարուան անցեալ մը ունի։ Զինուորական պատրաստութեան առաջին համաձայնագիր մը ստորագրուած էր 1995-ին, ապա անցեալ Յունուարին միացեալ ռազմափորձեր կատարուած էին Միջերկրականի արեւելեան շրջանին մէջ։ Վերջերս ալ Թուրքիոյ Սպայակոյտի փոխ-նախագահը այցելած էր Իսրայէլ, որուն յաջորդած էր Արտաքին գործերու նախարարին այցը։

Թուրքիոյ տարածքին վրայ զինուորական խարիսխ ունենալու պարագան աննախընթաց է Իսրայէլի համար ու կը համարուի կարեւոր զարգացում մը։ Հետաքրքրութեամբ կը սպասուի արաբական աշխարհին հակազդեցութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ, կացութիւնը միշտ նոյնքան լարուած է, քիչ մըն ալ աւելի Յուլիս 12-էն ի վեր, երբ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԻԼԼԱՐԱ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

— 3 —

Վեց հարիւր դար կռուիլ ինքն իր հետ, սերունդէ սերունդ փոխանցել աւանդութիւն եւ իմաստութիւն, բնութեան տակալ, խորասոյզ ապրիլ Dreaming կոչուած երազային վիճակով որ արդի բառարանները կը բացատրեն իբրեւ նախաբանական միթիք հոգեվիճակ մը ուր մարդիկ իրենց հնարած առասպելներու կախարդանքին անձնատուր կ'ըլլան — եւ չկրնա՞լ դիմանալ ափ մը դիպաւոր ու գինով Անգլիացիներու սադրանքներուն, ուխաքին ու ծխախոտին դիմաց ո՞չ մէկ պաշտպանութիւն ունենալ: Այն որ Եւրոպացիներ Տրիմինկ կը կոչեն՝ ապորիճիններուն համար ոչ մէկ կապ ունի երազի կամ երազելու հետ, այլ իրականութիւն է որ իրենց կեանքի ամէն երեւոյթները, իրենց դիւցազներգական ու հէքեաթային պատմութիւնը կը գունաւորէ: Ու հիմա, 21-րդ դարու առաջին կեցած՝ ի՞նչ յոյս կայ որ Քիլլարայի բուն տէրերը իրենց հազարամեայ պատմութիւնը շարունակեն քան տարի մը եւս: Ոչ մէկ: Անկասկած որ աշխարհ պիտի աղքատանայ իրենց կորուստով հակառակ որ նիւթական ոչինչ տուած են քաղաքակրթութեան, սակայն այդ չէ միակ չափանիշը: Կայ նաեւ աննիւթականը, այն որ միայն մարդկային ոգիի ազնուութեան, մարդ — բնութիւն կապին ու զգացումին խորութեան որակով կը չափուի: Եւ այդ տեսակէտով՝ այդ յետամնաց եւ անուս մարդիկը անփոխարինելի արժէք մը կը ներկայացնեն քովն ի վեր բանապաշտ ու քաղաքակրթեալ արդի մարդոց: Առեղծուած մըն են ժամանակէն ու Պատմութենէն դուրս ապրող այդ ապորիճինները:

Ամէն պարագայի մէջ, ըստ պատմաբաններու, Քիլլարայի փառքի շրջանը շատ կարճ տեւած է, միայն տասը տարի, 1900-էն 1910-ի շուրջ: Աւստրալիացիք սովորութիւնը ունին լուրջը կատակի առնելու եւ կատակը՝ լուրջի առնելու: Ժամանցի քաղաքակրթութիւնը, որուն մաս կը կազմեն մարմնամարզը, բախտախաղը, սինեման եւայլն, կատարեալ ծիսային, գրեթէ պաշտամունքային նկարագիր մը ունին դանդուածին համար: Միայն երկու ամիս առաջ էր որ դաշնակցային վարչապետը, Ճոն Հաուըրտ, բանախօսութեան մը ընթացքին սա գայթակղեցուցիչ յայտարարութիւնը ըրաւ. «Ինծի համար, աւստրալիացիի մը կեանքին մէջ գերագոյն իրագործումը քրիքէթ-ի խումբին քէփթըն ըլլալն է»: Այդ տասը տարիներուն ընթացքին, Քիլլարան մարմնամարզի, հաճելի ժամանցի եւ մշակոյթի առանձնաշնորհեալ ապաստան մըն էր Սիտնիի բնակիչներուն համար: Ինչ որ կարելի դարձուցած էր այդ «հրաշքը»՝ Սիտնիէն Քիլլարա երկաթուղիին երկարաձգումն էր, որուն շնորհիւ քաղաքէն մարդիկ կրնային օգտուիլ Քիլլարայի կոլֆի եւ թէնիսի ընդարձակ խաղավայրերէն եւ Պոլինկ Կրինէն (աս ալ ուրիշ նուիրագործեալ խաղ մըն է: Կամ միայն այր՝ կամ միայն կին կը խաղան, մաս մաքուր ու հարթ հաւասար քառակուսի դետնի մը վրան, բացարձակ լռութեան մէջ, գլխէն մինչեւ կօշիկ հրեշտակներու պէս ճերմակ: Եւ բացարձակապէս արգիլուած, նորէն հրեշտակներու օրինակով՝ որեւէ զգացում արտայայտելու (այս օրէնքը իր կրճատուած ձեւն ալ ունի որ «no PDA-Public display of affection» կը կոչուի): Մետաղեայ գունտ մը հեռուն, պզտիկ գնդակի մը նետել, կարելի եղածին չափ մօտ... — այդ է խաղին էութիւնը): Այս բոլոր խաղերը դեռ կան:

Քիլլարայի մէջ նոյն թուականներուն երաժշտական ընկերակցութիւն մըն ալ կը հիմնուէր, մինչ Մարիան փողոցին վրայ համայնքային կեդրոն մը կը բացուէր ուր թատերական ներկայացումներ կը տրուէին: Մինչեւ այսօր ալ այդ թատերասրահը կը գործէ եւ կը ծառայէ ամսական նուագահանդէսներու համար եւս: Այդ օրերուն թաղը կը լեցուի անգլիական հին, ուժուն տարուան ինքնաշարժներով: Երեկոն կը սկսի փառաւոր ընթրիքով մը, որմէ ետք բոլորը կը հաւաքուին սրահ, հարիւրաւոր տարիքոտ զոյգեր, այրերը՝ զինուորական չիտակ, կարծր, մեքենական քալուածքով, իրար բարեւելով միավանկերով, եւ ստեղծելով մանրանկար ու ժամանակավրէպ ազնուականութեան մը պատրանքը: Իսկ կիները ծայր աստիճան վայելուչ զգեստաւորումով ու իրենց իրաւունք նման ճերմակ, ոլորուն մազերով ծաղիկներու ալեկոծ ծովու մը տպաւորութիւնը տալով: Քանի մը վայրկեան՝ ու կատարեալ լռութեան մէջ բոլորը ոտքի կը կանգնին երգելու «Աստուած պահէ Թագուհին»: Ուրիշ դարու եւ աշխարհի մէջ գտնուելու զգացումը կուգայ մարդուս վրայ, այս անգամ կրկնապէս օտար՝ հայկական զգայնութեան որ քանի մը տարուայ ընթացքին յաջողեր էր ուռկի իր իրաւակարգին յարմարիլ: «Հանդուրժուած» ըլլալու զգացումն է այդ, բայց մնալով լուսանցքային, «սառըղաս» եւ անկարեւոր՝ աշխարհի գործերու ընթացքին մէջ:

Ինչպէս Սիտնին, Քիլլարան ալ մեծ փոփոխութիւններու շրջան մը կը բոլորէ: 1930-ական թուականներուն կառուցուած անգլիական ոճով մեծղի բնակարանները տակաւ կ'անհետանան, «տուրուկ» ազգերէ սպասուհի կամ պարտիզպան ալ չեն աշխատիր իրենց ծառայութեան մէջ, տուները պզտիկցած են եւ «օտար» եւ «ցած» ցեղերէ մարդիկ յանգչած են, դրամի ուժով, մուտք գործել պալենական եւ հրնաւանդ հողերու մէջ: Նոյնիսկ Քիլլարայի Նամակատունը, կառուցուած 1910-ին, անցած է հնդիկի մը ձեռքը — բան մը որ գայթակղեցուցած է ամբողջ անգլիացի բնակչութիւնը: Հունկ — Գոնկի, Սինկափուրի եւ Ճափոնի դրամագլուխը սկսած է աւեր գործել, բայց Թավրընավուստ աղջկանց անգլիական դպրոցը կը շարունակէ տիրող ազգին աւանդութիւնը — համազգեստի գործածութիւնը, խիստ կարգապահութիւնը, ցեղային խտրականութիւնը, բրիգէթի եւ հոքէի պարապաւորիչ խաղերը: Ֆութպոլ չկայ անշուշտ, ոչ հոս, ոչ ալ տղոց վարժարաններուն մէջ, որովհետեւ ատիկա օտար եւ նորամուտ ժողովուրդներու կողմէ (յոյն, խրուաթ, արաբ, իտալացի, մակեդոնացի եւայլն) նախընտրուած ու սեփականացուած խաղը եղած է:

Կը մօտենամ Կորտըն արուարձանին, եւ արդէն քաներորդ դարու կնիքը կը յստականայ: Խանութներ, եկեղեցիներ, ճաշարաններ (թայ, չինական, երկու հնդկական, երկու ամերիկեան, երեք աւստրալիական), զգեստի «պութիք»ներ, դրամատուներ (քով քովի հինգ հատ), բայց մանաւանդ՝ դեղարաններ (Փասիֆիք Հայուէյի հարիւր մեթրի վրայ չորս հատ կայ...) կը վխտան շուրջս: Ամէն քայլափոխի՝ չինացիի մը կամ թուխ, կարճահասակ, աճապարուած միջերկրականեան տիպարի մը կը հանդիպիմ: Նոր, բազմամշակոյթ եւ անինքնութիւն Աւստրալիան է այս, որ տակաւ թափընթաց կը տառանայ ու կը դիմէ դէպի հանրապետական վարչակարգը, որուն գաղափարն իսկ ահ ու դողի կը մատնէ մեր տան բնակիչներն ու համայն արքայապաշտ բնակչութիւնը որ երկրին մէկ երրորդը կը կազմէ: Ամերիկեան մշակոյթի ազդեցութիւնը հոս շատ աւելի շեշտուած է ու Ուոլուորթի դերշուկան հսկայ մագնիսի նման իրեն կը քաշէ բազմութիւնները: Իրարանցում, աղմուկ, վխտխառի բեռնակառքերու մարաթոն, ապականած օդ, հրշէջ կառքերու վայնասուն, եւ այդ բոլորին մէջէն՝ գիլ ու յեղակարծ երգերը թռչուններու, որոնք երդիքներու տակ ապաստանած՝ իրենց բնական ձայնին տասնապատիկը պիտի ճչան որ լսելի դառնան ժխորին վրայէն: Մոռցուած է Քիլլարայի անդորրը՝ ուր մեր յարկաբաժնին շուրջի ծառերէն Ռէնպօ Լորիքիթ կոչուած գունագեղ թռչունները (կանաչ փետուրներ թեւի ու պոչի, նարնջագոյնի ու կաս — կարմիրի խառնուրդ լանջ ու գլուխ, փայլուն կապոյտ աչքեր) տասնեակներով ամէն առտու կուգային պատշգամ՝ շաքար ուտելու ձեռքէս: Սակայն դժբախտաբար երաժշտական զգայարանքէն զուրկ էին եւ անճոռնի ճչոց մը միայն կրնային հանել:

Քիչ մը անդին ոստիկանատունն է: Բաբերախտաբար մարդ ոչ մէկ տեղ ոստիկանի կը հանդիպի այս երկրին մէջ — կամ ծպտուած են, կամ ալ դարանակալ կը հսկեն ամէն կողմէ: Կամ ալ՝ պարզապէս չկան..., Բայց հոն ուր ներկայ են ու տեսանելի՝ օրինակելի խստութեան մը համբաւը ունին, հակառակ որ վերջերս կառավարութիւնը ստիպուեցաւ Անգլիայէն ոստիկանապետ մը բերել ու դնել իր ոստիկաններուն վրայ, այնքան շատ ու տարածուն էր օրինազանցութիւնը այդ մարդոց մէջ: Ատոր քովն է հանրային մատենադարանը, որուն պակասը այնքան զգալի է Քիլլարայի մէջ: Միակ վայրն է Կորտընի մէջ, ուր քիչ մը հանդարտութիւն կը տիրէ:

Կարօտը սրտիս՝ ետ Քիլլարա կ'ուղղեմ քայլերս եւ ամբողջ ճամբան երթեւեկի աղմուկին կը յանձնեմ ինքզինքս: Քիլլարա Փիցցային հասած՝ անգամ մըն ալ կը նայիմ մեր Հայ տղոց պարապ խանութին, գաղտնօրէն ուրախ որ այդ հրէշային Զինացին նոր վարձակալ չէ գտած, ու զուտ մնաս է հիմա ատիկա: «Արդարութիւն ըսուած բան մը կայ դեռ աշխարհիս երեսին» կը մտածեմ ու ձախ կը դառնամ մեր շէնքին մուտքէն ներս: Եւ անմիջապէս կը սուզուիմ խաղաղ անդորր մթնոլորտին մէջ, փառք տալով Թելեքոմի հսկայական կառոյցին, որ կը պատըսպարէ մեզ ինքնաշարժներու աղմուկէն եւ բեռնակառքերու ծուխէն: Ուրախ եմ նաեւ, որ ելեկտրականութեան այդ կառոյցին ճերմակ պատերը տակաւին չեն բռնաբարուած կրաֆիթթիներով, որոնց անտեսանելի ու գիշերային հեղինակները շատ քիչ անգամ դեղագիտական ճաշակ կը դնեն իրենց դծագրութեան մէջ: Վեց տարուան ընթացքին՝ միայն երկու անգամ այցելած են մեր թաղը ու Անկլուհի այրի դրացիներուս տիկինները Հիփսլէյ, Ուիլըըն եւ Ուոլքոթի համար՝ ատիկա անդերադարձելի բարիք մըն է որովհետեւ այդ խորհրդաւոր նշանները վիեթնամցի կամ քորէացի կանկերու ներկայութեան սարսափազդու փաստերն են: Քիլլարան բոլոր արուարձաններուն մէջէն ամէնէն ապահովի համբաւը ունի:

Ինքնամփոփ, առանձնաշնորհեալ, արուեստական բայց ներշնչիչ պզտիկ դրախտ մըն է Քիլլարա, ուր կրցի մէկ վէպ, երկու բանաստեղծական հատոր, երկու թատերախաղ հրատարակել, անթիւ յօդուած ու գրական քրոնիկ գրել, հարիւրաւոր գիրք կարդալ այս վեց տարիներու ընթացքին, եւ հինգ հատորնոց «Հրուանդան» գերվէպիս առաջին երկու հատորները գրել: Առաւել՝ վայելել շքեղ բնութիւնն ու փոխանցել իմ սքանչելի դրացիներուս հայութեան գոյութեան բարոյական արժէքներուն ու պատմական իմաստութեան գիտակցութիւնը: Մայիս 23-ի կէսօրէ ետք ժամը 1-ին արցունքոտ աչքերով բաժնուեցանք, հայու մը համար բնական՝ բայց հազուագիւտ երեւոյթ անգլիական աւանդապահ մշակոյթի այդ ներկայացուցիչներուն մէջ: Այդ արուարձանին բուն տէրերը ապորիճիններն ալ պիտի մնան միշտ մտքիս մէջ իրենց Քիլլարա բառով («Միշտ Հոն»), որ իրենք չկրցան պաշտպանել, բայց անցուցին ինծի ոչ միայն իբրեւ հոմանիշը իրենց բարացիկ ու դժբախտ ճակատագրին՝ այլեւ իբրեւ խորհրդանշանը երջանիկ, բերրի ու գեղեցիկ վայրի մը: Ու տեղ մը, մտքիս մէջ, այս երկուքը կը նոյնանան:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԴԵՌ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵ՞Ս»

Ի՞նչպիսի դէպքեր արդեօք Զաւէն Պիպեռեանը պաղեցուցած էին մեր գրականութենէն, չեմ գիտեր, բայց դժուար չէր ենթադրել: Թերեւս ո՛չ մէկ դէպք: Միայն յուսախաբութիւնը: Դառնութիւնը: Թերեւս այն անհաճոյ ճնշումը զոր իր վրայ շարունակ կը գործէր իր առողջական վիճակը: Թերեւս չգիտնալը՝ թէ ի՞նչ պէտք էր ընէր իմաստ մը տալու համար իր կեանքի մնացեալ օրերուն: Թերեւս տեսնելը՝ թէ ընկերվարութիւնն ալ սին երազ մըն էր, պարտուելու դատապարտուած, ինչպէս հայ գրականութեան նուիրումը: Եթէ անդին չպրտէր ընկերվարական իր գաղափարներն ու հայերէն գրելու իր տաղանդը, ի՞նչ կը մնար իրեն այս կեանքին մէջ:

Կը յիշեմ որ միջոց մը իր կողակցին հետ փրաղեցաւ խաղալիքի արդիւնաբերութեամբ: Բայց ծովէն դուրս հանուած ձուկ մըն էր, որ դժուար կը շնչէր:

Կը յիշեմ որ քանի մը անգամ այցելութեանս եկաւ Թոքաթլեան Խանի այդ շրջանի մեր խմբագրատան սենեակիս մէջ: Կը մօտենար հեղինական իր ժպիտով, որ ծակող ժպիտ մըն էր: Ու կը հարցնէր.

— Դեռ կը շարունակե՞ս: Դեռ չհասկցա՞ր որ անիմաստ աշխատանք է:

Իր այդ հարցումը կը տառապեցնէր զիս, բայց ըսաւ յայտնի չէի ըներ: Ի՞նչ գիտնամ, ան թերեւս մխիթարութիւն մը կը փնտռէր իմ քով գալով: Թերեւս իրեն համար մխիթարութիւն էր զիս ալ վհատեցնել, ինծի եւս հաւատացնել թէ տխմարութիւն է մշակել հայ գրականութիւն զոր ո՛չ ոք կը կարդայ, որմէ ո՛չ մէկը բան մը կը հասկնայ, զոր ո՛չ մէկը կը գնահատէ: Դեռ կը գրե՞ս: Դեռ թե՞րթ կը հրատարակես: Այդ վայրկեանին ինծի այնպէս կը թուէր որ ես յանցաւոր էի, որովհետեւ ինք լքած էր այդ բոլորը եւ ես չէի լքած, ինչպէս որ անվաղուց պարտաւորուած էր լքել իր սիրելի ծխամորճը մինչ ես դեռ կը ծխէի իր իսկ աչքերուն առջեւ ծուխի լայն ծուէններ արձակելով:

Ես չէի ուզեր հակաճառել, իր յուսախաբութեան վրայ աւելցնել այն անդրադարձումը՝ թէ ես եւ ուրիշներ չէինք բաժներ իր յոռետեսութիւնը: Տարբեր նիւթերու մասին կը խօսէի: Այն ատեն ինծի կը նայէր սառած նայուածքներով: Կ'երեւի թէ ըսել կ'ուզէր որ չէր հաւատար ինծի: Կամ թերեւս ըսել կ'ուզէր որ կը կարեկցէր իմ միամտութեան վրայ: Թերեւս ալ այդ վայրկեաններուն չէր տեսներ զիս, զիս տեսնել չէր ուզեր: Իր այս ցանցառ այցելութիւններու ընթացքին, միշտ յարգեցի իր դառնութիւններն ու յուսախաբութիւնները: Երբեք չփորձեցի զինքը դարձի բերել, հակառակ որ ամէն վայրկեան կը մտածէի թէ մեր գրականութիւնը դեռ ի՛նչեր կրնար շահիլ անոր գրիչէն:

Տակաւին դառնութիւններու սպանիչ շրջանէն ներս մուտք չէր գործած, երբ օր մը խմբագրատուն եկաւ եւ ինծի նուիրեց «Ժամանակ» թերթի մէջ թերթօնի ձեւով հրատարակուած իր վերջին վէպին՝ «Մրջիւններու վերջալոյս»ին իր կողմէ գիրքի ձեւով կազմուած մէկ օրինակը: Թերթէն կտրուած կտրօններու հաւաքածոյ մըն էր, ո՛չ թէ իրական գիրք մը: Կարծես կ'ամչնար որ այդ գիրքը այդ ձեւով կը նուիրէր ինծի: «Հազիւ տասը օրինակ կրցայ կազմել, մէկը քեզի» ըսաւ: Զայն ընդունեցայ որպէս թանկագին նուէր մը, որպէսզի զայն գրադարանիս մէջ իր միւս գիրքերուն քով դնեմ: Եւ ան հոն բաւական երկար ժամանակ մնաց, մինչեւ որ քանի մը տիկիններու նախաձեռնութեամբ ու մասնաւորաբար Արփիկ Հայրապետեանի ազնիւ մեկենասութեամբ այդ հրաշալի վէպը տպեցինք Պիպեռեանին արժանավայել գիրքի մը ձեւով: Գրադարանիս մէջ նախկինը փոխցուցի ու անոր տեղ նորը դրի:

Մեր մօտիկ անցեալի գրականութեան մէջ Զաւէն Պիպեռեան ինծի համար միշտ պահեց իր առանձնայատուկ տեղը: Իր մահէն վերջ շարունակ կը վերյիշէի իր վերջին այցելութիւնները եւ այն ատեն շարժանկարի ժապաւէնի մը նման աչքերուս առջեւէն կը տողանցէին դէպքերը այն ժամանակաշրջանին որ մերը եղաւ եւ որու ընթացքին այնքան շատ բան փոխուեցաւ ժխտական ուղղութեամբ: Պիպեռեան իր ստամոքսը կորսնցուցած էր, բայց ատիկա տակաւին մահ չէր իրեն համար, որովհետեւ ինք արդէն ստամոքսի մարդ չէր, ուտելու համար չէ՛ր որ կ'ապրէր: Ան աւելի վերջ իր սի՛րտն էր որ պիտի կորսնցնէր, իր հաւատքը, եւ ատիկա արդէն մահ էր իրեն համար: Ինծի այնպէս կը թուէր որ ան արդէն մեռած մարդ էր երբ խմբագրատուն կուգար ու կը հարցնէր թէ դեռ կը շարունակե՞մ գրել, դեռ կը շարունակե՞մ թերթ հրատարակել:

Այսօր երբեմն կը մտածեմ թէ թերեւս սխալ ըրինք երբ հաւատացինք իր յուսախաբութիւններուն ու դառնութիւններուն: Սխալ ըրինք երբ բաներ մը չփորձեցինք իր մէջ մեր գրականութեան նկատմամբ նոր սէր մը, նոր հետաքրքրութիւն մը արթնցնելու ուղղութեամբ: Իր չորցած մարմնին մէջ իսկապէս չորցա՞ծ էր նաեւ գրելու տաղանդը: Արդեօք լեռները տեղէն շարժե՞լ պէտք էր, որպէսզի բան մը խաղցնէինք անոր սրտին մէջ, որպէսզի ստիպէինք որ գրիչը վերցնէր ու գրել սկսէր այս անգամ մրջիւններու արեւածագ մը, արշալոյս մը:

Անկեղծ խօսք, հիմա կը վախնամ որ իրիկունները Զաւէն Պիպեռեանը ինծի կը մօտենայ, սառած աչքերով կը նայի ինծի ու ինձմէ կը խնդրէ որ գրադարանիս մէջէն վերցնելով վառարան նետեմ իր գիրքերը:

Ռ. Հ.

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԲԱՆԱԿԸ ԵՒ ԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ամերիկացի գործի մարդ մը գաղափարը յղացած է Երուսաղէմի հարաւ-արեւելեան գեղատեսիլ մէկ բլուրին վրայ շքեղ բնակարաններ կառուցանելու: Սակայն, վայրը շատ մօտ է Իսրայէլի եւ գրաւեալ տարածքներու սահմանագիծին. նաեւ, անտառածածկ շրջան ըլլալով, կայ բնապահներու ժխտական կեցուածքը: Այս պատճառներով ամերիկացի շինարարը դժուարութիւններու դէմ յանդիման կը մնայ, շինութեան արտօնութիւն ունենալու համար:

Ճարը կը գտնուի զինուորական մարզին միջամտութեան շնորհիւ: Մինչեւ հիմա չէ պատահած որ զինուորական պահանջ մը մերժուի: Ուրեմն, այդ վայրը կը ներկայացուի որպէս Երիտասարդ մարտիկներու բանակավայր, ինչ որ արտօնութեան ոչ մէկ խնդիր կը յարուցանէ: Յետոյ, կը բաւէ որ այդ բանակավայրը գործածուի մէկ կամ երկու տարի ու վերածուի բնակութեան նոր գօտիի մը: Այդ ձեւով շրջանցուած կ'ըլլայ ոչ արտօնեալ վայրերու մէջ բնակութիւն հաստատելու դժուարութիւնը:

Խնդրոյ առարկայ շինարարը ծնած է Իսրայէլ, յետոյ ծնողքը գաղթած են ԱՄՆ ուր մեծցած է ինք: 1995-ին սկսած է հետաքրքրուիլ սրբազան հողերու վրայ կալուածային գործառնութեամբ: Շատ հաւանօրէն, իրաւամբ մտածած է որ կրնայ հրեայ ծագումով ամերիկացի մեծահարուստներու համար աւազանով հանգստաւէտ վիլլաներ շինել ու վաճառել: Շրջանցելու համար արտօնութեան մերժումը, գործի լծած է անձնաւորութիւն մը, ան ալ գործի հրապարակէն, որ մօտիկ մէկն է Պաշտպանութեան նախարարին, բանակին:

Այսուհանդերձ, բնապահներէն զատ բանակէն պատասխանատուներ ալ դժգոհ են ծրագիրէն ու անոր ընձեռուած կարելիութիւններէն: Անընդունելի կը նկատեն սկզբունքներու այս ձեւով ոտնակոխումը: Կան ուրիշներ ալ որոնք կը գանգատին որ բանակը գործիք կը ծառայէ բաներու որոնք իրեն չեն վերաբերիր: Մինչդեռ այն զօրավարը որ ընթացք տուած է հրեայ-ամերիկացի գործի մարդուն փափաքին, չի հասկնար յայտնուած դժգոհութիւնը: Կ'ըսէ թէ Երիտասարդ մարտիկներու կազմակերպութեամբ իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն երկրին բնակեցման գործին: Իսկ Պաշտպանութեան նախարարը մերժած է արտայայտուիլ նիւթին մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ 1997-98 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԱՄԱՒԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան ազգաշէն հաւատարիմ տարեգրութեան մէջ, տարի մը եւս հասաւ իր լրումին:

Ուսումնական հարուստ փորձառութեամբ եւ իրագործումներով յատկանշուող 1997 – 1998 ուսումնական տարին, կրթօճախի արդի շրջանի պատմութեան մէջ պիտի մնայ իբրեւ յաջողութիւններու տարի մը:

1998 Յունիս 13-ին տեղի ունեցաւ Հաստատութեան ամավերջի հանդիսութիւնը: Աւանդութեան համաձայն արարողութիւնը սկսաւ Անմահ Բարերարներու Դամբանին առջեւ, ուր տեղի ունեցաւ ջահերու փոխանցում եւ պաշտամունք, երգչախումբի երգեցողութեամբ (Խմբ.՝ Պր. Սեպուհ Աբգարեան):

Հանդիսութեան սկզբնաւորութեան Հաստատութեան փողերախումբի կատարողութեամբ (խմբ. Պր. Ֆելիքս Մովսէսեանի) հնչեցին Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ ՄՀԿ-ի քայլերգները, որմէ ետք հանդիսավար Տիկին Վիոլէթ Թաշճեան կատարելով հանդիսութեան բացումը բարի գալուստ մաղթեց բոլորին, եւ աւելցնելով իր խօսքը ըսաւ. «Այսօր իր գործին եւ առաքելութեան գիտակից մանկավարժի խոնարհ ապրումներով կուգանք իրենց անմիջական ընտանիքներուն եւ ազգին վերադարձնելու այս բոյլ մը տղաքն ու աղջիկները, որոնք անցնող եօթը տարիներու ընթացքին Մելգոնեանի մէջ իրենց իմացական եւ հոգեկան անհատականութիւնները յղկեցին եւ կազմաւորուեցան իբրեւ մարդ եւ հայ, որպէսզի վաղը իրենց ստացածը վերածեն յանձնառութեան»: Ապա ան բեմ հրաւիրեց տնօրէնուհի Օր. Անի Լաչինեանը, փոխանցելու տնօրէնութեան խօսքը:

Խօսելով մեր կեանքի մէջ դպրոցի ունեցած դերակատարութեան մասին, Օր. Լաչինեան ըսաւ թէ ան կը մնայ խաչմերուկը մեր սփիւռքեան գոյավիճակին գրեթէ բոլոր հարցադրումներուն: Անդրադառնալով հայրենիքէն դուրս հայապահպանման ու հայակերտման աշխատանքներու մեր դժուարութեանց նոր հրամայականներուն, ընդգծեց թէ հայ դպրոցը կրնայ նոր ուղիներ լուսաւորել մեր առջեւ որովհետեւ «դպրոցը այն վայրն է ուր առօրեայ իրականութիւնը, պատմութիւնը, մշակութային գանձագանութիւնը, վաղուան երազը՝ գիրկընդխառնուած կը շաղախուին ամէն օր, նոր ուղիներ հարթելու համար»: Շարունակելով իր խօսքը Օր. Լաչինեան ըսաւ թէ կը վերիմաստաւորուի հայ դպրոցին գոյութիւնը միշտ յիշելով նաեւ որ անկախ պետութիւն ունեցող ժողովուրդի մը զաւակներն ենք: Մենք ենք պատասխանատուն մեր ներկային, մեր ապագային եւ միայն մենք: Ամփոփելով իր խօսքը Օր. Լաչինեան ըսաւ. «Հ. Բ. Ը. Մ.-ի առաջնորդութեամբ, ՄՀԿ-ն 72 տարիներու ընթացքին հաւատարիմ մնաց իր առաքելութեան՝ Մելգոնեան եղբայրներու կտակին: Այս իմաստով Մելգոնեանի պատմութիւնը համբաւետական մտածողութեան ալ մարմնացումն է: Այսօր մեր առջեւ ծառացող խնդիրները տարբեր են եւ բազմաթիւ: Մեր պատասխանատուութիւնն է մնալ աչալուրջ, ապրիլ ժամանակով նոր սերունդներու հայեցի կրթման լաւագոյն կերպով ծառայելու համար»:

Այնուհետեւ տնօրէնուհին, հոգաբարձական կազմի անդամներ՝ ատենապետ՝ Պր. Սարգիս Պչաքճեան ու գանձապահ՝ Պր. Միսաք Քէշիշեան յանձնեցին սանսանուհիներու մրցանակները: Յաջորդաբար ելոյթ ունեցաւ հաստատութեան փողերախումբը, մեկնաբանելով «Նախիջեւանական պար»ը «Կարապի Լիճ» գործէն, որմէ ետք Զ. դասարանի աշակերտուհի՝ Լալա Տէմիրճեան հանդէս եկաւ շրջանաւարտներուն ողջերթի խօսքով:

Ապա բեմ հրաւիրուեցան Օր. Անի Լաչինեան եւ Պր. Սարգիս Պչաքճեան յանձնելու շրջանաւարտներուն վկայականները, որմէ ետք շրջանաւարտ աշակերտ՝ Սուրէն Խաչատրեան կարդաց ուղերձը է. դասարանի կողմէ:

Այս Օրուան առիթով յատկապէս հրաւիրուած էր Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիբանանի Կրթական Յանձնախումբի ատենապետ՝ Պր. Մկրտիչ Պուլտուքեանը, որ կատարեց «Հուսկ Բանք»ը: Պր. Պուլտուքեան փոխանցեց իր մտածումները մարդկային նկարագրի, կեանքի մէջ ունենալիք պատասխանատուութեանց եւ փոխ-յարաբերութիւններու շուրջ: Շեշտեց կեանքի մէջ կարեւորութիւնը մարդկային հիմնական արժէքներու հակառակ արարքներու դէմ պայքարին, ինչպէս նաեւ քաջութիւնը՝ դիրքորոշուելու յանուն արդարութեան: Յարգելի բանախօսը դիմելով շրջանաւարտներուն ըսաւ. «Որպէս Հ. Բ. Ը. Միութեան, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան սաներ, շարունակելով ձեր նախորդներուն աւանդութիւնները ձեր անհատական եւ քաղաքացիական պարտականութիւններու կողքին ունիք սրբազան պարտականութիւն Սփիւռքի դժուարին պայմաններուն մէջ վառ պահելու ձեզի փոխանցուած ազգային ոգիի ջահը, գիտակից հայեցքով փոխանցելու որպէս աւանդ յաջորդ սերունդներուն»:

Հանդիսութեան աւարտին ՄԿՀ-ի սանսանուհիները ներկայացուցին խմբային արտասանութիւն մը, որմէ ետք երաժշտութեան հնչիւններու տակ շրջանաւարտները ուղղուեցան դէպի Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի քանդակին շուրջ, ուր ստացան ներկաներու շնորհաւորութիւնները:

Բարի երթ կը մաղթենք մեր շրջանաւարտներուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Յուլիս 24, 1998

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՄՐԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԶՕՐԱՎԱՐ ՌՈԽԼԻՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի մամուլը շատ կը զբաղի զօրավար Ռոխլինի խորհրդաւոր նկատուած սպանութեամբ: 51 տարեկան այս զօրավարը, Աֆղանիստանի պատերազմի հերոս, երկու անգամ վիրաւորուած կռիւներու ընթացքին, հրաշքով ազատած Թռանի արկածէ մը, կատաղի ընդդիմադիր Ելցինեան վարչակարգին որու կեանքը վերջ կը գտնէ անկողինին մէջ, գիշերը, գնդակ մը ստանելով գանկին մէջ: Մարդասպանն ալ՝ կինը որու հետ կ'ապրէր 30 տարիէ ի վեր: Բազմաթիւ թերթեր իրենց առաջին էջերը նուիրած են դէպքին Յուլիս 7-ի թիւերուն մէջ: Անոնք կը չեշտեն Ռուսերը չահհրդող քննութեան մը անկապակից բնոյթը:

Ժողովրդական օրաթերթը՝ «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» խորագրած է՝ «Քաջ սպայ մը, Աֆղանիստանի եւ Չէչէնիոյ մարտիկ սպաննուած իր անկողնին մէջ: Ո՞վ է յանցագործը» ու կը թուէ զանազան տարբերակներ՝ Թամարա Ռոխլինի սիրային ոճիրը: Անհաւասարակշիռ կին մը, ոչ երիտասարդ, ոչ ալ տարեց, որ առաւօտեան 4-ի մօտ, խելագարութեան պահու մը դժուար գործածելի ՓԷ-ԷՍ-ԷՄ ատրճանակ մը կ'առնէ եւ ամուսինը կը սպաննէ: Այլ վարկած մը՝ «ընդդիմադիր» Ռոխլինի քաղաքական սպանութիւնը. ան կը խանգարէր Ելցինի «հակաժողովրդական վարչաձեւը», հուսկ չէչէն ռազմիկներու վրէժը: Անոնք, 1995 Յունարէն ի վեր երբ Ռոխլինի ղեկավարութեան տակ յարձակում կը գործուէր Գրոզնիի նախագահական պալատին վրայ, երդում ըրած էին գլուխը ուտելու: Բայց, կը գրէ թերթը, հետաքննութիւն կատարողները կը նախընտրեն կառչիլ ամէնէն պարզ տարբերակին՝ «ընթացիկ կեանքի ոճիր մը»:

Բայց, «Նովիէ Իզվեստիա»յի համար հարցը հեռու է փակուած ըլլալէ: «Լեւ Ռոխլինի սպանութիւնը ամէն հաւանականութիւն ունի դասուելու անլոյծ մնացած մեծ ոճիրներու շարքին, ինչպէս Ալեքսանդր Մէնի (փոփ մը կացինով սպաննուած 1988-ին), Դիմիտրի Խոլոդովի (լրագրող մը մեռած իր պայուսակին պայթումէն 1994-ին) եւ Վլադիսլաւ Լիստիեւի ոճիրները»: Ռոխլինի անմիջական շրջանակը չի հաւատար քննիչներու տարբերակին: Նոյն կարծիքը յայտնած է «Նեզավիսիմայա Գազետա», որ կը յիշեցնէ Ռոխլինի ընտանիքին տարօրինակ յայտարարութիւնները: Ոճիրին վաղորդայնին, Էլէնա Ռոխլին, աղջիկը պնդած էր հեռատեսիլէն որ մայրը ստիպուած եղած էր ինքզինքը յանցագործ հռչակելու, որովհետեւ սպառնալիքի տակ էր որ հակառակ պարագային, ամբողջ ընտանիքը կը բնաջնջուէր: Այս խոստովանութիւնը ըրած էր իրեն մայրը, կարճ խօսակցութեան մը ընթացքին զոր ունեցած էր հետը բանտը: Եւ ըստ թերթին, սիրային ոճիրի ձեւ տրուած, ապսպրուած ոճիրի մը վարկածը ալ աւելի գետին գտած է քննիչներու կատարած յայտնաբերման մը պատճառաւ: Ռոխլինի տաչային մերձաւոր անտառի մը մէջ գտնուած են երիտասարդ երեք մարդոց այրած մարմինները, որոնք, ըստ թերթին, կրնան բուն մարդասպաններուն դիակներն ըլլալ: Թերթօնը չէ վերջացած:

Թ. Ա. Թ.

ԱԲԻԳ ԱՒԱԳԵԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՏԵՆԴ

ԺԱԼԷՆ

Փոշոտուած, ծեծուած ոստիկանը վաճառասեղանի մօտ մի ըմպանակ օղի խմեց, թեւով մաքրեց պեխերը, նորից մեզ նայեց եւ դուրս գնաց:

Մենք էլ դուրս եկանք:

Քաղաքի հեռաւոր ու անծանօթ թաղամասի մայթով գնում էինք: Ժալէն ուսով յենուել էր ինձ, իսկ ես արդէն մոռացել էի գիշերը, բաժակաճառերը, ընկերներին, որոնց թողեցի կերուխումի սեղանի մօտ:

– Ժալէ՛, մեզ անցորդները նայում են, – փսփսացրի, – կարգին քայլիր:

Զգիտես ինչո՞ւ, այդ ամառուայ օրն ամէն ինչ խորն էր: Կարծես պայմանաւորուել էին, բայց Ժալէն սխր հեռո՜ւ էր այդ պայմանաւորութիւններից:

– Թո՛ղ նայեն, – ասում էր, – աշխարհում ճանապարհները շատ են խառնուել իրար... Խաչմերուկների անկիւնադարձերը դատարկուել են և դերվիշներն այլեւս չեն կանգնում այնտեղ... Խալիլին ընկաւ, ես լաւ գիտեմ, որ թաղելու համար նրանից ոչինչ չմնաց... Եթէ դու էլ դուրս չգայիր այդ անիծեալ պտոյտից, քեզանից էլ ոչինչ չէր մնայ... Ես հիմա լաց կը լինեմ:

Աղջիկը լաց էր լինում, ես նրան տանում էի մայթով, իսկ արցունքներն արդէն թափւում էին աստղերի վրայ:

– Ձերոնք ասում են Ժալէն մահմեդական է, իսկ դու՝ քրիստոնեայ, իմ տատիկն ու մայրս էլ, թէ՝ թող դայ քո սիրած այդ օղաչուն, ազգութիւնը փոխի, գնայ մեճիտ մի լաւ մաքրուի՝ յետոյ... Մեճի՞տը որն է եկեղեցին որը...

– Ժալէ՛, – ասացի, – մեզ նայում են:

– Է՛, թո՛ղ նայեն, – նա փոքրիկ բռունցքով խփեց փոքրիկ կրծքին, – այստեղ կուտակուել է ու քրքրում է հոգիս, ես պէտք է դուրս թափեմ... Երեկոներից վախենում եմ. ի՞նչ լաւ է, որ հիմա արեւ կայ երկնքում... Քո Խալիլին... Քո պտոյտները... Աշխարհում ճանապարհներն սխր շատ են խառնուել... Հայրս, հաճի աղան, ասում է՝ դաւանանք, ես ասում եմ՝ սէր. ձերոնք ասում են՝ Քրիստոս, ես ասում եմ՝ սէր... Քրիստո՞սը որն է, Մոհամէտը որը...

– Ժալէ՛:

– Ո՛չ մի «Ժալէ»:

– «Մի՛ ճչայ», – նորից գեներալին յիշեցի...

Ներեցէք:

Ժալէն իր արցունքներով լուաց, մաքրեց աշխարհի բոլոր ուսադիրները, մայոր ռեզվանների բոլոր սուտ ժպիտները, բոլոր սուտ քարտուղարուհիներին եւ բոլոր նրանց, որոնք չեն հասցնում միմեանց հաւատալ:

Սահմաններ կան եւ ես չգիտեմ, թէ հիմա նա որտե՞ղ է. այն երկինքը, որը կախուել է գլխին՝ ի՞նչ գոյն ունի, Շիրազի կապոյտ երկի՞նքն է, Դամղանի կանա՞չը, թէ Ռեշտի գորշը: Շնորհակալ եմ նրան, որ ինձ հաւատաց. հաւատաց առանց խօսքերի, սփռոցին, սրտին եւ աստղերին թափուող իր արցունքներով:

Յիշում եմ. նա գինի էր խմում եւ շարունակ ասում էր. «Հարկաւոր է մի երեք, չորս քայլ ետ վերադառնալ կեանքում ու նորից նայել...»:

Մի երեք, չորս քայլ ես ետ չվերադարձայ կեանքում, Ժալէ՛, ես գնացի անվերջանալի ճանապարհներով, քսուեցի շատ խաչմերուկների անկիւնադարձերին, տեսայ աւերակ քարվանսարաների քարացած ու իմաստալից լռութիւնը, տեսայ շատ անիմաստ աղմուկ, որը հիմա կոչւում է «ժամանակակից»:

Դրանք բոլորը ես ուզում եմ ծալել ու դնել մի կողմ եւ քեզ յիշել: Ախր կեանքում միայն դու հաւատացիր ինձ, Ժալէ՛...

1964

(Շար. 4 եւ վերջ)

PUBLICATIONS REÇUES

Centre de Recherche
DIKRAN TCHOUHADJIAN

Président Claude Mutafian

Bulletin de l'association, n° 1, Juillet 1998

54, rue Eugène Carrière, 75018 Paris.

(Շար. Ա. էջէն)

երեք կաթողիկէ մանուկներ ողջ ողջ այրեցան իրենց տունին մէջ որ կրակ առած էր բողոքականներու նետած քոքթէյլ մոլոտովներէն։ Կոչ եղաւ կաթողիկէներուն որ չհակազդեն, բայց տիրող մթնոլորտին մէջ, դժուար է։ Օրանժիսթները (բողոքական) միշտ կը յամառին եւ կ'ուզեն անպայման իրենց երթը կատարել կաթողիկէ թաղամասը։

ՊՈԼՍՈՅ չուկաներէն մէկուն մէջ Յուլիս 9–ին տեղի ունեցած պայթումը որ եօթը հոգիի մահուան պատճառ եղած էր, յայտնի դարձած է որ ռումբի մը հետեւանք էր։ Պայթումէն կարճ ժամանակ առաջ արեւելեան անատոլցիի տեսքով թուխ երիտասարդ մը պաղպաղակ գնած ու հոն մոռցած է ձեռքի ծրարը։ Կրպակին պատասխանատուները ըսած են որ հակառակ նման պարագաներու ուշադիր ըլլալու իրենց տրուած հրահանգին, այդ օրը առանց լրջօրէն քննելու «մոռցուած» ծրարին պարունակութիւնը, անկիւն մը դրած են զայն։ Ծրարին տիրոջ հեռանալէն կարճատեւ միջոց մը ետք տեղի ունեցած է պայթումը։

ԹՈՒՐՔԻԱ բացարձակապէս մերժեց Թուրքի արգիլուած գօտիի մը ստեղծումը Կիպրոսի մէջ կրկնելով որ որեւէ սակարկութիւն չընդունիր Ռուսաստանէն գնուած ԷՍ 300 հրթիռներու շուրջ։

ՊԱՊԸ Լուի – Մարի Պիլէ Եպիսկոպոսը նշանակեց Լիոնի առաջնորդ։ Ան, ցարդ Էքս – ան – Փրովանսի առաջնորդ էր եւ ներկայիս ալ նախագահ է Եպիսկոպոսական ժողովին։ Լիոնի առաջնորդը ունի նաեւ «գաղղիացիներու գահերէց»ի տիտղոսը (Փրիմա տէ Կօլ) որ կը տրուի երբ աթոռը պատմական յատուկ նկարագիր մը ունի։

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը հաւանաբար ըստիպուի հրաժարիլ, Յուլիս 12–ի ծերակուտական մասնակի ընտրութիւնները ծանր հարուած մը ըլլալով իր կուսակցութեան համար։ Մասնակցողներու համեմատութիւնը հազիւ 60% էր, պիտի ընտրուէր 252 աթոռներու կէսը։ Առաջին արդիւնքներու համաձայն Հաշիմիթոյի կուսակցութիւնը՝ Ազատական – Դեմոկրատ ծանր պարտութիւն մը կրած է։

ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հիւպէր Վետրին հիմնարկէքը կատարած է Ֆրանսայի ապագայ դեսպանատան, որ պիտի կառուցանուի հոն ուր կը գտնուէր պատերազմէն առաջ։ Բացումը պէտք է կատարուի 2001–ի սկիզբը։

ՆԻԺԵՐԻԱՅԻ ընդդիմադիր՝ Ապիոլայի մահը բնական էր ըստ կատարուած դիագննութեան։ Հաստատուած է որ տարիներէ ի վեր կը տառապէր սրտէն։

Ա. ՄԷԿ ԿԱՌՈՒՂԻԻՆ վրայ, ամէն Ուրբաթ իրիկուն խումբ մը երիտասարդներ արագութեան մրցում մը կ'ընեն Փարիզ – հիւսիս ճարտարարուեստական գօտիին մէջ, ՊԷ – ԷՄ – ՏՈՒՊԼԸՎԷներով, ժամական մինչեւ 200 քիլոմեթր արագութեան հասնելով։ Յուլիս 10–ին, կէս գիշերուան մօտ, անոնցմէ մէկը այլեւս տէրը չէ իր կառքին եւ կը բախի Փէօժօ 106–ի մը, ուր կան մայր մը իր երեք զաւակներով, 16 ամսու, չորս տարեկան եւ 16 տարեկան, կառքը կը նետուի ցածլիկ պատի մը վրայ ու անմիջապէս կը պայթի։ Կինը եւ երեք զաւակները ողջ – ողջ այրած են։

ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ «Լով փարատը» որ թեքնօ երաժշտութեան փառատօն է աշխարհի մեծագոյն տօնին վերածուած է։ Յուլիս 11–ին, ապագան թեքնօ կ'ըլլայ կամ չըլլար ըսդունդով է որ մօտ մէկ միլիոն երիտասարդներ պարած, երգած, իրենց մարմինները ցուցադրած են։ Ֆրանսայի Մշակոյթի նախկին նախարարը որ կը հովանաւորէ այս ձեռնարկը եւ ջատագով մըն է թեքնօ երաժշտութեան կ'ուզէ որ նոյն ոգեւորութիւնը տիրէ Փարիզ Սեպտեմբեր 19–ին, Ռեփիւպլիքէն Նասիոն ուր տեղի պիտի ունենայ առաջին «Ռէյվ փարթի»ն (խելայեղ տօնակատարութիւն)։ Ճէք Լանկ վրդոված է որ այնքան պէտ վերաբերում ըլլայ թեքնոյի նկատմամբ։ Իսկական փառատօն մըն է որ տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 10–էն 20, Մշակոյթի նախարարութեան օժանդակութեամբ։

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 19, Վարդավառ է, Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30–ին։

Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին։

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Բ. օր Վարդավառի։ Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ *կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց։*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 19, տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ

Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Մեռելոց։

Ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ։

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879–ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998-1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du :
DIMANCHE 13 SEPTEMBRE
pour participer à la

Grande Fête Champêtre Annuelle

organisée par l'ASSOCIATION SAINTE CROIX de Paris
animée par l'Orchestre «*S p i t a k*»
dans les jardins du Dr et Mme Keghian à VILLIERS-LE-BEL
Programme : 11h Divine liturgie — 13h Repas
Musique — Jeux pour les enfants — Tirage de la tombola
Réservez bon accueil à nos billets de tombola.
Réservez vos places : 01 40 51 11 90 (Eparchie — Centre culturel)
01 44 59 23 50 (Paroisse)
P.A.F. Adultes : 120 F — Enfants : 80 F.

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

1998 – 1999 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 72 տարուան պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ եւ գիշերօթիկ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները ամբողջացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը կ'ընդգրկէ՝

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով դասաւանդութիւն,

– Աշակերտի ծննդավայրի լեզուի դասաւանդութիւն (արաբերէն, ֆրանսերէն, պուլկարերէն, յունարէն)․ ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային․

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներու մասնայատուկ դասաւանդութիւն․

– Անգլիական GCE "O" Level*–ի (սովորական մակարդակ) եւ* "A" Level*–ի (յառաջացած մակարդակ), ինչպէս նաեւ ամերիկեան* TOEFL, SAT I*–ի եւ* SAT II*–ի պատրաստութիւն․*

– Կ'ապահովուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմանները․

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւն (նկարչութիւն պարարուեստ, երգչախումբ, փողերախումբ, լրագիր, սկաուտական եւ մարզական շարժումներ)․

Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ և ջանասէր *աշակերտներուն համար։*

Մ. Կ. Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները կրնան որեւէ տեղ շարունակել իրենց բարձրագոյն ուսումը։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

Admission Office
(Attn: Mrs. I. Guevherian)
A. G. B. U.
Melkonian Educational Institute
P. O. Box 1907
1514 Nicosia, Cyprus
Tel: ++357-2-422195/422204
Fax ++357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. De plus amples renseignements vous seront communiqués début septembre.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի հիւանդի խնամք տանող փորձառու կին մը, ընկերութիւն ընելու եւ օգնելու համար տարեց հայ կնոջ մը Անուըլ – լէ – Կոնէս։

Այդ օգնութիւնը կը կայանայ ներկայութեան մէջ առաւօտը, ճաշի ժամերուն եւ քնանալու։ Վճարումը կը ներառէ բնակութիւնը եւ սնունդը։ Նախընտրաբար անմիջապէս ազատ։

Հեռաձայնել՝

01 – 46 – 60 – 84 – 67

(իրիկունը)։

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Colonie de vacances de Bellefontaine séjour Août 1998

Nous invitons tous les parents à inscrire leurs enfants pour le séjour du mois d'août à Bellefontaine auprès de la section la plus proche de leur domicile ou en téléphonant au siège social au 01 48 24 46 57

Une fête champêtre sera organisée le dimanche 9 août.

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 16
JEUDI
16 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.420 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.420

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 14/15)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 14-ին պաշտօնական երկօրեայ այցով Երեւան հասած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարը Ի. Սերգէեւ: Ա. Դարբինեանի հետ հանդիպումին նիւթ եղած են շրջանին մէջ գործակցութեան եւ ապահովութեան խնդիրներ: Ռուս նախարարը գոհունակութեամբ յայտնած է որ հայեւռուս գործակցութիւնը արդիւնաւէտ է եւ երկու երկիրները սկզբունքի հարցերու վերաբերեալ նոյն դիրքորոշումները ունին: Հանդիպումին ներկայ գտնուած են Պաշտպանութեան նախարարը Վ. Սարգսեան եւ Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը:

Նոյն օրը, հիւր նախարարը ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Անոնց տեսակցութեան հիմնական նիւթը եղած է պաշտպանութեան բնագաւառէն ներս Ռուսաստանի եւ Հայաստանի գործակցութիւնը:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 14-ին Զուարթնոց օդակայանին մէջ սկսած է կիրարկուիլ ելքի կանաչ ուղին: Ան կը վերաբերի այն ուղեւորներուն որոնք յայտարարելու բան չունին: Նորութիւնը կը բացատրուի մաքսային վարչութեան նոր պետին նշանակումով ու համակարգին կատարելագործումով: Երկրէն դրամ դուրս հանելու մասին օրէնքի փոփոխութիւն չկայ. առաւելագոյն չափը 10 հազար տոլար է:

ԼՂՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ

Յուլիս 14-ի կառավարութեան նիստին Յակոբ Ղահրամանեան նշանակուած է հարկային վարչութեան պետի տեղակալ: Որոշուած է փոփոխութիւն կատարել տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեան օրէնքին մէջ:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Հայաստանի սպայական բարձրագոյն վարժարանը տուած է առաջին շրջանաւարտները: Բարձրագոյն ուսման հիմնարկներ աւարտած աւելի քան 200 երիտասարդներ ստացած են սպայի վկայական եւ ուսադիր: 1994-ին բացուած բարձրագոյն զինուորական ուսումնարանն է որ 1998 Յունուարին Պաշտպանութեան նախարարին հրամանագրով վերածուած է ռազմական հիմնարկի:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՓՈԽ-ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՃԱՓՈՆ ԵՒ ԳՈՐԷԱ ԱՅՑԵԼԱԾ

Արտաքին գործերու փոխ-նախարար Ա. Բայբուրդեան Յուլիս 6 - 12 պաշտօնական այց մը կատարած է Ճափոն եւ Հարաւային Գորէա: Թոքիոյի մէջ հանդիպումներ ունեցած է իր պաշտօնակիցին ու միջազգային գործակցութեան ծանօթ գործակալութիւններու, նախարարութիւններու, ընկերութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Քննելէ ետք գործակցութեան կարելիութիւնները, Ա. Բայբուրդեան շնորհակալութիւն յայտնած է Հայաստանին յուցաբերուած ճափոնական Թէքնիք օժանդակութեան համար:

Սէուլի մէջ ալ ան հանդիպումներ ունեցած է Արտաքին փոխ-նախարարին, Արդիւնաբերութեան փոխ-նախարարին ու գլխաւոր ընկերութիւններէն Սամսունկի, Տէուի նախագահներուն հետ:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

Ռ. Քոչարեանի Յուլիս 13-ի հրամանագրով իր պաշտօնէն հեռացուած է Իրանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Վահան Բայբուրդեանը:

ՇՈՒՇԻԻ ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉԻՆ ԲԱՑՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻԿՍ.Ի ՈՒՂԵՐՁԸ

Յուլիս 19-ին Պայծառակերպութեան տօնին օրը կը բացուի Շուշիի Ամենափրկիչ եկեղեցին. այս առթիւ Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ. ուղերձ մը յղած է հայ ժողովուրդին ուր կ՚ըսուի.

«Շուշիի ազատագրումը ինքնագիտակցութեան եւ հայրենասիրական դրսեւորման աներկրաելի օրինակ է դարձել, ինչն էլ դժուար է ճշգրիտ գնահատել, որովհետեւ այս ճակատամարտը կատարեալ բեկում մտցրեց թէ՛ մեր, թէ՛ Ազերիների եւ թէ՛ այլ ժողովուրդների գիտակցութեան մէջ»:

Առաջնորդ եպիսկոպոսը հոն ուխտի երթալու կոչ կ՚ուղղէ հայութեան, հրաւիրելով Շուշի: Ամենափրկիչ եկեղեցիին տեղ 1722-էն փոքր եկեղեցի մը եղած է. 1858-ին կառուցուած է եռայարկ զանգակատուն, Խանդամիրեան բարերարներու կողմէ: 1868 - 87-ին կառուցուած է բուն եկեղեցին, Ղազանչիներու բարերարութեամբ. օծուած է 1888 Սեպտեմբերին: Այսօրուան եկեղեցիին բարերարն է Նիւ-Ճըրզիէն Ա. Ռուբեան, զանգակատանը՝ Մոսկուայէն Լեւոն Հայրապետեան:

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՀԲԸՄ-ԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Յուլիս 11-ին Ստեփանակերտի մէջ Ա. Ղուկասեան ընդունած է ՀԲԸՄ պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմէին Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանի տնօրէնուհին Անի Լաչինեան, ՀԲԸՄ Կեդր. Վարչական ժողովէն Լ. Գազանճեան, Ուաշինկթընի լրատու ծառայութեան տնօրէն Դ. Զէնեան եւ Ամերիկեան համալսարանէն Անահիտ Ղազարեան: Զրոյցը նիւթ ունեցած է Սփիւռքը եւ ՀԲԸՄ-ի Արցախի հետ կապերը ամրապնդելու կարիքը: Նախագահ Ա. Ղուկասեան կարեւոր նկատած է զարգացման միասնական ծրագիր մշակելու անհրաժեշտութիւնը:

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԶԻՉՆԵՐՈՒ

Յուլիս 12-ին Ծաղկաձորի ողիմպիական մարզակեդրոնին մէջ Նախագահ Ռ. Քոչարեան դրամական պարգեւներ յանձնած է յաջողագոյն մարզիկներու եւ մարզիչներու: Մշակոյթի, մարմնամարզի Նախարար Ռ. Շառոյեան խօսք առնելով ըսած է որ Հայաստանի մարզիկները Եւրոպայի մրցումներուն 27

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Ի հետեւումն Ամերիկայի Հայոց Արեւելեան Թեմի Առաջնորդարանի առաջին հաղորդագրութեան (Մայիս 4, 1998)՝ ներկայ գրութեամբ կ՚ուզենք շարունակել տեղեակ պահել մեր ժողովուրդը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի՝ Նորին Ս. Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Ա. Վեհափառ Հայրապետի առողջական վիճակին մասին:

Աւարտած ըլլալով բուժման եւ դարմանումի վեց շաբաթներու վրայ տարածուած առաջին շրջանի ուռից չողարձակումներու ընթացքը, նախապէս տնօրինուած կարգադրութեան համաձայն՝ Յուլիս 7-ին Վեհափառ Հայրապետը հիւանդանոց մտաւ երկրորդ հանգրուանի բուժման ընթացքը կատարելու համար:

Այստեղ, Նորին Սրբութիւնը ենթարկուեցաւ ասեղներու եւ ձողիկներու միջոցաւ չողարձակմամբ դարմանումի (radiation implant treatment process) ընթացքի մը:

Եօթնէն տասը օրերու վրայ տարածուած այս երկրորդ — եւ շատ հաւանաբար վերջին — հանգրուանը բոլորելէ ետք՝ Վեհափառ Հայրապետը պիտի անցընէ կատարեալ հանգիստի շրջան մը՝ որպէսզի շարունակական դիտարկութեան (medical observation) տակ մնայ մինչեւ իր վերադարձը ի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

Թեմիս Առաջնորդ Գերշ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Թեմական Խորհուրդը՝ բարեկամ եւ մասնագէտ բժիշկներու օգնութեամբ՝ մօտէն կը հետեւին Վեհափառ Հօր առողջական կացութեան կատարեալ բուժման աշխատանքներուն:

Կը յանձնարարենք մեր հաւատացեալ ժողովուրդին՝ որպէսզի շարունակէ աղօթել իր սիրեցեալ Հայրապետին առողջական վիճակի վերականգնման եւ բուժման ընթացքին յաջողութեան համար:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Յուլիս 12, 1998
Նիւ - Եորք, Ն. Ե.

ՀԱՆԳԻՍՏ՝

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ՝

Հ. ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

(1922 - 1998)

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). —

Ամենախոր ցաւով Պէյրութէն գուժուեցաւ անակնկալ մահը Գեր. Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեանի, որ հազիւ շաբաթ մը առաջ (Երկուշաբթի, Յուլիս 6-ին) համոզած էինք եւ երիտասարդ վարդապետի մը ընկերակցութեամբ, ճամբու դրած դէպի Պիքֆայայի Մխիթարեան ամարանոցը, որպէսզի կարենար խուսափիլ խոնաւ Վենետիկէն եւ գրական - բանասիրական աշխատանքները շարունակէր Լեռնալիբանանի օդասուն կեդրոնին մէջ:

Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեան, աւազանի անունով՝ Անտոն, ծնած էր Պոլիս 1922 Ապրիլ 27-ին եւ հազիւ տասնմէկամեայ կը ժամանէր Ս. Ղազար ուսկից կարճ ատեն մը հեռու պիտի մնար միայն (Հռոմ) նախ որպէս համալսարանական ուսանող (1940 - 1946) եւ ապա որպէս Ընդհ. Գործակալ Մխիթարեան Միաբանութեան Հռոմի Ս. Աթոռին մօտ (1964 - 1970):

Բնատուր վանականի խառնուածքով, օժտուած սուր իմացականութեամբ, տիրացած բացառիկ հմտութեան Հայ Եկեղեցական պատմութեան, հայրախօսութեան, աստուածաբանական, դաւանաբանական եւ իմաստասիրական հարցերու, գիրքերով, յօդուածներով եւ խօսակցութեանց կը միջամտէր միայն նորութիւն մը ըսելու, յայտնագործութիւն մը կատարելէ վերջ եւ այնուհետեւ չէր սիրեր վերադառնալ այդ նիւթերու շուրջ:

65 երկար տարիներ, բացի վերոյիշեալ հռոմէական ընդմիջումներէն, Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեան, դարձած էր կենդանի խորհրդանիշ Մխիթարեան վանականի, իր աղօթասիրութեամբ, ծիսական նախանձախնդրութեամբ, ուխտերու հանդէպ հաւատարմութեամբ. աւելի սիրեց գործադրել վանական օրէնքները, քան գործադրել տալ. այդ առումով շատ տառապեցաւ 12 տարի (1970 - 1982) երբ իր միաբանակից եղբայրները զինք ընտրեցին Ընդհ. Աբբահայր, 10-րդ յաջորդը Մխիթար Սեբաստացիի:

Կը խուսափէր միշտ աշխարհիկ աղմուկներէն, մեծամեծ ծրագիրներ մշակելէն եւ մեղի առէպ կը յիշեցնէր թէ Մխիթար Աբբահայր իր համեստութեամբ մեծ եղած է:

Իմաստնալից կեանք մը ամբողջ, ի սպաս դրուած Միաբանութեան եւ Հայ Եկեղեցւոյ, ուսկից քիչ մը ամէնքս, կայծեր քաղելով, օգտուած ենք մեծապէս իր անխոնջ նուիրումէն, ներանձնական կեանքի օրինակէն, հայագիտական արտադրութիւններէն:

1949-ին սկիզբ կ՚առնէ իր աշխատակցութիւնը ԲԱԶՄԱՎԷՊի էջերէն ներս: Պրպտած եւ հրատարակած է բազմաթիւ անտիպ երկեր նախնեաց գրականութենէն, խնամքով պահուած Ս. Ղազարի Ձեռագրատան գանձերուն մէջ. նախասիրած նիւթերն եղած են հայրախօսութիւն, եկեղեցական պատմութիւն: Ունի ընդարձակ ուսումնասիրութիւն Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ժամանակաշրջանի մասին, ինչպէս նաեւ Վարք Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑի: Մօտաւորապէս 50 տարի ուսումնասիրութիւններ կատարած է ԲԱԶՄԱՎԷՊի էջերուն մէջ, որոնցմէ շարք մը լոյս տեսած են առանձին հատորով. Վարդանայ Վրդ.ի Այգեկցւոյ խրատք - Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի Ձեռնադրութեան Թուականը... - Աւետիք Պատրիարքի անտիպ մէկ գրութիւնը եւայլն: Իր հեղինակաւոր մասնակցութիւնը բերած է միջազգային հանրագիտարաններու, այսպէս Bibliotheca Sanctorum — Dictionnaire d'Histoire et de Géographie ecclésiastique, Enciclopedia Cattolica հոգալով անոնց հայկական բաժինը:

Վերջին տասնամեակին, յառաջացած չաքարախտը, զգալապէս տկարացուցած էր իր տեսողութիւնը եւ ընդհանուր տկարութիւն յառաջացուցած. այնուհանդերձ երբեք չհրաժարեցաւ իր բանասիրական պրպտումներէն եւ կը յամառէր խոշորացոյցի մը օգնութեամբ կարդալ ձեռագիրներ, որոնց լաւագոյն պտուղը հանդիսացաւ «Ս. Ղազարի Մանրանկարչութեան» Բ. հատորին համար իր պատրաստած ներածականը ուր ի վերջոյ կրցաւ ստուգել Մլքէ Թագուհիին վերագրուած Աւետարանին Թուականը որ Թ. դարէն անցաւ Ժ. դար, դառնալով հայկական հնագոյն ձեռագիրը եւ աշխարհիս հնագոյն Աւետարաններէն մին:

Թաղումը կը կատարուի Պէյրութի մէջ Հինգշաբթի, Յուլիս 16-ին:

Հ. Ց. ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Յուլիս 13

ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռ. Քոչարեանի նախագահութեամբ, նորովի սպասումներ ներշնչող մարդ նըշանակուեցաւ Հայաստանի Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը: Գլխաւոր պատճառը այն էր որ այս ուղղութեամբ տարուող քաղաքականութիւնը կը ծրագրուէր երկրին նախագահին կողմէ. Նաեւ կար նախարարի փոփոխութեան պարագան: Եթէ նախարարը՝ Ա. Արզումանեան ընդհանուր առմամբ կիրարկողն էր ծրագըրուած ընթացքի մը, անոր յաջորդը որ զինք փոխարինեց՝ Վ. Օսկանեան, ըլլալով Սփիւռքահայ, աւելի լայն ճանաչում ունի արեւմտեան աշխարհին, ինչ որ կըրնայ պարզ կիրարկողէն աւելի գործօն տարրի մը վերածել զինք:

Սպասումներ ներշնչող ամէնէն շօշափելի ազդակը, բնականաբար, եղաւ Ռ. Քոչարեանի իր նախորդէն տարբերող նկատառումը Ղարաբաղի խնդրին լուծումին ու ցեղասպանութեան նիւթին: Ճիշդ է որ առաջինը տակաւին կը գտնուի կողմնակի բանակցութիւններու, համոզելու ջանքերու, ապահովաբար նաեւ սակարկութիւններու շրջանակին մէջ. այլ խօսքով՝ քաղաքական կեցուածքի հայաստանեան փոփոխութիւնը տակաւին յանգած չէ շօշափելի տուեալի: Իսկ ցեղասպանութեան նիւթը արտաքին քաղաքականութենէն չանջատելու առաջադրութիւնը բաւական հակազդեցութիւն առեղծեց Թուրք հանրային կարծիքին մօտ, վերջ տալով նախորդ իշխանութեան զիջողական կեցուածքին որպէս պատասխան, ցոյց տրուած անտեսումին: Նոյնիսկ պատճառ եղաւ յապաղած անդրադարձներու թէ Անգարա անտարբեր գտնուելով Լ. Տէր-Պետրոսեանի մեղմ քաղաքականութեան, դէտին հարթած էր իրեն համար խաղաղահանջ խօսակիցի մը: Այս յաջորդին հետ հետաքրքրական զուգադիպութիւն մը կազմեց Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի ճանաչումը որ ոչ միայն հանրային կարծիքի, լրասփիւռներու, այլ նաեւ Թուրք քաղաքական շրջանակներու մէջ այժմէականացուց Հայերու ցեղասպանութեան նիւթը: Անշուշտ անիկա չի նշանակեր որ մօտեցումները, արտայայտութիւնները փափաքելի որակը միջոցը ունին. այսուհանդերձ, կարելի չէ չնշմարել արձանագրուած մեծ փոփոխութիւնը երբ Թուրք մամուլին, հեռատեսիլին մէջ գրեթէ մնայուն տեղ ունի 1915-ը, հոգ չէ թէ մեծ մասով ժխտումի, կամ շատ-շատ արդարացումի [illegible]երով: Ասոր քով պէտք է ընդունիլ որ կայ որոշակի լայնախոհութիւն մը, մինչեւ իսկ սրբագրութեան, լուծումի անկեղծ տրամադրութիւն մը, քանի որ [illegible] լրասփիւռները տեղ կուտան, իրարու կ՚արտատպեն իրականութիւնը բաւական սուր բնոյթով մատնանշող, ժխտողականութիւնը ձաղկող էջեր: Շատ հաւանօրէն դրականները այս կարգի փա[illegible]իծեր աւելի պիտի ընդարձակուին եթէ Ֆրանսայի քայլին հետեւին ուրիշներ ալ:

Հայաստանի Արտաքին քաղաքականութեան մէջ նոր մօտեցումներու նիւթը նախարար Վ. Օսկանեանի հետ հարցազրոյց մը թելադրած է «Առաւօտ»ի խմբագիր՝ Արմէն Պաղտասարեանի (Յուլիս 1):

Խօսելով շրջանի ընդհանուր քաղաքականութեան մասին, նախարարը հոն կը [illegible] Հայաստանի հետեւած ուղղութիւնը: Ան հիմնուած է բեւեռացումներ ու անոնցմէ մէկուն մաս կազմելու մօտեցումին մերժումին վրայ: Ասոր լաւագոյն ապացոյցը այն է որ Երեւան Ռուսաստանի հետ պայմանագրեր ունի, կը մասնակցի ՀԱՊ-ի ապահովութեան պայմանագրին, կը փորձէ սակայն լրացնել Օ — ԵՍ — ՍԻ — Ը-ի շրջանակին մէջ Եւրոպայի ապահովութեան, սպառազինութեան երաշխիքներով: Այս մօտեցումին մէջ ցեղասպանութեան ճանաչման հետամուտ կեցուածքը ոչ թէ ժխտական դեր կ՚ունենայ, այլ որոշ ճկունութիւն կուտայ արտաքին քաղաքականութիւնը վարելու:

Անկէ արդէն կը հետեւի որ Վ. Օսկանեան քաղաքական մեկուսացումի վտանգ չի տեսներ Հայաստանի համար: Այսուհանդերձ, կ՚ըսէ թէ Թուրքիոյ շրջափակումը եւ արեւելք – արեւմուտք առանցքի մը բացակայութիւնը որոշ մեկուսացումի մը պատճառ է, բայց որ կապուած չէ տարուած քաղաքականութեան, այլ մասամբ Ղարաբաղի հարցին:

Բեւեռացումներէ խուսափելու սկզբունքով կը բացատրուի Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին հարցում մը տրուած պատասխանն ալ: Ճիշդ է որ կան բարձր մակարդակի յարաբերութիւններ, բայց Մոսկուայի կողմէ կեցուածքի կորուստ, փոփոխութեան մը պարագային վախ չկայ որ Հայաստան ինքզինք գտնէ պարապին մէջ: Ռուսաստանի հետ սերտ կապերու ամէնէն շօշափելի ազդակը ռուսական ռազմական խարիսխներու ներկայութիւնն է Հայաստանի մէջ. ու ատիկա անգամ, ըստ նախարարին, արգելք չէ արտաքին ինքնուրոյն գործունէութիւն ունենալու:

Անկարելի է, բնականաբար, որ Արտաքին Գործերու նախարարին հետ զրոյց մը չառնչուի Ղարաբաղի նիւթին: Վ. Օսկանեան կ՚ըսէ թէ նպատակը այսօր առանց նախապայմանի բանակցութեան սկսիլն է. այսինքն ապահովել կացութիւն մը ուր Բաքու հրաժարի Ղարաբաղը իր գերիշխանութեան ենթարկելու, իր մէկ մասը նկատելու նախապայմանէն: Այս ուղղութեամբ որոշ տեղաշարժ կը նկատէ Ազրպէյջանի շարունակուող մերժումին քով. Մինսկի խումբին նախագահներուն կեցուածքը. անոնք ըմբռնումով մօտեցած են խնդրին ու կը փորձեն որոշ փոփոխութիւն մտցնել իրենց առաջարկներուն մէջ, ինչ որ ինք ապացոյցը կը նկատէ Հայաստանի դիրքորոշումին տրամաբանական բնոյթին:

Ղարաբաղի հարցին մէջ Մինսկի խումբին նախագահներուն մօտ կեցուածքի նշմարուած փոփոխութեան հետաքրքրական զուգահեռ են յաջորդ օրը մամուլի ասուլիսի մը ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի ըսածները թէ Ազրպէյջանի կողմէ ամբողջական լուծումի տարբերակի մերժումը թերեւս մարտավարական քայլ է եւ թէ Հոկտեմբերի նախագահական ընտրութենէն ետք կրնայ Բաքուի ղեկավարութեան դիրքորոշումը փոխուիլ:

Վ. Օսկանեան պատասխանելով այլ հարցումի, կ՚արժեւորէ արտասահմանի հայկական լոպիին աշխատանքը: Իրական ուժ մըն է ան, բայց պէտք չէ կարողութենէն աւելին ակնկալել անկէ: Ան արդիւնաւէտ է ԱՄՆ-ու մէջ երբ հոն քննարկուած հարցերը չեն հակասեր երկրին ապահովութեան շահերուն շրջանակներուն: Այսուհանդերձ, պէտք չէ շարունակ յոյս կապել այդ լոպիին:

Ինչ կը վերաբերի հայկական բանակի կարողութիւններուն, նախարարը կը հաստատէ որ ամէն բան պիտի ընեն որպէսզի այդ բանակը պահպանէ մարտունակութիւնը:

«Ինչպիսի՞ն էք տեսնում Ղարաբաղի ապագան» հարցումին կը պատասխանէ. «կարող եմ ասել թէ ինչպիսին չեմ տեսնում Ղարաբաղի ապագան: Ղարաբաղը որպէս ինքնավարութիւն, չի լինի Ադրբեջանի կազմում»:

Իսկ ինչ կը վերաբերի հորիզոնական կապերու, ատիկա կրնայ ըլլալ երբ որպէս փոխարինութիւն Ղարաբաղի անկախացումէն եւ Հայաստանի հետ միացումէն հրաժարումին, Բաքու ալ իր կարգին հրաժարի Ղարաբաղին լայն ինքնավարութիւն տալու հեռանկարներէ: Անելի մատնուած քաղաքական դէմքի մը տպաւորութիւնը չի գործեր Վ. Օսկանեան իր պատասխաններով եթէ նոյնիսկ յաճախ կը նշուի որ Ղարաբաղի բանակցութիւնները խրած մնացած են:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՇԷՆ 1988-98

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՐՑԱԽ

Ճիշդ տասը տարի առաջ էր: Ամբողջ Հայաստանը եռուզեռի մէջ, յոյսերով լի օրեր կ՚ապրէր: Այս խանդավառութեան մթնոլորտին մէջ է որ Երեւանի պետական համալսարանի խումբ մը ուսանողներ կը հիմնէին «Շէն» կազմակերպութիւնը: Այն ատենուան իրենց առաջին նպատակն էր, ամէն ձեւով օգնել Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններու վտանգուած գիւղերուն, որոնց բնակիչները ամէնօրեայ վախի ու սարսափի մատնուած էին:

Երկու տարի վերջ, 1990-ին, Փարիզի մէջ հիմը կը դրուէր «Շէն – Ֆրանս»ի, արտասահմանեան մասնաճիւղին, իբր նիւթական եւ բարոյական նեցուկ Հայաստանի մայր միութեան, անոր ծրագիրներուն իրականացման ի խնդիր:

Այս տարեդարձը ըստ արժանւոյն նշելու համար, խումբ մը «շէնականներ», թիւով 14 հոգի, Մայիսի մէջ Փարիզէն ճամբորդութիւն մը կատարեցին դէպի Հայաստան ու Արցախ. հոն հանդիպեցան հայրենի իրենց ընկերներուն եւ նոյն ատեն ծանօթացան, տեղւոյն վրայ, անոնց տարած աշխատանքին:

Կեցութեան յայտագիրը կը բաղկանար երկու մասերէ. առաջին շաբաթը՝ քաղաք եւ զբօսաշրջային պտոյտներ, իսկ երկրորդը՝ ուղեւորութիւն դէպի Արցախ:

Երեւանի մէջ, «Շէն»ը ունի երեք արհեստանոցներ, որոնք գործ կը հայթայթեն շուրջ 12 անձերու: Նախ կան հիւսածեղէնի եւ հագուստեղէնի զոյգ միաւորները՝ տեղադրուած 600 քառ. մեթր յարմարաւէտ շէնքի մը մէջ. կը գործեն Ֆրանսայէն բերուած արդիական սարքաւորումներով: Արտադրանքը կը վաճառուի մասնաւորաբար Աբովեան փողոցին մօտ բացուած կրպակի մը մէջ, «Tricots français» վերտառութեամբ: Վերջերս, շնորհիւ ֆրանսացի մասզործ մասնագէտի մը այցելութեան, Երեւանի մէջ առեղծուած է նաեւ երշիկեղէնի պզտիկ արհեստանոց մը որ կը խոստանայ բարելաւել եւ ընդլայնել իր արտադրանքը: Խումբը, իր լրիւ կազմով, այցելեց այս տարբեր աշխատավայրերը, ծանօթացաւ տեղական խնդիրներուն եւ քաջալերեց բոլորը, հաւատով շարունակելու սկսած գործը:

«Շէն – Ֆրանս»ի այս ճամբորդութեան բուն նպատակն էր այցելել կազմակերպութեան կողմէ վերաբնակեցուած գիւղերը, որոնցմէ երեքը կը գտնուին Լաչինի շըրջանը (այժմ Քաշաթաղի շրջան) ու երկուքը՝ Ղարաբաղի Հանրապետութեան սահմաններէն ներս: Այսպէս, վեց լման օրեր, խումբը կատարեց շատ հետաքրքրական եւ տպաւորիչ ուղեւորութիւն մը դէպի այդ շրջանները, նախ պարտականութեան հրամայականով, առանց անտեսելու նաեւ զբօսաշրջային բաժինը:

Առաւօտ կանուխէն, Թափօրը, բաղկացած երեք հանրակառքերէ (ընդամէնը քսան հոգի), ճամբայ ելաւ: Վեհասքանչ Արարատին առջեւէն անցնելով, կէսօրէն վերջ հասաւ աննախընթաց դիրքի վրայ գտնուող Զանգեզուրի զարդ՝ Տաթեւի վանքը: Կարճ այցելութիւն մը տալէ վերջ վերանորոգման ընթացքի մէջ համալիրին, կառքերը իրենց ճամբան շարունակեցին մինչեւ շրջանին կարեւորագոյն Կապան քաղաքը, հոն գիշերելու նպատակով:

Յաջորդ առաւօտ խումբը հրաժեշտ տուաւ ռմբակոծումներէն բաւական տուժած այս գեղեցիկ քաղաքին եւ անցաւ սահմանամերձ Դաւիթ Բէկ գիւղը, ուր տեղաւորուած է «Շէն»ի պտուղի հինգ չորանոցներէն առաջինը: Սարքաւորումները արդէն գրեթէ աւարտած են, ու շուտով կարելի պիտի ըլլայ արտադրանքի անցնիլ (երեք օրէն 100 քիլօ ծիրան, թուզ, տանձ կամ խնձոր): Այս ծրագրին աւարտին, երբ բոլոր չորանոցներն ալ բանին, տարուան չորս ամիսներու ընթացքին պիտի արտադրուի 15-էն 18 թոն չոր պտուղ (չիր), վաճառուելու համար արեւմտեան եւ մոսկովեան շուկաներուն մէջ:

Կարճ այցէ մը վերջ «Շէն»ի առաջին կառուցուած տուներուն մէջ, Թափօրը վերջապէս ուղեւորուելով «Շէն»ի բացած նոր ճամբով, մտաւ Լաչինի շրջան: Մէկ ժամուան դժուարին բայց նաեւ տպաւորիչ ճամբորդութենէ մը ետք, երբ մութը արդէն կոխած էր, ան կանգ կ՚առնէր առաջին հանգրուանին՝ Աղաւնատուն (նախկին Ղուշչուլար): Այս գիւղին մէջ այսօր կ՚ապրին հինգ ընտանիքներ որոնք տեղաւորուած են նախկին ազրպէյճանական, այժմ վերանորոգուած տուներու մէջ: Պտղատուներու մէջ նիրհած այս գեղեցիկ բնակավայրը ունի ջուր, իսկ ելեկտրականութիւն՝ շնորհիւ «Շէն»ի ջանքերուն, հազիւ շաբաթ մը առաջ հասած էր:

Ուստի, կարելի է երեւակայել բնակչութեան ոգեւորութիւնը, մանաւանդ որ ամիս մը առաջ հոս տեղի էր ունեցեր նաեւ առաջին ծնունդը ... Գիշերելէ վերջ «թրքական» տուներու մէջ, գիւղին հայ նոր բնակիչները յաջորդ առաւօտ, ամբողջ խումբին այցելել տուին իրենց բնակավայրը, ագարակներով, դպրոցով (ուր կ՚ուսանին 12 աշակերտներ) եւ հպարտութեամբ 170 հեկտար նոր ցանուած ցորենի իրենց արտերը: Հրաժեշտ տալէ վերջ Աղաւնատունեցիներուն, ոմանք կառքով, ոմանք հետիոտն ուղղուեցան քովընտի Խաչգետիկ (նախկին Սաֆեան) գիւղը: Այս մէկն ալ տեղաւորուած է բնութեան գիրկը, ձորին եզրին, ծառաստաններու մէջ, բայց կ՚ապրի տաժանելի պայմաններու տակ. իրաւի հոն ոչ ջուր, ոչ ալ ելեկտրականութիւն կայ: Բնակիչները (հինգ ընտանիք, 22 հոգի), դեռ պարտաւորուած են հեռուներէն, ոտքով ջուրը շալկել ու տուն բերելու... բայց հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն, անոնք կառչած կը մնան նոր նուաճուած այս հողին եւ յոյսով են որ մօտ ատենէն, իրենց խնդիրներուն լուծումն ալ կը գտնուի:

Շարունակելով «Շէնի ճամբան», կէս ժամ վերջ խումբը հասաւ Հարար (նախկին Աչաղի – Փարաջան): Սքանչելի մարգագետիններու ծոցը բազմած այս հին հայկական բնակավայրը 120 տարի առաջ կը հաշուէր 300 հայկական ծուխ ... Այսօր, հոն կ՚ապրին ընդամէնը երեսուն հոգի: Երկյարկանի դպրոցը ունի 12 աշակերտներ. իսկ ոչ շատ հեռու, բարձունքի մը վրայ կ՚երեւի Հայոց Եկեղեցին, աւերակ վիճակի մէջ, որուն միակ կանգուն մնացած պատին վրայ կը նշմարուին խաչքարեր ու սուրբի քանդակներ...

Հարարէն մեկնելէ վերջ, Թափօրը ուղղուեցաւ դէպի ճամբորդութեան վերջին գիւղերը՝ Արփագետիկ եւ Սպիտակաշէն, երկուքն ալ Ղարաբաղի Հանրապետութեան սահմաններէն ներս:

Արփագետիկը շատ տուժած է վերջին պատերազմի ատեն եւ անոր բնակիչները բնաջնջուած: Քիչեր յաջողած են խոյս տալ ու իրենց կեանքը փրկել: Գիւղը այժմ կը փորձէ, քանի մը նորեկներով վերակենդանանալ:

«Շէն»ի ճամբորդութեան վերջին հանգրուանը եղաւ Սպիտակաշէնը: Հոս է որ, տասնեակ մը տարի առաջ, «Շէն»ի տղաքը իրենց առաջին աշխատանքները տարած էին: Այսօր, գիւղը կը հաշուէ հինգ ընտանիքներ (ընդամէնը 24 անձ), տեղաւորուած չորս ընդարձակ նորակառոյց տուներու մէջ (հինգերորդ մը վերանորոգման ընթացքի մէջ է): Հայոց աշխարհի այս հեռաւոր բայց այնքա՜ն գեղեցիկ անկիւնը բոլոր այցելուներուն վրայ խոր տպաւորութիւն գործեց. Հոն անցուցած պահերը առիթ մը եղան որ իւրաքանչիւրը ուղղակի հաղորդուի ու ծանօթանայ բնակիչներուն, տեղեկանայ անոնց հոգերուն որոնցմէ ամենակարեւորը, հոս ալ, ելեկտրականութեան չգոյութիւնն է: Կայ նաեւ ըմպելի ջուրի հարցը որուն մատակարարումը կը կարօտի նոր սարքաւորումի: Գիւղին դպրոցը իր տասնեակ մը աշակերտներուն համար պէտք ունի ամէն տեսակի օժանդակութեան: Ինչպէս կը տեսնուի, դժուարութիւնները հոս ալ պակաս չեն: Բայց, հաւատը եւ յոյսը կան, եւ այդ է էականը: Սպիտակաշէնցիները, ինչպէս միւս գիւղերու բնակիչները կը զբաղին գիւղատնտեսութեամբ եւ անասնապահութեամբ: Հակառակ այն իրողութեան որ գրեթէ բոլորն ալ կուգան քաղաքներէ, գեղջուկ տարրի սակաւացման հետեւանքով, անոնք քանի մը տարուան մէջ յաջողած են իւրացնել գիւղին յատուկ ապրելակերպը. ինչ որ խրախուսիչ է ապագային համար:

Հրաժեշտի ժամը եկած էր: Գիւղը, ամբողջութեամբ հաւաքուած էր կառքերուն շուրջ: Այս այցելութենէն, բնակիչները ստացան հոգեկան քաջալերանք, գաղափարներ ու նաեւ աւելին. իրօք որ Ֆրանսայէն եկած «շէնական»ները զանոնք յուսախաբ չըրին: Յաջորդ օրն իսկ, բերանացի խոստումները իրականութիւն դարձան: Այսպէս, շնորհիւ «Շէն – Ֆրանս»ի նուիրատուութեան, կարելի եղաւ Սպիտակաշէնը ու Հարարը օժտել

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՆԱՅՈՒՆ ԱՏԵԱՆ ՄԸ ԱՆՀՐԱԺԵ՞ՇՏ Է

Անդրադառնալով վերջերս Հռոմի մէջ գումարուած վեհաժողովին որուն նպատակն էր միջազգային մնայուն ատեանի մը կազմութիւնը, զուիցերական մամուլը թեր ու դէմ կարծիքներ կը յայտնէ: Առաջինին կը պատկանին այն լրագրողները որոնք կը պնդեն որ հարկաւոր է նման ատեան, առնուազն տարհամոզիչ դեր կատարելու համար: Իսկ երկրորդ խումբին պատկանողները կ'ըսեն թէ նման ձեռնարկ կրնայ միայն խորհրդանշական արժէք ներկայացնել:

Կողմնակից լրագրողներու գլխաւոր պատճառաբանութիւնը կ'ըսէ թէ մեր ժամանակաշրջանին շատ տարածուն երեւոյթ է գործադիր իշխանութեան ակերեւ կողմէ չարաշահումը այդ նոյն իշխանութեան: Այդպէսով է որ Ի. դարը եղած է ցեղասպանութիւններու դարը: Յիշուածներուն առաջինը կ'ըլլայ 1915-ը երբ «Թուրքերը ցեղասպանութիւն գործեցին քրիստոնեայ Հայերու դէմ»․ յետոյ 30-ական Թուականներու Ստալինեան ոճիրները կու գան, Բ. աշխարհամարտին Ողջակէզը եւ Ճափոններու ոճիրները որոնց զոհերը եղան Չինացիները: Ժամանակակիցներէն կը թուեն Ուկանտայի, Գամպոճի, Ափրիկէի, Իրաքի, Պոսնիոյ զանգուածային ոճիրները: Շեշտելով նման ատեանի մը տարհամոզիչ ազդեցութիւնը, կը տրուի Հիթլերի օրինակը որ ձեռնարկելու համար Հրեաներու ցեղասպանութեան ամենայն հանդարտութեամբ վարուեցաւ, քանի որ փաստը ունէր թէ աշխարհը արդէն մոռցած էր 1,5 միլիոն Հայերու դէմ ոչ իսկ սերունդ մը առաջ գործուած ոճիրը:

Միջազգային արդարադատ ատեանի մը կազմութեան թերահաւատ մամուլի մարդիկ կը ծանրանան Եուկոսլաւիոյ օրինակին վրայ: Պատերազմին ոչ յաղթական, ոչ ալ պարտեալ կողմ կարելի է որոշել. այդ պատճառով, ամէն կողմէ բողոք կը յայտնուի բոլոր պատասխանատուներուն հասցէին: Սակայն անոնցմէ ոչ մէկը մինչեւ այսօր ատեան մը ներկայացած է, քանի որ արդարադատութեան հակակշիռին տակ չի գտնուիր: Կայ նաեւ նկատումի հարցը: Մէկ կողմին ոճրագործ, յանցագործ նկատածը յաճախ միւս կողմին համար ազգային հերոս մըն է: Կայ նաեւ տնտեսական ազդակին ծանրութիւնը: Նոյնիսկ եթէ ենթադրուի որ միջազգային արդարադատ ատեան մը անկեղծօրէն կը փափաքի դատապարտել յանցաւորները, ան պիտի չյաջողի, որովհետեւ տնտեսական եւ քաղաքական շահերու մտահոգութեամբ «ազգային» ազդակը պիտի միջամտէ: Արդէն մինչեւ այսօր կարելի չէ եղած խնամքով պարտադրել ազգայինը գերադասող օրէնքներ:

Այս տուեալներով, նոյնիսկ քանի մը յանցաւորներու դատապարտումը կը մընայ միայն խորհրդանշականին սահմաններուն մէջ: Ատոր քով լաւագոյն լուծումը կը նկատուի ոճրային համակարգի մը ջնջումը: Ատոր օրինակ կը տրուի Հարաւային Ափրիկէն ուր յանցանքը որոշելու աշխատանք կը կատարուի, առանց որեւէ դատապարտումի: Սակայն ինչ կը վերաբերի անցեալին գործըւած ոճիրները պատժելու կամ ապագայինները կանխելու, միջազգային արդարադատ ատեաններ չեն կրնար ակնկալութիւնները գոհացնել:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՅՈՒԼԻՍԸ ԻՐ ԲԱՐԻՔՆԵՐՈՎ

Շուկան արդէն ողողուած է պտուղներով եւ բանջարեղէններով:

ԼՈԼԻԿՆԵՐԸ նախկիններուն պէս թօշնած ու անհամ չեն, այլ՝ կարմրափայլ, ժամանակին հասունցած, հոտաւէտ եւ հիւթալից:

Ընտրեցէք կլոր եւ ողորկ տեսակները: Առաւօտեան նախաճաշին կերէք քիչ մը աղով հում լոլիկ եւ անկէ ձեր գոյնն ու գիծերը աքանչելիօրէն պիտի օգտուին:

ԿԱՆԱՉ ԼՈՒԲԻԱՆ առատ է եւ գինն ալ մատչելի, հանքայիններով հարուստ այս բանջարեղէնով պատրաստեցէք կերակուրներ եւ աղցաններ: Ընտրեցէք կանաչ եւ փայլուն տեսակը, ձեր մատներով կոտրելու ժամանակ պէտք է լսէք կտրուկ ձայն մը, որ անոր թարմութիւնը կը փաստէ:

Իսկ ԿԱՆԱՉԵՂԷՆՆԵ՞ՐԸ ... Համար, ծոթրին, կոտեմ, սոխ, անանուխ եւ տաքտակին ինչե՜ր ու ինչեր: Հրաժարեցէք թըջուածները, թօշնածները գնելէ, իսկ եթէ մեծաքանակ գնած էք, զանոնք մաքրեցէք, լուացէք եւ մաքուր լաթի մը մէջ փաթթեցէք ու սառնարանը տեղաւորեցէք. պիտի զարմանաք, որ այս ձեւով ձեր կանաչեղէնները թարմ ու կանաչ պիտի մնան քանի մը օր եւս:

Եթէ կ'ուզէք ՍՏԵՊՂԻՆԻՆ եւ ՇՈՂԳԱՄԻՆ կենսանիւթերը անեղծ պահուին, զանոնք քերոցէ անցուցէք եւ հում կերէք:

ՈԼՈՌԸ կարճ ժամանակ մը եւս պիտի վայելէք, լաւէ եռք եփեցէք ճերմակ սոխով մը, աւելցուցէք քիչ մը շաքար: Եղանակի վերջաւորութեան, երբ կը տեսնէք, որ անոնք կարծրացած են, աղի ջուրի մէջ եփեցէք, ապա վրան կտոր մը կարագ աւելցուցէք. այս ձեւով անոնք աւելի ախորժահամ եւ մարսելի պիտի դառնան:

ԿԵՌԱՍՆԵՐԸ տեսակ – տեսակ կը հասնին իրարու ետեւէ. բոլորն ալ համեղ են ու հիւթեղ, չափազանց սննդարար եւ զովացնող: Ընտրեցէք թարմը, փայլունը եւ կերէք չափաւոր քանակութեամբ՝ խիթեր չունենալու համար:

ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ քիչ մը դժուարամարս են եւ չեն յարմարիր նուրբ աղիքներուն: Իսկ աղիքի հարց չունեցողները կրնան անվախ ուտել եւ վայելել թէ՛ անոնց հիւթեղ քաղցր համը եւ թէ օգտուիլ անոնց պարունակած կենսանիւթերէն եւ հանքայիններէն: Պնդութիւն ունեցողներուն համար ալ ձրի ու ազդու դեղ մըն է սալորը:

Այս պտուղներն ու բանջարեղէնները տուն բերելէ ետք պէտք չէ որ անոնք երկար ատեն թափառին խոհանոցի սեղանին վրայ կամ լուացարանին մէջ:

Պէտք է անմիջապէս ընտրել ու մաքրել զանոնք, ապա բծախնդրութեամբ լուալ, եւ վերջապէս նայած իւրաքանչիւրին տեսակին, փաթթել, ծրարել եւ տեղաւորել սառնարանին մէջ:

Յիշեցնենք, որ երկար ատեն դեղով ջուրի մէջ պահուած պտուղներն ու բանջարեղէնները կը կորսնցնեն իրենց կենսանիւթերուն մէկ կարեւոր մասը: Հետեւաբար, թելադրելի է զանոնք անմիջապէս լուալ, չորցնել ու սառնարանին մէջ տեղաւորել:

Պատրաստեց՝
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱԴԱԼԵԱՆ

ՕՏԱՐՈՏԻ ԵՒՐՈՊԱՆ

Մոնթելը հիւրընկալող փարիզեան արուարձանին՝ Սէն – Տընիի Մայր տաճարը լեցուն է սպիտակ դէմքերով. անոնք կը պատկանին Ֆրանսայի թագաւորներուն գերեզմանները նշող արձաններուն: Սակայն դուրսը կեանքը կ'ընթանայ գունաւոր դէմքերով լեցուն աշխարհի մը մէջ: Շուկաները բաց են: «Մեռած թագաւորներու եւ ապրող մարդոց» քաղաքը, ինչպէս կը բնորոշէ քաղաքապետութիւնը, կ'եռայ առեւտուրով: Մարդիկ պռչտացող աքաղաղներ, ասեղնագործուած վարագոյրներ եւ ձկնորսութեան վերաբերող իրեր կը գնեն: Անոնք կու գան՝ Մալիէն, Փաքիստանէն եւ Ալժերիայէն: Կը սակարկեն եւ կը հրմշտկեն: Կիրակի օրերը կը հաւաքուին ակումբի մը մէջ եւ երբեմն խառն ամուսնութիւններ կը կնքեն: Կը բնակին ժողովրդային տուներու մէջ, որոնք աղքատութեամբ կը շրջապատեն արուարձանը: Բոլորը ուրիշ երկրէ կու գան, սակայն նաեւ ոչ մէկ տեղի կը պատկանին...

... Կրնան մտածել, թէ միաժամանակ Ֆրանսացի եւ Ալժերիացի են: Կ'ենթադրեն, թէ երկու մշակոյթ ունին: Իրենց վկայականը կ'առնեն ֆրանսական վարժարաններէ, սակայն, երբ կեցութեան արտօնագիրները կը սպառին, իրենց զինուորական ծառայութիւնը կը մատուցեն Ալժերիոյ մէջ: Անոնց ընտանիքը, բարեկամները եւ ապրուստի աղբիւրը Ֆրանսայի մէջ կրնան գտնուիլ, սակայն հոն մնալու իրաւունք կրնան չստանալ: Կ'ուզեն Ֆրանսացիի պէս զգալ, սակայն կը գիտակցին, թէ անբաղձալի տարր կը նկատուին:

Իրականութեան մէջ Եւրոպան չի գիտեր, թէ ի՛նչպէս պէտք է վարուի իր գաղթականներուն հետ, եւ կը մտածէ, թէ արդեօք գաղթականները ի՞նչ վերաբերում պիտի ցուցաբերեն: Ժողովրդագրական ուսումնասիրութիւններու մասնագէտներ բազմամշակոյթ զարթօնքի մը կարողականութիւնը կը տեսնեն իրենց ցամաքամասը ուղղուող նոր մարդոց ժամանումին մէջ՝ մտածելով, որ անոնք նոր կորով, երեւակայութիւն եւ ձեռնարկելու ոգի կրնան բերել իրենց հետ: Սակայն Սէն – Տընիի նման արուարձանի մը մէջ գործադուրկ զտարին զաղիացին համաձայն պիտի չըլլար այս տեսակէտին: Եւրոպայի տարածքին կատարուած ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան, թէ Եւրոպացիք անհանդիստ կը զգան գաղթականներու հոսքին դիմաց: Իտալիոյ մէջ գաղթականները ընդհանուր բնակչութեան հազիւ երկու առ հարիւրը կը ներկայացնեն, սակայն Իտալացիներուն աւելի քան 60 առ հարիւրը զանոնք չափազանց մեծաթիւ կը գտնէ: Գերմանիոյ բնակչութեան 57 առ հարիւրը նոյն ձեւով կը զգայ: Գաղթականներու հարցը գլխաւոր նիւթ է Ֆրանսայի քաղաքականութեան մէջ, ոչ թէ որովհետեւ գաղթականները մեծաթիւ են, այլ որովհետեւ Ֆըրանսայի աշխատաւորական խաւին դատը պաշտպանող աջակողմեանները լաւ կ'օգտագործեն այս խաղաքարտը:

Հետեւաբար գաղթականները ճիշդ կ'ըսեն, երբ իրենք զիրենք անբաղձալի կը զգան: Սակայն անոնք նաեւ պիտանի կըրնան ըլլալ: Այսօր գաղթականները այնքան մաս կը կազմեն համաշխարհային տնտեսութեան, որքան՝ բազմազգեան ընկերակցութիւնները: Աշխատաւոր ուժը շարժման եւ տեղափոխութեան մէջ է: Աղքատ երկիրներէ գաղթականներու ստուար հոսք մը կ'ուղղուի դէպի հարուստ երկիրներ, եւ այս՝ ոչ միայն Միջերկրականի կամ Ռիօ Կրանտի վրայով: Փրակայի 10 բնակիչներէն մէկը օտարական է: Պուքրէշի բնակչութեան 5 առ հարիւրը օտարահպատակ է:

Շուէտացիք հետզհետէ աւելի մեծ թիւով հարաւ արեւելեան ասիացի գաղթականներ կը տեսնեն: Զուիցերիոյ բնակչութեան մէկ վեցերորդը օտարական է: Կաթողիկէ Ֆրանսայի մէջ շատ աւելի մեծ թիւով իսլամներ կան, քան՝ բողոքականներ կամ Հրեաներ: Իսլամութիւնը երկրորդ ամէնէն աւելի տարածուած կըրօնն է Իտալիոյ, Սպանիոյ, Բրիտանիոյ եւ Պելժիոյ մէջ:

Արեւմտեան Եւրոպայի գրեթէ մեծ մասին պարագային իրերը շրջուած կը թուին ըլլալ: «Եւրոպան փարձուած էր աշխարհը եւրոպականացնելու», կ'ըսէ ժողովրդագրական հարցերու ֆրանսացի մասնագէտ մը: Աւելի քան մէկ դար եւրոպական երկիրներ իրենց մշակոյթը պարտադրած են իրենց գաղթավայրերուն, եւ եւրոպական երկիրներէ միլիոնաւոր մարդիկ ուղարկած են, որպէսզի բնակութիւն հաստատեն իրենց գաղթավայրերուն մէջ: Ներկայիս մարդկային հոսքի ուղղութիւնը փոխուած է, եւ Ասիայէն ու Ափրիկէէն գաղթականներ զանգուածային տարողութեամբ կ'ուղղուին դէպի ցամաքամաս մը, որ ամուլ, բայց փարթամ երեւոյթ ունի: Այժմ Եւրոպան է, որ դէպի համաշխարհայնացում կ'ընթանայ:

Եւրոպական երկիրներու միջեւ սահմանային ազատ անցքը կը դժուարացնէ իշխանութիւններու գործը եւ կը ստիպէ անոնց, որ ապօրինի գաղթականներու մուտքը կանխարգիլող միջոցառումներ որդեգրեն: Սակայն մեծագոյն մարտահրաւէրը օրինաւոր միջոցներով մուտք գործած գաղթականները դիմագրաւելու հարցն է: Արեւմտեան Եւրոպայի քաղաքներէն իւրաքանչիւրը կը փորձէ գտնել իր լուծումը:

Նոյնիսկ այն Եւրոպացիները, որոնք զօրավիգ են գաղթականներու վերաբերող ազատական քաղաքականութեան, հակամէտ են բարոյական դրդապատճառներէ մղուած՝ նման մօտեցում ցուցաբերելու: Եւրոպական բանավէճէն ընդհանրապէս դուրս կը մնայ այն գաղափարը, թէ գաղթականները կը նպաստեն երկրի մը տընտեսութեան եւ գործի նոր կարելիութիւններ կը ստեղծեն: Եւրոպացիներուն համար դժուար է ընդունիլ Միացեալ – Նահանգներու օրինակը: 1973-էն ի վեր ամերիկեան տնտեսութիւնը 40 միլիոն աշխատաւորներու գործ հայթայթած է՝ տարեկան 1 միլիոն գաղթական ընդունելով, միաժամանակ անգործութեան հարցէ զերծ մնալով: Եւրոպա, որ ուժերը լարած է գաղթականներու հոսքին դէմ, կը տառապի անգործութեան բարձր համեմատութիւններէ: Ժողովրդագրական հարցերու կարգ մը մասնագէտներ կը մտածեն, թէ Եւրոպա կարիքը ունի աշխատաւոր եռանդուն ուժի, նոր գործերու ձեռնարկող յաւելեալ գաղթականներու եւ գաղթական ընտանիքներու ընձեռած սպառողական շուկային: «Միացեալ – Նահանգներ աշխարհի մեծագոյն ուժը դարձան միշտ վերանորոգելով իրենց մարդուժի դրամագլուխը», կը բացատրէ մասնագէտ մը:

Ամէն պարագայի մէջ Եւրոպայի դիմագիծը փոփոխութեան կ'ենթարկուի. «Այս իրականութիւնը ներքեւը կը նշանակէ քաղաքակրթութիւններու իսկական բախում մը յառաջացնել», կ'ըսէ ժողովրդագրական հարցերու մասնագէտ մը: Իրօք, կը թուի, թէ ապագան Սէն – Տընիի Մայր տաճարէն դուրս՝ շուկային մէջ է:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ԶԳԱԼՈՎ

Բրիտանիոյ մէջ քարայիպեան, հնդիկ, ափրիկեցի, փաքիստանցի, պենկալտէշցի եւ չինացի գաղթականներու խճանկարը համարկումի տարբեր ուղիներ կը պարզէ: Չինացի երիտասարդներէն շատեր կ'ըսեն, թէ յատուկ կրօնի մը չեն հաւատար, եւ թէ կրօնը մեծ դեր մը չունի իրենց կեանքին մէջ: Միւս կողմէ իսլամ Փաքիստանցիներու եւ Պենկլատէշցիներու երկու երրորդ համեմատութիւնը կրօնը կ'ընդունի իբրեւ տիրական ազդակ մը:

Բրիտանիա պետական մակարդակի վըրայ համակերպած է այս այլազանութեան՝ ընդունելով զայն, նոյնիսկ՝ փառաբանելով: Բրիտանիացիներուն նպատակը բրիտանական ընկերութեան մէջ անհատներ ձուլել չէ, այլ՝ աշխատիլ ցեղային տարբեր ծագումով հաւաքականութիւններու հետ՝ անոնց թոյլատրելով, նոյնիսկ քաջալերելով, որ պահպանեն իրենց ինքնութիւնը: «Հաւասարութիւն չի նշանակեր թաքցնել սեփական, ընտանեկան կամ հաւաքական արմատները կամ ներողամտութիւն հայցել անոնց համար, այլ ակնկալել, որ ուրիշներ եւս յարգեն զանոնք եւ հանրային կեցուածքները պատշաճեցնեն, որպէսզի քաջալերեն գաղթականներու հաւաքականութեանց ժառանգութիւնը, փոխանակ արհամարհանքով սպանելու, որ այդ ժառանգութիւնը թառամի», կը գրէ Թարիք Մոտուտ Բրիտանիոյ ազգային փոքրամասնութիւններու մասին պատրաստած իր նորագոյն տեղեկագիրին մէջ: Անոր կատարած ուսումնասիրութեան համաձայն, Բրիտանիոյ մէջ ապրող Չինացիներուն կէսը, ինչպէս նաեւ ազգային այլ հաւաքականութիւններու մաս կազմող մարդոց երկու երրորդը կ'ըսէ, թէ ինքզինք իսկապէս «բրիտանացի կը զգայ»:

ելեկտրական հոսանք հայթայթող գործիքով (ժեներաթէօր էլեկտրիք), որ օրական երկու ժամ ուժանիւթ պիտի կըրնայ ապահովել: Նոյն ատեն, տուներու վերաշինութիւններու թափը արագացընելու նպատակով, միջոցներ առնուեցան որպէսզի շինանիւթերու առաքումները արագանան: Այս ամբողջը միայն մէկ նպատակով. ամրացնել այս նոր գիւղացիները իրենց բնակավայրերուն մէջ, քաջալերելով նոյն ատեն նորեկներու ժամանումը:

Պաշտօնական այս մասէն վերջ, խումբին անդամները կարելիութիւնը ունեցան մօտէն ճանչնալու եւ ալ աւելի սիրելու Արցախը, իր յիշարժան վայրերով, Արցախ մը որ ամէն գնով կ'ուզէ պատերազմի հետքերը ջնջել ու նայիլ դէպի վաղը՝ լաւատեսութեամբ: Թուենք զոյատեւելու այս կամքին քանի մը պատկերներ.

– Վերաշինուած Ստեփանակերտը՝ մայրաքաղաքի մը արժանի տեսքով.

– Արագօրէն կառուցուող Գորիս – Ստեփանակերտ «Հիմնադրամի» մայրուղին.

– Գանձասարի զմայլելի վանքը, ուր կը գործէ հանրապետութեան չորս եկեղեցիներէն մին.

– Եւ նաեւ Լաչինի (այժմ Բերդ ձոր) նորակառոյց խորհրդանիշ եկեղեցին, որուն կողքին կը ծածանէր Արցախի դրօշը:

Այո, «Շէն – Ֆրանս»ի այս ճամբորդութեան բոլոր մասնակիցները զգացին որ Արցախը կ'ապրէր: Ամայի եւ աւերակ Աղդամի զարհուրելի տեսարանին դիմաց՝ ապացոյց Հայոց յաղթանակին, կը հակադրուէր վերանուաճուած Շուշիի մէջ, Մայիս 9-ի այս տօնական օրով, մեծ խրախճանքի հանդէսը. երիտասարդներու բազմութեան առջեւ, ելոյթ կ'ունենային նուագախումբ – պարախումբ, իսկ բեմին խորքի պաստառին վրայ, չարենցեան միասնութեան ծանօթ կոչին տակ, մեծատառ կը կարդացուէր՝ ՄԻԱՑՈՒՄ:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՋԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

մեռալ, տիրացած են: Նախագահը շնորհաւորելով 100 հազարէն 1 միլիոն դըրամի պարգեւներ յանձնած է անոնց: Ապա պարգեւատրուածներուն կողմէ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է աշխարհի կրկնակի եւ Եւրոպայի Բ. ախոյեան Արայիկ Գէորգեան, որպէս յարգանքի մեծագոյն նշան Նախագահին նըւիրելով աշխարհի ախոյեանի իր գօտին: Պաշտօնական բաժինէն ետք նախագահ Ռ. Քոչարեան, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, նախագահի խորհրդական Պ. Հայրիկեան մարզիկներուն եւ մարզիչներուն հետ մասնակցած են սեղանի թէնիսի, պասքէթպոլի խաղերու:

ԿՈՆԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Երեւանի կոնեակի գործատան մէջ Յուլիս 8-ին մամուլի ասուլիս մը կազմակերպուած է, նոր տէրերուն կողմէ: Զարգացման մարզի փոխ-տնօրէն Է. տը Փոնսէն ներկաներուն ներկայացուցած է խորհուրդի փոխ-նախագահ Հրանդ Բագրատեանը: Փոխ-տնօրէնը ըսած է թէ Փեռնօ-Ռիքարի ուշադրութենէն չէին կրնար վրիպիլ Հայաստանի քաղցրահամ պտուղները: Պատասխանելով հարցումներու, փոխ-տնօրէնը շեշտած է թէ իրենք կաշառքով ոչինչ ձեռք ձգած են եւ թէ Հ. Բագրատեանը կը ճանչնայ միայն ամիսէ մը ի վեր:

Տիկին Ռոզ Տէտէճեան եւ զաւակները,
Պ. Պէրնար Տէտէճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ինճէեան,
Այրի Տիկին Փաշայեան, զաւակներն ու թոռները
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ՏԷՏԷՃԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Ինճէեան)

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 12-ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 17, ժամը 14.15-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին 31-33, rue Saint-Just — 95400 Arnouville ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կուսէնվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրները, ըստ ողբացեալին փափաքին, հայկական դպրոցներուն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Պէրնար Տէտէճեանի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գուլումեան ընտանիքը հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յուլիս 19-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ եւ անմոռանալի մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆ-Ի

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիմոն Պայրամեան իր հօրը՝ Հայկ Պայրամեանի եւ մօր՝ Վեհանիկ Պայրամեանի (մահուան 5-րդ տարելից) յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 19, Վարդավառ է, Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Ծանօթ. — Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 19, տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ,
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոնի — Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Մեռելոց: Ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 80-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1998, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Տէմիրճեան կեդրոնին մէջ, Անթիլիաս, Լիբանան:

Սոյնը 80-րդ Ընդհանուր Ժողովի գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, — Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, — յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. —

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N. Y. 10022

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:
2. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:
3. — Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:
4. — Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:
5. — Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:
6. — Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ — ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յուլիս 10, 1998

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(14 Juillet)

Le génocide arménien

UN MILLION ET DEMI DE VICTIMES DANS LES ANNEES 1915 — L'EXTERMINATION REPREND EN 1921 — LA NEGATION DES FAITS TRANSFORMEE EN VERITE

(Charles DEDEYAN)

Այս խորագրին տակ, թերթին «Կարծիքներ» էջին մէջ, փրոֆէսէօր Շարլ Տէտէեան խիստ չահեկան եւ բաւական ծաւալուն յօդուած մը ստորագրած է, ուր չորս սիւնակներով հակիրճ պատմականը կուտայ այն եղերական դէպքերուն որոնց ենթարկուած է Հայ ժողովուրդը 1894 — 1896-էն սկսեալ: Շ. Տէտէեան մեկնելով Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումէն Ազգային Ժողովին կողմէ եւ Թրքական Ջղագրգիռ հակազդեցութիւններէն, կը գրէ թէ ջարդերը սկսած են 1894 - 96-ին Աբտիւլ Համիտի օրով պանդուխտային կերպով, ի մասնաւորի Էրզրում: Կուտայ թիւեր, հիւանդ կայսրութեան բնակչութեանց խճանկարին, ուր Հայերը մաս կը կազմէին յաղթականին ենթակայ «հօտ»ին, Սլաւներ, Յոյներ: Կը յիշեցնէ որ Թուրք ժողովուրդին օճախը Կեդրոնական Ասիան է, երբ սկսած է Միջին — Դարուն, նուաճելով Փոքր Ասիան ԺԱ. դարուն, Պալքանները ԺԴ. դարուն, նըւաճումներ որոնք պսակուած են Պոլսոյ գրաւումով 1453-ին: Կ'անդրադառնայ Թրքական երազին, որու իրականացման համար հարկ է բնաջնջել բնակչութիւնները որոնք կը կազմեն գերագոյն ցեղը Վոսփորէն Չինաստան: Այդ երազէն մասնիկ մը կայ, կը գրէ Թուրքիոյ եւ Ատրպէջանի ներկայ գինակցութեան մէջ եւ Ղարաբաղը կը խանգարէ: 1908-ին Իթթիհատը կը սկսի իր աշխատանքը: Ջարդերու երկրորդ ծրագրի մը զոհը Կիլիկիան է: 30 հազար զոհ կայ Ատանա: 1913-ին, Երիտ Թուրքերը զինուորական մենատիրութիւն մը կը հաստատեն: Ու Շ. Տէտէեան մանրամասնօրէն կը քրքրէ պատմութեան արիւնոտ էջերը, Կովկաս կրած ձախողութեան պատասխանատու կը նկատուին Հայերը, 1915 — 1917 լաւագոյն առիթն է Թուրքերուն համար ցեղասպանութեան համար: Յօդուածագիրը կը յիշէ աղբիւրներ, զօրավար Ֆոն Զանտէրս, Վերֆէլ, Մորկընթաու, Լեփսիուս, աւելի մօտ շրջանին՝ Տատրեան, Թեռնոն: Կ'անցնի Կիլիկիա ու կ'ոգեկոչէ Փոլ տիւ Վէուլի (յօդուածին մէջ, սխալմամբ գըրուած է Տիւթէու մէկ բառով) «Լա փասիոն տը Սիլիսին» ու յօդուածին վերջաւորութեան կ'անդրադառնայ 1921 — 1922-ի Իզմիրի դէպքերուն: Կ'եզրակացնէ ըսելով՝ «կարելի՞ է ժխտել պատմական հաստատուած դէպքեր: Թուրքեր կը ճանչնան ցեղասպանութիւնը եւ կը դատապարտուին ինչպէս Իվ Թեռնոնի գրքին թարգմանիչը: Պէտք է կրկին կարդալ Վիքթոր Հիւկոյի քերթուածը՝ «Խիղճը»: Կայէն սպաննելէ ետք Աբելը, կը փախի իրեններուն հետ: Խղճին աչքը գինք կը հետապնդէ ամէնուրեք, մինչեւ գերեզմանին մէջ: Աչքը գերեզմանին մէջ էր եւ կը նայէր Կայէնին»:

COURRIER DES LECTEURS

A R M E N I E

«Un gouvernement et un peuple contemporains ne peuvent pas assumer la responsabilité de leur histoire».

OLIVIER GISCARD-D'ESTAING

Հետաքրքրական երեւոյթ է որ փրոֆ. Շ. Տէտէեանի յօդուածին ճիշդ կողքին, թերթին նամականիի բաժնին մէջ, լոյս տեսած է Օլիվիէ Ժիսքար տ'Էսթէնի (նախկին նախագահին եղբայրը) նամակը, որ գրուած է իբրեւ հետեւանք Ժան — Գլոտ Գազանովայի «Հայկական ցեղասպանութիւնը» խորագրուած յօդուածին, լոյս տեսած նոյն «Ֆիկարօ»ի Յունիս 17-ի թիւին մէջ (տես՝ «Յառաջ», Յունիս 18):

Նամակագիրը կը սկսի վերը նշուած սկզբունքէն (քաղ.՝ իրն է) ըսելու համար որ եթէ չընդունուի այս սկզբունքը, աշխարհի բոլոր ժողովուրդները կրնան իրենց պզտիկը յայտնել սարկութեան մասին եւ հրահրել իրենց ներքին լարուածութիւնները (ինչպէս յեղափոխական ոճիրները) եւ միջազգային անհատնում ամբաստանութիւններով, հետեւանք եղբայրասպան պատերազմներու, գործըւած բոլոր երկիրներու կողմէ: Ուրեմն, կ'ըսէ, մեր ժողովուրդներու միջեւ մերձեցումը շատ քաբթ եւ հասկացողութիւն կը պահանջէ եւ նման քուէարկութիւններ (իմա՝ Ազգային ժողովի ճանաչումը Հայոց ցեղասպանութեան) աւելորդ տեղը կը բարդացնեն այդ մերձեցումը: Դեռ հետեւանքներ կը տեսնէ աշխատանքին վրայ եւ ընդունելի կը գտնէ միայն այն պարագային երբ անոնք կրնան դրական արդիւնքներ տալ, ինչ որ չէ այս պարագային: Անընդունելի կը գտնէ եղածը, եզրակացնելու համար՝ «Ամբաստանենք մեր ժամանակակիցները անցեալի ոճիրներուն համար»:

Բաւական տարօրինակ տրամաբանութիւն մը որ կը մղէ մեզ հարց տալու Օլիվիէ Ժիսքար տ'Էսթէնի որ ինչո՞ւ նըման նամակով մը բողոք չյայտնեց երբ Շիրաք դատապարտեց Վիշիի օրինաւոր կառավարութիւնը իր գործած ոճիրներուն համար Հրեաներու դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԼԻՍ 14-ԻՆ տեղի ունեցաւ աւանդական տողանցքը Շան - զ'Էլիզէի վրայ, ուր համախմբուած էին շուրջ 150 հազար հոգի: Տողանցքէն ետք, Էլիզէի Կարտըն-Փարթին անսովոր երեւոյթ մը ունէր Ֆրանսայի յաղթանակին շնորհիւ: Հաւաքուած էին վեց հազար հոգի, հրաւէրը աննախընթաց էր, օրուան հերոսներն էին Էմէ Ժաքէ (մարզիչը) եւ խաղացողները: Միշտ ըստ աւանդութեան ժաք Շիրաք, հարցազրոյց մը տուաւ երկու լրագրողներու (Արլէթ Շապօ, Փաթրիք Փուավր տ'Արվոր) որու ընթացքին իր յայտնած տեսակէտներէն կը պարզուէր որ աւելի գոհ է ժոսփէնի կառավարութենէն եւ վարած քաղաքականութենէն քան իր աջ կողմնակիցներէն, որոնց դաս ալ տուաւ: Համաձայն չէ Պալատիւրի «Ազգային նախընտրութեան», երկիրը բարգաւաճում կ'արձանագրէ, տուրքերու գրութիւնը շատ ծանր է Ֆրանսայի մէջ, Ֆութպոլի խումբը՝ Եռագոյն եւ բազմագոյն գեղեցիկ պատկեր մը կուտայ Ֆրանսայի, ընդդիմութիւնը կրնայ զօրաւոր ըլլալ միայն այն պարագային՝ երբ միացած է. անոնք եղան Շիրաքի գլխաւոր միտքերը: Յայտնեց թէ պատուոյ լեգէոնի շքանշան պիտի շնորհէ բոլոր խաղացողներուն, տուաւ արդէն է. Ժաքէի Յուլիս 14-ի շնորհումներու շարքին: Խանդավառութիւնը որեւէ սահման չունեցաւ, երիտասարդները կը բացագանչէին՝ «Զիտան՝ նախագահ» (Զիտան ֆրանսական խումբին վճռական կէտերը նշանակողը եղաւ) ինչ որ «Լիպերասիոն»ի խմբագրականին որպէս խորագիր ներշնչած է. — «Ժագ Զիտան»:

ՇԱՆ - Զ'ԷԼԻԶԷԻ վրայ Յուլիս 12-ի գիշերը, կին մը իր կառքով խուժած էր բազմութեան վրայ որու հետեւանքով 80 հոգի վիրաւորուած էին, ասոնցմէ մէկը, 42 տարեկան, մեռաւ Յուլիս 14-ին: 35 վիրաւորներ, որոնց տասը ծանր վիճակի մէջ, հիւանդանոցը կը մնան: Գալով արկածին պատասխանատու կնոջ, պարզըւած է որ հոգեկան հիւանդ մըն է, թէեւ մանկապարտէզի ուսուցչուհի, խնամքի տակ առնուած է յիմարանոցի մը մէջ:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ դիմած է Իսրայէլի որպէսզի ի գործ չդնէ «Մեծ Երուսաղէմ»ի իր ծրագիրը, առանց սակայն որեւէ դատապարտում ընելու այդ ուղղութեամբ, որովհետեւ Ուաշինկթըն իր վէթօն դրած է որեւէ դատապարտումի: Ուրեմն ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը գոհացած է միայն «ծանր եւ վնասակար զարգացում» որակելով Նեթանիահուի ծրագիրը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Պրոնիսլաւ Կէրէմէք նախքան Ֆրանսա կատարելիք (Յուլիս 16) այցելութիւնը հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի ուր Եւրոպայի դատը կը պաշտպանէ: Կ'ըսէ թէ Պէրլինի պատին անկումին յաջորդած երանելի վիճակը իր ժամանակը ըրած է, հարկ է յստակօրէն գիտնալ թէ մէկ եւ միւս կողմէն Եւրոպական Միութիւնը ընդլայնելու տրամադրութիւն կա՞յ թէ ոչ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 17
VENDREDI
17 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·421 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.421

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԻՆՉՈ՞Ւ ԳՐՈՒԵՑԱՆ»

«Րատիքալ» թերթէն Յուլիս 15-ի «Միլլիյէթ»ին մէջ արտատպուած իր գրութեամբ Է. Մահճուպեան այս հարցումը կ'ուղղէ, ակնարկելով օրերէ ի վեր Թուրք մամուլին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով լոյս տեսած էջերու : Ենթադրելով որ այդ էջերուն նպատակը կրնար ըլլալ պատմական անդրադարձով մը կարգ մը ըմբռնումներու մասին վիճարկումի փափաքը, կը գրէ. «Հայերու աքսորը եւ անոր ետին մնացածը մեր պատմութիւնը հասկնալու տեսակէտէն մեծապէս կարեւոր ըլլալով հանդերձ, վիճարկումի վայրը չէին կրնար թերթերու էջերը ըլլալ» : *Ապա կը ճշդէ որ արդէն պատմական իրականութեան չեչտումէն աւելի, նիւթ եղաւ այն պարագան թէ նիւթը ի'նչ ձեւով ձեռք առնուեցաւ Թուրքիոյ մտաւորականներուն կողմէ* : «Այլ խօսքով՝ խնդրոյ առարկայ գրութիւնները ոչ թէ պատմութեան, այլ քաղաքական գրութիւններ էին» :

«Գաղափարական ամբոխավարութեամբ» բացատրելէ ետք մօտեցումը, հարց կուտայ թէ «ինչո՞ւ Թուրքիոյ «մտաւորականները» 1915-ի դէպքերը պատմութեան տեսանկիւնէն կարեւոր չնկատելով հանդերձ, քաղաքականապէս կարեւոր կը նկատեն» : *Իր կարծիքով ատոր պատճառը այն է որ* «խնդրոյ առարկայ դէպքերը ազգայնականութեան պաշտօնական ակնոցով կը կարդացուին ու ակներեւօրէն դժուար է պաշտօնական կեցուածքէն զատուիլ» : *Առիկա կը բացատրէ «քաղաքացի»ի կերտումին ու այդ ինքնութեան իւրացումին երեւոյթով* : «Այդ է պատճառը, *կ'ըսէ*, որ մարդիկ ամենայն հանգստութեամբ կ'արտայայտուին պատմական դէպքերու մասին որոնց «կիսկատար» ծանօթ են, եւ որովհետեւ ամէնուն բաժը նման է, թէ' ըսուածը «պատմութիւն» կը կարծեն եւ թէ կեղծ իմաստակութիւն մը յառաջ կը բերեն» :

Այս հոլովոյթը «մտաւորական»ի ընդհանրական տիպար մը կը ստեղծէ որ հասարակաց գաղափարներու կրկնութենէն ուրիշ ընելիք չունի : Նոյն հոլովոյթը կեդրոնաձիգ ուժ մը կը դառնայ, իրեն քաշելով բոլոր «մտաւորական»ները որոնցմէ աջակողմեանն ու ձախակողմեանը, լիբն ու կրօնամոլը տարբերակել այլեւս անկարելի կ'ըլլայ : Այսպէս բնորոշելէ ետք Թուրք մամուլին մէջ 1915-ի մասին գրողներու պարագան, Է. Մահճուպեան կ'եզրակացնէ. «հաւանաբար, այդ անկարելիութեան պատճառը այն է որ տարբերութիւնները միայն մակերեսային են եւ մտայնութիւններու մակարդակին խնդրոյ առարկայ է շատ շեշտուած նմանութիւն մը : Այլ խօսքով՝ «մտաւորական» եւայլն չկայ հրապարակին վրայ···» :

ՀԱՅԿ ՍԱՐԱՖԵԱՆ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆ

Հայկ Սարաֆեան Գանատայի դեսպան նշանակուած է Պէյրութ : Անցեալին ալ դիւանագիտական պաշտօններ ունեցած է Լիմա, Պաղտատ, Սան – Փաւլօ, Թունուզ, Դամասկոս եւ վերջին շրջանին ալ Փարիզ (1993 – 1997) : 1990-*էն* 1993 *ընդհ. տնօրէնն էր Մոնրէալի Միջազգային առեւտուրի կեդրոնին :*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 15 / 16)

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄՆԵՐ
ԵՒ
ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Վարչապետ Ա. Դարբինեանի Յուլիս 15-ի հրամանագրով փոփոխութիւններ կատարուած են տեղեկատուութեան եւ գրահրատարակչական վարչութեան կազմին մէջ : Իրենց պաշտօնէն առնուած են պետի Ա. տեղակալ Հրաչիկ Բայադեանը, տեղակալներ՝ Անահիտ Թարխանեանը եւ Եդուարդ Սարոյեան : Պետի տեղակալ նշանակուած է Աշոտ Ջալինեան :

Պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններուն պահպանութեան վարչութեան պետ նշանակուած է Գագիկ Գիւրջեան :

Գ. ԷՄԻՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 15-ին ժամը 12-էն 13 Երեւան վերջին հրաժեշտը տուած է Գ. Էմինի : Յատուկ արարողութիւն տեղի ունեցած է Ա. Խաչատրեան մեծ դահլիճին մէջ ուր պսակներ զետեղուած են կառավարութեան, Երեւանի քաղաքապետարանի, Արագածոտնի մարզպետարանին, կազմակերպութիւններու եւ անհատներու կողմէ : Ներկայ գտնուած են Ազգային Ժողովի նախագահը, փոխ – նախագահը, վարչապետը, Երեւանի քաղաքապետը : Ապա, ժամը 15-ին, մարմինը փոխադրուած է Աշտարակ եւ Կարմրաւոր Եկեղեցւոյ մէջ արարողութեան աւարտին, թաղումը կատարուած է բանաստեղծին ծննդավայրը :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարին Յուլիս 15-ի հրամանագրով «Ռազմական համագործակցութեան ամրապնդման համար» մետալի արժանի նկատուած են Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Վ. Սարգսեան, փոխ – նախարարներ՝ Մ. Յարութիւնեան եւ Վ. Շիրխանեան : Ռուս նախարարը ինք անձամբ յանձնած է պարգեւները :

ՕԳՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԲԵՐՔԱՀԱՒԱՔԻՆ

Գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնը բերքահաւաքին օգնական ըլլալու մտադրութեամբ արտօնած է որ իրեն ենթակայ ընկերութիւնները իրենց փոխադրամիջոցները վարձեն գիւղական տնտեսութիւններու եւ անհատներու : Վարձու կրնան տրուիլ ինքնաշարժներ, թրաքթէօրներ, եւայլն : Յանձնարարուած է համայնքներու ղեկավարներուն հետ պայմանագիր կնքել վարձակալութեան այդ գործառնութեան համար :

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԱՐԿԱԾ

Յուլիս 15-ին կէսօրուան մօտ Երեւանի Մխիթար Հերացի եւ Կորիւն փողոցներուն անկիւնը Նորքէն եկած հանրակառք

(Շար·ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԸ ԵՒ ԿԱՐՕՏՆԵՐ

Ֆրանսայի խումբին յաղթանակով գագաթնակէտին հասաւ այն խանդավառութիւնը որ ամիսէ մը ի վեր կը ծաւալէր երկրին այս կամ այն մարզադաշտէն ուր ֆութպոլի մեծերը կը ճակատէին ամէնէն ցանկալի մրցանակին տիրանալու հեռանկարով : Ֆրանսան ու անոր հետ ամբողջ աշխարհը հետեւեցաւ ամէնէն ժողովրդական այս մարզաձեւին մէկ ամսուան փառատօնին· խաղերուն, խաղացողներուն առօրեային ամէն մէկ մանրամասնութեան : Լրասփիւռներու գլխաւոր տեղերը գրաւեցին անոնք, իրենց ետին ձգած աշխարհի ցաւերը, ուրախութիւնները, յոյսերն ու յուսախաբութիւնները :

Օրուան հարցեր, անշրջանցելի տագնապներ կարճ ժամանակ մը մոռնալու կամ անգիտանալու մարմա՞ջն էր որ գնդակ մը ու 22 զոյգ ոտքեր զետեղեց աշխարհի կեդրոնին· թէ՞ յաղթանակի մը ձգտելու, հերոսներ ունենալու յուսալու, յոյսի նամբան մեծ ապրումներով անցնելու կարօտը : Զգացական այս պաշարը կը թուէր թէ ժամանակավրէպ մանրուքի վերածած էր արդի մարդուն առօրեան : Բայց ան վերադարձաւ յանկարծ, պոռթկումին թափով իրեն վիճակած անտարբերութեան հաշիւը պահանջելու :

Խօլ խանդավառութեան, ուրախութեան եւ հպարտութեան պոռթկումին մէջ որ միլիոնանոց բազմութիւնը տարաւ դէպի Շան – զ'Էլիզէ, Յուլիս 12-ի յաղթանակէն ետք, տիրականը ամբողջութեան մը մաս կազմելու, միասնական ապրումէն անմասն չմնալու մղումն էր : Բաներ որոնք ամէնէն դիւրաւ մէկդի դրուածներն են մեծ քաղաքի մեքենացած մարդու առօրեային մէջ : Երիտասարդներ որոնք եթէ կը ճանչնան, հազիւ կը բարեւեն իրենց դրկից մարդիկը, այդ գիշերը ձեռք կ'երկարէին բոլորին. կառքով, հեծանիւով, վազելով, քալելով դէպի Յաղթանակի կամարը դիմող ամէն մէկուն հետ նոյնիսկ երբ կարելի չէր ձեռնուիլ, ակնթարթի հպումի մը համար կառքէ կառք, մայթէն կառք, հեծանիւէն մայթ ձեռքեր իրարու կուգային, հազիւ քսուելով, անցնելու համար յաջորդին : Աշխարհը բռնած աղմուկ – աղաղակին մէջ լուռ հաղորդում մը տեղի կ'ունենար ձեռքերու, աչքերու, մատներու ակնթարթային հպումներով : Հոն ուր կարելի չէր ըլլար այդ հպումը, ձեռքեր կ'երկարէին մայթեզրին, կամ անցնող կառքերու քովերէն, վրայէն ծածանող դրօշակներուն :

Յետոյ հոն, ծագումով ոչ ֆրանսացիի մը արձանագրած երկու կոլերը բրին քաղաքներու, ճառերու, խրատականներու չկրցածը : Ո՞վ կրնար պնդել թէ այդ երեկոյ Ֆրանսայի ամէնէն սիրելի, պաշտելի անձնաւորութիւնը չէր այդ կոլերուն հեղինակը : Կարելի՞ էր մտածել աւելի մեծ խնդավառութիւն, քան՝ այն որ յաջորդական ալիքներով ծաւալեցաւ միլիոնանոց բազմութեան մէջ, էթուալի հրապարակէն մինչեւ Գոնգորտ երբ հսկայական կամարին ճակատը լոյսէ գիրեր երկու բառով թարգմանեցին ամբողջ ժողովուրդի մը զգացածը՝ «Շնորհակալութի՛ւն Զիզու» : Այդ երկու բառերուն անուղղակի շարունակութիւնը եղաւ նախագահ Շիրաքի Յուլիս 14-ի արտայայտութիւնը թէ Ֆրանսայի Ազգային Եռագոյնը է՛ր նաեւ բազմագոյն խումբ մը ու ատիկա հպարտութիւնն էր երկրին :

Շատ բաներ ըսուեցան, գրուեցան աշխարհի բաժակի մրցումներուն առիթով· ուշագրաւ էր այն մօտեցումը որ կ'ըսէր թէ աշխարհի զարգացած, բարգաւաճ երկիրներուն համար ֆութպոլի այս ախոյեանութիւնը կը փոխարինէր պատերազմներու բացակայութիւնը. կը փոխարինէր՝ պատրաստուած մարտավարութիւններով, կազմերու նուրբ հաշիւներով, յաղթանակին մեծ պահանջով, սուր մրցակցութեամբ, հերոսներու փնտռտուքով, հերոսացնելու ծարաւով :

Այս անմերժելի համեմատականէն աւելի տպաւորիչ եղաւ սակայն ախոյեանութեան խաղին յաջորդած պատկերը. երբ պատերազմին նմանութեամբ ընկալուած ձեռնարկը այնքան յեղաստեղծական բափով վերածուեցաւ եղբայրութեան, բարեկամութեան ամէնէն սերտ խորհրդանիշին :

Երկու բեւեռներուն միջեւ նամբան մե՛ղք որ շատ հազուադէպօրէն ա'յսքան կարճ է :

Թ. ԱՐՓԻ

ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ

Պի-Պի-Սի-ի Երեւանի թղթակից Կարէն Թոփչեանի հարցազրոյցը Ատրպէջանի նախագահ Հ. Ալիեւի հետ, ձայնասփռուած է անգլիական կայանէն որպէս առաջին հարցազրոյցը որ հայ լրագրողի մը տրուած է Ատրպէջանի նախագահին կողմէ, Ղարաբաղի հարցին ծագումէն ի վեր :

Հ. Ալիեւի կարծիքով բանակցութիւններու ընթացքը կանգ առած չէ, քանի որ կայ Մինսկի խումբին նախագահներուն առաջարկը զոր իրենք ընդունած են : Կ'ըսէ թէ Հայաստան եւս պէտք է կեցուածք որոշէ այդ առաջարկին նկատմամբ : Կ'աւելցնէ թէ Մինսկի խումբը կրնայ զարկ տալ բանակցութիւններու ընթացքին :

Հեգնական երկար ծիծաղէ մը ետք պատասխանելով «այսօր ունեցածէն աւելի ի՞նչ կրնաք տալ Ղարաբաղին» *հարցումին, ան կ'ըսէ.* «կը կարծէ՞ք որ Լեռնային Ղարաբաղը անկախ պետութեան մը օրինավիճակը ունի : Միակ պայման մը պէտք է յարգուի· Ղարաբաղը պէտք է մաս կազմէ Ատրպէջանի տարածքին : Եւ այդ տարածքին մէջ պատրաստ ենք ինքնավարութեան բարձրագոյն օրինավիճակը տալու անոր» : *Այդ օրինավիճակը կը նմանցնէ Թաթարստանին որ 5 միլիոն բնակչութեամբ մաս կը կազմէ Ռուսաստանի դաշնակցութեան : Իսկ Արեւմուտքի մէջ լաւագոյն օրինակը կը նկատէ Ֆինլանտայի Ալանտեան կղզիները : Կ'ըսէ թէ հայեւատրպէջանական պատերազմը մը հոն գացած է, ուսումնասիրելու անոնց պարագան :*

Հայաստանի նախագահին հետ իր յարաբերութիւններուն մասին հարցումին Հ. Ալիեւ կը պատասխանէ թէ կ'ուզէ գործակցիլ Ռ. Քոչարեանի հետ : «Հանդիպում կ'ունենայի իրեն հետ երբ Ղարաբաղի ղեկավարն էր. ներկայիս նախագահ է, ժողովուրդը ընտրած է զինք : Կ'ուզեմ գործակցիլ որպէսզի կարելի ըլլայ Ղարաբաղի խնդրին մէջ խաղաղ լուծումի մը հասնիլ» *կ'ըսէ :*

Կ. Թոփչեանի վերջին հարցումը կը վերաբերի այդ լուծումին. կրնա՞յ փոփոխութիւն ըլլալ անոր մէջ, քանի որ Ատրպէջանի ընդդիմութենէն որոշ դէմքեր կ'ըսեն թէ եթէ խնդիրը ժամանակին չլուծուի, Ատրպէջան կրնայ զինեալ լուծումի ձեւին դիմել : Ալիեւ կ'ըսէ. «կը տեսնէ՞ք, պէտք չէ մտիկ ընել ընդդիմութեան : Ան նման կարծիք ունի, ես՝ ո'չ : Կը խորհիմ որ հարցին համար զինուորական լուծումը խենթութիւն մը կ'ըլլայ եւ ո՛չ Ատրպէջան, ոչ ալ Հայաստան պէտք է դիմեն նման բանի» :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՋԱՅԼԱՄԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Հայ մամուլի եւ մանաւանդ «Յառաջ»ի ընթերցողները [illegible] Թուրք թերթերու [illegible] «լուսաբանելու» ճիգերուն: Այսօր միայն Պոլսոյ մէջ քանի չափ օրաթերթեր եւ շաբաթաթերթեր լոյս կը տեսնէ որոնք «դեմոկրատ» վարչաձեւով օժտուած Թուրքիոյ մէջ յաւակնութիւնը ունին ժողովուրդին ոչ թէ միայն օրուան քաղաքական, ընկերային, տնտեսական կամ մշակութային լուրերը հաղորդելու, տեղական կամ միջազգային, այլ գալ առաջնորդելու եւ ի հարկին ցարդ անծանօթ կամ նուազ ծանօթ պատմական հարցերու շուրջ ալ լուսաբանելու: Լրագրող մը առ հասարակ իր ասպարէզին բերումով երկրի մը քիչ թէ շատ մտաւորական դասակարգին կը պատկանի: Ան նայելով իր ընտրած ճիւղին կամ մասնագիտութեան, յաճախ պարտաւոր է նաեւ այլ նիւթերու շուրջ ալ ծանօթութիւններ ունենալու, մանաւանդ քաղաքական կամ պատմական, ինչ որ մեր ժամանակներուն շատ արդիական են: Թուրք լրագրողը բնականաբար բացառութիւն մը չի ներկայացներ այս տեսակէտէն: Անշուշտ ամէն անհատի նման լրագրողն ալ կրնայ ունենալ իր անձնական համոզումները, սխալ կամ ճիշդ, ինչ որ մարդկային է: Բայց խղճամիտ եւ պարկեշտ լրագրողի մը համար ամէնէն էականը, ըստ մեզի, իր դատելու կարողութենէն զատ, անկողմնակալ ըլլալուն մէջ կը կայանայ: Այլապէս, սուտի եւ յերիւրանքի վրայ հիմնուած լուր մը, պատմական վերլուծում մը ուշ կամ կանուխ ի վերջոյ դատապարտուած է երեւան ելլելու եւ հեղինակը վարկաբեկելու:

Մայիս 29-ին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին Թուրք մամուլի հակազդեցութեան չափանիշը դլեց անցաւ ամէն երեւակայութիւն: Անխտիր բոլոր թերթերու լրագրողները իրարու հետ կը մրցին իբր թէ փաստելու համար որ Հայկական ցեղասպանութիւն ըսուածը ձրի զրպարտութիւն մըն է: Անհաւատալի է, բայց ճշմարիտ, թէ գրեթէ չկրցանք յօդուած կամ գրութիւն տեսնել որ անկողմնակալ մօտեցում մը ներկայացնէր: Չէինք սպասեր որ պետական տեսակէտէն զատ, տարբեր, բոլորովին անկողմնակալ մօտեցում մը գտնէինք, ինչ որ Թուրքիոյ պէս երկրի մը մէջ գրեթէ անհնար է, բայց անկարելի չէր հաւասարակշռուած յօդուած մը որ միաժամանակ յայտնէր թէ եթէ քանի մը կաշառուած կամ այլ հաշիւներէ մղուած «պատմաբաններ» Թուրքիոյ կը խնկարկեն ինչո՞ւ պաշտօնական դիւաններու մէջ պահուած անհամար վաւերաթուղթեր ուրիշ բան կ՚ըսեն: Ինչո՞ւ չի յիշուիր երիտթուրքերու 1919-ի գարնան սկսած դատավարութիւնը որու արձանագրութիւնը առնօք Օսմանեան պաշտօնաթերթ Թագվիմ-ի Վէքայիի մէջ հրատարակուած է: Իսթանպուլ լոյս տեսնող քրտամէտ՝ «Էօզկիւր Փօլիթիքա» թերթը անշուշտ քրտական շարժումին նեցուկ կանգնելու, պաշտպան ունենալու հաշիւներով միակն է որ դրական ուղղութեան մը կը հետեւի: Այս առիթով կ՚ուզենք անգամ մը եւս յիշեցնել թէ մենք երբեք կողմնակից չենք եղած մեր հարցերը քրտական շարժումին մօտեցնելու գաղափարին: Հայ ժողովուրդի Գողգոթան, ինչպէս Պալաքեան սրբազան կը կոչէ, եթէ 1915 – 1916 տարիներուն տեղի ունեցաւ, չմոռնանք որ Արեւմտահայաստանի գաւառներու հայ ժողովուրդը չորս դար քրտական վաչկատուն ցեղերու քմահաճոյքին եւ յարատեւ կեղեքումին ենթակայ եղած է: Այս պատմական ճշմարտութիւնը իր ամբողջ ծաւալով դեռ պատմաբաններուն իսկ ծանօթ չէ: Քիւրտերը իրենց ազգային դատը ունին, անիկա իրենց իրաւունքն է: Բայց Հայերուն կ՚իյնայ չափազանց շրջահայեաց ըլլալ եւ պարզապէս հետեւիլ դէպքերու զարգացումին:

Թրքական թերթերը («Հիւրրիյէթ»ը, «Միլլիյէթ»ը, «Սապահ»ը, «Ռատիքալ»ը, «Թիւրքիյէ»ն եւ «Ենի Եիւզըլ») գործ [illegible] աղաւաղել: «Տիւնեա»յի Մայիս 23-ի թիւին մէջ, Փարիզի Թղթակից Տէվրիմ Ալքէօկէ կը գրէ «Կանաչներու կուսակցութեան նախագահ» Տոմինիք Վուանէի Խորհրդարանին մէջ առած նախաձեռնութեան մասին որ առնէին «Լը Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսաւ (1), «եթէ Ֆրանսական Խորհրդարանը «այսպէս կոչուած» (սէօզտէ) հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնայ, Թուրքիա ալ չորս ընդծովեաներ գնելու պայմանագրութիւնը ջնջելով Պրիթանիոյ հարիւրաւոր գործաւորներու անգործ մնալուն պատճառ կրնայ ըլլալ: Նենգամիտ լրագրողը կ՚աւելցնէ թէ հայ պատմաբանները կը պնդեն թէ 1.300000 հոգի մեռած է մինչդեռ կորուստը 300.000-ի շուրջ է: Հակառակ որ կը շարունակէ Վանի, Մուշի եւ Պիթլիսի մէջ ուր հայ բնակչութիւնը խիտ էր ու բազմաթիւ անգամներ ալ գրուեցաւ թէ անոնք կիներ, երախաներ եւ ծերեր սպաննեցին, Օսմանեան կառավարութիւնը անոնց հանդէպ կոտորածի քաղաքականութիւն մը չէ կիրարկած:

«Հիւրրիյէթ»ի մէջ խմբագիր Էմին Չէօլաշան «Հայկական դէպքը» (Էրմէնի օլայը) խորագիրը կրող երկար յօդուածով մը կը կարծէ տեղահանութեան հարցը լաւ լուսաբանած ըլլալ: Առանց իսկ գերմանական, ամերիկեան եւ աւստրիական հիւպատոսներու, դիւանագիտական գործակալներու տեղեկագիրները յիշելու, որոնք Էրզրումէն, Տրապիզոնէն, Սամսունէն եւ Հալէպէն օրը օրին ղրկուեցան եւ իրենց կառավարութիւններուն ու տարագրութեան բոլոր անցուդարձերուն զանոնք տեղեակ ըրին, կը յանդգնի գրել թէ Վանի, Մուշի, Տիյարպէքիրի, Պիթլիսի, Սվասի, Ատանայի եւ Մարաշի մէջ հարիւր հազարներով Հայեր ապստամբած էին եւ Օսմանեան տէրութիւնը ատոր առաջքը առնելու համար է որ տեղահանութեան օրէնքը գործադրեց (2):

Լրագրող խմբագիր Չէօլաշան անգիտանալ կը ձեւացնէ թէ վերոյիշեալ քաղաքներու մէջ գտնուող Օսմանեան կայսրութեան դաշնակից Գերմանիոյ հիւպատոս Ռէօսլէր 1915 Մայիս 10-ին (այսինքն տեղահանութեան օրէնքի յայտարարութենէն 17 օր առաջ) Էրզրումէն դեսպան Վանկէնհայմի կը գրէր թէ «Թուրք կառավարութիւնը ծրագրած է բոլոր վայրերու մէջ հայ ժողովուրդը բնաջնջել» (Vernichtung) (3):

Չէօլաշան հայ ժողովուրդի ընդհանուր կորուստը 50.000-ի շուրջ կը հաշուէ: Կարելի է ուրեմն իրեն հարցնել թէ – ըստ թրքական աղբիւրներու որ փոքր Ասիոյ հայ բնակչութեան թիւը 1.500.000 էր – ի՞նչ եղաւ մնացեալը...: Ան կ՚ողբայ որ պատերազմէն ետք Եոզկատի Գօղազլեան գաւառի քայմաքամ Քէմալի, Ուրֆայի միւթէսարրըֆ Նուսրէթի նման անմեղ եւ հայրենասէր անձեր ամօթալի դատավարութենէ մը յետոյ կախաղան բարձրացան...:

«Սապահ»ի քրոնիկագիր՝ Կիւնկէօր Մէնկի «Ի՞նչ տեսակ ցեղասպանութիւն է ասիկա» խորագիրով յօդուածի մը մէջ կը գրէ թէ «Ցեղասպանութիւնը պետութեան մը կողմէ կանխամտածուած եւ ծրագրուած կերպով փոքրամասնութեան մը բնաջնջումն է»: Մինչդեռ, կը շարունակէ, «Այս փոքրամասնութիւնը իր եկեղեցիներով, վարժարաններով, հիւանդանոցներով եւ միութիւններով կ՚ապրի: Հայոց պատրիարքարանի գոյութիւնը 500 տարին անցաւ»: Մէնկի կը դատապարտէ Ֆրանսան «որ քուէի որսորդութեան նպատակաւ Հայերու պատմական գեղծարարութեան գործիք եղած է» (4): Տարագրութեան որոշումը հայ հրոսակախումբերու դէմ տրուած որոշում մը նկատելով, անտեսելով այն բոլոր տեղեկագիրները որոնք գերմանացի եւ ամերիկացի դիւանագէտներու կողմէ այսօր կը փաստեն ցեղասպանութիւնը, կը շարունակէ.

«Եթէ ցեղասպանութիւն տեղի ունեցած ըլլար, [illegible] «... մօտ, կը գրէ ան, շուրջ 7000 տարագրեալներ կան, որոնց 3000-ը գրեթէ մերկ են: Տարագրեալները, կը շարունակէ «առանց գործի, առանց բնակարանի ամենաչուառ վիճակի մէջ են, [illegible] կան շուները կը սպաննեն ուտելու համար եւ նոյնիսկ մարդակերութիւնը անպակաս է, դիակներու միսը ուտելու համար իրարու հետ կը վիճին» (5):

Նոյն օրուան (Մայիս 29) «Հիւրրիյէթ»ի մէջ Թուֆան Թիւրէնչ եւս յօդուած մը ստորագրած է ուր կը հարցնէ «Այդ մարդկանց արեան հաշիւը ո՞վ պիտի տայ»: Խնդրոյ առարկայ մարդիկը հոս Թուրք դիւանագէտներն են որոնք ԱՍԱԼԱ-ի ժամփուշտներուն զոհ գացին, իսկ իր հարցումը ուղղուած է Ֆրանսայի Խորհրդարանի երեսփոխաններուն: Թիւրէնչ կը մոռնայ կամաւորաբար թէ հայ «ահաբեկիչները» ինչո՞ւ այդ միջոցին դիմեցին: Ըստ իրեն «արխիւային վաւերագրերու համաձայն, անկողմնակալ պատմաբաններ տեսած են թէ ցեղասպանութիւն չէ գործուած»:

«Սապահ»ի մէջ, (Մայիս 30) Հասան Ճէմալ եւ Իսմայիլ Եաղճը «Թիւրքիյէ»ի մէ (Յունիս 11), իբր անհերքելի եւ ճըշմարիտ աղբիւր ըլլալով Սթէնֆորտ Շօյի եւ Պէրնար Լիւիսի հատորները ցոյց կուտան: Առանց բաղդատելու պաշտօնական փաստաթուղթերու կամ այլ հատորներու հետ, կ՚եզրակացնեն թէ «տեղահանութիւնը ցեղասպանութիւն կոչել պատմական ճշմարտութեան ներհակ է»:

Նոյն տեսակէտին կը յանգի նաեւ «Ճումհուրիյէթ»ի Յունիս 3-ի թիւին մէջ Էրկուն Պալճը որ «Հայկական հարցը» խորագրով բաւական երկար յօդուած մը ստորագրած է: Ան Անգլիան կը նկատէ հայկական հարցին ջերմ պաշտպանը, մինչդեռ այսօր բնաւ գաղտնիք մը չէ թէ «նենգամիտ Ալպիոնն» էր որ (Պէրլինի վեհաժողովին) հայկական պահանջներու անտեսումին պատճառ եղաւ: Պալճը կը պնդէ թէ «Օսմանեան կառավարութիւնը ռուսական բանակին եւ ըմբոստացող հայ հրոսակներու միջեւ գտնուեցաւ եւ այս պատճառաւ 1915 Մայիս 27-ին տեղահանութեան օրէնքով որոշեց Հայերը Սուրիա աքսորել»: Անշուշտ կարելի է Թուրք լրագրողին հարց տալ թէ ինչո՞ւ այդքան զինուած հայ հրոսակախումբերը որեւէ տեղ չփորձեցին տարագրեալներու կարաւանները պաշտպանել որոնք շատ անգամ քանի մը տասնեակ զինուորներով միայն կ՚առաջնորդուէին:

Արտակարգ գիւտ մըն ալ կ՚ընէ քանի մը գիրքերու հեղինակ Օրհան Քօլօղլու: Ան «Հիւրրիյէթ»ի (Յունիս 5) մէջ կը գրէ թէ «1880-ական թուականներէն սկսեալ հայ ահաբեկիչներու նպատակը եղած էր «մահմետական բնակչութիւնը վախցնելով (՞) փախուստի մատնել, որպէսզի արեւելեան նահանգներու մէջ գերակշռութիւն ձեռք ձգեն: Ափեղ – ցփեղութիւնը առաջ տանելով կը շարունակէ թէ «անոնք իրենց գործունէութեան չմասնակցող Հայերն ալ սպաննեցին»:

Հետաքրքրական գրութիւն մը ունի Յունիս 3-ի «Սապահ»ին մէջ Ֆաթիհ Չէքիրկէ: Ան նախ խստօրէն կը դատապարտէ Ֆրանսական Ազգային Ժողովը որ Թուրքիոյ պատմութիւնը արատաւորած է «այսպէս կոչուած հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալով»: Հետեւաբար կ՚եզրակացնէ, «Աշխարհի պատմութեան մէջ Սուլթան Ռէշատը մսագործ (ինսան գասապը) ըլլալով արձանագրել կ՚ուզուի, ինչպէս Թալէաթը, Էնվէրը եւ Քէազըմ Քարապէքիրը Հիթլէրի աստիճանին պէտք է դասել»: Մէկդի դնենք բոլորիս քիչ թէ շատ ծանօթ պաշտօնական հանգամանք կրող հրատարակութիւնները, ծագումով գերմանացի հրեայ եւ սիոնիստ շարժումի պարագլուխներէն Ամերիկայի Պոլսոյ դեսպան Մորկընթաու երբ իր յուշերը հրատարակեց նախ անգլերէն (6), յետոյ թարգմանաբար ֆրանսերէն (7), Թալէաթ եւ Էնվէր դեռ ողջ էին եւ ոչ մին ու ոչ ալ միւսը հերքեցին անոր բովանդակութեան ճշմարտութիւնը: Մորկընթաուի այդ երկուքին հետ ունեցած խօ-

ակցութիւնը խիստ ուշագրաւ է: [illegible] Ֆաթիհ Չէքիրկէ [illegible] պաշտօնական արարողութիւնով, Թալէաթի քով (8):

«Ենի Եիւզըլ»ի մէջ նախկին դեսպան մը կը գրէ թէ «Օսմանեան պետութիւնը երբ հայ ժողովուրդը տեղահան ըրաւ բնաջնջելու նպատակ չունէր»: Իսկ եթէ աքսորեալները մեծ թիւով կորուստներ տուին, ատոր պատճառը փոխադրութեան միջոցներու անբաւարար վիճակին կը վերագրէ քանի որ ճամբորդութիւնը սայլերով կը կատարուէր» (9): Ըստ դեսպան Աքսնթի, պետութիւնը 3.000.000 ղրուշի պիւտճէ մը յատկացուցեր է տարագրեալներու կեանքը պաշտպանելու, փոխադրութեան, պարենաւորման եւ հանգիստին համար: Աքսնթ որ կը թուի թէ հիմա Նիւ – Եորք կը բնակի, վստահաբար դժուարութիւն պիտի չունենայ Ուաշինկթընի Արտաքին Գործերու նախարարութեան դիւանները պրպտելու: Տարակոյս չունինք թէ զինք զարմացնող անհամար տեղեկագիրներ պիտի տեսնէ: Արդեօք այդ տեղեկագիրները կե՞ղծ են:

Անտարակոյս ամէնէն հետաքրքրական գրութիւններէն մին է երբեմնի լուրջ թերթ նկատուող «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ լոյս տեսած Թուրքիոյ պետական դիւաններու նախագահ Իսմէթ Պինարքի մէկ յայտարարութիւնը: Անոր «Օսմանեան վաւերաթուղթերով ցեղասպանութիւն» խորագիրը կրող հաղորդագրութիւնով տեղեկացանք թէ Արտահանի եւ Կարսի մէջ Հայոց կողմէ ցեղասպանութեան ենթարկուած մահմետականներու թիւը 30.000-ի շուրջ է: Պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու մտադիր Պինարք կ՚աւելցնէ նաեւ թէ «Հայ հրոսակները 300-ի չափ ալ Հրեաներ ջարդեր են» (10): Միտ բանին պարզ է թէ հրէական լոպիները Հայոց դէմ գրգռելու կը ճգնի:

Սակայն գլուխ գործոց գրութիւնը կը պատկանի Եըլմազ Էօզթունայի որ «Մեր շուրջը խնդիրներ կան» խորագրով խիստ յատուկ կերպով կը վերլուծէ ցեղասպանութիւնը: «Ըսելը անգամ աւելորդ է, կը գրէ, հայրենիքը պաշտպանելու համար պետութիւնը Հայերը աքսորեց: Անոնք, կը շարունակէ, հարիւրներով թրքական եւ քրտական գիւղեր մտան, տասնեակ – հազարներով քաղաքացիներ սպաննեցին: Մենք ի՞նչ ըրինք» կ՚եզրակացնէ «Թիւրքիյէ»ի խմբագիրը, «խիստ կլիմայ ունեցող վայրերէն զանոնք կայսրութեան հաճելի վայրերը փոխադրեցինք, ո՞վ կրնար երեւակայել որ այդ նահանգները մեզմէ պիտի անջատուէին» (11):

«Օսմանեան եւ Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ Արեւմուտքի մէջ եղածին նման ե՞րբ ցեղի, կրօնքի եւ դաւանանքի խնդիր տեղի ունեցած է հարց կուտայ Էօզթունա, որ 1915-ին ալ այսպիսի բան մը պատահած ըլլայ»: Էօզթունան չենք կրնար մեղադրել: Վստահ ենք որ թրքական վարժարաններու դասագիրքերէն զատ որեւէ հատոր տեսնելու առիթ չէ ունեցած (թէեւ կը գրէ թէ եւրոպական մշակոյթին լաւ ծանօթ է): Եթէ անցեալին անտեղեակ է այդ պատճառաւ, զարմանալի չէ՞ որ (1955, Սեպտեմբեր 6 / 7) չէ իմացած:

Մենք թրքական մամուլէն համառօտաբար քաղուածքներ ներկայացուցինք: Ինչպէս կը տեսնուի «Հայկական ցեղասպանութեան» հանդէպ Թուրք լրագրողներու վերաբերումը հասարակ յայտարար մը ունի: «Կառավարութիւնը ինքնապաշտպանութեան համար այդ միջոցին դիմած է, կանխամտածում չկայ»: Բայց հոս կայ բացառաբար կարեւոր պարագայ մը թէ հակառակ այս պնդումին, լրագրողներուն մօտ որեւէ տրամադրութիւն չկայ ճշմարտութիւնը խոստովանելու: Իրենց միակ մտահոգութիւնը զանգուածը խաբել է: Նոյն դիրքորոշումը ցոյց տուին նաեւ պետութեան ղեկավարները: Արդեօք բացայայտ ճշմարտութիւնը չընդունելով, առեւտրական հարցերու

ՊԱՂՏԱՏԻ ՆՈՐ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՆ ՈՒ ՆՈՐ ԱՂՔԱՏՆԵՐԸ

Հակառակ որ միջազգային լրասփիւռները այլեւս գրեթէ չեն խօսիր, Պաղտատի ժողովուրդը կը շարունակէ կրել շրջափակումին ծանրածանր հետեւանքները, ամէն օր քիչ մը եւս խրելով թշուառութեան մէջ։ «Լիպերասիոն»ի (Յուլիս 7) թղթակիցը Տ. Ֆրանսուա այդ հետեւանքներուն առաւել զգալի վայրը կը նկատէ մանկական հիւանդանոցը որ կը կրէ երկրին մենատէր նախագահին անունը։ Կը պակսին միջոցները. բժիշկները մեծ դժուարութեամբ կը յաջողին տրամադրելի ամենապարզ դեղերով բուժումներ կատարել։ Մեծ է ափսոսանքը նաեւ այն պատճառով որ շրջափակումէն առաջ Իրաք առողջապահութեան մարզին մէջ շրջանին օրինակելի երկիրն էր։ Վերջերս, ՄԱԿ-ի թիւ 986 բանաձեւով շրջափակումը թեթեւցաւ քիչ մը, քանի արտօնուեցաւ որ Իրաք արտօնեալ քանակութեամբ քարիւղ արտածէ, փոխարէնը սննդեղէն ու դեղօրայք գնելու պայմանով։ Այդ կարգադրութեան ներկայիս կարելի կ՚ըլլայ ամբիոնբիքներ գնել։

Միջոցներու բացակայութիւնը անկարելի կը դարձնէ ենթակառոյցներու խնամքն ալ։ Ելեկտրականութեան ցանցը հազիւ կրնայ լուսաւորել քաղաքները, ջրատարներէ արտահոսած քանակութիւնը համաճարակի մնայուն սպառնալիք կը նշանակէ, քարիւղի կառոյցները, գործարանները, խողովակաշարները լուրջ նորոգութեան կարօտ են։ Ձեռնարկութիւնները չեն կրնար աշխատիլ որովհետեւ նախանիւթ չունին, ոչ ալ պահեստի կտորներ։ Անգործութիւնը անձկութիւններու գլխաւոր պատճառն է։ Մինչդեռ պատերազմէն առաջ մեծ թիւով եգիպտացի բանուորներ Իրաք կը դիմէին չինարարութեան մէջ աշխատելու համար։ Աշխատավարձը հոն Միջին – Արեւելքի ամէն բարձրերէն էր։ Ուսուցիչ մը որ դասաժամերէն դուրս փողոցը սեղանիկի մը վրայ ձէթ եւ փոշի կաթ կը ծախէ, աղխուութեամբ կը բացատրէ որ պարտաւոր է առեւտրական ըլլալու, քանի որ կնոջը հետ ամիսը 7 հազար տինար միայն կը շահին, երեք զաւակ ունին եւ 5 հազար տան վարձք։ Ամիսը ծայրը ծայրին փակելու համար առնուազն 60 հազար տինար պէտք է իրենց։ Զբօսանքի, ժամանցի ամէն ձեւ ինկած են, մինչդեռ պատերազմէն առաջ տարին անգամ մը կը ճամբորդէին, յաճախ Եւրոպա։ Այսօր, շրջափակումի պայմանները աւելի անհանդուրժելի կը նկատէ, քան պատերազմը։ Գիտէ թէ իր երկիրը կ՚ամբաստանուի քիմիական կազ պատրաստելով. բայց կ՚ըսէ թէ նոյնիսկ եթէ հիմ տունի լսուածը, իրենք ոչինչ կրնան ընել։ Ո՞վ ժողովուրդին կարծիքը կը հարցնէ։ Կ՚աւելցնէ թէ նոյնիսկ երբ ընտրութիւններ տեղի կ՚ունենան, ժողովրդավարութիւն ըսուած բանը գոյութիւն չէ ունեցած արաբական ոչ մէկ պետութեան մէջ։

Փողոցներուն մէջ չատ սովորական է տեսնել նոր աղքատներու հնավաճառութիւնը։ Կը ջանան դրամի վերածել ինչ որ կայ տուներուն անկիւնը։ Միակ մտահողութիւնը դրամ ճարելն է։ Կան անշուշտ անոնց յաճախորդները որոնք նոր հարուստներն են։ Անոնք սեւ շուկայի ճարպիկներն են որոնց համար կ՚ըսուի թէ եթէ ուզեն ամբողջ Պաղտատը կրնան գնել։ Անոնք կը պատկանին Ս. Հիւսէյնի մօտիկ շրջանակին։ Անոր որուն հսկայական նկարները բոլոր պատերուն վրայ են, բայց բոլոր խօսակցութիւններէն յայտնի բծախնդրութեամբ դուրս կը ձգուի։ Նոր ընտրանիին կարեւոր մէկ տոկոսը կը կազմեն գիւղացիներ որոնք երկար ատեն ամէնէն արհամարհուած տարրը ըլլալէ ետք այսօր նախանձելի դիրքի տէր են։ Սննդեղէնի գիներուն տարապայման գիները իրենց առիթ կուտայ փայլուն չահեր ապահովելու։ Անոնք ամէն պերճանք կը թոյլատրեն իրենց, ինչպէս՝ Տիգրիսին ափին ապարանքներ, իրենց զաւակներուն համար օտար լեզուի մասնաւոր դասեր։

Առողջապահական մարզին մէջ որոշ օժանդակութիւններ կան, բայց մեծապէս զգալի է գիտական, մասնագիտական գրականութեան պակասը։ Այդ շրջանակի գլխաւոր դէմքեր մտահոգ են որ մասնաւորական մեկուսացումը ծանրագոյն սպառնալիքն է երկրին ապագային ուղղուած։ Կրթական մարզը ամէնէն վնասուածն է եւ ՄԱԿ–ը այդ վնասը դարմանելու որեւէ ծրագիր չէ նախատեսած։ Ճիշդ է որ թիւ 986 բանաձեւը որոշ տարբերութիւն բերաւ մարդասիրական տեսակէտէ, բայց կարիքները այնքան մեծ են որ միակ լուծումը կը մնայ պատիժներուն ջնջումը։

ՔԱՂՀԱՆ

Գերմանահայ նամականի

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՏՆՕՐԷՆ Ռ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

«Ես ժողովուրդի ծառան եմ, եւ այդ ծառայութիւնը ինծի համար կը շարունակէ ըլլալ մեծագոյն պատիւ։ Ուստի եւ կը շարունակեմ իմ աշխատանքը, մինչեւ այն պահը, երբ ժողովուրդը իմ մասին այլ բան բսէ»։

Րաֆֆի Յովհաննէսեան
Երեւան, Հոկտեմբեր 1992

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի նպատակն է, հայ ազգի հնարաւորութիւններու ու կարողութիւններու համախումբ գործադրութեամբ օգնել Հայաստանի վերաշինման ու զօրացման եւ օժանդակել Հայաստանի տնտեսութեան կայունացման։

1992 Մայիս 18–ի հրամանագրով, Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին նախագահը հաստատած է, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդը ընդունած է յայտարարութիւն մը ու„ կ՚ըսուի թէ հիմնադրամին կազմակերպումը պէտք չէ նկատել որպէս պարզ հանգանակութիւն կամ բարերարութիւն, այլ ազգային կամաւոր տուրք, քաղաքացիական պարտք՝ Հայոց անկախ հանրապետութեան հայ ազգին հանդէպ։

Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէնի աթոռը թափուր մնացած էր այս տարուան Փետրուարի սկիզբէն, երբ ընդունուեցաւ Տիկին Մանուշակ Պետրոսեանի հրաժարականը։

Ապրիլ 23–ին Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրական դատարանի նախագահ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի փոխ – նախագահ Դր. Գագիկ Յարութիւնեանը, ներկայութեամբ հիմնադրամի վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամ Պր. Վահէ Ծատուրեանի (Ֆրանսա), ներկայացուց հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէնի պաշտօնակատար Պր. Րաֆֆի Յովհաննէսեանը։

Հայաստանի Երրորդ Հանրապետութեան Առաջին Արտաքին նախարար, Ռազմավարական եւ ազգային հետազօտութիւններու հայկական կեդրոնի ղեկավար եւ ՀՀ Տեղեկատուութեան ու Գրահրատարակչութեան վարչութեան նախկին պետ Պր. Րաֆֆի Յովհաննէսեանը տնօրէնի պաշտօնակատար նշանակուեցաւ հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի նախագահութեան որոշումով։ Նոյն որոշումով, փոխ – տնօրէնի պաշտօնակատար է Սամուէլ Ենգոյեանը։

Յուլիս 5, Պէրլին ժամանեց Պր. Րաֆֆի Յովհաննէսեան ընկերակցութեամբ՝ ՀՀ Պոնի դեսպան Պր. Աշոտ Ոսկանեանի եւ Գերմանիոյ հիմնադրամի նախագահ Պէրլինաբնակ Պր. Ստեփան Թաչճեանի, խորհրդակցելու եւ ներկայացնելու հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի գումարած վերջին նիստի արդիւնքները Պէրլինի Հայ համայնքի անդամներուն։

Երեկոյեան ժամը 19–ին «Հայ Տան» մէջ, ուր ներկայ էին հազիւ 60 հոգի, Պէրլինի համայնքի վարչութեան կողմէ Պր. Վարդգէս Ալեանաքի բացման խօսքէն ետք, Հայաստանի դեսպան Պր. Աշոտ Ոսկանեան մանրամասնութիւններ եւ մեկնաբանութիւններ տուաւ Պր. Յովհաննէսեանի շրջապտոյտի հանդիպումներուն եւ խօսակցութիւններուն մասին Գերմանիոյ զանազան քաղաքներու մէջ եւ ներկայացուց ներկաներուն օրուան հիւրին անցեալի եւ ներկայ գործունէութիւնը։

Օրուան հիւրը բացատրեց իր ղեկավարած հիմնադրամի նպատակը եւ ըսաւ՝ մեր ծրագիրները հետեւեալներն են, շինարարական – Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մէջ երկու ճամբաներու շինութիւն։ Ադէարի գօտիի մէջ, Սպիտակի – Գիւմրիի եւ Վանաձորի մէջ պատրաստել բնակարաններ, դպրոցներ եւ հիւանդանոցներ։ Ղարաբաղի պատերազմի զոհերու որբերու նիւթական օգնութիւն։ Եւ ամէն Հայ իր Ազգային Տուրքը պէտք է տայ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին՝ գործնականօրէն փաստելով իր մասնակցութիւնը Հայաստանի, Արցախի եւ հայութեան խնդիրներու լուծման տեսակէտով, Պր. Րաֆֆի Յովհաննէսեանը հաստատեց թէ հիմնադրամին ոչ մէկ մասնիկը կը վատնուի եւ բոլոր հաշիւները քննութեան տակ են։ Իսկ Պր. Ս. Թաչճեան գերմաներէն ներկաներուն բացատրեց Գերմանիոյ մասնաճիւղի գործունէութիւնը Ղարաբաղի մէջ եւ ներկաներուն ցոյց տուաւ պաստառին վրայ իրագործուած աշխատանքներէն մաս մը։

Բոլոր հարցումներուն երիտասարդ տնօրէնը պատասխանեց յստակօրէն եւ չափաւոր ու շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որոնք ներկայ գտնուեցան այս օրուան հանդիպումին։

Պր. Րաֆֆի Յովհաննէսեանի ղեկավարած «Ռազմական եւ ազգային հետազօտութիւններու հայկ. կեդրոնը» Հայաստանի մէջ կ՚աշխատի հետեւեալ ուղղութիւններով.

Ա. – Հայրենիքի քաղաքական կայունութեանը, տնտեսական բարգաւաճմանը եւ աշխարհաքաղաքական ապահովութեան նպաստող համահայկական ռազմավարութեան մշակում։

Բ. – Հայաստանի իշխանութիւններուն քաղաքականութիւն վարելու խորհուրդներ՝ երկրի անմիջական եւ ապագայ հիմնահարցերու վերաբերեալ։

Գ. – Ազգային միասնութեան ստեղծում եւ արդիւնաւէտ, հաւասարազօր ու ներդաշնակ կապերու հաստատում Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ։

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Գերմանիա, Յուլիս

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ 23–ՐԴ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐՈՒ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Լոս–Անճըլըսի Պըրմինկհամ Հայ Սքուլի մարզադաշտին վրայ, Յուլիս 5–ին տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Նաւասարդեան 23–րդ մարզախաղերու փակման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 10 հազար հանդիսականներ, որոնց կարգին՝ թեմին առաջնորդը Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, մարզախաղերու պատուոյ նախագահ Տէր եւ Տիկին Տիգրան եւ Զարուհի Տէր – Ղազարեան։ Դրօշակի արարողութենէն ետք տեղի ունեցած է աւանդական տողանցքը, նուագախումբի ընկերակցութեամբ։ Տողանցքին մասնակցած են Արեւմտեան – Ամերիկայի Հ. Մ. Ը. Մ.–ի 16 մասնաճիւղերու վարչական կազմերը, յանձնախումբերը, սկաուտական եւ մարզական խումբերը, ինչպէս նաեւ հիւր շրջաններու՝ Ֆրանսայի, Գանատայի եւ Արժանթինի մարզական խումբերը։ Խօսք առած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Մհեր Դաւիթեան, նշելով որ մարզախաղերու պատուոյ նախագահ Տէր եւ Տիկին Տիգրան եւ Զարուհի Տէր – Ղազարեան իրենց ամբողջ ունեցուածքը կտակած են Հայ ազգին, մեծ բաժին վերապահելով Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Արեւմտեան շրջանին։ Խօսք առած են նաեւ Առաջնորդն ու աւագ հիւպատոսը։ Կատարուած է յաղթանակի բաժակներու յանձնումը։ Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է երգչուհի Նունէ Եսայեան (Երեւանէն)։

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Հ.Մ.Ը.Մ.–ԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 1–ին, թեմին առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան հանդիպում մը ունեցած է նաւասարդեան խաղերուն մասնակցելու համար Լոս – Անճըլըս ժամանած Ֆրանսայի, Գանատայի եւ Արժանթինի Հ. Մ. Ը. Մ.–ի մարզական խումբերու հետ։ Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Վազգէն Քհնյ. Աթմաճեան։ Առաջնորդը բացատրութիւններ տուած է Արեւմտեան թեմի եկեղեցիներուն եւ դպրոցներուն գործունէութեան մասին։ Ապա, հիւրերը այցելած են յարակից Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս ազգային վարժարանը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հոլիվուտի «Սողանալեան» սրահին մէջ, Յունիս 20–ին, տեղի ունեցած է հայկական ցեղասպանութեան յատկացուած միօրեայ հանդիպում մը, որուն նպատակը եղած է հայկական ցեղասպանութեան նիւթին մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ փոխանցել հանրութեան։ Զեկուցումներով հանդէս եկած են Հայ Դատի Յանձնախումբի անդամ Սթիւ Տէտէեան, Փօրթլէնտի համալսարանէն տոքթոր՝ Կրէկ Կէօքճեան, տոքթոր Ռուբինա Փիրումեան, Օրէկլընի հայ դատի յանձնախումբի ատենապետ Սերոբ Նենէճեան, փրոֆ. Լեւոն Մարաշլեան, Ռիչըրտ Քըլյեան եւ Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի գրասենեակի վարիչ Վիգէն Սոնենց – Փափազեան։

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՍՈՐԻ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ՀԵՏ

Արեւմտեան Ամերիկայի թեմի առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, ընկերակցութեամբ Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեանի, Յունիս 29–ին այցելած է Ասորի Ուղղափառ քոյր եկեղեցւոյ Արեւմտեան Ամերիկայի առաջնորդ Եօժէն Արք. Գափլանին։ Խօսակցութեան նիւթ եղած են երկու եկեղեցիներու փոխ – յարաբերութիւնները, որոնք պատմութեան ընթացքին միշտ եղած են սերտ եւ եղբայրական։

Յուլիս 2–ին, ասորի առաջնորդը փոխադարձ այցելութիւն մը տուած է Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանին, Ազգային Առաջնորդարանին մէջ։ Խօսուած է երկու եկեղեցիներուն միջեւ գործակցութեան ստեղծման եւ յարաբերութեանց սերտացման մասին։

ԼՐԱՏՈՒ

մէջ չանթած ընելով (12) կարելի՞ է պատմութեան խակական պատահարները չըրջել։ Եթէ այդպէս կը կարծեն Թուրք ըղձարողները, կը նշանակէ թէ ջայլամի քաղաքականութիւնը որդեգրած են, բայց որ ի վերջոյ իր ամբողջ ճշմարտութեամբ պիտի ցցուի իրենց իսկ ժողովուրդին առջեւ, ինչպէս որ այսօր արդար աշխարհին առջեւ ծանօթ է։

Ա. Պ.

Անշուշտ այս միակ փաստը չէ. յիշենք նաեւ խարբերդի ամերիկեան հիւպատոս Լեսլիի տեղեկագիրը որ *La Province de la mort* խորագրով քանի մը տարի առաջ լոյս տեսաւ։ Դեռ կրնանք բազմաթիւ կարեւոր վկայութիւններ նշել։

(1) «Le Monde», 26/27 *Avril*, *N°* 16.562.

(2) Տե՛ս. «*Հիւրրիյէթ*»ի Մայիս 29–ի թիւը։

(3) Dr. J. Lepsius, *Deutschland und Armenien*, Potsdam, 1919, p. 66.

(4) Տե՛ս. «*Սաբահ*»ի Մայիս 29–ի թիւը։

(5) Տե՛ս. A. Beylerian, *Les Grandes puissances, l'Empire ottoman et les Arméniens dans les archives françaises* (1914-1918), Paris, Publications de la Sorbonne, 1983, p. LVI.

(6) Տե՛ս. Henry Morgenthau, *Secrets of the Bosphorus* (1913-1916), London, 1918.

(7) *Mémoires de l'Ambassadeur Morgenthau*, Paris 1919.

(8) Տե՛ս. «*Միլլիյէթ*»ի եւ «*Հիւրրիյէթ*»ի 1996 Օգոստոս 4–5–ի թիւերը։

(9) Տե՛ս. «*Ենի Եիւզըլ*», 1998 Յունիս 14։

(10) «*Ճումհուրիյէթ*», 1998 Յունիս 5։

(11) Տե՛ս. «*Թիւրքիյէ*», 1998 Յունիս 14։

(12) Տե՛ս. «*Լը Մոնտ*», 1998 Յունիս 14–15։

(Շար. Ա. էջէն)

մը տապալած է, զարնուելով հոն կանգնած ինքնաշարժներու: Կին մը մահացած է, 30 հոգի ալ վիրաւորուած: Երեքին վիճակը ծանր է: Վնասուած են հոն գտնուող վեց ինքնաշարժներ:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԸ ԼՈՌԻԻ ՄԱՐԶԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան այցելած է Շիրակի մարզ ապա կէսօրէն ետք ալ Լոռիի մարզը: Սպիտակի մէջ ան հետաքրքրուած է շինարարական աշխատանքներով եւ Ս. Յարութիւն Եկեղեցիին կառուցումով: Վանաձորի այցը զուգադիպած է Տարօն թաղամասին մէջ չորս բնակելի շէնքերու բնակարանամուտին: Նախագահը հիւրընկալուած է անոնց յարկին տակ: Ապա հետաքրքրուած է վնասուած շէնքերու նորոգութեան ծրագիրներով:

⁂

ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուա տեղի ունեցող համաշխարհային պատանեկան խաղերուն Հայաստանի առաջին մետալները ապահոված են ըմբիշներ Արմէն Անտոնեան (42 քկ.) եւ Արմէն Վարդանեան (57 քկ.), որոնք միայն ատարտական խաղերուն պարտութիւն կրած են եւ արժանացած արծաթէ մետալի. անոնցմէ մէկուն մրցակիցն էր Արտաշէս Զաքարեան որ կը ներկայացնէր Ռուսաստանը: Յունահռոմէական ոճի այլ երկու ըմբիշներ ալ՝ Սերոբ Մուրադեան (95 քկ.) եւ Սահակ Յովհաննիսեան (45 քկ.) որակուած էին ատարտականներուն: Անոնցմէ առաջինը ըտրպուեցաւ զոհանալ արծաթով մինչ Ս. Յովհաննիսեան խլեց ոսկի մետալը: Առաջին հաշուարկով մը, Հայաստան 1 ոսկի եւ երեք արծաթ մետալով Ռուսաստանի ետին կը գրաւէր Բ. դիրքը: Մարզական այլ ոճերու մէջ Հայաստան ներկայ է նաեւ բազմաթիւ մարզիկներով: Յաջող ելոյթներ ունեցած են աթլէթիզմի, թէնիսի, մարմնամարզութեան, սամբոյի մրցումներուն մասնակցող հայ պատանիները, որոնցմէ ոմանք յաւակնութիւն ունին մետալներ խլելու: Ամէնէն ձախորդները եղած են լողորդները:

⁂

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Ռ. Քոչարեանի Յուլիս 13-ի հրամանագրով Կասիա Արզարեան նշանակուած է ՀՀ նախագահի խորհրդական:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՍՏ «ՄԻԼԼԻՅԷԹ» Թուրք օրաթերթի Յուլիս 16-ի թիւին մէջ Թոլկա Շարդանի ստորագրած թղթակցութեան, ՓՔՔ-ի բարձրաստիճան վարիչները ուղղակի կամ անուղղակի բանակցութիւններ կը վարեն Ռուսաստանի եւ Հայաստանի պետական լիազօր անձնաւորութիւններու հետ: Այս կէտին կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ Ապահովութեան Տնօրէնութեան ՓՔՔ-ի վերաբերող տեղեկագիրը, որու հեղինակները կը պնդեն թէ Ա. Էօճալան կը ջանայ ռազմավարական խարիսխ մը հաստատել Հայաստան եւ իր հրահանգով է որ բանակցութիւններ կը տարուին այդ առընչութեամբ: Էօճալան կ'ուզէ որ Հայաստան գիւղ մը տրամադրէ ՓՔՔ-ի, հոն կրթական, առողջապահական եւ մշակութային գործունէութիւններ պիտի տարուին, յետագային ալ այդ գիւղը ՓՔՔ-ի Կովկասի գործունէութեան համակարգումի խարիսխը պիտի ըլլայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստին (Յուլիս 15) մարզական եւ երիտասարդութեան ճիւղի համայնավար Նախարարուհին՝ Մարի-Ժորժ Պիւֆէ մեծ խանդավառութեամբ արտայայտուած է Ֆութպոլի Բաժակի առեղծած խանդավառութեան մասին, շեշտելով թէ նման բան չէր տեսնուած Ազատագրումէն ի վեր: Նախարարապետ Ժոսփէն անմիջապէս պէմոլ մը դրած է, առարկելով թէ հարկ է չափ մը դնել, նման բաղդատութիւններ չընել, ի վերջոյ միայն մարզական դէպք մըն է:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ասատ Փարիզ ժամանեց ուր կը կատարէ պետական մակարդակի այցելութիւն մը, որ բաւական բանավէճի ալ դուռ բացած է, քանի աչարեկից երկրի մը պետը կը նկատուի: Ասատի առաջին պաշտօնական այցելութիւնն է արեւմտեան երկիր մը 22 տարիէ ի վեր: Ֆրանսայի զօրակցութիւնը կ'ուզէ ձեռք ձգել Միջին-Արեւելքի բարդ կացութեան մէջ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ուժերու 22 զինուորներ եւ քաղաքացիներ սպաննուած են Յուլիս 14-ին, բախումներու ընթացքին ՓՔՔ-ի անջատողական տարրերուն հետ: Բուռն կռիւները չորս ժամ տեւած են: Բախումները տեղի ունեցած են Հաքքեարիի գաւառը, զոհերու մէջ եօթը «գիւղի պաշտպաններ» կան, որոնք Թրքամէտ քիւրտ քաղաքացիներ են, զինուած Թուրք բանակին կողմէ:

ԱՌԼԻ փառատօնին, «Հարաւի հանդիպումներ»ու շարքին, Յուլիս 16-ին, Մաննիկ Գրիգորեան ներկայացուցած է հայերէն երգացանկ մը: Իրեն համար Լիպերասիոն (Յուլիս 15) կը գրէ թէ պահապանն է սպառնալիքի տակ գտնուող մշակոյթի մը: Դեռ կ'աւելցնէ որ աւանդը կը պահէ երեքհազարամեայ մշակոյթի մը, վերապրած իր հողերուն վրայ ընդդէմ «արշաւանքներու, կայսրութեանց եւ միապետութեանց հաստատման եւ ցեղասպանութեանց»:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ երկու մեծագոյն օրաթերթերու համաձայն Ֆութպոլի համաշխարհային Բաժակի մրցումները խարդախուած էին եւ քանի մը մրցումներ ալ նախապէս կարգադրուած: Օրինակ, կը գրէ «24 Ժամ» Պրազիլցիները աւարտականը խաղացին Թադի մը խումբին նման որովհետեւ գիտէին որ «այս անգամ պէտք չէ ախոյեան ըլլային»:

ՄԱՔ ՏՈՆԱԼՏՆԵՐՈՒ (արագ ճաշերու ամերիկեան ճաշարաններ) հայրը՝ Տիք Մք Տոնալտ մեռած է 89 տարեկանին: Ինք է որ այս դրութիւնը հաստատած էր 1940-ին, առաջին ճաշարան մը բանալով Սան Պերնարտինօ (Գալիֆորնիա) որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած էր անմիջապէս: Տարիներու երկայնքին անոնք աճած են աշխարհի ամէն կողմը արտածելով «ամերիկեան քաղաքակրթութեան» խորհրդանիշը Գոգա-Գոլային հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ, մասնաւորաբար՝ Պէրլինի, նոր լեզու մը ծնունդ առած է՝ ճառւտէրգամնա որ միացումն է գերմաներէն ճառւտըրվելշ և Թրքերէն թարգմանա բառերուն: Այս լեզուին հեղինակներն են գաղթած Թուրքերը (աւելի քան երկու միլիոն) որոնք իրենց խօսած ատենը կը խառնեն երկու լեզուները եւ ի վերջոյ ստեղծած են ա լա թուրքա գերմաներէն մը, Պէրլինն ալ դարձած է «Պիւրիւլին», մեթրոյի կարգ մը կայաններու անունները ալ վերամկրտուած են, այսպէս՝ գերմաներէն «Կէզունտպրիւնն» (Աղբիւրը որ կը դարմանէ) եղած է Քէսիքպուրուն (կտրուած քիթ), «Քայզըր տամ» վերածուած է Թրքերէն Քայսերիտամի, ոգեկոչելով ոչ գերման կայսրը (քայզէր) այլ Թրքական Քայսէրի (Կեսարիա) քաղաքը, եւլն., եւլն.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գուլումեան ընտանիքը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Յուլիս 19-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրեցեալ եւ անմոռանալի մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆ-Ի

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

(Ազգային, կաթողիկէ, Աւետարանական եւ Սեփական)

ՅՈՒԼԻՍ 29 – ՕԳՈՍՏՈՍ 2, 1999

1983-ին Մոնրէալի մէջ ծնունդ առած եւ տարիներու ընթացքին աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ կայացած Եգիպտահայ ազգային վարժարաններու նախկին աշակերտներու հաւաքները այլեւս աւանդութիւն դարձած են: Հաճոյքով կը յայտարարենք, թէ Յուլիս 29 – Օգոստոս 2 1999-ին, առաջին անգամ ըլլալով Եգիպտոսի ԲՈԼՈՐ հայ վարժարաններու համաշխարհային հաւաքը տեղի պիտի ունենայ Մոնրէալի մէջ, նախաձեռնութեամբ Մոնրէալի Եգիպտահայերու Ընկերակցութեան:

Այս բացառիկ հաւաքին մասնակցելու, նաեւ մանրամասնութիւններէն տեղեակ մնալու համար, կը խնդրենք բոլոր նախկին աշակերտներէն, որ անմիջապէս ուղարկեն հետեւեալ տեղեկութիւնները՝

Name, Surname (married and maiden)
School attended / Date attended
Address / Phone / Fax / E-mail

Հասցէ. –

World Reunion of Armenian Schools of Egypt
P.O.Box 216 Cartierville
St-Laurent, Quebec, Canada H4R 2V8
Fax: (514)336-7361
E-mail: marodik@total.net

Կազմակերպիչ Մարմին

ԵՐԱՆ ՉԻԼԻՔԵԱՆ — Ատենադպիր
ԿԱՐՕ ՆՇԱՆԵԱՆ — Ատենապետ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Colonie de vacances de Bellefontaine séjour Août 1998

Nous invitons tous les parents à inscrire leurs enfants pour le séjour du mois d'août à Bellefontaine auprès de la section la plus proche de leur domicile ou en téléphonant au siège social au 01 48 24 46 57

Une fête champêtre sera organisée le dimanche 9 août.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. De plus amples renseignements vous seront communiqués début septembre.

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 19, Վարդավառ է, Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 19, տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Մեռելոց: Ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ:

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3250 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին:

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալօրէայի դասարան:

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ-ֆու:

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ

Հեռաձայն. –
01 – 39 – 83 – 71 – 19
ժամը 20-էն յետոյ:

կամ՝

ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՆԻ
01 – 45 – 84 – 57 – 18

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.422 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.422

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՇՏ ԿԸ ԾԵԾՈՒԻ ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Մարմարա հետեւեալ արձագանգը կու տայ «Աքսիոն» շաբաթաթերթի յօդուածին: Շաբաթաթերթը իր վերջին թիւին մէջ չորս էջ նուիրած էր պատրիարքական ընտրութեան հարցին «Հայ համայնքը ընտրական յուզումի մէջ» խորագրին տակ: Թերթին աշխատակիցը Եասին Եաղըը տեսակցութիւն ունեցած է Մեսրոպ Արք.ի եւ տոքթ. Արամ Ֆրնտըքի հետ:

Պատրիարքարանի պատմութեան ու վերջին եղելութիւններու մասին տեղեկութիւններ հաղորդելէ վերջ, Թղթակիցը կը փոխանցէ Մեսրոպ Արք.ի բացատրութիւնները չորս նուիրապետական աթոռներու մասին, ապա կ'անցնի կուսակալութեան կողմէ Մեսրոպ Արք.ի փոխանորդութեան դէմ կատարուած առարկութեան ու կը նշէ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի տեսակէտները կուսակալութեան այդ հրահանգին առընչութեամբ: Ըստ Թղթակցին, Մեսրոպ Արք. կը յայտնէ որ մեր եկեղեցին կը կառավարուի Աւետարանէն ներշնչուած որոշ օրէնքներով, ատոր փոխարէն չկայ օրէնք մը, ըստ որու փոխանորդ պէտք է ընտրուի ամէնէն տարեց եկեղեցականը: Այստեղ անգամ մը եւս կը խօսուի փրոֆ. Համէտի տեղեկագրին մասին եւ դիտել կը տրուի որ Մեսրոպ Արք. դանազան տեղեր դիմում կատարած է բողոքելու համար կուսակալութեան հրահանգին դէմ:

Թղթակիցը կը փոխանցէ նաեւ տոքթ. Արամ Ֆրնտըքի տեսակէտներ: Տոքթ. Ֆրնտըք կը նշէ որ հայ ժողովուրդին համար մեծ բարիք մը ըրած էր Ֆաթիհ, երբ հիմնած էր Պատրիարքարանը: Օսմանեան շրջանին, բացի քանի մը բացառիկ շրջաններէ, Հայերը ապրեցան առանց ճնշումի եւ Պատրիարքարանն ալ դարձաւ մէկը այն ժառանգութիւններէն, որոնք պատմութեան ընացքին մէջ Օսմանեան պետութենէն փոխանցուեցան Թուրքիոյ Հանրապետութեան: 500 տարուան ընթացքին 83 պատրիարքներ բազմեցան այս պաշտօնին վրայ եւ հիմա նոր Պատրիարքի մը ընտրութիւնը օրակարգի վրայ կը գտնուի: Տոքթ. Ֆրնտըք կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ Մեսրոպ Արք. պէտք է չարժի կառավարութենէն եկած հրահանգներու գծով: Կանոններու համաձայն, Պատրիարքի թեկնածուն պէտք է լրացուցած ըլլայ 35 տարեկանը, Թրքահպատակ ըլլայ ու պէտք է չահած ըլլայ պետութեան վստահութիւնը: «Ես Մեսրոպ Արք.ի նկատմամբ յարգանք ունիմ, բայց աւելի մեծ յարգանք ունիմ եւ մէկ թեկնածուին, Շահան Արք.ի նկատմամբ: Բայց ի բաց Շահան Արք.ին կողքին կանգնած եմ: Բայց եթէ վաղը Մեսրոպ Արք. ընտրուի, պէտք է գիտնայ որ անոր կողքին կը կանգնիմ նոյն յարգանքով», կ'ըսէ տոքթ. Արամ Ֆրնտըք:

Յօդուածի վերջաւորութեան դրամական եկամուտներու ու աղբիւրներու հարցն ալ օրակարգի կը բերուի Թղթակցին կողմէ: Այստեղ կը յիշուին Էթիէն Մահճուպեանի քանի մը վերլուծումները, ըստ որոնց կարգ մը մարդիկ կրնան թերեւս հարց տալ թէ եկամուտի ի՞նչպիսի աղբիւրներ կամ կալուածներ կրնան գոյութիւն ունենալ Պատրիարքարանի շուրջ մըղուած պաղափարախօսական հակամարտութիւններու մէջ: Բայց Մեսրոպ Արք. ըստ երեւոյթին չի բաժներ այս տեսակէտը եւ կը յայտնէ թէ Պատրիարքարանը կալուած կամ եկամուտ չունի, ժողովուրդին նուիրատուութիւններով կանգուն կը մնայ, իսկ միւս կալուածներով ու եկամուտներով մեր հանրային մարմիններն են որոնք կը զբաղին: Իսկ հոն ուր համայնք չէ մնացած, կարգ մը կալուածներ այդ շրջաններուն մէջ բընակած քանի մը մարդոց ձեռքը անցած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ Ս. Պետրոս և Պօղոս մայր տաճարին մէջ, Յուլիս 17-ին, կը կատարուէր Ռուսաստանի վերջին ցարին, Նիկոլա Բ.ի եւ իր ընտանիքին վերջնական թաղումը: Ներկայ կ'ըլլար Ելցին հակառակ Դումայի համայնավար երեսփոխաններու բողոքին: Հարցը հոն է որ առարկութիւններ ալ կան գիտնականներու հարազատութեան մասին: Ոչ մէկ ձեւով փաստուած է որ Եկատերինբուրգէն բերուած ոսկորները Նիկոլա Բ.ի ոսկորներն ըլլան: Ա-Տէ-Էն-ի քննութիւնները ոչ ոք համոզած են եւ արքայական ընտանիքներու բազմաթիւ անդամներ մերժած են ներկայ ըլլալ այս թաղումին, ճիշդ այդ պատճառով: Յուլիս 16-ին է որ ինը դագաղներ բերուած են Ս. Պետերսբուրգ: Անոնք կը պարունակեն աճիւնները Նիկոլա Բ.ի, կնոջը, երեք աղջիկներուն, ինչպէս նաեւ ցարին բժիշկին եւ երեք ծառաներուն որոնք գնդակահարուած էին ցարին ընտանիքին հետ: Ռոմանովներու շառաւիղէն վերապրողները դիմաւորած են դագաղները: Ըստ աւանդութեան, պիտի թաղուէին մայր տաճարը ուր թաղուած են բոլոր Ռոմանովները:

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ, Ներքին նախկին նախարար (իր անունը կը կրէ գաղթողներու վերաբերող օրէնքը) անակնկալի բերաւ իր կուսակիցներն ու հակառակորդները, յայտարարելով (Լը Մոնտ, Յուլիս 17) որ պէտք է կանոնաւորել թուղթերը բոլոր անոնց որոնք դիմում կատարած են, բացի եթէ յանցագործութիւն մը ըրած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ նոր սպանդ մը կատարուած է Յուլիս 16-ին: 13 հոգի մորթուած են երկրին արեւմտեան շրջանը, Թիարէի մօտ: Իշխանութիւնները խուլամպաշտներուն կը վերագրեն այս ջարդը: Ոչ պետական մամուլը չէր կրցած անդրադառնալ գործադուլի պատճառ: Արդարեւ, հրատարակիչները գոցած էին այն 70 լրագրողներուն, զորս իշխանութիւնները կ'ուզեն արտաքսել Պետական պանդոկէն, ուր ապահով պայմաններ կը վայելեն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ հեծանիւով, որ ի դէպ, այս տարի Իրլանտայէն ճամբայ ելաւ, բաւական վարկաբեկուեցաւ Ֆէսթինա խումբին դայթակղութեամբ, երբ պարզուեցաւ տոփինկի պատմութիւնը եւ համապատասխան դեղահատներ գտնուեցան, պելժիական սահմանագլուխը, խումբին պատասխանատուներու կառքին մէջ: Այժմ Ֆէսթինայի տնօրէնը դիպահ է (Յուլիս 17-ին), մարզիչը պաշտօնազրկուած է: Որքան ալ ջանք թափուի չարատաւորելու Շրջանը, վնասը գործուած է եւ վստահութիւնն ալ խախտած:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, 50 հոգի սպաննուած է եւ 15 հոգի ալ վիրաւորած, Յուլիս 14-ին, ապահովութեան ուժերու եւ խլամական զինեալ տարրերու միջեւ պատահած բախումներու ընթացքին:

Ֆ. ՊԵՐՆԱՐՏԻՆԻ, Պուշ-տիւ-Ռոնի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահը, ի վերջոյ տեղի տուաւ եւ հրաժարեցաւ: Պետութեան Խորհուրդն է որ իրեն պարտադրեց այդ հրաժարումը: Պերնարտինի Իսթրի իր թաղապետութեան մէջ վարկեր քուէարկել տուած էր կազմակերպութեան մը զոր կը ղեկավարէր եւ այդ դրամը գործածուած էր ոչ հանրային նպատակներու:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՕՐՈՎ

Ուրիշ որեւէ բարբառ ունի՞ այս բառը, Վարդավառ, այնքան հարազատ եւ հոսուն, Ոչ միայն արեւահամ, այլեւ արեւահոտ:

Բառը հագիւ արտասանուած, կը թուի թէ արեւ կը ծագի չորս դին, ու վարդեր կը փռուին ճամբուդ վրայ:

Դարերն են որ կը խօսին այդ մէկ հատիկ բառին մէջ: Քրիստոնէութիւնը ի զուր փորձեր է այլափոխել անոր իմաստը, վերածելով «Այլակերպութեան»:

Վարդավառը է եւ կը մնայ հեթանոս Հայաստանի խորհրդանշանը, իր նաւասարդեան խաղերով ու երգերով: Իր ջուր — Ջրցանով ու վարդերով:

Իր պապաչուն ծիծաղներն ու քրքիջները, դոռում — դոչումներն անգամ հայկական են, ոչ թէ քրիստոնէական: Վկա՝ ինչ որ տեղի կ'ունենար Տարօնի մէջ, մինչեւ Համաշխարհային Առաջին պատերազմը:

Ո՛վ որ բախտն ունեցեր է Վարդավառը տեսնելու Ս. Կարապետի վանքին մէջ, պիտի խոստովանի թէ լոյս կ'իջնէր հաւատացեալին թէ անհաւատին վրայ:

Հազարներ ու հազարներ էին որ կը խլրտէին, կը խայտային, կ'ոստոստէին ուրախաձայն, հայրենի հողը իրենց ոտքերուն տակ, հայարփին իրենց գլխուն վերեւ:

Սուրբ Կարապետ բարձրիկ բոլոր ճամբախ ունի ոլոր մոլոր, ուր դուն կ'երթայ շատ ըխտաւոր, որ ձիաւոր, որ ոտնաւոր:

Եւ այդ ձիաւորներուն մէջ կ'ըլլային ուխտաւորներ մինչեւ Կովկասէն, նոյնիսկ Ռուսաստանէն, ինչպէս Թուրքիոյ զանազան գաւառներէն:

Աշխարհ մըն էր որ կ'եփէր ինքն իր մէջ: Կ'երգէր ու չարքաշ կեանքի մը ակօսները կը հերկէր Վարդավառ՝ իմաստութեամբ:

... Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Տարօն աշխարհը փլաւ, ինքն իր արեան մէջ խեղդուեցաւ Վարդավառի օրերուն, սկսելով 1915 Յունիս 27-էն:

Իրականին մէջ, դաւը շատոնց սարքըւած էր: Դեռ 1914-ի աշունէն, ինչպէս բոլոր «արեւելեան նահանգներուն» մէջ:

Արիւնարբու հրէշները յարմարագոյն պատեհութեան կը սպասէին, գործադրելու համար բնաջնջումի ծրագիրը: Թուրքիան տակաւին չէր մասնակցեր պատերազմին: Հազարաւոր հայ երիտասարդներ շալակով բեռ կը կրէին բանակին համար կամ քար կը կոտրէին, իսկ անոնք — անտիրական գիւղերու մէջ քաջարի «Մէհմէտճիք»ները եւ տեղացիները աւարի կուտային եւ՛ տուն-տեղ եւ կին ու աղջիկ:

Հայկական ամէն շրջան իր առանձին պատմութիւնն ունի ահուսարսափի այդ օրերէն: Զարդապատում ինչպէս եւ հերոսապատում:

Տարօնի պարագան մինչեւ այսօր ալ սարսուռ կ'ազդէ մանաւանդ անոր համար որ կրնար փրկուիլ ինչպէս Վասպուրականը, եթէ ռուսական բանակը ուզէր: Եթէ ուզէ՛ր:

Քանի մը օրուան խնդիր էր: Ամբողջ ժողովուրդ մը կը հեւար, ակնդէտ կը սպասէր, բաժակը բերնին: Եւ սակայն...

Սովորական ջարդէն աւելի բան մըն էր որ տեղի ունեցաւ: Կատարեալ ողջակէզ:

— «Հետեւեալ օրը, լուսաբացին, Յունիս 28-ին, Մուշի Հայոց թաղերը չորս կողմէ թնդանօթի կը բռնուին. բոլոր ժողովուրդը ներսը փակուած: Թնդանօթաձգութեան հետ միասնաբար ութ — տասը հազար հրացաններ կ'որոտան անմեղ, անզէն ու անարեկ ժողովուրդին վրայ, տուներ կը հրդեհուին, տուներ կը փլին, աղեխարշ վայնասուն ու աղաղակներ քաղաքը կը լեցնեն ու թնդանօթները կ'որոտան...» (Գեղամ Տէր — Կարապետեան)

Աղօտ, անկատար վկայութիւն մըն է այս բաղդատմամբ բուն իրականութեան հետ:

Եւ այս ահաւոր սպանդին հետ, դիմադրութեան, ինքնապաշտպանութեան հերոսական խոյանքներ, որոնց մասին այնքան հրատարակութիւններ եղած են այս թերթին մէջ:

Շ.

1947, Վարդավառ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 16 / 17)

ՇԻՐԱԿԻ ԵՒ ԼՈՌԻԻ ԱՅՑԷՆ ԵՏՔ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան մամուլի ասուլիսով մը արժեւորած է Շիրակ եւ Լոռի այցը: Ըսած է թէ շինարարութեան մէջ ոգեւորութիւն կը նշմարուի, քանի որ նիւթական յատկացումները կանոնաւոր կերպով կը կատարուին: Նախագահը կարեւոր կը նկատէ քաղաքաշինական նոր գաղափարախօսութիւն մը. քաղաքի կեդրոնէն տնակները պէտք է վերնան: Ան ըսած է որ պետութիւնը 15 – 20 հազար տոլար կը ծախսէ բնակարաններու համար որոնց շուկայի արժէքը 3 – 4 հազար է: Կը նշանակէ որ նոյն միջոցներով կարելի է քանի մը անգամ աւելի արդիւնքի հասնիլ: Ռ. Քոչարեան ըսած է որ խոստումներէն շեղած չէ. վրիպումներ չունի եւ պիտի չունենայ:

ԼՂՀ

ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան ընդունած է Օ-Էս-Սէ-Ը-ի նախագահին անձնական ներկայացուցիչի օգնական Մ. Վումխտալը: Նախագահը չեխ դիւանագէտին ներկայացուցած է ԼՂՀ-ի կեցուածքը լուծումի բանակցային ընթացքին նկատմամբ: Անդրադարձած է նաեւ հանրապետութեան ներքին որոշ հարցերու: Մ. Վումխտալ ըսած է որ նաեւ Բաքու գտնուած է եւ ներկայիս ամիս մը պիտի աշխատի Ստեփանակերտ, նոյնքան ալ Երեւան:

Խ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԳՈՀ Է ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԷՆ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Խ. Յարութիւնեան Յուլիս 16-ին մամուլի ասուլիսով մը ամփոփած է Խորհրդարանի 7-րդ նստաշրջանի աշխատանքները: Ասուլիսին ներկայ գտնուած են Ազ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵՏԱՂԻՆ ՈՒՐԱԽԱՑՆՈՂ ԵՐԵՍԸ ԲԱՑՑ ՆԱԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Գիտաժողովը որոշեց.

ա) Դիմել ՀՀ նախագահ պարոն Ռոբերտ Քոչարեանին՝ խնդրելով չեղեալ յայտարարել համայնավարական բռնապետութիւնից մնացած, հայ ժողովրդի ազգային մշակոյթին եւ ազգային միասնականութեանը չարաչար վնասած եւ տակաւին վնասող, խորհրդային Հայաստանի ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի 1922 թուականի Մարտի 4-ի որոշումը նոր ուղղագրութեան անցնելու մասին:

Առաջարկում ենք արդի ուղղագրութիւնից Մեսրոպեան ուղղագրութեանը վերադառնալու միջանկեալ ժամանակաշրջան սահմանել մինչեւ 1999 թուականի Սեպտեմբերի 1-ը:

Մինչեւ 1999 թուականի Սեպտեմբերի 1-ը Հայաստանի ազգային հեռուստատեսութիւնը, ռադիօն, հրատարակչութիւնները, գիտա-կրթական համակարգը տանում են բացատրական-ուսուցողական աշխատանք, ինչը միանգամայն հնարաւոր է և առանձին ֆինանսներ ամենեւին չի պահանջում: Արդի ուղղագրութիւնից Մեսրոպեանին վերադառնալու միջանկեալ ժամանակահատուածում պետականօրէն թոյլատրելի համարել Մեսրոպեան ուղղագրութեանը զուգահեռ արդի ուղղագրութեան ժամանակաւոր գործածութիւնը:

բ) Անընդունելի համարել մամուլում հրապարակուած ԵՊՀ բանասիրական ֆակուլտետի գիտխորհրդի եւ ՀՀ ԳԱԱ լեզուաբանութեան ինստիտուտի միացեալ գիտաժողովի եզրակացութիւնը՝ «Վերջ տալ հայերէնի արդի ուղղագրութեան դէմ կատարուող ոտնձգութիւններին» խորագրով: Այն մի հերթական դատապարտելի փորձ է ապակողմնորոշելու ժողովրդին եւ նոր իշխանութիւններին, որոնց նպատակն է վերագնահատել ու զարգացնել ազգային արժէքները:

գ) Բանականութեան, մարդկային իրաւունքի եւ գիտական էթիկայի կոպտագոյն խախտում է այն իրողութիւնը, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեան նուիրեալ հաւատաւոր, հանճարեղ լեզուագէտ, ակադեմիկոս Հրաչեայ Աճառեանի անունը կրող Լեզուաբանութեան ինստիտուտը (տնօրէն՝ ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեան) վարում է Մեսրոպեան ուղղագրութեան դէմ հետեւողականօրէն տարուող քաղաքականութիւն: Սոյն իրողութեան վրայ հրաւիրել ՀՀ ԳԱԱ նախագահութեան ուշադրութիւնը:

դ) Գիտաժողովի սոյն որոշումը հրապարակել Հանրապետութեան եւ Սփիւռքի մամուլում, ինչպէս նաեւ առանձին նամակներով ուղարկել Սփիւռքի հայապահպան մարմիններին եւ հեղինակաւոր անձանց:

Ուղղագրութեան հարցին մէջ ճիշդ է որ միջոցը լեցնողը սխալին անդրադարձումին ձգտողներու աղմուկն է: Մահուան սպառնալիքին առջեւ գտնուողներու խուճապին կը նմանի իրենցը, երբ ոչ մէկ չօշափելի տուեալ կայ նման սպառնալիք տեսնելու: Կարելի է նոյնիսկ ըսել որ նիւթը «հարց» նկատել իսկ ճիշդ բնորոշում չէ, քանի որ ոչ վիճարկում կայ, ոչ վիճարկումի հասարակաց գետին. այլ՝ մենախօսութիւններ, մենախօսողներ: Հոս ալ դիրքերու բաշխումը շատ անհաւասար է. գրեթէ ընդհանուր է ոգի ի բռին սխալին, այլանդակումին զօրակից կեցուածքը: Կայ փոքր խումբ մըն ալ որ անվհատօրէն կը ջանայ ուղղագրութեան սայլը խրած ճախճախուտէն դուրս քաշել ու դնել շիտակ ճամբուն վրայ: Համարատուութեան, յաճախ նաեւ վարկաբեկումի, անիրաւութեան թիրախ այս փոքրամասնութիւնն է որ կը կրէ այս մարզին փրկութեան բոլոր յոյսերը: Կ'արձանագրուի՞ այդ փրկութիւնը վերջապէս մեր պատմութեան մէջ. ե՞րբ: Եթէ նոյնիսկ ներկան մեծ տուեալ չունի առաջին հարցումին խանդավառ դրականով պատասխանելու, չի կրնար յստակ ժխտական ալ ըլլալ անոր պատասխանը: Իսկ «ե՞րբ»ը ինկած է անորոշութեան անծայրածիր ծովու մը մէջ:

Աղմուկին, սպառումին, զարմանքներու ներկայի շրջանին, սպառումը խթանող ու լաւատեսութիւն ներշնչող ազդակ կ'ըլլայ այսօրուան համար տակաւին փոքրամասնութեան թեւէն եկած ամէն արձագանգ: Այդ կարգի էջեր ունին Յունիսի վերջին, կամ Յուլիսի առաջին օրերու թերթերը, տեղեկացնող Յունիս 17-ին տեղի ունեցած գիտաժողով մը, նուիրուած՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի անհրաժեշտութեան: Ներկայ գտնուած են բարձրագոյն ուսման դասախօսներ, գիտական, մշակութային հաստատութիւններու եւ լրատուամիջոցներու ներկայացուցիչներ: Բացումի խօսքով հայագիտական կաճառի նախագահ Ջանի Միրզաբեկեան ըսած է որ գիտաժողովին նպատակն է ի մի բերել հանրային կարծիքը Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադառնալու անհրաժեշտութեան մասին:

Կաճառին փոխ-նախագահ, բանասէր Լեւոն Միրիջանեան նոյնպէս վերադարձին ի նպաստ արտայայտուած է, շեշտելով յատկապէս նոր «ուղղագրութեան» պատճառած վնասը: Ըսած է որ ան աղքատացուցած է գրաւոր հայերէնը, քանի որ կորսուած են հարիւրաւոր արմատներ, ածանցներ, եւլն.: Ըսուած է թէ մայրենի լեզուն ներկայի սերունդներուն անճանաչելի դարձած է եւ թէ ան է յանցաւորը արեւելահայերէն-արեւմտահայերէն գրաւոր լեզուներու որոշակի խզումին որ ժխտական անդրադարձ կ'ունենայ ազգային միասնութեան հոլովոյթին վրայ: Ան շատ իրաւամբ դժգոհած է թէ երրորդ հանրապետութիւնը արդէն պէտք է լուծած ըլլար ուղղագրութեան վերադարձի հարցը, չեղեալ յայտարարելով Խորհրդային Հայաստանի 1922 Մարտ 4-ի որոշումը: Ապա ներկայացուցած է յատուկ դումին յանձնարարեան ալ «խորհրդային կարգերի օրոք տիտղոսների եւ պաշտօնների հասած մի շարք լեզուաբաններ յամառօրէն խանգարում, դիմադրում և թոյլ չեն տալիս պետականօրէն չեղեալ յայտարարել համայնավարական Հայաստանի ամենազգակործան ժողկոմի 1922-ի որոշումը («Երկրապահ» Թիւ 16):

Ի նպաստ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձին արտայայտուած են կաճառին անդամներէն Ս. Դանիէլեան, Յ. Պետրոսեան, Լ. Ղազանչեան, նաեւ Գ. Զուգասզեան, Բ. Տէրտէրեան, Ս. Կոծինեան: Գիտաժողովին կարդացուած են նոյն նիւթին մասին Անդրանիկ Զէյլէպեանի եւ Սիմոն Հովիւեանի գրութիւնները: Լ. Ղազանչեան եւ Յովհ. Զաքարեան անիմաստ համարած են նիւթին շուրջ բանավէճը անգամ, առաջարկելով անցնիլ գործնական քայլերու եւ ստեղծել միասնական ուղղագրութիւն: Ներկայ գտնուած է նաեւ լեզուի տեսչութեան նոր պետը՝ Լեւոն Գալստեան, որ այդ պաշտօնին նշանակուած է ուղղագրութեան վերադարձին ու հայ լեզուի արժանաւորութեան հետամուտ Վալերի Միրզոյեանին տեղ: Ան ըսած է թէ «իմքն աբեղեանական ուղղագրութեան կողմնակից է, սակայն որպէս պաշտօնեայ անկողմնակալ է, պատրաստ է համագործակցութեան»: Այս արտայայտութեան մէջ սխալ չէ նկատել լեզուի տեսչութեան պետ նշանակումին բացատրութիւնն ալ, քանի որ նախագահ Ռ. Քոչարեան քանիցս հաւաստած է թէ քաղաքական պատկանելիութիւններ ոչ մէկ դեր պիտի խաղային նոր նշանակումներու մէջ եւ թէ անոնք պիտի կատարուէին միմիայն արհեստավարժութեան չափանիշով...: Անկէ անդին շատ պարզ չէ մեկնաբանել Լ. Գալստեանի կեցուածքը, կարդալէ ետք թէ ինք կը խոստովանի որ կողմնակից է աբեղեանական ուղղագրութեան, բայց անկողմնակալ է որպէս պաշտօնեայ:

Շատ ուշագրաւ երկու կէտ մատնանշած է Գարեգին Զուգասզեան, ըսելով որ ուղղագրութեան խնդիրները քաղաքական խնդիրներ են եւ լուծում կը գտնեն երբ քաղաքականութիւնը կը պահանջէ: Արդարեւ, ո՞վ կրնայ ըսել թէ նոյնը չէր պարագան երբ Մոսկուայէն իջած հրահանգով մէկէ ձգուեցաւ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը ու տեղը դրուեցաւ աբեղեանականը զոր «փուչ ուղղագրութիւն» կը կոչէ Լ. Միրիջանեան: Այսօր անհասկնալին ամբողջ ժողովուրդին ինքնութեան աղաւաղումին ձգտող այդ հրովարտակին յամեցող յաջողութիւնն է, ինքզինքը մտաւորական նկատող տարրի մը մօտ: Նաեւ այդ յաջողութեան անկախութեան իշխանութիւններէն ալ տրուած նեցուկը:

Գ. Զուգասզեանի մատնանշած Բ. կէտը այս մարզին մէջ օրինակելի փորձառութիւն մըն է որ կը պատկանի Ազրպէյճանին: Բաքու եւս ենթարկուած էր ռուսացումի նոյն քաղաքականութեան. բայց կ'երեւի ազրպէյճանցի մտաւորականները նուազ նախանձախնդիր են իրենց ժողովուրդը մէկ օրէն միւսը անգրագէտ դարձնելու միտումներու, քանի որ երկիրը արդէն ոչ միայն ուղղագրութիւն, այլեւ գիր փոխելով միացած է Թուրքիոյ իր եղբայրներուն: Կը գործածէ լատինական այբուբենը:

Գիտաժողովը ընդունած է նաեւ բանաձեւ, զայն նախագահ Ռ. Քոչարեանի յղելու առաջադրանքով: Կարելի՞ է այդ դիրքէն դրական անդրադարձ յուսալ: Նախագահը Փարիզի մէջ այս նիւթով հարցումի մը պատասխանած էր, ըսելով որ ինք մարզին մասնագէտ չէ, այլ միայն կողմնակից է մեծամասնութեան համար դիւրին ձեւին: Այս մօտեցումին վրայ աւելցնելով Վ. Միրզոյեանի փոխարինումը Լ. Գալստեանով, շատ տեղ չի մնար լաւատես ըլլալու. թէեւ նոյնքան դժուար է խաւարամտութեան շրջանակի մը մէջ գետեղել Ռ. Քոչարեանի նման անձնաւորութիւն մը: Ո՞վ գիտէ...

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՒԱՏՈՑ ՀԱՆԳԱՆԱԿԷՍ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Վարդավառն եկա՛ւ, շողը արեւին՝ որպէս քօղն հարսի ձգած իր գլխին, Վարդավառն եկա՛ւ սարէն ու դաշտէն, կախարդանք թափեց թարմ ու նկարէն, մեր գիւղը բրաւ նոր հանդիսավայր, գոյն գոյն ծաղկաշար՝ կամարով մարմար:

Ինչպէս կը սահի երազն՝ ըղձէն, կամ համբոյրն շուրթին՝ կոյսին այտերէն, այնպէս սահ եկաւ գիւղին Վարդավառ, ձեռքին մէջ բռնած՝ փունջ մը նունուֆար, առտուան լոյսին հետ, ափեց մեր դռներ, շոյեց, քնքշօրէն պարտասուն սեմեր...:

Երկինքը՝ սէր էր, սիրերգ կը կաթէր. Վարդավառն խե՛նթ էր, վարդեր կը փետտէր...:

Երկինքը բոյր էր: Երկիրը ծաղկի՝ ծիրանի ծով էր: Երկինքն ու երկիր ինկած իրար գիրկ՝ սիրավառ ու պիրկ՝ լարեր են հարսնիք...:

Հովը կը սուլայ բլուրին վրայ: Մինչ խաւարծիլը ի խորոց սրտին՝ հէքեաթն կը պատմէ Լէյլի - Մէջնունին: Սրտերու երդէն կ'արթննայ թռնիր, երդէն կը ցատքեն թէ մուխ, մոծիր:

Աղօթք կայ ժամտուն. ժամկոչը «ծաշ»ուն:

Խունկը կ'արտասուէ ընդդէմ Աստուծուն:

Եկաւ Վարդավառ. Գիւղը խանդավառ՝ վառեց բերկրանքին ջահերը պայծառ: Զկա՛յ տխրութիւն, հոգին է ծաղկուն: Գիւղն է հարսնետուն, գիւղը կոչնական, աշխարհն է բռներ չէնչող մարդու ձայն: Այստեղ՝ Հաքքրան, այնտեղ՝ Գիւլում ջան...:

Գիւղէն մինչեւ կալ, ժամտունէն՝ Խաչքար, «տաւուլ» կը հնչէ, կ'եռայ կլոր-պար: Հարսեր կը պարեն, չունին յոգնութիւն, աղջիկներն համակ ցունց են ու սստում: Հասուկ տղաքը մրցման են ելեր, ու ժողովուրդէն կը խլեն ծափեր:

Հարսերը կ'երգեն.

Բարի՛ եկար, Վարդավառ,
Վարդավառի կրակ վառ,
Մեր ուսերուն վրայ թառ՝
Գովք մը հիւսէ մեզ համար...

Հարսերը՝ ծա՛ռ են, ծաղի՛կ են բացեր՝ կարմիր ու ճերմակ, սիրոյ ճնճղուկներ՝ երգ - հանդէս փուտան անոնց շուքին տակ...:

Աղջիկները կ'երգեն,

Լոյսով եկա՛ր, Վարդավառ,
Սէր ու երգով մեզ համար,
Բարձրացեր ես բախտին ծառ՝
Բախտ կը գրես մեզ համար:

Աղջիկներն՝ վարդ են, կաթնած Սիրոյ Տան կախարդ ղռնակին՝ տղոց կը նետեն թերթեր բախտաբեր՝ սիրոյ ղըրոյցին...:

Տղաքը կ'երգեն.

Սիրով, բարով, Վարդավառ,
Սիրոյ խապրիկ մեզ համար,
Մեղրէն անոյշ՝ Վարդավառ
Ծիլ ու ծաղկով մեզ համար...:

Տղաքն են ծիծաղ, աղջիկները՝ տաղ, հարսերը՝ թրխպաղ, խռովքն է բռներ, խել ու խելագար՝ գիւղի մէն մի թաղ...:

Աղջիկներն՝ քահքահ: Մանչերը՝ հա՛, հա՛. հարսերը զարկին ափ - ափին վրայ, աշխարհս բերկրանքէն ինչպէ՛ս կը խընդայ:

Հօ՛յ, Վարդավառ, Վարդավառ,
Ծափ ու ծիծաղ մեզ համար:

Հարսերն խնդացին, աղջկունք՝ երգեցին, հարսերն քօղուեցան, փեսաներ քանդի՝ պարին մէջ մտան:

Ա՛յ, Վարդավառ, Վարդավառ,
Սիրատօն մը՝ մեզ համար:

Գիւղի փողոցներ սերերդ է թափեր, հողերը անգամ սէրէն զինովցեր: Կ'երթան ու կուգան, չեն կենար բնաւ, աղջիկներ մի՞թէ ունին սիրոյ ցաւ: Ուր որ ալ դառնաս՝ երգի ձայն կ'առնես, ուր որ ալ երթաս՝ աղջիկ կը տեսնես, գոյնզգոյն տարազ, բազմերանգ պերճանք՝ աչքերուն կուտան դրախտի խաբկանք:

Այստեղ՝ թուխ լաճեր, զրոյց ու կատակ, այնտեղ՝ նորահաս, սիրաշեղ որդաք. ամէն մի անկիւն, դարձուածք ու տուն - տուն՝ ունի իր յատուկ մութ սիրերգութիւն:

Օ՛յ, Վարդավառ, Վարդավառ,
Սիրոյ հանդէս մեզ համար:

Տանիքներն՝ երգ են, փողոցները՝ սէր, ծառերը՝ քասր, ամբոխներն՝ տէրտէր: Հարսնիք են բռներ երկինքն ու գետինք, հարսնետան տէրն է հայ գիւղը նոյնինքն...: Դէ՛, տղա՛ք, զարկէք «տաւուլ» թում թում, մենք ենք վարդավառ, ու մենք՝ խնդութիւն: Հայոց Աշխարհը - ինքնիշխան արքայ - ինքզինքն կը բերէ որպէս հարսնծայ...:

Ամպ չկայ երկինք: Բայց՝ տե՛ս, կ'անձրեւէ, ըսէք, ո՞վ է ո՞վ, որ ջուր կը ցանէ՝ բարակ չարմաղով...:

Ջրատօն է, Վարդավառ,
Գիւղը՝ գաղտնիք մեզ համար:

Ամէնքը կը վազեն, ձեռքերուն մէջ՝ կուժ, Վարդավառն անոնց ոտքին կուտայ ուժ: Մէկը ջուրն պարպած, ջուրին կը վազէ, մէկալն լեցուցած՝ ակէն ետ կուգայ, ու ճամբուն վրայ կ'ելլեն դէմ-դէմի, վա՛յ անոր ով որ՝ իր ջուրը չունի:

Ջրցանքի օ՛ր, Վարդավառ,
Ջուրըդ բերկրանք՝ մեզ համար:

Պապիկ ու մամիկ, հարս ըլլայ, աղջիկ, աղատ ու պարման, տղամարդ ու ծեր, ամէնքն՝ անխտիր ջուր պէտք է ցանեն հայոց հնածոր Վարդավառ տօնին: Վարդավառն կուտայ ուժ ծերերուն, իսկ սէրն՝ մէն մի սիրատենչ տղուն:

Պառաւները կ'երգեն.

– Ա՛յ, Վարդավառ, արեւավառ,
Կարօտ ունինք քեզ համար:

Ծերերը կը մրմնջեն.

– Սո՛ւրբ Վարդավառ, ճրա՛գ-վառ,
Մենք՝ ծառայ ենք քեզ համար:

Հարսերը կը շշնջեն.

– Վարդավառի խարոյկ վառ,
Փունջ մը ծաղիկ մեզ համար:

Աղջիկները կը ճչեն.

– Հայու անո՛յշ Վարդավառ,
Սէր ու սիրերգ մեզ համար:

Մանչերը կը կանչեն.

– Պապենա՛կան Վարդավառ,
Խաղ ու տաղերգ մեզ համար:

Մեռելոցն անգամ ծաղիկ է հագեր, ու տօնին առջեւ՝ ժպտադէմ կեցեր: Անոր մատուռին տանիքին բարձրէն՝ մեռելներ գիւղին՝ պարը կը դիտեն:

Ցանկին թեւընկեր՝ գետակն է փրփրեր, իր շուրթին վրայ՝ սիրերգներ շարեր: Աղբիւրն ելած քարտէսին գագաթ՝ գիւղի-գլուխին կը դնէ նոր թագ:

Գիւղին ժամը չէն՝ հին ու ամրաշէն, յուռութք կը գրէ ամրան արեւէն, մինչ խաչը անոր՝ գիւղակին սիրուոր, համբոյր կը նետէ բիւր ու բիւրաւոր ... Ջրցանք ամէն դի, կանչի ու երգի՝ հեղեղներ առատ գիւղ ու ամէն դի: Կուժ՝ ընդդէմ

1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՎԱՆՔԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԹԱՑՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի Պետական Կրօն Հռչակման 1700-ամեակի ամէնէն մնայուն եւ նպատակային ձեռնարկները կը վերաբերին Հայաստանի վանքերուն եւ եկեղեցիներուն նորոգութեանց: Մեր ընթերցողներն ալ քաջ գիտեն, որ 1700-ամեակի առթիւ ծրագրուած է վերանորոգել գէթ 40 վանք ու եկեղեցի, որոնց անունները պարբերաբար ալ կը հրապարակուին հայ մամուլին մէջ:

Բնական եւ հասկնալի պատճառներով, ամառնային ամիսները վերանորոգութեանց եւ վերաշինութեանց համար իտէալ ամիսներ են, եւ այդ պատճառաւ, Ամենայն Հայոց Հայրապետի հովանաւորութեամբ, 1700-ամեակի վարիչ-քարտուղար՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան եւ ճարտարապետ Հրաչեայ Գասպարեան ոգի ի բուն կ՚աշխատին առաւելագոյն օգտուիլ ամառուան ընձեռած առիթէն: Եւ ուրախ ենք, որ առիթը ունինք մեր ժողովուրդին ծանուցանելու ընթացքի մէջ եղող աշխատանքները: Նախ՝ սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնենք մեր բոլոր բարերարներուն, որոնք՝ Արժանթինէն Գանատա, Իտալիա եւ այլուր իրենց սրտագին նուիրատուութիւններով կը նպաստեն, որ մեր վանքերը նոր զգեստ հագնին, խոնարհած գմբէթները վեր բարձրացնեն իրենց կաթողիկէները, եւ մենք, բոլորս չամչնանք յաջորդ սերունդներէն, որոնց կը յուսանք, պիտի կարենանք ժառանգ թողուլ պայծառ եկեղեցիներ եւ վանքեր:

Այս օրերուն լայն թափով աշխատանքներ յառաջ կը տարուին հետեւեալ վայրերուն մէջ. –

Սաղմոսավանքի վանական համալիրին մէջ, այս տարի կը նորոգուի գաւիթը: Աշխատանքներուն իրենց նպաստը կը բերեն «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի կամաւորները՝ Ամերիկայէն, Ֆրանսայէն, Պելժիքայէն եւ Եգիպտոսէն: Սաղմոսավանքի նորոգութեան ծախքերը կը հոգացուին «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի կողմէ:

Յայտնենք, որ Գանատայի Թեմի «Առաքելութիւն ի Հայաստան» խումբը, աւելի քան 25 հոգիներէ բաղկացած, այս տարուան Յուլիս 10 – Օգոստոս 10-ի միջոցին պիտի աշխատի Խոր Վիրապի վանքին բարեզարդման եւ Արարատի շրջանի թեմին կարիքներուն համար:

Բիւրականի Ս. Յովհաննէս, Սեւանի Ս. Յովհաննէս, Յովհաննավանքի Ս. Կաթողիկէն եւ գաւիթը, Տաթեւի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ զանգակատունը, Կեչառիսի Ս. Գրիգոր Եկեղեցին եւ գաւիթը, բոլորն ալ զանազան վերաշինութեանց մէջ են:

Սանահինի մէջ այս տարի կը վերանորոգուի գրատունը եւ զանգակատունը: Սանահինի նորոգութիւնը շատ էր ուշացած, եւ շնորհակալութիւն Մոնրէալէն Հերի եւ Լիլիըն Մարգարեանի, որոնց շնորհիւ է որ սկսաւ Սանահինի նորոգութիւնը:

Մուղնիի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ տանիքը լրիւ պիտի փոխուի այս տարի: Այս վանքի նորոգութիւնը կը կատարուի շնորհիւ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի քահանայական ձեռնադրութեան 35-ամեակին առթիւ կատարուած նուիրատուութեանց:

Այս օրերուն Կարբի գիւղը այցելողը գեղեցիկ անակնկալներու դիմաց է: Լրիւ վերանորոգուած է գիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին: Բ. Պատերազմի զոհերուն յիշատակին կառուցուած յուշարձանի եւս անուշիկ շէնք մըն ալ կայ՝ նոր հովուատունը: Քիչ մը անդին՝ պատրաստութեան մէջ է 5000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ հանրային պարտէզ մը՝ ուր պիտի կանգնի Մեսրոպ Թաղեադեանի կիսանդրին, գործ՝ Թոմ Գէորգեանի: Նոյն պարտէզին մէջ պիտի զետեղուի նաեւ Արժանթինի ազգային բարերար Պօղոս Արզումանեանի եւ իր քրոջ՝ Սիրանոյշ Մեծատուրեան – Արզումանեանի որը օրերուն նուիրուած պղընձեայ յուշարձանը: Անիկա յարգանքի արտայայտութիւն մըն է Արմէն եւ Սիրանոյշ Մեծատուրեանի եւ Արժանթինի Հանրածանօթ Պօղոս Արզումանեան Հիմնարկութեան, որոնց օգնութեամբ կ՚ըլլան այս բոլորը: Կարբի գիւղի նոր եւ նորոգեալ կառոյցներու բացումը եւ եկեղեցւոյ վերընծայումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Օգոստոս 22-ին, ընդ նախագահութեամբ՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին:

Ամաղու Նորավանքի մէջ արդէն իսկ վերանորոգուած է եւ երկա՜ր երկար տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով իր ամբողջական գեղեցկութեան մէջ կը տեսնուի Բուրթելաշէն երկյարկ եկեղեցին, որ Օրբէլեաններու տոհմական գերեզմանն է: Այս եկեղեցւոյ ինքնայատկութիւնը իր գմբէթն է՝ բոլթանայով: Նորավանքի այս եկեղեցւոյ վերանորոգութիւնը տառաձներ էին, Մոնրէալէն՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան եւ Տիանա Հաճէթեան, որոնք իրենց արդէն իսկ կատարած նուիրատուութեան վրայ աւելցուցին 50 հազար տոլարի գումար մը եւս, շրջապատի բարեզարդման համար:

Բուրթելաշէն տաճարի եւ Նորավանքի պաշտօնական բացումը տեղի պիտի ունենայ 1999 թուականի Ապրիլ 25-ին, Եղեռնազէմ – Հայաստան ուխտագնացութեան առթիւ:

Եղեգնաձորի Վայքի շրջանին մէջ, արագ թափով յառաջ կը տարուին աշխատանքները բոլորովին նո՛ր եկեղեցւոյ մը, շուտով այնտեղ կը կանգնի Ս. Տրդատ Եկեղեցին, բարերարութեամբ Տիթրոյթէն Գալուստ եւ Էմմա Սողոյեան ամոլին, եւ այդ շրջանին մէջ միակ եկեղեցին պիտի ըլլայ Ս. Տրդատը, եւ նաեւ նշանը մեր նոր ժամանակներուն, երբ կը տեսնենք որ ոչ միայն հին եկեղեցիները կը նորոգուին, այլեւ բոլորովին նորերն ալ կը կառուցուին: Այսպէս Յուլիսի 22-ին, Զորբէքշաբթի օր, Դիլիջանի մէջ պիտի կատարուի օծում ուրիշ նորաշէն եկեղեցւոյ մը, Ս. Ներսէս անունով, որուն նուիրատուներն են Պոսթընէն, Տէր եւ Տիկին Գէորգ եւ Պերճուհի Ներսէսեան:

Որքա՜ն գեղեցիկ կը հնչէ աղօթքը՝ զոր սովոր ենք լսել Մեծ Պահոց հսկումներուն. – «Երանի եկեղեցի շինողաց...»:

Այստեղ պէտք է յատկապէս նշել, որ այս բոլոր նորոգութեանց հետ միասին, Հայաստանի տարբեր թեմերուն մէջ բազմաթիւ նոր եկեղեցիներ կը կառուցուին եւ ո՛չ միայն Սփիւռքէն հայ բարերարներ կը նպաստեն այդ տաճարներու շինութեանց՝ այլեւ Հայաստանէն նո՛ր երիտասարդներ ալ իրենց արդար վաստակէն բաժին կը հանեն եւ կը կառուցանեն Աստուծոյ տուները: Եւ գէ՛թ մէկ անգամի համար պէտք է գնահատենք այդ բոլոր երիտասարդները, որոնք, հակառակ խորհրդային ըէժիմի տակ ապրած ըլլալուն՝ գիտեն Աստուծոյ բաժինը տալ Աստուծոյ: Օրինակնե՞ր, շատ են. Մարտունիի Թուխ Մանուկէն, մինչեւ Աւինջ, եւ մինչեւ Երեւանի մէջ բարձրացող բազմաթիւ եկեղեցիները:

Ի վերջոյ, յայտնենք որ շուտով աշխատանքներ կը սկսին Հառիճավանքի, Աշտարակի Մարինէի, Օշականի Քառասնից Մանկանց եւ Գեղարդ վանքերուն մէջ:

Օրհնեալ ըլլան բոլոր բարերարները, ճարտարապետները, բանուորները, քարակոփները, եւ բոլոր անոնք՝ որոնք իրենց սիրով եւ սրտով կը բարձրացնեն Աստուծոյ տաճարները:

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՍԱԿՈՒՏՆԵՐԸ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՎԱՆՔԵՐՈՒ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մեծ ընտանիքը այս Յուլիսին իր բանակումը պիտի ունենայ մեր հայրենիքին մէջ: Բանակումի ընթացքին, որուն կը մասնակցին շուրջ 600 սկաուտներ, բազմաթիւ յայտագիրներու առընթեր, յատուկ ծրագիր մը մշակուած է, ըստ որում ամէն օր 200 սկաուտ պիտի երթայ վանք մը եւ համապատասխան մարմիններու եւ Թեմի Առաջնորդին առաջնորդութեամբ, պիտի մաքրեն վանքերու շրջապատը: Ըստ կանխագոյն համաձայնութեան, Յուլիս 13-ին, բանակաւորները պիտի ըլլան Կեչառիսի մէջ, 14-ին՝ Սեւան, 15-ին՝ Սաղմոսավանք, 16-ին՝ Կարբի, 17-ին՝ Մուղնի, 18-ին՝ Տեղեր եւ 19-ին ալ Մեղրաձոր:

Միայն երեւակայել անգամ գեղեցիկ է, ու տեսնել Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տղերքը՝ որոնք կը մաքրեն, կը գեղեցկացնեն մեր վանքերը, անոնց պատերը, պարտէզները, շրջապատը:

Վստահ ենք, ամէն Հ. Մ. Ը. Մ.-ական ալ քիչ մը աւելի պիտի սիրէ իր եկեղեցին, իր ազգը, իր հողը, իր երկիրը:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

Յուլիս 10

կամի: Ջուրը կը հոսի՝ ի փառըս Հայոց Մեծ Վարդավառի...:

Խաւրծենց Մրտօն, ծերուկ ու տըքուն՝ պարման է դարձեր, չնչեր է զարուն: Ինքնիրմէն ելած կը վազէ դէպ դէն, դեռ նոր սէր առած խենթուկ տղոց պէս:

Ողջո՜յն կուտամ քեզ, քաջասիրտ
հայ տուն,
Ուր ծերեր կ՚ապրին վերջին
մանկութիւն:

Հանէսենց պառաւն՝ երէկ հիւանդկախ, այսօր դարձեր է համակ պար ու խաղ. Չկայ յոգնութիւն, չկայ մահ ցաւ, աղջկութեան սեմն՝ կարծես նոր մըտաւ...: Մէյ մը Հաքըրքաճ, մէյ մը՝ Գիլլիմ ջան, ու պառաւն անխոնջ կը պարէ ինչպէս աչուկենց Եղսան...:

Ողջոյն կուտամ քեզ, հնապաշտ
հայ գիւղ,
Անբիծ արեանդ մէջ՝ փառքը
կուտայ լիւղ,
Ուրտեղ պառաւներ՝ ձմրան մէջ
կեանքին,
Երջանիկ ու զոհ վայրկեաններ
կ՚ապրին:

Կը բերկրի գետակ, կը խնդայ աղբիւր, մարդը կը խօսի, կ՚ունկնդրէ ձգուռ. Հայոց աշխարհը՝ դարձեր հարսնետուն, ուրախ են մարդիկ, հաւքերն ու սողուն: Ամէն ինչ խինդ է, ճոխ ու կենսուրախ, ամէն ինչ ժպտուն, կախարդանք ու խաղ:

Գերեզմանատունը կ՚ըսէ. –
Ծափ տամ, ծափ տամ, քեզ համար՝
Գիւղի լուսեղ Վարդավառ:
Ցանկապատը կ՚ըսէ. –
Ըլլամ ծաղիկ, Վարդավառ,
Ու գամ ծաղկիմ՝ քեզ համար:
Գիւղին ժամը կ՚ըսէ. –
Օրհնեա՛լ ըլլաս, Վարդավառ,
Անշէջ ճրագ՝ ընդմիշտ վառ:
Արագիլները կ՚ըսեն. –
Ջրցանքի տօ՛ն, Վարդավառ,
Կրօնքի յաղթ առասպար:

Երեք խարոյկներ ցցուած են ահա, հասակը անոնց՝ ծառչափ մը կ՚ըլլայ: Մէկ՝ պիտի վառի իրիկնամուտին, երբ որ առաջին աստղերը տեսնուին, երկրորդն՝ կէս գիշերին, երբ Մէջնուն – Լէյլին իրարու մօտ գան, սիրով գրկուին, երրորդն՝ առտըւան համար, պահուած է, ան՝ արեւածագի յայտարար լոյսն է:

Առաջին խարոյկն վառեց տէրտէրը, բոցը հեղեղեց Տիգրիսի ափը: Ժամն ու խարոյկը իրար կը տեսնեն, գիշերն կը կաթի խորանին բարձրէն:

Երկրորդ խարոյկը վառեց Հաճի Մամ, ան՝ որ տեսած էր Տաճարն Յարութեան, Յիսուսի շիրիմն ու լեռ Գողգոթան, Ձիթենեաց լեռը, թէ Մեռեալ ծովը եւ թէ Յորդանան:

Գիշերուան կէսն էր, խորհուրդ կը ծորէր: Դրախտի մէջէն – կ՚ըսեն – այդ պահուն՝ խնձոր մը կ՚իյնայ ծոցը ջուրերուն: Խնձոր մը որ մարդուն կուտայ պերճ վայելք ու անմահութիւն: Ամէնքը մէկտեղ, ջուրը կը նետուին, խնձո՛ր կը փնտռեն այդ կէս գիշերին, փառք ու երանի խընձոր գտնողին...:

Երրորդը՝ վառ – վառ, արեւ կը բերէ, կ՚արթննայ երկիրն խորունկ թմբիրէն: «Առաւօտ լուսոյ, Արեգակն արդար» աղջիկներ կ՚երգեն տաք ու խանդավառ:

Ո՛վ յաւերժական ու մեծ Վարդավառ,
Լոյսէն կը ծնի Հայոց սուրբ աշխարհ:

ՍՕՍ – ՎԱՆԻ

«Յառաջ»
1947, Յուլիս 13

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՌԹԻՒ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ – ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԲԱՐԸ

□

1889 թուականի վերջերն ենք: Հոկտեմբեր ամիսը անցնելու վրայ է եւ Մշոյ դաշտին մէջ կալուկուտ չէ մնացեր: Ամառուան պարզ ու ջինջ օդին յաջորդեր է մէգ ու մշուշ, եղանակը անձրեւային, երկինքը երբեմն ամպամած եւ քիչ կը պատահի, որ թաշխած արեւը ամպի եւ մշուշի տակէն իր հով ճառագայթներն արձակէ այս ընդարձակ տարածութեան վրայ:

Կիրակնամուտի իրիկուն մը կէս գիշեր անցեր էր, Մշոյ դաշտի Մուրատ գետի երկայնութեամբ, շարուած գիւղերէն միոյն հողապատ տնակի մը մէջ, մարդու մը հոր հազալու ձէնը կուգար, որ միանալով տխտխցի ախուվախին հետ աւելի սրտմաշուք տպաւորութիւն մը կը գործէր:

Այս մարդը երիտասարդ Հայ մ՚էր քըսանըհինգ – քսանվեց տարեկան, ալ պեխ ու մազ ունէր, ալ սրտին մէջ ընտանեկան հոգը, թախիծը բոյն դրեր էին:

Վշտակիրը քուն չունի, նա հանգիստ ու դադար չի վայելեր, երազները մէկ մէկ հրէշային արհաւիրքներ են նորա համար, կը տեսնէ յանուրջս՝ որ զինքը ապառաժէ վար կը ձգեն, եւ վիշապը կը յարձակի կող տալու, կը տեսնէ որ գետի հեղեղի մէջ ինկած է եւ հեղձամղձուկ կը կորսուի, կը տեսնէ մեռելոց ուրուականք եկեր եւ զինքը դժոխք կը տանին, եւայլն, եւայլն: Մեր Սարգիս Աղբարը այդ երեկոյ քներ – չէր քներ, յերազի ի՞նչ տեսնէ. ահա իր լուսահոգի հայրը սպիտակ պատանքը վրայ քաշած, տունն դարձեր, եւ դրան սեմին վրայ նստած կուլայ կը հեծկլտայ ... Սարգիս ինքն ալ յերազի կը սկսի լալ ու կանչել. «Ախ, հայրիկ, ինչո՞ւ կուլաս, արդեօք ինչո՞ւ համար», եւ այդ հոգեյոյզ վիճակին մէջ միամիտ զարթեր, աչքերը բացեր, որ հայր համբարձեր է: Աղամայ մութ մի տիրեր է մէջ տան, լոյս չկայ, կատուի ձվոց անգամ չի լսուիր, իր խեղճ կողակիցն եւ երկու մատաղ երախայք անխռով կը խորդան, եւ ինքն ու ինքն միմակ է, որ պատահայ պաշարեալ է հոգու տագնապներով:

Ձեռքը ճակտին տարաւ, չփեց մեքենաբար եւ մէկէն ելաւ նստաւ: Քրտինքի մէջ կորած էր, կը հեծեծէր, կը վշվշար, կըրա՜կ ինկեր էր ուղեղին, կը սարսռար, հայրը տեսեր էր, եւ այժմ չի տեսներ, այնքան կը սոսկայ, որ կարծէ թէ մեռելոց ուրականք չորս դիէն պիտի յարձակին իր վրայ եւ խեղդեն զինքը: Միտքը բան մի կ՚իյնայ, – պոռալ, կանչել իր կողակից եւ ազատուիլ միայնութեան արհաւիրքէն, ուստի կը պոռայ, այլ ձայն չելներ, երկիւղէն ձայնը կտրեր է: Ուղեղը տակաւ կը տաքնայ, կարծես կը վառի անդադար, ձեռքը կը տանի աչքերուն եւ ճակտին, իմանալու համար թէ ի՞նչ ելաւ. բարեբախտաբար ուշքը վրայ եկաւ, շուտ մը կայծքարը առաւ, լուցկին վրայ դնելով երկաթի կտորի մը զարկաւ, կրկնեց եւ կրա՜կ գտաւ:

Սրտի դողը քիչ մը հանդարտեցաւ, գըտաւ երկայն ծխափողն ալ, Մշոյ անուշահոտ թութունը լեցուց, լուցկին վրայ դնելով՝ սկսաւ բոլոր ուժովը ծխել:

Թութունի ծուխը լեցուցած էր տունը:

Քրտինքը հետզհետէ կը պաղէր, զգաց որ կը մրսի, զի բոլորովին մերկ էր, շապիկ չունէր, կամ ունէր՝ երեք չորս կըտոր էր, եւ ամէն մէկ կտորը քանի՞ տարուան: Փնտռեց շապիկը, չգտաւ. մազէ հին ապա մը կար, զոր իր հանգուցեալ հայրը կարգուած տարին նուէր բերեր էր իր մէկիկ Սարգսին. ապան թեւերէ անցուց, կշտի վրայ ինկաւ, բարձ չունէր, անոր տեղը ձեռքը ծնօտին յեցուց, ոտքերը կծկեց եւ դարձեալ զօր տուաւ ծըխափողին:

Ինչի՛ վրայ պառկած էր, եւ ի՛նչ էր իր բնակարանը:

Քաղաքացիք կամ բարեկեցիկ մարդիկ երբ կարդան թէ՝ պառկած է, կարծեն որ իրապէս անկողին ունի, վերմակ, բարձ, եւ կակուղ մահճի մը մէջ անհոգ կը ննջէ: Հապա ի՛նչպէս:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

գային ժողովի փոխ–նախագահները, յանձնաժողովներու նախագահներ, երեսփոխաններ: Խ. Յարութիւնեան ժողովին գործունէութիւնը ներկայացուցած է թիւերով. օրակարգի նիւթ եղած են 130 տարբեր հարցեր, Խորհրդարանը ընդունած է 48 օրէնք: Ան անցեալ նստաշրջանին կարեւորագոյն նիւթը նկատած է դատաիրաւական բարեփոխումներուն վերաբերող օրէնսդրութեան ընդունումը, ինչ որ Յուլիսէն թոյլ կու տայ սկսիլ բարեփոխումներու թափը: Յիշած է նաեւ տնտեսական ոլորտին վերաբերող կարգ մը օրէնքներու ընդունումը, բայց նաեւ ընտրական օրէնսգրքի մշակման հարցը, չնշելով թէ քննարկուող տարբերակներէն ոչ մէկը ընդունեցաւ: Խ. Յարութիւնեան անդրադարձած է նաեւ միջխորհրդարանական հանդիպումներուն, նշելով թէ Ազգ. Ժողովը մտադիր է գործօն դեր ստանձնելու արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ: Վերջաւորութեան ան ոգեկոչած է Ազգ. Ժողովի կառոյցներու բարելաւման ուղղութեամբ կատարուած քայլերը, կառավարութեան հետ փոխ–յարաբերութիւններու յստակացումը եւլն. եւլն., յանդելու համար այն եզրակացութեան թէ Ազգ. Ժողովի անցեալ վեցամսեայի գործունէութիւնը գոհացուցիչ եղած է:

ԲԱԿՈՒՆՑԻ 99–ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ

Յուլիս 11 – 12–ին իր ծննդավայր Գորիսի մէջ հանդիսութեամբ նշուած է Ակսել Բակունցի ծննդեան 99–ամեակը: Իր անունը կրող հրապարակի արձանին առջեւ խօսք առած են փոխ – քաղաքապետ Գ. Յարութիւնեան եւ Հրաչեայ Մաթեւոսեան. ապա թափօրը գացած է գրողին տուն – թանգարանը: Բազմութեան մէջ գտնուած է Բակունցի ժամանակակից Հայրավարդ Յարութիւնեանը որ յուշեր պատմած է գրողէն: Հրապարակ տանող մայթերուն վրայ հարիւրայի հիւրասիրութիւն եղած է ու Գորիսի դրամաթիկական թատրոնը ներկայացուցած է «Նամակ ռուսաց թագաւորին» նորավէպը: Երեկոյթին քաղաքապետ Ս. Խաչատրեան տեղեկացուցած է թէ յաջորդ տարի Բակունցի հարիւրամեակը կը նշուի որպէս ժողովրդական մեծ տօն: Խօսք առած են Դ. Գասպարեան, Փարիզէն Լ. Քաջոյեան, Վլ. Մարեան, Հրաչեայ Մաթեւոսեան, Ռ. Սարգարեան, Ա. Ղազարեան, Ղարաբաղէն Կ. Գաբրիէլեան եւ ուրիշներ: Ապա ներկայացուած է Լ. Մանեանի «Բակունցի վերջին օրը» թատերգութիւնը:

Նոյն օրերուն պատրաստ եղած է գրողին «Կէօրէս» վիպակն ալ (1936) որ հրատարակուած է Գորիսի քաղաքապետարանին եւ «ՆՈՐՔ – Ֆիրմա» տպարանին նախաձեռնութեամբ:

«ԱԷՐՈՖԼՈԹ»Ի ՏՆՕՐԷՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանեան նոր գրասենեակին բացումին առթիւ Հայաստան գտնուած է ռուսական օդային գիծերու տնօրէն Վ. Օկուլով ու հանդիպումներ ունեցած վարչապետին, Հանրապետութեան նախագահին հետ: Կողմերը քննարկած են գործակցութեան հեռանկարներ, ծանրանալով շըրջանին մէջ տարանցիկ հանգոյց ըլլալու Հայաստանի կարելիութիւններուն վրայ: Հանդիպումներուն ներկայ եղած են Փոխադրութեան նախարար Ե. Զախարեան, Ռուսաստանի դեսպանը Ա. Ռունով:

ՔԱՅԼԱՐՇԱՒ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Երիտասարդ հաշմանդամներու «Հուսաւոր» հիմնադրամը կազմակերպած է Ստեփանակերտէն Երեւան քայլարշաւ մը որուն նպատակն է «Հոգեւոր, մշակութային եւ վերականգնողական համալիր»ի մը կառուցման ծրագրին վրայ ուշադրութիւն կեդրոնացնել: Ծրագիրը իրականացումի համար պէտք ունի 750 հազար տոլարի: Կեդրոնը կ'ունենայ աւազան, մարզարան, արուեստանոց, գրադարան, եւայլն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Վարդավառի առթիւ, Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 1000 Ֆր.:

CROIX BLEUE

Fête Champêtre

A LA COLONIE DE BELLEFONTAINE
Le Dimanche 9 Août
toute la journée.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կըլքահայրերէն Նշան Սայրինի մահուան առիթով, Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնս փոխան ծաղիկի շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Քէլէճեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Լիոնէլ Պալեան, Այրի Տիկին Մարի Սայրին 500–ական ֆըրանք, Տէր եւ Տիկին Համբար Մոսիկ 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Թէզէլ, Տէր եւ Տիկին Արթօ Թէզէլ, Տէր եւ Տիկին Արէթ Պալ, Տէր եւ Տիկին Հերման Պալ, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ասլան, Տէր եւ Տիկին Թաթուլ Մոսիկ 250–ական ֆըրանք, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Մաբաշըլըկլըէր, Տէր եւ Տիկին Համբար Քասապ 200–ական Ֆր.:

Եղած են նաեւ հետեւեալ նուէրները.–

ԱՋՆԱՒՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ. – Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Արիս Թէճիրեան 1000–ական ֆրանք, Տիկին Ժընըվիեւ Տօնիկեան, Պր. Մեսրոպ Մարթայեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Պալ 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պօյ 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պէրնար Կանիմեան 300 Ֆր.:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ. – Տէր եւ Տիկին Պրիւնօ Խանթէմուրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փասքալ Մարի 250–ական Ֆր.:

MCA-ին (Médecins des Communautés arméniennes). —
Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրին 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սայրին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սայրին, Տիկին Անի Պետրոսեան 250–ական Ֆր.:

Իսիի Թարգմանչաց Վարժարան. – Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Տէրտէրեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Շէրօչօղլու 300 Ֆր.:

Իսիի Կապոյտ խաչին. – Տէր եւ Տիկին Արման Խանթէմուրեան 500 Ֆր. եւ 500 ֆրանք «Յառաջ»ին:

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : 01. 46. 45. 90. 55.

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 19, Վարդավառ է, Պայծառակերպութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ *կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 19, տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 20, Մեռելոց:
Ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ:

L'ASSOCIATION
SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise
avec la collaboration
de **Nouvelles Frontières**
U N
Voyage à VENISE
du 5 au 8 novembre
(4 jours — 3 nuits)

PROGRAMME:
— Visite de la ville de Venise;
— Visite des Iles de Murano-Burano;
— Visite de l'Ile St-Lazare et du Monastère des Pères Mekhitaristes.

Aller et retour en avion —
Logement en hôtel au centre ville, avec demi-pension.

Prix : 2.650 F au départ de Paris

Renseignement et réservations :

01 40 51 11 90 (Eparchie);
01 44 59 23 50 (Paroisse).

INSCRIPTIONS
pour la rentrée 1998/99
ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879–ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998-1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du :
DIMANCHE 13 SEPTEMBRE
pour participer à la

Grande Fête Champêtre Annuelle

organisée par l'ASSOCIATION SAINTE CROIX de Paris
animée par l'Orchestre «*S p i t a k*»
dans les jardins du Dr et Mme Keghian à VILLIERS-LE-BEL

Programme : 11h Divine liturgie — 13h Repas
Musique — Jeux pour les enfants — Tirage de la tombola

Réservez bon accueil à nos billets de tombola.

Réservez vos places : 01 40 51 11 90 (Eparchie — Centre culturel)
01 44 59 23 50 (Paroisse)
P.A.F. Adultes : 120 F — Enfants : 80 F.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 21
MARDI
21 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·423 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.423

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԾՆՈՒՆԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻ ՄԸ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՈՃԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՄԱԿ-ի հովանիին տակ Հռոմ համախմբուած պետութեանց հաւաքականութիւնը, Յուլիս 17-ին, ծնունդ տուաւ Պատժական Միջազգային Ատեանի մը որուն պաշտօնն է դատել, աւելին՝ տարհամոզմամբ կանխել ծանրակշիռ ոճիրները: Միացեալ – Նահանգները մաս կը կազմէին այն եօթը երկիրներուն որոնք դէմ քուէարկեցին, ի վերջոյ որոշումը տրուեցաւ 160 մասնակից պետութեանց 120-ին կողմէ:

Ատեանին կեդրոնատեղին պիտի ըլլայ Լա Հէյ եւ իր ձեռնհասութիւնը վերաբերի չորս ոճիրներու զորս կ՚ընդունի միջազգային իրաւաբանութիւնը. – Ցեղասպանութիւն, պատերազմական ոճիր, մարդկութեան դէմ ոճիր եւ յարձակման ոճիր: Կնքուած դաշինքը ի զօրու կը դառնայ երբ 60 երկիրներու Խորհրդարանները վաւերացնեն, ինչ որ 3-էն 4 տարի կրնայ տեւել, քանի կը պահանջէ սահմանադրական վերատեսութիւն:

Այս դաշինքը արդիւնք է երկարատեւ սակարկութեանց եւ խնդրոյ առարկայ գլխաւոր կէտը կը վերաբերի այն կարելիութեան զոր ստորագրող ամէն մէկ պետութիւն ունի, եօթը տարիներու երկայնքին, զերծ մնալ դաշինքին պարտադրանքներէն չորս ոճիրներէն մէկուն պարագային՝ պատերազմական ոճիրները: Ֆրանսա ջատագով էր այս թոյլտուութեան ինչ որ բաւական քննադատութեանց առիթ տուած է: Ոչ – կառավարական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին դատապարտած են Ֆրանսայի եւ Միացեալ – Նահանգներու ապիրատ խաղը որ կը կայանայ յանձնառութիւն մը առնելու եւ անկէ խուսափելու մէջ, նոյն բնագրով:

Ատեանը, երբ ծնի, պիտի կարենայ դատել վերոնշեալ չորս տեսակ ոճիրներ: Պիտի բաղկանայ 18 դատաւորներէ: Դիտել կը տրուի որ դաշինքը բազմաթիւ թերիներ ունի եւ գլխաւորաբար 111 պիս յօդուածը պատերազմական ոճիրներու վերաբերեալ կը տկարացնէ ծրագիրը: Այս Ատեանը պիտի չկարենար դատել Փոլ Փոթը կամ Ս. Հիւսէյնի ոճիրները քանի Խամպոճ եւ Իրաք ստորագրող երկիրներու մաս չեն կազմեր: Գալով 111 պիս յօդուածին, ան թոյլ կուտայ ստորագրող երկիրներուն, փոխանցման շրջանի մը ընթացքին, մերժել Ատեանին ձեռնհասութիւնը պատերազմական ոճիրներու համար:

Յաջորդ օրը, Շաբաթ, Յուլիս 18-ին, հանդիսաւոր արարողութիւն մը, որուն ներկայ եղաւ ՄԱԿ-ի քարտուղարը՝ Քոֆի Անան, տեղի ունեցաւ ստորագրութեան համար: Յիշենք նաեւ որ Միացեալ – Նահանգներէն զատ դէմ քուէարկողներու մէջ են Չինաստան, Հնդկաստան, Իսրայէլ, 21 պետութիւններ գլխաւորաբար, արաբական, ձեռնպահ մնացին:

Մետիաները, Յուլիս 17-էն ի վեր, այս Ատեանին համար կը գործածեն նաեւ «ոճրային» ածականը: Արդ «Լը Մոնտ» (Յուլիս 19) կը ճշդէ որ պաշտօնական վերջնական որակումը՝ պատժական է եւ ոչ՝ ոճրային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ կապակցութեամբ, երեք նախկին նախարարներ Հանրապետութեան Արդարադատութեան Ատեան պիտի ներկայանան, ինչ որ աննախընթաց երեւոյթ է Ե. Հանրապետութեան քառասնամեայ շրջանին մէջ: Լօրան Ֆապիւս, Նախարարապետ, Ժորժինա Տիֆուա, Ընկերային հարցերու նախարար եւ Էտմոն Հերվէ Առողջապահութեան նախարար (1984 – 86) կ՚ամբաստանուին «ակամայ մարդասպանութեան» համար: Վճռաբեկ Ատեանի որոշումը ըստ որուն դատի դրդապատճառ չկար երեք նախարարներուն համար, վրդոված էր զոհերն ու մեռեալներու ընտանիքները եւ այսօր կը պարզուի որ ենթակաները չազատեցան: Այս անակնկալը հետեւանք է հարցաքննիչ յանձնախումբին նոր ռազմավարութեան: Տուժող կողմը (զոհերու պաշտպանութեան կազմակերպութիւնը) մասնակի գոհունակութիւն յայտնեց միայն, որովհետեւ ամբաստանութիւնը կը սահմանափակուի «ակամայ մարդասպանութեան» եւ կը բացառէ «թունաւորման մեղսակցութիւնը»: Լ. Ֆապիւս յայտարարած է թէ դատարանին առջեւ պիտի արտայայտուի ճշդելով թէ գործած է համաձայն իր խղճին: Է. Հերվէ դժգոհ է եւ չընդունիր այս նոր որոշումը: Զոհերու Ֆրանսական Միութեան նախագահը կ՚ըսէ թէ պաշտպանելու համար քաղաքական զօրաւոր անձնաւորութիւններ, 20-րդ դարու առողջապահական ամէնէն մեծ ոճիրը վերածուեցաւ հասարակ յանցագործութեան մը:

ԳԼԵՐՄՈՆ – ՖԵՐԱՆԻ (Փիւի–տը–Տոմի նահանգ) նախկին ծերակուտական – քաղաքապետը՝ Ռոժէ Քիյօ (Ընկերվարական) անձնասպան եղաւ 73 տարեկանին, որպէսզի «ողջի մեռնի» ըստ իր արտայայտութեան: Կը տառապէր սրտէն եւ թոքերէն: Կինը փորձած է հետեւիլ ամուսնոյն, բայց փրկուած է եւ հիւանդանոցն էր: Նամակով մը զոյգը տեսակ մը կտակ ըրած է, գրելով թէ «ահա, մեր ժամանակը ըրինք», Գամիւի տողը: Քիյօ մեծ մասնագէտ մըն է գրագէտին:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ, Յուլիս 17-ին, Պետրոս և Պօղոս Մայր տաճարին մէջ, բայց ոչ նախկին ցարերու կողքին, թաղումը կատարուեցաւ Նիկոլա Բ.ի եւ իր ընտանիքին եւ այդ առթիւ Բ. Ելցին յայտարարած է. – «Անոնք որոնք այս ոճիրը գործեցին յանցաւոր են, անոնք որոնք տարիներու երկայնքին վաւերացուցին այս ոճիրը, նաեւ յանցաւոր են: Պատմական օր մըն է Ռուսաստանի համար: Թաղելով այս աճիւնները, կ՚ուզենք քաւել մեր նախնեաց մեղքերը»: Ռուսաստանի պատրիարքը ներկայ չէ եղած, նաեւ կարգ մը անձնաւորութիւններ որոնց առարկութիւնն այն էր որ աճիւնները Նիկոլա Բ.ին աճիւնները չեն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, չարաթավերջը անգամ մը եւս արիւնալի եղած է: Երեք օրուան մէջ աւելի քան 50 հոգի ջարդուած են:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ մթնոլորտը շատ լարուած է, բախումները սաստկացած են ալպանացի անջատողականներու եւ եուկոսլաւ ուժերու միջեւ: Կ՚ըսուի թէ երկու օրուան ընթացքին (Յուլիս 18 – 19) արդէն 110 մեռեալ կար:

ՓԱՓՈՒԱԶԻ – Նոր Կինէայի մէջ, երկրաշարժին յաջորդած յորձանքը աւեր գործած է: Գիւղեր ամբողջ քարուքանդ եղած են: Աւելի քան 3000 մեռեալ կայ:

ՀԵԾԱՆԻՒՈՎ ՖՐԱՆՍԱՅԻ Շրջանը մրցաշարքէն արտաքսուեցաւ Ֆեսթինա խումբը, իբրեւ հետեւանք տոփածի յայտնաբերման: Խումբին մաս կը կազմէին անուանի հեծանուորդներ, որոնց համար ծանր հարուած է: Գայթակղութիւնն ալ մեծ է եւ տրուած որոշումը, ոմանց համար, անարդար: Շատեր, ինչպէս առողջապահութեան ենթանախարար՝ Պ. Քուշնէր կը խորհին որ տոփածը ընթացիկ երեւոյթ մըն է եւ միայն Ֆեսթինայի պարագան չէ, որ տեսակ մը քաւութեան նոխազ դարձած է:

ՀԱՐԱՒ–ԱՓՐԻԿԷԻ նախագահը՝ Մանտելա իր 80-ամեակը տօնեց մեծ շուքով: Նոյն օրը ամուսնացաւ Մոզամպիքի նախկին նախագահին այրիին հետ, 52 տարեկան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 18/20)

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՊՈԶԱՊԱԼԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿ.Ի ՀԵՏ

Ընդառաջելով Մայր Աթոռի դիւանապետ՝ Ներսէս Արք. Պոզապալեանի խնդրանքին, Հանրապետութեան դատախազը՝ Հենրիկ Խաչատրեան արտօնած է որ ան տեսնուի վերջերս արգելափակուած Արմաւիրի թեմի առաջնորդ Ասողիկ Եպիսկոպոսի հետ: Այս մասին, Մայր Աթոռի դիւանապետը հետեւեալը ըսած է Արմէնփրէսի թղթակիցին. – «Հիւանդութեան պատճառով երկարատեւ բացակայող Գարեգին Ա. տեղեակ պահուած է Մայր Աթոռին առնչուող բոլոր հարցերուն, անոնց կարգին նաեւ այս հարցին: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի թելադրանքով նպատակայարմար գտանք Մայր Աթոռի անունով ներկայանալ Ասողիկ Եպիսկոպոսին, պարզել կարգ մը մանրամասնութիւններ: Մենք արդէն փոխանորդ նշանակած ենք Արմաւիրի թեմին մէջ, բայց այդ չի նշանակեր թէ Ասողիկ Եպիսկ. պաշտօնազրկուած է: Նման բան չի կրնար ըլլալ մինչեւ իրաւական մարմիններու վճիռ տալը: Իմ անձնական տպաւորութիւնս է որ ան խաբուած է իր շրջապատի մարդոց կողմէ, զարմանալի կերպով միամտութիւն ցոյց տալով, քանի որ ինք շատ ճարպիկ ու շրջահայեաց մարդ է: Սակայն, կեանք է, երբեմն պարագաները կը պարտադրեն, երբեմն մարդ ինք կը հպատակի որեւէ առաջարկի եւ կը խաբուի: Փաստօրէն, ան չէ ստացած ամբողջ այն գումարը, որուն վերաբերեալ փաստաթուղթ ստորագրուած է: Միայն մաս մը ստացեր է որպէս օգնութիւն եկեղեցիին եւ թեմին ծախքերուն: Սակայն պարզուած է որ այդ օգնութեան քօղին տակ մարդիկ Մաւրիկ Աւետիսեանի ձեռքով իւրացուցեր են մեծ գումար, երեւի պնդելով որ Ասողիկը ստորագրութիւն դնէ ստացածին մօտ եռապատիկ թիւ բովանդակող թուղթի տակ: Այժմ պահանջ կայ որ Ասողիկ Եպիսկ. վերադարձնէ իր ստացած գումարը (120 հազար տոլար): Կ՚ենթադրեմ որ ան իր շուրջի մարդոցմէն կրնայ հայթայթել այդ գումարը ու այդ ձեւով թերեւս հարցը լուծուի: Իսկ Եկեղեցին նման գումար չի կրնար տալ, որովհետեւ որեւէ առնչութիւն չունի անոր ստացման հետ, քանի որ բոլորովին տեղեակ չէ եղած նման գումարի գոյութեան մասին»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՆԵԱԿԻՆ ԵՒ ԳԻՆԻԻՆ ՈՍԿԻ ԵՒ ԱՐԾԱԹ ՆՈՐ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ

Ս. Պետերբուրգ տեղի ունեցած խմիչքներու ցուցահանդէս – համտեսին հայկական տարբեր մակնիշի կոնեակներ ու որակաւոր գինիներ արժանացած են ոսկի եւ արծաթ մետալներու: 134 տեսակ գինիներէն բարձրագոյն «մեծ մրցանակ»ին արժանացած է Երեւանի «Արեւշատ»ը, նոյն գործատան «Նիկոլա Շուստով» կոնեակն ալ ստացած է ոսկի մետալ: «Դուին» կոնեակին եւս տրուած է մեծ ոսկի մետալ, «Յոբելենական»ին՝ ոսկի, իսկ «Հայաստան»ին՝ արծաթ: Արտաշատի գործատան «Արտաշատ» եւ «Արտաւազդ» կոնեակները եւ «Գետաշէն» ու «Այգեշատ» գինիներն ալ ստացած են արծաթ մետալներ:

ԿԱՐՕՏԵԱԼ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսայի Փա–տը–Գալէ նահանգի եւ հեծանիւի մարզաձեւի Հայաստանի Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ ու գործակցութեամբ կազմակերպուած է Երեւան – Գեղարքունիք – Մարտունի – Երեւան 700 քմ.նոց հեծանիւի արշաւ մը, որուն մասնակցած են Հայաստանցի եւ Ֆրանսացի կարօտեալ ու որբ երախաներ: Անոնք Յուլիս 8-ին մեկնած են Երեւանէն եւ իրենց երկար ճամբուն վրայ իջեւանելէ ետք բազմաթիւ տեսարժան եւ արձակուրդի վայրեր ինչպէս Գեղարքունիքի գիւղերը, Սեւան քաղաքն ու լիճը եւլն. Յուլիս 18-ին վերադարձած են մայրաքաղաք:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MOCI»
(Moniteur du Commerce International)

(Du 9 au 22 Juillet)

TURQUIE

LA FRANCE, PARTENAIRE MAJEUR

Առեւտրական այս երկշաբաթաթերթը ամբողջ թղթածրար մը նուիրած է Թուրքիոյ որուն հետ յարաբերութիւնները լաւ էին, կը գրէ, մինչեւ Մայիս...: Փոխանակութիւնները երբեք այսքան ծաւալուն չէին եղած: 220 ֆրանսական ձեռնարկութիւններ Թուրքիա կ՚աշխատին, Ֆրանսան երկրին չորրորդ հայթայթիչն է եւ Թուրքիան իր երկրորդ յաճախորդն էր անցեալ տարի զինամթերքի մարզին մէջ: Քաղաքական գետնի վրայ, Անգարա կը գնահատէր Փարիզի նեցուկը լուծում մը գտնելու համար իր անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Արդ, կը շարունակէ պարբերականը իր ներածականին մէջ, Մայիսի վերջ Ազգային Ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց որ կը ճանչնար Հայկական ցեղասպանութիւնը: Ծերակոյտը պիտի չարտայայտուի Հոկտեմբերէն առաջ: Բայց, եթէ բանաձեւը վերջնապէս ընդունուի, երկկողմանի յարաբերութիւնները կրնան լրջօրէն «սառիլ»: Ճակատագրապաշտ կամ յարձակողական, տեղւոյն վրայ գտնուող ֆրանսական հաստատութիւնները տարեվերջին կը սպասեն, մտահոգութեամբ:

Այս նախաբանին կը յաջորդեն բազմաթիւ էջեր: Կը ներկայացուի Թուրքիան,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ԿԵՌԼԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅՈՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

(1998 ՅՈՒՆԻՍ 27)

— ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ 250-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ —

(1748–1998)

Կեռլան, երբեմնի Արմէնոպոլիս — Հայաքաղաքը կ'ապրի իր պատմական օրերէն մէկը։ Փառաշուք ծիսակատարութիւն, հանդիսաւոր պատարագ, հայերէն քարոզ, հայաձայն հոգեհանգստեան։

Տեղւոյն ու Շրջանին Առաջնորդ՝ հունգար Արքեպիսկոպոս Գերայծ. Կիորկի Եագուպինիի մասնաւոր հրաւէրով, Հայաստանէն ժամանած է Հ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Տէր – Ներսէսեան՝ Առաջնորդ Կաթողիկէ Հայոց Հայաստանի, Վրաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի, արժանավայել շուքով փառաւորելու Կեռլայի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ շինութեան մեծ յոբելեանը, որուն հիմնարկէքը կատարած է՝ ճիշդ 250 տարի առաջ, Գերպ. Օքսենտիոս Վրդապետեան հայասեր Արքեպիսկոպոսը, 1748–ի Սեպտեմբերի 18–ին։ Եկեղեցին վերջերս վերանորոգուած է, ներսէն ու դուրսէն, կառավարական օժանդակութեամբ եւ հայ բարերարներու առատ նուիրատուութիւններով, տեղւոյն ժողովրդապետ՝ Տէր Շաչքա Ենօ վարդապետի ջանքերով։

Շքեղազարդ ու ոսկեպատկերներով հոյակապ նման կը փայլի այսօր եկեղեցին, տանիքի արծաթափայլ թիթեղեայ նոր ծածքով։ Ճակատին վրայ կ'իշխէ աշտարակաձեւ բարձրագմբէթ զանգակատունը, մեծ չքնաղութեամբ. երկու կողմերուն կը հսկեն սրածայր զոյգ գմբէթաձեւ աշտարակներ, որոնք կ'իշխեն ծաղկազարդ ու կանաչապատուած մեծ հրապարակին վրայ։

Յունիս 27. պայծառ արեւը կ'ողջունէ մեզ ջերմօրէն, որ Կեռլա կը հասնինք՝ Ալպա – Եուլիայի Արքեպիսկոպոսարանէն 150 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով, այդ նուիրական չարաթ առաւօտեան։

Ժամը 11–ին կը հնչեն Կեռլայի զանգերը, ու թափօրը – ժողովրդապետարանէն մեկնած – կը մտնէ տաճար. փոքրիկ դպիրներ, վարդապետներ, շրջակայ գիւղերէն, զգեստաւորուած, կ'առաջնորդեն Գերպ. Եագուպինի Արքեպիսկոպոսը եւ օրուան պատարագիչ Ներսէս Արք. Տէր – Ներսէսեանը, որոնք օրհնելով կը մտնեն լոյսերու մէջ շողշողացող եկեղեցին, նուիրուած Ամենասուրբ Երրորդութեան, ընդ պաշտպանութեամբ Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի։ Բոլորը կը խաչակնքեն խորունկ հաւատքով։

Խորանին սպասարկողներն են Շաչքա Վարդապետը եւ Ս. Ղազարու Մխիթարեան վանքի միաբան՝ Հ. Վահան Վրդ. Օհանեան. սարկաւագի պաշտօն կը կատարէ հունգարահայ Տէր Խաչիկ Թուչէքեան։ Հսկայ եկեղեցին լի է հաւատացեալներով. շուրջ 600 հոգի նստած, Պատգամաւոր Հայեր եկած են ուխտի, մասնաւոր հանրակառքերով, Պուտափեշտէ, Պուքրէշէն եւ շրջակայ հայ կաթողիկէ գիւղերէն (Կիորկեն, Տումպրըվէն, Ֆրումօսաս)։ Կիորկենի ժողովրդապետը՝ Մխիթարեան Հ. Ղուկաս Վրդ. Ֆոկոլեան բացակայ է, այս օրերուս Վենետիկի մէջ բժշկական դարմանումի ենթարկուած։

Պուտափեշտէն եկողներէն յիշենք՝ Պր. Ալեք Աւանէսեան, նախագահ Հայոց Միութեան, բազում հետեւորդներով։

Պուքրէշէն՝ Պր. Վարուժան Ոսկանեան, նախագահ Հայոց Միութեան (ծերակուտական), Պր. Վարուժան Բամպուքճեան, երեսփոխան Ռումէն Խորհրդարանի մէջ եւ ներկայացուցիչ Հայ ժողովուրդին։ Ներկայ էին նմանապէս՝ Պր. Պերճ Մարգարեան, ընդհ. քարտուղար Հայոց Միութեան, եւ Պր. Ժիրայր Կիւլպէնկեան՝ Պուքրէշի Թեմական Խորհուրդի անդամ եւ ազգային բարերար, 40–ի չափ ընկերացող հայ ուխտաւորներով։

Երգչախումբը, վերակազմուած նոր անդամներով, մէկուկէս ամիսէ ի վեր պատրաստուած է այս երջանիկ օրուան. Հունգարացիներ են, որոնք հայերէն կ'արտասանեն ու կ'երգեն. փայլուն նուագի ընկերակցութեամբ։

Սուրբ Գրային եւ Աւետարանի ընթերցումները կը կարդացուին նաեւ հունգարերէն։

Քարոզը կը հնչէ հայերէն, յուրախութիւն բոլորին (հունգարերէն թարգմանութիւնը կուտայ խիկոյն Գերպ. Եագուպինին)։ Ներսէս Արք. կ'ըսէ ի մէջ այլոց.–

«Հոգեւոր ցնծութեան եւ հրճուանքի բացառիկ տօն է այսօր Կեռլա – Հայաքաղաքին համար, ու կարծեմ՝ բոլոր Թրանսիլվանիոյ, եւ յատկապէս՝ այս շրջանի Հայոց համար, որոնց նախահայրերը Հայաստանէն գաղթելով, մեր հինաւուրց շքեղ մայրաքաղաք Անիէն, դժնէ պայմաններու տակ, դարեր առաջ ա՛յստեղ գտան սրտաբաց ասպնջականութիւն, եւ տեղական իշխանութիւններու համակրանքին արժանանալով, հիմնեցին այս շքնաղ քաղաքը, կանգնեցին այս շքեղ տաճարը, որուն հիմնարկէքին 250–ամեակը կը տօնենք այսօր հանդիսապէս։

«Ձեր մեծայարգ Նախնիները իրենց հետ բերին այստեղ քրիստոնեայ հաւատքը, զոր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն ժառանգած էին. բերին իրենց լեզուն, բարքերն ու հայրենի սովորոյթները, ոչ եւս հալածուած՝ անդուլ բանակներէ, ազատօրէն պաշտելու համար Ամենասուրբ Երրորդութիւնը, որուն նուիրուած է այս տաճարը, Սամոշ գետի ափունքին, գեղատեսիլ բլուրներով պաշարուած այս դաշտավայրին մէջ։

Քաղաքացիական հաւասար իրաւունքներով, Հայերը, ոչ այլեւս նժդեհ, դարերով մասնակցեցան զարգացման այս երկրի, իրենց երկրորդ հայրենիքի ընկերային, տնտեսական, մշակութային վերելքին, չահելով յաճախ իշխանական պատուանշաններ։

Աքանչելի առիթ մըն է այս հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը, միանգամայն ոգեկոչելու անցեալի հոյակապ իրագործումներն ու հերոսները։

Եւ ասոր համար, ջերմօրէն շնորհակալ եմ Գերապայծառ Կիորկի Եագուպինի Արքեպիսկոպոսին, որ Աստուծմէ ներշնչուած՝ որոշեց հանդիսապէս յիշատակել այդ բոլորը, եւ հրաւէր ուղղեց ինձ՝ դառնալու գլխաւոր դերակատար այս պատմական յոբելեանին։

Թող հնչէ դարձեալ մեր սքանչելի շարականը։

«Խորան սրբութեան կանգնեցաւ Սուրբ Եկեղեցի, եւ Քրիստոս թագաւորն ի սմա պատարագեալ. եկա՛յք, հաւատացեալք, երգեսցուք Քրիստոսի երգ նոր։

«Խնդա՛ եւ զուարճացի՛ր հարսնացեալդ յԱստուծոյ՝ Եկեղեցի... Լուսաւորեա՛, լուսաւորեա՛, կաթողիկէ Եկեղեցի, քանզի ի քեզ շող աստուածեղէն ի Հօրէն լուսոյ ծագեաց եւ լուսաւորեաց զմանկունս քո»։

Ու մինչ կ'ոգեկոչենք անցեալի յիշատակներ, նշանաւոր դէմքեր, անձնաւորութիւններ, եւ դէպքեր կամ իրագործումներ, վերարծարծենք մեր սրտերուն մէջ՝ հոգեկան վերանորոգումի, քրիստոնէական կեանքն աւելի սերտօրէն ապրելու ջերմ առաջադրանքը, լաւագոյնս ծառայելու համար մեր Եկեղեցիին, մեր Հայրենիքին, մեր քաղաքին, որպէսզի բոլորս միասին սատար կանգնինք նոր աւետարանացումի քարոզչութեան, մեր իսկ անձնական վկայութեամբ դառնանք նոր առաքեալներ, ծաղկեցնելու Ս. Եկեղեցին, Աստուծոյ ժողովուրդը, հոգեւորական, կրօնական, մշակութային, ընկերային եւ նիւթական մարզերու մէջ։ Ձիրաւ եր յարգել ու պատուել մեր նախնիքներու յիշատակը, եւ պարծիլ անոնցմով. պէտք ենք անոնց արժանաւո՛ր որդիներն ըլլալ, ժառանգորդներ՝ անոնց բարի համբաւին. պէտք է որ անոնց հոգիները պարծենան մեզմով, ձեզմով, իբրեւ հարազատ Հայեր, հաւատացեալ քրիստոնեաներ, իբրեւ Կեռլայի զարծօն ու պարկեշտ քաղաքացիներ, ուղէս Թրանսիլվանիոյ ձեր գաղութին կենսունակ անդամներ, արեւելքէն եկած ազնուական ժողովուրդի մը լուսաշող զաւակներ։

Ասոր համար է որ այսօր մեր աղօթքը կը բարձրացնենք երկինք, հայցելու Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի հզօր ու հայրական բարեխօսութիւնը, մեր շարականին մեղմօրօր բառերով.

«Առաջնորդ հաւատոյ եւ Լուսաւորիչ անձանց մերոց, Տէր Սուրբ Գրիգոր. ե՛կայք հաւատացեալք, ի ձեռն նորա հանցուք Աստուծոյ զոհութիւն։

«Մեծ խոստովանողն Քրիստոսի եւ զչարչարանս յանձն առող վասն մեր, Տէր Սուրբ Գրիգոր. եկա՛յք, հաւատացեալք, ի ձեռն նորա հանցուք Աստուծոյ զոհութիւն։

«Քահանայապետ Աստուծոյ եւ պատմող աստուածային օրինաց, Տէր Սուրբ Գրիգոր. եկա՛յք, աշակերտեալք, ընդ նմա երգեսցուք փառք ի բարձունս Աստուծոյ»։

«Գրիգոր, Սուրբ Քահանայապետ, որ զհաւատս ուսուցեր եւ զբանակս դիւաց հալածեցեր, մարդկան ուսուցեր քարոզել զԵրրորդութիւնն. արդ բարեխօսեա՛ առ Տէր վասն անձանց մերոց»։

Պատարագի աւարտին՝ երգչախումբը կը լսեցնէր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի նուիրուած, երկարաշունչ կրկնութիւններով օծուն աւանդական աղօթք մը (իրենք կ'անուանեն «Լիթանիա» Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի), որուն ամէն մէկ խնդրանքի աւարտին՝ ժողովուրդը կը պատասխանէր հունգարերէն, «Լո՛ւր, Տէր, եւ ողորմեա՛»։

Ու թափօրով կը վերադառնայինք բոլորս ժողովրդապետարան։

Ժողովրդապետարանի սրահներուն մէջ, գետնափոր երեք այլ մեծ սենեակներու մէջ, ժողովրդապետին կողմէ եղբայրական սիրոյ ճաշ կը տրուէր հեռուներէն եկած ուխտաւորներուն (270 հոգի)։ ըՍ–կիզբը առաւ ճաշը՝ աւանդական «անկաճօյուր»ով եւ աւարտ գտաւ հայկական «փաքլաւայ»ով։

Ներսէս Արք. ճաշի ընթացքին կ'իջնէր ներքեւ, մի առ մի ողջունելու սեղանակիցները, ջերմ բարեմաղթութիւններով, Եագուպինի Գերապայծառը խիկոյն հունգարերէնի եւ ռումաներէնի կը թարգմանէր Սրբազան Հօր խօսքերը։ Տասնամեայ փոքրիկ երախայ մը օրհնելով, Տէր – Ներսէսեան Արք.ը կը մաղթէր որ արժանանայ տօնելու եկեղեցիին 300–ամեակը (2048 թ.), ու կ'աւելցնէր՝ երանի՜ թէ ես ալ ներկայ ըլլայի այդ օրուան հանդէսին. մեծ ծիծաղով եւ ծափողջոյններով կը պատասխանէր ժողովուրդը։

Խօսք կ'առնէր Պուքրէշի գաղութէն ռումանահայ Պր. Վարուժան Բամպուքճեան, որ մաքուր հայերէնով, բոլորին կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնէր Ներսէս Արք.ին, սրտաբուխ խորհրդածութիւններով. յատկապէս կը մաղթէր որ Կեռլան արժանի դառնայ յաճախակի այնպիսի հայածէս արարողութեանց։ Հոն, Մարթայեան ազգանունով միակ հայախօս հայրիկը հպարտութեամբ ողջունեց Արքեպիսկոպոսը, յայտարարելով որ երկու տղաքները՝ անցեալ տարիներուն հետեւած են հայագիտութեան դասընթացքներու, Վենետիկի մէջ։

Նոյն երեկոյ իսկ, ռումանական հեռատեսիլէն սփռած էին արարողութենէն տեսարաններ եւ լուրեր։

Այդ օրն այցելեցինք նաեւ Կեռլայի փոքրիկ եկեղեցին, 25 տարիով աւելի հին, նուիրուած Ս. Կոյս Մարիամի Աւետման։ Կանգ առինք Կեռլայի նշանաւոր բանտին առջեւ ուր տառապած էր, 1948–1954 տարիներուն, մեր Ներսէս Արք. Տէր – Ներսէսեանի հայրիկը, Տէր Բարգէն Քահանան, հոգեւոր հովիւ Քոնսթանձա քաղաքի, որ վկայակից կ'ըլլար ապագայ ծիրանաւոր կարդինալ Թոտէայի չարչարանքներուն։

Բանտին կից կար հայկական գերեզմանատուն, բազմաթիւ կոթող յուշարձաններով. յուզումով կարդացինք հայկական ազգանուններ. Ֆոկոլեան, Գովրիկեան, եան...եան։ Բոլորին հոգիներու հանգստեան համար՝ սրտագին «Հոգւոց» մը դրուցեցինք, տխրութեամբ։

Այցելեցինք նաեւ Ֆրումօսաս հայագիւղը (հունգարերէն՝ Սեփվիզ). գիւղին ժողովրդապետն էր երբեմն նշանաւոր Հ. Մկրտիչ Վրդ. Պոտուրեանը, որուն հանդիպած է 1933–ին մեր Ներսէս Արք. Տէր – Ներսէսեանը։ Գիւղին միակ հայախօսն է Պետրոս Զաքարիաշը, 84–ամեայ, որուն տունն հիւրասիրուելու պատիւն ունեցանք. բազում հայերէն գրքեր ունէր – մանկութեան՝ Վիէննայի Մխիթարեաններու մօտ սորված էր մայրենի լեզուն։

Այդ առիթով, անցանք նաեւ Տումպրըվէն հայագիւղը, ուր քանի մը տարի առաջ վախճանած է մեծարգոյ Տխարեան Վարդապետը, եղերական մահով. գիւղաքաղաքը՝ հին անունով Պաչպալոֆ, այժմ կոչուած է Եղիսաբէթուպոլիս. Հայերու թիւն է հիմա 17. մէկը միայն ըլլալով հայ, ի հօրէ եւ ի մօրէ, վաթսունամեայ կին մը, հայկական դիմագիծով, որ միայն հունգարերէն կը խօսի։ Տումպրըվէնի մէջ, Մխիթար Աբբայի օրերէն գոյութիւն ունի Մխիթարեան Վանատուն, եկեղեցի, (Ս. Պետրոս – Պօղոս), դեռ կանգուն, ունեցած է նաեւ դպրոց։ Գիւղի միւս եկեղեցին նուիրուած է Սրբուհի Եղիսաբէթի. մեծ տօնակատարութեան օրն է վերափոխումը, երբ հարեւան գիւղերէն եկող ուխտաւորներով կը լեցուի մեծ եկեղեցին։ Այժմ մնացած այրի, պահակ կնոջ նման։

Փառաշուք պատարագէն ետք, տխուր տպաւորութիւններով վերադարձանք Ալպա – Եուլիա, ուրկէ մեկնած էինք առաւօտուն։

Կեռլա Տումպրըվէն, Կիորկեն, Ֆրումօսաս, մնացէ՛ք բարի, ձեր հունգարախօս սակաւաթիւ հայորդիներով։ Ծագումով հայ, ազգասէր – հայախօս ու խանդավառ վարդապետներու կարիք ունի Թրանսիլվանիոյ հայ կաթողիկէ համայնքը այսօր։ Թող Տէրը յարուցանէ անձնուէր հովիւներ։

ՌՈՒՍՏԱՒՈՐ ԱՑՑԵԼՈՒ

«ԿԵՌԼԱ» ՔԱՂԱՔԻ ԱՆՑԵԱԼԸ

Կեռլա, հունգարերէն՝ Սամոշ–ույվար, Թրանսիլվանիոյ «պառօք» ոճով կառուցուած ամենագեղեցիկ քաղաքն է, որ փռուած է Սամոշ գետի դաշտավայրին շրջապատուած՝ դալար բլուրներով, զարդատուփի մէջ թաքնուած մարգարիտի մը նման։

Կեռլա անունը հաւանաբար սլաւոնական ծագում ունի։

ԺԳ. դարուն, Կեռլա կը պատկանէր Բալվանեոշ ամրոցի տիրոջը եւ շատ կարեւոր պաշտպանողական ու մաքսային դեր կը կատարէր։ Սակայն, յետագային, յաճախ պատերազմներու թատերաբեմ դարձաւ ու աւերուեցաւ։

1410 թուականին՝ արդէն այդտեղ էր տեղական զօրավարի նստավայրը։

1540–ին սկսաւ դարձեալ վերաշինուիլ եւ ստացաւ «Ույվար» անունը։ Այդ թուականներուն՝ հոն կը պահպանուէին թագաւորական գանձերը։ Տէր Կիորկի քահանան, սկսելով հիմքերէն, մեծ աշխատանքով եւ ոչ նուազ ծախքերով, վերակառուցեց Բալվանեոշ ամրոցը, բարձրացնելով հզօր ու գեղատեսիլ պարիսպներ, դիմադրելու համար Հունգարիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ թշնամիներուն։

1672 թուականին, Թրանսիլվանիա ժամանող Հայերը հոն բնակելու արտօնութիւն ստացան Միհայ Ա. Ապաֆի իշխանէն։ Հայ գաղթականներուն ընդունեցաւ այնպիսի երկիր մը, որ Լեհաստանի դէմ մղած պատերազմի հետեւանքով (Ռակոցի Գէորգի Գ.ի օրով), շատ ծանր վիճակի մէջ կը գտնուէր բայց չնայած այդ հանգամանքներուն, Ապաֆի Միհայ Ա.ը ընդունելով Հայերը Թրանսիլվանիա, կը փափաքէր նոր ընթացք տալ երկրի տնտեսական զարգացման։ Գաղթականներու մեծ մասը ապաստանարան գտաւ Գէորգի – սէնթ – Միկլոշ եւ Չիկ – Սեպվիզ. բայց Ֆէյֆալու, Գէորկէն, Պետելէն, Բատոշ եւ Վիցէն քաղաքները նոյնպէս ընդունեցան մեծ թիւով հայ ընտանիքներ։ Իսկ Բեստրեց բնակող Հայերը, 1696–97 թուականներուն բաժնուելով սաքսոններէն, Լիպոտ Ա. թագաւորէն հնարաւորութիւն ստացան, 12.000 փորինտ վճարելով, Կեռլայի մէջ հողատարածք գնելու եւ քաղաք հիմնելու։

1712 թուականի դիւանական գրութիւններէն կը տեղեկանանք որ 90–100 հայ ընտանիքներ, ռազմական խորհուրդի կողմէ նշուած վայրերու մէջ տուներ կը կառուցանեն։

1716 թուականին, տարբեր աղբիւրներէ կը տեղեկանանք արդէն հայապատկան 111 հողամասերու մասին։ Նոյն աղբիւրներու մէջ կը յիշատակուին նաեւ հայ վաճառականներու անուններ, ինչպէս, Պլաչինտար, Կորովէ, Սրեուշ, Յակոբ, Թորոս, Գերգէյ, Նիկոլա, Անդրէաս, Շիմոն, Միկլոշ, Եանոշ, Դանիէլ, Պալ, Լուկաչ, Բոգդան, Մորդիկ, Մարտոն, Կորբուլ, Կիրակոս, Քրիստոս,

Դրագոման, Ջերչել, Իժակ, Նիկոլա, եւլն...:

1727 Թուականին, արդէն արձանագրըւած էին 193 բնակուած եւ վեց անբնակ տուն:

1728 Թուականի Ապրիլ 17-ին, Նագխսեբենի մէջ կայացած ազգային համաժողովին հրատարակուեցաւ Կարոլոս Զ. կայսրի որոշումը, որու համաձայն, ըստ Մինաս Տէ Բառնիուի խնդրանքին, Կեռլայի հայ բնակիչներուն կը տրուէին հետեւեալ իրաւունքները. —

ա) Այնուհետեւ քաղաքը կը վերանուանուի՝ Արմէնոպոլիս,

բ) կայսրութեան պատկանող հողատարածքը անվճար կը յատկացուի քաղաքին,

գ) Քաղաքը բնակութիւն հաստատել փափաքող Հայերու համար՝ պատասխանատուութիւնը կը դրուի քաղաքային խորհուրդին վրայ,

դ) Քաղաքը կը վայելէ Թրանսիլվանիոյ իշխանութեան եւ կայսրութեան ռազմային գլխաւոր հրամանատարութեան պաշտպանութիւն,

ե) Քաղաքին կը տրուի առեւտրական որոշ արտօնութիւններ.

1. ամէն հայ ընտանիք պարտաւոր է վճարել տարեկան 10 Ֆորինտ հարկ,

2. քաղաքը կ՚ազատի բանակային զօրամասերը տեղաւորելու պարտականութենէն,

3. քաղաքը չի կրնար պատկանիլ ոեւէ առանձին ազնուականի,

4. Քաղաքին կ՚արտօնուի կառուցանել հայ կաթողիկէ եկեղեցի:

1736 Թուականին, Կեռլացիները 100 հազար Ֆորինտ վճարելով, որպէս 90 տարուան դրաւական, տէր կը դառնան քաղաքին մերձակայ Կանդիա աւանին: 1828 Թուականին, Մարիա — Թերեզա կայսրուհին կը վաւերացնէ այդ պարագան, եւ Յովսէփ Բ. կայսրը Արմէնոպոլիսին կը շնորհէ կայսերական ազատ քաղաքի պատուական կոչումը:

Ինչպէս ըսինք վերեւ, Արմէնոպոլիսը Թրանսիլվանիոյ վաղուց նախագծուած «պառօք» ոճի միակ քաղաքն է, որու հիմնաքարը դրաւ, 1700 Թուականին, Օքսենտիոս Վերզարիուս Արք.ը, համաձայն՝ Հռոմէն հրաւիրուած Ալեքսա ճարտարապետի նախագիծին:

1723 Թուականին, կը կառուցուի, Սողոմոն եւ Աստուածատուր Շիմայեանի ծախքով, Ս. Աստուածամօր Աւետման նուիրուած անդրանիկ փոքր եկեղեցին (կոչուած նաեւ՝ Սողոմոնի տաճար), շուրջ 200 հոգինոց:

1748 Թուականին, կը հիմնադրուի Կեռլայի հայ կաթողիկէ մեծ եկեղեցին, քաղաքի գլխաւոր հրապարակին վրայ, նուիրուած Ամենասուրբ Երրորդութեան, ընդ պաշտպանութեամբ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայրապետի. եկեղեցին շուրջ 2.000 հոգի կրնայ պարունակել, ոտքի:

Կեռլա քաղաքը մեծ դեր խաղացած է, իր հիմնարկութենէն ի վեր, Թրանսիլվանիոյ մշակութային կեանքին մէջ: Անոր հայ բնակիչները յաջողեցան դարերով պահպանել հայ ազգային մշակոյթի առանձնայատկութիւնները, խմբուելով իրենց եկեղեցւոյ շուրջ, հիմնելով դպրոցներ, որբանոցներ, տպարան, գրելով ու թարգմանելով գիրքեր Հայոց ու մեր գաղթօճախներու պատմութեան մասին:

Սակայն Մայր Հայրենիքի հեռաւորութիւնը, անմիջական կապի անկարելիութիւնը, հաղորդակցութեան միջոցներու անգոյութիւնը՝ անցեալ դարերուն, հասցուց այն պահուն, որ հիմնադիրներու եւ Անիէն գաղթող նախնիներու ժառանգները ձուլուեցան Հունգարացիներու մէջ, կորսնցնելով նոյնիսկ մայրենի լեզուն: Այսօր, ժամանակակից Հունգարահայերը հայերէն կ՚արտասանեն միայն պատարագի ժամանակ, Աստծոյ ուղղուած երգերով ու շարականներով:

ԻՐԱԶԵԿ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՐԻՓԼԷՔՍ» ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹԸ ԻՐ ԱԿՆԱՐԿԸ ԿԸ ՍԵՒԵՌԷ ԳԱՆՏԻԼԼԻԻ ՎՐԱՅ

ՀԻԱՆԱԼԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ԳԱՆՏԻԼԼԻԻ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ

«Թրիփլէքս» պարբերաթերթը, որ ընդհանրապէս ճարտարապետական ու տան յարդարանքներու նիւթերուն նուիրուած ազդին հրատարակութիւն մըն է, իր վերջին թիւին որպէս առաջին նիւթ՝ ընտրած է Իսթանպուլի գեղատեսիլ Գանտիլլիի Թաղամասը, իր պատմութեամբ ու իր այսօրուան կառոյցներով: Եւ այսօրուան կառոյցներուն մէջ նշանակելի կը դառնայ Գանտիլլիի Երկոտասան Առաքելոց Եկեղեցին, որուն լուսանկարներն ալ հրատարակուած են: Պէտք է ըսել որ վերջին տարիներու ընթացքին մեր այս սիրուն ու պատմական եկեղեցիին մասին երբեք այսքան գեղեցիկ լուսանկարներ հրատարակուած չէին: Շնորհաւորելի է պարբերաթերթին լուսանկարիչը, որ Գանտիլլիի այնքան գեղեցիկ համայնապատկերին մէջ ճաշակով տեղ տուած է նաեւ Հայոց Եկեղեցիէն վերցուած պատկերներու: Յօդուածին մէջ նախ կը բացատրուին թէ ինչո՞ւ այս Թաղամասը կոչուած է Գանտիլլի: Ան իր անունը կ՚առնէ փարոսէ մը, որ առենօք կը գտնուէր Գանտիլլիի դիմաց, ծովուն վրայ: Այսօր Գանտիլլին կը դիմադրէ ժամանակին դէմ, որպէսզի չկորսնցնէ իր անցեալը: Ուրիշ վարկածի մը համաձայն ալ Գանտիլլի Թաղամասը իր անունը առած է «Գան Տիլլ», այսինքն արեան հրուանդան բացատրութենէն, քանի որ Գանտիլլիի Թաղամասը ծովու վրայ ունէր հրուանդան մը, ուրկէ առենօք ինքզինք ծով նետելով անձնասպան եղած է սուլթանին մարդոց մէ մէկը: Պատմաբան Ինճիճեան է, որ առաջ կը քշէ այս վարկածը եւ կ՚ըսէ թէ այդ օրէն սկսեալ Թաղամասը կոչուած է «Գան Տիլլ»:

Յօդուածին մէջ ապա, զանազան կառոյցներու կարգին կը խօսուին Գանտիլլիի Հայոց Եկեղեցիին մասին: Առենօք մեծ թիւով Յոյներ եւ Հայեր կը բնակէին Գանտիլլիի մէջ եւ ասոնց միջեւ կը գտնուէին անձեր, որոնք բարձր պաշտօններ կը վարէին Օսմանեան պետութեան վարչական կարգերուն վրայ:

Յօդուածին մէջ Գանտիլլիի Եկեղեցւոյ մասին ծանօթութիւններ կ՚արտատպուին Սարգիս դպիր Սարաֆ Յովհաննէսեանի կողմէ 1800-ին գրուած գիրքէ մը՝ «Մայրաքաղաք Իսթանպուլի պատմութիւնը» խորագրեալ, ուր մանրամասն կերպով կը նկարագրուի նաեւ Գանտիլլի Թաղամասը: Իսթանպուլի պատմական հրդեհէն այս Թաղամասն ալ վնասուած է, բազմաթիւ պատմական ապարանքներ հրոյ ճարակ դարձած են:

Ս. Երկոտասան Առաքելոց Եկեղեցին կառուցուած է 1846-ին եւ այսօր կանգուն կը մնայ Յունաց Եկեղեցւոյ կողքին: Յօդուածագիրը կը խօսի Գանտիլլիի նշանաւոր եւ գեղեցիկ ծովեզերեայ ապարանքներուն մասին, բացատրութիւններ կուտայ անոնց ներքին յարդարանքին եւ կառոյցին մասին: Ասոնց կարգին, օրինակ կը նշէ Կարապետ Պալեան ճարտարապետի կողմէ կառուցուած «Իսմայիլ Փաշա» ապարանքը, «Ապուտ Էֆէնտի» ապարանքը, երկուքն ալ կառուցուած 1853-ին: Ասոնցմէ առաջինը ամբողջովին հրկիզուած է եւ անոր տեղ հիմա բազմայարկանի շէնք մը կառուցուած է:

Վերջաւորութեան, յօդուածագիրը կը նշէ, որ Գանտիլլիի Թաղամասը, իր ապարանքներով, իր հին ծովեզերեայ պալատներով, այգիներով եւ պատմական միւս կառոյցներով մէկն է մեր այն հազուագիւտ Թաղամասերէն, որոնք կրցած են անցեալը փոխադրել մինչեւ մեր օրերը, որոնք կրցած են պահպանել իրենց հիւսկէնները եւ չեն կորսնցուցած իրենց անցեալի մթնոլորտը:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՍԻՐՈՒՆ ԵՐԷՑԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան կեդրոնի «Պօյաճեան» սրահին մէջ, Յունիս 5-ին, տեղի ունեցած է Սիրուն Երէցեանի նկարչական անհատական ցուցահանդէսը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Կեդրոնին կողմէ խօսք առնելով Յակոբ Պօղոսեան անդրադարձած է նկարչուհիին արուեստէն, վեր առնելով անոր խիզախութիւնը: Նկարչութեան ուսուցչուհի Գարոլայն Թիւֆէնքճեան, վերլուծելով Սիրուն Երէցեանի արուեստը, նշած է թէ նկարչուհին իր ներաշխարհին մէջ կը կրէ մշակութային երեք ժառանգութիւններ՝ հայկականը, ճրպանականը եւ ամերիկեանը: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է արուեստագիտուհին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ «ՀԱՅ ԿՂԵՐԱԿԱՆԸ ԻԲՐԵՒ ՊԱՏՄԻՉ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 10-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայ կղերականը իբրեւ պատմիչ» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարած է Ռազմիկ Քհնյ. Խաչատուրեան: Դասախօսը՝ Կարօ Մոմճեան, նշած է թէ Հայ եկեղեցին իր հմուտ կղերականներուն միջոցով կրցած է դարեր շարունակ ժողովուրդի յիշողութեան հիմնական առարկան հանդիսացող պատմութիւնը փոխանցել ժողովուրդին, մինչեւ որ նոր ժամանակաշրջաններուն այդ բանը իբրեւ հետազօտութեան առարկայ անցած է համալսարանական մասնագէտներու ձեռքը: Դասախօսը անդրադարձած է հայ պատմագրութեան եւ անոր կարեւոր դէմքերուն: Դպրաց դասը հանդէս եկած է շարականներու մեկնաբանութեամբ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ — ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԲԱՐԸ

□

Խսիր մը փռուած էր, երկու կտորէ, մէկը ծուէն ծուէն, կողերը կերեր ծակծկեր էին, միւսն ալ այնքան աղտոտած փտած, որ աղբանոցի մէջ չեն թափեր. գայն եւս ոտքերուն ներքեւը պարզեր, կաշէ մաշտ փոքր մ՚ալ իր չորերու վրայ փաթթելով բարձ ըրեր, եւ արտի կերակուրի հին մէջարը վերմակ ըրեր ու իր մերկութիւնը ծածկեր էր իր ջուալներէն: Գաւառները այցելող, մանաւանդ Մշոյ կողմերը, տեսեր են գիւղացւոց տնակն ու բնակը: Սարգիսը այժմ աղքատ դասակարգին կը պատկանէր, իր տունը տուն չէր, խրճիթ մ՚էր, որուն երկու մասի մէկը Թոնրատունն է, ուր մուխի եւ ծուխի մէջ օրն ի բուն աշխատի խեղճ կնիկը, ալիւր, Թափէ, հաց կողէ, հաց պատրաստէ, եթէ ունենայ, իւր երախայից, երկանք աղայ, եւ կարկատէ հին ու մին շորերն ամերուն: Տան երկրորդ մասը ախոռ է, ուր գէշերներ կապեն տաւարները, իրենք տաւարներուն հետ, տաւարներն ալ իրենց հետ: Շէնքը հողապատ է ամէն կողմէ, պատերը խիստ ցած, առաստաղը խոնաւ, եւ սիւներու մէջ կորած, մխոտ, մրոտ գերանները գրկած են տանը ծածքը այս խեղճերուն. դրանդիք ցած են, փոքրիկ տախտակեայ դուռ մը կը փակէ տան անցքը, առանց փակ ու բանալիի. այս է իրենց զարդը, այս է իրենց տարոը:

Սարգիսը կը մռմռար, ու մռմռուքի կոխ մ՚ունէր սրտին մէջ. կը Թուէր թէ բան մը կը վճռէր, ու կը մերժէր, կ՚ոռոչէր եւ անմիջապէս կը զղջար: Խենթի պէս բան մը մտքէն կ՚անցնէր, կը մտածէր Ստամպօլ երթալ, եւ իրաւ, խենթ պէ՛տք է լինէր մարդ մը, որ այն ատեն ուզէր Ստամպօլ գնալ:

Սարգսին հայրը՝ լուսահոգի Մկրտիչը գեղին երեւելիներէն մէկն եղած էր ժամանակին, մալի եւ գութանի տէր, սեղանի, օճախի տէր, վերջապէս նահապետական տուն մը: Գեղի համբան էր:

Մկրտիչը գիւղապետութեան պաշտօնին ալ հասած էր, եւ Մելիք Մկրտիչ կ՚ըսուէր, եւ այդ առենները իւր Սարգիսը տասնութ տարեկան հասակին մէջ մտած էր, տարիք մը որ ամուսնութիւնը հարկ կ՚ընէ այն ատենի երկրասարդաց. ուստի Մկրտիչը նշանեց Սարգսին եւ առօք փառօք, ջուխթակ զուռնաքով պսակեց զնա իր գիւղի համբաներէն միոյն համեստ աղջկան հետ: Հարսի տէր էր Մկրտիչը եւ Թոռներ ալ տեսաւ:

Եօթն տարի անցեր էր այդ օրերէն. ինչպէս եղաւ, ինչպէս չեղաւ, Աստուած գիտէ, Մելիք Մկրտիչը իւր մալ ու միւլք կորուցեր էր, աղքատցեր, տուն ու տեղն պարտատիրոջ տուեր եւ եկեր մտեր էր այս խրճիթը, ուր Սարգիս իր երազով կ՚այրէր ու չէր վառուէր:

Տան օր առաջ մեր տանուտէր Մկրտիչը մեռեր էր: Կտակ չունէր, ի՛նչ ունէր որ կտակէր, հոգեվարքի ատեն Սարգսի ձեռքն բռներ եւ հազիւ հասկնալի ըսեր էր. «Եօթըն հարիւր ղրշ. մնաց պարտքս, գիտես որո՛ւն է, թ՚ղդիս, աշխատէ տաս այդ պարտքն ալ, որ պահանջատէրք չնզովեն գերեզմանս»... եւ աչկունքն փակեր էր, յաւիտեան գոցելու: Սարգիս Թաղեր էր իւր հայրը, բայց պահեր էր նորա յիշատակը, որ նորա տուրբուտապի կտակը: Իւր պարտքն էր:

Սարգիս կը մտածէր: Առաւօտ կիւրակի է, իւր ազգ ու ազինք կուգան զինք մխիթարել, պարտատէրերն ալ անդուլ են, պիտի գան պարտքը պահանջել, եւ իւր մարդոց առջեւ, ու հօր մահուան յիշատակին առջեւ զինք խայտառակ ընեն: Անոր անտանելի բան է այս:

Չէ, կ՚ըսէ նա, պէտք է երթամ, եւ Ստամպօլ երթամ. հեռու, ծովէ անդին, կամ մեռնիմ, կամ պարտքս առնեմ դառնամ:

Վեր ելաւ, վճռեր էր վերջապէս. կամացուկ մօտեցաւ կնոջ շորերուն, բան մը կը փնտռէր, գտաւ վեց զուրուշ արծաթ դրամ, կնոջ հարսնական զարդերէ մնացած, առաւ, ծրարեց գօտիին մէջ, մընացեալ շորերն հագաւ, եւ չարոխն (տրեխ) ոտք ձգելով՝ խաչ հանեց, դէկաւ անո՛ւշ համբուրեց երկու երախաներն, գագշտելով դուռը գոցեց, եւ դուրս Թռաւ:

Լմնցած էր: Ղուրպաթ կ՚երթար:

Ամպամած էր օրը, գիշեր քիչ անձրեւ կաթկթեր էր, գետինը Թաց էր, աստղ մ՚իսկ չէր երեւար, դեռ շատ կար մինչ աղօթարան, վեր իջեց, վար իջեց, Ջուխթակ աստղերը տեսաւ, Ստամպօլայ ճամբու աստղերն են, բաւ մէկ մ՚ալ աչկունքը դարձուց դէպ ի տնակը, դէպ ի կրակը, եւ ձեռքը ծոց դնելով, Ջուխթ մ՚արցունքի կաթիլ ալ մինչեւ սիրտը գլորելով, մթութեան մէջ անյայտացաւ.... :

Անցեր էր վեց ամիս այն օրերէն, յորս Սարգիս Թողեր էր իւր տունն ու տեղը. կէսօր մը զարնան կանանչ օրերուն, յանկարծ գիւղին ալեւոր ժամկոչը ինկած իւր ճոկանի վրայ՝ ուշիկ ուշիկ ներս կը մըտնէր Սարգսի խոպան տնկէն ի ներս՝ ձեռք ունենալով սեւցած եւ աղտոտ թղթի մը կտոր, ղարիպի փուսուլան: Մայրամը՝ Սարգսի անբախտ ամուսինը արդէն տան անկիւնէն նշմարեր էր Թուղթն եւ ժամկոչն, եւ որովհետեւ հազուադէպ բան էր ժամկոչ ծերունի իրենց տուն մտնելը, Մայրամի սրտին մէջ բան մը Թրթռար, բան մը անցնէր դառնար, կարծես բնազդ մը կ՚ունենար, թէ ղարիպէն խապար մը պիտի առնու:

Բարի լո՛յս — ըսաւ ժամկոչը, աչքդ լո՛յս, քու ղարիպէն խապար եմ բերի, էս Թուղթը Սարգսից է եկեր ի Ստամպօլայ, աէրտէրը տուեց որ բերեմ կարդամ քեզի, եւ սկսաւ բանալ տոմսակը:

Մեր ալեւոր Խաչօն կարդալ ալ գիտէր, եւ ա՛յնքան կարդալ որ հաւատովը բերան կ՚ըսէր իրկուն առտուն Ս. Սարգսի պատկերի առջեւ. Խաչօն ժամկոչ չէր, կէս տէրտէրու էր:

Քանի անգամ սերտելով, ո՛վ գիտէ քանի անգամ հազալով, վերջապէս կարդաց հետեւեալ խօսքերը, որք Ստամպօլայ գրի մէջն էին, Ստամպօլայ միւրաքէպով գրուեր էին:

Ցխտուսի Քրիստոսի ծառայ Մկրոյի Սարգսից շատ սիրով ու կարօտով բարեւ, իր կողակից Մայրամին, ի Մշու դաշտ...

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

անոր հակազդեցութիւնը այս ճանաչման առթիւ եւ Ֆրանսայի սպառնացող մրցակցութիւնները:

«1825 _ 1921, ի՞նչ բանի մասին կը խօսուի» խորագրուած գրութիւն մը կ'անդրադառնայ հայկ. հարցին: Կը պարզէ, մասամբ միայն, Թրքական տեսակէտը: Երբ, կ'ըսէ, բազմազեղ Օսմանեան կայսրութիւնը կը կրէր Ռուսաստանի յառաջխաղացումը, Հայերը, մեծամասնութիւն Վանի շուրջ, «հայկ. ներկայ հողամասերուն վրայ» (ընդգծումը մեր կողմէ) եւ ներկայ այլուր (160 հազար Պոլիս) երեւցան որպէս սպառնալիք մը (որովհետեւ քրիստոնեայ եւ ընդունակ հրապուրուելու Ռուսաստանէն) եւ քաւութեան դիւրին նոխազ մը: 1895 _ 1896, 300 հազար Հայեր ջարդուեցան Սուլթան Համիտի հրահանգով եւ 100 հազար փախան: 1909ին, մինչ մահամերձ կայսրութիւնը այլեւս կը կառավարուէր «երիտ Թուրք» բուռն ազգայնականներու կողմէ, 25-էն 30 հազար կը սպաննուին Ատանա: Համաշխարհային Ա. պատերազմին, մինչ քանի մը հազար Հայեր կը միանային ռուսական թշնամի զօրքերուն, Թրքական իշխանութիւնները որոշեցին պարպել երկրին արեւելեան մասը հայկական որեւէ ներկայութենէ: 1915 Յունուարի վիրաւորական առաջին միջոցներէն եւ զանգուածային գնդակահարումներէն ետք, ընդհանուր տեղահանութիւնը սկսաւ 1915-ի գարունէն մինչեւ 1916: Պաշտօնապէս, հարցը Հայերը տեղափոխել էր, բայց առանց ընդունման որեւէ կառոյցի, հետիոտն, անապատէն եւ զանոնք յանձնելով քիւրտ հրոսակներու: Թրքական աղբիւրներու համաձայն 1·3 միլիոնի վրայ 800·000 հազար ջարդուած են («Յառաջ», առաջին անգամն է որ նման թիւ մը կը տրուի Թրքական աղբիւրէ), հայկական աղբիւրները 1·5-էն 2·1 միլիոնի մասին կը խօսին: Երկու պարագային ալ գնահատումը 2/3-ի է: Վերապրողները (600·000-էն 800·000) փախան: Ժառանգութիւն մը որ կը վկայէ՝ Ք. Ա. 7-րդ դարէն ներկայութիւն մը սպառնալիքի տակ էր: Հուսկ, 150 հազար Հայեր տարագրուեցան լքել Կիլիկիան, երբ Ֆրանսան հրաժարեցաւ այդ հողամասերէն 1921-ին: Այսօր կ'ըսուի թէ 50-էն 60 հազար Հայ կը մնայ Թուրքիա:

Պէտք է ընդունիլ թէ հարցը ներկայացուած է որոշ առարկայութեամբ:

Ապա կը խօսուի Ֆրանսական զանազան ձեռնարկութիւններու ներդրումներէն Թուրքիա՝ Ռընօ, Տանոն, Գառըֆուր, Վալէօ, Սեթելեմ, եւայլն, եւայլն, հուսկ՝ զինամթերք:

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին:

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մանկապարտէզը մինչեւ Պաքալօրէայի դասարան:

Կ'ուսուցուի Հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ-ֆու:

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. —

ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ

01 – 39 – 83 – 71 – 19

ժամը 20-էն յետոյ:

կամ՝

ՆԱՋԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ

01 – 45 – 84 – 57 – 18

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ընտրանք

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

1954 ———— 1998
44ème ANNIVERSAIRE
1954 ———— 1998

PÈLERINAGE ST-GRÉGOIRE à TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 20 Septembre

Sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours
de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes
Sous la présidence de
Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap
et Mgr DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— 10 h 30 : Une Messe sera célébrée par *Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN*
La messe sera chantée par la Chorale *Sourp KRIKOR LOUSSAVORITCH de Beaumont*

— 13 h : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des insrits seront mis à la disposition pour des personnes que ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Les personnes qui se rendront par leur propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué

Départ à 7 heures précises

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

— *Marseille* : 04. 91 77. 84. 70;
— *Beaumont* : 04. 91. 93. 13. 50;
— *Saint-Antoine* : 04. 91 65 56. 75;
— *Toulon-Abri's Club* : 04. 94. 27. 10. 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP — 04. 92. 51. 71. 80 (h. de repas) & 04. 92. 51. 00. 87.

Prix du trajet de Marseille
Aller-retour seul —100 F.;
Repas seul — 120 F.;
Aller-retour et repas compris — 220 F.

L'ASSOCIATION
SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise
avec la collaboration
de **Nouvelles Frontières**
UN
Voyage à VENISE
du 5 au 8 novembre
(4 jours — 3 nuits)

PROGRAMME:
— Visite de la ville de Venise;
— Visite des Iles de Murano-Burano;
— Visite de l'Ile St-Lazare et du Monastère des Pères Mekhitaristes.

Aller et retour en avion —
Logement en hôtel au centre ville, avec demi-pension.

Prix : 2.650 F au départ de Paris

Renseignement et réservations :

01 40 51 11 90 (Eparchie);
01 44 59 23 50 (Paroisse).

CROIX BLEUE

Fête Champêtre

A LA COLONIE DE BELLEFONTAINE
Le Dimanche 9 Août
toute la journée.

INSCRIPTIONS
pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
Langue — Culture — Civilisation
et
Le Programme Français
de l'Education Nationale

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1998-1999-Ի
ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 22
MERCREDI
22 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.424 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNÉE — N° 19.424

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱԽԱՏՈՐՄԸ, Յուլիս 17ին, Թրքիոյ նաւահանգիստին մէջ տեղ դարձած է, 1997 Սեպտեմբերին գնուած ականախոյզ հինգ նաւերէն մէկուն: 508 թոննոց նաւերուն Թուրք անձնակազմերը պիտի պատրաստուին Ֆրանսայի մէջ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ, որ ծնունդ առաւ Յուլիս 17–ին Հռոմի մէջ (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 21), արդէն իսկ բուռն քննադատութիւններու առիթ կուտայ: Եթէ ստորագրող երկիրները գոհ են, ոչ – կառավարական կազմակերպութիւնները (Օ–էն–ժէ) շատ անբաւարար կը նկատեն պատրաստուած բնագիրը եւ պայքարի կ'անցնին ամրապնդելու համար նախատեսուած պարտադրանքները: Նոյն հարցին առթիւ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարար՝ Հ. Վետրին հարցազրոյցով մը «Մոնտ»ին (Յուլիս 21) կ'ըսէ թէ կ'ուզէ որ այլ Պետութիւններ միանան 120 ստորագրողներուն: Լրագրողին հարցումներէն մէկն է. – «Կարելի է զարմանալ որ նոյն դաշինքի մը մէջ, կանոն մը հաստատուի եւ կարելիութիւն տրուի խուսափելու այդ կանոնէն», ու նախարարը կ'ըսէ թէ բազմաթիւ դաշնագրերու պարագան է, ամէն կանոն բացառութիւններ կ'ընդգրկէ: «Առանց սահմանի բժիշկ»ներուն մօտ ալ այն զգացումը կը տիրէ որ պատմական առիթ մը կորսուած է:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ Թալիպանները երկրէն արտաքսեցին մարդասիրական, միջազգային կազմակերպութիւնները, որոնք բոյկոտեցան մեկնիլ Յուլիս 20–ին իսկ: Արդէն, ՄԱԿ–ի երկու տեղացի գործակալներ սպաննուած են:

ՓԱՓՈՒԱԶԻ – ՆՈՐ – ԿԻՆԷԱՅԻ յորձանքի զոհերու առաջին պաշտօնական հաշուեկշիռ մը տրուեցաւ Յուլիս 20–ին, բստ որուն մեռեալներու թիւը 1200 է, բայց 6000 հոգի անհետացած են: Ֆրանսա 600 հազար ֆրանքի օժանդակութիւն մը կատարեց:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ «պատերազմական ոճրագործ» որակած է Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային Հանրապետութեան նախագահը՝ Սլոպոտան Միլոսեւիչ եւ դիմած է Սպիտակ Տան որպէսզի ան Լահէի միջազգային պատժական դատարան քաշուի, բանաձեւը միաձայնութեամբ քուէարկուած է. հոն կ'ըսուի որ Միլոսեւիչ «լրջած եւ շահագործած է սերբ բնակչութեան ծայրայեղ ազգայնամոլութիւնը»:

ԱԼՊԱՆԻԱ կը սպառնայ միջամտել Քոսովոյի մէջ եւ Պելկրատի հետ մթնոլորտը քիչ մըն ալ աւելի լարուած է: Թիրանա եւ Պելկրատ զիրար կ'ամբաստանեն որպէս իրենց ինքնիշխանութիւն բռնաբարող: Պելկրատ ալ կ'ուզէ որ անպարկօ մը դրուի Ալպանիոյ զէնքերու ներածման վրայ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Աստ Փարիզէն ետք, այցելութիւն մըն ալ պիտի կատարէ Պէյրութ, Գոնէ այդպէս ըսած է լրագրողի մը, որ Փարիզի մէջ, հարց տուած է իրեն թէ՝ այս տարի Լիբանան կ'այցելէ՞: Նման այցելութիւն մը քաղաքական նշանակութիւն կ'ունենայ, այն իմաստով որ ցայտուն հաստատումը կ'ըլլայ Լիբանանի «անկախութեան» Սուրիոյ նկատմամբ:

ԷՐԻՔ ԹԱԲԱՐԼԻի մարմինը յայտնաբերուեցաւ Իրլանտայի բաց եւ Յուլիս 20–ին, շրջանին Ուաթըրֆորտ հիւանդանոցին մէջ իր մտերիմ բարեկամը հաստատեց որ էրիք Թապարլին էր: Մեծ նաւաստին, ծովու մեծ սիրահարը նաւէն ինկած էր Յունիս 12–էն 13–ի լուսնալիք գիշերը: Մարմինը պիտի դիակիզուի տեղւոյն վրայ եւ աճիւնները Ֆրանսա բերուին:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Հիւսէյն Թագաւորին Ֆրանսա այցելութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 21–էն 23, յետաձգուեցաւ գնոր տնօրինութիւն, Թագաւորը ներկայիս Միացեալ – Նահանգներ հիւանդանոց մըն է ուր բժշկական յաւելեալ քննութիւններու կ'ենթարկուի:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Համաշխարհային Բաժակի կէս աւարտականին (Ֆրանսա – Խրուաթիա) գնդակը աճուրդով ծախուեցաւ 250.000 ֆրանքի: Գումարը յանձնուեցաւ, ինչպէս նախատեսուած էր «Առանց սահմանի Թղթակիցներուն»:

ԿԻՐԳԻԶՍՏԱՆԻ նախագահին տղան՝ Այտար Ակայեւ 23 տարեկան ամուսնացած է, Յուլիս 19–ին, Ղազախստանի նախագահին աղջկան՝ Ալիա Նազարբայեւեւ, 18 տարեկան: Երկուքն ալ կ'ուսանին Միացեալ – Նահանգներ: Շատ պատեհ կը գտնուի այս ամուսնութիւնը, Ղազախստան կազի եւ քարիւղի կարեւոր պահեստներ ունի, իսկ Կիրգիզստան աղատան առեւտուրի ջատագով մըն է եւ նախկին Խորհրդային Միութեան միակ Հանրապետութիւնն է որ ընդունուած է Առեւտուրի Միջազգային Կազմակերպութեան մէջ:

ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Հիւրրիյէթ» Շաբաթ օրուան (Յուլիս 18) թիւով առաջին էջին վրայ հսկայ խորագրով մը՝ «Լօզանի երկրորդ յաղթանակը» կը տեղեկացնէր որ զուիցերական իշխանութիւններ – Լօզանի քաղաքապետարանը եւ Վօ–ի քանթոնի կառավարութիւնը – «մխացեալ ժողովէ մը ետք չեղեալ համարած են նախապէս տրուած որոշումը, ըստ որուն կ'արգիլուէր Թուրքերուն որ Լօզանի դաշնագրին տարեդարձը տօնեն հոն ուր կնքուած էր, զուիցերական իշխանութեանց մասնակցութեամբ: Անմիջապէս հեռաձայնային կապ հաստատեցինք ժընեւի մեր թղթակցին՝ Արման Գասպարի հետ որ բացարձակապէս հերքեց լուրը եւ յայտնեց թէ միակ գիջումը որ եղած է կը վերաբերի Նեղուցներու (Տարտանէլ) միջազգային պայմանագրութեան (1936, Յուլիս 20) տարեդարձի նշումին, հոն ուր ստորագրուած է, այսինքն՝ Մոնթրէօ, նոյն իրիկունը, Յուլիս 20–ին եւ որու ներկայ կ'ըլլան Թուրքիոյ դեսպանը եւ շարք մը անձնաւորութիւններ:

Բանակցութիւններ կը տարուին, որ Լօզանի մէջ, նշում մը ըլլայ Հոկտեմբեր 29–ին (Թուրք Հանրապետութեան տարեդարձին օրը), բայց, առ այժմ վերջնական ոչինչ կայ այդ ուղղութեամբ:

Յուլիս 24–ին եւ 25–ին, Լօզանի մէջ համագումար մը կազմակերպած են Քիւրտերը ուր հրաւիրուած են Հայեր, Յոյներ, Ասորիներ: Խօսք պիտի առնէ նաեւ Արման Գասպար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳ ՉԷ

Շարաթավերջին, նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեւանի ափին հանդիպում մը ունեցած է լրագրողներու հետ եւ չնչած այդ առթիւ որ «1998ի աշունը ամէնէն կայունը պիտի ըլլայ»: Այս յայտարարութեամբ, նախագահը կը պատասխանէր ՀՀՇ–ի նախագահին՝ Վանօ Սիրադեղեանի որ քաղաքական ծանր տագնապ մը կը նախատեսէր, նոյնիսկ Ռ. Քոչարեանի հրաժարումը: ՀՀՇ–ի պարագլուխին համար, Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնները երկիրը կ'առաջնորդեն միջազգային կղզիացման:

Ռ. Քոչարեան չի խորհիր որ Հոկտեմբերի նախագահական ընտրութիւններէն ետք, Ազրպէյջանի դրդումով զինուորական գործողութիւններ վերսկսին, չնշելով թէ Ղարաբաղի համար լաւագոյն ճամբան բանակցութեան ճամբան է:

Նախագահը գոհ է տնտեսական աճէն եւ յոյս ունի որ ապրուստի մակարդակը կը բարելաւուի Հայաստանի մէջ 2 – 3 տարիէն: Պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, առաջին վեցամսեային Հայաստանի արտադրումը 30%–ի յաւելում կրած է, Դրամը կայուն կը մնայ:

ՇՈՒՇԻԻ ՂԱԶԱՆՉԵՑՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

Կիրակի, Յուլիս 19–ին, տեղի ունեցաւ Շուշիի պատմական Ղազանչեցոց Եկեղեցւոյ վերաբացումը:

Պատարագած եւ քարոզած է Արցախի թեմի առաջնորդը՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս: Արարողութեան ներկայ եղան Արցախի նախագահը՝ Արկադի Ղուկասեան, Ազգային Ժողովի նախագահ Օլէգ Եսայեան, վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեան, Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեան: Երեւանէն ժամանած էին նաեւ նախագահի խորհրդական Պարոյր Հայրիկեան, Ազգային Ժողովի երեսփոխաններ գլխաւորութեամբ փոխ – նախագահ Նուրի Բախչեանի: Ս. Գայեանէ Եկեղեցւոյ ծխական Յարութիւն Քհնյ. Դաւրինեանի ղեկավարութեամբ Էջմիածնէն եկած էին աւելի քան 70 ուխտաւորներ: Եկած էին նաեւ «Հայաստան» հիմնադրամի նախագահը՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան, իսկ Գուգարաց թեմի առաջնորդը՝ Սեպուհ Արք. Չուլջեան կարդացած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ուղերձը: Գարեգին Ա. որպէս նուէր ղրկած էր նաեւ սկիհ մը:

Նախորդ իրիկունը, Յուլիս 18–ին, գինիով եւ միւռոնով օծուած էին Եկեղեցւոյ պատերն ու դռները:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 20/21)

ԵՐԿՐԱՊԱՀՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄԻԱՆԱՆ

Յուլիս 20–ին, «Երկրապահ» երեսփոխանական խումբը, «Երկրապահ» կամաւորական միութիւնը եւ Հայաստանի Հանրապետական կուսակցութիւնը համատեղ յայտարարութեամբ մը հաղորդած են իրենց միացումը այս վերջինին հովանիին ներքեւ: Յայտարարութեան մէջ ըսուած է թէ յետխորհրդային շրջանին ձեռք ձգուած դրական արդիւնքներուն զուգահեռ տնտեսական քայքայուած վիճակը, գործազրկութիւնը, բնակչութեան ընկերային վատթար վիճակը, ընդհանրապէս Արցախի եւ Հայաստանի ապագան ապահովելու մտահոգութիւնը թելադրած են որ յիշեալ կազմակերպութիւնները քաղաքական համախմբումով նոր զարկ տան Հանրապետական Կուսակցութեան ծրագրին իրագործումին:

ՀՈՐԴԱՌԱՏ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾ ԵՆ

Յուլիս 19–ին տեղացած առատ անձրեւներէն եւ զօրաւոր քամիէն մեծ վնասներ կրած են Արագածոտնի մարզի Թալինի եւ Աշտարակի գիւղացիական տնտեսութիւնները: Արագածոտնի մարզպետարանի հաղորդած լուրերուն համաձայն գլխաւորաբար տուժած են հացահատիկի արտերը եւ պտղատու ծառերը: Սասունիկի մէջ ալ զոհ գացած է մէկ հոգի:

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Հայ – ազրպէյջանական սահմանին հիւսիս–արեւելեան հատուածին մէջ արձանագրուած է նոր միջադէպ: Յուլիս 18–ի գիշերը ազրպէյջանական կողմէն հրազէններով կրակ բացուած է Եղէգնաձորի Խաչիկ բնակավայրի եւ Յուլիս 19–ի առտուն Տաւուշի Մովսէս բնակավայրի պաշտպանական դիրքերուն վրայ: Հակադարձ կրակէ ետք թշնամին լռած է: Զոհեր չկան:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Հայաստանցի եւ սփիւռքահայ ուսանողները, Յուլիս 18–ին, Հայաստանի կառավարութեան նիստերու դահլիճին մէջ սկսած են համահայկական ուսանողական երրորդ համագումարը: «Պարմանի» ուսանողական հիմնադրամին նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած ուսանողական դարձած համագումարը կը բոլորէ իր երրորդ տարին: Այս անգամուան կարգախօսն է՝ «Հայաստանը համայն հայութեան հայրենիքն է»: Համագումարին բացումը կատարած է «Պարմանի»ի նախագահ Գրիգոր Աւագեան: Մասնակիցներուն ողջոյնի խօսք ուղղած են Ազգ. Ժողովի փոխ–նախագահ Ալպէր Բազէեան, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Լեւոն Մկրտչեան, Պետական Համալսարանի տեսուչ Ռադիկ Մարտիրոսեան եւ ուրիշներ: Եռօրեայ նիստերու ընթացքին կը քննարկուէին ուսանող – երիտասարդութեան հոգերը, Սփիւռք – Հայրենիք գործնական կապերը, համակարգիչի կեդրոնի եւ ուսանողական համազգային խորհուրդի ստեղծման հարցերը:

ՏԷՐԵԱՆԱԿԱՆ ՕՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս աւելի քան երեք տասնամեակ է, այս տարի եւս Վրաստանի Գանձա գիւղին մէջ, ուր ծնած է բանաստեղծը, Յուլիս 19–ին նշուած է Վահան Տէրեանի բանաստեղծութեան տօնը: Նախա–

(Շար. ը Դ. էջ)

ԿՐԿՆՈՒՈՂ ՎԱՆՈՒՄԸ

Ըստ էութեան, արեւելահայ — արեւմտահայ, դասական ուղղագրութիւն—աբեղեանական ուղղագրութիւն վէճը կամ դիմադրաւումը պիտի երկարի, այնքան ատեն որ արեւմտահայ մը կամ դասական ուղղագրութեան պաշտպան մը գոյութիւն ունենայ։ Այսպէս, հետզհետէ աւելի յըստակ կը դառնայ որ արեւելահայերէնի — արեւմտահայերէնի, դասական ուղղագրութեան — աբեղեանական ուղղագրութեան հարցը կարելի չէ անջատել Հայաստանցիներու մօտ լայնօրէն տիրող իշխելու — իշխուելու, դերադասելու — ստորադասելու բարդոյթէն որ, դուրս գալով մշակութային եւ համահայկական վերակազմաւորման ծիրէն, կը դառնայ արդարեւ վախերու, առանց որոնց կարծէք հայ հասարակութիւնը չի կրնար գոյատեւել։ Եւ երբ գոյութիւն ունին գոյութենական անհակակշռելի վախեր, հետեւաբար կա՛ն մոլեռանդութիւնը, տգիտութիւնը, քանի կը պակսին առկայ հարցերը կիրքերէ եւ բարդոյթներէ զերծ դիտելու եւ քննելու պատրաստակամութիւնը, կը պակսին յատակատեսութիւնն ու հեռատեսութիւնը, երեւոյթները ճշգրտօրէն դատելու կարողութիւնը։

Կացութիւնը աւելի ցաւալի կը դարձնէ իրողութիւնը թէ «մէկ ժողովուրդ, մէկ մշակոյթ, մէկ հայրենիք» գաղափարը կամ լոզունգը հետզհետէ կը պարպուի իր միջուկէն, որովհետեւ այդ արտաքին պիտակին ետեւ քօղարկուած, Հայաստանէն արտայայտուող մտայնութիւնները ճիշդ հակառակը կը հաստատեն եւ տակաւ աւելի կը կարծրանան ու կը փրփրին, Հայաստանցիի եւ ոչ — Հայաստանցիի, արեւելահայու եւ արեւմտահայու, դասական ուղղագրութեան եւ աբեղեանական ուղղագրութեան միջեւ խրամատը աւելի ընդլայնելով ()։ Ասոր մեծագոյն ապացոյցներէն մէկը դասական ուղղագրութիւնը նկատելն է* «արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւն», *անոր ոչ միայն արտահայաստանեան պիտակաւորում մը տալով այլ՝ անկէ խլելով հայերէնին գրելային կոփը ըլլալու դարաւոր պատկանելիութիւնը։ Մշակութային եւ քաղաքակրթական ի՛նչ բարձր գիտակցութիւն եւ արհամարհանք։ Դեռ չենք խօսիր արեւմտահայերէնը սփիւռքահայերէն որակելու երեւոյթին մասին։*

Կրնան մեզ յետադիմութեամբ, պահպանողականութեամբ եւ ժամանակավրէպութեամբ ամբաստանել։ Նման անձերու կը ներկայացնենք արտահայկական քանի մը պարագաներ, Ֆրանսական — Իտալական, որոնք թերեւս աւելի լաւ հասկցուին մեր բազմաթիւ ազգակիցներու մինչանակ մտքերուն կողմէ։

Նոյեմբեր 1992-ին, Եւրոպայի Խորհուրդը վաւերացուց հրովարտակ մը (սակայն առանց որ բոլոր պետութիւնները ատենին զայն ստորագրեն), որ կը պարտադրէ շրջանային ոչ — պետական լեզուներուն ճանաչումը որպէս երկրի մը «մշակութային հարստութեան արտայայտութիւն»*ը, ինչպէս եւ անոնց մասնակի գործածութիւնը, նաեւ արդարադատութեան եւ վարչական մարզերէն ներս։ 1996-ին, նախագահ Ժագ Շիրաքի Պրըթանյը կատարած ճամբորդութեան ընթացքին յայտնած փափաքէն ետք, կը նախատեսուէր որ Ֆրանսան ալ զայն ստորագրէ։ Իսկ ընթացիկ ամսուան սկիզբը վարչապետ Լիոնէլ Ժոսփէն իր կարգին նոյն ցանկութիւնը յայտնեց, իր ձեռքին տակ ունենալով տեղեկագիր մը՝ Պեռնար Փուէնիանի (Քեմփէրի ընկերվարական քաղաքապետ) կողմէ ներկայացուած։ Ըստ այս տեղեկագիրին, շրջանային փոքրամասնութեանց լեզուները ո՛չ Ֆրանսերէնին կը սպառնան եւ ո՛չ ալ Հանրապետութեան. ընդհակառակն, անոնք դրական գրաւական մըն են։ Այսպէս,* «Ֆրանսա իր իսկ սկզբունքներուն պիտի դաւաճանէ եթէ ան ուշադիր չգտնուի այս լեզուներու եւ մշակոյթներու պահանջքներուն, ակնկալութիւններուն»։ *Փուէնիան կ՚աւելցնէ թէ* «ԻԱ. դարը պարտի տնօրինել ինքնութեան հրամայականները», *որպէս հակազդեցութիւն՝ համաշխարհայնացման։*

Այս ուղղութեամբ, ուշագրաւ են Ֆըրանսայի հարաւ — արեւմտեան Լանկըտոգ — Ռուսիյոն շրջանին յատուկ օգսիթան լեզուին պարագան եւ վերիվայրումները, որոնց ան ենթարկուած է։ 1991-ին կատարուած հարցախոյզ մը, նոյն տարածքին մէջ, ցոյց կուտար թէ զայն հասկցողներու համեմատութիւնը 48 առ հարիւր էր եւ՝ զայն յաճախ կամ առօրեայ կիրարկողներունը 9 առ հարիւր։ Վեց տարի ետք համեմատութիւնը իջած էր 34 եւ 5 առ հարիւրի։

Լեզուին այս նահանջը իր պատմական պատճառները ունի, ինչպէս «Լը Մոնտ»ի մէջ Ժաք Մոնէն գրել կուտայ։ Պատճառներ՝ որոնք դարերէ ի վեր սահմանափակած են անոր տարածումն ու կիրարկումը։ ԺԶ. դարուն, Ֆրանսուա Ա. թագաւորը Ֆրանսերէնին գերադասութիւնը հաստատած էր լատիներէնին վըրայ, իսկ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը երկիրը միացուցած էր միակ լեզուի յայտարարին տակ, մինչ շուրջ դար մը ետք նախագահ Ժիւլ Ֆերրի դպրոցներուն մէջ արգիլած էր շրջանային լեզուներու կիրարկումը՝ «ճիշդ» Ֆրանսերէն մը զարգացնելու համար։ Այս ձեւով, օգսիթան լեզուին դէմ անդադար պայքար մղուեցաւ ու ան իր արժէքը կորսնցուց։ Աւելի ուշ, 1960 — ական տարիներուն, այլ վայրերէ եկող եւ շրջանին մէջ հաստատուող զանգուածները ալ աւելի արագացուցին անոր կծկումը։

Բայց, տարամտօրէն, որովհետեւ ճնշումի տակ է, օգսիթան լեզուն, որպէս հակազդեցութիւն, մեծ աշխուժութիւն մը կ՚ապրի։ Ժ. Մոնէն կը շարունակէ թէ օգսիթան շարժումը, 1930-ական տարիներուն երեւան եկած, 32 շրջաններու մէջ կազմակերպուած կը մնայ։ Բազմաթիւ ընկերակցութիւններ կը ստեղծուին եւ հաղորդացանցին վրայ սիթեր *կը բացուին։ Օգսիթան գրող Մաքս Ռուքէթ կ՚ըսէ.* «Մենք միայն կ՚ուզենք որ մեր լեզուն եւ մեր մշակոյթը ճանչցուին։ Ոչ թէ զայն պարտադրելու համար, այլ զայն կիրարկողներուն տալու նոյն իրաւունքները, ինչպէս ուրիշները ունին» *եւ կ՚աւելցնէ թէ* «Պաշտօնական լեզուի մը ըմբռնումը» *խորքին մէջ* «խոտոր կը համեմատի փրանսական էութեան» *եւ թէ այդ ըմբռնումը* «շատ ժագոպէն է ու, ի վերջոյ, ստալինեան...»։ *Իսկ Ժան — Լուի Պլենէ, Մոնփելիէի մէջ մէկէ աւելի օգսիթան ընկերակցութիւններու պատասխանատուն, կը յարէ.* «Զգոյշ պէտք է ըլլալ այն ըմբռնումէն որ, օգտակարութեան եւ արդիականութեան անունով, Ֆրանսերէնի գործածութիւնը կը պահանջէ, որովհետեւ ասիկա պոռմբանկի մը ազդեցութիւնը կրնայ ունենալ»։ *Քանի որ* «Եթէ այսպէս տրամաբանենք, վաղը անգլերէնն է որ պիտի փոխարինէ Ֆրանսերէնը։ Քեպէքցիները Ֆրանսերէնը կը պաշտպանեն ոչ թէ որովհետեւ ան միջազգային լեզու մըն է՝, այլ՝ պարզապէս որովհետեւ ան իրենց լեզուն է, ըլլալու իրենց ձեւը՝ աշխարհին մէջ»։

Ինքնութեան եւ մշակութային արմատներու գծով, Յուլիս 2-ին նոր քայլ մը եւս առնուեցաւ, Ֆրանսական եւ Իտալական կառավարութիւններուն համատեղ ջանքերով։ Երկու երկիրներու կրթական նախարարները Սիէննայի մէջ հասարակաց յայտարարութիւն մը վաւերացուցին, դասական մշակոյթը զարգացնելու համար՝ որպէս «Եւրոպայի Վերածնունդի կորիզ» *եւ պահպանելու* «պատմական եւ լեզուական հարստութիւն մը, հասարակաց արմատներ ունեցող», *յունարէնն ու լատիներէնը ընդգրկող։ Յայտարարութիւնը ստորագրուեցաւ նաեւ երկու երկիրներու վարչապետներուն կողմէ, մինչ նպատակին ուղղութեամբ գիտական, հաղորդակցական եւ ուսումնական բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դրուին։*

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ այս հարցերուն մասին ի՞նչ կը մտածէ Սօս Սարգըսեան, որ յայտարարած է. «Ինչո՞ւ պէտք է մարդ ցնդմիտ լինի որ առաջարկի վերադառնալ հին ուղղագրութեանը, գրաբարին եւայլն։ Իմ կարծիքով՝ աշխարհի հայութիւնը պիտի խօսի, գրի այնպէս, ինչպէս գրում ու խօսում են հայրենիքում։ Լեզուաշինութիւնը հայրենիքում է կատարւում»։ *Նոյնքան հետաքրքրական է գիտնալ նաեւ իրեն բազմաթիւ համախոհներուն կարծիքը։*

Պարտք կը զգանք կրկնելու որ 1915-ի Սպանդին եւ Ցեղասպանութեան հետապնդածը միայն մարմինին բնաջնջումը չէր, այլ նաեւ մշակոյթին, լեզուին։ Իւրաքանչիւր Հայ, Սփիւռքի տարածքին կամ Հայաստան, պարտի իր աչքի լոյսին պէս պահպանել ու պաշտպանել արեւմտահայերէնը, ոչ միայն որպէս հարազատ լեզու այլ նաեւ՝ որպէս ինքնին Ցեղասպանութեան ժխտողը հաստատող գերագոյն խորհրդանիշ, աւելի հզօր քան յուշակոթողները եւ նիւթեղէն այլ էութիւններ ու կառոյցներ։ Զայն վանողները այս իրողութիւնը կ՚ըմբռնե՞ն կամ ասոր կը գիտակցի՞ն։

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

(*) — Տե՛ս Արփի Թօթոյեանին գրութիւնը, «Տգիտախաղ՝ երկու հերոսով կամ պնակ մը խառնապուր», «Յառաջ», Յուլիս 11 — 12, 1998։

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ստորեւ կուտանք Մ. Շիրինզատէ ստորագրութիւնը կրող յօդուած մը, որ լոյս տեսած է Բաքուի *«Այնա–զերքալօ»* թերթին Յունիս 6-ի համարով։

Բազմաթիւ հակասութիւններով լի այս գրութիւնը բաւական առատ նիւթ կը մատակարարէ ատրպէյճանական քարոզչական քաղաքականութեան ապատեղեկատուական երեսը բացայայտելու համար։

Առաջին հերթին, ան կը բացայայտէ կեղծիքը՝ վերջերս Ատրպէյճանի կողմէ տարածուած այն հաստատումին, թէ հոն տակաւին կ՚ապրին հազարաւոր Հայեր։ Ապա, «գիտնականի» մը բերնով դարձեալ առաջ կը քաշուի այն սին վարկածը, թէ Ազերիները այս շրջանին բնիկներն են, նախապէս՝ աղուան — քրիստոնեայ, իսկ այժմ իսլամ։ Միաժամանակ փորձ կը կատարուի հարց ստեղծելու հայ եւ ռուս եկեղեցիներուն միջեւ։

Այսպէս, Ազրպէյճանցիները հաւատարմօրէն կը հետեւին Թուրքիոյ իրենց եղբայրներուն, մէկ կողմէ փճացնելով եւ արժեզրկելով մշակութային կոթողներ, իսկ միւս կողմէ կեղծ լայնամտութեամբ խեղաթիւրելով իրականութիւններ։

«Ազդակ», Յունիս 27

⁂

Խորհրդարանը, վերջապէս ընդունեցաւ «Պատմական եւ մշակութային կոթողներու պաշտպանութեան մասին» օրէնքը, որ քանի մը օրէն, նախագահին ստորագրութենէն ետք պիտի ստանայ գործադիր ուժ եւ պիտի դառնայ փաստաթուղթ մը, որ պիտի ճշդէ այդպիսի մշակութային ժառանգութեան ճակատագիրը։ Հիմա յոյս մը կայ, որ այլեւս պիտի չյամենան «անցանկալի» կոթողները եւ շէնքերը, որոնց տեսքը միայն ցաւ եւ տխրութիւն կը պատճառէ։ Բայց, արդեօք պիտի ըսուի՞ վերջին խօսքը նմանօրինակ կոթողի մը ... Հայկական Եկեղեցիին ճակատագրին մասին։

Անցեալ դարուն Բաքուն ազրպէյջանական քաղաք չէր. «տեղացիներու» (Ազերիներու) թիւը, ներառեալ արուարձաններու միատարր բնակչութիւնը հազիւ թէ կը հասնէր 40 առ հարիւր համեմատութեան, մնացեալը կը կազմէին՝ Ռուսերը, Հայերը, Հրեաները, եւ այլն։ Թերեւս այս է պատճառը, որ քաղաքին ամենափարթամ, կեդրոնական մասին մէջ (այսպէս կոչուած «հին կեդրոնը») չկային իսլամական տաճարներ, ի բացառութիւն Իչերի Շեհէր մզկիթին։ Բայց, կային՝ Բողոքականներու եկեղեցին, Ուղղափառներու Ս. Աղեքսանդր Նեւսքի Մայր տաճարը (Խորհրդային Միութեան առաջին տարիներուն, ականահարուած եւ փոխարինուած՝ երկրորդական վարժարանով մը, ինչ որ երբեք «չյարմարեցաւ» դարպասին ճարտարապետական ոճին) եւ անշուշտ՝ հայկական եկեղեցին։ Այս վերջինին պէտք է անդրադառնալ առանձնաբար։

Հայկական եկեղեցին կրցաւ պահել իր կրօնական կեդրոնի վիճակը աւելի երկար քան իր «դրացիները». հոն, արարողութիւն կատարուեցաւ մինչեւ 1990-ի ձմեռը, ներառեալ՝ նախկին «չոր այգիին», «դարպասին» եւ «Կառլ Մարքս պարտէզին» (այժմ՝ Ազրիլրի հրապարակ) վերանորոգման ժամանակաշրջանը։

Այդ ժամանակ, զուգընթացաբար ազգամիջեան յարաբերութիւններուն լարումին հայկական եկեղեցիին ներկայութիւնը ստեղծեց վէճ եւ բախումներ։ Եկեղեցիին ճակատագիրը մնաց «օդէն կախուած», երբ անոր նախկին տէրերը կրակի տուին զայն եւ փախան քաղաքէն (ի՛նչ հեգնանք – Ա.)։

Ազրիլրի հրապարակը այսօր, ունի իր իւրայատուկ կեանքը. անոր չքեղութեան մէջտեղը կանգնած է նախկին եկեղեցիին շէնքը, որուն կարգ մը մասերուն մէջ հիմա կը գործեն արուեստի վերանորոգումի խանութներ, կարգ մը անկիւններ կ՚օգտագործուին իբրեւ առեւտրականներու պահեստանոց, իսկ մնացեալը լի է աղբով։

Ժողովուրդը կ՚ըսէ, թէ Եկեղեցին Աստծոյ տունն է եւ ոչ՝ աղբանոց կամ խաղավայր։ Ասացուածքը կ՚ըսէ «լքուած տաճարը կ՚երթայ սատանային»։ Որոշ չափով ճշմարտութիւն կայ ասոր մէջ, նոյնիսկ եթէ տաճարը հայկական է։

Շէնքը, անշուշտ կորսնցուցած է իր կրօնական իմաստը. Բաքուի մէջ այլեւս Հայեր չկան։ Ոմանք կ՚առաջարկեն զայն յանձնել հրեայ համայնքին (կ՚ըսեն, թէ նախապէս այդ հողին վրայ սինակոկ մը եղած է). խօսք կայ նաեւ, որ շէնքը կարելի է տալ մօտը գտնուող դրադարանի մը. կայ նաեւ լուր — ըսաւ մը գերմանական ընկերակցութեան մը մասին։ Առայժմ սակայն, մեծ քաղաքի մը կեդրոնին մէջ, ան միայնակ շէնք մըն է, որ կ՚օգտագործուի փողոցի առեւտրականներուն կողմէ. արդեօք անտէր պիտի մնա՞յ։

◆ ԿԻՓՓԻՈՒՍ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԻՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ դարուն, ճարտարապետական իմաստով Բաքուն տարբեր չէր միւս շրջանային մայրաքաղաքներէն։ 1859-ին է, որ երկրաշարժի պատճառով Շեմախայի կործանումէն ետք ան ստացաւ նահանգային քաղաքի կոչում։ 19-րդ դարու վերջաւորութեան եւ 20-րդի սկիզբին քարիւղի օգտագործման աճը պատճառ եղաւ քաղաքին արագ զարգացումին։ Քարիւղի հարուստները կառուցեցին պալատներ, պանդոկներ եւ վարձու շէնքեր։ Բերդը շատոնց կորսնցուցած էր իր պաշտպանական դերը եւ քաղաքը տարածուած էր անոր պարիսպէն դուրս։ Հին բնակարանները կը քանդուէին, անոնց տեղը կը կառուցուէին 2, 3 կամ 4 յարկանի շէնքեր։

Ճարտարապետութեան Միջազգային Ակադեմիայի նախագահ՝ Շամիլ Ֆաթուլլայեւ կ՚ըսէ՝ «20-րդ դարու սկիզբին, Բաքուն տակաւին չունէր ճարտարապետական յատուկ դիմագիծ։ 1903-ին, հայկական համայնքը գնած է հողաշերտ մը եւ սկսած՝ եկեղեցիի կառուցման, նախագիծը պատրաստած է Կիփփիուս ճարտարապետը, որ նաեւ շէնքեր կառուցած է ծովեզերեայ շրջանին մէջ։

«Եկեղեցիին ճարտարապետութիւնը յատկապէս նուրբ չէ», կը շարունակէ փրոֆ. Ֆաթուլլայեւ, «հաւանաբար բաւարար չափով դրամ չէ ծախսուած կառուցման համար եւ այսպէս եկեղեցին ստացած է համեստ տեսք մը։ Կոշտ եւ հաստ գիծերով շինութիւնը կը կանգնի չորս սիւներու վրայ, որոնք կ՚աւարտին վրանաձեւ սուր անկիւնով փոխան՝ գմբէթի (որ կը նշէ երկնակամարը)։ Անշուշտ, դարեր դիմացող լաւորակ շինութիւն մըն է, որ սակայն, պատմական կոթողի արժէք չունի»։

◆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՂՈՒԱՆԱԿԱՆ ՉԷ

Ժողովուրդին մօտ կայ այն կարծիքը, թէ եկեղեցին հայկական չէ այլ՝ աղուանական յատկացումի համար դիմեցինք գիտութիւններու տոքթոր Տաւուս Ախունտովի՝ ճարտարապետ եւ հեղինակ Ազրբէջանի պատմութեան մասին գիրքերու։

«Ո՛չ, ասիկա աղուանական եկեղեցի չէ. ո՛չ ալ սինակոկ է։ Զանգակատան վրայ փորագրուած «Դաւիթի աստղը» ճարտարապետական զարդ մըն է, որ որեւէ կապ չունի յուդայականութեան հետ. ան բոլորին ծանօթ՝ Դաւիթ մարգարէին նշանն է եւ կրնայ գտնուիլ նաեւ իսլամական կոթողներու վրայ, ուր յաճախ կը գտնուին վեց կամ ութ անկիւնով աստղեր։

Ես Խորհրդարանին (Միլլի Մեճլիս) պիտի առաջարկէի եկեղեցիին շէնքը օգտագործել իբրեւ Արուեստից Թանգարանի ցուցադրութեան սրահ։ Ոմանք լրջօրէն կը խօսին եկեղեցին մզկիթի վերածելու մասին. այս կարելի չէ ընել. կան մարդկային օրէնքներ, որոնք կը վերաբերին ուրիշին կրօնին յարգումին. նման բան մը սրբապղծութիւն պիտի ըլլար։

Օրինակի համար, 12 — 13-րդ դարու բիւզանդական կոթող՝ Այա Սոֆիա մզկիթը, որ նախապէս Ս. Սոֆիա Մայր տաճարն էր հիմա կ՚օգտագործուի իբրեւ թանգարան։ Երբ տաճարը կը վերակա-

ռուցուէր սրբանկարները ծածկուեցան սեւ կտաւով եւ անոնց վրայ գրուեցան Ղուրանէն խօսքեր: Սակայն, այդ կոթողը իբրեւ հին ճարտարապետական արուեստի գործ, պատմական եւ արուեստի իմաստով կը ներկայացնէ լուրջ արժէք: Հայկական եկեղեցին արժէք չունի իբրեւ ճարտարապետական կոթող, հետեւաբար, պատճառ չկայ զայն վերածելու կրօնական շէնքի:

◆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ, ԿԱՆՈՒԽ Է ՄՏԱԾԵԼ ԱՅՍ ՄԱՍԻՆ

Ճարտարապետական կոթողներու պաշտպանութեան յանձնախումբի նախագահ Ֆահրատին Միրալայեւ կ'ըսէ՝ «Մենք մեր պաշտպանութեան տակ կ'առնենք անհետացող, պատմական այն կոթողները, որոնց մշակութային եւ պատմական արժէքը կասկածի ենթակայ չէ: Այժմ, գիտական ճարտարարուեստական տեսչութեան շինարարական մասնաճիւղը կը գտնուի եկեղեցիին շէնքին մէջ: Անշուշտ կարելի չէ եկեղեցին ձգել այսպէս լքուած, պէտք է վերանորոգել, բայց, պատերազմի ժամանակ դժուար է գումար յատկացնել հայկական եկեղեցիի մը»:

«Ես համաձայն պիտի ըլլայի, որ ան յատկացուէր քրիստոնեայ այլ համայնքի մը: Բաքուի մէջ կան բազմաթիւ քրիստոնեայ երկիրներու դեսպանատուներ, ուր օրէն կը սպասուի Վատիկանի դիւանագիտական ներկայացուցչութեան բացումը: Եկեղեցին պետութենէն անջատ է, բայց, ոչ՝ ընկերութենէն եւ անոր խնդիրներէն: Ինչո՞ւ այս շէնքը չփոխանցենք խաղաղութիւն եւ համաձայնութիւն քարոզող կրօնական հաստատութեան մը»:

«Կար նաեւ եկեղեցին մզկիթի վերածելու առաջարկ մը: Կը կարծեմ, որ առոր կարիքը չկայ: Պիտի ուզէի, որ այս շէնքը դառնար Ազրպէյճանի մէջ քրիստոնէական մշակոյթի թանգարան մը: Մեր քրիստոնեայ նախնիքը (անպատկառ կեղծիք – Ա.) այս կրօնը տարածեցին դէպի Չինաստան եւ Մոնկոլիա: Կեդրոնական Ասիոյ եւ Ազրպէյճանի մէջ գոյութիւն ունէին տեղական եպիսկոպոսութիւններ. Խազար խանութեան ժամանակ (7-րդ դար) ալուանական հողամասը կը ղեկավարուէր քրիստոնեայ իշխաններով: Ազրպէյճանի մէջ գոյութիւն ունին բազմաթիւ քրիստոնէական կոթողներ, հետեւաբար պիտի չպակսին առարկաներ, ցուցադրութեան համար:

◆ «ԱՅՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՐԲԵՔ ՍԻՆԱԿՈԿ ՉԻ ԵՂԱԾ», կ'ըսէ Բաքուի սինակոկի Րապպի՝ Արելեյ Սինտեր Սայմոն: «Ժողովուրդներու միջեւ ամենաարիւնալի բախումները կ'ըլլան կրօնական հողի վրայ: Առիթ չտանք, որ յառաջանայ այսպիսի հակամարտութեան նոր պատճառ մը: Այս եկեղեցին կը պատկանի անկախ (այսինքն քրիստոնեայ այլ յարանուանութիւններէն անկախ) Հայ – Գրիգորեան (Լուսաւորչական – Ա.) Եկեղեցիին: Կը կարծեմ, որ անոր մուտքը պէտք է պատել եւ շէնքը օգտագործել իբրեւ ճարտարապետական կոթող»:

Ամբողջովին անհիմն են այն արտայայտութիւնները թէ՝ այս եկեղեցին նախապէս եղած է սինակոկ: Քրիստոնէութեան, ինչպէս այլ կրօններու մէջ կայ յուդայականութենէն ժառանգ մնացած շատ բան: Այս պարագային, վեցանկիւն աստղը խորհրդանիշ է ոչ թէ կրօնի այլ Դաւիթ Թագաւորի, որ կը յարգուի նաեւ քրիստոնէութեան կողմէ:

◆ ԿԱՐԻՔ ՉԿԱՅ ՄԶԿԻԹԻ ՎԵՐԱԾԵԼՈՒ

Կովկասի խալամներու հոգեւոր տեսչութեան մամուլի քարտուղար Հաճի Աքիֆ, արտայայտելով տեսչութեան տեսակէտը կ'ըսէ, թէ իսլամի մը համար եկեղեցին եւս Աստծոյ տունն է, ուր ինք կրնայ պաշտամունք կատարել: Բայց, քաղաքին մէջ պաշտամունքի համար կան բաւարար թիւով մզկիթներ եւ կարիք չկայ հայկական եկեղեցին այս նպատակին համար վերափոխելու:

◆ ԻՐԵՆՔ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ԳԻՏԵՆ

Չյաջողեցանք ունենալ օրհնեալ հայր Ալեքսանտըրի կարծիքը. անոր դրասենեակին մէջ մեզի ըսին թէ՝ «մշտական կերպով կ'աղօթէ իր խուցին մէջ եւ հայկական եկեղեցիին ճակատագիրը զինք չի հետաքրքրեր»: Մենք այս մասին կարծիք պիտի չյայտնենք սակայն, Ս. Միքայէլ Հրեշտակապետի (որուն ետեւի դուռը եւս «զարդարուած» է աղբակոյտով) եւ Սուրբ Աստուածամօր Ծննդի ուղղափառ եկեղեցիներուն համայնքին անդամները ըսին, թէ իրենք կը ցաւին, որ «այսպիսի գեղեցիկ տաճար մը կրնայ յանձնուիլ աղանդի մը» եւ կամ՝ «վերածուիլ Մեժտունարոտնեւի դրամատան դրասենեակին»:

◆ ԿԸ ՊԱՀԷ ԶԱՆԳԱԿՆԵՐԸ

Կոնտուզ Իվանով, որ 30 տարի աշխատած է արուեստի գործերու վերանորոգումի խանութին մէջ, եկեղեցիին զանգակները կը պահէ շինարարական աղբերուն մէջ: «Միշտ մարդիկ կուգան եւ կ'ուզեն ինծմէ գնել զանգակները, ոմանք կ'ուզեն իրենց զբօսանաւուն վրայ զետեղել, ուրիշներ՝ իրենց տաճան տանիլ»:

Կը կարծենք նաեւ, որ ոմանք կ'ուզեն զանգակները տանիլ Հայաստան, ինչ որ դժուար չէ այս օրերուն: Մինչ այդ կան մարդիկ, որոնք գոհ են ներկայ վիճակէն. օտարները (զբօսաշրջիկները – Ա.) կը նկարեն եկեղեցիին այրած պատերը եւ անոնց տակ թափած աղբը...

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Տարբեր ժամանակներու ընթացքին տարբեր հայորդիներ յայտնուեցան մեր համայնքին մէջ: Լիբանանի քաղաքացիական արիւնալի պատերազմը, Իրան – Իրաքի պատերազմը եւ Հայաստանի երկրաշարժը ու Ղարաբաղեան պատերազմը, այս բոլոր երկիրներէն արտագաղթող հայորդիները եկան եւ հաստատուեցան մեր փոքրիկ եւ աննշան գաղութին մէջ: Ժամանակին գաղութին մեծ մասը տեղացի Հայեր էին, որոնք Առաջին պատերազմէն ետք զանազան երկիրներէն եկած ու հաստատուած, լաւ եւ փառաւոր կեանք մը ունէին: Միւս մասը Թուրքիայէն եկած հիւր գործաւորներ եւ մի քանի ուսանողներ Միջին – Արեւելքէն:

Մէկ խօսքով 80 Հայերէ հին ու հանդարտ համայնքը դարձաւ գաղթականներու նոր վայր մը աւելի քան 800 հոգի: Ժամանակին գաղութի ցաւերուն մասին խօսող չկար, բայց ներկայիս գաղութի ցաւերը այնքան շատ են որ անդամները մէկը միւսին հետ արդէն թըշնամացած է: Իրանահայերը չեն հանդուրժեր Թրքահայերուն որովհետեւ հազիւ հայերէն խօսիլ գիտեն, եւ Թրքահայերն ալ Լիբանանահայերուն ու Իրանահայերուն, իսկ Հայաստանցիները բոլոր Սփիւռքահայերուն:

Մեր գաղութը ունի 80 տարիներէ ի վեր համայնքի վարչութիւն, «Հայ Տուն», հոգեւորական մը «առանց եկեղեցիի», երգչախումբ, նուագախումբ, պարախումբ, կիրակնօրեայ երեք դասարաններ, գրադարան «բայց կարդացող չկայ», տասը հատ հայկական փիցցայի ճաշարաններ, բժիշկներ, փաստաբաններ, վաճառականներ, շուտով նոր եկեղեցական միութեան վարչութիւն մը, խումբ մը դաշնակցականներ, «կոմունիստներ», բարեգործականներ, Ռամկավարներ, համակիրներ, հայրենասէրներ, հաւատացեալներ, պահպանողականներ, անկուսակցականներ, ըեւոնականներ եւ բազմաթիւ չէզոքներ, բայց պէտք է այստեղ յիշել – բոլոր Հայերը Հայաստանի զաւակներն են: Հայաստան – Սփիւռք տարբերութիւններն ու հեռաւորութիւնները պէտք է ջնջուին...:

Մենք հպարտօրէն կրնանք ըսել, որ միջազգային մեծ համայնք մըն ենք: Մեր տղաքը եւ աղջիկները ամուսնացած են՝ Հայու հետ, Գերմանացիի, Ֆրանսացիի, Թուրքի, Քիւրտի, Ռուսի, Հրեայի, Ուկրանացիի, Ափրիկեցիի, Ֆինլանտացիի, Իտալացիի, Պարսիկի, Լեհի, Յոյնի, Դանիացիի, Սերպի, Անգլիացիի, Ամերիկացիի եւ կը բաւէ:

Հարիւրաւոր հայորդիներ հեռու են ամէն տեսակի ազգային գործունէութենէն: Ու այս ձեւով տարիները կը թաւալին ու դուք աւելի կը հեռանաք հայութենէն:

Մեր գաղութը ձեզ կարիք ունի, դուք որ Արեւելքի եւ Հայաստանի մէջ ծծած էք ազգասիրութեան կրակը, հիմա ո՞ւր կորսուեցաք: Արդեօք դո՞ւք ալ կ'ուզէ՞ք հետեւիլ ձուլուած Հայերու օրինակին:

Ժամանակին Իտալիոյ մէջ ընկերս իր թերթին մէջ գրած է հետեւեալը, եւ ես ալ իմ ընկերոջս խօսքերուն կ'երկրորդեմ հարիւր տոկոսով – Թշնամանք չկայ խօսքերուս մէջ, սիրելի տղաներ եւ աղջիկներ: Զրառատ հայկական աղբիւր մըն էիք անցեալին ու մէկէն ի մէկ ցամքեցաք, մինչ այստեղի գաղութը դեռ ծարաւ ունի ձեր ջուրին:

Հարստութիւն մը ունէինք ու զայն կորսնցուցինք, բայց ամէնէն աւելի դուք էք որ աղքատացաք: Ի սէր Հայու Աստուծոյ, ձայն տուէք, տղաք, մի սպասէք որ փոշին վերջնականօրէն ծածկէ ձեր հայկական սրտերը. ձեր կեանքի ամէնէն հասուն տարիքի մէջն էք, շատ բան կըրնաք տալ դեռ: Եթէ քիչ մը ջանք թափէք: Եթէ ուզէք հիմա ալ կրնաք օգտակար աշխատանք մը տանիլ: Եթէ ուզէք...:

Մեր գաղութի ձեր հեղնած Հայերը, որ հազիւ հայերէն խօսիլ գիտէին, գուցէ ձեր շնորհիւ ալ հայութեամբ խանդավառ, այժմ, այսքան տարի վերջ, տակաւին պատնէշի վրայ են, իսկ դուք, որ գիրենք կէս ձուլուած ու հայութեան հանդէպ պաղ կը համարէիք, ի՞նչ կ'ընէք այսօր ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ համար:

Մենք քիչ ենք, սակայն մեզ Հայ են
ասում...
Մենք մեզ ոչ մէկից չենք գերադասում:
Պարզապէս մենք էլ պիտի ընդունենք,
Որ մենք, միայն մենք Արարատ ունենք.
Քանի որ կեանքում լաւ է քիչ լինել,
Քան թէ շատութեամբ կեանք տնօրինել.
Քանի որ լաւ է լինել եւ սակաւ,
Քան թէ շատութեամբ լինել տիրակալ.
Լաւ է լինել քիչ,
Քան թէ կեղծիչ...

Մենք քիչ ենք. այո. բայց կոչւում
ենք Հայ.
Մենք մեզ ոչ մէկից չենք գերադասում:
Բայց մե՛զ էլ գիտենք.
Մեզ Հայ են ասում:
Եւ ինչո՞ւ պիտի չհպարտանանք...
Կա՛նք:
Պիտի լինե՛նք:
Ու դեռ ... շատանա՛նք:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

Գերմանիա ՎԱՆԵՑԻ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ – ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԲԱՐԸ

□

Ամէնու առաջ կը պագնեմ մեր ճժերու Կրպոյի եւ Յօվոյի աչուին, շատ կարօտով բարեւ ղեղացուց մեծին ու պզտիկին: Եթէ զիս հարցնէք փառք եւ պատիւ Տիրոջ, մինչ ի թարիղիս սաղ սալամաթ Սասմպօլ – Ղարաթեայ կը բանիմ մեր քեռի Կրպոյի մօտ. ու թէ չիտակ կը հարցնես՝ երեք հարիւր ղրուշ լէ խնայեր է վեր պարաքիս. ի՞մալ էնինք, Աստծու կամքն է, յուս ունիմ, որ Աստուած պըտ խնայէ իմ մատաղ ճժերուն, պէլքիմ քանի մը փարայ դաւինք, ի զանք, հասնինք: Մեղսուրայ Հլոյի հետ սաքսան ղուրուշ ղրկեցի եկաւ, աՀա իմանաս, երթաս առնես, դիր տարտեր հոգաս մէկ ալ, էս փուտուլայի ճուապը ալալ – անալայ գրիս ղրկես, եւ ձեր ամէն եղելութիւն մըզի իմաց ընես: Տէրտէրու Ս. աջ կը պագնեմ, այսքան:

Մկրոյի Սարգսից գրեցաւ
1860 թարիղին Ապրիլ 11-ին:

Հասկցա՞ր, ո՛րդի, ըսաւ Ժամկոչը, փառք Աստծու Սարգիս ընկեր է դատումէ, սաքսան ղրուշ լէ եկեր է: Տէրտէր ըսի ըսեց որ վաղ առնիմ դըզգի, երթամ բերեմ փարէն: Ու գնաց:

Մայրամը առաւ թուղթը, վեր իչեց, վար իչեց, դրաւ աչքերուն համբուրեց ու ի՜ւրս, սրտի խորքէն հառաչելով թէ՝ ղարիպի թուղթն է...:

Հետեւեալ օր Մայրամն ու Ժամկոչ գացեր էին Մեղտի. գրաբերը տեսեր, բայց փարայի հոտն անգամ չէին առեր, գըրաբերը յայտներ թէ՝ փարան կորեր էր ճամբու հետ, փարան գացեր էր:

Մայրամը այդ մէկ յուսէն ալ յուսահատուր, գնաց, թալեց զինք դեղի Քեաթիպին մօտ, եւ աղաչեց, որ սերտուք թուղթ մը գրէ ճամբէ իր ղարիպ Սարգսին:

Քեաթիպն առաւ փետուրն ու թղթիկ մը, եւ Մայրամը շարադրեց նամակը, տե՛ս, ըսաւ, ես խմա՞լ որ կ'ըսեմ, էնպէս գրես: –

Արդէն քեաթիպն այդպէս կ'ուզէր, կ'աղատուէր մտածելու ծանր բեռէն...:

Մկրոյի հարս Մայրամիս սիրով ու կարօտով բարեւ իր կողակից Սարգսին, իր հեռաւորին, իր սեւաւորին...

Սա՛րգիս, քու սիրտ երկա՞թ էր, թէ քար, կրակ չկէ՞ր քու ներս, ձեան կտո՞ր դրեր էին հոն, եւ ո՞ր դրաւ պաղը մէջ քու սրտին որ օր գիշերով, թողեցիր կորար սարերու ետեւ, դու գիտե՞ս ի՛նչ սեւ ու մուր քաշեցինք, չուր այն թուղթն եկաւ: Հա կ'ըսեն խեղդեր է, հա կ'ըսեն մեռեր է, ես ի՛նչ գիտնամ, հազար տեսակ բաներ. տէ գնա նստիր ու լաց, ո՞ր բան հոգանք, դըլգի՞ թէ տղէկներ, որ ամէն օր անօթի կուլան ... ես ուրուտ ունէնք, աշխարհ փախնէն, դու զմեզ պըտ չթողէր հեռանէր, քու թոնրի փոշին հազար հեղ աղէկ է քըն իըլդի չաքարն, աՀա խնդիրք կ'էնեմ քենէ, փունջ մը մազ ալ մըջ թղթին կը գնեմ, որ դու ու քու անահուն Աստուածն ըղնիս, չկենաս ելնաս գաս, պէտք չէ քու փարէն, պէտք չէ քու դատում, ես ու քու ճժերն որ անօթութենէն մեռնինք, էլ որո՞ւն կը դատիս փարէն, մենէ վերջ դա՛ս, ի՛նչ համ ու հոտ պըտ առնես, չէ՞ որ դու կ'եղնիս տարտէ վարամ ու մեռնիս:

Չէ, դիմաւորուկ Ս. Յովհաննէս կը կանչեմ, թափէ էտ խելքն, դարձիր քու տուն, աշխարհ ամէն մարդ իր տնէն կ'ապրի, հա գնա դուրս ճանդ հանէ, պարապ է, հեղ մ'ալ էն կիկօն: Դըրսու փարէն բեռներով եղնի, մեզի չի մնար, փառք Աստծու դու ալ գիտես, սաքսան ղուրուշ ղրկեցի գրեր էիր, ո՞ւր է, ի՛նչ եղաւ, ափսոս քու քրտինքին, ափսո՛ս քու ցաւին ու տարտին. սաքսան ղրուշ որ չհասնի հոս, հապա հարիւր սաքսան կամ երեք – չորս հարիւր ղուրուշ. խակի կըրնա՞ս հասուս, չէ՛ աչկունքս, չէ՛, արի, մի՛ էնիր գէտ, արի վազ անցիր, դարձիր: Ո՞րն է դացի ղուրպաթ, հեղ մի յիշէ, գեղացիք՝ մեծ ու պզտիկ այս տեղ կը կանչեն իրենց Աստուածն ու դատին, Աստուած ալ կուտայ իրենց հաց ու թանը, քու սիրտ չա՞յրի, չվա՞ռի, որ խեղճ ճժեր անօթի ծարաւ աղին անդին ոլորտին, ճարին, մուրան ... քու պապու տուն օր հարիւր մարդ կ'ուտէր, քու ճժեր անհաց մնան, եւ թէ որ քու սիրտ չկտրտի, ես ի՛նչ էնեմ. Աստուած թող տեսնայ մեր դատաստանն ու քուն, եւ գութ դնէ քու քարէ սրտին:

Սարգսի կողակից
Մայրամից գրեցաւ

Այս թուղթ հասե՞ր էր Սարգսին, չէր հասեր, մարդ չգիտցաւ. ալ Սարգիս ոչ թուղթ գրեր եւ ոչ իսկ բարեւ մը ղրկեր էր իր հոգու հատոր ամուսնուն, պարկեշտ Մայրամին:

Սարգիս երեսունեօթ օրէն՝ ամպի եւ աձրեւի տակ, օր մը կուշտ, օր մ'անօթի հազիւ թալեր էր զինք Ստամպօլ, եւ իւր քեռի Կրպօն բռներ ու զինք ձգեր էր Ղալաթիոյ սրճարաններէն միոյն անկիւնը:

Չորս ամիս մնացեր էր եւս այդ հալի մէջ, ոչ հալաւն ոչ ուտելիք ունէր, եւ ոչ գիշերուան մահիճ, պաղ քարի վրայ, կամ չոր փայտին կռթնած՝ գիշերները հաւնինջ մը առնէր, չառնէր, միամիտ թռնէր նստէր, եւ գլխուն ծեծէր, ըսելով թէ՝ ի՛նչ սեւ էր, որ քաշեց եւ եկաւ ինկաւ Պոլսոյ դուռն ու փողանը:

Սարգիս նայէր իր վրայ, նայէր անցնող դարձողներու վրայ, նայէր անոնց փայլուն հալաւին, ժպտուն դէմքերուն, նայէր իր կեղտոտ շորերուն, իր թօշնած թշերուն եւ՝ գետնէ գետին երթար, կը քաշուէր, կը քաշուէր մութ անկիւններ եւ լար:

– «Ես ո՞ւր, այս քաղաքն ո՞ւր, կ'ըսէր շատ անգամ մտովի, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ չմնացի սեւ հողերուս մէջ, երկու եզնուկ կար, հօտաղ տղեկ կար, կանչէի իմ Աստուած, եւ բուռ մը հատիկ սերմանէինք իմ պապու արտի մէջ, Աստուած կուտար ճժերուն բրդուճ մի հաց, կը նստէինք իմ տուն, երկու փայտերուս ներքեւ, մեռնէինք լէ, իմ ազգ ու ազինք զիս կը թաղէին, ա՛խ, էտ ի՛նչ անխելքութիւն ըրի, չար մտաւ գլխս, չար խաբեց զիս, բերեց հասուց հարիւր սարի ետեւ, էլ չեմ կրնայ դառնալ, հա՛ց չկայ ուտեմ, պարտքն եղաւ հազա՛ր ղրուշ, էլ խակի՞ կ'ազատեմ, չէ: Վախնամ մեռնիմ հոս, ծովո՛ւ մէջ, չէ՛, խեղճ են իմ ճժեր, եղնամ երթամ, դատտուկ փախնիմ Իւսկուտար եւ ցամաքով երթամ, սիր նաւու փարայ չունիմ»: Օր մ'այսպէս վճռեց իւր գիշերային մենախօսութեան մէջ եւ առաւօտ պիտի ալ չերեւար Սարգիս Ստամպօլոյ մէջ:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

ձեռնութեան մասնակցած են Գանձայի եւ մօտակայ միւս գիւղերու բնակիչները, Երեւանէն ժամանած «Ջաւախք» հայրենակցական միութեան անդամները, «Հզօր հայրենիք» կուսակցութեան եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան պատուիրակութիւնները։ Բանաստեղծին նուիրուած իրենց խօսքը արտասանած են «Ջաւախք»ի նախագահ Յովհ. Այվազեան, տեղացի եւ Հայաստանէն ժամանած գրողներ ու բանաստեղծներ, մշակոյթի գործիչներ, արուեստագէտներ։

*
**

140 ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԸ
19–ՐԴ ԱԻԱՐՏԱԾ

Յուլիս 20–ին, Մոսկուայէն վերադարձած է Հայաստանի պատանիներու մարզական պատուիրակութիւնը։ Ռուսաստանի մայրաքաղաքը կազմակերպուած համաշխարհային պատանեկան խաղերուն Հայաստանի հաւաքականը 19–րդ դասուած է 140 երկիրներու միջեւ։ Անոնք շահած են 4 ոսկի, 3 արծաթ եւ 3 ալ պրոնզէ մետալներ։ Յիշենք որ այս խաղերուն ընդգրկուած չէին ծանրաբարձութիւնը, կռփամարտը եւ քանի մը այլ մարզաձեւեր, որոնց մէջ հայ մարզիկները ընդհանրապէս յաջող արդիւնքներ ձեռք կը բերեն։ Յաջորդ խաղերը կազմակերպելու փափաք յայտնած են ԱՄՆ, Չինաստան (Հոնկ–Քոնկ), Արժանթին։

*
**

«ՇԻՐԱԿ»ԻՆ ՎԻՃԱԿԵՑԱՒ «ՄԱԼՄԷՕ»Ն

Ֆութպոլի Ու.Է.Ֆ.Ա.ի բաժակի նախնական փուլին վիճակահանութիւնները կատարուած են։ Գիւմրիի «Շիրակ»ին մրցակից վիճակած է Շուէտի Մալմէօ քաղաքի նոյնանուն ակումբը։

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

INSCRIPTIONS
pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN :
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879–ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1998 - 1999-Ի
ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ
Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի
դասաւանդման զուգահեռ
Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

CROIX BLEUE

Fête Champêtre

A LA COLONIE DE BELLEFONTAINE

Le Dimanche 9 Août
toute la journée.

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
33, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

L'ASSOCIATION
SAINTE-CROIX-DE-PARIS

organise
avec la collaboration
de **Nouvelles Frontières**

UN

Voyage à VENISE

du 5 au 8 novembre
(4 jours — 3 nuits)

PROGRAMME:
— Visite de la ville de Venise;
— Visite des Iles de Murano-Burano;
— Visite de l'Ile St-Lazare et du Monastère des Pères Mekhitaristes.

Aller et retour en avion —
Logement en hôtel au centre ville, avec demi-pension.

Prix : 2.650 F au départ de Paris

Renseignement et réservations :

01 40 51 11 90 (Eparchie);
01 44 59 23 50 (Paroisse).

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին։

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մանկապարտէզի մինչեւ Պաքալօրէայի դասարան։

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ-ֆու։

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. —
ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ
01 – 39 – 83 – 71 – 19
ժամը 20–էն յետոյ։

կամ՝

ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ
01 – 45 – 84 – 57 – 18

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 23
JEUDI
23 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·425 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.425

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՁԽԱՅՄԱՆ ՄԷՋ ՉԷ Կ'ԸՍԷ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Սեւանի ափէն եւք, այս անգամ հեռատեսիլի հարցազրոյցի մը ընթացքին է որ նախագահ Քոչարեան բացարձակապէս հերքած է այն լուրերը զորս կարգ մը քաղաքական դէմքեր եւ մեկնաբաններ կը տարածեն Հայաստանի միջազգային կղզիացման մասին : Ռ. Քոչարեան անունը չէ տուած, բայց ըսած է թէ «անհեթեթ լուր է» : Նախագահը աւելցուցած է որ իր նախագահութեան առաջին 100 օրերու ընթացքին միջազգային շփումները «բաւական ուրիշ տարուան մը կամ 18 ամսուան համար» :

Նոյնն է, Քոչարեանի համար, տնտեսական վիճակին վերաբերող լուրերը, ըստ որոնց անմխիթար կացութիւն կը տիրէ : Յայտնած է թէ որոշած է իր իսկ հսկողութեան տակ առնել ներդրումներու հարցը, կանխելու համար վարչարարական արգելքները :

⁂

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 21-ին, Ամերիկեան Ծերակոյտի պիւտճէի յատկացումներու յանձնախումբը 90 միլիոն տոլարի մասնայատուկ օժանդակութիւն մը քուէարկած է Հայաստանի 1999-ի համար : Ասոր 10 միլիոն տոլարը ամերիկեան համալսարանին, 4 միլիոնը հիւլէական բարդին ապահովութեան բարելաւման : Օժանդակութիւնը 2·5 միլիոն տոլարի յաւելում մը կ'արձանագրէ բաղդատմամբ 1998-ի : Բայց տարբերութիւն անցեալ տարուան ոչ մէկ օժանդակութիւն կայ Լ. Ղարաբաղի համար :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 21 / 22)

ՄԵՂՐԻԻ ԶՕՐԱՄԱՍԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ՝ ՂԵՒՈՆԴ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Զինուորական պաշտպանութիւնները կատարած պահուն, Մեղրիի զօրամասի հրամանատարը՝ գնդապետ Ղեւոնդ Յովհաննիսեան, 38 տարեկան, զոհ գացած է սրտի սուր տագնապի մը : Համազգային շարժումի առաջին օրերէն իսկ Ղեւոնդ Յովհաննիսեան ինքնապաշտպանական իր ջոկատով զինուորագրուած է Հայաստանի անկախութեան նպատակին Մեղրիի լեռները, անդնդախոր կիրճերու մէջ մաքառած է դէմ առ դէմ մահուան եւ միշտ յաղթած : Թէեւ զինուորական կրթութիւն չունէր, բայց ծնունդով զինուոր էր, ինչպէս պապը որ լեռնահայաստանի մարտերու ճակատագրական ժամերուն խումբ ձգած զինուորագրուած էր Նժդեհի բանակը :

Ղեւոնդ Յովհաննիսեան եւրոպական զինուորական վարժարանի մը մէջ կատարելագործած էր իր ռազմական գիտելիքները :

Վարչապետ Ա. Դարբինեան կառավարական յանձնախումբ մը նշանակած է Ղեւոնդ Յովհաննիսեանի յուղարկաւորութեան կարգադրութիւններուն համար : Յուլիս 23-ին գնդապետ Ղեւոնդ Յովհաննիսեանի աճիւնը կը դրուի Երեւանի կայազօրի սպայի տունը : Թաղումը կը կատարուի Յուլիս 24, ժամը 13-ին Աշտարակ քաղաքը :

⁂

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ.Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ, ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃՇԴՈՒՄ – ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Արմէնփրէս» հարցազրոյց մը ունեցած էր Էջմիածնի Մայր Աթոռի դիւանապետ՝ Ներսէս Արք. Պօղապալեանի հետ, Ասողիկ Եպիսկոպոսի ձերբակալման առթիւ (*) : Այս առնչութեամբ, Յուլիս 21-ին, «Արմէնփրէս» կը յայտնէ թէ Պաշտպանութեան Նախարար Վազգէն Սարգսեանէն ստացած է հետեւեալ պատասխանը Ներսէս Արք.ի, ուր կ'ըսէ. –

«Ներսէս Արք. Պօղապալեանին.–

Ցաւով եւ տարակուսանքով կարդացի ձեր յայտարարութիւնը «խեղճ եւ խաբուած» Ասողիկ Արխտակէսեանի մասին, որին Մաւրիկ Աւետիսեանը «երբեւէ պնդել է, որ ստորագրութիւն դնի ստացածից մօտ եռապատիկ աւել թիւ պարունակող թղթի տակ» : Մի՞թէ դուք հաւատում էք ձեր ասածին : Իւրաքանչիւր ոք, ով գէթ մէկ անգամ հանդիպել է Ասողիկ Արխտակէսեանին... : Դուք ինձ հասկացաք մեկնաբանութիւններն աւելորդ են : Կամ կը գտնուի՞ ձեր շրջապատում մէկը որը կը պնդի թէ Ասողիկ առաջին անգամ է այդպէս «խաբւում» :

Ինչ վերաբերում է Մաւրիկ Աւետիսեանին, ապա գոնէ մինչեւ 1997 ոչ ոք չի կասկածել նրա ազնուութեանն ու նուիրուածութեանը բանակաշինութեան դժուար գործին, որին լծուած էր Պաշտպանութեան նախարարութեան ստեղծման առաջին օրից :

Եւ Աստուած գիտէ, կարո՞ղ էր գայթակղել սատանան Մաւրիկին, եթէ գործին խառնուած չլինէր Սրբազանի մասը : Սա արդէն ձեր իմանալու ոլորտն է, ինքներդ որոշէք :

Ես կարծում եմ, որ ոչ :

Զինուած ուժերում, այո, բարոյական չափանիշները շատ բարձր են եւ մօտեցումները շատ կոշտ : Ճակատում, թէ թիկունքում, մեծ սխալների համար այստեղ պատասխան են տալիս սեփական կեանքով : Չլինէր այդպէս՝ բարոյականութեան ու սրբութիւնների սեփականաշնորհման այս գլխապտոյտ թոհուբոհում ոչ բանակ կ'ունենայինք եւ ոչ էլ, կը ներէք, Հանրապետութիւն : Մաւրիկ Աւետիսեանը սեփական կեանքի գնով քաւեց մեղքը իր զինակից ընկերների, իր ժառանգների, ուզում եմ հաւատալ, Տէր Աստուծոյ առաջ :

Ասողիկ Արխտակէսեանի դէպքում, գոնէ, լռելը ճիշդ կը լինէր :

Խորին յարգանքով
Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ՀՀ. Պաշտպանութեան նախարար

(*) Տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 21

⁂

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Յուլիս 20-ին, Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեանի գլխաւորած հայաստանեան պատուիրակութիւնը աշխատանքի հանդիպում մը ունեցած է Սթրազպուրկի Եւրոպայի Խորհուրդի ընդհ. քարտուղար Տանիէլ Տարշիսի եւ խորհրդարանական ժողովի քաղաքական եւ իրաւական յանձնախումբերու ներկայացուցիչներուն հետ : Հանդիպումներու ընթացքին քննարկուած է Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան ընթացքը : Նախարար Օսկանեան ներկայացուցած է նաեւ Հայաստանի մօտեցումները Ղարաբաղեան հարցին խաղաղ լուծման եւ բանակցութիւններու վերսկսման կապակցութեամբ : Նախարարը եւ իր պատուիրակութիւնը Յուլիս 21-ին Սթրազպուրկէն մեկնած են Հռոմ ուր Վ. Օսկանեան տեսակցած է Իտալիոյ երեսփոխանական ժողովի նախագահ Լուչիանօ Վիոլանթէի հետ :

⁂

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Նախագահ Բ. Ելցին ստորագրած է օրէնք որ կը վաւերացնէ Մոսկուայի եւ Հայաստանի միջեւ ստորագրուած համաձայնագիրը որ կը վերաբերի Հայաստանի տարածքին ռուսական զօրքերու խարիսխներէն դուրս ռուս զինուորներու կողմէ զէնքի գործածութեան կարգին. ասիկա յատկապէս անոնց թոյլ կու տայ կրակել անակնկալ յարձակման պարագային : Դուման արդէն ընդունած էր օրէնքը 1998 Յունիս 19-ին եւ Դաշնակցային Խորհուրդն ալ Յուլիս 9-ին :

⁂

Տ. ԱՃՈՅԵԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ԻՐ ՊԱՇՏՕՆԻՆ ԳԼՈՒԽԸ

Վերջերս հայաստանեան մամուլին մէջ յաճախ խօսք եղած էր այն մասին թէ «Հայկական Աւիաուղիներ»ու գլխաւոր տնօրէնի պաշտօնակատար Տիգրան Աճոյեան պաշտօնազրկուած է : Այս մասին Քաղաքացիական օդուժի Վարչութեան պետ Վաղարշակ Մնացականեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին յայտնած է թէ ոչ միայն լուրը անհիմն է այլ նաեւ քատ–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 1999-Ի ՊԻՒՏՃԷՆ

Յուլիս 22-ին, կառավարութիւնը կը յայտնէր նախատեսած իր պիւտճէն 1999-ի համար :

Խորապէս պիտի բարեփոխուի Արհեստի Տուրքը (Թաքս Փրոֆէսիոնէլ) որ ծանր կը կշռէ ձեռնարկութիւններուն վրայ : Աշխատավարձքերը շուրջ 34%-ը ներկայացնելով այդ տուրքին, թեթեւացումը շուրջ մէկ երրորդին պիտի համապատասխանէ : Բայց, պիտի նշանակէ նաեւ շահերու յաւելում մը ձեռնարկութեանց համար, ուրեմն տուրքի յաւելում մը, այդ պատճառաւ ընկերութեանց տուրքը 15%-էն 10%-ի պիտի իջնէ :

Կը նախատեսուի նաեւ բնակութեան տուրքի բարեփոխում մը :

Յաւելում պիտի կրէ հարստութեանց վերաբերող տուրքը (Ի-Վէ-էՍ), բայց մանրամասնութիւնները չեն ճշդուած, կ'ըսուի սակայն թէ արուեստի գործերը դերծ պիտի մնան. ամէն պարագայի մէջ, հարստութեան տուրքը 2 միլիառ Ֆրանք պիտի ապահովէ :

Հաւանական է որ կարգ մը մարզերու մէջ (կազ, ելեկտրականութիւն) Թէ-Վէ-Ա-ն զեղչուի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ նախագահը՝ Ալիեւ քննադատած է արեւմուտքը որ հարկ եղածին չափ զօրավիգ չէ Կովկասի եւ ատլանտեան կը գտնէ որ ան պէտք եղածը ընէ դէմ դնելու համար Ռուսաստանի ազդեցութեան : Ան կ'ըսէ, («Ֆայնընշըլ Թայմզ», Յուլիս 21) պէտք է, մանաւանդ տնտեսական իր ներկայութիւնը ամրապնդէ : Ալիեւ քննադատած է նաեւ Ռուսաստանի դերը շրջանին մէջ, ներառեալ զինուորական իր համաձայնագիրը Հայաստանի հետ : Ալիեւ դեռ կ'ըսէ որ զինուորական զինակցութիւններ չի փնտռեր արեւմտեան երկիրներու հետ, աւելի լաւ կ'ըլլայ որ Կովկաս բոլորովին զերծ մնայ զինուորական զինակցութիւններէ :

ՆԻԿՈՍԻԱՅ ՄԷՋ (Կիպրոս) եւրոպայի բանագնացը տեսակցութիւն ունեցած է նախագահ Գլերիտէսի հետ, լուծում մը գտնելու համար կղզիին բաժանման եւ Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան : Այս վերջին հարցին կապակցութեամբ, ըսած են թէ կ'ուզեն լաւագոյն միջոցները գտնել Թուրք Կիպրացիները համոզելու եւ անոնց իրական դեր մը տալու համար :

ՍՈՒՏԱՆԻ մէջ սովը աւեր կը գործէ եւ ըստ հասած լուրերուն, երկրին հարաւային շրջանը 50-էն 100 հազար հոգի սովէն մեռած է Յունուարէն ի վեր : Զինեալ ճակատումին մէջ որ դէմ առ դէմ հանած է խարթումայաշտ վարչակարգը եւ անջատողականները, սնունդի պակասը որպէս զէնք կը գործածուի :

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄԱԿ-ի առաքելութեան չորս անդամներ սպաննուած են անծանօթներու կողմէ, լեռնային ճամբու մը մէջ, մայրաքաղաք Դուշամբէի արեւելեան կողմը :

ՓԱՓՈՒԱԶԻԻ աղէտին հաշուեկշիռը օրէ օր կը ծանրանայ եւ Յուլիս 22-ին կ'ըսուէր թէ մեռեալներու թիւը 8000 է, թէեւ բոլոր մարմինները չեն գտնուած : Միւս կողմէ սովը եւ համաճարակը շատ աւելի մահ կրնան պատճառել գալիք օրերուն, ըստ շրջանի մէկ եպիսկոպոսին :

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԳՈԼՈՄՊՈՍԻ դէմ դատ բացուած է եւ ան կը դատուի որպէս ցեղասպան : Գանտիտօ Մարթինէզ Ամերիկայի հարազատ «կարմրամորթ» ուխտին ներած է նուաճողներուն եւ կ'ամբաստանէ Քրիստափոր Գոլոմպոսը «աւազակութեան, ցեղասպանութեան, առեւանգումի, չարչարանքի, սպանութեան, բռնաբարումի, գերեվաճառութեան, բնաջնջման եւ մշակոյթի պարտադրանքի» մեղքերով : Ըստ իրեն ճենովացին խորհրդանիշն է անոնց որոնք կողոպտեցին իրենց հարստութիւնները, բռնաբարեցին կիները եւ սպաննեցին իրենց եղբայրները : Հոնտուրասի 300 կարմրամորթներ ձեռնարկած են դատի մը, ժողովրդական կազմակերպութեանց Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ : Պաշտպան փաստաբանը կը փորձէ համոզել որ ամբաստանեալը շատոնց մեռած ըլլալով (1506) մեղադրանքները ժամանցումի ենթակայ են : Մարթինէզ տեղի չի տար եւ 70 միլիոն կը գնահատէ զոհերը-ի դոհ կարմրամորթները, ինչ որ կ'ըսէ. – «Մեծագոյն ոճրագործումն է որ մարդկութիւնը ճանչցած է» : Յետ մահու վճիռը պիտի արձակուի Հոկտեմբեր 12-ին, որ Գոլոմպոսի Ամերիկա ժամանման թուականն է :

ՓՐԱՆՍՈՒԱ ԺԱՆ ԺԻՌՈՆՏԻ այրին մեռաւ Մանոսք (Հարաւային – Ֆրանսա) 101 տարեկանին :

ԶՐՈՅՑ
«ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐ» եւ «ՍԵՒԱՆ» ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՏՆՕՐԷՆՆԵՐՈՒՆ՝ Լ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ ԵՒ Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Սփիւռքի ու Հայաստանի մամուլը լայն տեղ տուաւ «Հայկական ավիաուղիներ»ու կողմէ Ֆրանսական «Էրպիւս» օդանաւի մը վարձակալման լուրին: Ճամբորդական կամ առեւտրական այդ գործառնութիւնը որ ամենայն բնականութեամբ ամէն օր կը կատարուի աշխարհի սա կամ նա անկիւնին մէջ, մեր պարագային վերածուեցաւ գրեթէ ազգային յաղթանակի մը: Էրպիւսը ամենայն հանդիսաւորութեամբ, շուքով, շուրջ երեք տասնեակ հրաւիրեալներով, Գերմանիոյ Պրեմէն քաղաքէն տարուեցաւ Երեւան. գրեթէ ճիշդ այնպէս, ինչպէս անցեալ դարուն, կամ այս դարասկիզբին թափ ու թմբուկով հարս կը տանէին մէկ գիւղէն միւսը: Նմանութիւնը յատկապէս շեշտող էր ծէսի բաժինը. օդանաւը թէ՛ մեկնումին Պրեմէնի մէջ, եւ նաեւ Երեւան ժամանումին օրհնուեցաւ եպիսկոպոսական աղօթքով, աղ ու հացով: Արդէն մկրտուած է «Արարատ»: Յետոյ «ծէս»ին արդիական բաժինը լրացուցին շամփանիոյ «կենա՛ց»ները: Դժուար չէ երեւակայել որ նոյն մօտեցումով նոյն օդանաւը քանի՛ օրհնութիւն կրնայ ստանալ, ու քանի՛ գոյնի, եթէ հինգ տարին անգամ մը վարձուի օդային տարբեր ընկերութիւններու կողմէ. ընկերութիւններ որոնք ըլլան օրինակ՝ Թիւրքմէնական, Ճափոնական, Հնդկական, եւայլն:

Հակառակ կատակի տրամադրող այս տուեալներուն, կարեւոր քայլ է անշուշտ ոչ իսկ տասնամեայ հայկական օդային ընկերութեան կողմէ նման փոխադրամիջոցի մը վարձակալութիւնը: Ան կը նշանակէ որ զարգացման յստակ ուղղութեան վրայ է նախաձեռնութիւնը, հակառակ իրերայաջորդ պաշտօնազրկումներու եւ նշանակումներու որոնք տեղի ունեցան 6 – 7 տարուան ընթացքին: Փոփոխութիւններ որոնց ամէն հանդրուանին, պաշտօնապէս կամ անպաշտօն կերպով, հրապարակ կամ շշուկներու ձեւով, ընկերացան ոչ շատ ուրախալի տուեալներ: Բայց, շատ հաւանօրէն, ինչպէս կը թելադրէ հայաստանեան իմաստութիւնը, կարեւորը այն է որ մարդը բռնած է բարգաւաճումի ճամբան ու վաղը աւելի լաւ կ՚ըլլայ:

Երբ Փարիզի մէջ կը խօսուի Հայաստանի օդային փոխադրութեան նիւթով, գրեթէ անկարելի է շրջանցել շփոթի վիճակ մը որ վերջին տարիներուն յայտնըւած է այս մարզին մէջ: Պատճառը այն է որ Ֆրանսայի մէջ, մարզին խորհրդային շրջանէն ծանօթ հասցէն «Սապերաթուր» եւ «Սեւան» գործակալութիւններն են: Նոյնիսկ երբ անկախութենէն ետք եղան մրցակցութեան փորձեր, ճախողեցան. ու Հայաստանի ճամբորդները, մէջը ըլլալով Եւրոպայի զանազան անկիւններէն մեկնողները, կը դիմէին երկուքէն մէկուն: Առաջինը կը գործէր ու կը գործէ Փարիզ, երկրորդը՝ Լիոն: Իսկ վերջին տարիներուն նոյն շրջանակին մէջ հետզհետէ սկսաւ լսուիլ «Հայկական ավիաուղիներ»ու անունը, առանց այդ ընկերութիւնը որոշակի ներկայութիւն ըլլալու: Տոմսերու, օդակայանի կարգադրութիւններու, փոխադրութիւններու ու ամէն կարգի գործողութեան համար յաճախորդները կը շարունակէին ու կը շարունակեն դիմել երկու գործակալութիւններէն մէկուն: Երկու ամիսէ ի վեր միայն, անոնց միացած է զուիցերական օդային ընկերութեան գործակից հաստատութիւն մը:

Էրպիւսին վարձակալութիւնը, անոր տրուած լայն արձագանգը պատճառ եղան «Ներսէն» դիտելու փորձի մը այն մարզը որ կը պատկանի Հայաստանի օդային փոխադրութեան փարիզեան ճիւղին: Զայն գլխաւորող երկու դէմքերուն՝ Վարուժան Սարգիսեանի («Սեւան») եւ Լեւոն Պաղտասարեանի («Սապերաթուր») հետ զրոյցը տեղի ունեցաւ երկրորդին Փարիզի գրասենեակը:

Հ. – Օդանաւ մը վարձելու պարագան իսկապէ՞ս այնքան կարեւոր երեւոյթ է օդային փոխադրութեան ընկերութեան մը համար որ այսքան արձագանգ տրուի անոր: Մանաւանդ որ ըսուեցաւ որ վարձուած «էրպիւս»ը 15 տարուան է:

Պ. – Այդ օդանաւներուն կեանքը 40–45 տարի կը նկատուի. բնական երեւոյթ է որ 5 – 10 տարուան համար վարձուին 10 – 15 տարեկան օդանաւեր: Սովորութիւն է աւելի հինցածները բեռներու փոխադրութեան համար գործածել, կամ թղթատարութեան: «Հայկական ավիաուղիներ»ուն վարձած այս մէկը Քուէյթի օդանաւ էր և չէ գործածուած Իրաքի պատերազմին շրջանէն. այսինքն աւելի նոր է, քան՝ 15 տարի գործածութեան բնական շրջան ունեցած որեւէ ուրիշ օդանաւ: Շարժիչները նոր են, ինք ալ ամբողջութեամբ նորոգուած, ներկուած է:

Ինչ որ կարեւոր է, հետաքրքրական այս վարձակալութեան մէջ, այն է որ «էրպիւս» մը աւելցնելով օդային իր փոխադրամիջոցներուն, նաեւ մտայնութեան, փոփոխութիւն մը կ՚արձանագրէ «Հայկական ավիաուղիները»:

Հ. – Այսի՞նքն:

Պ. – Իրենք, անշուշտ տասնամեակներու կուտակումով, միշտ հակում ունին հաւատալու որ աւելի լաւ, աւելի որակաւոր են ռուսական օդանաւերը: Մինչդեռ արեւմտեան, այս պարագային՝ ֆրանսական օդանաւ մը աւելցնելով իրենց ունեցածին, Հայաստանի օդային գիծերու ղեկավարութիւնը ցոյց կուտայ որ մէկ բեւեռով այդ հաւատքին մէջ փոփոխութիւններու ժամանակը հասած է: Կարելի է որ յաջորդ տարի, կամ աւելի ետք մէկ կամ երկու նոր օդանաւ եւս վարձուի, 160 հոգինոց, չորս – հինգ տարուան համար:

Հ. – Կա՞յ յատուկ պատճառ մը «էրպիւս»ի նախընտրութեան:

Պ. – «Հայկական ավիաուղիներ»ը երկար ատենէ ի վեր կը փորձէին նոր օդանաւ մը վարձել: «Պոինկ» կամ «Էրպիւս»: Բուն հարցը երաշխաւորագիրն էր: Քանի մը տասնեակ միլիոն տոլար արժող օդանաւի մը համար այդ երաշխաւորագիրը կը պահանջուի երկրի մը կեդրոնական դրամատունէն, կամ ուղղակի կառավարութենէն: Հայաստանի պարագային երկուքն ալ չէին կրնար, տրուած ըլլալով որ այդ երաշխաւորութիւնը արդէն քանի մը միլիոն տոլար է:

Հ. – Ի՞նչպէս կարելի եղաւ ուրեմն:

Պ. – «Էրպիւս»ի եւ «Պոինկ»ի հետ քանի մը տարուան շփումներէ ետք, երբ Ռ. Քոչարեան վարչապետ Լ. Ժոսփէնի հետ հանդիպումի առիթ ունեցաւ, միջամտեց որ դրամական երաշխիքի այդ պայմանը վերցուի. ինչ որ ընդունուեցաւ: «Պոինկ»ը չէր ուզեր այդ ժեստը ընել: Եւ քանի որ լաւ է նոյն տեսակի օդանաւներ ունենալ, հաւանական է որ յաջորդով նոր մէկ, կամ երկու էրպիւս եւս վարձուի:

Հ. – Ի՞նչ գործածութեան պիտի յատկացուի վարձուած այս օդանաւը:

Պ. – Պիտի սպասարկէ եւրոպական մայրաքաղաքներուն. մանաւանդ, լոյս կայ որ Օգոստոսին Փարիզէն թռիչքները շաբաթը երկուքի բարձրանան:

Հ. – Ի՞նչով կը բացատրուի այդ որոշումը:

Պ. – Կան առեւտրական – այլ ընկերութիւններու հետ մրցակցութեան նկատումով – նպատակներ, ապահովութեան եւ սպասարկումներու բարելաւումի պարագաներ եւ վերջապէս երրորդ կէտ մը. «Հայկական ավիաուղիներ»ու ունեցած խորհրդային օդանաւերը մինչեւ 2001 թուականը միայն արեւմտեան օդակայաններ կրնան էջք կատարել, աղմուկի, օդի ապականութեան պատճառով:

Հ. – Փարիզէն, Ֆրանսայի այլ շրջաններէն, նաեւ Եւրոպայէն Երեւան մեկնողներու համար դուք միակ հասցէն եղաք մինչեւ վերջերս: Այսօր, Սապերաթուրի, Սեւանի հետ սկսած է լսուիլ «Հայկական ավիաուղիներ»ու անունն ալ. ո՞վ է մարզին բուն տէրը. ձեր երեքը պէտք է գործակցի՞ք ընկատել. կամ կա՞յ արդեօք պարտականութեան բաժանում մը:

Պ. – Խորհրդային շրջանէն, բայց յատկապէս վերջին տասը տարուան ընթացքին մենք՝ Սապերաթուր եւ Սեւան սերտ կապ ունեցանք Երեւանի հետ: 1989-էն սկսան չարթըր թռիչքները դէպի Երեւան: Գործակցութիւնը ռուսական ընկերութեան «Աէրոֆլոթ»ին հետ էր: 1993-ին ստեղծուեցան «Հայկական ավիաուղիներ»ը. բայց հասկնալի է որ հարկաւոր ենթակառոյցները չունէին – գրասենեակ, եւայլն –: Եւրոպայի ներկայացուցչութիւնը մեզի յանձնեցին: Ասոր համար ալ մենք ճամբորդական գործակալութեան ընդհանուր մեր գործունէութենէն անջատ գրասենեակ բացինք: Միջոց մը ետք երբ Հայաստանի ընկերութիւնը աստիճանաբար զարգացաւ, դէպի Եւրոպական քաղաքներ, ինչպէս՝ Լոնտոն, Ամսթէրտամ, թռիչքի գիծ բացուեցաւ, որոշեցին իրենց ներկայացուցիչները նշանակել այդ վայրերուն մէջ. մեզի ձգեցին տոմսերու վաճառքին, ծանուցումներու նման գործին առեւտրական մասը: Իրենք կը կատարեն վարչարարութիւնը:

Հ. – Հոս տեղն է անդրադառնալու վերջին շրջանի յաճախակի դժգոհութիւններու. բարձր կը նկատուին տոմսերու գիները. մարդիկ կը գանգատին բեռներու յաւելեալ ծանրութեան դէմ ցոյց տրուած անզիջող խստութենէն: Հոսկէ մեկնող հայաստանցի ուսանողներու անգամ նուազագոյն ըմբռնում ցոյց չի տրուիր ու կը պահանջուի որ վճարեն արտօնուածէն աւելի ամէն մէկ քիլօկրամը: Իսկ Երեւանի օդակայանին մասին աւելորդ է խօսիլ, երբ 10, 20 տոլար աւելի փրցնելու համար կը պատահի որ ճամբորդներու ձեռքի պայուսակներն իսկ կշռուին...: Կարճատեսութիւն մը չի՞ մատներ այս մօտեցումը:

Պ. – Ճիշդ է որ յաւելեալ քիլոներու նկատմամբ չափազանց չեզոքացուած այդ բծախնդրութիւնը նոյնիսկ պաշտօնական անձնաւորութիւններու կիրարկուեցաւ, դժգոհութիւն պատճառելով: Խնդիրը հոն է որ «Հայկական ավիաուղիներ»ը գործի առած են Ֆրանսայի պաշտօնեաներ որոնք ծանօթ չեն Երեւանի ճամբորդներու պայմաններուն ու տառացիօրէն, առանց այլեւայլի կը կիրարկեն օրէնքը:

Հ. – Տոմսերու գիները կ՚ընդունի՞ք որ բարձր են:

Պ. – Չորս տարիէ ի վեր այդ գիները Երեւանէն կ՚որոշուին: Մենք քանիցս թելադրեցինք որ զեղչեն: 2990 ֆրանքի իջեցուցին երբ զուիցերական օդային գիծերու թռիչքները սկսան: Ներկայիս 3250 ֆրանք է երեք շաբաթուան պայմանաժամով:

Հ. – Կարելի՞ է ըսել որ Երեւանը հետաքրքրական, հրապուրիչ հասցէ մըն է ճամբորդական գործակալութեան մը համար:

Պ. – Ֆրանսայի համար այդ իմաստով նոր է շարժումը: Ֆրանսական կարգ մը ընկերութիւններ մշակութային ճամբորդութիւններ կազմակերպեցին, բայց Հայաստանը զանգուածային ճամբորդութեան երկիր չէ: Հոն հետաքրքրութիւն արթնցնողը պատմական յուշարձաններն են:

Հ. – Կարելի՞ է միջին թիւ մը տալ տարեկան մեկնումներու:

Պ. – Ֆրանսայէն տարեկան 2000 – 2500 մեկնող կ՚ըլլայ:

Հ. – Շուրջ երկու ամիսէ ի վեր մրցակից մը ունիք որ զուիցերական օդային ընկերութիւնն է: Ի՞նչպէս կ՚արժեւորէք այդ մրցակցութիւնը:

Պ. – Մեր կարծիքով, երեւոյթը դրական է: Մրցակցութիւն մը միշտ շուկան աշխուժացնող, հետաքրքրութիւն ստեղծող ազդակ է: Թռիչքներու յաճախականութիւնը, գացողներու թիւը կը շատնայ: Հայաստանի ղեկավարութեան քաղաքականութիւնը Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի օրէն օդակայանը բանալ էր օտար ընկերութիւններու. տոկա քաղաքական վարկանիշ կը նկատուէր: Միւս կողմէ, անոնց ներկայութիւնը վտանգաւոր է «Հայկական ավիաուղիներ»ուն համար. անոնք ի վերջոյ, իրենց օդանաւերով, անձնակազմով, սպասարկութեամբ, կրնան նախընտրելի ըլլալ ճամբորդներուն համար:

Հ. – Իսկ դուք, ձեր ծախսած տոմսերու թիւին վրայ տարբերութիւն մը ունեցա՞ք:

Պ. – Փարիզէն ոչ. գաւառէն մեկնումներու վրայ թեթեւ տարբերութիւն մը այո՛, ունեցանք:

Վ. Սարգիսեանի եւ Լ. Պաղտասարեանի ճամբորդական գործակալութեան փորձառութիւնը չէ սահմանափակուած Երեւանի թռիչքներով կամ զբօսաշրջական ճամբորդութիւններով: Փարիզի ու Լիոնի մէջ ոչ միայն հայ ճամբորդներու կարեւոր հաստատուն մը նախընտրած, վարժուած հասցէներն են Սապերաթուրը եւ Սեւանը: Երկու պատասխանատուներուն արտայայտութեան մէջ, «Հայկական ավիաուղիներ»ու գործակցութեան մասին, կարելի չէ որոշ յուսախաբութիւն մը, նոյնիսկ տեղ տեղ դառնութեան շեշտեր չնշմարել. բայց չեն ուզեր յամենալ ատոնց վրայ: Այսուհանդերձ, հոս եւս թափանցիկ է յաջողութեան սահմանին բերուած գործունէութիւն մը ոչ շատ նըրբաւարի կերպով իւրացնելու մտայնութիւնը, առանց երկու քայլ անդին մտածելու: Կ՚երեւի հոս եւս, ամէնքը պէտք է անձնական փորձառութեան տիրանան, մոռնալով ուրիշին ապրածէն օգտուելու իմաստութիւնը:

Վերջին պարագայ մը որ անպայման պէտք է նշուէր այս առիթով, անկախութենէն ի վեր Սապերաթուրի եւ Սեւանի կատարած թղթատարական կարեւոր գործն է: Եւ հակառակ պաշտօնական թղթատարութեան մասին քանիցս ըրուած հաւաստումներու, շատ շատեր անձնական փորձառութեամբ գիտենք որ ամէնէն ապահովը անոնց միջոցով կատարուածն է. զրկելու եւ ստանալու համար հաւասարապէս, առանց սանթիմի մըն ալ վճարումին:

Անոնց խաւաքարտէ սնտուկները որոնք կ՚երթան ու կուգան Փարիզէն Երեւան, Երեւանէն Փարիզ, կը պարունակեն անձնական պահարաններու, թերթի կապոցներու, գիրքի ծրարներու հետ, պաշտօնական պահարաններ ալ, պաշտօնական անձնաւորութիւններու ուղղուած գրութիւններ, նամակներ, եւայլն:

Երբ կ՚անդրադառնամ այս ծառայութեան, իրենց պատասխանը չի տարբերիր զրոյցին ընդհանուր ոճէն. կ՚ըսեն թէ հարկաւոր նկատուած բան մըն էր [illegible] ըրին ու կ՚ընեն սիրով: Ինչպէս տարիներէ ի վեր ամբողջ իրենց կարելին, երբեմն մինչեւ իսկ զոհողութեան գնով:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Սուրիահայ նամականի

ԲԱՆԱՍԷՐ ՅԱԿՈԲ ԶՕԼԱՔԵԱՆԻ «ՔԵՍԱՊ» ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). – Սուրիահայ գաղութին հրատարակչական նախաձեռնութիւնները, որոնք վերջին քանի մը տարիներուն արտակարգ թափ առած են, նորերս ընթերցողին սեղանին բերին շքեղ ու փառաւոր հատոր մը եւս՝ «Քեսապ» (Բ. մաս), աշխատասիրութեամբը հայ[illegible] կրթական երկարամեայ մշակ, բանասէր եւ բանահաւաք Յակոբ Զօլաքեանի:

Պատմական Կիլիկիոյ հայաշատ տարածքներէն բացառաբար վերապրող մասնիկ մըն է Քեսապ, կանաչապատ գիւղախումբ մը Ալեքսանտրէթի սանճաքին հարաւային փէշերուն, ծուարած՝ թուրք-սուրիական այժմու սահմանի կուշտին:

Շրջանին հայկական դիմագիծը, որ դարերու պատմութիւն ունեցած է, մե-

ծաթիւ բանասէրներու ուշադրութիւնը անտեսուած պահած է իր վրայ, ուսումնասիրութեանց եւ քննական յօդուածներու դէզ մը գոյացնելով տասնամեակներու երկայնքին: Յակոբ Չոլաքեանի «Քեսապ» խորագրեալ զոյգ հատորները (շուրջ 1150 էջէ բաղկացեալ) կուգան վերջնապէս փակել շրջանի պատմութեան «սպիտակ էջերը», ամբողջական եւ համապարփակ գործ մը կատարելով ապագայ սերունդներուն:

Սոյն աշխատասիրութեան Բ. հատորին լոյս ընծայման բարեպատեհ առիթով, Յուլիս 1-ի երեկոյեան, Հալէպի «Արամ Մանուկեան» Ժողովրդական Տան մշակութային սրահին մէջ կայացաւ նորատիպ գրքին հրապարակային ներկայացումն ու շնորհահանդէսը, Համազգայինի կազմակերպութեամբ եւ շուրջ 100 գրասէրներու ներկայութեան: Յատկանշական էր, որ ձեռնարկին յայտագիրը ամբողջովին կիրարկեցին Պր. Չոլաքեանի նախկին աշակերտները, բոլորն ալ շրջանաւարտ՝ Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանէն:

Երեկոյթին բացումը կատարեց Մարիա Փանոսեան, ներկայացնելով հեղինակին կենսագրական գիծերը ու թուարկելով անոր հրատարակած տասնեակ մը գիրքերը, որոնց մէջ ծանրակշիռ տեղ կը գրաւեն իր հայրենի ծննդավայրին՝ Քեսապի նուիրուած երկերը: Մարիա Գաբրիէլեան եւ Մարալ Գարակէօզեան ընթերցումներ կատարեցին հատորին տարբեր գլուխներէն: Ձայներիզի վրայ ունկնդրուեցաւ Քեսապի պարերգներէն նմոյշ մը: Օրուան գլխաւոր զեկուցաբերն էր Միհրան Մինասեան, ինք ալ իր կարգին՝ երկարամեայ բանասէր մը եւ թարգմանիչ միանգամայն, որուն վիճակուած էր նորատիպ գրքին ներկայացումը: Ան նախ ըսաւ, թէ «Քեսապ»ի Բ. հատորը, որ լոյսին եկած է Քեսապի Ուսումնասիրաց Միութեան Գալիֆորնիոյ Կեդրոնին նիւթական յատկացումներով, ամբողջովին նուիրուած է շրջանի ազգագրութեան եւ բանահիւսութեան, մինչ երեք տարի առաջ հրատարակուած նոյն երկասիրութեան Ա. հատորը լուսարձակի տակ կ'առնէր Քեսապի ընդհանուր պատմութեան կողքին՝ նաեւ անոր տեղագրութիւնը, ժողովրդագրութիւնն ու տնտեսութիւնը: Մ. Մինասեան նշեց, որ ազգագրական տուեալներու աննախադէպօրէն ճոխ մէկտեղում մը կատարուած է այս հատորին մէջ, ուր առանձինն բնութագրուած են քեսապցւոց ընտանեկան կացմութիւնը, մայրին կարգուսարքը, տարազները, խոհանոցը, հասարակական յարաբերութիւնները, ժողովրդական բժշկութիւնը, հաւատալիքները, տօներն ու խաղերը: Հեղինակը զանոնք հաւաքած է տարիներու վրայ երկարող յարատեւ հետապնդումներու եւ պրպտումներու շնորհիւ:

Զեկուցաբերը ընդգծեց ապա, թէ նոյնքան ճոխ ու շահեկան են այն բոլոր նիւթերը, զորս Յ. Չոլաքեան մէկտեղած է բծախնդրօրէն իր հատորին երկրորդ կէսին մէջ, պատմութեան սեփականութիւնը դարձնելով բանահիւսական արժէքաւոր տուեալներ: Այստեղ, Քեսապի բարբառով ու անոր արեւմտահայերէն տարբերակով ներկայացուած են հարիւրաւոր «խաղիկ»ներ ու «չար»եր, ձայնագրուած խաղերգներ եւ ողբեր, պարերգաններ ու պարերգներ, բայց նաեւ՝ առածներ ու ասացուածքներ, մաղթանքներ ու անէծքներ եւ շուրջ 30 հէքեաթներ:

Արժեւորելով այս երկասիրութեան ազգագրական կարեւորութիւնը եւ գնահատելով հատորին անթերի ու գեղատիպ տպագրութիւնը, զեկուցաբերը իր խօսքը կ'եզրափակէր ցաւ յայտնելով, որ Քեսապ սկսած է արդէն տակաւ կորսնցնել իր երբեմնի հայկական անխաթար դիմագիծը, աւելցնելով նոյնիսկ, թէ ոչ — հեռաւոր ապագայի մը, թերեւս, սոյն հատորին բովանդակութիւնը միակ յուշարարը կրնայ ըլլալ Քեսապի հայութեան ստեղծագործական յատկութիւններուն, հինաւուրց բարքերուն եւ առհմիկ աւանդութեանց:

Լրջութեամբ պատրաստուած այս զեկուցումին աւարտին, շնորհակալական ելոյթ մը կ'ունենար հատորին հեղինակը, յայտնելով որ Քեսապի նուիրուած իր ծաւալուն աշխատասիրութիւնը կ'ամբողջանայ 3-րդ (ու վերջին) հատորին հրատարակութեամբ միայն, ուր տեղ պիտի գտնեն տարբեր անձերու կողմէ գրուած անտիպ յուշեր ու մեծաքանակ արխիւային նիւթեր՝ նամակ, տեղեկագիր, ատենագրութիւն եւայլն: Այնուհետեւ, ներկաներուն առիթ կը տրուէր մակագրուած օրինակներ ունենալու նորատիպ մատեանէն:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՅՑԸ ՎԻԷՆԻ ԾՈՒԽԻՆ

Կիրակի, Յուլիս 12, Վիէնի ծուխը անգամ մը եւս ուրախութիւնն ունեցաւ վայելելու Ռոն-Ալփի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի ներկայութիւնը: Նորվան Եպիսկ. տեղւոյն Սուրբ Թէոդորոս Եկեղեցիին մէջ պատարագեց եւ քարոզեց: Իր քարոզին աւարտին, ան հաւատացեալներուն յայտնեց որ Սեպտեմբեր ամսուն, հաւանաբար, նոր հոգեւոր հովիւ մը կը նշանակէ իրենց համայնքին համար. Մայր Աթոռ Էջմիածինէն հրաւիրուած երիտասարդ հոգեւորական մը պիտի ստանձնէ Փոն տը Շեռիւի եւ Կրընոպլի (տակաւին վերջնական որոշումը չէ տրուած) հոգեւոր հովուութիւնը եւս: Այս պարագային, Իզէռ նահանգը կ'ունենայ մէկ հոգեւոր հովիւ: Այս անգամ եւս, Նորվան Արք.ի այցելութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն եւ խանդավառութիւն ստեղծեց Վիէնի հաւատացեալներուն մօտ: Պատարագէն անմիջապէս յետոյ, Պօսրիէնի շրջանէն եկած չորս երախաներ (երեք քոյր, մէկ եղբայր), Եպիսկոպոսին ձեռքով մկրտուեցան ու դրոշմուեցան ինչ որ անշուշտ բացառիկ երեւոյթ մըն էր Վիէնի նման գաղութի մը մէջ:

Յետմիջօրէին ժամը 5-ին, Նորվան Արք. ընկերակցութեամբ Վիէնի հոգաբարձութեան ատենապետ Սուքիաս Սուքիասեանի, կ'այցելէր Սէն — Լօռան — Ան — Ռուայան-ի մօտ գտնուող «Սուրբ Անտոն Մեծի» ուղղափառաց վանքը: Հոն ներկայ կը գտնուէր երեկոյեան ժամերգութեան: Արարողութեան աւարտին, վանատան մէջ տեղի կ'ունենար ընդունելութիւն մը: Հայր Փլասիտ, վանահայրը, Միաբանութեան անունով բարի գալուստ կը մաղթէր Նորվան Արք.ի յայտնելով իր ուրախութիւնը Հայ Եպիսկոպոսի մը այցելութեան առթիւ: Ան շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ կը պատասխանէ վանահօր, միաբաններուն եւ աշակերտներուն հարցումներուն: Ընդունելութեան աւարտին, միաբանութիւնը իր վանահօր գլխաւորութեամբ Նորվան Արք.ի կ'ընկերանար մինչեւ վանքին ելքը, զանգերուն ղօղանջին տակ: Նորվան Արք. նոյն իրիկունը Լիոն կը վերադառնար յաջորդ օրուան, Ազգային տօնին հանդիսութեանց մասնակցելու եւ գաղութը ներկայացնելու համար:

ԿՈՐԻՒՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Յուլիս 2-ին, ճաշ — հանդիպում մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Հայաստանի Մշակոյթի Նախարար՝ Ռոլան Շառոյեանի, կազմակերպութեամբ Հայաստանի դեսպանատան: Հիւրասիրութեան աւարտին, նախքան ճաշը, Ա. Ահարոնեան սրահը մուտք գործած է նախարարը, ընկերակցութեամբ դեսպան Լեւոն Բարխուդարեանի եւ դեսպանատան անձնակազմին: Բացման խօսքը արտասանած է դեսպանատան խորհրդական Եդուարդ Խոջոյեան, ապա խօսք առած է Ռ. Շառոյեան որ պարզած է իր նախարարութեան հարցերն ու ծրագիրները:

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, Համազգայինի կազմակերպած Հայ համալսարաններու Դ. համախմբումին կը մասնակցէին 48 հոգի: Ասոնցմէ չորսը արեւելեան Ամերիկայէն, տասը Սան — Ֆրանսիսքոյէն, մնացեալը՝ Լոս — Անճելըսէն: Համախմբումը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 17-էն Օգոստոս 2 Նշան Փալանճեան ճեմարանին մէջ: Ակադեմական ծրագրումի պատասխանատուն է Հրանդ Մարգարեան: Դասախօսելու հրաւիրուած են Ռիչըրտ եւ Վարդիթեր Յովհաննիսեան:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղին, Յուլիս 5-ին ելոյթ ունեցած է Երեւանի պարախումբը ԱՀ — Փօլինի թատերասրահին մէջ: Պարախումբին գեղարուեստական ղեկավարն է Երեւանի Երաժշտանոցի դասախօս՝ Արուսեակ Սահակեան:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Տուտեան Մշակոյթի Տան մէջ, Մայիս 10-ին («Յառաջ», նոր ստացանք տեղւոյն «Նոր Կեանք» ամսաթերթի Մայիսի թիւը) տեղի ունեցած է Մելինէ Փօլատեանի թարգմանաբար լոյս ընծայած «Հայկական հէքեաթներ» հատորի ներկայացումը: Առաջին խօսք առնողը եղած է գրքին հեղինակը, որ նշած է թէ հատորը կ'ընդգրկէ հայկական երեք հէքեաթներ: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Ռումանահայ Միութեան փոխ — նախագահը՝ Վարուժան Փամպուքճեան:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Ռումանիոյ Հայոց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 23-ին, տեղի ունեցած է «Արարատ» ռումաներէն լեզուով հրատարակուող երկշաբաթաթերթին 150-րդ թիւի նշումը: Երեկոյթին բացման խօսքը արտասանած է գլխաւոր խմբագիրը՝ Միհայ Ստեփան — Գազազեան, որ անդրադարձած է թերթին հիմնադիր տնօրէն՝ Վարդան Մեստուճեանի լրագրական գործունէութեան որ տեւած է 1924-էն 1942, այսինքն մինչեւ իր մահը, երբ դադրած է թերթին հրատարակութիւնը: Թերթը վերահրատարակուած է 1990-ին Վարուժան Ոսկանեանի նախաձեռնութեամբ եւ խմբագրութեամբ:

ԵՆԻԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Եկեղեցւոյ մէջ Յուլիս 5-ին նշուած է Գիւտ Տփոյ տօնը: Կրօնական արարողութեան յաջորդած է աշխարհիկ հանդիսութիւն մը սիրոյ սեղաններու շուրջ: Նախագահած է Շահան Արք.: Օրուան հանդիսավարը՝ Յարութիւն Չիլինկիրեան խօսած է Թարգմանչաց տօնին մասին եւ դրուատած գիրերու գիւտը: Խօսք առած է «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան որ յայտնած է թէ համայնքը այս շրջանին կ'ապրի փոթորկոտ մթնոլորտ մը, հաւատալով որ այս մէկն ալ կ'անցնի: Պերճ Տիկահեր պատմած է իր յուշերը Ենիգիւղի Եկեղեցիին մասին, կարճ ելոյթ մըն ալ ունեցած է Տիգրան Գէորգեան: Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք. որ ծանրանալով Թարգմանչաց տօնին վրայ, ըսած է թէ ամէն տունէ ներս պէտք է գտնուի հայատառ գրադարան մը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

Վերջերս պարզուեց, որ կոնեակը Հայաստանում ջրի գին ունի, իսկ ջուրը՝ կոնեակի:

Ասողիկը Վազգէնից զզացաւ, Աստուած տեսաւ, զարմացաւ:

ՀՀ դատախազութիւնից յայտնել են, որ անցած շաբաթ Աստղիկն ու Ուտողիկը ձերբակալուեցին, իսկ Մարսողիկը առայժմ ազատութեան մէջ է:

Ասում են՝ գեներալ Ռոխլինի սպանութիւնից յետոյ ՀՀ Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանը վերջնականապէս որոշել է չամուսնանալ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ — ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԲԱՐԸ

Բայց ուրբաթ՝ չարաճէն առաջ եկաւ:

Սարգսի քեռին այդ իրիկոյ գործ գտեր էր իր քեռորդւոյն, եւ շահաւո՛ր գործ, օմպաշութիւն, տասնուհինգ իրգատի (բանուոր) վրայ հսկողութիւն, որուն յարմար կը դատէր զնա. զի Սարգիս իւր տան մէջ չարունակ ութ տասը մշակներու հսկողութիւն ըրեր եւ վարժուեր էր. ի՛նչ կ'ուզես, Սարգսի բախտը բացուեցաւ:

Առաւօտ դեռ նա երազի մէջ, եկան կանչեցին եւ տարին իւր քեռւոյն քով, անմիջապէս համալի ձեռք մը հալաւ բերին անոր, հագցուցին, հագցուցին նաեւ օմպաշութեան պաշտօնն ալ: — «Տէ՛ս, տըղա՛յ, ըսաւ նմա քեռին, ախր քու լուս աչքով մը տեսնաս, էս Ստամպօլն է, այստեղ համբանքով կը քալեն, չափով կը խօսին, չափով ալ կը լսեն, խելքդ գլուխդ ժողվէ. տասնուհինգ տղէկներու գլուխ պիտի կենաս, անուշութիւնով երթաս հետերնին, աչքաբաց լինիս, բանցընես, ծեռէշութիւն չընես (գողութիւն), եւ այնպէս չարժիս, որ քու քեռին չամչնայ»:

Սարգիս եղաւ օմպաշի, անարգեալ Սարգսին այժմ փաղաքշողներ կան, ծառայողներ կան...

Անցան քանի մը ամիսներ, ալ Սարգիս հետզհետէ փոխուեցաւ, իւր շորն, իւր դէմքն, իւր սի՛րտն ալ հետը: Նա չէր յիշեր ալ տուն ու տեղ, իւր զբօսանքը երեկոյեան զուարճութիւններն էին: Իւր կուշտ ու բոլոր օղի կար, իւր դրամը գինետուները կ'երթային: Մոլրած էր:

Պոլսոյ մէջ եղած ղարիպ հայ տղաք Սարգսի մէկ առաքինութիւնը անդադար յիշէին, անդադար գովէին, եւ գովելի առաքինութիւն մը պահած էր զՍարգիս ի սպառ չկործանուելու համար:

Իւր առատաձեռնութիւններուն մէջ կար հայրենասիրական գորով մը:

Երկայն ձեռքը չի կարճանար, կ'ըսեն գիւղացիք: Իւր հօր համբաւութեան ժամանակ սորվեր էր աղքատին հիւրընկալել, չքաւորին, անօգնական պատսպարել:

Առատաձեռնութիւնն իւր հոգեկան ձիրքն էր:

Իրաւ մոռցաւ տուն ու տեղ, բայց հազարաւոր խեղճերուն չխնայեց իւր դրամն ու գութն:

Երկիր վերադառնալու գաղափարն ի սպառ տեղի տուած էր:

Երբեմն երբեմն թէեւ դրամ ղրկէր տուն, բայց այդ օգնութիւններն ալ չէին հասներ, ամէն մէկն իրեն կ'ուտէր:

Նորա խեղճ կինը տառապանաց ամէն դառնութեան ներքեւ յուսահատած, ձգեր էր իրենց տունն, երկու տղաքներն աղին անդին մշակ ու հօտաղ էին, ինքն ալ գիւղի մեծ տներուն կը ծառայէր եւ հացի փշրուանքներ կը ժողվէր...

Սարգսի ձէնը հասեր էր երկիրը, եկող գացողները կը գովէին եւ կը դատափետէին զնա, կային ոմանք, որք երթային Մայրամին, եւ յորդորէին, որ տղայքը ղրկէ հօրերնուն քով. սակայն նա սրտի կայրոյթով կը մերժէր, եւ կը նախատէր այն ամէնքը, որ այնպիսի խորհուրդ կուտային իրեն: Այդ սեւ անունը մի՛ յիշէք ինձ, նա մեռած է մեզ համար, ի՛նչ կ'ուզէք, իմ մատաղ տղաք ալ երթան կորին հօրով, մարմնով:

Մայրամ պահեց տղաքները, Աստուած ալ պահեց զիրենք, զօրացան ջուխթակ տունէկերն մեծացան, եւ վերջապէս տուն մը շինեցին, ուր Մայրամը ջուխթակ հարսներով՝ ամէն աղօթարանին զԱստուած փառաբանէ:

Իսկ Սարգիս ի՞նչ եղաւ:

Չորս օր առաջ Ղալաթիա սրճարանի մը դռնէն կ'անցնէինք. ցոյց տուին ինձ Սարգիսը: Ծերացեր է, թառմեր են ծնօտներն, խամրեր են աչքերը, ճղոտ եւ պատառոտուն շորերով ծածկուած էր, ծռեր էր մէջքը, թուեր էր խելքը, սրճարանի տղայոց ծաղր տարկան է դարձեր, հայ մուրայ եւ տակաւին մաքէն չանցըներ երկիր դառնալ: Քանի՛ հարիւրներ այսպէսով կը կորսուին:

(Շար. 4 եւ վերջ)

Արեւելք,
1890, թ. 1943

(Շար. Ա. էջէն)

րային փոփոխութեան որեւէ նախատեսութիւն չկայ:

ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՃԱՆԿԱՐ

1998–ի Յունուար – Մայիս ամիսներուն Հանրապետութեան մէջ արձանագրուած է 3761 յանցագործութիւն, ինչ որ 24,4% նուազ է նախորդ տարուան նոյն ժամանակահատուածի տուեալներէն: Ասոնցմէ 1085 դէպք կը վերաբերին անձնական ինչքերու յափշտակութեան, 186–ը՝ խարդախութեանց եւլն.: Գալով ծանր յանցագործութեանց՝ արձանագրուած են սպանութեան եւ սպանութեան փորձի 46, բռնաբարութեան եւ բռնաբարութեան փորձի 8, խուլիկանութեան 132 դէպքեր: Թմրեցուցիչներու առընչուող յանցագործութեանց թիւը յաւելում կրած է հասնելով 192–ի: Տնտեսական յանցագործութիւններու թիւն է 191, որոնցմէ 69–ը ծանր, 73՝ պետական ինչքերու յափշտակութիւն (36–ը ծանրակշիռ):

ԼՂՀ
ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄ

Յուլիս 21–ին, Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը հերթական նախագահի անձնական ներկայացուցչին պատուիրակութիւնը հերթական դիտարկումներ կատարած է ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանի Մատաղիս գիւղի շրջակայքը եւ ԼՂՀ ու Ատրպէյճանի ռազմական ուժերու մօտ: Ընկերացած են ԼՂՀ բանակի շտապի եւ տեղական հրամանատարութեան սպաներ, ինչպէս նաեւ ԼՂՀ Ապահովութեան նախարարութեան ներկայացուցիչը: Դիտարկումները ընթացած են ըստ նախատեսուած ժամանակացոյցին եւ առանց միջադէպի:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Յուլիս 18–ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան Երգահաններու Միութեան Դիլիջանի հանգստեան տան մէջ հանդիպում մը ունեցած է մտաւորականութեան հետ: Իրեն կ՚ընկերանային վարչապետ Արմէն Դարբինեան, Մշակոյթի, Մարզանքի եւ Երիտասարդութեան հարցերու նախարար Ռոլան Շառոյեան, խորհրդականներ Վահան Յովհաննիսեան եւ Արամ Սարգսեան: Ռ. Շառոյեան «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին բացատրած է թէ նկատի ունենալով որ մշակութային քաղաքականութիւնը մաս կը կազմէ երկրին քաղաքականութեան, հանդիպումին նպատակն էր յստակացնել, թէ փոխադարձ օգնութեան միջոցով ինչպէս կարելի է երկիրը տանել ներկայանալի դարձնել աշխարհին: Նախագահը իր խօսքին մէջ նշած է թէ Պետութիւնը պատրաստ է ներդրումներ կատարելու, միայն թէ հարկ է ներկայանալ գործնական առաջարկներով եւ համապատասխան հայեցակարգով:

Ս. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.–
«ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԻ ԴՌՆԵՐԸ ԲԱՑ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐԻ ԱՌՋԵՒ»

«Արմէնփրէս»ի թղթակիցին տուած հարցազրոյցին, Ֆութպոլի Հայաստանի ազգային հաւաքականին մարզիչը՝ Սուրէն Բարսեղեան ըսած է թէ գոհ է խումբին վերջերս Ֆրանսա կատարած ուսումնամարզական այցէն: Ան նշած է թէ այդ վարժընթացին հիմնական նպատակն էր մօտէն ծանօթանալ հաւաքականի բոլոր թեկնածուներուն (Ֆրանսա ժամանած էին 32 ֆութպոլիսթներ), բայց նաեւ բարձրացնել խաղի մակարդակը, մշակել ոճը: Ֆրանսա իր կեցութեան օրերուն Հայկ. հաւաքականը բարեկամական երկու խաղեր խաղաց. Յուլիս 8–ին 3–0 յաղթեց Նիսի (կէտեր՝ Նիգոյեան, Գալէեան եւ Միքայէլեան) իսկ Յուլիս 12–ին 1–1 արդիւնք մը արձանագրեց Գաննի դէմ. Հայաստանի կէտը նշանակեց կրկին Միքայէլեան:

Ինչ կը վերաբերի յառաջիկայ պաշտօնական խաղերուն, Ս. Բարսեղեան խօսած է Եւրոպայի Ազգերու Բաժակին զտման մրցումներուն մասին ըսելով թէ Հայաստանի խմբակին մէջ կան Ֆրանսայի, Ուկրանիոյ եւ Ռուսաստանի նման զօրաւոր մրցակիցներ ու հայրենի հաւաքականը կը պատրաստուի այդ ելոյթներուն. ան աւելցուցած է թէ խումբին դռները բաց են բոլոր անոնց որոնք արժանի կը դառնան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԿՈՒԼԷՄ. – Մ. Գիւլինքեան 250 ֆրանք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին:

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալօրէայի դասարան:

Կ՚ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ – ֆու:

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. –
ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ
01 – 39 – 83 – 71 – 19
ժամը 20–էն յետոյ:

կամ՝

ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ
01 – 45 – 84 – 57 – 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

«ԱՔՍԻՈՆ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻՆ
ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏՈՔԹ. ՖԸՆՏԸՔԻ ՃՇԴՈՒՄԸ
«ՄԱՐՄԱՐԱ»Ի

Յուլիս 18 / 19–ի մեր թիւով, արտատպած էինք «Մարմարա»ի մէջ թարգմանաբար լոյս տեսած «Աքսիոն» շաբաթաթերթի յօդուածին ամփոփումը պատասխանաբեր հարցերու վերաբերեալ: Այս առընչութեամբ «Մարմարա» Յուլիս 14–ի թիւով հետեւեալ ճշդումը լոյս ընծայած է. –

«Թարգմանաբար անդրադարձած էինք «Աքսիոն» շաբաթաթերթի կողմէ հրատարակուած յօդուածի մը մէջ Տոքթոր Արամ Ֆընտըքի խօսքերուն: Դժբախտաբար սխալ թարգմանութիւն մը ըրած էինք: Գրած էինք որ Տոքթոր Ֆընտըք ըսած է որ «Եթէ վաղը Մեսրոպ Սրբազան ընտրուի, պէտք է գիտնայ որ անոր կողքին կը կանգնիմ»: Մինչդեռ այս նախադասութիւնը պէտք է ըլլայ. «Եթէ վաղը Մեսրոպ Սրբազան ընտրութիւնը կորսնցնէ, պէտք է գիտնայ որ անոր կողքին կը կանգնիմ»:

Կը ճշդենք:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. De plus amples renseignements vous seront communiqués début septembre.

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel

à l'Auditorium
Palais du Pharo

XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE
SAHAK-MESROP

Direction : KHATCHIG YILMAZIAN

Les détails ultérieurement.

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական ժողովը ներկայիս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 80–րդ Ընդհանուր ժողովը պիտի գումարուի 1998, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Տէմիրճեան կեդրոնին մէջ, Անթիլիաս, Լիբանան:

Սոյնը 80–րդ Ընդհանուր ժողովի գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն կեդրոնական Վարչական ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N. Y. 10022

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. – Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. – Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3. – Ընտրութիւն Միութեան կեդրոնական Վարչական ժողովի անդամներու:

4. – Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. – Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. – Քննարկում Ընդհանուր ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ – ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յուլիս 10, 1998

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԴԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼԼՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50» (Մակուխաղ 50-ամեակ հատախռսդի)	120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 24
VENDREDI
24 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.426
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.426

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը (Քնէսէթ) լայն մեծամասնութեամբ օրինագիծ մը քուէարկած է Յուլիս 22-ին որ կ'արգիլէ Իսրայէլի քաշուիլը Գոլանէն: Օրինագիծը կը յայտնէ որ «որեւէ նահանջ հողամասէ մը ուր կը տիրէ իսրայէլեան օրէնքը չի կրնար ըլլալ առանց ժողովրդական հանրաքուէի եւ առանց Խորհրդարանի քուէարկութեան բացարձակ մեծամասնութեան»:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ «Ֆիկարօ»ի մէջ (Յուլիս 23) արտայայտուելով 1999-ի պիւտճէին մասին, կ'ըսէ որ անիկա ընտրական բնոյթ ունի, առանց որեւէ ազդեցութեան աշխատանքի վրայ եւ աճքի փոքր է:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը հաստատած է որ խեցգետնէ կը տառապի եւ նոյն ուռեցքն ունի (լէնֆոմ) որուն համար արդէն գործողութեան ենթարկուած էր 1997-ին:

ՔՈԹ Տ'ԱԶԻՒՐԻ մեծահարուստ յաճախորդները Ռուսաստանէն կուգան այլեւս եւ Նիսի համբաւաւոր Նեկրեսքօ պանդոկը կիւրեղեան այբուբենով ճաշացուցակ մը պատրաստած է անոնց համար: Արեւմտեան Եւրոպայէն եկող 209 հազար զբօսաշրջիկներէն 100 հազարը Ռուս են:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԾՈՎԱՓՆԵՐԸ կը խուժեն կիլին հազարաւոր գաղթականներ որոնք, գլխաւորաբար, Թունուզէն եւ Ալպանիայէն կուգան եւ քանի մը հազար փրանք տուած են աստր — անոր որպէսզի նաւերով ծովափ հասնին: Երբեմն չեն իսկ հասնիր եւ ճամբորդութիւնը ողբերգական վախճան կ'ունենայ: Ըստ Ներքին նախարարութեան 2773 հոգի գաղտնաբար, հասած են Յուլիս 1-էն ի վեր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Ֆութպոլի համաշխարհային բաժակի ստեղծած խանդավառութիւնը դրեթէ դեռ չաւարտած, ներկայիս հայեացքները արդէն ուղղուած են Եւրոպայի Բաժակի խաղերուն, որոնց զաման մրցումները սկսած են: Յուլիս 22-ին, անոնց կը մասնակցէին նաեւ Հայրենի երկու խումբեր՝ մայրաքաղաքի «Երեւան»ը եւ Գիւմրիի «Շիրակ»ը: Անոնցմէ առաջինը կը մասնակցի Ախոյեաններու Բաժակի մրցաշարքին եւ իր մրցակիցն էր ֆինլանտական «Հ.Ժ.Ք.» ակումբը: Հելսինքիի առաջին մրցումին Հայաստանեան խումբը 2-0 պարտութիւն մը կրած է, եթէ նոյնիսկ չէին, որոշ յոյս մը պահպանելով դարձի մրցումին համար: Իսկ «Շիրակ» իր դաշտին վրայ, ի հաշիւ Ի.Է.Ֆ.Ա. Բաժակի զաման մրցումներուն, 0-2 պարտուած է Շուէտի «Մալմէօ»էն եւ գրեթէ դատապարտուած մրցաշարքէն դուրս մնալու: Դարձի խաղերը տեղի կ'ունենան Յուլիս 29-ին:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄՈՆՏ»Ի ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԸ՝ ԹՈՒՐՔԻԱ

Յուլիս 23 թուականը կրող «Լը Մոնտ» 16 էջնոց յաւելուած մը կցած է իր ընթացիկ թիւին ամբողջութեամբ նուիրուած Թուրքիոյ:

Առաջին էջին վրայ նկար մը կը ներկայացնէ Տէմիրէլի եւ Շիրաքի սիրալիր ողջագուրումը, երբ Թուրքիոյ նախագահը Փարիզ եկած էր անցեալ Փետրուարին: Նոյն էջին վրայ ենթախորագիր մը կը հաղորդէ. — «Ֆրանսայի հետ դիւանագիտական համաձայնագրի մը ստորագրութիւնը պէտք է ամրապնդէ երկու երկիրներու միջեւ լաւ յարաբերութեանց աւանդութիւնը»...:

Ապա, էջերու երկայնքին կը ջատագովուի Թուրքիան բոլոր մարզերու մէջ: Երկրորդ էջին վրայ, Պոլսոյ նկարին կ'ընկերանայ սա խորագիրը՝ «Հանրապետութեան 75 տարիները՝ երիտասարդ Պետութիւն մը հին ժողովուրդի մը համար»: Հոն, գովքը կը հիւսուի նոր պետութեան. — «...Հանդուրժողութեան այն աւանդութեան մէջ, որ Օսմանեան կայսրութիւնը վերածած էր Եւրոպայի հալածուած փոքրամասնութիւններու ապաստանին»...: Իր կարգին գրութեան վերջաւորութեան Փիէռ Պեհար, Սաղի եւ Փարիզ Ը համալսարանի եւրոպական Հիմնարկի Փրոֆէսօրը կը գրէ. — «...Աշխարհներու խաչմերուկին վրայ, հակայ կամուրջ մը Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, նոր Թուրքիան նուազ պէտք ունի Եւրոպայի քան Եւրոպան՝ Թուրքիոյ»: Յաջորդ էջով, կը շեշտուի Թուրքիոյ ռազմավարական դերը: Նաեւ առանցքային կարեւորութիւնը Սեւ ծովեան կազմակերպութեան մէջ:

Յօդուածներ կը յաջորդեն սեփականաշնորհման ծրագրին, գործարարութեան կենսական կապերուն Եւրոպայի հետ, սերտ յարաբերութիւններուն Ֆրանսայի հետ, բոլոր մարզերու մէջ: Այս վերջին նիւթին մասին կ'արտայայտուի Ֆրանսայի դեսպանը Անգարա՝ Տանիէլ Լըքերթիէ: Կը յիշուի՝ «պատմականօրէն մօտ Թուրքիոյ, Ֆրանսան այս վերջիններէն կողմէ կը նկատուի Եւրոպական Միութեան այն երկիրը որ լաւագոյնս հասկցած է իր եւրոպական տենչանքը»: Կայ նաեւ Ֆրանսայի մշակութային գործակցութիւնը Թուրքիոյ հետ, յատկապէս գործունեայ:

Դեռ կը խօսուի Թուրքիոյ «Հազար եւ մեկնիրով զբօսաշրջային դրախտ»ին մասին, Իզմիրի ճարտարարուեստին, Կասպից ծովու ուժանիւթային դրաւարկին, եւայլն, եւայլն:

Անշուշտ, պէտք չէ անտեսել թէ նման յաւելուածներ միշտ կ'ըլլան, զանազան երկիրներու համար եւ ծանուցումի բնոյթ ունին: Բայց, կարելի չէ նաեւ չմտահոգուիլ, երբ նման յաւելուած մը կը զուգադիպի ժամանակաշրջանի մը, ուր հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման այդ ամէնքն բանաձեւը (զոր չվարանեցանք «պատմական յաղթանակ» որակելու) վերջնական բնոյթ չունի տակաւին, թէեւ աւելորդ, չըսելու համար անտեղի փութկոտութեամբ մը շնորհակալութեան տարափ մը տեղացուցինք մինչեւ Շիրաք, որ ոչ միայն ոչ մէկ դեր ունէր, այլ դէմ իսկ էր Ազգային Ժողովի այդ քայլին:

Այս յաւելուածը, որ քանի մը օրով կը յաջորդէ «Le MOCI» (Moniteur du Commerce International)ի ծաւալուն թղթածրարին յոյց կուտայ, եթէ հարկ էր, որ Անգարա ձեռնածալ նստած չէ եւ Ֆրանսան ալ ջանք չի խնայեր սիրաշահելու համար Թուրքիան:

ԱԼԻԵՒԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻԱ

Ազրպէյճանի նախագահը որ կ'այցելէր Մեծն-Բրիտանիա, Յուլիս 21-ին չորս մը կարեւոր համաձայնագրեր ստորագրած է նաւթային ընկերութիւններու հետ: Ասոնցմէ առաջինը կը վերաբերի նաւթի Աբիխ հանքավայրի երեք դաշտերու իւրացման: Այդտեղի հորերու օգտագործման կը միանայ նաեւ Պրիթիշ փեթրոլիումը: Երկրորդ փաստաթուղթը կը վերաբերի Ինամ հանքավայրին. հոս եւս անգլիական «Մոնիւմէնթ Օյլ էնտ Կէս» ընկերութիւնը կը միանայ մշակման ազրպէյճանա-ռուսա-ամերիկեան նախագիծին: Իսկ երրորդ համաձայնագիր մը կը նախատեսէ «Ռամքօ էնըրճի» ընկերութեան մասնակցութիւնը Մուրադխանլի հանքավայրի իւրացումին, որուն արտահանման ծաւալը 100 միլիոն թոն է: Նոյն օրը Ալիեւ Վերակառուցման եւ Զարգացման եւրոպական Դրամատան ներկայացուցիչներուն հետ ստորագրած է համաձայնագիր մը որ կը նախատեսէ 20 միլիոն տոլարի յատկացում մը Ազրպէյճանի դրամատնային համակարգին եւ անձնական ձեռնարկներու զարգացման:

Աթաթիւրք, Պանտէրաս եւ յունական լոպին

Անթոնիօ Պանտէրաս, սպանացի դերասանը որու վերջին ֆիլմը՝ Թիր մասք օֆ Զորօ մեծ յաջողութիւն գտած է Ամերիկա, հրաժարած է Աթաթիւրքի դերը ստանձնելէ, յունական լոպիին ճնշումին տակ, թէեւ իր բանբերը կը հերքէ որ այդ ըլլայ բուն պատճառը:

Սըր Լօրանս Օլիվիէի տղան, որ ամուսնացած է Թրքուհիի մը հետ մտադրած է ֆիլմ մը պատրաստել ալ բեմադիր Պրուս Պէրէսֆորտի, նուիրուած Աթաթիւրքի կեանքին, հիմ ունենալով 1964-ին լոյս տեսած անգլիացի պատմաբան Քինրոսի հրատարակած կենսագրութիւնը:

Գլխաւոր դերը, այսինքն Քեմալի դերը կատարելու համար նախատեսուած էր Պանտէրաս եւ լուրն ալ հրապարակուած է Անգարա Ապրիլի վերջ: Այդ օրէն լոյն — ամերիկեան լոպին գործի անցած է համոզելու համար Պանտէրասը որ պաստառին վրայ մարմնաւորել անձ մը՝ «պատասխանատու յոյն — հայկական ցեղասպանութեան», «վայրագ խելագար», «ալքոլամոլ» եւ «մանուկ բռնաբարող» չատ դէչ տպաւորութիւն կը գործէ իրեն նման մէկուն համար:

Պանտէրաս հրաժարած է դերը ստանձնելէ, բայց չուզեր ընդունիլ որ յունական ազատականներու հետեւանք ըլլայ: Մինչ որ Յոյներն ալ համաձայն չեն իրենց միջեւ եւ Ամերիկա լոյս տեսնող «Թիր Կրիք Ամերիքըն» շաբաթաթերթը որ Նիւ-Եորք կը հրատարակուի վրդոված է հակաթաթիւրք այս պայքարէն զոր լուրջ չի նկատեր: Խմբագրականին մէջ կ'ըսէ. — «Բուն հարցը, Աթաթիւրքն իսկ չէ: Հարցը այն մեթոտներն են, եւ ճամբը որոնց կը դիմեն մեզմէ ոմանք իրենց պատճառաբանութիւնները արժեւորելու համար» եւ խմբագրապետը՝ Նիք Պաքոս հոն կը տեսնէ «մակեդոնական նոր — ազգայնամոլութիւն մը»:

Այս նիւթին մասին Օլիվիէ եւ իր Թուրք կինը, որոնք դեռ յոյս ունին որ կրնան համոզել Պանտէրասը, կ'ըսեն թէ Աթաթիւրքի ներքողականը պիտի չընեն, այդ մասին խօսեր են Տէմիրէլի հետ որ ըսեր է թէ պէտք է «լաւ եւ դէչ կողմերը ցոյց տալ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 22/23)

«100 ՕՐԸ ՔԻՉ Է ՍԽԱԼՆԵՐ ԹՈՅԼ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»
Կ'ԸՍԷ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Իր պաշտօնավարութեան 100 օրուան առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած է Յուլիս 22-ին: Նախքան լրագրողներու հարցումները, ան մանրամասն ներկայացուցած է երկրին տնտեսական վիճակը եւ արտաքին քաղաքականութեան դիրքորոշումը: Այնուհետեւ, լրագրողներէն մէկը խնդրած է ներկայացնել անցեալ հարիւր օրերու ընթացքին գործուած սխալները եւ նախագահը պատասխանած է թէ ժամանակահատուածը բաւարար չէ նկատելու համար տնտեսական մարզին առընչուող սխալները. բայց, աւելցուցած է ան, օրինակ օրէնսդրութեան վերաբերող թերութիւնները աւելի արագ նկատուեցան, ըսելով՝ «Այո, սխալներ կան, բայց սկզբունքային, եականտագրական սխալներ, որոնք ազդեցութիւն կարող են ունենալ, ես չեմ տեսնում»: Քաղաքական քայլերու մէջ եւս նկատելի սխալներ չի տեսներ Ռ. Քոչարեան: Ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, ան նշած է թէ մօտեցումներու մէջ նորութիւններ կան եւ անոնց արձագանգները դրական են. «Մեզ յաջողւում է նաեւ բանակցութիւնների ընթացքում ցոյց տալ, որ մենք կոնստրուկտիւ ենք, որ այս մօտեցումները ուղղուած են ոչ թէ հարցը միայն բարձրացնելուն, այլ այն կարգաւորելուն: Շատ աւելի վատ է, եթէ Հայաստանը հանդէս գայ մօտեցումներով, որոնք, մի գուցէ, արտաքին աշխարհի համար հաճելի են, սակայն հնարաւոր չէ իրականացնել, դրանք կը դառնան ճիշդ ճանապարհից շեղելու ձեւեր» եզրակացուցած է նախագահը: Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին հարցումի մըն ալ պատասխանելով Ռ. Քոչարեան որ զանոնք բնութագրած է ռազմավարական նշանակութեան հարց, ըսած է թէ իր խօսքը կը վերաբերի 1997 Օգոստոսին կնքուած պայմանագրին հաւատարիմ մնալուն: Շեշտած է թէ տնտեսական փոխյարաբերութիւններու տեսակէտէն կընճիռներ կան որոնք կ'առընչուին Ռուսաստանի հարկային քաղաքականութեան եւ հարցը քննարկումի դրուած է:

Արագ եւ արդիւնաւէտ քայլեր պահանջող հիմնական խնդիրներու շարքին դասուած է նաեւ արդիւնաւէտ կառավարման հարցը: Նախագահը նշած է որ ինք շատ լաւ կը յիշէ նախընտրական իր ծրագիրը եւ ըրած բոլոր խոստումները:

ԼՂՀ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ ՊԷՏՔ Է ՆՊԱՍՏԷ ԽՆԴՐԻՆ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ

Այս օրերուն Ստեփանակերտի երիտասարդութեան եւ մշակոյթի պալատին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան պարագլուխ Սերգէյ Բադալեանի հանդիպումը ԼՂՀ համայնավարներուն հետ որ ձեւով մը հիմնադիր համագումարի վերածուած է, քանի որ այս առիթով ընտրուած է ԼՂՀ կեդրոնական կոմիտէի Ա. քարտուղար, յանձին Վալերի Աթաջանեանի: Ընտրուած է նաեւ 21 հոգինոց կոմիտէ մը ու հաստատուած են կուսակցութեան ծրագիրն ու կանոնադրութիւ—

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՆՈՒՆԸ ՎԱՐԴ, ԻՆՔԸ ՓՈՒՇ

Վարդենիսը որ Հայաստանի հիւսիս–արեւելեան անկիւնն է, կրած անունին ամբողջովին հակառակ իմաստով մը դրոշմուած է մտքին մէջ բոլոր անոնց որոնք 1996 Հոկտեմբերին կարդալու, կամ լսելու առիթը ունեցան «Առանց սահմանի բժիշկներ»ուն անհաղանդը: Իրենց թերթին չորս էջնոց պունաւոր, պատկերազարդ յաւելուածով անոնք միջնադարեան անընդունելի կացութիւն մը կը մատնանշէին Վարդենիսի տկարամիտներու ապաստարանէն, միակ փառի մը մէջ ամփոփելով վայրին ամբողջ պարհուրանքը. այդ յաւելուածը խորագրուած էր «Վարդենիսի մահարանը»: Անով կոչ կ'ըլլար օժանդակութեան որպէսզի նշանակալի փլայլին իրենց ջանքերը ու մահարանը վերածուէր ապրելի շրջանակի մը: «Առանց սահմանի բժիշկներ», – այդ նախաձեռնութեան «Յառաջ»ի մէջ տրուած արձագանգէն միջոց մը ետք, կազմակերպութեննէն հասած նամակ մը շնորհակալութիւն կը յայտնէր կատարուած մասնաչումին ու կ'աւելցնէր որ ընթերցողներէ նիւթական նուէրներ ստացած է:

Դէպքերու, լուրերու արագահոս ընթացքին մէջ Վարդենիսի «մահարան»ը միջոց մը ետք տեղը ձգեց ուրիշ նիւթերու: Բայց Յուլիս 1–ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ով վերադարձաւ, անգամ մը եւս յիշեցնելու համար թէ տխուր անցեալի մը վերածուած չէ «Առանց սահմանի բժիշկներ»ու մօտ երկու տարի առաջ պզծած մռայլ պատկերը: Այդ թիւին մէջ թերթը ամբողջ էջ մը յատկացուցած է Նունէ Ալեքսանեանի գրութեան որ ունի «S.O.S. Բանականութեան սահմանագծի հակառակ կողմից» խորագիրը: Ամէն տարիքի պատասխանողներու տասնեակ մը լուսանկարներ ալ տեղ գտած են էջին մէջ:

«Ինչ որ տեսանք հոգեբուժարանում եւ հարեւան մասնաշէնքում տեղակայուած տուն – ինտերնատում, պարզապէս դուրս էր մարդկային երեւակայութիւնից» կը գրէ Ն. Ալեքսանեան, աւելցնելով՝ «Սա մի աշխարհ է որտեղ մեր հասարակութիւնը կարող է տեսնել իր արատաւոր թեան ամբողջացած պատկերը»: Այս բնորոշումը բնականաբար կ'առընչուի անխուսափելի զուգահեռին որուն մէկ կողմը կը գտնուին «հիւանդներ, ծերեր, հաշմանդամներ որոնք պահւում են նոյն պայմաններում», իսկ միւս կողմը՝ «քաղաքակրթութեան մոլուցքով տառապող իշխանաւորներ ապրում են անբռնյլատրելի զեխութեան մէջ»: Կացութեան լաւագոյն ամփոփումը կրնայ ըլլալ հոգեկան հիւանդներէն մէկուն աղաղակը. այդ երիտասարդը իր սենեակին վանդակապատ պատուհանէն կը գոչէ. «Օգնեցէ՛ք մեզ, մեր իրաւունքները ոտնահարում են»: Ն. Ալեքսանեան կ'աւելցնէ նախադասութեան մէջ հիւանդին զանց առած նիւթական ալ. «այդ իրաւունքները ոտնահարւում են այդ իրաւունքների միակ երաշխաւորի՝ պետութեան կողմից»: Ուրիշներ ալ կը տրտնջան որ իրենց ուղարկուած օգնութիւններէն բաժին չեն ստանար:

Վարդենիսի հոգեբուժական այդ հիւանդանոցը տեղծուած 1983–ին «պետական ձեռնարկութեան կարգավիճակ ունի»: Ասով հանդերձ, «իր տասնըհինգամեայ մաքառումի տարիներին հոգեբուժարանի անձնակազմը, հիւանդները որեւէ անգամ աջակցութիւն չեն ստացել հայաստանեան որեւէ հասարակական կամ բարեգործական կազմակերպութիւնից»: Իսկ հոն լուրջ գործունէութեան տէր օտար կազմակերպութիւններու՝ «Առանց սահմանի բժիշկներ» եւ ուրիշներու ներկայացուցիչները «երբեւէ չեն հանդիպել իրենց հայ գործընկերներին»: Միայն անցեալ տարի Հայաստանի ընկերային նախարարութեան հիմնադրամը մասնակցած է «Առանց սահմանի բժիշկներ»ուն հետ, շէնքին մասնակի վերանորոգումին:

Մարդ աչքերուն չի հաւատար կարդալով որ նման հաստատութիւն այս պայմաններուն մէջ կրնայ զրկուիլ նաեւ ջուրէ եւ ելեկտրական հոսանքէ: «Հոգեբուժարանի ունեցած 1·5 միլիոն դրամ (3 հազար տոլար) պարտքի պատճառով արդէն մէկ ամիս հոսանքի անջատումները դարձել են սովորական երեւոյթ. իսկ վերջին մէկ շաբաթուայ ընթացքում մըշտապէս պարտատէրերը որոշել են դիմել աւելի վնռական միջոցների՝ ընդհանրապէս անջատելով ելեկտրականութիւնը»: Ճիշդ է որ բուժարանը չարժական ելեկտրակայան ունի, բայց քանի որ անոր համար ալ տիեզել վառելանիւթ անհրաժեշտ է ու չկայ պետական հարկաւոր յատկացումը, դիմած են «ջրամատակարարման ամենայուսալի եւ աւանդական» ձեւին, այսինքն՝ ջուրը դոյլերով կը բերուի մօտակայ ջրագիծէն: Կարելի՞ է մօտաւոր կերպով հաշուել թէ քանի դոյլ ջուր պէտք է կրել նուազագոյն չափով պահպանելու համար օրական առողջապահական պայմանները 190 հիւանդներու եւ 30 երախաներու. նաեւ ծերերու եւ հաշմանդամներու: Թէեւ հարցումը եւ հաշուելու փորձը արդէն աւելորդ բաներ են, երբ Ն. Ալեքսանեանի գրածին համաձայն, «միջանցքներում, ննջասենեակներում տիրող գարշահոտութիւնը, անկողիններ, բի, ճնապարկերի կեղտի սեւ, հաստ շերտերը վկայում էին որ դրանք ոչ թէ մէկ շաբաթ, այլ ամիսներ շարունակ չեն լուացուել»:

Փոխ – տնօրէն Յ. Նալբանդեան կը փորձէ կառավարութիւնը ամբաստանելով բացատրել կացութիւնը: Իսկ լրագրողուհին իրաւամբ կը յիշէ այդ նոյն «կառավարութեան իւրաքանչիւր երրորդ – չորրորդ կարգի չինովնիկ այնպիսի ծառայողական մեքենաներով է շրջում, որոնցից ցանկացածի վաճառքից գոյացած գումարը կարող էր էականօրէն փոխել հոգեբուժարանի աղէտալի վիճակը: Մինչդեռ այստեղ բնակուող 30 հիւանդ երեխաներից, ծերերից որեւէ մէկի ոտքին նորմալ կօշիկ չկայ»:

Այսքանէն ետք կարելի չէ բան մը յաւելել այդ հիւանդներու, ծերերու, հաշմանդամներու ընտանիքներէն ալ: «Մարդիկ կան որ հիւանդին բերում են եւ էլ ընդհանրապէս չեն գալիս, նոյնիսկ նրա մահուան դէպքում» կ'ըսեն աշխատողները: Քանի մը տող անդին յայտնի կ'ըլլայ որ մահուան պարագային անգամ ազգականներուն 50%–ի հանդիպումը ունին:

Դրական միակ, այլ բաւական կարեւոր տուեալ է այն տեղեկութիւնը որ «ոչլոտութեան, համանճարակների դէպքեր բացառւում են»:

Ն. Ալեքսանեան կը ներկայացնէ տիպարներ ալ. բանականութեան սահմանագծին հակառակ կողմը գտնուողներէն է երրորդ կարգի երիտասարդը որ «անվերջ հուչակում էր մարդու իրաւունքների իր դեկլարացիան»: Ուրիշ մը ծանօթի պէս կը հարցնէ թէ իրենց տունէն ինչ նորութիւն բերած են այցելուները: Կին մը որ նոյն այցելուներուն մէջ Յխուսը կը փնտռէ, կ'ըսէ թէ «Գարուն»ի ստեղծած դրական սերունդէն է ինք, ժամանակին ծանօթ եղած է գրողներու. Յովհ. Գրիգորեանին, Մերուժան Տէր Գուլանեանին որ յետոյ «խորհրդարան գնաց առհասարակ ուրացաւ»: Այդ մոռցուած անկիւնին մէջ լրագրողները կը հանդիպին «ստեղծագործող»ի մը ալ: Յասմիկը ամէն բան կը պատմէ իր շինած տիկնիկներով: «Յասմիկի տիկնիկները կարող են զարդարել ցանկացած մանկական ցուցասրահ, կրթօճախ եւ թանգարան»: Սակայն երբ կը հարցնեն թէ ի՛նչ կ'ընեն զանոնք, խորհրդական հիւանդապահուհին կ'ըսէ. «Սա հա ստեղծում ա, մենք հաւաքում – թափում ենք. ինքը էլի ստեղծում ա»: Յասմիկ այդ տիկնիկները կը շինէ ձարած քուրջերով, թելերով: Երբ Ն. Ալեքսանեան կը խնդրէ որ անոնցմէ մէկը իրեն նուիրէ, ջղային չարժումով մը կ'առնէ առաջին պատասխանը ու կ'երկարէ: «Այդ պահից Յասմիկը էլ չբաժանուեց ինձնից. իսկ մի որոշ ժամանակ անց անգամ ցանկացաւ բռնել պայուսակս» կը գրէ լրագրողուհին: Էջին վրա գրութեան տողերով ալ կ'աւելցնէ որ տունը երբ պայուսակը բացած է, գտած է երկրորդ տիկնիկ մըն ալ...:

Շարունակութիւնը՞:

Թերթին Յուլիս 9–ի թիւին Ա. էջին վրայ շրջանակուած քանի մը տողեր կան որ խմբագրութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ընթերցող մը հեռաձայնելով հարցուցած է չամերու նման թէ վերոնշեալ յօդուածին սահմանեցնող փաստերուն առթիւ Առողջապահութեան նախարարութենէն կամ վերին ոլորտներէն մէկը վրդովա՞ծ է: «Ոչ» կը պատասխանեն տխրուած: Ատոր վրայ «ընթերցողը ամենեւին էլ չզարմացաւ. ճիշդ հակառակը՝ առաւօտեան «դուրս թափեց» սրտում կուտակուածը...» կ'ըսէ խմբագրութիւնը եւ կ'աւելցնէ. «Մեղքներս ինչ թաքցնենք. մենք սրտանց «ձայնակցեցինք» նրան»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔ ԲԻԱԻՆԵԼԷ–ՈՒՐԱՐՏՈՒԻ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս Երեւանում լոյս տեսաւ «Հայկական լեռնաշխարհը սեպագիր աղբիւրներում» մատենաշարի Ա. հատորի առաջին գիրքը՝ «Սեպագիր տեղանուններ (Այրարատում եւ յարակից նահանգներում)» վերնագրով: Գիրքը բաղկացած է երեք բաժնից, որոնք վերնագրուած են այսպէս՝ «Սեպագիր եւ մեհենագիր մշակոյթ», «Սեպագիր տեղանուններ», «Անեղծուածների լաբիրինթոս»: Գիրքը օժտուած է նաեւ օգտագործուած գրականութեան եւ տարբեր բնոյթի ցանկերով:

Աշխատանքը գրուած է տասնամեակներ շարունակ կատարուած տքնաջան ուսումնասիրութիւնների, բիաինական (ուրարտական) սեպագիր աղբիւրների կատարելագործուած ընթերցանութեան, ճշգրտուած թարգմանութեան եւ հեղինակի կողմից բացայայտուած լեզուական բազմաթիւ հնչիւնական օրինաչափութիւնների հիման վրայ, որոնց մեծ մասը մինչեւ այսօր անծանօթ են գիտական աշխարհին:

Գրքում առաջ են քաշուած եւ լուծուած բազմաթիւ եւ բազմաբնոյթ պրոբլեմներ: Շօշափուած է հնդեւրոպացիների (ուստի եւ հայ ժողովրդի) նախահայրենիքի՝ Հայկական լեռնաշխարհում լինելու պրոբլեմը, խուռի–բիաինացիների (խուռի–ուրարտացիների) մ. թ. ա. Դ.–Գ. հազարամեակներում գալու հանգամանքը, որոշակի յառաջընթաց է կատարուել բիաինական մեհենագրերի վերծանման ասպարէզում: Ընթերցուած են մեհենագրով գրուած Մինուա, Արգիշթէ, Սարդուր, Ռուսա, Արգիշթէ Սարդուր[ե]խէ, Տուշպա, Արմէ եւ այլ գրութիւններ:

Հեղինակը սեպագիր սալիկներից մէկում յայտնաբերել է խիստ կարեւոր մի փաստ. Թագաւորը խօսել է ինչ–որ մի լեզուով (ամենայն հաւանականութեամբ՝ հայերէն), իսկ դպիրները այն թարգմանել եւ գրել են բիաիներէն (ուրարտերէն), որը վկայում է Սարդուրեան արքայատոհմի հայախօս դառնալու հանգամանքը, մի երեւոյթ, ինչը կատարուել է նաեւ յետագայում՝ Արշակունի արքայատոհմի հետ:

Գրքում շօշափուած է նաեւ ինչպէս բիաինական, այնպէս էլ հայկական հեթանոսական դիցարանի հարցը: Պարզւում է, որ թէ՛ մէկը, թէ միւսը չեն պահպանուել, իսկ դրանց տեղը համարեա ամբողջութեամբ բռնել է իրանական դիցարանը: Դա կատարուել է Աքեմենեան արքայից արքայ Քսերքսի (486 – 465) թթ. մ. թ. ա.) իրագործած կրօնական ռեֆորմի պատճառով: Արքայից արքան ասում է. «Եւ այն երկրներում, որտեղ առաջ դեւեր էին պաշտում... ես այնտեղ ստիպեցի պաշտել Ահուրամազդային...»: Բնականաբար, յիշեալ ռեֆորմը յետագայում աւելի ամրապնդուեց, երբ Հայաստանի գահին բազմեց Պարթեւստանի արքայից արքայի կրտսեր եղբայր Տրդատ Ա.ն (52–88 թթ.), այն է, Իրանի գլխաւոր քրմապետը:

Գրքում նշուած է նաեւ, որ Ուրարտու, Արարատ եւ Այրարատ անուանումները բացարձակապէս կապ չունեն միմեանց հետ, իսկ Արարատ, Արագած եւ Արայի լեռան տեղանունները ծագում են Արա Գեղեցիկի անունից:

Գրքում նշուած է նաեւ, որ մեզ հետաքրքրող ժամանակաշրջանում եղել է 2 արքայատոհմ՝ Արամեան որի արքայանիստ եղել է Արծաշքու (յետագայի Արճէշ) մայրաքաղաքը, եւ Սարդուրեան, որի նստավայրը եղել է Տուշպա (յետագայի Տոսպ, Վան) մայրաքաղաքը: Պարզւում է նաեւ, որ շատ կարճ ժամանակով Տուշպայում իշխել է նաեւ Մինուայի աւագ որդին՝ Ինուշպուան (788 – 786 թթ. մ. թ. ա.), իսկ յետագայում նաեւ Արգիշթէ Գ.ն (625 – 620 թթ. մ. թ. ա.), որի գոյութիւնը բացայայտուած է հեղինակի կողմից:

Պարզւում է նաեւ, որ հայկական աւանդական պատմութեան Կայպակ, Սկայորդի եւ Պարոյր թագաւորները ոչ թէ հայեր են, այլ սկիւթացի երկու ցեղապետեր՝ Իշպաքա (նոյնը՝ Շագայորդի) և Պարտաթուա, որոնք հայկական աւանդական պատմութեան մէջ հանդէս են գալիս որպէս երեք տարբեր անձինք:

Գրքում խօսւում է նաեւ Բիաինելէի (Ուրարտուի) հիւսիսային սահմանի մասին, որը ինչպէս եւ յետագայում, համընկել է Կուր գետի հետ, ինչպէս նաեւ Հայկական լեռնաշխարհից դէպի հարաւ–արեւելք կատարուած հեռաւոր արշաւանքների վերաբերեալ, երբ բիաինացիները ներխուժել են Էլամի հիւսիսային սահմանները եւ Շաթիրա–Ռագա երկիրը (իմա Աշաթրա–Ռագա, այսինքն՝ Ռագայի (Ռէյ իշխանութիւն) եւ թիկունքից հարուածել Բաբելոնին:

Գրքի հիմնական բաժինը վերաբերում է տեղանուններին: Տեղորոշուած եւ ստուգաբանուած են տասնեակ բնակավայրեր, երկրներ, նահանգներ, գաւառներ, ցեղեր, գետեր, լճեր, դաշտեր եւ լեռներ: Պարզւում է, որ Երեւան քաղաքանունը հնդեւրոպական բառ է եւ նշանակում է «Երջանիկ քաղաք», իսկ Կաղզուան՝ «Ներքուան Ջուան», Կողդոն (աւելի հինը՝ Կոգդոն), այն է՝ յետագայի Շէնգաւիթը, իրականում՝ Հրազդան գետը, որը նոյնպէս հնդեւրոպական է եւ նշանակում է «ծովագետ», Ցոլակերտ բնակավայրի անունը ծագում է հայերէնի սեռական հոլովով տրուած Լուխիու (իմա՝ Լուխիոյ) ձեւից, որի արմատը նշանակում է «լոյս», Ջերմաջուր տեղանունը ծագում է Երելթուա երկրանունից, որը նոյնպէս հնդեւրոպական է եւ նշանակում է «տաք ջուր», իսկ Սասուն եւ Քարուէն տեղանունները համապատասխանաբար վկայուած են հայերէնի սեռական հոլովով՝ Շաշնու (իմա՝ Սասնու) եւ Քարուիշայ (իմա՝ Քարուիճայ) ընդ որում, սեռական հոլովում նկատուող է–ի հնչիւնափոխութեամբ, որը յատուկ է միայն հայերէնին եւ այն էլ հայերէնի գրերի գիւտից 1200 տարի առաջ: Իսկ Սեւանայ լճի աւազանի երկրները, որոնք միասին կոչուել են Վեդուրէ Եթիու (իմա՝ Վեդոր Եթիու), նոյնպէս հնդեւրոպական է եւ նշանակում է «Ջրային Էթիու», որի հնութիւնը հասնում է առնուազն մ. թ. ա. Թ. դար:

Հեղինակի կողմից յայտնաբերուած լեզուական հնչիւնական օրինաչափութիւնների հիման վրայ հնարաւոր է եղել հաստատել հետեւեալ զուգահեռները. Էրեբունէ (հնչել է էրեբոն) – Երեւան, Ալիշթու–Աղստեւ, Երդուա–Արդուի, Սադուա–Սադուի, Երիխա–Երգեվանք, Կաղզուան–Կաղզուան, Իրդուան–Որդուան, Բեխուրա–Վաչուրաբակ, Լուխիու–Ցոլակերտ, Մենեզայա–Մանազկերտ, Բուզունիա–Բջնի, Գիարնիա–Գառնի, Գեյամի–Գեղամի, Գուրիա–Գորիս, Կեխու–Կեչառոյք, Ուբուրդա–Հոքարձի, Երելթուա–Ջերմաջուր, Քարուիշա–Քարուէն, Արգուկիա–Արգինի, Լուշա–Լոռի, Լուեխուխէ–Ղեխք, Սաքուա–Շաքի, Բուլուա–Բղի, Քուրքու (հնչել է Քորքու)–Քարքէ, Եթիու–Հայք, Ալուանէ–Աղուանք, Ուրտեխէ (հնչել է Որտեխ)–Արցախ, Վիտերուխէ–Գուգարք, Տեյաուեխէ–Տայք, Բերգիրա–Բերձոր, Վելեքուխէ–Գեղարքունիք, Խուշանէ–Խորձէնք, Երկիյա–Հարքլանք, Տուէշդուէ (հնչել է Տուէշդոն)–Ծուաշոտ, Իդարունիա–Հրազդան, Ումեշէ–Ասպահէն, Աքուա–Վարարակն (բարբառային՝ Վռակեր), Տուտուա–Տրտու,

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

«ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մոնթեպելլոյի «Մեսրոպեան» Ազգային վարժարանի աւարտական հանդէսը տեղի ունեցած է դպրոցին բակին մէջ, Յունիս 21-ին: Յայտագիրը վարած է փոխ-տնօրէն Անոյշ Զաքեան: Ազգային վարժարաններու խնամակալ մարմնի խօսքը փոխանցած է Յասմիկ Դանիէլեան: Մրցանակաբաշխութենէն ետք խօսք առնելով Ազգային կեդրոնական վարչութեան անդամ Արտէն Դանիէլեան շեշտած է ազգային վարժարան աւարտելու առաւելութիւնը, վեր առնելով անհատի մը ծառայութիւնը հանրային կեանքին: Հուսկ բանքը արտասանած է տնօրէն Դաւիթ Ղուկասեան, փակման խօսքը՝ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Այս տարի վարժարանը տուած է 15 շրջանաւարտներ:

⁂

«ՖԵՐԱՀԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Յունիս 28-ին, տեղի ունեցած է վարժարանին ամավերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է Նուպար Ճարգեան: Խնամակալ մարմնի խօսքը փոխանցած է Սարգիս Տէրտէրեան: Մրցանակաբաշխումէն ետք Հուսկ Բանքը արտասանած է տնօրէն Մարգրետ Մարկոսեան: Յանուն Առաջնորդին՝ շնորհաւորանքի խօսքով հանդէս եկած է Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան: Վարժարանը այս տարի ունեցած է 43 շրջանաւարտներ:

⁂

«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Փասատինայի «Սահակ – Մեսրոպ» Հայ քրիստոնէական վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 19-ին: Աղօթք մատուցած է Զ. կարգի շրջանաւարտներէն Թամարա Տարեան: Բարի գալուստի խօսք արտասանած են Հայկ Տարագճեան եւ Սինթիա Քէօսայեան: Գեղարուեստական պատշաճ յայտագրի գործադրութենէն ետք կատարուած է վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումը, որմէ ետք գնահատանքի խօսք արտասանած է տնօրէն Լեւոն Ֆիլեան: Այս տարի «Սահակ – Մեսրոպ» վարժարանը վեց տարուան համար վարկաւորուած է Արեւմտեան դպրոցներու եւ Գոլէճներու կազմակերպութեան եւ Քրիստոնեայ վարժարաններու համաշխարհային կազմակերպութեան կողմէ, որոնց ներկայացուցիչները բեմ բարձրանալով իրենց գնահատական խօսքը փոխանցած են հոգաբարձութեան, տնօրէնութեան եւ ուսուցչական կազմին: Դպրոցին նախակրթարանի բաժինը տուած է 19 շրջանաւարտ, իսկ միջնակարգը՝ 11 շրջանաւարտ:

⁂

«ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Յունիս 24-ին, տեղի ունեցած է Ալֆրէտ եւ Մարկրիթ Յովսէփեան վարժարանի ամավերջի հանդիսութիւնը: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք յաջորդաբար խօսք առած են հոգաբարձութեան ատենապետ Ռիչըրտ Մուշեղեան, բարերարուհի Մ. Յովսէփեան, Վարդգէն Քհնյ. Մովսէսեան, տնօրէն Յովսէփ Ինճէճիքեան եւ Խաչիկ Թաշճեան շեշտելով հայեցի եւ քրիստոնէական դաստիարակութեան արժէքականութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը: Օրհնութեան խօսք արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Այս տարի վարժարանի նախակրթարանը աւարտած են 11 աշակերտներ, իսկ միջնակարգի բաժինը՝ 12 աշակերտներ:

⁂

«ՇԱՄԼԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կլենտէյլի Շամլեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 28-ին: Յայտագիրը վարած է ուսուցիչ Սարօ Նազարեան: Բացման խօսքը արտասանած է փրոֆ. Լեւոն Մարաշլեան, թելադրելով աշակերտներուն լրջութիւն ցուցաբերել հայերէն լեզուին ու պատմութեան հանդէպ: Խնամակալ մարմնի խօսքը փոխանցած է Քնար Մուհիբեան: Վկայականներու բաշխումէն ետք Հուսկ Բանքը արտասանած է տնօրէն Վարդգէն Մատէնլեան: Օրհնութեան խօսքով հանդէս եկած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Այս տարի դպրոցին նախակրթարանը տուած է 59 շրջանաւարտներ, իսկ միջնակարգ բաժինը՝ 30 շրջանաւարտներ:

ԼՐԱՏՈՒ

Dictionnaire des Lettres Françaises

ARMEN LUBIN

Նոր լոյս տեսած այս շահեկան հատորին մէջ (1170 էջ) տեղ գտած են նաեւ ծագումով հայ հեղինակներ: Անոնց կարգին են Արմէն Լիւպէն (Շահան Շահնուր), Վահէ Քաչա, Վահէ Կոտէլ, Արթիւր Ադամով եւ ուրիշներ: Ընդհանրապէս խնամքով պատրաստուած «բառարան» մըն է ուր ամէն մէկ հեղինակի մասին արտայայտուողը ձեռնհաս մէկն է եւ տրուած ծանօթութիւնները ճիշդ են: Յաջորդաբար կը ներկայացնենք կարգ մը անուններ:

Արմէն Լիւպէնի մասին կ'արտայայտուի Միշէլ Ֆինք. – Ծածկանունն է Շահան Շահնուր Քերէսթէճեանի: Ծագումով հայ, ծնած Պոլիս, հոն կ'ուսանի ֆրանսական լիսէն նախքան գաղթելը: Իր գործը մէկտեղուած է կրկնակ աքսորի մը նշանաբանին տակ՝ աշխարհագրական եւ լեզուական, զայրացած մայր – հողի բացակայութենէն եւ փարիզեան աղքատ կեանքէ մը: Լիւպէն որ երբեք ձեռք չէ ձգած ֆրանսական հպատակութիւն, ինքզինք կը փնտռէ դժուար երկլեզուութեան մը փորձութեան մէջ Փարիզ, հայերէնը կ'ընտրէ արձակի մէջ (Նահանջը առանց երգի, 1929, պատում մը որ կը նկարագրէ իր ժողովուրդին գաղթը) եւ ֆրանսերէնը բանաստեղծութեան մէջ («Le Passager clandestin» 1951, «Transfert nocturne» 1955, «Les hautes terrasses» 1957, «Feux contre feux» 1968): Իր քերթողութիւնը չանջատուիր հիւանդութեան իր տառապանքէն, ոսկրային թոքախտ, աւելի ծանրակշիռ դարձած ընկերային ապահովութեան բացակայութենէն եւ փոխակերպուած աշխարհի եւ բառերու հետազօտութեան միջոցի: Ֆոլէնի, Ժաքօպի, Սալմոնի եւ Փոլանի բարեկամ, Լիւպէն կը զետեղուի Գորպիէրի եւ Լաֆորկի շարքին: Իր բանաստեղծութեան մէջ, իրարու կը բախին փորձուած ձեւակերպումներ՝ յանգ, կանոնաւոր կշռոյթ, յանկերգ, երկեակ եւ հզօր լեզու մը տառապանքէն ծուատած: Ա. Լիւպէնի բանաստեղծութեան զատորոշիչ յատկանիշն է այն միաձուլումը որ կը պարփակէ «հեղնոտ հեռացումը» (Անրի Թոմա) զոր կարելի կը դարձնէ ֆրանսերէնը եւ «ցաւին մուրճով» (Ֆիլիփ Ժաքոթէ) խօսքին տուած հատու բնոյթը: Արմէն Լիւպէն մեռած է 1974 Օգոստոս 20-ին:

Երիասխէ-Երասխ, Կուանէ-Սեւան, Խալդիրէ-Ջալդր եւ այլ բազմաթիւ տեղանուններ: Նկատելի է նաեւ, որ Կուր գետի անունը ունի հիւսիսկովկասեան ծագում եւ բառացի նշանակում է «գետ»:

Հեղինակի կողմից յայտնաբերուած կամ ի մի բերած բազմաթիւ փաստեր եւ իրողութիւններ իրենց նպաստն են բերում հայ ժողովրդի էթնոգենեզի ճշգրիտ պատկերի վերհանմանը:

Գրքի վերջում տրուած են նաեւ կրած արձանագրութիւնների վայրերը եւ այն տարածքները, որտեղ կարող են լինել սեպագիր կոթողներ, տրուած է Ծովինարի սեպագիր արձանագրութեան նոր տառադարձութիւնը և ճշգրտուած թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ 1988 թ. Նախիջեւանում յայտնաբերուած եւ 1989 թ. Օգոստոսի 11-ին բազմաթիւ անգամ եւ տարբեր դիրքերից լուսանկարուած հինգ տողանոց սեպագիր արձանագրութեան տառադարձութիւնն ու թարգմանութիւնը: Արձանագրութիւնը գտնուել է Խաչափրիք գիւղի մօտ, Օձասար (հնում Աժդանական) լերան լանջի ժայռերից մէկի վրայ:

Սոյն Ա. Հատորի երկրորդ գիրքը լինելու է «Սեպագիր տեղանուններ (Վասպուրականում եւ յարակից նահանգներում)»: Մատենաշարը ունենալու է նաեւ Բ., Գ. Դ. եւ այլ հատորներ՝ իրենց տարբեր քանակի գրքերով:

Սոյն առաջին գրքի հեղինակն է Հայաստանի Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի աւագ գիտաշխատող, Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս բանագէտ Յովհաննէս Կարագէօզեանը: Աշխատութիւնը բարեխղճօրէն եւ գիտական բարձր մակարդակով խմբագրել են պատմաբաններ Ալեքսան Յակոբեանը եւ Մերուժան Կարապետեանը:

Գիրքը (25 մամուլ, 392 էջ) լոյս է տեսել Քաշաթաղի վարչակազմի մեկենասութեամբ Երեւանում 1998 թուականին 1900 օրինակ տպաքանակով:

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ԹԱԶԻՐԵԱՆ
Հայաստանի Հանրապետութեան
Գիտութիւնների Ազգ. Ակադեմիայի
Պատմութեան ինստիտուտի
գիտաշխատող

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ 90 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

ԽՄԲ. – Ս. Փրկիչ ամսաթերթը բացառիկ շահեկան թիւ մը լոյս ընծայած է ուր կուտայ հիւանդանոցին եւ համայնքին 90 տարի առաջուան պատկերը: Կուտանք որպէս նիւթ պատմութեան համար:

⁂

Թղթատելով Ազգային Հիւանդանոցի 1908-ի Ընդարձակ Օրացոյցին էջերը, եթէ պահ մը փոխադրուինք դէպի 90 տարի առաջուան Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի կեանքը, հետաքրքրական պիտի ըլլայ տեսնել թէ այս հաստատութիւնը ինչպիսի պատմական ու բախտորոշ թուականներէ անցեր է հասնելու համար մինչեւ 1908: Այդ բոլորը անշուշտ որ իրենց տեղը գտած են հիւանդանոցի պատմութեան մէջ, բայց կ'արժէ որ անոնցմէ ըստ մեզի կարեւոր մէկ քանի իրադարձութիւնները ընդգծենք, որպէսզի աւելի լաւ հասկնանք թէ որքան թանկագին պէտք է նկատուի այն ինչ որ այդ հեռաւոր շրջանի իրադարձութիւններէ մնացած է մինչեւ այսօր:

Յատկանշական է որ հիւանդանոցին հիմնարկէքէն ճիշդ մէկ տարի վերջ կը մեռնի Հիւանդանոցի հիմնադիրը, բարերար Պէզճեան Յարութիւն Ամիրա: Բախտը չէ ուզած որ ան տեսնէ հիւանդանոցի բացումը, գոնէ քանի մը տարի վայելէ այսպիսի հաստատութիւն մը հիմնած ըլլալու ուրախութիւնը, կամ համտեսէ այդ հաստատութեան առաջին դժուարութիւններուն դառն բաժակը:

Տարեգրութեան մէջ 1844 թուականի տակ կայ հետաքրքրական մանրամասնութիւն մը: Տատեան Պօղոս Պէյ հոգաբարձու կը կարգուի եւ իրեն ու իր ընտանիքին յատկացեալ օրական 10 օխա միսը մնայուն կերպով կը թողու Հիւանդանոցին: Եթէ այս նուիրատուութիւնը կատարուած ըլլար այսօր, որքան սովորական պիտի նկատուէր առիկա, երբ մեր ժողովուրդին մէջ այնքան տարածուն դարձած է նուիրելու պատրաստակամութիւնը: Բայց դժուար չէ հասկնալ որ Պօղոս Պէյի այդ շարժումը այդ շրջանին բաւական իմաստալից էր, քանի որ կը յիշատակուէր Հիւանդանոցի պատմութեան կարեւոր անցուդարձերու ցանկին մէջ:

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, կամ պէտք է գրաւէ 1851-ին պատահած իրադարձութիւն մը: Այդ թուականին Հիւանդանոցի որբանոցին մէջ կը սկսի կրօնական դասախօսութիւն, յատկապէս վարդապետներ հասցնելու առաջադրութեամբ: Ձենք գիտեր թէ այդ դասընթացքները որքան տեւեցին եւ ինչ արդիւնք տուին, բայց հարցադրումը կարեւոր է եւ մեզի մտածել կուտայ որ այդ շրջանին, երբ մեր եկեղեցին ունէր գլխու պտոյտ պատճառելու չափ մեծ թիւով եպիսկոպոսներ, վարդապետներ ու քահանաներ, մարդիկ արդէն կը մտածէին վաղուան մասին եւ պահանջքը կը զգային կրօնաւորներ հասցնելու: Եւ այդ նպատակին համար ալ կը մտածէին օգտուիլ Հիւանդանոցի կարելիութիւններէն:

Իրադարձութիւններու ցանկին մէջ պէտք է պահ մը կանգ առնել նաեւ Հիւանդանոցէն ներս բացուած զանազան վարժարաններու վրայ, ինչպէս կօշիկի ու դերձակի արհեստանոցներ, կամ 1854-ին երկրագործական վարժարան: Հիւանդանոցը հոս եւս ուզեր է բախտորոշ դեր խաղալ մեր ժողովուրդին համար, ուսման փափաք չունեցող երիտասարդներուն գոնէ արհեստ մը սորվեցնելու տեսակէտով: Հետաքրքրական է նաեւ որ 1859-ին որբանոցի մէջ սարքուած կրօնական դասաւանդութիւններուն յաջորդեր է ժառանգաւորաց Վարժարանի մը հիմնարկութիւնը, անշուշտ եկեղեցականներ պատրաստելու հեռապատկերով:

Կը կարծենք թէ մեր ազգային մարմիններու այսօրուան վարիչները յաճախ պէտք է կարդան այդ հաստատութիւններուն անցեալի մէջ ապրած դրամական դժուարութիւններուն մասին: Հիւանդանոցի անցեալը պերճախօս օրինակ մըն է այս մասին: 1869-ական իրադարձութիւններու մէջ սրտի ճմլումով կարելի է տեսնել թէ նիւթական ինչ նեղ պայմաններ կը տիրէին Հիւանդանոցէն ներս ու մինչեւ իսկ կը պատահէր որ հիւանդանոցի բնակիչները գիշեր մը անօթի մնային մատակարարութեան մէջ պատահած կաղացումներու հետեւանքով:

Եւ աչքառու ուրիշ մանրամասնութիւն մը որ կարօտալից զգացումներ կրնայ յառաջացնել անոնց մօտ որոնք այս համայնքէն ներս կը գտնուէին երեսուն, քառասուն տարի առաջ: Հիւանդանոցի առաջին պարահանդէսը: 1874-ին սարքուեր է Հիւանդանոցի առաջին պարահանդէսը: Այսօր շատ անիմաստ մանրամասնութիւն մը կրնայ թուիլ առիկա անցեալի անգիտակ մեր ազգայիններուն, բայց քանի, երեսուն տարի առաջ Ազգային Հիւանդանոցի Պարահանդէսը ընկերային կեանքի ամէնէն կարեւոր իրադարձութիւններէն մէկն էր, եւ միակը իր տեսակին մէջ: Այսօր այս աւանդութիւնը վերջացած է կամ պարահանդէս մը շատ սովորական դարձած է, առանց բնականաբար ունենալու նախկինին համն ու նշանակութիւնը:

Եւ ուրեմն ճիշդ 104 տարի առաջ է որ Հիւանդանոցի մէջ հիմնուեր է Տիկնանց Խնամակալութիւն մը, թերեւս մեր այսօրուան իմաստով Տիկնանց Յանձնախումբ մը, առաջին քայլ մը այսօրուան Կապոյտ Հրեշտակներուն հասնելու համար, Կապոյտ Հրեշտակներ, որոնք այնքան նախախնամական դեր կը կատարեն այս երդիքին տակ, եւ որոնց նմաններն ալ ուրիշ հաստատութիւններու մէջ ի գործ կը դնեն իրենց տաքուկ զգացումներն ու կարելիութիւնները:

Եւ իբր վերջին իրադարձութիւն, յիշենք որ 102 տարի առաջ, 1896-ին օծումը կատարուեր է Եկեղեցւոյ Մատրան եւ մատուռը բացուեր է Հիւանդանոցի անմիջական շրջանակին մէջ հոգեւոր սպասարկութեան:

Ահա թէ ինչպիսի արձանագրուած կամ չարձանագրուած հանգրուաններէ անցնելով է որ Հիւանդանոցը հասած էր 90 տարի առաջուան համայնապատկերին:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

նը։ Այս առթիւ Ս. Բաղալեան «Արմէնփրէս»ի թղթակցին ի մէջ այլոց ըսած է. — «ԼՂՀ—ն ինքնուրոյն պետութիւն է եւ պէտք է ունենայ իր ձախ հըզօր կուսակցութիւնը։ ԼՂՀ կոմունիստական կուսակցութիւնը պէտք է կարողանայ աշխարհում օրէց օր հզօրացող ձախ ուժերին ներկայացնել ԼՂՀ խընդիրը։ ... Համոզուած եմ որ ԼՂՀ կոմկուսի ստեղծումը կը նպաստի հակամարտութեան կարգաւորմանը եւ ՀՀ կոմունիստական կուսակցութիւնը պարտաւոր է այդ հարցում աջակցել ԼՂՀ կոմունիստական կուսակցութեանը»։

⁂

ՀՈԳԵԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԻՆ
ՍԱՐՍԱՓԱԶԴՈՒ ԱՐԱՐՔԸ

Յուլիս 22—ի վաղ առաւօտեան, Շէնգաւիթի համայնքը մեծ ողբերգութիւն մը ապրած է։ Հոգեբուժական հիւանդանոցէն առժամապէս տուն բերուած հոգեկան հիւանդ 34—ամեայ Միսաք Սահակեան առաւօտեան ժամը հինգի շուրջ Նորագաւիթի իրենց բնակարանին մէջ կացինահարելով սպաննած է քրոջը 15—ամեայ տղան, նոյն ձեւով ծանրօրէն վիրաւորած է քոյրը եւ ձեռքին վնասներ հասցուցած՝ անոր 5—ամեայ աղջկան։ Ողբերգութիւնը մասամբ սահմանափակուած է շնորհիւ հիւանդին քրոջ՝ Հռիփսիմէ Սահակեանի միւս՝ 14—ամեայ տըղուն միջամտութեան, որ խլելով կացինը ինք սկսած է հարուածել յանցագործ հիւանդը։ Հետաքննութիւն բացուած է պատահարին մանրամասնութիւններէն զատ ստուգելու համար նաեւ թէ բժիշկները ինչու ուզէի՞ն գինքը տուն վերադարձնելու։

INSCRIPTIONS
pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN :
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879—ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1998 - 1999-Ի
ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ
Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի
դասաւանդման զուգահեռ
Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թասումեան եւ զաւակները՝ Արամ, Վիգէն եւ Եսթէր, Պր. Գլէտ Ճամճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայէր Ժամկոչեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 26, Ալֆորվիլի Վարդանանց Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր, մեծ — մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՀՐԱՉՈՒՀԻ ԱՃԷՄԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Փոքրուկալեան)

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ իրենց հօր եւ մեծ — հօր՝

ԱՐԱՄ ԱՃԷՄԵԱՆ-Ի

մահուան 20—րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30
Concert exceptionnel
à l'Auditorium
Palais du Pharo
XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE
SAHAK - MESROP
Direction : KHATCHIG YILMAZIAN
Les détails ultérieurement.

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք—Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% ԹԷ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 *տող) մահազդներու պարագային եւ* 1/8-*րդ* (12—13 *տող) մնացեալին։*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

SAMEDI 15 AOUT
L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
HOME ARMENIEN
FETE CHAMPETRE
10 H : Messe Solennelle Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
DANSES TRADITIONNELLES
Bar — Buffet Spécialités arméniennes

HOME ARMENIEN
107, avenue Maréchal Lyautey
83700 SAINT-RAPHAEL

RESERVATION AU 04. 94. 19. 51. 50

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին։

6 *տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալօրէայի դասաբան։*

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ — ֆու։

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. —
ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ
01 — 39 — 83 — 71 — 19
ժամը 20—*էն յետոյ։*

կամ՝
ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՆԻ
01 — 45 — 84 — 57 — 18

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne
Plus de détails ultérieurement.

PARIS - EREVAN - PARIS
à partir de
3250 F
Renseignements & inscriptions :
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

Offre d'emploi

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, dans le cadre d'un emploi-jeune ou contrat à durée déterminée à mi-temps, un(e) collaborateur (trice) qualifié(e) dans le domaine de la communication et montage de dossiers administratifs (connaissance de l'arménien et de l'anglais souhaitée ainsi que de l'outil informatique).

Ecrire à C.B.A.F. — Conseil d'Administration : 17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 JUILLET
1998

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·427 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 73e ANNEE — N° 19.427

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՉԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Ասլան Մասխադով մահափորձէ մը ազատած է Յուլիս 23–ին, միայն ծունկէն վիրաւորուելով։ Ականատես կառք մըն է որ պայթած է, երբ առաւօտեան ժամը 11·20–ին պաշտօնական թափօրով նախագահական իր կեդրոնատեղին կ'երթար։ Մասխադով հաշիւ կրցած է դուրս նետուիլ իր կառքէն, թիկնապահը սպաննուած է եւ չորս ուրիշներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են։ Հիւանդանոց փոխադրուելէն կէս ժամ յետոյ դուրս ելած է եւ մամուլի կարճ ասուլիս մը տուած, որու ընթացքին Ռուսաստանը ամբաստանած է որպէս հեղինակը մահափորձին։ Ըսած է նաեւ.– «Մեծ պետութեանց քաղաքականութիւնը կը հաշի ընկնելու փոքր ազգերը։ Ասկէ կ'եզրակացնեմ որ այդ պետութիւններուն գաղտնի սպասարկութիւնները կրնան ըլլալ այս մահափորձին ետին»։ Մասխադով ընտրուած է 1997–ին եւ հերոսներէն է ռուս – չէչէն պատերազմին (1994 – 1996)։

ԹԵՀՐԱՆԻ բարենորոգիչ քաղաքապետը՝ Ղարպասչի հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է եւ 20 տարի ալ իրաւունք չունի հանրային որեւէ պաշտօն վարելու։ Վճիռը կը նախատեսէ նաեւ խարազանի 60 հարուած, բայց նկատի առնելով իր հանգամանքը այս վերջին պատիժը պիտի խնայուի։ Ամբաստանուած է որ 30 միլիոն փրանք իւրացուցած է, նաեւ կաշառակերութեամբ կը մեղադրուի։ Ամէն պարագայի մէջ, այս խիստ վճիռը ցոյց կու տայ որ պահպանողականներու եւ բարենորոգիչներու պայքարը չէ մեղմացած։

ԱՒՐՈՍՓԱՍԻԱԼԻ եւ Մաթրայի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը նոր հորիզոններ կը բանայ եւ ծնած նոր Խումբը չորրորդը կը դառնայ աշխարհի օդային, անջրպետային եւ պաշտպանութեան ճարտարարուեստին մէջ։ Նոր «հսկան» գործի կ'անցնի Յունուար 1–ին եւ տարեկան 80 միլիառ փրանքի գործառնութիւն պիտի ունենայ։ Պետութիւնը առաջին բաժնետէրը պիտի ըլլայ, բայց իր մասնակցութիւնը 50%–էն նուազ է, անձնակազմին մասնակցութիւնը 3–էն 4% է եւ հանրութեանն ալ 15%։ Մաթրա (Լագարտէր) կը դառնայ առաջին ոչ պետական բաժնետէրը 30–էն 33%–ով։

ՍՊԱՆԻՈՅ Գուէնքա քաղաքին մէջ իր մահկանացուն կնքած է Անթոնիօ Սաուրա, սպանական յառաջապահ նկարչութեան առաջին շարժումներուն հիմնադիրը, 67 տարեկանին։ Իր առաջին անձնական ցուցահանդէսը տեղի ունեցած է Սառակոսա 1950–ին, երբ 20 տարեկան է։ Նախ գերիրապաշտ, իր ստեղծագործութիւնը կը դառնայ վերացական։

ՀԱԹԱՅԻ Թուրքիոյ կցման 59–րդ տարեդարձին տօնակատարութեանց ընթացքին վարչապետ Մ. Եըլմազ ծանրօրէն դատապարտած է Սուրիան ըսելով.– «Քարտէսներու վրայ Հաթայը իրենց սահմաններուն մէջ տեսնողները պէտք չէ մոռնան անցեալը։ Երէկ ԱՍԱԼԱ–յին իրենց գիրկը բացողները այսօր նոյնը կ'ընեն ՓՔՔ–ին հետ։ Թուրքիոյ հողերուն ուղղուած աչքերուն ճակատագիրը կուրնալ է»։ Այս հակազդեցութեան պատճառը այն է որ Սուրիոյ հեռատեսիլը օդերեւութաբանութեան յայտագիրներուն Հաթայը կը ներառնէ սուրիական սահմաններուն մէջ։

ՍՊԱՆԻՈՅ վարչապետը Խոսէ Մարիա Ազնար, պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Թուրքիա, որու գլխաւոր նպատակն էր զարգացնել առեւտրական յարաբերութիւնները։ Արդարեւ Թուրք մամուլին իսկ մեկնաբանութեամբ, Սպանիա կ'ուզէ օգտագործել Թուրքիա – Ֆրանսա տագնապը, դառնալու համար Թուրքիոյ առաջնագոյն գործակիցը։ Սպանական կողմը 1 միլիառ տոլարի ներդրում եւ ծրագիր առաջարկած է։ Ասիկա սպանացի նախարարապետի մը առաջին այցելութիւնն էր Թուրքիա։

ԷԹԻԷՆ ՄԱՀՉՈՒՊԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅՕԴՈՒԱԾԸ «ՐԱՏԻՔԱԼ»Ի ՄԷՋ՝ «Վերադարձ դէպի Արեւելեան Հարց»

Է. Մահչուպեան կը շարունակէ իր յօդուածները «Րատիքալ»ի մէջ (տե՛ս «Յառաջ» Յուլիս 3, 9, 17)։ Հետեւեալը լոյս տեսած է նոյն թերթին Յուլիս 22–ի թիւին մէջ եւ թարգմանաբար Յուլիս 23–ի «Մարմարա»յին։

* * *

Եւրոպացիներուն համար «Արեւելեան Հարցը» երկար ժամանակ կը շարունակէր հարց տալ թէ ինչ միջոցներով կարելի պիտի ըլլար կանգուն պահել Օսմանեան կայսրութիւնը։ Աւելի վերջ Արեւմտեան պետութիւնները համաձայնեցան իրարու հետ եւ սկսան կայսրութիւնը կործանելու աշխատանքի մը։ Ամբողջ հարցը այն էր որ Օսմանցին չէր կրցած յարմարիլ իրմէ սպասուածներուն։

Այսօր Թուրքիա կրկին դէմ յանդիման կը գտնուի աշխարհի մը հետ, զոր չի հասկնար եւ որուն կը դիմադրէ։ Դարձեալ, ինչպէս պատահեցաւ անցեալի մէջ, Թուրքիոյ հարցերը կը դրուին միջազգային օրակարգերու վրայ։ Այսօր հարիւրաւոր դատեր բացուած են Մարդկային Իրաւանց Դատարաններու մօտ, Եւրո – խորհրդարանի տեղեկագիրն ալ շարունակ կը խօսի Քիւրտերու տեղահանութենէն, հրկիզուած գիւղերէ, ազրանքներու բռնագրաւումէն, եւայլն։ Զարմանալի չէ որ այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ դարձեալ օրակարգի վրայ դրուած ըլլայ Հայկական հարցը։ Զարմանալի չէ որովհետեւ ինչ որ կը պատահի այսօր, կը յիշեցնէ անցեալի մէջ պատահածները։ Ասոնք ճշմարտութեան հիմք չունին, պարզապէս մեր դիմաց կը հանեն ուրուական մը որ կը ցոլանայ յարմարեցումի իր հարցերը լուծելու անկարող մնացած երկրի մը անցեալէն։ Մնաց որ «պաշտօնական» Թուրքիան այնքան հեռու է այս ճշմարտութիւնը հասկնալէ, որ տակաւին շարունակ կը վախնայ որ Սեւրը ետ պիտի գայ։ Մինչդեռ Սեւրի դաշնագիրը առաջին վայրկեանէն իսկ Արեւմտեան պետութիւններու կողմէ իսկ իրապաշտ չէր նկատուած, ատկէ զատ Սեւրի դաշնագիրը Արեւմուտքին նպատակները ցոլացնող «պատճառ» մը չէր, այլ «արդիւնք» մըն էր որ ծնունդ կ'առնէր այն հանգամանքէն թէ Թուրքիա չէր կրցած ներդաշնակուիլ ամբողջ աշխարհի հետ։ Արդարեւ, Անկախութեան Պատերազմի ընթացքին Թուրքիա յաջողեցաւ ստեղծել այդ համերաշխութիւնը ու Սեւրի դաշնագիրն ալ իր արժէքը կորսնցուց։

Նմանօրինակ փարադոքս մը առկայ է ահաբեկչութեան հարցին մէջ։ Կը պնդուի թէ Ֆրանսայի Խորհրդարանի որոշումը կրնայ հրահրել ահաբեկչութիւնը։ Եւրոպացիները շատ կը շուարին այս պնդումին դիմաց։ Որովհետեւ հակառակն է որ ճիշդ է։ Մարդիկ բիրտ միջոցներու կը դիմեն ո՛չ թէ երբ իրենց ուզածը ձեռք կը ձգեն, այլ երբ իրենց ուզածը չեն կրնար ձեռք ձգել։ Միւս կողմէ, եթէ անոնք բրտութեան դիմեն, ամբողջ աշխարհի կողմէ դուրս չե՞ն արտաքսուիր։ Այնպէս կը թուի թէ հաւաքական պահանջներու ընկալումի տեսանկիւնէն մտայնութեան կարեւոր տարբերութիւն մը կայ Արեւմուտքցիներուն ու մեր միջեւ։

Թուրքիա, իր մտայնութեան բերումով չի յաջողիր յարմարիլ Արեւմտեան աշխարհին ու պարտադրաբար հոնկէ դուրս կը մնայ, ու ասիկա կը դառնայ մէկը այն մայր պատճառներէն, որոնք այսօր աշխարհի օրակարգին վրայ կրկին կը դնեն «Արեւելեան Հարցը»։ Անգամ մը եւս Արեւմուտքը կ'ուզէ իրաւարար դառնալ Թուրքիոյ ներքին հարցերուն մէջ։ Եւ անգամ մը եւս Թուրքիա կը տուժուի, կամայ – ակամայ ընդունիլ Արեւմուտքին այդ միջամտութիւնը։ Որովհետեւ համաշխարհային դրութիւնը ձեզի կ'արտօնէ որ երթաք միայն մինչեւ որոշ կէտ մը։ Այն պահէն սկսեալ երբ յայտնի կը դառնայ որ դուք անկարող կը մնաք ձեր ներքին հարցերը լուծելու, Արեւմուտքը ձեռք կը դնէ խնդրին վրայ։ Այս անբաւարարութիւնը ծնունդ կ'առնէ ո՛չ թէ թէքնիք կարելիութիւններու բացակայութենէն, այլ մտային պակասաւորութենէ մը։ Այն կարծիքը թէ ժողովուրդ մը կրնայ «ժամանակակից» դառնալ իր անցեալին մէկ մասը զարդարելով, պճնելով ու ատոր փոխարէն ալ «մոռնալ» ջանալով այդ անցեալին ուրիշ մէկ մասը, ցոյց կու տայ թէ որքան ծուռ է այդ մտայնութիւնը։ Հաւաքականութիւն մը որ ինքն իրեն հետ չի կրնար դէմ-դէմի գալ, որ կը վախնայ ինքզինք ճանչնալէ, կրնա՞յ լուծել այն հարցերը որոնք առկայ են իր պատմութեան երակներուն մէջ եւ կրնա՞յ խաղաղ յարաբերութիւններ մշակել իր շուրջբոլորին հետ։ Եւ երբ անյաջողութիւն կ'արձանագրուի այս մարզին մէջ, այն ատեն ալ ամէն մարդ կը կծկուի – կը մնայ «աժան հայրենասիրութեան» վերմակի մը պաշտպանութեան տակ։ Որովհետեւ հոն ուր ինքնավստահութիւն չկայ, վստահութիւնը ձեռք կը բերուի միայն փակ դռներու ետին ապաստանելով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 23/24)

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆԻ

Յուլիս 22–ին, վարչապետ Ա. Դարբինեան Վաղարշակ Մնացականեանը հեռացուցած է Քաղաքացիական աւիացիայի գլխաւոր վարչութեան պետի պաշտօնէն(*)։

Մէկ այլ որոշումով, Արմէն Դարբինեան այդ պաշտօնին նշանակած է Իսահակ Սէյրանեանը։ Ան ծնած է 1947–ին Գետաշէն, 1991–ին աւարտած է Ռիգայի ազգային օդանաւորդութեան համալսարանի տնտեսագիտական ճիւղը։

(*) «ՅԱՌԱՋ».– Հետաքրքրական երեւոյթ մը, երբ 48 ժամ առաջ, ինչպէս արձագանգած էինք Յուլիս 23–ի մեր թիւով, Վ. Մնացականեան ոչ միայն կը հերքէր Տ. Աչոյեանի պաշտօնազրկումը, այլեւ կը շեշտէր թէ քատրային փոփոխութեան որեւէ նախատեսութիւն չկայ։

* * *

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Պաշտօնական այցով Իտալիա գտնուող Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը Յուլիս 22–ին հանդիպում մը ունեցած են Իտալիոյ Արտաքին առեւտուրի նախարար Աուկուսթօ Ֆանթոցիի հետ։ Առեւտրական գործակցութեան աշխուժացման անհրաժեշտութեան որպէս գրաւական յիշուած է երկու երկիրներու միջեւ առեւտուրի ծաւալին արձանագրած 40% աճը։ Խօսակցութեանց նիւթ եղած է նաեւ իտալական կողմին ներդրումներուն կարեւորութիւնը։

Նոյն օրը նախարարին գլխաւորած պատուիրակութեան եւ Իտալիոյ Ազգ. Ժողովի Արտաքին գործերու յանձնաժողովի նախագահ Աչիլ Օքէթոյի միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութիւնն ալ Վ. Օսկանեանի առիթ ընծայած է ներկայացնելու Հայաստանի ներքին իրավիճակը, ԼՂՀ հարցին պատմականը, այս հարցին նկատմամբ Հայաստանի դիրքորոշումը, հայեւթրքական յարաբերութիւնները եւլն.։ Այս հանդիպումներուն քով, պատուիրակութեան մաս կազմող Առեւտուրի եւ Արդիւնաբերութեան փոխ–նախարար Արմէն Պետրոսեան նոյն օրը շարք մը առանձին հանդիպումներ ունեցած է իտալական գործարար շրջանակներու ներկայացուցիչներուն հետ։

Յաջորդ օրը, Յուլիս 23–ին ալ տեղի ունեցած է Արտաքին երկու նախարարներուն՝ Լամպերթօ Տինիի եւ Վ. Օսկան-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՑԱՒԱԿՑԱԳԻՐԸ Հ. ՊՕՂՈՍ ԱՆԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գերյարգելի
Տ. Վարդան Վրդ. Քէչիչեան
Ընդհ. Աբբահայր
Մխիթարեան Միաբանութեան
Վենետիկ

Սիրելի Հայր Վարդան,

Երէկ միայն իմացայ անակնկալ եւ վշտալի լուրը Հայր Պօղոս Վրդ. Անանեանի վախճանման։ Գիտէի որ վերջին շրջանին առողջական վիճակը կը վատթարանար։ Բայց վերջին անգամ երբ զինք տեսայ ասկէ մէկուկէս տարիներ առաջ, զինք գտած էր աւելի առոյգ եւ ամբողջութեամբ նուիրուած իր հայագիտական պրպտումներուն։

Քաջ գիտէք որ Հ. Պօղոս Անանեան իմ վաղեմի եւ մտերիմ բարեկամներէն մէկն է, որուն հետ կը զգայի հոգեկան ապրումներու, գիտական ուսումնասիրութեան մերձաւոր հանգիտութիւններ, որոնք մտաւորական եղբայրութեան բնոյթ տուած էին մեր փոխադարձ յարաբերութեանց։

Իսկապէս խոր է Մեր վիշտը թէ անձնական տեսակէտէ եւ թէ որպէս Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց։ Հայաստանեայց Եկեղեցին, հայկական մշակոյթը, հայկական դասական գրականութիւնը, քրիստոնէական հայրաբանութիւնը կը կորսնցնեն ամէնէն բեղուն մեկնաբաններէն մէկը, պիտի ըսէի՝ հազուագիւտներէն մէկը։ Իր ուսումնասիրութիւնները Հայագիտութեան մարզին մէջ, թէ հայերէն լեզուով եւ թէ օտար, յատկապէս իտալերէն լեզուով լոյս տեսած, հատորի թէ յօդուածաշարքի ու յօդուածներու կաղապարներուն տակ եղած են միշտ յայտնաբերիչ եւ նորութաբեր։ Անոնք պիտի մնան տոկուն աղբիւրներ Հայոց քրիստոնէական պատմութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղող բոլոր գիտնականներուն համար։

Սրտանց կ'աղօթենք իր հոգւոյն խաղաղութեան համար երկնային երանաւէտ ու յաւիտենական կայքերուն մէջ։ Բարութեամբ, հոգեւոր լեցունութեամբ օծուն իր անձը վստահ ենք որ փարոսի նման լոյս պիտի ցանէ երիտասարդ միաբաններու կեանքերուն մէջ։

Կ'աղօթենք առ Ամենակալն Աստուած, որ Ձեզի, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան բոլոր անդամներուն շնորհէ ուժ եւ կորով՝ որպէսզի շարունակէք Մխիթարեան Միաբանութեան գիտական – մշակութային վաստակը եւ միշտ պայծառ պահէք Հ. Պօղոս Անանեանի յիշատակը։

Հայրական սիրոյ ջերմ ողջոյնիւ եւ խոր վշտակցութեամբ՝

Աղօթարար
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Նիւ – Եորք, Յուլիս 22

ՍԷՕԼԷՕԶԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎԱՐԱԳՈՅՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

«Յառաջ», 1907 Փետրուար 4–ի իր թիւին մէջ հրատարակած էր 1700–ամեակի գրասենեակի մէկ հաղորդագրութիւնը խորագրուած «Կը փնտռուի ... Սէօլէօզի վարագոյրները» ուր կ'ըսուէր թէ Հայ եկեղեցական վարագոյրներու ցուցահանդէսի մը ծրագրին առթիւ, իր ուշադրութեան յանձնուած էր «Պայքար» օրաթերթի 1980 Նոյեմբեր 22–ի թուականի թիւը: Հոն լոյս տեսած էր նամակ մը Գրնէֆթիֆէր նահանգէն, ստորագրուած Արամ – Սմբատ Խաչոյեանէ: Ըստ այդ գրութեան Թէոդիկ կը նկարագրէ համակ ոսկեթել վարագոյր մը, որուն համար Հռոմէն Սէօլէօզ եկած էին եւրոպացի գնորդներ եւ 10.000 հնչուն ոսկի առաջարկած: Հաղորդագրութեան վերջաւորութեան կ'ըսուէր թէ անստոյգ տեղեկութիւններու համաձայն այդ վարագոյրները փոխադրուած էին Հայաստան ու կոչ կ'ըլլար որ լուսաբանութիւններ տրուին այդ մասին: Փլովտիւ հրատարակուող, «Վահան» շաբաթաթերթը իր 1997 Մարտ 19 համարին մէջ տեղեկութիւն տալով այդ մասին, տեղ տուաւ նախկին Սէօլէօզցի՝ Պայծառ Ճինկէօզեանի հարցազրոյցին, անոր մահէն քիչ առաջ, իր 1997 Յունիս 12 համարին մէջ: Դժբախտաբար Քաղաքս հաստատուած 1922–ի Յոյն – Թրքական պատերազմէն վերջ շուրջ 160 (հարիւր վաթսուն) սէօլէօզցի ընտանիքներէն հին սերունդին պատկանող ներկայացուցիչ հազիւ մնացած է, այն ալ զառամեալ վիճակի մէջ: Ինծի համար անակնկալ մը եղաւ, երբ հեռաձայնի միջոցով Օրիորդ Մագտաղինէ Քիւփչեանի փափաք յայտնեց իր յուշերը պատմել իրենց գիւղի եկեղեցւոյ վարագոյրներու եւ այլ դէպքերու մասին Մեծ Եղեռնէն առաջ ու 1922–ի ժամանակ: Ընդառաջեցի այդ առաջարկին եւ ահա այն ինչ որ արձանագրեցի անոր պատումէն՝ աննշան գրական մշակումով:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

«Մեր գիւղը շատ հայաշատ էր: Անցեալին մէջ չեմ ուզեր խորանալ: Գիտեմ որ մեր գերդաստանը բնիկ Սէլէօզցի էր: Հայ բնակչութեան հիմնական զբաղումը եղած է ծխախոտի մշակում եւ ձէթի արտադրութիւն, շերամապահութիւն ու մետաքսի արտադրութիւն, որուն կը նպաստէին երկու աւելի խոշոր ձեռնարկներ՝ Լափաճեան ու Սեմէրճեան եւ ծխախոտի մշակութիւն: Այս գիւղին մէջ ծնած է մեծ հայրս՝ Աստուր – Պօղոս Հայրապետեան 1868 – 1870 թուականներուն: Մայրս՝ Նուարդ – Աստուր Հայրապետեան – Քիւփչեան նոյնպէս աշխարհ եկած է այստեղ՝ 1900 թուականին: Ինքս ծնած եմ Սէօլէօզ 09–11–1919 թուին:

Մեծ հայրս սորված է Պուրսայի հայկական վարժարաններէն մէկուն մէջ, իսկ իր գիտակից կեանքի մէկ մասը անցուցած է իր ծննդավայրին մէջ: Իր կարողութիւնները նկատի առնելով հայ բնակչութիւնը զինք ցոյց կուտայ որպէս մուխթար, այսինքն գիւղապետ: Աքսորէն 12 տարի առաջ ձեռնհասութեամբ կը վարէ այդ պաշտօնը: Աքսորէն վերադարձած, վերապրող Հայերու փափաքով իրեն կը վստահին գիւղապետութիւնը՝ Թուրք իշխանութեան հաւանութեամբ, մինչեւ 1922–ի վերջաւորութեան, մինչեւ նոր գաղթը:

Առաջին Համաշխարհային պատերազմին, մեծ հայրս որպէս գիւղապետ եւ հայ գաղութի կեանքին նուիրուած անձ, անկասկած բնազդաբար նախատեսելով տեղահանութեան վտանգը եւ անխուսափելի աղէտը, որ պիտի պատճառ հայութեան եւ անոր նիւթական գանձերուն հեռատեսութեամբ կը վարուի: Ան խոհեմութիւնը կ'ունենայ նախօրօք մեր «Սուրբ Հրեշտակապետ» Եկեղեցիին կեդրոնական խորանի մեծ եւ մկրտութեան բաժանմունքի փոքր վարագոյրները եւ սպասներ քանի մը երիտասարդներու օգնութեամբ երկու պարկի մէջ զետեղել եւ ապահով տեղ մը պատսպարել: Հաւանաբար ան որպէս հաւատացեալ յոյս ունեցած է, որ տարագրութեան պարագային ոմանք իր համագիւղացիներէն կարող են ողջ վերադառնալ տառապանքի ճանապարհներէն եւ դարձեալ տէր դառնալ իրենց տուն ու տեղին, եկեղեցիին ու անոր սրբութիւններուն:

Պէտք է ըսեմ, որ այդ զոյգ վարագոյրները նուէր տրուած եղած են եկեղեցւոյ հայ ընտանիքի մը կողմէ ի յիշատակ իրենց վաղամեռիկ աղջկան, որոնց անունները պիտի չկարենամ նշել: Վարագոյրները մետաքսով գործուած եղած են՝ ներհիւսուած ոսկի թելերով: Վարագոյրներու զարդարանքի ու արձանագրութեան մասին ստոյգ ոչինչ կարող եմ ըսել, քանի որ այն ժամանակ փոքր եղած եմ: Անկասկած, այդ վարագոյրները իրենց արժէքը ունեցած ըլլան, որոնց համար գաղթելով Փլովտիւ մեր հայրենակիցներու շրջանակին մէջ շատ անգամ անոնց շուրջ խօսք դարձած է եւ առեղծուած մնացած է անոնց վերջնական ճակատագիրը:

Սէօլէօզի հայ բնակչութիւնը 1915–ին Գոնիա կ'աքսորուի, որուն մէկ մասը իր դժբախտ վախճանը կը գտնէ դէպի Տէր Զօրի ճանապարհներուն վրայ եւ Եփրատի ու Տիգրիսի իրար խառնուած տեղը: Զինադադարէն վերջ ողջ մնացած Սէօլէօզցիները ինչպէս եւ մեր գերդաստանը կը վերադառնան իրենց ծննդավայրը եւ կը սկսին աւերուած իրենց բոյները վերականգնել: Մեծ հայրս ինչպէս արդէն յիշեցի՝ Աստուր Հայրապետեանը դարձեալ գիւղապետ կ'ընտրուի: Հայ բնակչութիւնը կը վերանորոգէ իր եկեղեցին եւ մեծ հայրս երիտասարդ օգնականներով վարագոյրները եւ սպասները թաքստոցէն դուրս կը հանէ եւ ամէն մէկը իր նախկին տեղը կը դնէ:

Աքսորէն վերադառնալով, կը կարծէինք որ հանգիստ կեանք մը պիտի կարենանք վայելել: Բայց ահա կը ծագի յոյն – թրքական պատերազմը եւ յոյն բանակը կը սկսի նահանջել, մեզի համար նոր աղէտ մը դուռ բանալով: Հայ բնակչութիւնը պէտք է իր փրկութեան մասին խորհէր եւ նոր ջարդի մը ենթակայ չըլլայ: Եւ իսկապէս, Թուրք բանակը դեռ Սէօլէօզ ոտք չդրած, հայ ընտանիքները բողոքական ու առաքելական փոխադրական միջոցներ օգտագործելով հազար ու մէկ դժուարութիւններով կը հասնին Կէմլէկ, որ Մարմարայի ափին նաւահանգիստ մըն է: Այստեղ խռնուած են յոյն ու հայ գաղթականներ, ժխորն ու խառնակութիւնը մեծ եղած է: Նահանջող յոյն բանակին համար զրահանաւեր ծովեզերքէն քիչ հեռու կը սպասէին, որոնց վրայ փրկութեան յոյս կը դնեն երկու ազգերու գաղթականները:

Այս դէպքերու առթիւ պէտք է պատմեմ մեր եկեղեցիի վարագոյրներու մասին: Մեծ հայրս՝ Աստուր Հայրապետեան, իր 14 անդամնոց ընտանիքի փոխադրութեան խնդիրը ապահոված, կը խորհի փրկել նաեւ «Սուրբ Հրեշտակապետ» Եկեղեցիի զոյգ վարագոյրները եւ արծաթեայ սկիհը: Երիտասարդներ իրեն կ'օգնեն վարագոյրները վար առնելու եւ սկիհին հետ միասին երկու պարկերու մէջ կը տեղաւորեն: Այսպէս տան ունեցուածքին հետ երկու պարկերը միասին վերցնելով կը փութան Կէմլէկ: Այստեղ դիպուածով մեծ հայրս կը հանդիպի իր համագիւղացիին՝ Սնակ Սեմէրճեանին, որ Սէօլէօզի մէջ մետաքսի փաբրիքա ունեցած է: Այս անձը կը յաջողի ծովեզերքի վրայ հսկող յոյն զինուորներ կաշառել եւ իր ընտանիքին համար մակոյկ մը՝ մեծ նաւակ մը ստանալ: Այդ իրողութեան տեղեակ՝ մեծ հայրս կ'ըսէ. «Սնակ, քանի որ դուն արդէն ընտանիքով եւ ունեցուածքով փոխադրութիւնը դէպի զրահանաւ ապահոված ես, խնդրեմ ձեր հետ առ այս երկու պարկերն ալ: Այնտեղ մեր եկեղեցիին մաս մը գոյքերը կան: Ես շատ ծանրաբեռնուած եմ եւ կարողութիւն պիտի չունենամ զանոնք ապահով տեղ հասցնելու: Երբ ազատինք, իրարու հետ կապ կը հաստատենք եւ կ'որոշենք թէ՝ ի՞նչ պէտք է ընել անոնց հետ»: Սնակ Սեմէրճեան մեծ հօրս խնդրանքը չի մերժեր եւ եկեղեցական յիշեալ գոյքերով պարկերը կը յօժարի իր մակոյկին վրայ դնել:

Մեծ հայրս հանգստացած շունչ կ'առնէ եւ նոյնպէս միջոց մը կը խորհի՝ իր բազմանդամ ընտանիքը զրահանաւ հասցնելու: Կը սկսի ինք ալ յոյն ծովեզերեայ պահակներուն կաշառք տալ՝ արծաթ թասաքեբան ու արծաթեայ բռնակով գաւազանը, եւ ձեռք կը ձգէ ուրիշ մակոյկ մը եւ կը յաջողի զրահանաւ բարձրանալ ամբողջ ընտանիքով, ուր արդէն իրմէ առաջ եղած է Սեմէրճեան ընտանիքը:

Ծովագնացութեան ժամանակ, զրահանաւը Սելանիկ չհասած ժամանակաւոր կերպով կը կենայ Շար Քէօյ փոքրիկ նաւահանգիստը, ուր բաւական թիւով հայ ընտանիքներ, ներառեալ եւ սէօլէօզցի ու մեծ հօրս ընտանիքը ցամաք կ'իջնեն: Այստեղէն անոնք շոգեկառքով դէպի Պուլկարիա ճամբայ կ'ելլեն եւ կը հասնին սահմանամերձ Սվիլենկրատ՝ նախկին Մուսթաֆա փաշա քաղաքը: Այս քաղաքէն մեր ընտանիքը կ'երթայ Փլովտիւ, իսկ մեծ հայրս իր ընտանիքով կ'ուղղուի Ռուսէ՝ Դանուբին եզերքը դիրք ունեցող քաղաքը, ուր կը մնայ մինչեւ 1930 թուականը, ուրկէ վերջ կը տեղափոխուի Փարիզ: Անոր զաւակներէն մէկը՝ Սնակը, համայնավարական շարժումին կը միանայ եւ կը մահանայ 1948 թուին: Հաւանաբար հին սերունդի Փարիզահայեր զինք յիշեն: Մեծ հօրս մահը տեղի կ'ունենայ 1954–ին՝ Փարիզ:

Յունական զրահանաւը շարունակելով իր երթուղին Սելանիկ կը հասնի, ուր յոյն ու հայ գաղթական ընտանիքներ, ինչպէս եւ Սեմէրճեանները այստեղ բնակութիւն կը հաստատեն: Պայմաններու բերումով այնպէս կը պատահի, որ մեծ հօրս ու Սնակ Սեմէրճեանի միջեւ նամակագրական կապ չի հաստատուիր, եւ այդ վարագոյրները անոր քով կը մնան: Գիտեմ սակայն, որ տակաւին հօրս ողջութեան (ան մահացաւ 1939 թ. Փլովտիւ) անոր փոքրիկ սրճարանը հաւաքուած Սէօլէօզցիներ խօսած են, թէ նամակ գրած են Սնակ Սեմէրճեանին՝ նախապէս անոր հասցէն առնելով Սելանիկի հայկական եկեղեցական վարչութենէն, բայց պատասխան չեն ստացած: Այստեղ է, որ շրջած է խօսքը թէ՝ Սնակ Սեմէրճեան զոյգ վարագոյրները եւ արծաթեայ սկիհը վաճառած է եւ այդ գումարի հետ մետաքսի փաբրիքա բացած Սելանիկի մէջ: Այս համոզումը ամրացած էր բոլոր Սէօլէօզցիներուն մօտ, որ Փլովտիւ կը բնակէին եւ ատոր համար ալ երբ ձեւով մը լուր կը հասնի, որ եղբայրք Սեմէրճեանի փաբրիքան այրած է, մեր հայրենակիցները այդ բանին մէջ նկատած են Աստուծոյ մատը, առանց խնայելու նաեւ իրենց անէծքները անոնց հասցէին:

Թէ հիմա ո՞ւր կը գտնուին կամ որու ձեռք հասած են այդ զոյգ վարագոյրները եւ արծաթեայ սկիհը ես չեմ գիտեր: Դժուար է ենթադրութիւններ ընել: Պիտի փափաքէի որ անոնք տակաւին անխաթար մնացած ըլլան եւ գործածութեան դրուած ուրեւէ հայկական եւ յունական եկեղեցւոյ մը մէջ: Հանելուկ մը, որ մինչեւ հիմա իր լուծումը չէ գտած:

Ահա այն բոլորը որ իմացած ու գիտցած ըլլալով ձեզի ներկայացուցի: Թերեւս զարմանաք, որ հիմա մանրամասն կը պատմեմ ձեզի մանկութեանս օրերուն եղած ու պատահած դէպքերու մասին ալ: Իրողութիւնը այն է, որ հաստատուելով Փլովտիւ՝ մայրս Նուարդ, վերապրող մը Մեծ Եղեռնէն, քանիցս պատմած է այս բոլորը ինծի եւ հայրենակցական շրջանակի մէջ տարիներու ընթացքին: Եւ այդ ամէնը դրոշմուած մնացած են յիշողութեանս մէջ եւ շնորհիւ ատոր՝ այս բոլորը կը փոխանցեմ ձեզի իրենց իսկութեամբ»:

Այս տեղեկութիւններուն շնորհակալութեան զգացումներս յայտնելով Օրիորդ Մագտաղինէ Յովակիմ Քիւփչեանին՝ բաժնուեցայ իրմէ, վստահ ըլլալով թէ իր մօտ տակաւին հետաքրքրական նիւթեր կան, որոնք կ'արժէ նօթի առնել եւ ինչու չէ՝ նաեւ հրապարակել:

Պատումը արձանագրեց՝
ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. – (*) – Յ. Մակարեան, Յուշագիրք Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ հայ գաղութներուն» գիրքին մէջ՝ Սելանիկ 1929, էջ՝ 283 – 285 տեղ յատկացուած է Սեմէրճեան եղբայրներուն բերած նպաստին՝ Սելանիկի մէջ մետաքսի ճարտարարուեստի զարգացման ուղղութեամբ՝ յանդերձ Սնակ ու Խաչիկ Սեմէրճեան եղբայրներու նկարներով: Յօդուածին մէջ ցոյց կը տրուի որ Սելանիկի անոնց մետաքսի գործարանը նախապէս 24 շարժիչներ (*մօթէօր*) ունեցած է, յետագային անոնց թիւը հասնելով 40–ի եւ այնտեղ աշխատած են 80 – 100 բանուորուհիներ:

Յ. Կ.

02 – 07 – 1998
Փլովտիւ, Պուլկարիա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՑԵԱԼ ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ

ՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԱՂԵՐՆ ՈՒ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ

Արեւելեան Հայաստանը Ռուսաստանին միանալուց առաջ Երեւանի տարածքը մօտ երեսուն քառակուսի քմ. էր, որի մեծ մասը այգիներ ու բանջարանոցներ էին: Քաղաքը այդ ժամանակ բաժանուած էր երեք հիմնական թաղերի մահալների. բուն քաղաք, որին Շահար էին ասում, Դամըրբուլաղ (Քարհանք) եւ Կոնդ: Քաղաքից անջատ, բլուրների վրայ Նորքն էր իր այգեստաններով:

Նշուած երեք մահալներն էլ առանձին–առանձին իրենց բաժանումներն ունէին, որոնց անունները յաճախ կապւում էին տուեալ թաղում ապրող ու աշխատող արհեստաւորների ու արհեստների հետ: Այդ անունները, որ հիմա մեզ համար օտար ու տարօրինակ են հնչում, իրենց մէջ պահում են հին Երեւանի պատմական անցեալը, դառնալով քաղաքի յիշողութիւնը:

Սովորաբար, բոլոր հին քաղաքների կենտրոնը, որ հիմնականում գործարար, առեւտրական մասն էր, պարզապէս կոչուել է քաղաք: Լոնտոնի կենտրոնը կոչւում է Սիթի՝ թարգմանաբար «քաղաք»: Հին Երեւանի կենտրոնական մասը, ինչպէս ասացինք, կոչւում էր Շահար, որը պարսկերէն նշանակում է «քաղաք»: Այստեղ էին կենտրոնացած քաղաքի խանութները, քարվանսարաները, խաները: Շահարը ձգւում էր մինչեւ չուկայ, որը Ղանթար էր կոչւում: Առաւօտից ըսկսւում էր այդ մեծ չուկայի եռուն կեանքը, որը տեւում էր մինչեւ ուշ երեկոյ, երբ աշխատանքից տուն գնացող հին երեւանցին «ախշամ բազար» էր անում, այսինքն աւելի էժան գներով էր առնում մթերքը: Շուկայում մի մեծ կշեռք կար, որին Ղանթար էին ասում: Այդտեղից էլ՝ քաղաքի այդ հատուածի անունը:

Հին Երեւանի առաւել նշանաւոր թաղը Կոնդն էր, որին յաճախ կատակով Երեւանի մայրաքաղաք էին ասում: Այստեղ էին բնակւում քաղաքի մեծահարուստները, առեւտրականներից շատերը: Տները քարէշէն էին կամ աղիւսից: Կոնդի Բախարաչ (որ բառացի, նշանակում է «բլրի գագաթ») փողոցում էր կառուցուած Մելիք Աղամալեանների ապարանքը: Ս. Յովհաննէս եկեղեցու մօտ Սպրուն Գէորգի տունն էր, այն Գէորգի, որի ձեռքին էր Ղանթարը:

Կոնդի տարածքի մէջ էին մտնում Հըրազդանի ձորի այգիները, որոնք ձըգւում էին մինչեւ Դալմայի բաղերը, մինչեւ Ձորագիւղ: Կոնդի տարածքը վերջանում էր Բերդի մօտ, ուր սարդարի պալատն էր, մզկիթը, զինանոցը: Դա մի փոքր քաղաք էր քաղաքի մէջ, ունէր իր մշտական բնակչութիւնը, որ հիմնականում Պարսիկներ էին: Հայերը Բերդում ունէին իրենց խանութները, ուր ամբողջ օրը զբաղւում էին առեւտրով, իսկ երեկոյեան, Բերդի դարպասները փակուելուց առաջ, տուն էին գնում:

Ձորագիւղ թաղը, ինչպէս անունն է վկայում, Հրազդանի ձորափին էր: Տները կպած էին իրար, եւ մէկի տանիքը, որ մեծ մասամբ տափակ էր, հողածածկ, դառնում էր միւսի բակը:

Կոնդից դէպի հիւսիս–արեւմուտք հին գերեզմանատունն էր, Կոզեռը: Գերեզմանատան կենտրոնում մի մատուռ կար, որը, ըստ աւանդութեան, միջնադարեան նշանաւոր գիտնական, մատենագիր ու աստղագէտ Յովհաննէս վարդապետի գերեզմանն էր: Վարդապետի մականունը Կոզեռն էր, որ նշանակում է «ուղտի ձագ»:

Հին Երեւանի միւս նշանաւոր թաղը՝ Դամըրբուլաղն էր, որ բառացի նշանա—

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ (Պոլիս) Կաղզուրման կայանը, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութիւններով, Յուլիս 12-ին, իր բացումը կատարած է: Առաւօտուն հոն պատարագ մը կատարուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ պատարագութեան: Պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան: Կրօնական հանդիսութեան յաջորդած է Սիրոյ սեղան մը Գրիգոր Ճանպազեան մարզասրահին մէջ: Օրուան խօսնակը եղած է, այս տարի եւս, Նազարէթ Պալ: Ան յայտնած է որ Կաղզուրման կայանը իր դռները կը բանայ 33-րդ անգամ ըլլալով, իր երդիքին տակ հիւրընկալելով մօտ 200 աշակերտներ, զանազան հայկական վարժարաններէ: Խօսք առնելու հրաւիրուած է կայանին խնամակալութեան ատենապետը՝ Հայկ Ասլանեան, որ հաղորդած է թէ Կաղզուրման կայանի աշակերտներուն կեցութիւնը պիտի տեւէ երկու ամիս: Աշակերտները պատրաստած էին կոկիկ յայտագիր մը, երգերով, արտասանութիւններով եւ նըւագով: Հանդէսին եկած է նաեւ կայանին երգչախումբը Տիանա Տանաճըօղլուի ղեկավարութեան ներքեւ: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արք. որ շեշտած է որ Փոլլը կը նշանակէ Շնորհք Պատրիարք, որու համար Կաղզուրման կայան կը նըւիրէ՝ մանուկներու ձայն: Հաւաքոյթը վերջ գտած է միաբերան երգուած Տէրունական աղօթքով:

ՄՕՏԱՅԻ (Պոլիս) ծովային ակումբի սրահներուն բացօթեայ սրահին մէջ, Յուլիս 12-ին, հաց մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արամեան — Ունճեան վարժարանի 125-ամեակին: Հացի ընթացքին, Թաղային Խորհուրդի անունով խօսք առած է Շուշան Ջոլաքեան, որ երախտագիտութեամբ յիշած է վարժարանի հիմնադիր՝ Աբիկ Էֆէնտի Ունճեանը եւ այն անձերը որոնք կառուցանած էին կրթական այս օճախը: Ելոյթ ունեցած է վարժարանին փոխ — տնօրէնը՝ Շուշան Մուրատեան, որ շարք մը հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուած է եւ հակիրճ պատմականն ըրած Գատըգիւղի Թաղին եւ Արամեան վարժարանին: Յայտնած է թէ 1700-ական թուականներէն Հայեր բնակութիւն հաստատած են այդ Թաղին մէջ եւ Թաղը այդ վարժարաններու կարգին ունեցած է ներկայի Արամեան — Ունճեան վարժարանը, հիմնուած Աբիկ Ունճեանի կողմէ, որու շառաւիղներէն՝ Տիկին Մանկասարեան հրաւիրուած է իր խօսքը ըսելու: Խօսք առած է նաեւ ուսուցչուհի Սիրվարդ Ալէօճ: Գործադրուած է գեղարւեստական բաժին մը, ապա, վարժարանին տնօրէնին՝ Կարապետ Միքայէլեանի յանձնուած է յուշանուէր մը:

ԿԻՊՐՈՍ ժամանած է, Յունիս 20-ին, «Հայաստան» հիմնադրամի տնօրէնը՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան եւ նոյն իրիկունը Ազգային Առաջնորդարանի «Վահրամ Իւթիւճեան» սրահին մէջ հանդիպում մը ունեցած է գաղութին հետ: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Առաջնորդը, ապա խօսք առած է Ր. Յովհաննէսեանի: Ան մանրամասն ներկայացուցած է հիմնադրամին անցուցած տաք ու պաղ օրերը, անհրաժեշտ նկատած է որ դաս առնենք մեր սխալներէն, դառնանք արդի ազգ եւ Հայաստան — Սփիւռք յարաբերութիւնները մշակենք խորունկ եւ արմատական եւ ոչ թէ ձեւական հիմքերով: Յաջորդ օր, Ր. Յովհաննէսեան յատուկ հանդիպում մը ունեցած է Կիպրոսի Հ.Յ.Դ. Ներկայացուցիչներուն հետ, որու ներկայ եղած է նաեւ Կաթողիկոսական Փոխանորդ Վարուժան Եպիսկոպոս:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի Անի պարախումբը, Յուլիս 1-էն 5 իր մասնակցութիւնը բերած է Լաշինի Միջազգային Փոլքլորիք 8-րդ փառատօնին, ուր կը մասնակցին աշխարհի ամէն կողմերէն եկած տասնեակ մը պարախումբեր: Յուլիս 1-ին հանդիսութեան ելոյթ ունեցած էին խումբերուն, 3-րդը եղած է Անի պարախումբը որ հանդէս եկած է «Տօնական Հայաստան», «Շատախ», «Ուզունտարա» եւ «Սուրբերու պար» պարերով:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Նիքոլա — Վիլ զբօսայգիին մէջ, Յուլիս 1-ին Գանատայի Օրուան առթիւ, տրուած են «գանատացի լաւ քաղաքացիի» մրցանակներ: Զանազան քաղաքացիներու կարգին, Հայ համայնքէն ալ այդ տիտղոսին արժանացած է Հ.Օ.Մ.-ի անդամ Անահիտ Գարբիճեան:

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի եռօրեայ փառատօնը տեղի ունեցած է Յուլիս 11, 12, 13-ին, Կեդրոնին համալիրին եւ շըրջափակին մէջ, կազմակերպութեամբ Կեդրոնին տնօրէն մարմնին: Երեք օրերու ընթացքին Հայ Կեդրոնին կից հաստատւած 1500 հոգի պարփակող վրանին մէջ տեղի ունեցող խրախճանքին ներկայ եղած են նահանգային երեսփոխաններ, պետական անձնաւորութիւններ եւ 6000-է աւելի Հայեր եկած Գանատայի հայահոծ գաղութներէն: Խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծուած է երգերով ու պարերով: Փառատօնին նպատակներէն է նաեւ որոշ եկամուտ մը ապահովել Կեդրոնին, անհըրաժեշտ նորոգութիւններու համար: Այս տարի սփոնսորի դերը կատարած է ինքնաշարժի Նիսան ընկերութիւնը:

Dictionnaire des Lettres Françaises

ARTHUR ADAMOV

Շատ երկար անդրադարձ մը կայ Ադամովի մասին (Ժագ Ժոֆրուա), բայց ոչ մէկ տեղ կը յիշուի թէ Հայ է: Ծնած 1908-ին Կիսլովոդսկ (Կովկաս) նաւթատէր ընտանիքի մը ծոցը, կը գրէ Ժոֆրուա, կը մեծնայ Բաքու նիւթական ապահովութեան մէջ: Ճնշուած մօրը կողմէ եւ քրոջը որ հաճոյք կ'առնէ զինք ահաբեկելէ, ենթակայ է մղձաւանջներու որոնցմէ, երբեք, պիտի ամբողջովին պիտի չազատի: Պատերազմը, յետոյ Յեղափոխութիւնը կը ստիպեն ընտանիքը որ գաղթէ, Կոստանցա, Ժընեւ, Մայանս, ապա Փարիզ 1924-ին: Կը յաճախէ Մոնփարնասի սրճարանները, ուր կը գտնէ գեղարուեստական եւ գրական յառաջապահ շարժումը: Յօդուածներ կու տայ անիշխանական մամուլին, գերիրապաշտ քանի մը քերթուածներ կը գրէ, կարճատեւ պարբերական մը կը հիմնէ եւ կ'երեւակայէ իր առաջին թատերգութիւնը՝ «Սպիտակ ձեռքեր» (5 վայրկեան տեւող լուռ տեսարան մը): Սիրային իր առաջին արկածախնդրութիւնը «Իրէնի» հետ, որու հանդիպած է 1928-ին վերջ կը գտնէ անձնասպանութեան փորձով մը, վերջնական յայտնութիւնն ունի սեռային իր անկարողութեան: Հօրը անձնասպանութիւնը (1933) կ'աւելցնէ յանցաւորի իր զգացումը: Մինչեւ պատերազմ, ապրուստը կը ճարէ գրական աշխատանքներով եւ թարգմանութիւններով (Ռիլքէ, Եունկ եւայլն): 1946-ին լոյս կը տեսնէ խոստովանական գործ մը՝ «Խոստովանութիւնը», «սարսափելի օրագիր» ու կը գրէ՝ «սեռային գարշումը, հազար ու մէկ նախապաշարումներ որոնք կը կրծեն մարդուն ներաշխարհը, բոլոր ցաւերը»:

1947-էն սկսեալ, երբ կը հանդիպի Ժագլին Օթրիւսոյի, իր կեանքին հաւատարիմ ընկերուհին, կը շարունակէ թատերական աշխատանքներով իր մղձաւանջներուն հատումը: Քննադատները իր անունը կը կցեն Իոնէսքոյի եւ Պէքէթի:

Յօդուածագիրը կը շարունակէ Ադամովի գործին մանրամասն վերլուծումը, ապա կ'անդրադառնայ անոր ալքոլամոլութեան որ օրէ օր աւելի ծանր բնոյթ կ'առնէ եւ կը վնասէ մտային իր առողջութեան եւ աշխատելու կարողութեան: 1965-ին կը ձեռնարկէ իր օրագրութեան եւ դարմանումի փորձ մը կ'ընէ: 1967-էն հիւանդանոց կը փոխադրուի Թոքատապի հետեւանքով: Ադամով անձնասպան կ'ըլլայ Փարիզ, 1970 Մարտ 15-ին:

Սթրինպերկէն Պրեխթ երկարող ճամբու մը մէջ, որ Ջենովէն կ'անցնի, Ադամովի թատերական ստեղծագործութիւնը իր ինքնատիպ բնոյթը կը դնէ երազին եւ իրականութեան դժուար հաշտեցման մէջ:

կոմ է «երկաթուղիի»: Դամբրբուլաղ է կոչուել այն աղբիւրի անունով, որը բխում էր այդտեղից եւ երկաթի լուծոյթ էր պարունակում:

Հին Երեւանը գտնւում էր քարաւանային ճանապարհների հատման կէտում: Այստեղով էր անցնում Պարսկաստանից եկող եւ Անդրկովկասի տարբեր շրջանների հետ կապող հիմնական ճանապարհը, որը կոչւում էր Խան-եոլի, այսինքն՝ «խանի ճանապարհ»: Այս իրողութեամբ է բացատրւում, թէ ինչու Երեւանում շատ քարաւանատներ կային: Դրանցից նշանաւոր էին Գիւրջի քարաւանատուն եւ Զարաբի խանը: Գիւրջի է կոչուել, որովհետեւ այստեղ էին իջեւանում Վըրաստանից եկող առեւտրականները: Երեկոյեան, քարաւանների բեռնաթափելուց յետոյ ուղտերին քշում էին գիշերելու մի յատուկ տեղ, որը գտնւում էր ներկայիս Սարի Թաղի եւ Նոր-Դոսի փողոցի միջեւ ընկած տարածքում եւ կոչւում էր Դաւա-եաթաղ, այսինքն՝ «ուղտերի գիշերատեղ»:

Այստեղից հեռու չէր հին Երեւանում յայտնի մի ուրիշ թաղ՝ Շիլաչի մահլէն: Այդտեղ ներկարարների թաղն էր: Շիլաչի էր կոչւում, որովհետեւ կտորեղէնը ներկում էին միայն կարմիր, այսինքն՝ շիլաչի: Իսկ մի ուրիշ տեղում, որն արդէն Հրազդանի ձորում էր, ներկում էին կապոյտ եւ միւս գոյներով ու թաղն էլ կոչւում էր Բոյախչի, ներկատները՝ բոյախանա: Ներկատանը իրար յետեւից շարուած էին գոյներով լեցուն կարասները: Ներկարարը երկար փայտով կարասներից հանում էր կտորները եւ Զանգուի ջրերում ցայելուց յետոյ կախում պարաններից: Նոյնիսկ այդ օրերից մի թեւաւոր խօսք է մնացել: Երբոր դըժւար բան է պահանջւում, ասում են. «Ի՞նչ է, հօ Բոյախանի կարասը չի, որ հանեմ քեզ տամ»:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՒԱԳԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«Երեւանի Հանրապետութիւն»
Յուլիս 9, 10

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ 90 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

1832 Կը հիմնուի Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցը:

1834 Յունուար 3 — Մահ Հիւանդանոցի հիմնադիր բարերար Պէզճեան Յարութիւն ամիրայի:

1834 Կ'աւարտի շինութիւնը Ազգային Հիւանդանոցի եւ կը բացուի Տ. Ստեփաննոս Աղաւնի Պատրիարքի ձեռքով:

1834 Մարտ 19 — Կ'ընտրուին տասն երեւելիներ Ազգային Հիւանդանոցին մատակարարութեան համար:

1835 Մայիս 25 — Հինգ ամիրաներ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ վրայ իրենց ունեցած 50.000 ղրուշի պահանջքը կը նուիրեն Ազգային Հիւանդանոցին:

1836 Յունիս 26 — Կը հաստատուի մօտարանը նախաձեռնութեամբ Փիշմիշեան Միքայէլ Ամիրայի:

1844 Տատեան Պօղոս պէյ միւթէվէլլի կը կարգուի Ազգային Հիւանդանոցին: — Հինգ անդամէ բաղկացեալ Հոգաբարձութիւն մը կը կազմուի Ազգային Հիւանդանոցին համար: — Պօղոս պէյ իրեն եւ ընտանիքին յատկացեալ օրական 10 օխա միսը մշտնջենապէս կը թողու Հիւանդանոցին:

1845 Տատեան Յովհաննէս պէյի խնդրանքով Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ Կայսր օրական 15 օխա միս եւ 37,5 օխա հաց կը յատկացնէ Ազգային Հիւանդանոցին:

1845 Մայիս — Սամաթիա պատահած մեծ հրդեհի մը հետեւանօք, ուր այրեցան 600 տուներ եւ 160 խանութներ, հրկիզեալները կը պատսպարուին Հիւանդանոցի մէջ:

1847 Պատրիարքարանի նշանտուութեան հասոյթին կէսը կը յատկացուի Ազգային Հիւանդանոցին:

1848 Ամուսնական հրամանի հասոյթն ալ կը յատկացուի Ազգային Հիւանդանոցին:

1848 Տատեան Պօղոս Պէյի հրաժարման վրայ Գերագոյն Ժողովը կ'ընտրէ Հիւանդանոցի առաջին Հոգաբարձութիւնը, միշտ միւթէվէլլի պահելով Պօղոս Պէյը:

1849 Հոգաբարձութիւնը կը պատրաստէ Հիւանդանոցին համար կանոնագիր մը, որ կը վաւերացուի Գերագոյն Ժողովին կողմէ:

1850 Գերագոյն Ժողովը կը կարգէ յանձնաժողով մը Հիւանդանոցի ելեւմտական կանոնաւորութեան համար եւ այս առթիւ կարգադրութիւններ կ'ըլլան Պատրիարքարանի մէջ:

1851 Ցիմարաց համար կը շինուի Ենի Տարիէ կոչուած շէնքը 600 ոսկի ծախքով:

1851 Մարտ — Հիւանդանոցի մէջ կը հաստատուի կօշիկի եւ դերձակի արհեստարան մը, ուր կ'աշակերտին ուսման փափաք չունեցող տղաք:

1851 Սկիւտարի Ճեմարանը Ազգային Հիւանդանոց կը փոխադրուի եւ Որբանոցի մատակարարութեան կը միանայ:

1851 Հիւանդանոցի Որբանոցին մէջ կը սկսի կրօնային դասախօսութիւն յատկապէս վարդապետ հասցնելու համար:

1852 Ապրիլ — Գերագոյն Ժողովը կ'ընտրէ երկրորդ Հոգաբարձութիւնը:

1854 Նոր Հոգաբարձութիւն մը կ'ընտրուի Գերագոյն Ժողովէն:

1854 Ազգային Հիւանդանոցի մէջ կը բացուի Երկրագործական վարժարանը:

1856 Գերագոյն Ժողովը կը կազմէ Տընտեսական Ժողով մը, որուն կը յանձնէ Հիւանդանոցի մատակարարութիւնը:

1858 Նորընտիր Հայրապետ Տ. Մատթէոս Կաթողիկոս կ'այցելէ հիւանդանոցի որբանոցը:

1858 Սեպտեմբեր 28 — Կրթական նախարար Խայրուլլահ Էֆէնտի այցելելով որբանոց գոհ կը մնայ ուսումնական յառաջդիմութենէն:

1859 Հիւանդանոցի յարակից Ս. Յակոբայ վանքին մէջ կը բացուի Ժառանգաւորաց վարժարան մը:

1859 Արապեան տպարանի մամուլը ու տառերը 59,317 ղրուշի գնուելով կը փոխադրուին Ազգային Հիւանդանոց, ուր հազիւ երկու տարի մնալէ վերջ վարձու կը տրուին:

1860 Կը կազմուի Բարեգործութեան յանձնաժողով մը որ Գէորգ Պատրիարքի հետ կը յաջողի դարմանել կարգ մը դեղծումներ:

1860 Նոյեմբեր — Հիւանդանոցի օրինական առաջին Հոգաբարձութիւնը կը կազմուի ատենապետութեամբ Ասպետ Աստուածատուր Զունդի:

1860 Առաջին անգամ՝ կը կազմուի Տիկնանց Խնամակալութիւն մը 20 անդամէ բաղկացեալ:

1861 Առաջին անգամ՝ գլլալով կը հըրատարակուի հաստատութեան տեղեկագիրը Ասպետ Զունդի խմբագրութեամբ:

1862 Հիւանդանոցին համար կը կազմուի Օգնական ընկերութիւն մը, որուն իւրաքանչիւր անդամը պիտի վճարէր գոնէ մէկ բաժին ամսական 10 ղրուշ:

1863 Կը կազմուի երկրորդ օրինական Հոգաբարձութիւնը:

1863 Եգիպտոսի Խտիվ Իսմայիլ փաշա՝ Պոլիս այցելութեան առիթով 40.000 ղրշ. կը նուիրէ հիւանդանոցին:

1864 Վեհ. Մայր Թագուհին 20.000 ղրուշի չափ շնորհ մը կ'ընէ, հիւանդանոցի այգիին եւ պարտէզին ինթիգալի ծախքը չառնելով եւ նիւթապէս ալ նպաստելով:

1865 Հիւանդանոցի շէնքը կը նորոգուի, Նորիկեան Նշան աղայի նախաձեռնութեամբ հայթայթուած 2000 ոսկի գումարով:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

եանի հանդիպումը: Զրոյցի նիւթ եղած են Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան ընթացքը, երկրին յարաբերութիւնները դրացիներուն հետ, տարածքաշրջանի զարգացումները, ԼՂՀ հարցը, Իտալիա-Հայաստան փոխյարաբերութիւնները եւլն.: Այնուհետեւ անոնք ստորագրած են «Հայաստանի եւ Իտալիոյ կառավարութեանց միջեւ ներդրումներու փոխադարձ խրախուսման եւ պաշտպանութեան մասին» համաձայնագիր մը: Նոյն օրը նախարար Օսկանեան տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Վատիկանի Արտաքին նախարար Ժան-Լուի Թորան Եպիսկոպոսին հետ, որմէ ետք երեկոյեան, Համբ Լեւոնեան վարժարանին մէջ նախարարը եւ պատուիրակութիւնը հանդիպում մը ունեցած են հայ համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ:

⁂

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԵՐԸ

Բանալով կառավարութեան Յուլիս 23ի հերթական նիստը, վարչապետ Ա. Դարբինեան անդրադարձած է կառավարութեան առջեւ ցցուող այժմէյ քանի մը հրատապ նիւթերու: Ատոնց կարգին ան թուած է 1999-ի պետական պիւտճէի կազմութեան աշխատանքները, սեփականաշնորհման գործընթացը: Ապա, կատարուած է օրակարգի հարցերու քննարկումը. կառավարութիւնը հաստատած է պետական գոյքի սեփականաշնորհման օրէնքի մէջ փոփոխութիւններ կատարելու որոշումը: Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարութեան կարգ մը մը ձեռնարկութեանց կառոյցներու փոփոխութեան նախագիծին քննարկումին յաջորդած է կառավարութեան մէկ այլ որոշումը որ կը նախատեսէ դադրեցնել Երեւանի Շէնգաւիթ թաղային համայնքի ղեկավար Բագրատ Անդրէասեանի լիազօրութիւնները:

⁂

ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՍԱՆ-ՓԱՒԼՕ ԶՈՒԳՈՐԴ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ

Սեպտեմբեր 21-էն Հոկտ. 10, Պրազիլի մեծագոյն քաղաքին՝ Սան-Փաւլոյի մէջ կը կազմակերպուին հայկական օրեր, որոնց շրջանակին մէջ կը ստորագրուին միջպետական շարք մը փաստաթուղթեր. կը ստորագրուի նաեւ Երեւանի եւ Սան-Փաւլոյի միջեւ գործակցութեան եւ գործընկերութեան պայմանագիր մը, որով կը զուգորդուին երկու քաղաքները:

⁂

ԿԻՊՐՈՍԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Յուլիս 22-ին, նախագահ Քոչարեանին իր հաւատարմագիրը յանձնած է Կիպրոսի նոր լիազօր դեսպանը՝ Փլաթոն Քիրիաքիտէս: Հաւատարմագրութեան արարողութեան կիպրացի դիւանագէտը ըսած է թէ ջանք պիտի չխնայէ երկու երկիրներու փոխ յարաբերութիւններու զարգացման համար: Յանձնումին յաջորդած զրոյցի ընթացքին Ռ. Քոչարեան յայտնած է թէ որեւէ խնդիր գոյութիւն չունի Հայաստանի եւ Կիպրոսի միջեւ. զրուցակիցները նշած են որ երկու երկիրները աշխուժօրէն կը գործակցին միջազգային կազմակերպութիւններու շրջանակներուն մէջ, քանի որ անոնք հասարակաց բաւական խնդիրներ ունին:

⁂

Ս. ԼՊՈՒՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ճատրակի Հայաստանի ախոյենութիւնը շահած է վարպետ Սմբատ Լպուտեան: Ան ձեռք ձգած է 6,5 միաւոր. իրեն կը հետեւին Տիգրան Նալբանդեան եւ Արսէն Եղիազարեան 6-ական միաւորով որոնք շահած են 1.600-ական տոլարի պարգեւ մը, մինչ Լպուտեանի մրցանակն է 3.000 տոլար:

CROIX BLEUE

Fête Champêtre

A LA COLONIE DE BELLEFONTAINE

Le Dimanche 9 Août
toute la journée.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Դր. Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը Վազգէն իրենց կնոջ եւ մօր՝ Լալիկ Կիւրճեանի մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

INSCRIPTIONS
pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1998-1999-Ի
ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ
Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի
դասաւանդման զուգահեռ
Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՋԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 80-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1998, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Տէմիրճեան կեդրոնին մէջ, Անթիլիաս, Լիբանան:

Սոյնը 80-րդ Ընդհանուր Ժողովի գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, — Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, — յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. —

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N. Y. 10022

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:
2. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:
3. — Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:
4. — Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:
5. — Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:
6. — Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻՁ - ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յուլիս 10, 1998

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Un voyage de quatre jours est proposé par la section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. De plus amples renseignements vous seront communiqués début septembre.

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

(Ազգային, Կաթողիկէ, Աւետարանական եւ Սեփական)

ՅՈՒԼԻՍ 29 - ՕԳՈՍՏՈՍ 2, 1999

1983-ին Մոնրէալի մէջ ծնունդ առած եւ տարիներու ընթացքին աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ կայացած Եգիպտահայ ազգային վարժարաններու նախկին աշակերտներու հաւաքները այլեւս աւանդութիւն դարձած են: Հաճոյքով կը յայտարարենք, թէ Յուլիս 29 - Օգոստոս 2 1999-ին, առաջին անգամ ըլլալով Եգիպտոսի ԲՈԼՈՐ հայ վարժարաններու համաշխարհային հաւաքը տեղի պիտի ունենայ Մոնրէալի մէջ, նախաձեռնութեամբ Մոնրէալի Եգիպտահայերու Ընկերակցութեան:

Այս բացառիկ հաւաքին մասնակցելու, նաեւ մանրամասնութիւններէն տեղեակ մնալու համար, կը խնդրենք բոլոր նախկին աշակերտներէն, որ անմիջապէս ուղարկեն հետեւեալ տեղեկութիւնները՝
Name, Surname (married and maiden)
School attended / Date attended
Address / Phone / Fax / E-mail

Հասցէ. —
World Reunion of Armenian Schools of Egypt
P.O.Box 216 Cartierville
St-Laurent, Quebec, Canada H4R 2V8
Fax: (514)336-7361
E-mail: marodik@total.net

Կազմակերպիչ Մարմին

ԵՐԱՆ ՉԻԼԻՔԵԱՆ
Ատենադպիր

ԿԱՐՕ ՆՇԱՆԵԱՆ
Ատենապետ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 28
MARDI 28 JUILLET 1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01.47.70.86.60 Fax : 01.48.00.06.70
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.428
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.428

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՑԻՆ... ՈՒ ՄՈՌՑՈՒԵՑԱՆ

— ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ —

Որքան ալ ուզենք վանել յոռետեսութիւն, հարկ է առնուազն իրատես ըլլալ եւ չապաւինիլ պատրանքներու եւ սին լոզունգներու։

Օրէ օր, գաղութները ամփոփուեցան, անոնք որոնք գացին, Ծառուկեանի որակումով, երբեմն փոխանորդներ ունեցան, բայց հազուադէպօրէն փոխարինողներ ունեցան։ Այս չի նշանակեր որ թերահաւատ ենք հանդէպ այն մտաւորական որակեալ սերունդին որ Արեւելքէն Արեւմուտք կառչած է իր մայրենիին եւ հոսանքն ի վեր կը մաքառի հաւատարիմ մնալով իր ազգային մշակոյթին։ Անհրաժեշտ է սակայն, առարկայական մօտեցում ունենալ եւ անդրադառնալ որ լեզուին հետ, կը նահանջեն նուիրական այլ արժէքներ։

Վերջ գտան, գաղութներու մէջ, գոնէ մեր գաղութին մէջ, մշակոյթի, գրականութեան նուիրուած ձեռնարկներ։ Եթէ քաջեր գտնուին նման նախաձեռնութիւններու համար, 60–էն 80 հոգիի «գիտակից» բազմութենէ մը անդին չանցնիր ներկաներու թիւը։ Դարաւոր վարժարան մը, որ դէշ աղէկ հայերէն գրել — կարդալ գիտցող սերունդ հասցուցած էր, իր դռները փակեց ընդհանուր անտարբերութեան մէջ։ Հայերէն մամուլի ընթերցողները, սակաւ առ սակաւ, գերեզման իջան ու երբ այս տարրական հաստատումներն ընենք, կը մեղադրուինք յոռետեսութեամբ մարդոց կողմէ որոնք բախտն ունին չապրելու հայ կեանքի ամէնօրեայ յետքայլը եւ հեռուէն դիտելով լաւատեսութեան պատգամներ կ'արձակեն։ Սակայն, կարելի՞ է անտեսել որ տարուէ տարի համարկումը իր տեղը կուտայ ձուլումի։

Գացին, այս գաղութին դիմագիծը կերտող, անոր գոյն ու ոգի տուող դէմքեր։ Անոնցմէ էր Շաւարշ Նարդունի, որուն անունն իսկ յիշող պիտի չըլլայ, եթէ տարեցներ, առիթ չտան որ, գոնէ այս թերթին սիւնակներուն մէջ, ոգեկոչենք իր յիշատակը։

Տիրական դէմք մը հայ մշակոյթի, Շաւարշ Նարդունի «Յառաջ»ի իր հմուտ յօդուածներով, հայ լեզուի նուիրուած իր երկարաշունչ ուսումնասիրութիւններով, բեմերէն արտասանած իր բանախօսութիւններով եւ դասախօսութիւններով, իր «Հայ–Բոյժ»ով եւ բազմաթիւ հատորներով եւ կեանքովն իսկ, Արմաշէն Փարիզ համակ նուիրում եղաւ հայ մշակոյթին։

Մահուան երեսնամեակ մը առիթ է որ յիշուի այսօր Նարդունին այս էջերուն մէջ։ Բայց անդին կան բազմաթիւ դէմքեր, որոնք մշակութային թէ արուեստի մարզերուն մէջ, սատարեցին այս գաղութին ազգային կեանքի զարգացման եւ որոնց անունները այլեւս բարձի թողի եղած են։

Պիտի առարկուի, հաւանաբար, որ անցեալը կը յիշեն կամ անով կ'ապրին անոնք որոնց ապագան ալ իրենց ետին է, այսինքն հասած են աշնանային որոշ տարիքի մը։ Անկասկա՛ծ։ Բայց, բոլորովին անտեսել այդ անցեալը կը նշանակէ նաեւ խզում մը ստեղծել ներկային եւ մանաւանդ ապագային հետ։ Կամուրջը քանդել։ Եւ գալիք այն սերունդները որոնք կ'անգիտանան իրենց անցեալը — որ բարեբախտաբար միայն ցեղասպանութիւն չէ — չեն կրնար առողջ ապագայ մը պատրաստել։

Այս դառն մտածումները պէտք չէ պատճառ ըլլան որ ձեռնածալ նստինք, դիտենք, համակերպինք ճակատագրին։ Ընդհակառակն, պէտք է խթան ծառայեն հասկցնելու, գիտակցելու որ Սփիւռքը ժամանակաւոր հանգրուան մը չէ եւ հարկ է զբաղիլ անոր կենսական հարցերով եթէ կ'ուզենք որ ան վաղը չդառնայ միայն անցեալ, այլ վստահութեամբ եւ յոյսով նայի իր ապագային։

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵՇՏԱՄԱՀՈՒԹԵԱՆ (էօթանազի) հարցը կրկին հրատապ նիւթ դարձաւ, երբ յայտնուեցաւ որ Մանթ–լա–Ժոլիի հիւանդանոցին մէջ, հիւանդապահուհի մը «սպաննած էր» 30 անբուժելի հիւանդներու, 72–էն 88 տարեկան, մահուան։ Ամբաստանեալը յայտարարած է թէ այդ արարքին դիմած է երբեմն ինքնակամ, երբեմն ընտանիքներուն դիմումին ընդառաջելով, երբեմն ալ չկարենալով հանդուրժել հիւանդին տառապանքը։ Բայց, ֆրանսական պատժական օրինագիրքին մէջ հեշտամահութիւն չկայ եւ ուրեմն հիւանդապահուհին՝ Գաթրին Մալեվր 28 տարեկան քննութեան տակ առնուած է «կամաւոր մարդասպանութեան» համար։ Ինք շատ ձեռնհաս եւ գնահատուած հիւանդապահուհի մըն է եւ անցեալ Մայիսին, երբ տնօրէնութիւնը արդարադատութեան դիմած էր, փորձած է անձնասպան ըլլալ։ Այժմ յիմարաբուժական հաստատութիւն մը փոխադրուած է։ Ծերակուտական Գայյավէ եւ փրոֆէսէօր Լ. Շվարցընպերկ կը պահանջեն որ խորհրդարանական վիճարկում մը ըլլայ այս նիւթին շուրջ։ Բազմաթիւ բժիշկներ կը խոստովանին արդէն որ կը դիմեն հեշտամահութեան որոշ պարագաներու։ Կաթողիկէ Եկեղեցին կը շեշտէ՝ իրաւունք չկայ ոչ ուրիշին, ոչ իր իսկ կեանքը կարգաւորելու։ Առողջապահութեան նախարար՝ Պ. Քուշնէրի համար Ֆրանսա մեծ յապաղում ունի նաեւ մեղմացուցիչ խնամքներու մարզին մէջ եւ ինչ կը վերաբերի հիւանդապահուհիին, չուզեր որ ան ինքզինք առանձին եւ լքուած զգայ ինչպէս իր հիւանդները։

ԱԼԻԵՒ Լոնտոնի մէջ շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացած է որպէս «հինգ միլիառ տոլար»ի մարդ։ Գրած էինք արդէն որ չորս մը կարեւոր համաձայնագրեր ստորագրած է («Յառաջ», Յուլիս 24), բայց ըստ թրքական «Րատիքալ» թերթին Յուլիս 23–ի թիւին Ալիեւ բաւական կերպով քննադատած է նաեւ Ռուսաստանը, մանաւանդ Գորբաչովը զայն ամբաստանելով Ազրպէյճանի դէմ կատարուած զինեալ միջամտութեան համար։ Ան ըսած է նաեւ որ Մոսկուա մէկ միլիառ տոլարի զէնքի օժանդակութիւն կատարած է Երեւանի։ Հակառակ այս բոլորին, աւելցուցած է, Ազրպէյճանի անկախութիւնը յաւիտենական պիտի ըլլայ։ Փաստն այն է որ մինչ Վրաստան եւ Հայաստան լեցուն են ռուս զինուորներով, Ազրպէյճանի մէջ ռուս զինուոր չկայ։

ԵԼՑԻՆ պաշտօնազրկած է Ապահովութեան սպասարկութեանց պետը՝ Նիքոլայի Կովալեւ, առանց շատ մանրամասնութիւններ տալու դրդապատճառներուն մասին։ Լրագրողներուն ըսած է. — «Չէք հասկնար ինչու մէկը ճամբու կը դրուի։ Կը խորհիք որ մէկը լաւ է, որովհետեւ ամէն օր կ'ածիլուի, մինչ ես գիտեմ թէ ինչպէս կ'աշխատի»։ Ոմանք կը նկատեն որ այս պաշտօնազրկումը տեղի կ'ունենայ Չէչէնիոյ նախագահին՝ Մասխադովի դէմ ձախողած մահափորձէն 48 ժամ ետք։ Ելցին ոչինչ ըսած է այս մասին, բայց նոյն ատեն իր նախարարապետը՝ Կիրիէնկօ Գրոզնի գացած է որպէսզի տեսնուի Մասխադովի հետ։ Ընդհ. ձեւով շատ տաղնապալից մթնոլորտ մը կը տիրէ Մոսկուա եւ «Նիէզավիսիմայա Կազետա»յի խմբագրապետը՝ Տրետիակով կ'ազդարարէ՝ «իշխանութիւնը գետինն է» եւ կը նախատեսէ «խռովութեանց եւ մենատիրութեան շրջան մը եթէ Ելցին կառավարութեան գլուխը չբերէ կրկին Վ. Չերնոմիրտինը։ Լեբէտ ալ կը սպառնայ իր Շրջանի — Կրասնոյարսկ — հիւլէական կեդրոնը իր հակակշռին տակ առնել։ Բ. Ելցին Կովալեւի յաջորդ նշանակեց Վլատիմիր Փութինը, 45 տարեկան, որ լրտեսական անցեալ մը ունի Գերմանիա։ Շրջանաւարտ է Ս. Պետերսպուրգի համբաւաւոր իրաւագիտութեան համալսարանէն։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ նոր սպանդ մը գործուած է շաբաթավերջին, մինչ Ալժէ կը ժամանէր ՄԱԿ–ի պատուիրակութիւնը եւ զանազան հանդիպումներու կը ձեռնարկէր։ Քսան հոգի մորթուած են գիւղերու մէջ Յուլիս 25–էն 26։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան 1999 Ապրիլ 25–ին, յայտարարեց վարչապետ Մ. Եըլմազ Պոլսոյ մէջ, Յուլիս 25–ին։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ կառավարութեան թիւ 2–ը՝ Նիկօ Լեկիշվիլի իր հրաժարականը տուած է եւ յայտնած նաեւ թէ Յուլիս 27–ին ամբողջ կառավարութիւնը պէտք է իր հրաժարականը տայ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ծերակոյտի բազմաթիւ անդամներ, ներառեալ արտաքին յանձնախումբին նախագահը շատ բուռն հակազդեցութիւն մը ցուցաբերած են Պատժական Միջազգային Ատեանի մը ստեղծման դէմ։ Արդէն Միացեալ — Նահանգները դէմ քուէարկած էին, ինչպէս 6 ուրիշ պետութիւններ, բայց, այդ մերժումը բաւարար չի նկատուիր, «Միացեալ — Նահանգները պէտք է պայքարին» ըսած է յանձնախումբին նախագահը, յիշեցնելով որ այդ ատեանը կրնայ նոյնիսկ դատել քաղաքացիներ որոնք մաս չեն կազմեր ստորագրող պետութիւններուն։

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ գաղտնի սպասարկութիւնները մտադրած էին «փոխարինել» տը Կոլը 1940 Օգոստոսին, իսկ, որպէսզի Ֆրանսացիներու վստահութիւնը վայելող անձ մը ունենան։ Այս եւ այլ յայտնութիւններ երեւան ելած են բրիտանական դիւանին յայտնաբերումով, 1939 — 1945 գաղտնի պատերազմի շրջանին վերաբերող։ Սփէշըլ Օփերէյշըն Էքզեքիւթիւը նաեւ ծրագրած էր Հիթլէրը սպաննել։ Իսկ տը Կոլի մասին, կարծիքը շատ բացասական էր եւ Սէ — Օ — Է–ն կ'ամբաստանէր նաեւ տը Կոլը որ կ'ուզէ մենատիրութիւն մը հաստատել Ֆրանսայի մէջ։ Այս առընչութեամբ, տը Կոլ օր մը ըսած է գանատացի սպայի մը որ Անգլիացիք ոչ մէկ գաղափար ունին ֆրանսական մտայնութեան մասին եւ իրենց քաղաքականութիւնը անխելք է եւ ճիշդ հակառակ արդիւնքը կուտայ։ Ամէնէն ծիծաղելի սակայն «Փոքսլի գործողութիւնն է». պատրաստուած 1944 Յունիս 28–ին։ Բոլոր միջոցները նախատեսուած են Հիթլէրը սպաննելու համար. — Թունաւորել իր թէյը, զգեստները անթրաքսով թրջել, պահեստի ջուրերը թունաւորել, իր յատուկ կառախումբը գիծէն հանել վրան նետելով պայթուցիկներու ծրար մը եւայլն, եւայլն։ Ծրագիրը ջուրը ինկաւ 1945 Մարտին Հիթլէրի անձնասպանութենէն քիչ առաջ։

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մթնոլորտը չէ հանդարտած. ընդհակառակն Սերպերը լայնածաւալ յարձակման անցած են Քոսովոյի ազատագրութեան բանակի ալպանացի անջատողական դիրքերուն դէմ։ Երկու ոստիկաններ եւ 11 անջատողականներ սպաննուած են։ Ըստ ալպանական աղբիւրներու սերպ յարձակում մը ետ մղուած է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 25/27)

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Ներքին Գործերու եւ Ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեան Յուլիս 24–ի մամուլի ասուլիսի ընթացքին յայտնած է հետեւեալը.— «Երկու օր առաջ Վանօ Սիրադեղեանը հրաւիրուել է ՀՀ դատախազութիւն, իսկ այս պահին նա առերես հարցաքննւում է»։ Նախաքննութեան շահերուն մտահոգութեամբ ան չէ տուած որեւէ բացատրութիւն թէ ի՞նչ են ՀՀՇ նախագահին հարցաքննութեան պատճառները։ Միայն ճշդած է թէ ան կապ չունի Արմէն Տէր–Սարգսեանի գործին հետ եւ անոր հարցաքննութեան հիմք ծառայած են ներքին գործերու նախկին հրամանատար Վահան Յարութիւնեանի ցուցմունքները։

ՀԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵ՞Ր ԵՆ Բ. ԱՍԱՏՐԵԱՆԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Հայաստանի կեդր. Դրամատան նախկին նախագահ Բագրատ Ասատրեանի առեւանգումը, ըստ անյայտ աղբիւրներու, առնչուած է հին հաշիւներու։ Այսպէս, զինքը առեւանգողները ժամանակին 1 միլիոն տոլար վարկ ձեռք ձգելու ակնկալութեամբ 100 հազար տոլար կու տան Բ. Ասատրեանին, բայց փորձը ապարդիւն կ'ըլլայ եւ կ'որոշեն հաշիւը փակել այլ ձեւով։ Այս մասին խօսած է Ներքին Գործերու եւ Ապահովութեան նախարարն իսկ, աւելցնելով թէ ասոնք ոչ թէ միայն պարզ խօսակցութիւններ են, այլեւ կը ծառայեն որպէս նախաքննութեան փաստ։

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ՓՈՂՈ՞ՑԸ

ՀՀ նախագահին առընթեր մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովի անդամ Աղասի Արշակեան Յուլիս 24–ին տեղի ունեցած խորհրդակցական ժողովի ընթացքին, քննադատելով անոր գործունէութիւնը ըսած է թէ յանձնաժողովը ներկայիս տեսակ մը թղթատարի դրասենեակի պաշտօն կը կատարէ ու օրական ստացած հարիւրաւոր բողոքի նամակները առանց քննելու կը կնքէ ու կը ղրկէ իրենց տեղերը, կատարելով նամակ ընդունող–վերաբաշխողի դեր։ Ան աւելցուցած է թէ եթէ այսպէս շարունակուի կը ներկայացնէ իր հրաժարականը եւ կը փորձէ մարդու իրաւունքները պաշտպանել փողոցը։

141 ՀԱԶԱՐ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ

Աշխատանքի պետական սպասարկութեան մօտ արձանագրուած են 141 հազար գործազուրկ, որոնց շուրջ 75%–ը կիներ են։ Սպասարկութեան պետ Գագիկ Բլէեանի տուած տեղեկութեանց համաձայն ներկայիս 9 տոկոս հանդիսացող գործազրկութիւնը 6 տոկոսի իջեցնելու ծրագիր կը մշակուի։ Որոշ ճիւղերու մէջ մասնագէտներու պահանջքը ապահովելու գծով կը պատրաստուին հաշուապահներ, ֆինանսագէտներ, փոքր առեւտուրով զբաղողներ, ինչպէս նաեւ տիզայնի եւ հրատարակչութեան արհեստաւորներ եւլն.։

ԻՋԵՒԱՆԻ Ս. ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

Յուլիս 22–ին, կատարուած է Իջեւանի Ս. Ներսէս Շնորհալի եկեղեցւոյ օծումը

(Շար.ը Դ. էջ)

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

1968 ՅՈՒԼԻՍ 28

ԿԸ ՀԻՆՆԱ՛ՆՔ, ԿԸ ՀԻՆՆԱ՛ՆՔ...

Հնացուցիչ հոգւոյս վատնեացի:
Գ. ՆԱՐԵԿԱՑԻ (Ողբ. ԿԵ. 2)

Տարիին հետ, տարիներո՛ւն հետ, տարիներէ՛ ի վեր՝ կը հիննա՛նք:

Կաղանդ չանեանք: Ջեկա՛ւ մեր Կաղանդը: Ու նոր տարի շնորհաւորելու սովորութի՛ւնն ալ մոռցանք: Մաղթա՛նքն ալ՝ նոր տարի — նոր բարի:

Հին տարին մեր կռնակը, պապենական մաշած մուշտակ մը կարծես, կը քալենք պապուկի պէս. կը քալենք խարխափելով, կը քալենք դանդաչելով, կը քալենք կիսերաշրջիկի պէս: Օ՛, կը քալենք ազգապահպանումի մախաղը մեր ուսէն կախ, կը քալենք Հայոց լեզուին սրինգը մեր գօտիին մէջ խրած, կը քալենք կրծելով Հայոց պատմութիւնը փրբեւ ցամաք հացի կտոր, չորթանի պէս չոր:

Ինչպէս տիրացուն, որուն երգը չէ փոխուած ու պիտի չփոխուի երբեք եկեղեցիին մէջ՝ Քրիստոսի գալուստէն ի վեր մինչեւ երկրորդ գալուստը, մենք նո՛յն չարականը երգեցինք դարերէ ի վեր, ու կ'երգենք, ահա, նաեւ օտար տուներու մէջ, ձանձրացնելով բայց առանց ձանձրանալու, ուժասպառ այլեւս՝ բայց եւ այնպէս առանց դադրեցնելու:

Հայոց պատմութեան չորթանը փշրելու ուժ չկայ մեր մէջ, ազգապահպանումի մախաղը նոր բանով մը լեցնելու ճիգը յողացա, ունեցողի տատապանք կը պատճառէ մեզի:

Հնութեան համը կը պահենք մեր բերնին մէջ՝ մարդու մը պէս որ կը մերժէ օշարակ խմել ... սոխ ուտելէ ետք:

Ու կը հիննա՛նք, կը հիննա՛նք, կը հիննա՛նք:

Կը հիննանք անտառին ծառերուն պէս, որոնց կը խնայէ յօտոցը: Կը հիննանք վանքի պատերուն պէս, որոնց ծեփը եփեր, գունաթափուեր է արեւին տակ: Կը հիննանք հարիւրամեայ պառաւներու պէս, որոնք կը նմանին մագաղաթեայ գիրքերու: Ու կը հիննանք անտրտունջ, կը հիննանք ապաշօրէն, կը հիննանք մեր մտածումներով, կը հիննանք մեր զգացումներով, կը հիննանք մեր ճաշակով, կը հիննանք մեր ծանօթութիւններով, մեր լեզուով եւ ամէն բանով որ ունինք: Վերջապէս կը հիննանք նորը չփնտռելու մեր յամառութեամբ: Այսպէս, ինչ որ գիտենք՝ հին պատմութիւն է, ինչ որ կ'ըսենք՝ հին զրոյց է, ինչ որ կուտանք՝ հին տպաւորութիւն է, — նոյնիսկ ինչ որ կ'ուտենք այսօր, երէկուան եփուածն է: Ոչինչ թարմ, ոչինչ այսօրուան, եւ ոչինչ այժմէկ: Ոչ մէկ ճիգ ժամանակէն դուրս ելլելու՝ դէպի առաջ կամ կողմնակի, ոչ իսկ ճիգ՝ ժամանակին հետ քալելու, այլ կամապաշտութիւն մը տեղը չփոխելու, ետ մնալու, կարելի է ըսել՝ ետ — ետ երթալու: Ահա թէ ինչո՛ւ օրուան երիտասարդը մեծ պապիկ կը նմանի՝ երբ կը խօսի, կամ արդի գրագէտը կը գրէ դար մը առաջ ծնած մարդու մը պէս: Երբեմն, — ներողութի՛ւն կը խնդրեմ դայթակղողներէն, — պապի՛կ, կ'ըսեմ, չմեռա՞ր, ինչո՞ւ չմեռար, ա՛խ, ա՛յնքան լաւ է մեռնիլը: Վասնզի մեռնիլը կը նմանի կնոջ ծննդաբերութեան, — կը պատռէ մարմինը, կը մայրանա՛յ, ու մայրութեան մեռնող արեան մէջէն դուրս կը վազէ Վահագն: Ուստի զարմանալի չէ՝ եթէ մեր լեզուին մէջ, ըստ ստուգաբանութեան, ցեղակից բառեր են մարդ եւ մահ բառերը, — մարդը այն արարածն է որ կը մեռնի ... ծնելով: Մարդը մահն է, ու մահը՝ մարդը, — օ՛ Հայոց լեզու՝ ի սկզբանէ իմաստուն: Պէտք է մեռնիլ ապրելու ուխտով, նորոգուելու ուխտով, — վա՛յ անոր որ չի մեռնիր, այլ կ'ապրի ու կը հիննայ:

Եթէ չմեռնէ՛ն մարդիկ, եթէ մնայի՛ն՝ հիննալո՛վ, եւս առաւե՛լ հիննալով: Դո՛ւրս, փարաւոննե՛ր, դո՛ւրս Յազկերտ ու Շապո՛ւհ, դո՛ւրս Աշխարհի քրմապետներ՝ ձեր խոյրերով եւ ոսկեճարմանդ նափորտներով: Մահը կեանք է, կեանքը՝ մահ:

Մա՛հ, ո՛վ մահ, աղբիւր կենդանութեան, դուն ես որ կը տանիս հինը, կը բերես նորը, — կը բերես Կաղանդ: Արդարեւ, Կաղանդ կը կոչենք տարի մը աւելին, նո՛ր կ'անուանենք կորուստ մը կամ բարձում մը մեզի տրուած օրերու գումարէն: Նորը այն է որ ցոյց կուտայ բանի մը պակսիլը:

Ա՛խ, ինչո՛ւ բան չի պակսիր մեզմէ, ու կը մնանք նոյն քիլոյով: Ծառը կը թաղէ իր տերեւները, կը թաղէ իր հինցած չորցած ճիւղերը, բայց մենք, միայն մենք, մեզ կը բանտարկենք մեր հաստ ու հին կեղեւին մէջ: Գարունը կուգայ, կը կաղնդէ ծառը՝ որ կը թարմանայ ծաղիկներով ու վառ գոյներով, մինչդեռ հին տարին փաթթուեր է մեր մարմնոյն, պաշարեր է մեր հոգին: Մաշած, փոշոտած, սա ծա՛նր տառատոկը կռնակիդ նետած՝ աճէ եթէ կրնաս:

Ափսո՛ս, երկա՛ր է մեր հին տարին ու չի՛ գար մեր Կաղանդը:

Արդեօք մեզի վիճակուա՞ծ է տեսնել նոր տարի — նոր բարի: Որպէսզի «նոր սարսուռով» մը այլայլէ՛ր մեր լճակին երեսը, որ մար կապած է դարերէ ի վեր: Դեռ երկար ժամանակ խե՞նթ պիտի կոչենք Եղիա Տէմիրճիպաշեանը, որ համարձակեցաւ աղաղակել. — Ո՛վ Աստուած, արարչութիւնդ ալ հինցա՛ւ: Ահաւասիկ տարազ մը գրականութեան, տարազ մը պատմութիւն ուսումնասիրելու, տարազ մը քաղաքականութիւն դատելու:

Ըսէ՛ք, ո՞վ կայ ձեր մէջ Եղիայէն աւելի իմաստուն:

Տարբեր երկինքներու տակ՝ կը քերեն Հոմերոսի ծեփը, թարմութիւն տալու համար Եղլադայի աստուածներուն երգին: Տարբեր երկինքներու տակ՝ կ'ոսկեզօծեն Շէյքսփիրի արձանը, նոր արտայայտութիւն մը տալու համար հպարտ Ալպիոնի գուկլին չըթներուն: Տարբեր երկինքներու տակ՝ Ռուսեսփիլէրներու ուսին վրայ յեղափոխութիւնը մրցումի կը տանին Եհովայի արարչագործութեան հետ, սրբելու համար բորբոսը մարդկային մտքին վրայէն:

Տարբեր երկինքներու տակ՝ կը կործանեն որպէսզի շինեն:

Իսկ մենք դարձեր ենք պահապան գերեզմաններու եւ հնութեանց:

Արդի գրագէտը հպարտ է կարծես՝ խորհելով որ այնպէս կը մտածէ, ինչպէս կը մտածէր, հարիւրյիսո՛ւն տարի առաջ, Աւերակ գիւղին նախրապանը՝ Օվակենց Լօլօն, որ իր հօրը մեծ — պապն է եւ իբրեւ ժառանգութիւն գրագէտին ձգած է մտածման ամբողջ հարստութիւնը եւ կոպալը:

Կ'առարկուի թէ օգտակար է հնութեանց կառչիլ, նոյնը մնալ եւ հին մնալ ... ազգապահպանութեան տեսակէտով: Ինծի վախ չեն պատճառեր, սակայն այն վախերը՝ որոնք կը ծաղին շատ յեղյեղուած փաստերէ: Աւելի մեծ աղէտ մը կը կազմեն եւ սարսափ կը պատճառեն այն վըտանգները, որոնք անուն չունին ու կը մնան մամուլին անծանօթ:

Ատոնց մեծագոյնն է հիննալը: Ապրիլ դարու մը մէջ եւ օտա՛ր մնալ նոյն այդ դարուն: Ողջ թաղուելու ձեւ մը:

Երեւակայեցէ՛ք հսկա՛յ ջաղացք մը, որու մեծ ու փոքր անիւները կը դառնան դիւային կշռոյթով մը, շարժման մէջ դնելով մաղը՝ որ ցորենը կը զատէ որոմէն, երկանաքարը՝ որ նաշիհի կը վերածէ ցորենը, լեզուակը՝ որ ալիւրը կը թափէ պարկերուն մէջ, բայց կը տեսնուի անիւ մը, որ չի հետեւիր ջաղացքի ժաժին, — այն ատեն վա՛յ անոր որ կը սպասէ այդ անիւին աշխատանքին, սովի կը մատնուի եւ կը մեռնի անօթի: Վիթխարի ջաղացքի մը կը նմանի արդի ժամանակներու քաղաքակրթութիւնը, — կը դառնան մեծ ու փոքր ժողովուրդներու անիւները: Ափսո՛ս, մեր անիւն է միայն որ չի դառնար, վասնզի հին, վասնզի մաշած:

Արդ, հիննալ կը նշանակէ ... բայց մեր գրաբարը աղուոր ո՛ճ մը ունի այդ մասին. «Հնացուցանել զբանս»: Ի՞նչ կը պատահի՝ երբ կը հիննայ խօսքը: Միշտ գըրաբարն է որ կը պատասխանէ. «Լռեցուցանել զբանս կամ իմանալ զանզօր զայն բանից»: Երբ, ինքզինք կրկնելով, հիննայ հայ խօսքը, (մտածում, գաղափար, ծանօթութիւն) հայկական հանճարը կը դառնայ «անզօր», կը դառնայ թեփ, կ'եբիթանայ, կը փրթի, կը թափի, — կը մեռնի:

Վախնամ հայ ժողովուրդն ալ, զօսանալով, երիթանալով, հիննալո՛վ, մեռնի ի վերջոյ այսպէս անփառունակ: Իբրեւ անզօր, աննորոգելի, անգործածելի առարկայ:

Ահա թէ ինչո՛ւ Գր. Նարեկացի եւս կը վախնայ եւ կ'աղօթէ. «Հոգիս հինցնողը ի՛նքը փճանայ»:

Ուստի թոյլ տուէք ինձ, որ տարւոյ այս օրուան մէջ, սկիզբը տարուան՝ ըստ աւանդութեան, ըսեմ ձեզի իբրեւ մաղթանք համայնական. — Թող նորոգուի՛ն հոգիները: Պարպուի հինը՝ լեցուի նորով: Թափի կեղեւը՝ ծառն ուռճանայ նոր աւիշով: Թարմ ու զուլալ, առոյգ ու կայտառ, ծաղկին փթթին, լեցուին յորդին, երթայ ձմեռ ու գայ գարուն: Այն ատեն արդար է ըսել թէ Կաղանդը եկաւ, եւ արդար է զիրար կաղնդել՝ ճշմարտօրէն եւ իրաւ.

Նոր տարի, նոր բարի:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1956 Յունուար 1

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՑԵԱԼ ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ

ՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԱՂԵՐՆ ՈՒ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ղանթարի շուկայից հարաւ մի ընդարձակ տարածք կար, ուր ձմեռուայ վառելափայտ էին վաճառում եւ այդ պատճառով էլ կոչւում էր Ցախի մեյդան:

Այստեղից մի նեղ փողոց իջնում էր դէպի հին Երեւանի միակ՝ Կարմիր կամուրջը: Կամրջից վեր բարձրացող դարաւանդի վրայ սկսւում էին Դալմայի բաղերը: Հետաքրքիր է այս անուանման ծագումը: Պատմում են, որ Հուսէյն Ղուլի խանը, երբ իմանում է, որ դիմացի ջրերը ժամանակին այգիներ են եղել եւ չորացել են 1679-ին, ջրանցքի փլուզումից յետոյ, հրամայում է գետնուղին «դոլմա» անել, այսինքն՝ մաքրել: Շատ են չարչարւում վարպետներն ու գտնում են ջրանցքի քանդուած հատուածը եւ ուրախ-ուրախ խանին տեղեկացնում են, թէ արդէն «դոլմա» են արել, եւ ջուրը հոսում է դէպի չորացած այգիները: Այդ օրուանից էլ այգիները կոչւում են Դալմայի բաղեր:

Հին Երեւանի փողոցները բակերի նըման ծառազարդ չէին: Քիչ էին հասարակական այգիները: Յայտնի էր Քաղաքային այգին, որ պարզապէս Բուլվար էր կոչւում: Ժամանակին հիմնադրուեց մի նոր այգի, որը վերեւից նայելիս նման էր անգլիական՝ դրօշակի: Եւ այգին էլ այդպէս կոչեցին՝ Ագլիսկի սադ:

Կենտրոնից առանձնացած, բուն քաղաքի արեւելեան մասում բլուրների վրայ տարածուած էր հին Երեւանի ամարանոցային, [illegible] թաղերից մէկը՝ Նորքի այգիները: Նորքը ժամանակին յայտնի էր ոչ միայն իր այգիներով, այլեւ արհեստաւորներով: Այստեղ հիմնականում զարգացած էր կաւագործութիւնը, կժեր էին պատրաստում, կճուճներ, պուլիկներ:

Բրուտներին չոմլաքչի էին ասում եւ հին Նորքն էլ Չոմլաքչիների թաղ էին կոչում:

Մինչեւ պատմական այն դարձակէտը, երբ Արեւելեան Հայաստանը դարձաւ ռուսական կայսրութեան նահանգներից մէկը, Երեւանը տիպիկ ասիական քաղաք էր, իր մի յարկանի, հողաշէն տներով, ծուռումուռ փողոցների լաբիրինթոսով: Միայն բակերն էին կանաչապատ, որ գարնանն ու ամռանը գեղեցկացնում էին քաղաքի մռայլ տեսքը: Այդ անշքութեան ու աղքատութեան պատճառը ոչ միայն իրար յաջորդող պատերազմներն էին ու արշաւանքները, երբ քաղաքը մերթ Թուրքերն էին գրաւում, մերթ Պարսիկները, այլեւ յաճախակի կրկնուող երկրաշարժերը, որոնք աւերում էին առանց այդ էլ աւերակների կոյտ յիշեցնող քաղաքը: Միայն 1679 թ. ահաւոր երկրաշարժը հողին հաւասարեցրեց ոչ միայն միայարկ հողաշէն տներն ու կացարանները, այլեւ հինաւուրց մի քանի եկեղեցիներ, որոնցից շատերն այլեւս չվերականգնըւեցին:

Երբ ռուսական զօրքերն իրար հետեւից երեք արշաւանքից յետոյ կարողացան գրաւել ամրակուռ համարուած Երեւանի բերդը, մի քանի տարի անց Նիկոլա Ա.ը եկաւ տեսնելու այն քաղաքը, որ այդպիսի դժուարութեամբ ծնկի իջաւ: Ինքնակալն ուզում էր տեսնել նաեւ աստուածաշնչեան Արարատը: Եկաւ կայսրը եւ հիասթափուեց: Չորս կողմը կաւաշէն տներ էին, տափակ կաւէ կտուրներով: Կաւաշէն էին նաեւ հռչակաւոր բերդի հաստաբեստ պատերը: Չորս կողմը հող, փոշի, գորշութիւն: Եւ կայսրը Երեւանը «Կաւէ կճուճ» անուանեց: Նիկոլա Ա.ը մի քանի օր մնաց Կոնդի զառիթափին կառուցուած երկյարկանի տանը: Բայց նրան չյաջողուեց Արարատը տեսնել: Լեռը ծածկուած էր մշուշով: Պատմում են, երբ հիասթափուած կայսեր կառքը հասնում է Քանաքեռի բարձունքին, Արարատ լեռան մշուշը անսպասելիօրէն ցրւում է: «Թագաւո՛ր, թագաւո՛ր, Արարատը», — բացագանչում են նրա թիկնապահները: Եւ Նիկոլա Ա. զայրացած ասում է. «Եթէ Արարատը չըցանկացաւ ինձ տեսնել, ես էլ չեմ ցանկանում նրան տեսնել»: Այսպէս ռուսական ինքնակալը խռոված գնաց, բայց այն փողոցը, որի երկյարկանի տանը մի քանի օր գիշերել էր, յետագայում կոչուեց Ցարսկի:

Հին Երեւանը սկսուեց կառուցապատուել եւ քաղաքի տեսք ստացաւ շատ դանդաղ: Քաղաքի առաջին յատակագիծը կազմուեց 1850-ին: 1863-ին բացուեց իր ժամանակի համար լայն ու երկար մի փողոց, որը Բերդը կապեց Նորքի հետ: Այդ փողոցը կոչուեց նահանգապետ Աստաֆեւի անունով, որը հայկական ձեւ ստացաւ եւ դարձաւ Աստաֆեան: Յետագայում բացուեցին Աստաֆեանին զուգահեռ նոր փողոցներ, կառուցուեցին տուֆաշէն երկյարկանի, թիթեղէ տանիքներով տներ: 1906-11 թթ. Երեւանն ստացաւ իր նոր ու հիմնական յատակագիծը, որը կազմել էր նշանաւոր ճարտարապետ Բ. Մեհրաբեանը: Այս յատակագիծը դարձաւ քաղաքի կենտրոնի կառուցապատման հիմքը: Նոյն 1906-ին գործարկուեց Երեւանի ձիաքարշը, որը կենտրոնը կապեց երկաթուղային կայարանի հետ: Այդ ժամանակ կառուցուած շէնքերից բարեբախտաբար պահպանուել են մի քանիսը՝ արական գիմնազիայի շէնքը (1911 թ., ճարտարապետներ՝ Վ. Սիմոնսոն եւ Բ. Մեհրաբեան), իգական գիմնազիայի շէնքը (1882 թ., ճարտարապետ՝ Ֆոն տէր Նոննէ), ուսուցչական սեմինարիայի շէնքը (1881 թ., ճարտարապետ՝ Բ. Մեհրաբեան):

Ռուսաստանին միանալուց յետոյ հին Երեւանում աշխուժացաւ վաճառականութիւնը, որը կառուցեց խանութներ: Ձեռնարկատէրերը շքեղ առանձնատներ կառուցեցին նախկին Գուբերնսկայա փողոցում: Դրանցից մի քանիսն իրենց վերջին օրերն են ապրում՝ Տէր-Աւետիքեանց եղբայրների շքեղ առանձնատունը, Գ. Խասպրովի (Խասպեան) շէնքը: Աստաֆեան փողոցում են գտնւում եւ պահպանուել են, չնայած ժամանակին ուզում էին քանդել, բժիշկներ Ա. Տէր-Աւետիքեանցի եւ Յ. Յովհաննիսեանի՝ ճարտարապետական մեծ արժէք ունեցող տուֆաշէն, գեղաքանդակ տները: Երբ բացում էին Նոր Երեւանի, այսպէս կոչուած, գլխաւոր պողոտան, շատ նշանաւոր ու արժէքաւոր շէնքեր քանդուեցին Ցարսկի եւ Սվերդլով փողոցների միջեւ ընկած տարածքում: Այնտեղ, ուր վերջանում է այդ պողոտան, քանդուելուց ազատուած մի շէնք կայ, որի ճակատին պահպանուել է այդ առանձնատան, այսպէս ասած, ծննդեան վկայականը՝ 1888, իսկ շքամուտի վերեւում տառերով՝ անունները՝ «Եղբայրք Մնացականեանց»: Էմին Տէր-Գրիգորեանի տան ճակատին նոյնպէս մնացել է շինութեան ծննդեան թուականը՝ 1858 թ.: Երեւան քաղաքի պատմութեան լուռ վկաներ դարձած նըման արձանագրութիւններ դեռ պահպանուել են մի քանի շէնքերի ու դարպասների վրայ, չնայած ժամանակին մեծամասնական մաքրամոլները փորձել են ջնջել անցեալը յիշեցնող ամէն ինչ: Տէր-Ղուկասովի փողոցում (այժմ՝ Նալբանդեան) սեւ տուֆից կառուցուած գեղաքանդակ դրուագներով ու բաւական լաւ պահպանուած մի շէնք կայ: Ժամանակին փորձել են ջնջել շէնքի ճակատին գըրուած տիրոջ անունը, բայց չի յաջողուել: Շքամուտքի վրայ կարդացւում է նշա-

ՔԻՒՐՏ ԱՊԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Հակառակ այն իրողութեան որ Թուրքիոյ մէջ չարչարանքներ կը կիրարկուին, Գերմանիա զայն ապահով երկիր մը կը նկատէ, երբ հարցը վերաբերի քիւրտ ապաստանեալներուն, զանոնք մէկ առ մէկ Թուրքիա ուղարկելով, ապաստանեալներուն դիմումները մերժելէ ետք: Որդեգրուած այս քաղաքականութիւնը արդիւնաւոր դարձած է, քանի որ ապաստանի իրաւունք խնդրողներուն թիւը հետզհետէ կը նուազի:

Այս հարցին յօդուածով մը կ'անդրադառնայ գերմանական «Տէր Շփիկըլ» շաբաթաթերթը ու կը ներկայացնէ այլազան պարագաներ: Այսպէս, օր մը, ոստիկաններ առաւօտեան ժամը եօթնին տուն մը կը մտնեն, ուր կը բնակի Գարաօղլան ընտանիքը: Երկու մանչուկներ, ինը եւ եօթը տարեկան, կ'սկսին լալ: Ոստիկաններէն մէկը անոնց ձեռքերէն կը բռնէ, մինչ իրենց հայրն ու տասնութամեայ եղբայրը, առանց բառ մ'իսկ ըսելու, ոստիկաններուն կը հետեւին: Քաղաքական ապաստանեալի անոնց դիմումը մերժուած է: Քանի մը ժամ ետք, չորսն ալ օդանաւի մը մէջ կը գտնուին, դէպի Թուրքիա արտաքսուելով: Որոշ ժամանակ, մայրը կը յաջողի տեղւոյն վրայ մնալ իր հինգ եւ տասնըմէկ տարեկան միւս զաւակներուն հետ, որոնցմէ երկրորդը երիկամունքի հիւանդութենէ կը տառապէր: Այս քայլը առնուած էր՝ մարդասիրական նկատառումներէ մեկնած:

Իսկ Յունիսի սկիզբին, քանի մէկ տարու այլ քիւրտ մը, Նեմէթուլին Ասլան, կը պատրաստուի իր կնոջմէն եւ մէկ տարու զաւակէն բաժնուիլ, որոնք Գերմանիա կը մնան: Արտաքսուելէն ետք (հակառակ որ տասը տարիէ ի վեր հոն կ'ապրէր), իր ընտանիքը մտահոգութիւններու մէջ կը գտնուի քանի որ, հակառակ խոստացուածին, իրմէ ոչ մէկ լուր կը ստանայ:

Ասոնք արտաքսման երկու պարագաներ են որոնց նմանները ամէն օր կը կրկնուին, քանի որ օտարներուն եւ քաղաքական ապաստան խնդրողներուն վերաբերող Գերմանիոյ որդեգրած քաղաքականութիւնը առօրեայ կերպով կը գործադրուի: Ճիշդ է որ Գերմանիոյ մէջ Թուրքիոյ դէմ քաղաքական գործունէութիւն ունեցող քիւրտերը՝ «գէշ վերաբերմունքի ենթարկուելու մեծ վտանգին տակ կը գտնուին», բայց կ'աւելցնեն որ կարելի չէ ըսել թէ հոն «ազգային, քաղաքական եւ կրօնական հալածանքներ գոյութիւն ունին»:

Սակայն, երեսուն երկու տարեկան այլ քիւրտի մը, Մեհմէտ Ալի Աքգայի պարագան ցոյց կուտայ թէ իսկութեամբ ինչ են Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցող ընթացիկ կիրարկումները: Ան անցեալ Յունուարին Թուրքիա կ'արտաքսուի եւ, հազիւ հոն ոտք դրած, ոստիկանութեան կողմէ չարչարանքներու կ'ենթարկուի: Հակառակը իր փաստաթղթի հայրենակիցներուն որոնք ծեծերէ եւ ելեկտրական ցնցումներէ ետք կը փախչին, ան քաջութիւնը ունեցած է իր կրած չարչարանքներուն հետքերը (արունքներուն, ականջներուն եւ սեռային գործարանին վրայ), Պոլսոյ գերմանական հիւպատոսարանի երդուեալ բժիշկին ցոյց տալ: Այս վերջինը վկայած է որ ստացուած վէրքերը արդիւնք են «փալանգի հարուածներու, որոնք նոյնանման են տեղական ոստիկաններու կողմէ օգտագործուած գաւազաններու հարուածներուն»:

Այս քիւրտը ապա կը թաքնուի, մինչեւ որ Պոն զինք նկատի կ'ունենայ որպէս չարչարանքի զոհ մը: Ան արտաքսուած առաջին քիւրտն է որ իրաւունք կ'ունենայ Գերմանիա վերադառնալու, օրինաւոր կերպով, անցեալ Մայիսին: Գերմանիոյ Ներքին Գործոց նախարարը՝ Մանֆրէտ Քանթըր, սակայն կը հակադդէ իր սովորական ոճով, երբ կ'ըսէ թէ, ըստ իրեն, ասիկա «ամենայն յստակութեամբ առանձին պարագայ մըն է», եւ թէ հաւաքական ոչ մէկ վտանգ կայ քիւրտ արտաքսուածներուն համար:

Մ. Քանթըրի մօտեցումով, չարչարանքի հարցը լուծուած է այն առենէն երբ իր թուրք պաշտօնակիցը իրեն նամակ մը ուղարկած է 1995-ի Մարտին, զինք հաւատացնելով որ «բարեկամութեան եւ աւանդական կապերու ոգիով (որոնք մեր երկու երկիրները կը միացնեն)», արտաքսուած թուրք հպատակներուն հանդէպ ցոյց կը տրուի վերաբերմունք մը՝ «որպէս Օրէնքի երկիրի քաղաքացիներ»: Նոյնպէս Հելմութ Քոհլ, բառ երեւոյթին, ոչ մէկ հարց կը տեսնէ: Թուրք վարչապետը՝ Մեսուտ Եըլմազ, անցեալ Սեպտեմբերի իր պետական այցելութեան, անոր ապահովութիւն տուած էր որ ինք պիտի միջամտէ «ոստիկանութեան բոլոր սահմանազանցումներուն դէմ»:

Ասիկա դիրքորոշում մըն է, որուն կեդրոնին ասիմանաչափը բացայայտ կը դառնայ երբ նկատի առնուին Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ մասնակցութեան վերաբերող խօսակցութիւնները: Ըստ գերմանական կառավարութեան, անդամակցութիւնը առ այժմ չի կրնար իրականանալ, ի շարս ուրիշներու Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւունքներուն դէմ կիրարկուած քայլերուն համար:

Բայց, հակառակ մարդկային իրաւունքներու պաշտպան կազմակերպութիւններու պահանջքին՝ Թուրքիոյ նկատմամբ աւելի կարծր դիրք բռնելու եւ քիւրտ ապաստանեալներու հարցը խաղաղօրէն լուծելու համար, գերմանական կառավարութիւնը ասոնց հանդէպ իր դիրքը չի փոխեր: Այսպէս, քիւրտերը քիչ կարելիութիւն ունին ապաստանեալի իրաւունք ստանալու: Գերմանիոյ արդարադատութիւնը կը գործածէ «երկիրէն ներս փախուստի կարելիութիւն» բնորոշումը, այսպէս մատնանշելով որ Թուրքիոյ մէջ վայրեր կան ուր քիւրտերը կրնան ապահով ապրիլ:

Տասնեակներով ապաստան խնդրողներ, իմանալով որ իրենց դիմումը մերժուած է, անձնասպանութիւն գործած են: Ասիկա ինքնին խօսուն գաղափար մը կուտայ արտաքսման եւ Թուրքիա վերադառնալու ծնունդ տուած մղձաւանջին մասին:

Սակայն կացութիւնը կը փոխուի՞: Ժընեւի «Լը Թան» թերթը կը գրէ թէ, մինչեւ մէկ – երկու տարի, Տանըհէնդերը կրնան հասարակաց օրէնսդրութիւն մը ունենալ, դիմագրաւելու համար զանգուածային տեղափոխումները, երբ հետեւանք տագնապային կացութիւններու, ինչպէս քաղաքացիական պատերազմ, մարդկային իրաւունքներու ոտնակոխում, ազգային կամ կրօնական հալածանքներ, նման այն հազար քիւրտերու պարագային, Իրաքէն եւ Թուրքիայէն 1997-ին Եւրոպա հասած, Յունաստանի եւ Իտալիոյ ճամբով: Այս ձեւի զոհերուն պիտի շնորհուին հասարակաց նուազագոյն իրաւունքներու նեցուկ մը, ինչպէս եւ առաւելութիւններ՝ Եւրոպական Միութեան բոլոր երկիրներուն մէջ, մանաւանդ ապահով մուտք մը՝ աշխատանքի շուկան, ուսումնական համակարգը, ընկերային ապահովագրութիւնը եւ իրաւունք՝ ընտանեկան համախմբման: Ժամանակաւոր պաշտպանութիւն մը՝ որ անկէ օգտուողներուն արգելք պիտի չհանդիսանայ ապաստանի իրաւունք խնդրելու՝ ըստ Ժընեւի դաշինքին: Եւրոպական Խորհրդարանին ներկայացուած առաջարկը կ'ընդգրկէ նաեւ համախոհութեան համակարգ մը ստեղծելու ծրագիրը, որպէսզի տեղափոխուող անձերու շնորհուած նիւթական յանձնառումները Տանըհէնդերուն միջեւ բաժնուին. կէտ մը՝ որ այնքան կարեւոր է Գերմանիոյ համար, որ արդէն աւելի քան հարիւր հազար անձերու ապաստան կուտայ: Նիւթական համակամութիւն, բայց նաեւ քանակական. այսպէս՝ Տանըհէնդերը պիտի կարենան որոշել իրենց միջեւ բաժնել տեղափոխուող անձերը, արգելք հանդիսանալու համար որ միակ երկիր մը առանձինը դիմագրաւէ զանգուածային գաղթի մը ծանրութիւնը:

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

Dictionnaire des Lettres Françaises

VAHE GODEL

Կոտէլի մասին գրողն է Փասքալ Անթոնիէթթի: Ծնած է Ժընեւ 1931-ին, հայ մօրմէ եւ զուիցերացի հօրմէ: Գրականութիւն ուսանած է եւ դասաւանդած Ժընեւ: Եղած է խորհրդային Հայաստան: Իր ստեղծագործութիւնը կը հարստանայ իր կրկնակ ծագումներով: Կը յիշատակէ Կոտէլի տողը՝ «Քիչ մը ամէն, քիչ մը անկէ, ինքզինքս յափշտակելէս եւ ամէն տեղ քիչ մը արմատախիլ, աքսորուած, բաժնուած, ցրուած կը զգամ»: Գործը կը բաղկանայ զլխաւորաբար բանաստեղծական կտորներէ, «Պատում – քերթուած»-ներէ, ցայսօր աւելի քան 15 ժողովածուէ, նաեւ քանի մը վէպերէ եւ ուսումնասիրութիւններէ: Թարգմանած է նաեւ բազմաթիւ բնագրեր հայերէնէ:

VAHE KATCHA

Ալպէր Տիշի կը ներկայացնէ Վահէ Քաչան, ծնած 1928-ին Հալէպ, ծագումով Հայ: Իր մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը անցուցած է Պէյրութ: Լրագրող լիբանանեան ֆրանսագիր օրաթերթին՝ «Լը Սուար»ի մօտ, Փարիզի մէջ կը հրատարակէ իր առաջին վէպը, 1953-ին «Les Mégots du Dimanche» (Կալիմար), ապա, կ'արժանանայ Ռիվարոլ մրցանակին «Ակն ընդ ական»ի համար (1955) ուր ի գործ կը դնէ բանաձեւում մը, որ յաջողութիւնը պիտի ապահովէ իր վէպերուն մեծ մասին.– խառնուրդ մը ոստիկանական պատմութեան եւ ողբերգութեան, բուռն սիրոյ եւ բնազանցութեան: Այս բոլոր պատումները հրաշալի կերպով կառուցուած պատմութիւններ կը ներկայացնեն որոնք անխուսափելի աղէտի մը կ'առաջնորդեն, կապուած կեդրոնական մտասեւեռումի մը՝ վրէժ, տենչանք, փառասիրութիւն, ատելութիւն կամ նախանձ:

Տիշի կը թուէ Վ. Քաչայի գործերը ու իր եզրակացութեան մէջ, կ'ըսէ թէ ան խորապէս ազդուած է ամերիկեան արդի վէպի պատմողական թեքնիքէն եւ սինեմայէն: Իր գործերէն շատեր ֆիլմի վերածուած են:

———— ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ————

Ս. ՓՐԿԻՉ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ 90 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

1866 Խառն ժողովի ատենապետ Գրիգոր էֆէնտի Մարկոսեան կը հրատարակէ պաշտօնական ծանուցում մը, հիւանդանոցի կանոնագիր մը, եւ վարչային հրահանգ մը ուղղեալ հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան:

1867 Հիւանդանոցի մատակարարութիւնը կը խանգարուի եւ պատասխանատուները գիշեր մը անօթի կը մնան:

1867 Հիւանդանոցը կը յանձնուի Կ. Փանոսեանի իբրեւ ընդհանուր տնօրէն եւ տոքթոր Գալուստեանի իբրեւ ներքին տեսուչ եւ բժիշկ: – Պօղոս Պատրիարքի թաղբերով, պետական առօրեայ նպաստը 15 օխա միսը 30 օխայի եւ հացն ալ 37,5 օխայէն 75 օխա կը բարձրանայ:

1868 Փանոսեան – Գալուստեան մատակարարութիւնը կը դադրի եւ Բարունակ պէյ առժամանակեայ վերատեսուչ նշանակուելով, բոլոր պատասխանատուները կը խնդրանքով կ'արձակէ:

1868 Նոր Հոգաբարձութիւն մը կը կազմուի երեք անդամներէ, Սենեքերիմ էֆէնտի Մանուկեանի ատենապետութեամբ, որ կը տեւէ մինչեւ 1872, եւ կարգ մը բարեկարգութիւններ կ'ընէ:

1869 Մեծ Եպարքոս Ալի փաշա լսելով հիւանդանոցի նիւթական խեղճութիւնը 500 ոսկիի նպաստ մը կ'ընէ: Այս միջոցին հացին քանակութիւնն ալ օրական 75 օխայէն կը բարձրանայ 200 օխայի:

1872 Զարդարեան Գէորգ էֆէնտի ատենապետութեամբ նոր Հոգաբարձութիւն մը կը կազմուի: – Կը վերաբացուի մոմարանը, որ դադրած էր 1860-էն ի վեր:

1873 Կը հաստատուի ամսական 40 փարայի բաժանորդագրութիւնը, որ բաւական ատեն կը տեւէ:

1874 Առաջին Պարահանդէսը կը տրուի ի նպաստ Հիւանդանոցին, հովանաւորութեամբ Տատեան Յարութիւն էֆէնտիի եւ 300 ոսկի շահ կ'ապահովէ:

1874 Սենեքերիմ էֆէնտի Մանուկեան վերստին կը կոչուի ատենապետել նորընտիր Հոգաբարձութեան: Այս Հոգաբարձութեան օրով կը հաստատուի դրութիւն մը, որուն համաձայն անոնք, որոնք կ'ուզեն Ծննդեան եւ Զատկի այցելութիւններէ ազատ մնալ, պէտք է մէկ – մէկ մէճիտ նուիրեն Հիւանդանոցին:

1878 Նոյեմբեր – Ներսէս Պատրիարքի օրով կը կազմուի Միքայէլ էֆէնտի Յակոբեանի ատենապետութեան ներքեւ Հոգաբարձութիւն մը:

1879 Օգոստոս – Օրացոյցի հրատարակութեան հասոյթը կը թողուի հիւանդանոցին, Դպրոցի համար նոր յարկ մը կը շինուի, եւ բժշկական ու մատակարարական բարեկարգութիւններ կը կատարուին:

1880 Առժամեայ դադարում պետական հացի եւ մսի պարէնին:

1883 Վերահաստատում հացի եւ մսի պարէնին:

1888 Հոգաբարձութիւնը երրորդ անգամ վերահաստատելով պաշտօնին մէջ, կը ձեռնարկէ հիւանդանոցի վերաշինութեան:

1892 Օգոստոս – Վեհափառ Կայսեր հրամանաւ օրական 200 օխա հացը 400-ի եւ 30 օխա միսը 60 օխայի կը բարձրանայ:

1894 Սարգիս էֆէնտի Թաշճեան 9 ամիս առանձին կը վարէ Հոգաբարձութիւնը: Այս միջոցին կը հաստատուի սիկառի թուղթը եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնը, որ կարեւոր շահ մը կ'ապահովէ հաստատութեան:

1894 Կը կազմուի Տիկնանց նոր Խնամակալութիւն մը:

1895 Մանուկ էֆէնտի Աւգերեանի ատենապետութեամբ նոր Հոգաբարձութիւն մը կը կազմուի:

1895 Հիւանդապահ մայրապետներ կը դրուին հիւանդանոցի մէջ: Որբանոցի տղաք Ս. Յակոբայ վանքը կը փոխադրուին:

1897 Ազատին դանձանակներ կը հաստատուին տուներու մէջ:

1897 Մարտ 1. – Պետական ընդհանուր կարգադրութեամբ ընդհանուր ծախքին վրայ 100-ի 15 զեղչով մը՝ 400 օխա հացը 340-ի եւ 60 օխա միսը 51-ի կ'իջնէ:

1897 Նոյեմբեր – Հիւանդանոցի մատակարարութիւնը կը յանձնուի Զայեան Եղիա էֆէնտիի ատենապետութեամբ Վարչական յանձնաժողովին:

(Շար. 3)

նաւոր ձեռնարկատիրոջ անուն – ազգանունը՝ Խ. Գիլանեան:

«Արարատ» գինեգործարանի մօտ կիսաքանդ խանութների շարք կայ, որը վերջանում է դարպասով: Ահա այդ դարպասի վրայ, որքան էլ ժամանակին ցանկացել են ջնջել գրուածը, մինչեւ հիմա էլ կարդացւում է .«Ա. եւ Տ. Ազրիկեաններ»: Նման մի քանդակ է պահպանուել Նալբանդեան փողոցում գտնուող շէնքի ճակատին: Փորագրուած են ռուսերէն երկու տառ. Մ. Ֆ. («Ֆինանսների մինիստրութիւն»):

Որքան թանկարժէք ու կարեւոր արձանագրութիւններ ու վկայութիւններ ոչնչացան քանդուած եկեղեցիների հետ: Երեւանի ամենահին եկեղեցին (5–6-րդ դար) Ս. Պօղոս–Պետրոսն է եղել, որը նշանաւոր էր ոչ միայն իր որմնանկարներով, այլեւ արտաքին պատերին ու ներսում եղած արձանագրութիւններով: Նոյնը կարելի է ասել կաթողիկէ եկեղեցու մասին, որից մնացել է միայն զանգակատունը: Շատ արձանագրութիւններ են պահպանուած Ս. Զօրավար եւ Կոնդի Ս. Յովհաննէս եկեղեցիների պատերին:

Բայց ինչ կորցրել ենք, չենք վերադարձնի: Մեզ՝ հին Երեւանի ժառանգորդներիս, մնում է պահել ու պահպանել հինը այնպէս անաղարտ, ինչպէս որ ստեղծուել է:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՒԱԳԵԱՆ

«Երեւանի Հանրապետութիւն»
Յուլիս 9, 10

Տէր եւ Տիկին Արմէն Գիզիլեան եւ զաւակները՝ Գայեանէ, Մելինէ եւ Րաֆֆի
եւ ընտանեկան պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՄԱՐԻԱՄ ԳԻԶԻԼԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Մաքսուեան)

մահը որ պատահեցաւ Մոնֆերմէյ, Յուլիս 23-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Յուլիս 28, ժամը 14·30-ին
Eglise Réformée du Raincy
(Seine-St-Denis)
եւ մարմինը կ'ամփոփուի Centre de Gagny գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Արմէն Գիզիլեանի:

(Շար. Ա. էջէն)

եւ մատուցած անդրանիկ պատարագը: Առաւօտեան, Հրաշափառի երգեցողութեամբ եկեղեցի մուտք գործած են Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկ. Չուլջեան, Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան, Գանձասարի թեմի առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, որոնց ձեռամբ ալ օծուած է եկեղեցւոյ Ս. Սեղանը, սիւները, մկրտութեան աւազանը: Եկեղեցւոյ բարերարներն են Պոլթոնէն Գէորգ եւ Պերճուհի Ներսէսեան, որոնց միացած են նաեւ Գարեգին Ա. իր նուիրատուութիւններով, Յովնան Արք. Տէրտէրեան եւ Մեսրոպ Արք. Աշճեան իրենց աջակցութեամբ:

ԼԱՉԻՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻ
ՍՐԲՈՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ինքնորոշում Միաւորում Կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ, Լաչինի Սիմաւան-1 (Աղաւնոյ) գիւղին մէջ, ուր կը բնակին Արցախէն բռնագաղթածներ 200 ծուխով, կը կառուցուի «Սրբոց Նահատակաց» եկեղեցին: Կուսակցութիւնը կը նախատեսէ տրամադրել 5-10 միլիոն դրամ. կառոյցի նախագիծին հեղինակներն են Արման Տէր-Աւետիքեան եւ Պաղտասար Արզումանեան: Հիմնարկէքի արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 29-ին:

«ԱԶՆԱՒՈՒՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ
ԴՊՐՈՑԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Լոռիի մարզի դպրոցաշինութեան ծրագրին իրագործման նպատակին «Ազնաւուրը Հայաստանին» կազմակերպութեան գրասենեակը եւ Հայաստանի ընկերային ներդրումներու հիմնադրամը 600 հազար տոլար կը տրամադրեն. այսպէսով մինչեւ 1999 Թուականի կէսերը կը սկսին գործել վեց դպրոցներ: Վերոնշեալ երկու հաստատութիւնները ընդհանուր առմամբ, Հայաստանի մէջ կը կառուցապատեն 50 դպրոցներ. այս ծրագրին համար ներդրուած է շուրջ երկու միլիոն տոլար:

ՀՄԸՄ-ԱԿԱՆՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յուլիս 24-ին ընդունած է ՀՄԸՄ-ի կեդր. Վարչութեան անդամները, որոնք մասնակցեցան Հայաստանի տասնօրեայ համընդհանուր բանակումին: Նախագահը գնահատելով անոնց վաստակը՝ «երիտասարդութեան շրջանում ազգային ոգու պահպանման, հայրենասէր, կիրթ, ֆիզիքապէս առողջ սերնդի դաստիարակման գործում», աւելցուցած է նաեւ թէ նման հաւաքներ երիտասարդներու մօտ հայրենասիրական զգացումներ սերմանելէ եւ դաստիարակիչ գործօն հանդիսանալէ զատ կը ներկայանան նաեւ որպէս Հայրենիք-Սփիւռք յարաբերութիւններու մերձեցնող օղակ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

A. S. H. F.

APPEL
aux jeunes Arméniens et à leurs parents

L'Association Sportive Homenetmen France a décidé de constituer pour la saison sportive 1998-99, des équipes d'amateurs de fotball composées de jeunes Arméniens de 13 à 17 ans.

Les parents qui souhaitent que leurs enfants pratiquent le football dans un environnement sain et propre et que s'engagent à prendre en charge leur déplacements lors des entraînements et des matches, peuvent téléphoner au responsable de la section football :

M. Shanth Vosguéritchian,
au 01 45 08 43 10 ou 06 60 68 43 10.

CROIX BLEUE

Fête Champêtre

A LA COLONIE DE BELLEFONTAINE

**Le Dimanche 9 Août
toute la journée.**

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին:

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալօրէայի դասարան:

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ-ֆու:

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. —
ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ
01 – 39 – 83 – 71 – 19
ժամը 20-էն յետոյ:

կամ՝

ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ
01 – 45 – 84 – 57 – 18

L'ASSOCIATION
SAINTE-CROIX-DE-PARIS

organise
avec la collaboration
de **Nouvelles Frontières**

U N

Voyage à VENISE

du 5 au 8 novembre
(4 jours — 3 nuits)

PROGRAMME:
— Visite de la ville de Venise;
— Visite des Iles de Murano-Burano;
— Visite de l'Ile St-Lazare et du Monastère des Pères Mekhitaristes.

Aller et retour en avion —
Logement en hôtel au centre ville, avec demi-pension.

Prix : 2.650 F au départ de Paris

Renseignement et réservations :

**01 40 51 11 90 (Eparchie);
01 44 59 23 50 (Paroisse).**

RENTREE DES CLASSES

L'Ecole hebdomadaire «*SIAMANTO*» de Bagneux-Cachan (Langue et Civilisation) accueille les élèves de la maternelle à la préparation du baccalauréat.

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 15 heures — Ecole Henri Wallon
2, ave de Stalingrad à Bagneux

Renseignements:
01 45 46 10 11 ou 01 46 65 81 53.

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
Langue — Culture — Civilisation
et
Le Programme Français
de l'Education Nationale

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

**ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ**
Հիմնուած 1879-ին

**ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1998 - 1999-Ի
ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ**

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ
Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

Date à retenir

FETE NATIONALE ARMENIENNE
DU 21 SEPTEMBRE
JOURNEE DE L'INDEPENDANCE

GRAND DINER DANSANT
avec l'orchestre «*GAIDZAG*»
et le traiteur «Le Baron»
Spécialités arméniennes et libanaises

Samedi 26 Septembre à 20 heures 30
à la Salle des Fêtes Municipale,
Place François Mitterrand (RN3)
à Livry-Gargan

Réservation avant le 22 septembre
aux numéros suivants:
01 43 85 90 12 et 01 43 83 87 68

Soirée organisée par les sections de Sevran-Livry-Gargan de la Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'éducation nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Un voyage de quatre jours est proposé par la section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. De plus amples renseignements vous seront communiqués début septembre.

Offre d'emploi

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, dans le cadre d'un emploi-jeune ou contrat à durée déterminée à mi-temps, un(e) collaborateur (trice) qualifié(e) dans le domaine de la communication et montage de dossiers administratifs (connaissance de l'arménien et de l'anglais souhaitée ainsi que de l'outil informatique).

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 29
MERCREDI
29 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·429
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.429

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Անդրադառնալով Պոլսոյ Պատրիարքական Փոխանորդ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի «մենք ալ այս հանրապետութեան զաւակներն ենք ու մեր բոլորին պարտականութիւնն է տօնել անոր տարեդարձը» յայտարարութեան, Յուլիս 26-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ ծանօթ ընկերաբան ու քաղաքական դէմք Մ. Սոյսալ կը ծանրանայ այդ հանրապետութեան այսօր եւս լուսաւորումի կարօտ մարդերուն վրայ. անոնցմէ կը նկատէ ցեղասպանութեան հարցը: Կ'ըսէ թէ անկատար մնացած պարտականութիւն մըն է ցոյց տալ թէ հայութիւնը միասնութեան օրինակելի հարիւրամեակներէն ետք, հայկական ցեղին բնաջնջումին միտող մտածում մը գոյութիւն չէր ունեցած: Այդ մարզի աշխատանքները ո՛չ թէ փոխադարձ ամբաստանութիւնները իրարու հասցնելու ջանքով պէտք է տարուին, այլ այն մօտեցումով որ ութ հարիւր տարուան միասնութենէ մը ետք երկու ժողովուրդներուն համար ալ իրար բնաջնջելու աստիճանի թշնամութիւն մը անկարելի էր. այս մեկնակէտով լուսաւորումի ու մարդասիրական ըմբռնումով պէտք է յառաջ տարուին աշխատանքները: Կ'աւելցնէ թէ այդ ջանքը պէտք է գետեղուի 1948-ին ընդունուած ցեղասպանութեան սահմանումին շրջանակին մէջ ուր կ'ըսուի «ցեղասպանութեան յանցանքին էութիւնը այն մտայնութեան մէջ է որ ցեղի մը անդամները միայն իրենց ցեղային պատկանելիութեան պատճառով կ'ուզէ բնաջնջել»:

ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Լօզանի դաշնագրին 75-ամեակին առթիւ քրտական իրաւագիտական երկօրեայ գիտաժողով մը տեղի ունեցած է որուն հետեւած է ցոյց մը: Գիտաժողովին նախաձեռնողներէն եղած է Զուիցերիոյ ընկերվարական երեսփոխաններէն Ժ. Ցայկլէր որ պատասխանելով «Հիւրրիյէթ»ի (Յուլիս 26) հարցումներուն, ըսած է թէ իրեն եւ 39 երեսփոխաններու նպատակն է Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկածին նման որոշում մըն ալ ունենալ իրենց խորհրդարանը: Նոյն անձնաւորութիւնը Լօզանի դաշնագիրը նկատած է «անարդար, ոչ իրաւական, պատմական աղէտ մը որ կ'ուրանայ քիւրտ ժողովուրդին գոյութիւնը»: Ցայկլէր ըսած է որ Լօզանի մէջ քրտական հարցին վճարկումը պիտի շարունակէն Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով ալ, քանի որ «1915-ին Հայերու դէմ գործադրուած ցեղասպանութիւնը այսօր ալ թիրախ ունի Քիւրտերը»:

Քրտական գիտաժողովին ուղերձ մըն ալ յղած է ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Էօճալան որ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութիւնը նկատած է «յապաղած այլ տեղին որոշում մը»: Ան ուզած է որ նոյն կեցուածքը պահուի Քիւրտերու ցեղասպանութեան նկատմամբ եւս: Քիւրտ ղեկավարը կրկնած է պատերազմը դադրեցնելու եւ ընդունելի պայմաններով հրադադար մը կնքելու իրենց պատրաստակամութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻՈՅ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Նախագահ Ս. Տէմիրէլ չորս կէտերով ամփոփած է Միջին Ասիոյ Հանրապետութիւններուն նկատմամբ Անգարայի պատրաստած քաղաքականութիւնը («Միլլիյէթ», Յուլիս 27): Այդ «քոյր հանրապետութիւնները» որոնք տասնամեակներ ետք վերատիրացած են իրենց անկախութեան, ամէն գնով պէտք չէ կրկին կորսնցնեն զայն: Այդ նպատակին համար եւ որպէսզի ժողովրդավարութեան, աշխարհականութեան, շուկայի տնտեսութեան հիմնուած զարգացում մը կարենան արձանագրել, Թուրքիա պիտի ապահովէ քաղաքական, տնտեսական ու թէքնիք ամէն կարգի զօրակցութիւն: Իրենց պիտի տրամադրէ հաղորդակցութեան եւ փոխադրութեան իր կարելիութիւնները. կրթական եւ մշակոյթի մարզին մէջ գործակցութեան ձեւեր պիտի մշակէ որոնք հիմնուած պիտի ըլլան հասարակաց պատմութեան ու մշակոյթի անցեալին վրայ: Եւ վերջապէս, Թուրքիա տրամադիր է անցքի ճամբայ տալու այդ երկիրներուն որպէսզի աշխարհի շուկաները հասցնեն ուժանիւթի իրենց աղբիւրներուն վաղուան արտադրութիւնները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՄԷԿ ՏԱՐԻՆ

Թուրքիոյ Արտաքին Գործերու նախարարը Ի. Ճէմ իր պաշտօնավարութեան առաջին տարուան աւարտին հարցազրոյցով մը («Հիւրրիյէթ», Յուլիս 27) արժեւորած է երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը ու պարզած գլխաւոր հեռանկարներ: Ան առաջնային յաջողութիւն կը նկատէ Եւրոպայի հետ յարաբերութիւններու իր կողմէ յստակացումը. կ'ըսէ թէ ինք երկկողմանի յարաբերութիւնները փրկած է անոնց մտնուած անելէն, շեշտելով որ Թուրքիա այլեւս Եւրոպայի դէմ այլընտրանք փնտռելու պէտք չունի:

Ինչ կը վերաբերի նոր հեռանկարներու, գլխաւորները կ'առընչուին Հեռաւոր Արեւելքի շրջանին, յատկապէս Չինաստանին որուն հետ քաղաքական գետին մը պատրաստուած է ու տնտեսական մարզին պատասխանատուներուն, գործի մարդոց կը վիճակի զարգացնել կապերը: 1999-ին լրջօրէն ձեռք պիտի առնուին Հարաւային Ամերիկայի եւ Ափրիկէի հետ յարաբերութիւնները:

Ի. Ճէմ գոհ է որ վերջապէս բարւոքած են ԱՄՆ-ու հետ կապերը որոնց համար կ'ըսէ թէ տարի մը առաջ վատթար կացութեան մէջ էին: Մանաւանդ չէին կրնար ստանալ այն ռազմանաւերը որոնց փոխարժէքը վճարուած էր: Մ. Օլպրայթի հետ բանակցութիւններով հարթուած է կնճիռը ու կողմերը զարգացուցած են մարտավարական բնոյթի աշխատանքի պատկեր մը որ Թոյլ կուտայ նաւերուն յանձնումին:

Ի. Ճէմ անդրադարձած է նաեւ Հանրապետութեան 75-ամեակի նշումներուն (Հոկտեմբեր 29) որոնք տեղի պիտի ունենան նաեւ Զուիցերիա ուր ստորագրուած է Լօզանի դաշնագիրը: Թուրք նախարարը կ'ըսէ թէ իրենց ուզածը ստորագրութեան վայրին մէջ նշել էր այդ 75-ամեակը ու իրենց անհաճոյ եղած է զուիցերական իշխանութիւններու մերժումը: Կը յուսայ որ կացութիւնը կը սրբագրուի. այլապէս, նշումը մեծ շուքով տեղի կ'ունենայ զուիցերական այլ վայրի մը մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ս. ՏԷՄԻՐԷԼ չարաթավերջին միօրեայ այցով մը գացած է Կիպրոսի թրքական բաժինը. իրեն ընկերացած էր վեց նախարարներու եւ գործի մարդոց 150 հոգինոց պատուիրակութիւն մը: Շեշտելով որ Թուրքիա եւ «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւնը» անբաժանելի են իրարմէ, ըսած է. «Եկայ ըսելու որ Կիպրոսի խըրուած անեղ մը, մախաթի մը տպաւորութիւնը կը գործէ Թուրքիոյ վրայ: Ան որ Կիպրոսին կը դպչի, Թուրքիոյ դպած կը ըլլայ ու դասը կ'առնէ»: Ս. Տէմիրէլ խօսելով տնտեսական սերտ կապերու կարեւորութեան մասին, ըսած է. — «Թուրքիոյ համար Էտիրնէին, Կարսին, Հաքքեարիին, Մուղլային չափ նուիրական են Կիպրոսի թրքական գոյութիւնը եւ հանրապետութիւնը»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զանազան կողմերը, Յուլիս 24-ին նշուած է Լօզանի դաշնագրին 75-ամեակը: Նախագահ Տէմիրէլ այս առթիւ ուղերձով մը վերլուծած է դաշնագրին իմաստը Թուրքիոյ եւ համայն աշխարհի համար, շեշտելով. — «Թուրքիա միշտ իր խոստումներուն հաւատարիմ եղած է, վստահելի պետութիւն մը եւ կայունութեան կղզի մը»: Նոյն առթիւ, Աթաթիւրքեան Մտածումի Միութեան ներկայացուցիչներն ալ ծաղկեպսակներ զետեղած Թաքսիմի հրապարակը եւ հանդիսաւոր կերպով հրկիզած են Սեւրի դաշնագիրը ու զայն նետած «պատմութեան աղբանոցը» որ յատկապէս եւ խորհրդանշական ձեւով հոն դրուած էր:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը ջանայ երկխօսութիւն վերհաստատել Եւրոպական Միութեան հետ եւ այդ ուղղութեամբ աւստրիական կառավարութեան — որ հերթական նախագահութիւնը կը վարէ — տեղեկագիր մը յանձնած է ուր շարք մը թելադրութիւններ կ'ընէ զարկ տալու համար նոր յարաբերութիւններու: Այս տեղեկագրին մէջ, Անգարա երկու նախապայման կը դնէ. Նախ կ'ակնկալէ որ Միութիւնը ի վերջոյ վճարէ 400 միլիոն տոլարը զոր կը պարտի մաքսային համաձայնութեան գօտին մէջ եւ որ չի վճարուիր յունական վէթոյին հետեւանքով: Թուրքերը կ'ուզեն նաեւ որ ընկերակցութեան Խորհուրդը աւելի լաւ աշխատանք տանի: Այս վերջինին դերն է երկխօսութեան փորում մը ըլլալ, բայց ցարդ արդիւնաւէտ գործ չէ տեսած, աւելցուց, Արտաքին նախարար՝ Ճէմ ճաշ մը տուած է եւրոպայի դեսպաններուն: Վերջին օրերուն ալ Անգարայէն անցան երկու կարեւոր անձնաւորութիւններ՝ Սպանիոյ վարչապետը՝ Խոսէ Ազնար, ապա Պունտեսթակի նախագահուհի՝ Ռիթա Սիւսմութ: Թուրքիոյ համար Գերմանիան, Յունաստանի կողքին գլխաւոր պատասխանատուն է Թուրքիոյ կրած պարտութեան Լիւքսանպուրկ:

ՇԻՐԱՔ Պրինեոլ (Վառի նահանգ) գնաց Յուլիս 27-ին եւ ողջունեց «կրակի զինուորները» այսինքն հրշէջները, ծանրօրէն դատապարտելով հրձիգները:

Ա. 7. ԿԱՌՈՒՂԻԻՆ վրայ ծանր արկած մը պատահած է Յուլիս 27-էն 28-ի գիշերը, երբ զբօսաշրջիկներու երեք հանրակառքեր իրարու բախած են: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 7 մեռեալ կայ — որոնց մէջ 2 մանուկ, 7 շատ ծանր վիրաւոր, 24 աւելի թեթեւ: Զոհերը Հոլանտացի եւ Գերմանացի են: 74 հոգի ազատած է հրաշքով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 27/28)

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՈՎ

Յուլիս 27-ին Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ սկսած է Ներքին եւ Ապահովութեան նախարարութեան եւ Ամերիկայի դեսպանատան միասնաբար կազմակերպած հնգօրեայ հաւաքը, դրամական յանցագործութիւններու դէմ պայքարի խնդիրներուն մասին: Ներկայ գտնուած են Տնտեսութեան նախարարութեան, արդարադատութեան, վճռաբեկ դատարանի, Կեդրոնական Դրամատան, մաքսային վարչութեան պաշտօնատարներ, ներկայացուցիչներ: Բացման խօսքին մէջ Ներքին գործերու նախարարը Ս. Սարգսեան ըսած է թէ կազմակերպուած յանցագործութիւններ, ինչպէս՝ ապօրինի գումարներու օրինականացումը, մաֆիական գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ չունին ԱՄՆ-ու աստիճանը, բայց վիճակը յետագային կրնայ բարդանալ, ուստի կարեւոր է պայքարի փորձառութիւնը: Նոյն կարծիքը յայտնած է նաեւ Ազգ. Ժողովի տնտեսական հարցերու մնայուն յանձնաժողովի նախագահ Արմէն Եղիազարեան:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի մէջ, Յուլիս 27-ին, բացուած է Հայաստանի ուժանիւթի հարցերուն մասին առաջին միջազգային համաժողովը: Ուժանիւթի նախարարը Գ. Մարտիրոսեան բացման խօսքին մէջ ըսած է թէ գիտաժողովը կ'անդրադառնայ երկրին ուժանիւթի գիտական եւ գիտագործնական խնդիրներուն եւ մտքերու փոխանակումներու արդիւնքները կը նպաստեն այս մարզին օգտակար գործունէութեան: Գիտաժողովը կը տեւէ չորս օր:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԻՏԱԼԻԱ ԱՅՑԸ

Յուլիս 27-ին, Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը ամփոփելով Վ. Օսկանեանի Սթրազպուրկ, Իտալիա եւ Վատիկան այցը, ըսած է թէ նիւթ եղած են եւրոպական կառոյցներու մէջ Հայաստանի ընդգրկումի հարցը, Ղարաբաղի խնդիրը: Իտալիոյ մէջ լուծումի որպէս օրինակ նշուած է Անտորրայի օրինավիճակը: Հանդիպումներուն օրակարգի վրայ գտնուած է նաեւ Ռ. Քոչարեանի Իտալիա կատարելիք այցը, Հայաստան ու Վատիկանի 2000ամեայ յարաբերութիւններուն նուիրուած ցուցահանդէսը: Նախարարութեան բանբերը յայտնած է նաեւ թէ Ֆրանսայի նախագահին այցը տեղի կ'ունենայ, ճշդուած չէ, միայն տակաւին որոշ թուականը չէ ճշդուած:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 27-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է Ռուսաստանի արտաքին հետախուզութեան սպասարկութեան պետը՝ Վեաչեսլաւ Տրուբնիկովը: Նախագահին մամլոյ գրասենեակը յայտնած է թէ խօսակցութեան նիւթ եղած են փոխադարձ հետաքրքրութիւն ներկայացը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ. ՆԵՐԿԱՅ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅ

«Ցառաջ»ի հարցազրոյցը Խաչիկ Թէօլէօլեանի ու Գրիգոր Պըլտեանի հետ («Ցառաջ», Յուլիս 2 – 3) Հայաստան – Սփիւռք կամ Սփիւռք – Հայաստան – ինչպէս Թուարանութեան տարրական օրէնքը կը սորվեցնէ՝ «գործօնների կարգը արդիւնքը չի փոխեր» – յարաբերութիւններու մասին հաւանաբար շատ մը ընթերցողներու հետաքրքրութիւնը, ոմանց համամտութիւնը եւ ուրիշներու մերժումը առթած է: Ամէն պարագայի մէջ, թէկուզ եւ լուռ կերպով, գոնէ որոշ ջուրեր պէտք է շարժած ըլլայ, կ՚ենթադրենք: Պէտք է նկատի ունենալ, որ, չհաշուելով սպրդերաբար բանկող քաղաքական – կուսակցական բնոյթի առ–ու–տուր–ներ, զորս «բանավէճ» կոչելը առհասարակ կը մեղանչէ «բան»ի էութեան դէմ, վերջին տարիներուն քիչ հրապարակումներ կամ միտքերու փոխանակումներ կայացած են, որոնք զրոյցի մը սկիզբը բանալու, մտածուած խօսակցութեան տեղ տալու առիթ դարձած ըլլան: Այս ալ արդէն մաս կը կազմէ տագնապի մը, զոր կ՚ապրին միօրեայ ընկերութիւնները, ուր նիւթեր կուգան ու կ՚երթան առանց որ մտածող տարրի սեւեռուն ուշադրութեան արժանանան – ո՛չ՝ յամենայնդէպս, այն աստիճանին որ կը պահանջուի – եւ ոչ ալ՝ իշխանութեան կամ հեղինակութեան հետաքրքրութեան:

Ներկայ գրութիւնը պիտի փորձէ, «ուղեղամրրիկ»ի (brainstorming) պարզեւած անկաշկանդ խոհերու եւ գաղափարներու ծիրին մէջ, այդ հնարաւոր զրոյցին մէկ շարունակութիւնը դառնալ, առանց յաւակնելու բիւրեղացումի թէ ճշմարտութեան բացայայտումի:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Վերջին շրջանին, մեր իրականութեան մէջ բացուած է լայն դաշտ մը ուր կարելի է այդպիսի զրոյցներու ծաւալումը, գոնէ տեսականօրէն: Սփիւռքի մէջ բազմացած է այսպէս կոչուած «անկախ» մամուլի թիւը, հայերէն թէ ուրիշ լեզուներով, որ պէտք է այդ կարելիութիւնը ընծայէր: Նոյնը՝ աւելի մեծ չափով, Հայաստանի մէջ: Սակայն, եթէ գոյութիւն ունի մէկը, որ աշխարհի երեսին ամբողջ հայ մամուլը տեսնէ եւ կարդայ, փափաքելի պիտի ըլլար տեսնել տարկայական հաշուեկշիռ մը, թէ որքանո՞վ այդ բազմացումը նպաստած է միտքերու ծաւալումին:

Առանց անտեսելու տպագիր մամուլի կարեւորութիւնը (Խ. Թէօլէօլեանի քանի տարի առաջ բանաձեւած «սփիւռքահայ ճամակաճի»ի առաջարկը ի զօրու կը մընայ, «Ցառաջ»ի սովորական թիւերուն թէ «Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ), մանաւանդ անցումի այս շրջանին երբ դեռ հայկական աշխարհը հեռու է ամբողջովին համակարգիչով կլանուելէ, հաղորդացանցը կրնայ դառնալ այդ միջոցը: «Կռունկ» լրատուական համակարգը արդէն մասամբ կատարած է հայկական լրատուներու աւանդական հատուածականութիւնը: Հիմա, նոյն օրուան մէջ եւ – փոստով (1) կարելի է ստանալ հայ եւ օտար լրատուական գործակալութիւններու, հայ եւ օտար թերթերու հայկական կամ «հայամերձ» լուրեր ու կարճ յօդուածներ, չհաշուած այլ բաներ: Այդպէս, տեղեկութեան օրական միջին պաշար մը կը գոյանայ, սեփական աշխատանքով վերլուծելի՝ առանց խմբագրի զտաքննութեան ենթարկուելու, առաւելապէս՝ սպառելով հայկական թերթի ժամանումին, որ դայ եւ լրացուցիչ դեր ստանձնէ:

Անշուշտ, «Կռունկ»ի անպատեհութիւնը իր լեզուն է՝ անգլերէնը, նկատի ունենալով, որ Հայաստան սահմաններու նոր բառամիջը կանոնաւորումը (2), որ պիտի թոյլատրէ դուրս գալ երանելի ծրագրաւորողներու սահմանած Բաբելոնէն, նաեւ յոյս է, որ մօտ ատենէն մէկը ձեռնարկէ «Կռունկ»ի Հայաստան նման ցանցի մը ստեղծումին:

Այս կանոնաւորումը եւ հաղորդացանց մուտքի ընդլայնումը ամբողջ աշխարհի մէջ պէտք է դուռ բանայ, Հայաստան գերաճոր մամուլի ընձեռած կարելիութիւններուն զուգահեռ, միտքերու հոսուն ընթացքի մը կիպերտարածքի (cyberespace) մէջ: Օրինակ՝ Հայկ. եւ սփիւռքեան դէթ գլխաւոր թերթերու գլխաւոր յօդուածներու ցանցի մը ստեղծումով, որ անարգել կերպով ամէն օր խմբագրի, մտաւորականի ու պարզ ընթերցողի պաստառին վրայ գետեղէ այդ նիւթը, որ, պարզ լուրէն անդին, իմացական իսկական սնունդն է: Արդէն կայ սոսր օրինակը, միայն հայաստանեան մամուլի լրատուական յօդուածներու եւ այդ ալ՝ անգլերէն թարգմանութեամբ յանձին «Արագիլ»ի:

ՊԱՐԱՊՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԸ

Ասիկա կրնայ, թերեւս, մասամբ գոցել հաղորդակցութեան անջրպետը: Արդարեւ, աւելորդ չէ նկատել, որ Հայաստանի սփիւռքահայութեամբ զբաղող մասնագէտներն անգամ յաճախ զրկուած են կարդալէ սփիւռքահայ թերթեր: Կամ, յամենայնդէպս, ժամանակ, միջոց կամ փոյթ չեն ցուցաբերեր հետապնդելու այս կամ այն գրադարանը մտնող այդ թերթերէն ոմանք: Կարելի՞ է կա՞յ նշելու, որ չնչին բացառութիւններով, Սփիւռքահայերս բոլորովին զրկուած ենք հայաստանեան մամուլ կարդալէ:

Անշուշտ, մեզ մասամբ կը փրկէ արտատպումը կամ յօդուածի մը մեկնութիւնը: Բայց ասիկա կը սահմանափակուի, քիչ բացառութեամբ, ընթացիկ նիւթերով: Գրական, մշակութային, քաղաքագիտական կամ տեսաբանական կարեւոր հարցեր գրեթէ միշտ դուրս կը մնան, ինչ որ բնական է, այսուամենայնիւ: Սփիւռքահայ թերթին կարելիութիւնները սահմանափակ են, եւ արդէն հայաստանեան նիւթերու հեղեղը երբեմն կը մոռցնէ այդ թերթին հրատարակութեան վայրը:

Բայց հայրենի ընթերցողը փրկութիւն չունի, որովհետեւ հոն գրեթէ անգոյ է արտատպումը կամ յօդուածային մեկնութիւնը: Աւելի արտատպում կը կատարուի ռուսական կամ միջազգային մամուլէն, քան սփիւռքահայ թերթերէն:

Այս պայմաններուն տակ, ինչպէ՞ս իրագործել հանդիպումը ազատութեան հրապարակին մէջ:

Արդարեւ, գոյութիւն ունին անկախ մարդիկ, որոնք կը փորձեն զարգացնել առողջ, իմացական հետաքրքրութիւններով ճոխ, տարբեր մտածողութեան մը կարելիութիւնը: Այդ մարդիկը կան Հայաստան – Սփիւռք մայրուղիի գիծի ամբողջ երկայնքին վրայ, բայց անոնք զիրար չեն ճանչնար: Իսկ եթէ կը ճանչնան, զիրար չեն կարդացած, զիրար չեն փնտռած:

Այդ մտածողները բնականաբար գոյութիւն ունեցող հաստատութիւններուն յուսանցքը կ՚ապրին, երբեմն՝ անոնց մէջ, բայց ընդհանրապէս առանց զանոնք յեղաշրջելու: Նպատակ իրենց նպատակն ալ այդ չէ, թերեւս, անոնց մէջը ըլլան թէ դուրսը: Բայց է՛, հաւատացած ենք, պայքարիլ հաստատուած մտածողութեան ամբողջ համակարգին դէմ, որպէսզի անոր անխափան վերարտադրութիւնը տեղի չունենայ: Այդ պայքարը ունի տասնեակ ձեւեր, պայմանը խօսելու կամ լսելու ունակութեան ծայրատեւիճան կիրարկումն է:

Միաժամանակ, անհրաժեշտ է այդ զրոյցին զարգացումը, իբրեւ նախապայման՝ միտքերու ընդհանուր թարմացում մը յառաջացնելու: Ու մանաւանդ՝ տեղքայլէն կամ հողմապտոյտէն դուրս գալու: Մարուշ Երամեանի արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը «Ահեկան»ի մասին («Հրբիզոն – Գրական Յաւելուած», Յունիս. տե՛ս «Ցառաջ», Յուլիս 4 – 5) ցոյց կուտայ, որ այսօր կը շարունակենք կրկնել 1966 – 1970–ին ըսուածը, որովհետեւ երեսուն տարուան մէջ լողներու թիւը պէտք եղած չափով չէ զարգացած եւ ուրեմն՝ «ով որ ականջ չունի՝ ո՛չ լսեցէ»:

ՋԵՐՄԱՆՈՑԻ ԲՈՅՍԵՐ

Երեսուն տարի առաջ, «Գարուն»ի մէջ հանգուցեալ Վարդգէս Պետրոսեանը կը գրէր նշանաւոր յօդուած մը՝ «Հաւասարում բազմաթիւ անյայտներով», որուն կը հակադրէր Ցարութիւն Քիւրքճեանը նոյնքան նշանաւոր արձագանգով մը՝ «Երկրորդ հաւասարում բազմաթիւ անյայտներով», «Ահեկան»ի մէջ: Վերջին տասնամեակը առիթ տուաւ ուղղակի եւ բաց յարաբերութեան, թէ՛ հայրենի հողի մէջ եւ թէ անկէ դուրս՝ արտագաղթի պատճառով: Ասիկա արդէն յստակօրէն ճանանչեց, թէ 1968–ին կռահելի տարբերութիւնները՝ քաղաքական, տնտեսական, մշակութային ու ընկերային տարբեր համակարգերու գոյութեան պատճառով, գումարուած՝ նախախորհրդային շրջանի արեւմտահայ – արեւելահայ տարանջատումին, մտքի մարզանք մը չէին, այլ՝ շօշափելի իրականութիւն:

Հայաստանի բնակիչներու մեծագոյն տոկոսը ունի արեւմտահայ արմատներ՝ 1829–ի, 1915–ի թէ 1947–ի արդիւնք: Բացառելով վերջինները, որոնք քանակական մեծ նուազում կրած են 1970–ական թուականներէն ետք եւ որոնց թոռները արդէն իրենք զիրենք արեւելահայ կը դաւանին, ի՞նչ է այդ բնակչութեան «արեւմտահայկականութիւն»ը, այսինքն, Սփիւռքին մօտեցնող հիմնատարրը, ականջներու գիտակցութենէ մը անդին:

Եթէ տարբերութիւնները գոյութիւն չունենային, չէին ստեղծուեր կեթթոներ՝ կեթթոներու մէջ: Արդարեւ, երբ յետ-եղեռնեան շրջանին Հայեր կը հաստատուէին տուեալ քաղաքի մը մէջ, յաճախ ատիկա կ՚ընէին հետեւելով «գաղթականական շղթա»ներու, այսինքն, հայրենակցական կապերու, որոնք իրենց կ՚օգնէին թէ՛ քով – քովի ապրելու եւ թէ գործ գտնելու: Բայց միւս կողմէ իրենց ազգային կեանքը չէին սահմանափակեր իրենց հայրենակցական նեղ շրջանակի ծիրին մէջ, ինչ որ կարելի է հաստատել Հարեւանցի ուսումնասիրութեամբ իսկ: Այսօր, երբ Հայաստանցիներ կը գաղթեն, նախ կը համախմբուին տեղ մը, եթէ բաւարար թիւ կը կազմեն, ապա՝ կը փակուին իրենց մէջ, առանց չփուելու գաղութին մէջ, ինչ որ իրենց ներկայութիւնը կը դարձնէ ամբողջովին լուսանցքային: Ասիկա արդէն ո՛չ միայն տարբերութիւնը կը չեշտէ, այլ՝ նմանութիւնը կը սահմանափակէ օգտապաշտական նպատակներու. օրինակ, գաղութային իշխանութեան դիմել որ օգնէ պանդոկ մը վճարելու, գործ մը գտնելու կամ Հայաստան վերադարձի տոմս մը գտնելու, կամ՝ իրենց զաւակները ձրի ընդունիլ հայկական դըպրոցին մէջ, եւայլն:

Մեր աչքին առջեւ, ուրեմն, փաստը կը տրուի, թէ միատարրութեան գաղափարը երեւութական է միայն: Ընդունելով, որ Սփիւռքը Հայաստանի տարբերակ մըն է, եւ ո՛չ երբեք ածանց մը, կամ հակադիր բեւեռ մը, անհրաժեշտ է զարգացնել այդ տարբերութիւնը որպէսզի վերածուի ուժի աղբիւրի մը: Ու դեռ չենք մտածեր, որ թերեւս Հայաստանն ալ Սփիւռք մըն է: Չէ՞ որ ինքն ալ բեկոր մըն է պայթած կեդրոնի մը, որ անընդհատ դէպի այդ կեդրոնը կը դիմէ (կորսուած Երկիրը), որուն բնակչութիւնը մեծաւ մասամբ Երկիրէն տարագիրներու սերունդներէ կը բաղկանայ, որուն հոգիին մէջ օտարը / միւսը այնքան ուժեղօրէն նստած է, որքան մեր մէջ, առանց գիտակցելու. միջին Հայաստանցիին համար, երկրի առաջին օտար լեզուն ներկայիս անգլերէնն է, որովհետեւ ռուսերէնը իրենց համար «օտար լեզու» սորվագրութեան մէջ չի մտներ:

Եթէ անդադար պիտի դրուի մեր առջեւ ինքնութեան խնդիրը, եւ հետզհետէ աւելի սրութեամբ, քանի որ չորրորդ սերունդի մէջ ենք արդէն, որո՞նք պիտի ըլլան այդ ինքնութիւնը հաստատող տարրերը: Ի՞նչ մշակոյթ պիտի շաղախէ սփիւռքահայ անհատը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) *E–mail*: Արդէն խօսած էինք այս բառին մասին, որուն այս ձեւը կը համապատասխանէ հայաստանեան «էլ–փոստ»ին: Կրնանք նշել ուրիշ կիրարկումներ, որոնց մասնաւոր զրոյցի թէ մամուլի մէջ հանդիպած ենք. «իմակ», «նամակ», «էլ–նամակ», «ելեկտրոնափոստ», «ելեկտրոնացանց», «հրագիր», եւայլն:

(2) Կարելի պարագաներու, կը թելադրենք դիմել հետեւեալ կայքէջին (website)՝ www.editum.com.ar/mashtots, ուր հայկական գրատեսակներու եւ անհրաժեշտ ցուցմունքներու համախաւաք պաշար մը ամբարուած է:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՐՄԱ ԱՃԷՄԵԱՆԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՎԷՊԸ

Բախտը ժպտած եղաւ Ջաւէն Պիպէռեանին նկատմամբ:

Բախտը շատ ժպտած եղաւ նաեւ Իրմա Աճէմեանին նկատմամբ:

Այսօր, երբ աշակերտ մը կամ աշակերտուհի մը, իր հայ գրականութեան ուսուցչին ցուցմունքով, հանդիսութեան մը ընթացքին բեմ կը բարձրանայ, ու դասական բանաստեղծութիւններու կարգին կ՚արտասանէ Իրմա Աճէմեանի «Առաջին ինչքը» բանաստեղծութիւնը, ան ո՛րքան պիտի զինէր որ այդ բանաստեղծութեան հեղինակը ցմրուր քամեց կեանքի ինչ ինչ տառապանքները եւ այս կեանքէն բաժնուեցաւ կանխահասօրէն, առանց ժամանակ գտնելու որպէսզի լիուլի արժեցնէ իր կարողութիւնները:

Այո՛, ես յաճախ կը մտածեմ թէ Իրման ի՛նչպէս տոկաց այն սարսափազդու տառապանքներուն, որոնք իրեն պարտադրուեցան մկանային շարժելէ հիւանդութեան մը պատճառաւ: Իր մկանները օրէ օր կը հալէին ու գինքը կը դատապարտէին յարաճուն տկարութեան ու անշարժութեան: Որքա՞ն երկար ժամանակ ան իր առօրեան կրցաւ շարունակել միայն սրտակից բարեկամուհիներու օժանդակութեամբ, որոնք շարունակ կը հակէին իր վրայ եւ կը հոգային անոր տարրական կարիքները:

Բարեբախտութիւն է որ մենք՝ իր սրտակից գրչեղբայրները երբեք զինքը իր այդ վերջին վիճակին մէջ չտեսանք: Չէր ուզեր որ իրեն այցելութեան երթայինք: Իրեն հետ կապ կը հաստատէի միայն հեռախօսի միջոցաւ: Գիտէի թէ ան հեռախօսի ընկալուչը բռնելու իսկ ուժ չունէր ու բարեկամուհի մըն էր որ անոր ականջին ու բերնին առջեւ կը բռնէր գործիքը, որպէսզի ան խօսէր ինծի հետ: Բայց անոր ձայնը ոչինչ կը մատնէր իր հիւանդութենէն: Եթէ ամէն ինչ մոռնայի, եւ եթէ հաւատք ընծայէի միայն իր ձայնին, պիտի կարծէի որ ան տակաւին այն խանդավառ ու նուիրեալ կրթական մշակն էր, դպրոցի տնօրէնուհին, որ Աբամեան – Թնճեան վարժարանին բեմին վրայ տոհմիկ հանդէսներ կը սարքէր, բեմերէն ճառախօսութիւններ կ՚ընէր, միաժամանակ բանաստեղծութիւններ կը գրէր ու Գաղըգիւղի այդ կրթական օճախին մէջ կ՚ապրեցնէր տոհմիկ ապրումներու փայլուն շրջան մը, որուն արժէքը, աւաղ, քիչեր միայն գնահատեցին:

Կը դղայի սակայն որ Իրման օրէ օր կը տկարանար ու ամէն անգամ որ կը խօսէի իրեն հետ, կը մտածէի որ այս մէկը թերեւս իմ վերջին տեսակցութիւնը պիտի ըլլար իրեն հետ: Ան շատ զուսպ բառերով կը խօսէր իր հիւանդութեան մասին, երկինքները վար չէր առներ իրեն վիճակուած այս անսովոր ու տառապալից հիւանդութեան դէմ բողոքելով, սակայն կը զգացնէր որ այլեւս ոչինչ կը սպասէր կեանքէն եւ իր օրերը կը համրէր գրելով բանաստեղծութիւններ ու յիշելով իր սիրելի Գէորգը, իր ամուսինը՝ իրաւաբան Գէորգ Աճէմեանը:

Հիւանդութիւնը շատ տառապեցուց զինքը, բայց անվարան կրնամ պնդել թէ իր կեանքի վերջին տարիներուն ան նոյնիսկ այդ սարսափազդու հիւանդութենէն այնքան չտառապեցաւ, որքան տառապեցաւ Գէորգին անակնկալ մահէն: Գէորգին հետ ապրուած օրերով Իրմային կեանքը կը դառնար վէպ մը, սկզբնական շրջաններուն թերեւս հրաշալիքներով լեցուն վէպ մը, որ սակայն տակաւ հեռացաւ հրաշքներու աշխարհէն եւ օր մըն ալ յանկարծ դարձաւ ողբերգութիւն մը:

Այս վէպին առաջին էջը կը բացուի 1961–ի Դեկտեմբեր ամսուան վրայ, երբ համալսարանի իրաւաբանական ճիւղի շատ փայլուն շրջանաւարտներէն եւ արտակարգօրէն փայլուն ապագայի մը թեկնածու իրաւագէտ Գէորգ Աճէմեան տեղ մը կը տեսնէ Իրմա Աճէմեանը եւ կ՚որոշէ ծանօթանալ անոր հետ: Ան իր այդ որոշումը պիտի իրականացնէր ամիս մը վերջ: Գէորգ ու Իրմա 1962–ի Ցունուարի գիշեր մը Թաքսիմի հրապարակին վրայ դէմ առ դէմ պիտի գային, պիտի նայէին իրարու

աչքերուն մէջ եւ պիտի առնէին բարեկամութեան առաջին քայլը որ պիտի տանէր դէպի ամուսնական կեանք: Իրմա նախակրթարանի խանդավառ ուսուցչուհի մըն էր այդ շրջանին եւ բանաստեղծութիւններ կը գրէր: Իսկ Գէորգ քաղքենի ընտանիքի զաւակ էր, այդ շրջաններու հանրային նշանաւոր գործիչ Թօկօ Աճէմեանին որդին, ընտանիքին հպարտութեան աղբիւրը: Սակայն, հակառակ քաղքենի իր ծագումին, Գէորգ ցարդ ինքզինք նկատած էր ընկերվարական ու ձախակողմեան գաղափարախօսութեան հետեւորդ մը, ուսանողութեան տարիներուն իր ամբողջ կիրքովը դէմ եկած էր քաղքենի բարքերու կամ ճաշակներու: Իր այս գաղափարախօսութեան պիտի կարենա՞ր հաւատարիմ մնալ երբ իր առջեւ պիտի բացուէր իր ապարէզին մեծ յաջողութիւններու շրջանը, պիտի դառնար ակադեմական դէմք ու այս երկրին ամէնէն նշանաւոր իրաւագէտը, թերեւս շատ դրամ պիտի շահէր ու պիտի սկսէր ապրիլ քաղքենի կեանք մը: Կը կարծեմ որ ան իր երիտասարդական գաղափարախօսութիւններէն բաւական հեռացած էր արդէն երբ փոթորկալից կարճատեւ կեանքէ մը վերջ ուղեղի արիւնահոսութեան հետեւանքով անակնկալօրէն կը մահանար 1988 Յունուար 22-ին: Իրմա Աճէմեան պապագային պիտի գրէր. «Եւ Գէորգ 1988 Յունուար 22-ին բաժնուեցաւ այն կեանքէն զոր այնքան շատ կը սիրէր եւ որուն մանր մունր երջանկութիւնները կը բաժնէինք իրարու հետ»:

Եւ ի՞նչ վէպ:

Ռ. Հ.

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻՆ

Եւրոպայի Հայ Միութիւններու եւ համայնքներու ֆորում մը կազմելու նպատակով, Զուիցերահայ Միութիւններու ֆորումը հրաւէր ուղղած էր եւրոպական երկիրներու Միութիւններուն, խորհրդակցական հանդիպում մը ունենալու համար Ժընեւի մէջ, Շաբաթ եւ Կիրակի, Յուլիս 18 – 19, Թրուանէքսի Հայկական Կեդրոնին մէջ:

Առաջարկը ընդունած եւ ներկայ էին հետեւեալ երկիրներու Միութիւններու ներկայացուցիչներ, Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Իտալիա, Հունգարիա, Ռուսաստան եւ անշուշտ՝ Զուիցերիա: Իբրեւ ունկնդիր եւ չահագրգռուած կողմ, ներկայ էին Արցախի Հանրապետութեան Արտաքին Գործերու Նախարարութենէն երկու անձեր, ինչպէս նաեւ Ժընեւի Միացեալ Ազգերու մօտ Հայաստանի դեսպանը եւ դիւանային եւ կազմակերպչական աշխատանքներու համար քանի մը անձեր: Ընդհանուրը մօտ քսան հոգի: Հաւաքոյթը կը վարէր Պր. Սաղըրեան Զուիցերիոյ հայ ֆորումի ներկայացուցիչը, որ միաձայնութեամբ ներկաներուն կողմէ հաստատուեցաւ որպէս վարիչ երկօրեայ այս հաւաքոյթին:

Նպատակը այս նոր ֆորումին շատ պարզ էր եւ անշուշտ իբրեւ սկզբունք՝ ընդունելի: Իրականացած տեսնել Եւրոպական Միութիւնը, տրամաբանական պիտի ըլլար նաեւ եւրոպական հողամասին վրայ գտնուող երկիրներու հայ փոքրամասնութիւններու համախմբում մը, կարելի դարձնելու համար իր ձայնը հասկըցնել միացեալ Եւրոպայի կեդրոնական կառավարութեան մօտ, բոլոր հայ համայնքներու միացեալ անունով:

Նպատակը ազնիւ է եւ դէպի ապագայ ձգտող: Եթէ այս առաջին, դժուար քայլը առնուելէ ետք ամէն մէկ գաղութի մէջ գտնուող կազմակերպութիւն, միութիւն իր աջակցութիւնը եւ մասնակցութիւնը բերէ այս Ֆորումին, կարելի կ՚ըլլայ ներկայացուցչական զօրաւոր ուժ մը ներկայացնել աւելի քան մէկ միլիոն Հայերու կողմէ:

Հաւաքոյթին աշխատանքները բաւական արագ ընթացան որովհետեւ հողը բաւական պատրաստուած էր: Զուիցերիա, իր ֆորումը կազմելու աշխատանքին ընթացքին յանգած էր սկզբունքներու տասնաբանեայի մը, որ իբրեւ հիմ յարմար նկատուեցաւ Եւրոպայի Հայ Միութիւններու ֆորումին համար ալ, անշուշտ բարեփոխելով, յարմարցնելու համար պարունակութիւնը այս նոր կազմակերպութեան նպատակներուն: Ժողովին ներկայացուցիչները մինչեւ Նոյեմբերի վերջ, խորհրդակցելով իրենց պատկանած միութեան կազմին հետ, պիտի վաւերացնեն կամ ոչ մասնակցութիւնը: Դրական պարագային, կարելի է ըլլալ սկզբունքներու փոփոխութեան կամ բարեփոխութեան առաջարկներ: Եւրոպական ֆորումի յաջորդ ժողովը պիտի ըլլայ Մայիս ամսուն՝ Պրիւքսէլի մէջ, եւ այդ առթիւ կարելի նոր առաջարկները հաւաքօրէն քննել եւ համաձայնութեան պարագային այսօրուան կացութեան փոփոխութիւններ մտցնել:

Որպէս կեդրոնատեղի քարտուղարութեան, յարմար նկատուեցաւ Ժընեւ քաղաքը, ուր Թրուանէքսի Հայկական Կեդրոնը տրամադրեց գրասենեակային յարմարութիւնները եւ անձնակազմը: Մինչեւ վերջնական լուծում, վարիչ կը մնայ Պր. Թորոս Սաղըրեան:

Որպէսզի իրենց մասնակցութիւնը բերեն նաեւ այլ երկիրներ՝ Հոլանտա, Գերմանիա, Աւստրիա, Յունաստան, Պուլկարիա եւայլն, Պր. Սաղըրեան ժողովականներու հաւանութիւնը ստացաւ այցելելու վերը յիշուած երկիրները եւ չփման մէջ մտնելու տեղւոյն հայ կազմակերպութիւններու հետ:

Փափաքելի է որ մինչեւ Պրիւքսէլի հաւաքոյթը, զանազան կազմակերպութիւններ որոշում տան մաս կազմելու Եւրոպական ֆորումին, զօրացնելու եւ լսելի դարձնելու համար անոր ձայնը Միացեալ Եւրոպական Կեդրոնական կառավարութեան մօտ՝ ի նպաստ ազգային շահերու: Լուսաբանութեան համար անոնք կրնան դիմել.–
FORUM DES ASSOCIATIONS
ARMENIENNES D'EUROPE
c/o **Centre Arménien**
1256 Troinex - GENEVE
+4121 7921075

Վ. Բ.

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
1700-ԱՄԵԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՔԱՅԼԵՐԳ – ՕՐՀՆԵՐԳԻ ՄՐՑՈՒՄ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի Պետական Կրօն Հռչակման 1700-ամեակի եկեղեցական յանձնախումբը եւ Հայաստանի Կոմպոզիտորներու եւ Երաժշտագէտներու Միութիւնը միասնաբար բացուած կը յայտարարեն Քայլերգ – Օրհներգի մը համար յատուկ մրցոյթ:

Նախապատուութիւն պիտի տրուի այն ստեղծագործութիւններուն, որոնք ներշնչուած են հայ հոգեւոր երաժշտութեան ակունքներէն, եւ որոնք կը նպաստեն հայեցի ոգիի արմատաւորման եւ քրիստոնէական հաւատքի ամրապնդման:

Մրցոյթի պայմաններն են. –

1. – Մրցոյթի մասնակիցները պէտք է ըլլան արհեստավարժ երաժիշտներ եւ յօրինողներ:

2. – Քայլերգ – օրհներգի բանաստեղծութիւնը կ՚ընտրուի յօրինողին կողմէ:

3. – Ստեղծագործութիւններուն յանձնումի թուականն է 1998 Սեպտեմբեր 15:

Մրցոյթը տեղի կ՚ունենայ երեք հանգրուաններով, որոնցմէ երրորդը տեղի կ՚ունենայ բաց համերգով, Նոյեմբեր 1 – 10-ին, Երեւանի մէջ:

Յատուկ ժիւրի մը պիտի որոշէ շահող գործը եւ հեղինակը պիտի ստանայ 2000 տոլարի պարգեւ մը: Ժիւրին որոշումով համերգային հանգրուանին հասած եօթը գործեր կը ներկայացուին տպագրութեան:

Հայաստանի մէջ ստեղծագործութիւնները կը յանձնուին հետեւեալ հասցէին.–

Հայաստանի կոմպոզիտորների եւ
երաժշտագէտների միութեան
Հիմնօրհներգի մրցոյթի կազմկոմիտէ
Դեմիրճեան 25
Երեւան 2
Հ. Հ. 375002

Արտասահմանի մէջ ստեղծագործութիւնները կ՚ուղարկուին հետեւեալ հասցէին.
LARK Musical Society
411 East Acasia Street
Glendale, CA 91205 U.S.A.

Մանրամասնութեանց համար կարելի է հեռաձայնել Կոմպոզիտորների տուն
(374–2) 524292 կամ (374–2) 564–810 թիւերուն, եւ կամ 1700-ամեակի գրասենեակը՝
(374–2) 151700 կամ (374–2) 28–74–83 թիւերուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

«ՈՋՆԻ»ԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՎԱՐԻ. – Քաղաք, որը յանձնուած է աւարի:

ՊԱՇՏՕՆ. – Տեղ, որը պաշտում են:

ԱՆԲՌՆԱԶԲՕՍԻԿ. – Առանց բռնութեան զբօսնող:

ՆԱԽԱՆՁ. – Նախնադարեան անձ:

ՆԱԽԱՏԵԼ. – Նախապէս ատել:

ՈՃՐԱԳՈՐԾ. – Իր ոճով գործող:

ԱՂՔԱՏ. – Աղի քրտինքով աշխատող:

ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻԳԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԻՆ

ԹԱՄԱՐ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Պէյրութ, 1998

ՀՐԱՇԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՔ ՄԱՐԻԱՄՈՒ

Պատրաստեց՝

ԹԱՄԱՐ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Պէյրութ, 1998

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ 90 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

1898 Օգոստոս – Կը կազմուի նոր Հոգաբարձութիւն Պատրիկ Էֆէնտի Կիւլպէնկեանի ատենապետութեամբ: – Վեհ. Կայսրը Տ. Մաղաքիա Պատրիարքի խնդրանքով օրական 340 օխա հացը 600-ի եւ 51 օխա միսը 150-ի կը բարձրացնէ:

1898 Կը կազմուի Տիկնանց Խնամակալութիւն մը, որուն նախաձեռնութեամբ առաջին նուագահանդէսը կը սարքուի ի նպաստ հիւանդանոցին եւ 625 ոսկի հասոյթ կ՚ապահովուի:

1899 Կը շինուին Ս. Յակոբայ Որբանոցի զանազան մասերը եւ արհեստանոցի յարկերը: Հիւանդանոցի ջուրի ճամբաներն ու ծորակները, ինչպէս նաեւ ներքին հեռաձայն մը կը հաստատուի:

1899 Տնօրինութեան եւ պաշտօնէից յատուկ շէնքին շինութեան կը ձեռնարկուի:

1906 Փետրուար 10. – Կը հիմնուի Սուրբ Փրկիչ Եկեղեցւոյ եւ հաստատութեան երբորդ թեւը: Կը կառուցուի դեղարանը, որուն համար տոքթոր Խորասանճեան էֆէնտիի կողմէ նուիրուած 300 ոսկին 500 ոսկիի կը բարձրացնեն իր այրին եւ զաւակները:

1906 Դեկտեմբեր 3. – Կ՚օծուի Ս. Փրկիչ Եկեղեցին, ձեռամբ Տ. Մաղաքիա Պատրիարքի եւ բացումը կը կատարուի Յովհաննէս Յակոբեան նորաշէն բաժնի:

1907 Մարտ – Հիւանդանոցի շնորհուած հացին եւ միսին վրայ 15 առ հարիւր նոր զեղչ մը կը կատարուի:

1907 Օգոստոս – Կը կազմուի արդի Հոգաբարձութիւնը:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՇԷՆՔԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ծիշդ իննսուն տարի առաջուան գոյավիճակի վրայ եթէ ակնարկ մը ուղղենք տեսնելու համար թէ ի՛նչ վիճակ ունէր Հիւանդանոցին շէնքը, կը տեսնենք որ այդ շրջանին Ազգային Հիւանդանոցը միակը չէր իր տեսակին մէջ եւ մեր ժողովուրդը իր ծոցին մէջ ունէր ուրիշ հիւանդանոցներ ալ, թէեւ աւելի փոքր չափերով: Ասիկա ալ բնաւ զարմանալի չէ, որովհետեւ Հայերը հիւանդանոցի հարցին կը նայէին որպէս բարեգործական խնամք եւ բարեգործական հաստատութիւններ հիմնելու փափաքը Հայոց մէջ շատ հին ժամանակներէ սկսեալ ընդունուած խորութիւն է: Պոլսոյ Հայ գաղութը այնքան կարեւոր կեդրոնի մը մէջ մարդասիրական զգացումներէ հեռու չէր կրնար մնացած ըլլալ:

1906-էն սկսեալ երկու տարիներու ընթացքին Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի շէնքը կարեւոր փոփոխութիւններու ենթարկուած ու կերպարանափոխուած էր: Այս պարագան անգամ մը եւս պատճառ դարձած էր որ հանրային ուշադրութիւնը կեդրոնանայ հիւանդանոցին ու միւս հիւանդանոցներուն վրայ:

Պոլսոյ մէջ երեք տարբեր տեղերու վրայ հիւանդանոցներ ունեցած ենք: Անոնք են Նարլը Գաբու, Բերա եւ Եդի – Գուլէ: Միշտ իբր աղբիւր ունենալով Հիւանդանոցի 1908-ի Ընդարձակ Տարեցոյցը, երեք հատուածներով պիտի ներկայացնենք այս երեք հիւանդանոցներուն վիճակը որպէս շէնք ու հաստատութիւն, նշելով նաեւ այն կերպարանափոխութիւնները որոնց անոնք ենթարկուեցան մինչեւ 1908:

Ա. ՆԱՐԼԸ – ԳԱՊՈՒԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

1743-ին Նարլը – Գաբուի ծովեզերքը, պարիսպներէն դուրս հիւանդանոց մը կառուցանելու ֆէրմանը կը շնորհէ Սուլթան Մահմուտ Ա. Կայսրը՝ Նալեան Յակոբ Պատրիարքի խնդրանքով: Հաւանօրէն անոր շինութիւնը կը յապաղի մինչեւ 1751՝ ժանտախտի համաճարակի մը պատճառով: Գէորգ Ղափանցի Պատրիարքի օրով կը հիմնուի Նարլը – Գաբուի հիւանդանոցը Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ տեղը: Սուլթան Օսման Գ. կը վերահաստատէ 1755-ին 1743-ին տրուած հրովարտակը եւ ասով կ՚ապահովուի Նարլը – Գաբուի հիւանդանոցին յարատեւութիւնը:

Յայտնի չէ թէ ի՛նչ տեսակ շէնք մըն էր հիւանդանոցը, սակայն շատ դիւրին է ենթադրել թէ շատ խեղճ ու փոքր շէնք մը եղած է ան, ուր տարեկան հազիւ 24 հիւանդներ կը դարմանուէին ըստ «Արեւելք» թերթի 6518 թիւով հրատարակութեան եւ հակառակ ատոր, նեղ կուգար: Շէնքն ալ կատարելութիւն ունենալէ հեռու էր, եւ զանազան յիշատակարաններէ կը հաստատուի թէ հետզհետէ նոր մասերով ճոխացած եւ ընդարձակուած էր:

Այսպէս յայտնի է որ 1777-ին շէնքը նորոգութեան կ՚ենթարկուի եւ Ջրամբարով մը կ՚օժտուի: 1781-ին ծովուն ալեկոծումներուն դէմ շէնքը պաշտպանելու համար քարափ մը կը շինուի, եւ վերջապէս 1789 թուականին Ապուշեխցի հանգուցեալ Խանըմի որդի Մահտեսի Յովհաննէս ամիրա հիւանդանոցին կից ունեցած իր տաղաւարաճաշի խանութը – որուն գետինը 600 կանգուն ընդարձակութիւն ունէր – հիւանդանոցին կը նուիրէ, որպէսզի խանութին վրայի սենեակները հիւանդանոցին ընդարձակման ծառայեն եւ եկամուտն ալ հոն պաշտօնողներու մաքրութեան ու սնունդին յատկացուի: Այսպէս բաւական կ՚ընդարձակուի շէնքը, սակայն 1751-ին կառուցուած շէնքը եւ 1789-ին նուիրուած յաւելեալ նախկին մասը որ արդէն բաւական հինցած ու խարխլած էր, կը փլցուի ու անոնց տեղ 1794-ին «ի հիմանէ մեծ եւ ընդարձակ բաւ ամենայն պտոյից» նոր շէնք մը կը կառուցուի:

Այս շէնքը մասամբ կը մնար տակաւին 1908-ին եւ քիչ ու շատ գաղափար մը կու տար այդ հիւանդանոցին մասին: Միայն կը բաւէ ըսել թէ շէնքը համեմատաբար այնքան ընդարձակուած էր որ 100 – 120 պատսպարեալներ կրնար բովանդակել:

1807-ին այս շէնքին վրայ կ՚աւելցուի նաեւ եկեղեցի մը «Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ» անունով, որով հիւանդանոցը կ՚օժտուի նաեւ եկեղեցիով մը:

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

նող նիւթեր ։ Տեսակցութեան ներկայ եղած է նաեւ Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարար Ս. Սարգսեան ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 27-ին, Ֆինանսներու եւ Տընտեսութեան նախարար Եդուարդ Սանդոյեան եւ Գերմանիոյ Երեւանի դեսպան՝ տիկին Գարոլա ֆոն Միւլլէր Հոլտքէմփէր ստորագրելով վաւերացուցած են 1997-ին Գերմանիոյ եւ Հայաստանի կառավարութիւններուն միջեւ գոյացած այն համաձայնութիւնը որ կը նախատեսէր թէքնիք գործակցութիւն եւ ֆինանսական օժանդակութիւն ։ Այսպէս, Գերմանիա Հայաստանին կը տրամադրէ 40 միլիոն մարք, որու 1,5 միլիոնը նուէր է, իսկ մնացեալը՝ նպաստաւոր պայմաններով վարկ ։ Այս գումարով կը նախատեսուի իրագործել շարք մը նախագիծեր, ինչպէս հոսանքի հաղորդիչ համակարգի վերականգնում, փոքր եւ միջին արտադրութեան ձեռնարկութիւններու խրախուսում եւլն. ։ Իսկ թէքնիք գործակցութեան շրջանակներուն մէջ, Գերմանիա Հայաստանին արդէն տրամադրած էր 18,5 միլիոն մարք, ինչ որ օգտագործըւած էր Սիսիանի պարէնային ապահովման նախագիծին, տնտեսական օրէնսդըրութեան մշակման եւլն. նպատակներուն. այս նոր համաձայնութեամբ կարելի կը դառնայ շարունակել սկսած ծրագիրները ։

ՀՅԴ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԺՈՂՈՎԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Երեւանի մէջ, Յուլիս 27-ին իր աշխատանքները աւարտած է ՀՅԴ Հայաստանի կազմակերպութեան երրորդ գերագոյն ժողովը որ սկսած էր Յուլիս 10-ին ։ Փակման նախորդ օրը ժողովի պատգամաւորները այցելած են Ծիծեռնակաբերդ եւ ծաղկեպսակներ զետեղած Անմար կրակի մօտ՝ ի յարգանս Լիզպոնի նահատակներու յիշատակին ։ Գերագոյն ժողովը իր աշխատանքներուն ընթացքին քննարկած է եւ որոշումներ տուած ներքին կազմակերպական շարք մը հարցերու վերաբերեալ ։ ՀՅԴ Հայաստանի Գերագոյն նոր մարմնի անդամներ ընտրուած են՝ Գագիկ Գէորգեան, Հրաչ Թադեւոսեան, Դաւիթ Լոքեան, Վահան Յովհաննիսեան, Եդուարդ Ղազարեան, Գեղամ Մանուկեան, Հրանտ Մարգարեան, Արտաշէս Շահբազեան, Արմէն Ռուստամեան ։

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ

Յուլիս 25, ժամը 23-ը անց, հայ-ադրրբէջանական սահմանի հիւսիս-արեւելեան հատուածին մէջ նոր միջադէպ արձանագրուած է ։ Ադրրբէջանական ուժերու ստորաբաժանումները մեծ չափի գնդացիրներով կրակ բացած են Կրասնոսելսկի պաշտպանական դիրքերուն ուղղութեամբ ։ Ինչպէս միշտ, հակադարձութենէն ետք դադրած է կրակը ։ Տուժածներ չկան ։

Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Ալին Ասլան եւ զաւակները Արսէն եւ Թանիա (Լոնտոն),

Տոքթոր եւ Տիկին Պատրիկ Մելիքեան եւ աղջիկը Անն,

Տէր եւ Տիկին Խոսւար Անդրանիկեան (Հռոմ),

խոր ցաւով կը ցանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, մօրեղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՆՈՒՊԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 25-ին, 84 տարեկանին ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 31, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին 15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել ։

Date à retenir

FETE NATIONALE ARMENIENNE
DU 21 SEPTEMBRE
JOURNEE DE L'INDEPENDANCE

GRAND DINER DANSANT
avec l'orchestre «*GAIDZAG*»
et le traiteur «LE BARON»
Spécialités arméniennes et libanaises

Samedi 26 Septembre à 20 heures 30
à la Salle des Fêtes Municipale,
Place François Mitterrand (RN3)
à Livry-Gargan

Réservation avant le 22 septembre aux numéros suivants:
01 43 85 90 12 et 01 43 83 87 68

Soirée organisée par les sections de Sevran-Livry-Gargan de la Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Un voyage de quatre jours est proposé par le section Araxe de la Croix Bleue des Arméniens de France, Lyon Villeurbanne, à destination des Chateaux de la Loire du 11 au 14 novembre. Une date à retenir pour un voyage enchanteur. De plus amples renseignements vous seront communiqués début septembre.

CROIX BLEUE

Fête Champêtre

A LA COLONIE DE BELLEFONTAINE

Le Dimanche 9 Août toute la journée.

FETE CHAMPETRE

au

HOME ARMENIEN
107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL
SAMEDI 15 AOUT

10h — Messe Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
à partir de 12h30 Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

ANIMATION

tout au long de l'après-midi :
Spectacle de danse par les enfants d'Arménie
MARTEN YORGANTZ
EVELYNE ALTOUNIAN
et Surprise !

Pour les réservations : 04. 94. 19. 51. 50

Voyage à VENISE remis à une date ultérieure

L'ASSOCIATION
SAINTE-CROIX-DE-PARIS
informe que pour des raisons indépendantes de sa volonté le voyage projeté à Venise du 5 au 8 Novembre est remis sine die.

TELEVISION
FRANCE - 2

EMISSION SUR L'EGLISE ARMENIENNE CATHOLIQUE

le Dimanche 2 Août à 9 heures 30

dans le cadre du programme :
«*Foi et traditions des chrétiens orientaux*».

RENTREE DES CLASSES

L'Ecole hebdomadaire «*SIAMANTO*» de Bagneux-Cachan (Langue et Civilisation) accueille les élèves de la maternelle à la préparation du baccalauréat.

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 15 heures — Ecole Henri Wallon
2, ave de Stalingrad à Bagneux

Renseignements :
01 45 46 10 11 ou 01 46 65 81 53.

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN :
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998-1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր ։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին ։

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալորէայի դասարան ։

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ-ֆու ։

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. —

ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ
01 - 39 - 83 - 71 - 19
ժամը 20-էն յետոյ ։

կամ՝

ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ
01 - 45 - 84 - 57 - 18

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel
à l'Auditorium
Palais du Pharo
XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK - MESROP
Direction : KHATCHIG YILMAZIAN
Les détails ultérieurement.

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne
Plus de détails ultérieurement.

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) ։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին ։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 30
JEUDI
30 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73-րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19·430 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.430

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մետաղագործութեան ճիւղի (2 միլիոն աշխատաւոր) որոշ սենտիքաներ համաձայնեցան 35 ժամերու դրութեան հետ, գլխաւոր դաշնակցութիւնը (մետաղագործական եւ հանքային ճարտարարուեստի Միութիւն) համոզած ըլլալով Էֆ-Օ-ն, Սէ-Էֆ-Թէ-Սէ-ն եւ Սէ-Ժէ-Սէ-ն, բայց Սէ-Ժէ-Թէ եւ Սէ-Էֆ Տէ-Թէ մերժեցին ստորագրել համաձայնագիրը: Ըստ անոր, 2000-ին աշխատանքի օրինական ժամանակաշրջանը շաբաթական 35 ժամ պիտի ըլլայ, բայց կ'արտօնուի յաւելեալ ժամերու դրութիւնը, ինչ որ գործատիրութեան պահանջն էր եւ ուրեմն նոր աշխատաւոր առնելու հարցը բարձի թողի կ'ըլլայ եւ Մարթին Օպրիի հետապնդած նպատակն ալ ջուրը կ'իյնայ: Մ. Օպրի կը ջանայ նսեմացնել այս ճախողութեան տարողութիւնը, որ իր անձնական ձախողութիւնն է եւ փաստը որ շաբաթական 35 ժամի դրութիւնը աշխատանք չի ստեղծեր:

ԹՈՒԼՈՆԻ Ա. ընտրական շրջանի երեսփոխանական ընտրութիւնը չեղեալ համարուեցաւ Սահմանադրական Խորհուրդին կողմէ: Անցեալ Մայիս 3-ին, 33 ձայներու առաւելութեամբ միայն, ընտրուած էր ընկերվարական Օտէթ Գազանովա, բայց, Ազգային Ճակատի թեկնածուն Սանտրին լը Շըվալիէ բողոք ներկայացուցած էր բազմաթիւ անկանոնութիւններու պատճառաւ: Մայիս 3-ի այս ընտրութիւնն ալ տեղի կ'ունենար որովհետեւ ջնջուած էր քաղաքապետ Ժան-Մարի լը Շըվալիէի ընտրութիւնը (միակ երեսփոխանն էր Ազգային Ճակատի) այն առարկութեամբ որ 1997 Յունիսին ընտրական իր ծախքերը աւելի էին քան ինչ որ արտօնուած է եւ տարուան մը համար ընտրելի չէր: Այդ պատճառով կինը կը ներկայանար: Այս նոր ընտրութիւնն ալ ջնջուեցաւ գլխաւորաբար այդ պատճառաւ որ ընտրութեան օրը (Մայիս 3) «Գանալ Փլիւս» հեռատեսիլի կայանէն «Լը Վրէ Ժուռնալ»ի ընթացքին հրաւէր կը կարդացուէր արգելք հանդիսանալու Ազգային Ճակատի թեկնածուին ընտրութեան, ինչ որ պարզ է, արգիլուած է ընտրութեան օրը:

ԹՈՒՊՈՆ տեղի տուաւ եւ Թիպէրիի հետ իր ճակատումը վերջ գտաւ: Ծանօթ է որ Ժ. Թուպոն, Յունիս 27-ին, «Հերձուած խումբ» մը կազմած էր Փարիզի քաղաքապետին դէմ, բայց ընդառաջելով Էռ-Փէ-Էռ-ի վերջնագրին ընդունեցաւ հաշտութիւն կնքել: Ինք կ'ըսէ որ չի հրաժարիր բարենորոգումներու իր գաղափարներէն եւ իր անձնատուութիւնը կ'արդարացնէ ընդդիմութեան միասնականութեան անհրաժեշտութեամբ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ քաղաքապետը՝ Լուժկով իր կուսակցութիւնը հիմնեց՝ Էղինստվօ (Միութիւն) որ կը բաղկանայ ազգայնական եւ ընկերվարական տարրերէ: Թեկնածու է Ելցինի յաջորդութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ զբօսաշրջութեան գետնի վրայ վնաս կ'արձանագրէ, ինչպէս կը վկայէ «Ֆիկառօ»ի Պոլսոյ թղթակից՝ Գլօտ Լորիէօ որ կը գրէ թէ պանդոկները գրեթէ պարապ են, մինչ զբօսաշրջութիւնը երկրին տնտեսական երկրորդ ճիւղն է: Վնասը ալ աւելի զգալի է որովհետեւ 1997ին շատ փայլուն տարի մը եղած էր եւ ութ միլիառ տոլարի մուտք ապահոված էր:

ԳԼԻՆԹԸՆԻ սեռային հարցերը, որոնք, շրջանէ մը ի վեր, մէկ կողմ դրուած էին, կրկին մէջտեղ ելան: Մոնիքա Լեվինսկի կը փոխէ իր ռազմավարութիւնը եւ քննիչ դատաւորներու հետ տեսնուելէ ետք, ընդունած է վկայել եւ հաստատել որ սեռային յարաբերութիւն ունեցած է նախագահին հետ, երբ սկսնակի աշխատանք մը ունէր Սպիտակ Տան մէջ եւ այս խոստովանութեան փոխարէն, ինք դատական հետապնդման պիտի չենթարկուի: Դատաւորը կ'ուզէ գիտնալ թէ Գլինթըն ստած է հերքելով նման կապ մը եւ ճնշում բանեցուցած է Մոնիքա Լեվինսկիի վրայ որ ուրանայ: Դատախազ Սթար կ'ուզէ անպայման լուսաբանել այս կէտը, որովհետեւ Գլինթըն երդում ըրած էր, Յունուար 17-ին, որ յարաբերութիւն չէր ունեցած: Սթար - Գլինթըն ճակատումը կրնայ աւելի սուր բնոյթ ստանալ եթէ Գլինթըն մերժէ ներկայանալ «Մեծ Դատակազմին» առջեւ պատասխանելով եղած հրաւէրին: «Նիւզուիք» շաբաթաթերթը կը գրէ որ, այդ պարագային, Գլինթըն սահմանադրական տագնապ մը կը ստեղծէ ու մէ կրնայ յաղթական չելլել:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Արտաքին նախարարը որ, երկօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէր Փարիզ, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է «Մոնտ»ի: Ան կ'ըսէ թէ Իսրայէլի դիրքը անընդունելի է եւ Նեթանիահու պէտք է հասկնայ որ արաբական որեւէ կողմ չի կրնար խաղաղութիւն մը ընդունիլ իսրայէլեան պայմաններով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Աշխատանքի նախարարութիւնը, Յուլիս 9 թուակիր շրջաբերականով մը, աշխատանքի որոշ դիւրութիւններ կու տայ օտար ուսանողներուն: Ցարդ աշխատանքի արտօնութիւն կը տրուէր ուսանողութեան Բ. տարիէն միայն: Կրնան, սակայն, մերժուիլ այն նահանգներուն մէջ ուր աշխատանքի կացութիւնը արգելք կը հանդիսանայ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆՆ ԱԼ ՃԻՇԴ ՆՈՅՆ ՁԵՒՈՎ ՎԱՆԱԾ ԷԻՆՔ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

Մուրատ Պարտաքչը («Հիւրրիյէթ». Յուլիս 26) Իզմիրի մէջ «Ֆորտ»ի եւ Թըրքական «Գոչ» հիմնարկին գործակցութեամբ ինքնաշարժի մեծ գործատան մը հիմնադրութեան առթիւ յարուցուած ընդդիմութեան ակնարկելով կուտայ Գ. Կիւլպէնկեանի օրինակը: Ամփոփ տողերով անդրադառնալով քարիւղի գործով մեծ հարստութեան տիրացած Հայուն կենսագրականին, կը ծանրանայ անոր դէմ 1940-ին Թուրքիոյ վանող ընթացքին վրայ: Կը գրէ թէ «Պարոն հինգ առ հարիւր» այդ թուականին դիմած է Թուրքիոյ եւ առաջարկած հոն հիմնել հաւաքածոներու իր թանգարանը: Անգարա մերժած է: Մ. Պարտաքչը կ'աւելցնէ թէ Գ. Կիւլպէնկեանի դիմումին հակադրած են բսելով. «այդ ամբարտաւանը ո՞վ է որ մեզի թանգարան հիմնել կ'ուզէ: Ի վերջոյ փոքրամասնութեան պատկանող մըն է...»:

Յիշեցնելով որ «Ֆորտ»ի ղեկավարները թրքական հակազդեցութիւններուն դէմ բաւած էին թէ եթէ մերժուին, գործատունը Փորթուկալի մէջ կը հիմնեն, Մ. Պարտաքչը կ'ըսէ. «պիտի երթան ու հազարաւոր փորթուկալցիի գործ հայթայթեն. նաեւ «Թուրքիոյ մէջ ոչինչ փոխուեր է 50 տարուան ընթացքին» բսել պիտի տան Գ. Կիւլպէնկեանին ու հոգին հրճուեցընեն»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԺՈՂՈՎԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 27-ին, Հայաստանի Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Ժողովը աւարտած է իր աշխատանքները եւ ընտրած իր հոգիներէ բաղկացած հետեւեալ Գերագոյն մարմինը.— Գագիկ Գինոսեան, Հրաչ Թադէոսեան, Դաւիթ Լոքեան, Եղուարդ Ղազարեան, Գեղամ Մանուկեան, Հրանդ Մարգարեան, Վահան Յովհաննիսեան, Արտաշէս Շահպազեան եւ Արմէն Ռուստամեան:

Այս ժողովին աւարտին հրապարակուած է նաեւ յայտարարութիւն մը որու սկիզբը նախ կը քննադատուի նախկին իշխանութիւնը որ շուտով սկսած էր նահանջել իր ազգային, ժողովրդավարական սկզբունքներէն վերածուելով բռնատիրական վարչակարգի եւ անոր վարած քաղաքականութիւնը յանգեցաւ Լ. Տէր - Պետրոսեանի հրաժարման: Յիշելէ ետք թէ Հ.Յ.Դ.-ն պաշտպանած է Ռ. Քոչարեանի թեկնածութիւնը եւ ընդունելով հանդերձ որ կարճ ժամանակի ընթացքին քաղաքական եւ հանրային բազմաթիւ բնագաւառներու մէջ վերափոխումներու միտումը ակնյայտ է, յայտարարութիւնը «այսուհանդերձ փաստում է.—

— Շարունակւում է գործել 1995 թուականին կեղծիքների հիմքի վրայ ստեղծւած Ազգային Ժողովը, որը խոչընդոտող դեր է խաղում ժողովրդավարացման ընթացքի նկատմամբ,

— Ընդհանուր առմամբ պահպանւում է նախկին քարային սխալ քաղաքականութեան սկզբունքը,

— Անցած ամիսներին պահպանուել է գործազրկութեան ծայրայեղ ծանր պատկերը, ընկերային բեւեռացումը,

— Գիւղացիութիւնը դեռեւս զրկւած է գոյութիւն ունեցող տեխնիկական, նիւթական, ֆինանսական ներուժից ամբողջապէս օգտուելու հնարաւորութիւնից,

—Աղէտի գօտիի հարցում դրսեւորուող դրական միտումների հետ մէկտեղ, շարունակւում են սուր կարիքի մէջ մնալ անօթեւան տասնեակ հազարաւոր մարդիկ,

— Որեւէ էական տեղաշարժ չի նկատւում հասարակութեան անապահով խաւերի նուազագոյն կենսամակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ,

— Առողջապահութեան ոլորտում շարունակւում է տիրել նախկին անմխիթար վիճակը: Բնակչութեան մեծամասնութիւնը զրկուած է բժշկական օգնութիւն ստանալու հնարաւորութիւնից:

Ելնելով վիճեալ հաստատումներից Հ. Յ. Դ. Հայաստանի Գերագոյն Ժողովը յայտարարում է.—

● Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը շարունակելու է հետապնդել հասարակական կեանքի բոլոր ոլորտների կառուցուածքային արմատական փոփոխութիւնների իրականացման խնդիրը:

● Պաշտպանելով Հ. Հ. Նախագահի ազգանպաստ ծրագրերը՝ Հ.Յ.Դ. անկաշկանդօրէն եւ հետեւողականօրէն կը շարունակի պահանջել դրանց կենսագործումը:

● Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պաշտպանելով ժողովրդի շահերը՝ հանդէս կը գայ արատաւորուած համակարգի դէմ, կը հակազդի ապազգային, հակաժողովրդական, անօրինական երեւոյթներին:

●Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը հետապնդի երկրում օրինականութեան լիակատար հաստատման, առկայ ընկերային-տնտեսական իրավիճակի մեղաւորներին իրական պատասխանատուութեան ենթարկելու հարցերը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՑՈՒՍԱԽԱԲ Է ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒ Մ. ԵԸԼՄԱԶԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

Իտալիոյ վարչապետին այցով Պոլսոյ մէջ կայացած երկկողմանի հանդիպումը յուսախաբութիւն պատճառած է թրքական կողմին: Ռ. Փրոտիի եւ Մ. Եըլմազի տեսակցութիւնը որուն մտերմական, պաշտօնականութենէ զերծ բնոյթին արձագանգած էր թուրք մամուլը, իր պարունակութեամբ չէ պատասխանած Թուրքիոյ ակնկալութիւններուն:

Հանդիպումին գլխաւոր նիւթ եղած են Եւրոպայի հետ Թուրքիոյ կապերը, Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը: Այս անդամակցութեան հանդէպ Եւրոպայի դժկամութեան յստակ արտայայտութիւնը եղած է Իտալիոյ վարչապետին հետեւեալ խօսքը. «Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ դարերու ընթացքին կուտակուած տարբերութիւններ կան: Կարելի չէ ակնկալել որ մէկ օրէն միւսը վերնան այն բոլոր վերապահութիւնները ու մտահոգութիւնները որոնք մարդոց մէջ բոյն դրած են այդ տարբերութիւններուն պատճառով»:

Նոյն տեսակցութեան ընթացքին Ռ. Փրոտի խօսքը անուղղակի կերպով առնչած է թուրքեւյոյն յարաբերութիւններուն ալ, հասկցնելով որ Թուրքիոյ դէմ իր վէթոյէն հրաժարելու համար Յունաստան զիջումի մը կը սպասէ եւ այդ ուղղութեամբ կարելի է ճկունութիւն ցոյց տալ: Մ. Եըլմազ պատասխանած է թէ Թուրքիա վճռած է զիջում չընել Եգէականի եւ Կիպրոսի հարցերուն մէջ, Եւրոպայի անդամ դառնալու սիրոյն:

Թուրք մամուլը այն եզրակացութեան յանգած է որ Փրոտի - Եըլմազ հանդիպումը ընդհանուր գիծերով յայտնի դարձուցած է թէ Եւրոպական Միութեան անդամակցելու Թուրքիոյ հեռանկարները ամբողջովին մշուշոտած են. թուրք բարձրաստիճան պաշտօնատար մըն ալ ըսած է թէ երկկողմանի հանդիպումով շատ յըստակօրէն զգալի եղած է որ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութիւնը ըլլալիք բան չէ եւ թէ ոչ մէկ յոյս ունին այլեւս այդ ուղղութեամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

LE REVEIL DE BAKOU LA NOIRE

Ֆիկառօ-ի աշխատակից՝ Լօր Մանտըվիլ յօդուածաշարքի մը ձեռնարկած է (Յուլիս 29-էն), որու առաջինը կը կրէ վերոնշեալ խորագիրը: Առանձին ալ գրութիւն մը նուիրուած է Ալիեւի՝ «Անշրջանցելի Սուլթանը»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 28 / 29)

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Հայաստանի մէջ 310 հազար գաղթական կայ. 18 հազարը Ղարաբաղէն են, 11 հազարը Աբխազիայէն, Չեչէնիայէն, Տա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ. ՆԵՐԿԱՅ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԲԱԿԻ ՄՇԱԿՈՅԹ

Պայմաններու բերումով, քիչ առիթ ունեցած ենք Հայրենի շարժապատկերի հետեւելու, բայց կրնանք պնդել, առանց ճշմարտութենէն շատ հեռու ըլլալու, որ եթէ կ'ուզենք Սփիւռք / Հայաստան նմանութեան / տարբերութեան լաւագոյն վկայութիւնը գտնել, անհրաժեշտ է դիտել «Մեր բակը» եւ «Մեր Բակը 2» խորագրուած շարժանկարները։

Բեմադիր Միքայէլ Դովլաթեանի այս ժապաւէնները, թէեւ արուեստի առումով պատմութեան անցնելու սահմանուած չեն եւ կենցաղային կատակերգութենէն անդին չեն երթար, սակայն, անփոխարինելի են ուսումնասիրելու համար ներկայ Երեւանցիի նիստ ու կացը, վարք ու բարքը, եւ հոգեբանական նրբերանգներն ու զարգացումները։ Անոնց վայելած ժողովրդականութիւնը պայմանաւորուած չէ միայն հանրածանօթ դերասաններու խաղարկութեամբ ու երգիչներու օգտագործումով, այլ նաեւ՝ դիտողի կողմէ նոյնանալու, մինչեւ իսկ հայելիանալու գործողութեամբ։ Այս իրողութեան դիմաց, կարելի է պնդել, որ հասարակաց շատ տարրեր [illegible] գոյութիւն ունին արեւելեան ու խորհրդային իւրայատուկ խառնուրդէ գոյացած (այսօր՝ արեւմտեան թեթեւ շպարով) Երեւանցիին ու արեւելքցի / արեւմուտքցի Սփիւռքահայուն միջեւ։

Արդ, մտածել, որ ենթամշակոյթի մը կամ ժողովրդային մշակոյթի մը արտադրութիւններ կրնան նոյն դերը խաղալ Սփիւռքի մէջ, կը նշանակէ անտեսել, օրինակ, որ բարբառախօսն ու ռուսախօսն այդ գործերը միայն կրնան ուշադրութիւնը գրաւել անոնց ենթիմաստին ծանօթ մարդուն։ Այդ մարդը միջին սփիւռքահայը չէ, որ պէտք ունի հայաստանցիի մը ներկայութեան, որ իրեն «թարգմանէ» շատ մը բաներ։ Հետեւաբար, կարելի՞ է թարգմանական մշակոյթով սնիլ։

Ահա այն հարցը, որ առանցքային դեր պէտք է խաղայ այսօր։ Եթէ 1980-ական թուականներուն Ռուբէն Հախվերդեանի երգերը խանդավառութեամբ ընդունուեցան Սփիւռքի մէջ, երբ տակաւին արգիլուած էին Հայրենիքի մէջ, պատճառը այն էր, որ իրենց խօսքը հարազատ էր լողի զգացողութեան, կը բերէր հարցեր, որոնք նոյնպէս ունկնդիրի արդի ներաշխարհին մօտիկ էին։ Այդ՝ հակառակ անոր, որ հայաստանցիի արտադրութիւն էին եւ արեւելահայերէն գրուած։

Սակայն, Ռ. Հախվերդեանի հաւասարազօր անուն մը ծագած չէ մեր մէջ։ Ինչո՞ւ։ Չէ՞ որ մենք ալ հիմնականին քաղաքային մշակոյթի արդիւնք ենք, թերեւս աւելի՝ քան Հայաստանը։

Պատասխանը կապ ունի այժմէականութիւնը չստանձնելու կամքին հետ։ Այսինքն, երրորդ հազարամեակի սեմին, կրնա՞նք սփիւռքահայ քաղաքաբնակ աշակերտի ընթերցանութեան նիւթ տալ։ օրինակ, դարասկիզբի մեր գիւղագիրներու գործերը։ Հայրենասիրական բանաստեղծութիւնը բան մը կ'ըսէ՞ սերունդներու, որոնք շատոնց դադրած են զգացական բաւիղներու մէջ մոլորելէ։

Իրականութեան հետ այս խզումն է, ահա, որ կը ստեղծէ վտանգաւոր պարապ մը, ուր այլընտրանք չկայ։ Ով որ կ'ուզէ ժամանակակից մշակութային կազմաւորում մը ունենալ, հայկական ո՞ր ծառերէն կրնայ պտուղներ քաղել։

Ահաւասիկ՝ սպառնալիք մը յիշողութեան։

ԱՆՁՐԵՒԻ ՀՈՂԵՐ

Ճշդենք, որ մեր պարագային, յիշողութիւնը միայն չի վերաբերիր Աղէտին, այլ նաեւ՝ Հայաստանին։ Թէ՛ «հողային» Հայաստանը, եւ թէ «անհող» Հայաստանը։ Անգամ մը որ կը ստանձնուի Աղէտին յիշողութիւնը եւ կը դադրի անոր վախը, անհրաժեշտ կը դառնայ զայն մեր գիտակցութեան խորքը զետեղել եւ անոր վրայ ապրելու մշակոյթ մը կառուցել։

Ու թէեւ կարելի է ոչ-տարածքային հայկականութիւն մը հիմք դարձնել Սփիւռքի ինքնութեան մը, անիկա օդակախ պիտի մնայ, եթէ տարածքի հետ յարաբերութեան մէջ չդրուի։ Այդ տարածքը կրնայ ըլլալ կորսուածը, յիշողութեան ծալքին մէջ մնացածը, բայց չի կրնար անտեսել իրականը, ներկան։ Այլապէս, կը վերադառնանք 1930-ականներու «ոգեկան հայրենիք»ին, որ կրնար գոյանալ երբ «իսկական հայրենիք»ը փակ դուռ մըն էր կամ կիսաբաց վարագոյր մը։ Սակայն, այսօր, ընդունիլ Սփիւռքի տարբերութիւնը կը նշանակէ նաեւ յարաբերիլ այն բնորդին հետ, ուրկէ կը տարբերի։ Քարտէսին վրայ Հայաստան մը կայ, եւ այդ Հայաստանի գոյութեան հետ պէտք է հաշուի նստիլ։

Հայաստանն ալ կ'ուզէ մեր գոյութեան հետ հաշուի նստիլ։ Անշահախնդրօրէ՞ն։ Որպէս «կթան կո՞վ»։ Իբրեւ դուրսը գտնուող կէսի «բնական» իրաւո՞ւնք։

Պատասխանները միանշանակ չեն։ Կայ, անշուշտ, «շահագործուել»ու վախը՝ Հայաստանի կողմէ Սփիւռքը կազմակերպելու գաղափարին դիմաց։ Բայց դժուար է ըսել, թէ պետական միաւոր մը պիտի կարենայ «շահագործում»ի եզրեր ստեղծել ոչ-պետական միաւորի մը մէջ, որ իր սահմաններէն դուրս կը գտնուի եւ որեւէ կազմակերպումի ենթարկուելու անատակ է, ինչպէս ցոյց կու տայ այսօր «համասփիւռքեան» կոչուող կառոյցներու եւ գաղափարականի անկումը։

Այլ հարց, որ սահմանին այս կողմը տրամադրութիւններ կը նկատուին ամէն ինչ երեսի վրայ ձգելու եւ վերջին փամփուշտները ի նպաստ Հայաստանի պարպելու, ամենավերջինը վերապահելով ինքնապաշտպանական արարքին։ Պահ մը ընդունելով օգտապաշտ այս թիւրիմացութիւնը, աւելի յարմար չէ՞ շարունակել պայքարը նաե՛ւ այս կողմ, որպէսզի ուրիշ սերունդներ եւս (եթէ այդ է նպատակը եւ անոր շուրջ պիտի դառնայ մեր կեանքը հետզհետէ) փամփուշտներ պարպեն ի նպաստ Հայաստանի...

Այս ծիրին մէջ, երկքաղաքացիութեան հարցը նորէն կը դրուի։ Իբրեւ թէ երկքաղաքացիութիւնը պիտի խթանէ տնտեսական ներդրումներու հոսքը Սփիւռքահայերու կողմէ։

Աշխարհայնացումի (globalisation) այս դարուն, ինքնութեան թուղթի կարիքը չկայ՝ ներդրում ընելու համար, երբ բազմազգ ընկերութիւնները ամբողջ տարածքը կը գրաւեն ու կը տիրեն։ Ծորճ Սորոս արժանթինեան հպատակութիւն չէ ուզած՝ Պուէնոս-Այրէսի բոլոր առեւտրարանները (shopping center) չորս տարուան մէջ իր ձեռքը վերցնելու համար։ Գըրք Գրիգորեանը Հայաստանին տուած իր 250 միլիոնի վարկ-նուէրին մղուած չէ քաղաքացիութեան թուղթով, որուն դոյզն կարիքը չէ զգացած։

Հայաստանի հանդէպ կեցուածքը կը պայմանաւորուի անձնագրով։ Միաքաղաքացի Հայերը Հայ չե՞ն։ Անիկա աւելի նախատական է, քան անձնագրի իրաւունք տալ թէ չտալը։ Ձայն ձեռք ձգելով, կը դադրի՞նք «արտասահմանցի» կամ «օտարերկրացի» կոչուելէ։ Ո՛չ, որովհետեւ այդ բառերը կը նշեն բնակավայր մը՝ արտասահմանը, ուր պիտի մնանք (եթէ ներգաղթի ծրագիր չունինք) եւ հպատակութիւն մը՝ ոչ-հայկականը, զոր պիտի չկորսնցնենք, նոյնիսկ եթէ հայկականը որդեգրենք։

Հրեաները պէտք է Իսրայէլ հաստատուին՝ քաղաքացիութեան իրաւունք ունենալու համար։ Արդ, որքան ատեն որ հոն չեն, Հրեայ չե՞ն։ Չէ՞ որ Իսրայէլը, ի դէպ, Հրէական պետութիւն մըն է։

Հայաստանը հայկական պետութիւն մը չէ՞։ Եթէ այդպէս է (եւ է՛), դուրսը ապրողները Հայ են։ Առաւելագոյնը՝ հայաստանցի չեն, ինչպէս որ Արժանթինի Հրեաները, օրինակ, Իսրայէլցի չեն։

Արդ, պէ՞տք ունի՞նք հայաստանցի դառնալու։

ԼԻՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԻՆ

Արդէն, ներգաղթելը անգամ (կամ «դէպի Երկիր»ը, հիմա démodé դարձած՝ շահագործող ցեցերու կողմէ) ենթակային տարբերութեան հարցը չի լուծեր։ Անարմատ կեանքը կարելի չէ փոխարինել արմատացումով, քանի որ անարմատ ծնունդ մը կայ։

Յաջորդական սերունդներ կրնան արմատանալ, պայմանաւ որ միջավայրը իրենց հանդէպ մերժողական չդառնայ։ «Ախպար»ներու, խտրականութեան ու կասկածամտութեան երկարակեաց թրնճուկները պէտք է կտրել ու պատմութեան դիրկը նետել։

Թէեւ այդքան ալ դիւրին չէ։ Տարբերութիւնը նաեւ կ'ենթադրէ կասկած։ Անհարազատութեան զգացում։ «Դուրս»ի մարդը, ի վերջոյ, օտարին վարկը կը բերէ։ Եւ Հայաստանի սանձարձակ բացումը դէպի Արեւմուտք երեւութական է, որքան ատեն որ միայն արեւմտեան խորհրդանիշներու հեղեղ մը կ'ընդունի, առանց խորաչափելու արեւմտեան արժէքներու (եւ չարժէքներու) իսկութիւնը եւ զայն իւրացնելու։ Ի՞նչ տեսակ բնորդի կարիքը ունի Հայաստանը։ Ամերիկեա՞ն։ Եւրոպակա՞ն։ Սփիւռքահա՞յ։ Բոլորին համադրո՞ւմը։ Եւ ի՞նչ բնոյթի յարաբերութիւն ստեղծելու համար։ Հոգեկան-մշակութայի՞ն։ Տնտեսա-քաղաքակա՞ն։

Սփիւռք-Հայաստան յարաբերութիւնները տնտեսական հիմքի մը վրայ դնելը հարցին շատ կողմնակալ մէկ երեսակն է։ Եթէ Շաւարշ Միսաքեանի «փըրկել համբաւը» խօսքը այլեւս դժուար իրագործելի է, սակայն կարելի է մտածել որակին մասին։ Իսկ որակը հարուստներու քանակով չէ որ կը չափուի, այլ՝ մտածումի ու կրթութեան նպաստով։ Եթէ տնտեսականը պիտի ըլլայ գլխաւոր առանցքը այդ յարաբերութեան, ի՞նչ պիտի ընէ սփիւռքահայութեան մեծամասնութիւնը, որ գործարան բանալու, խանութ հաստատելու կամ առեւտուր ընելու միջոցներէն, ընդունակութենէն կամ հետաքրքրութենէն զուրկ է։ Դրա՞մ պիտի յատկացնէ այս կամ այն նպատակով, ըսենք՝ «Հայաստան» Հիմնադրամի «ազգային տուրք»ը։ Ինչո՞ւ չէ։ Սակայն, պէտք չէ մոռնալ, որ դրամ նուիրելը բարեգործութիւն է, ո՛չ թէ տնտեսական փոխ-շահաւէտ յարաբերութիւն։

Մնաց որ, տնտեսականի վրայ հիմնուած յարաբերութիւն մը, որքան մեծագումար ըլլայ, երբեք չի կրնար փոխարինել միջ-պետական քաղաքականութիւն մը, եւ կը մնայ կիսախորհրդանշական բան մը, առանձին անձերու հետաքրքրութեան տարկայ՝ Սփիւռքի մէջ, եւ ո՛չ թէ վերջինիս, իր ամբողջութեան մէջ, կացութեան նպաստող գործընթաց մը։ Միայն կը նպաստէ Սփիւռքի սակաւապետական - եթէ ոչ՝ աւատապետական (ու հոս թող բառախաղ չփնտռուի) - յարաբերութիւններու սրումին։ Ու Հայաստանի աւատապետական (Գ. Պըլտեանի բնորոշումով) կարգերու ամրագրումին։

Դեռ պէտք է հարց տալ, թէ Հայաստան կը գիտակցի՞ իր կարիքներուն։ Կամ կը նախընտրէ իր խղճին մէջ տապկուիլ եւ ըսել «ամէն բան գիտեմ», ու ինքնագոհութեան ալիքներուն մէջ լողալ։

Նախ եւ առաջ՝ Սփիւռքը ստանձնա՞ծ է արեւմտեան պատկանելիութեան իր բաժինը։ Նոյն այդ Սփիւռքը, որ դէպի Արեւմուտք տեղաշարժերով կը վերստեղծէ Միջին-Արեւելեան զգացողութիւն մը՝ փոլքլորային, բայց մասամբ ժամանակավրէպ՝ նոր միջավայրի մարտահրաւէրներուն դիմաց։ Նոյն Սփիւռքը, որ արեւմտեան գօտիներու եւ հոն ծնած կամ մեծցած զանգուածներու մէջ իսկ կը վերադարձնէ օսմանատիպ բարքեր եւ ամիրայական դարաշրջանի ախորժակներ։

Ան իսկապէս Արեւմուտքի եւ Հայաստանի միջնորդի կրնա՞յ վերածուիլ։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս - Այրէս

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԲ ԷՋ ՄԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԷՐ ԻՐՄԱ ԱՃԷՄԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Բանաստեղծուհի Իրմա Աճէմեանին ամուսինը, նշանաւոր իրաւաբան Գէորգ Աճէմեան, ամսուան 22-րդ օրը չէր սիրեր, բայց Իրմա կը սիրէր, բախտաբեր կը նկատէր այդ օրը, որովհետեւ ան, նախ ծնած էր Փետրուար 22-ի մը, ապա Գէորգին հետ նշանուած էր Ապրիլ 22-ի մը։ Բայց ամէն ինչ փոխուեցաւ երբ Գէորգ Աճէմեան անակնկալօրէն մեռաւ 1988 Յունուար 22-ին։ Իրմա Աճէմեանին աշխարհը, որ արդէն մասամբ խորտակուած էր իր հիւանդութեան պատճառաւ, ամբողջովին փուլ եկաւ։

Բախտի ի՜նչպիսի կարգադրութեամբ էր որ Իրման ու Գէորգը որոշած էին միացնել իրարու կեանքը։ Ինծի այնպէս կը թուէր որ անոնք խառնուածքով բնաւ չէին նմանիր իրարու։ Բայց կ'երեւի թէ անոնք իրենց միջեւ նմանութիւններ գտան, սիրեցին զիրար։ Իրման շատ խորունկ կապերով կապուած էր իր ամուսինին։ Եւ ա՛յդ էր որ կրկնապատիկ ծանր դարձուց հարուածը։

Իրման 1975-ին հրատարակեց բանաստեղծութիւններու իր առաջին հաւաքածոն։ Գիրքը կը կոչուէր «Տալ Միայն»։ Այն բանաստեղծութիւնը որ իր անունը կուտար հատորին, շատ ուժեղ բանաստեղծութիւն մը չէր, բայց լաւ կը ցոլացնէր Իրմային խառնուածքն ու տրամադրութիւնը. տա՛լ, միայն տալ, կրկին ու կրկին տալ։ Ի՞նչ բան։ Միայն բանաստեղծութի՞ւն։ Ամէն բան։ Այսինքն՝ յանձն առնել ամէն զոհողութիւն։ Մարդոց օգտակար ըլլալ։ Օգնել։ Մտածել միայն օգնելու մասին, ո՛չ թէ օգնութիւն ուզելու մասին։

Իր այս պատրաստակամութիւնն էր որ զինքը առաջնորդեց կրթական աշխարհէն ներս, Արամեան-Ունճեան վարժարանը դարձուց տոհմիկ ապրումներու ու ուսուցման օճախ մը, հաւատարիմ մնալով իր նախորդներուն ստեղծած աւանդութեան ու մթնոլորտին։ Եւ բոլորս ցնցուեցանք, երբ Արամեան-Ունճեան վարժարանի ամէնէն փայլուն այդ շրջանին Գատըգիւղի Թաղային Խորհուրդը պաշտօնանկ ըրաւ կամ հրաժարելու ստիպեց Իրմա Աճէմեանը։ Շշմեցանք, որովհետեւ չէինք հասկնար թէ ինչո՞ւ պաշտօնէն հեռացուէր հայախօս, հայեցի դաստիարակութեան սիրահար ու բծախնդիր գործադրիչ տնօրէնուհի մը, որուն նմանը դիւրին չէր գտնել։ Մամուլով պաշտպանեցինք Իրման, խնդրեցինք որ վարժարանին պատասխանատուները վերաքննեն իրենց որոշումը։ Բայց Թաղային Խորհուրդը եւ Դպրոցին այդ շրջանի Հիմնադիրը կը յամառէին իրենց տեսակէտին վրայ եւ կը պնդէին թէ Իրմա Աճէմեան ապստամբ ու անհնազանդ էր, համերաշխ աշխատանք չունէր Հիմնադիրին հետ, եւայլն, եւայլն։ Չենք գիտեր։ Իրմային արժանիքնե՞րը աւելի ծանր կշռելու էին, քան թէ անձերու միջեւ հակամարտութիւնը։ Երկրորդը աւելի ծանր կշռեց։ Իրման հեռացաւ վարժարանէն։ Եւ Արամեան-Ունճեան վարժարանը կորսնցուց տնօրէնուհի մը որուն տեղը նոյնութեամբ ո՛չ մէկը պիտի կարենար լեցնել։

Եթէ Իրմայի կեանքին մէջ էջ մը փակուած էր, բարեբախտաբար արդէն նոր էջ մը բացուած էր երբ ճանչցած էր Գէորգը։ Ամուսնացան եւ երջանիկ բոյն մը կազմեցին, աշխարհ բերելով զաւակ մը, զոր Տարօն կոչեցին։ Ամէն ինչ շատ լաւ էր Իրմային համար, երջանիկ էր, կը սիրէր իր ամուսինը, կը հիանար անոր վրայ, նոյնիսկ իր բանաստեղծութիւններուն մէջ կ'ազդուէր անոր ընկերային ու գաղափարախօսական համոզումներէն, նոր շունչ մը տալ կը ջանար իր բանաստեղծութեան։ Ամուսինին նկատմամբ իր այս անխառն հիացումն ու սէրն էր, որ, աւելի վերջ, իր ամուսինին մահէն վերջ, Իրմային գրել պիտի տար սա նախադասութիւնը. «Ես այնպիսի մէկու մը հետ ապրած էի որ զինքը բացատրելու համար կը կարօտէի ո՛չ թէ բառերու, այլ գոյներու ու ներդաշնակութիւններու»։

Իրմա երջանիկ էր, կամ այդպէս կը տեսնուէր, բայց կեանքը դարձեալ դառն անակնկալներ վերապահած էր Իրմային։ Նախ՝ հիւանդութիւնը, Իրմա փարակուե-

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ 7-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Լիոնի Սոֆիթէլ պանդոկի սրահներուն մէջ, Յուլիս 15–էն 18 տեղի ունեցաւ Հայ Բժիշկներու Համաշխարհային Եօթներորդ Համագումարը, որուն մասնակցած են 320 հոգի (բժիշկ, ատամնաբոյժ, հիւանդապահ, դեղագործ եւայլն, եւայլն):

Ներկայ եղած է Հայաստանէն 12 հոգինոց պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ Առողջապահութեան նախարար՝ Գագիկ Ստամպոլեանի, ինչպէս նաեւ Արցախի Առողջապահութեան նախարարը՝ Ալեքսանդր Պետրոսեան: Համագումարին բացումը կատարած է Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարը իր ելոյթին մէջ հաստատած է թէ հակառակ թերիներու, Հայաստանի առողջապահական վիճակը լաւ է բաղդատմամբ Արցախի: Արդէն ոյժը բառած է Արցախի նախարարը յայտնելով թէ հակառակ Հայաստանի օժանդակութեան, պատերազմի վէրքերը բոլորովին չեն սպիացած եւ այսօր Արցախի հիւանդանոցներուն շատ բաներ կը պակսին:

Իրեն, Սփիւռքի բժիշկներէն ալ բողոք բարձրացած է առարկելով որ եղած օժանդակութիւնները (բժշկական սարքաւորում, դեղօրայք եւայլն, եւայլն) իրենց տեղը չեն հասնիր: Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարը չէ ուրացած, ընդունելով թէ զեղծումներ կը պատահին: Առաջարկներ եղած են բժշկական ձրի խնամք ապահովելու մասին չքաւոր խաւերուն:

Համագումարի ընթացքին որոշուած է կեդրոնացնել ծրագրերն ու աշխատանքները: Որոշուած է որ հիմնուի 3 հոգիէ բաղկացեալ Հայ բժիշկներու համաշխարհային միութեան վարչութիւն մը, որ մէկ կողմէ կապ պիտի հաստատէ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի Առողջապահութեան նախարարներուն հետ, միւս կողմէ՝ ամբողջ աշխարհի Հայ Բժիշկներու Միութիւններու հետ, որպէսզի յառաջիկային ուղարկուելիք սարքաւորումներն ու դեղահատերը լիովին ծառայեն իրենց բուն նպատակին:

Աշխարհի չորս ծագէն եւ Հայաստանէն համախմբուած մասնակցող բժիշկները ունեցած են զանազան ելոյթներ, եղած են բազմաթիւ կլոր սեղաններ՝ Հայաստանի բժշկական վիճակը բարելաւելու ուղղութեամբ: Համագումարի տեւողութեան սարքուած են բազմաթիւ ընդունելութիւններ, որոնցմէ նշանակելի եղած է համագումարի մասնակիցներուն ի պատիւ Լիոնի քաղաքապետին, քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ մօտաւորապէս 300 հիւրերու համար տրուած քոքթէյլը:

Համագումարը փակուած է Յուլիս 18–ին, Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար՝ Ստամպուլցեանի եւ ԱՄԻԲ–ի նախագահ՝ Նալչաճեանի փակման խօսքերով: Շաբաթ գիշեր տեղի ունեցած է փակման երեկոյթ մը, ներկայութեամբ շուրջ 400 մասնակիցներու: Այս առթիւ Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարը կարդացած է համագումարի փակման խօսքը:

...ցաւ հիւանդութենէ մը, որուն անունը շատ ուշ գրուեցաւ: Ուժաթափ էր, կը յոգնէր, կը դժուարանար իր շարժումներուն մէջ: 1984–ին է որ հիւանդութեան անունը գրուեցաւ. Մկանները կը հալէին ու կը մաշէին, Իրմա տակաւ կը հիւծէր: Այդ ամառը վերջին ամառն էր զոր Իրմա անցուց ոտքի վրայ: Այդ թուականէն վերջ ան պիտի դատապարտուէր անուաւոր աթոռի:

Տարի մը վերջ իրեն համար մխիթարութիւն եղաւ տեսնել իր երկրորդ գիրքին հրատարակութիւնը: «Իմ տողերս»: Այդ տողերը մելամաղձոտ ապրումներու եւ զգայնութիւններու, երբեմն հոգեբանական ու փիլիսոփայական որոնումներու, բողոքներու ու հարցումներու տողեր էին, երբեմն դժուար հասկնալի պատկերներու գրուեւորում, բանով մը միշտ տարբեր՝ ուրիշներէն: Իր բանաստեղծութիւնները չունէին ցնցող շեշտ, բայց կը կարդացուէին հաճոյքով: Իրմա անպայման ընթերցողին բաներ մը կը թելադրէր իր այդ բանաստեղծութիւններով, թերեւս ալ երբեմն տարբեր բաներ՝ իր թելադրել ուզածէն:

Երկրորդ գիրքը, որ հայ գրականութեան նուիրուած իր վերջին գիրքն էր, վերջակէտ մը չեղաւ իր բանաստեղծութիւններուն համար: Շարունակեց գրել բազմաթիւ քերթուածներ, որոնք չունեցան իրենց գիրքը եւ մնացին ցիրուցան, մանաւանդ որ ինք այլեւս ի վիճակի չէր անձամբ հսկելու, անձամբ գրելու, կարօտելով ուրիշի մը ձեռքին ու մատիտին: Եւ այնպիսի պահու մը, երբ բոլորս կը վախնայինք որ պիտի հասնէր չարագուշակ լուր մը Իրմային մասին, հասաւ անակնկալն ու չնաթահարէլը: Իր ամուսինը, այդ յաղթանդամ ու ուժեղ մարդը, յանկարծամահ եղած էր:

Բ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՏԱԼԻՆԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ ՎԱՌ ԿԸ ՄՆԱՅ, ԳՈՆԷ ԳՈՐԻ...

Մարի Ժեկօ թղթակցութիւն մը ստորագրած է «Մոնտ»ի մէջ (Յուլիս 23) Գորիէն, Ստալինի ծննդավայրը, ուր լայնօրէն կը նկարագրէ տեղւոյն վիճակը եւ դեռ տիրող պաշտամունքը հանդէպ այն «մեծ մարդուն որ մեծ մը երկիր մը ըստեղծեց»: Կը հանդիպի երիտասարդներու «Ստալին թանգարան»ի մուտքին որոնք չեն ծածկեր իրենց հիացումը: Փրոֆ. Ալեքսանդր Ռոնդելի որուն մօրենական ընտանիքը զոհ գացած է մաքրագործումներու կը բացատրէ. – «Ստալինի միթը դեռ կենդանի է եւ իր ահաւոր անհատականութիւնը դեռ որոշ հմայք մը ունի Վրաստան»: Ուրիշ մասնագէտ մը վախն ունի որ նման մէկը կրնայ մէջտեղ ելլել այս խառնակ վիճակին մէջ:

Ցուցարձաններ կան տակաւին Ստալինը ներկայացնող: Թանգարանը ստեղծուած է 1937–ին, երբ ամենէն զանգուածային մաքրագործումները կը գործուէին: 1957–ին, այսինքն 20–րդ համագումարէն մէկ տարի ետք, ընտանեկան տունէն ոչ շատ հեռու շէնք մը կառուցուած է ուր հաւաքուած են Սոսօ–ի (Իոսէֆի փաղաքշական անունը) դպրոցական տետրակները, նկարներ եւ մահուան դիմակը: Միակ բացասական կէտը կը վերաբերի Լենինի կտակի մէկ պատճէնին, հանրութեան տրամադրուած 1989–ին, այսինքն գրուած օրէն 76 տարի յետոյ եւ ուր ան կ՚ըսէ. – «Ստալին շատ կոշտ է եւ անտանելի կը դառնայ, որպէս ընդհանուր քարտուղար: Այս պատճառով ընկերներուն կ՚առաջարկեմ որ ձեւ մը գտնեն զայն հեռացնելու համար»:

Թանգարանին վերջին գնումը կը վերաբերի 83 թոն կշռող զրահապատ վակոնի մը, որ զինքը տարած է Փոցտամ 1945ին: Ստալին օդանաւէ կը վախնար եւ աւելի քան 18.000 հոգի կը հսկէին ապահովութեան, այսինքն մէկ հոգի ամէն 10 քիլոմեթրը: Երիտասարդ կին մը կը խոստովանի. – «Ստալին կը մնայ ան որ Եւրոպան փրկեց Ֆաշիզմէն: Որպէս վրացի, հպարտ եմ իրմով»: Բայց անդին ահաւոր հաշուեկշիռ մը: Բ. աշխարհամարտին 28 միլիոն խորհրդային քաղաքացի մեռած են: Գալով Ստալինի, մաքրագործումներու ատեն (1937 – 1953) 19–էն 22 միլիոն անձ բնաջնջուած են եւ իր հայրենակիցներն իսկ չեն խնայուած: Մաքրել տուած է իր առաջին կնոջ ամբողջ ընտանիքը եւ դպրեվանքի ալ իր դասընկերները: Եւ 1935–ին, երբ վերջին անգամ կը հանդիպի իր մօրը, այս վերջինը կ՚ըսէ. – «Ափսոս որ քահանայ չեղար»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊՈՂՊՈՒԹԷ ՊՈՂՊՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայ Աւետարանական Գոլէճի շրջափակին մէջ, Յուլիս 3–ին տեղի ունեցած է Հայկազեան Համալսարանի 1997 – 1998 կրթական տարեշրջանի շրջանաւարտներու պսակաւոր արուեստից եւ պսակաւոր գիտութեանց վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ Լիբանանի Մշակոյթի եւ Բարձրագոյն կրթութեան նախարարին: Բացումը կատարած է Հայկազեան համալսարանի հոգաբարձութեան ատենապետ վեր. Ռ. Սարգիսեան, ապա վարչական տեսուչը՝ Վիլմա Զոլաքեան կարդացած է շրջանաւարտներու անունները: Համալսարանին հոգաբարձութեան եւ դասախօսական կազմին որոշումով, առ ի գնահատանք իր ազգային ընկերային ու կրթական երկարամեայ ծառայութեան նախագահ Ժան Խանճեանի ձեռամբ պատուոյ տոքթորայի վկայագիր շնորհուած է վեր. Մովսէս Ճամպազեանի: Յանուն շրջանաւարտներու խօսք առած է Ուաէլ Հըլու: Շրջանաւարտներու ուղղուած իր խօսքին մէջ նախարար՝ Ֆաուզի Հպէյշի բարձր գնահատած է Համալսարանին ուսումնական մակարդակը: Հայ Աւետարանական համայնքի նախագահ՝ վեր. Յովհ. Գարճեանի օրհնութեան աղօթքով վերջ գտած է հանդիսութիւնը:

ԱԹԷՆՔԻ «Վրախոն – Մելինա Մերքուրի» թատրոնին մէջ, Յունիս 29–ին նախաձեռնութեամբ Աթէնքի Հ.Յ.Դ. Գ. Լազեան Կոմիտէի եւ Վիրոսայի քաղաքապետարանին, թատրոնի ամառնային փառատօնի շրջագիծին մէջ, տեղի ունեցած է Հայկական մշակոյթին եւ աւանդութեան նուիրուած ներկայացում մը: Իր բացման խօսքին մէջ, Վիրոնոյի քաղաքապետը շեշտած է հայ մշակոյթի եւ աւանդութեան կարեւորութիւնը: Խօսք առած է Աննի Գասպարեան – Խըչէնեան, ապա գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիրը, որուն մասնակցած են Համազգայինի Նայիրի երկսեռ պարախումբը, երգիչ Թովմաս Պօղոսեան:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ 90 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

Այդ շէնքը իբր հիւանդանոց կը գործածուի մինչեւ 1834 – 35 թուականները, երբ արդէն շինուած ըլլալով Եօտիգուլէի հիւանդանոցը, հիւանդները այլեւս հոն կը փոխադրուին: Այդ առթիւ 1835–ին եկեղեցին աւելի կ՚ընդարձակուի ու կը վերաշինուի եւ նոյն տարւոյ Դեկտեմբեր 28–ին կ՚օծուի:

Անոր փոխարէն, հիւանդանոցի շէնքը մասամբ կը քանդուի: Նոյն տեղւոյն վրայ յետոյ կը բարձրանան թաղային երկսեռ վարժարաններ (1847):

Բ. ԲԵՐԱՅԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Պոլսոյ երեք հիւանդանոցներէն երկրորդն էր Բերայի հիւանդանոցը, որ կառուցուած էր Խասեան վարժարանին տեղւոյն վրայ, գրեթէ Նարլը Գափուի հիւանդանոցին շինութեան օրերուն: Իր առաջին հիմնարկութեան դրուագները յայտնի չեն:

Կալուածագիրներ անոր սեփականութեան իրաւունքը կը տանին մինչեւ բաւական հին ժամանակներ:

1738 Հոկտեմբեր 3 թուակիր կալուածագիր մը ցոյց կուտայ որ 315 կանգուն գետին մը գնուած էր նոյն տեղւոյն վրայ, սակայն հաւանական չէ որ հիւանդանոց մը կառուցուած ըլլայ այդքան փոքր հողամասի մը վրայ:

1744 Նոյեմբեր 30–ին կը գնուի Խասեան վարժարանին եւ Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյն ընդարձակ գետինը որուն վրայ՝ վերաշինութենէն քիչ առաջ՝ 1793 Օգոստոս 17–ին աւելցած է 406 կանգուն գետին մը եւս:

1744–էն քիչ յետոյ է որ, հաւանաբար 1751–ին, կառուցուած պէտք է ըլլայ Բերայի հիւանդանոցը Նարլը – Գափուի հիւանդանոցին պէս, ժանտախտի պատճառով:

Տ. Միքայէլ Քհնյ. Աչճեան 1722 թուականով հոգետան մը գոյութիւնը կը հաստատէ Թաքսիմի մէջ ինչ որ մտածել կուտայ որ Բերայի հիւանդանոցը շատ աւելի հին պէտք է ըլլայ, որովհետեւ որքան որ ոմանք հոգետունը եւ հիւանդանոցը իրարմէ բոլորովին տարբեր հաստատութիւններ նկատեն այդպիսի բնակչութենէ հեռու տեղ մը հաւանական չէր որ աղօթարան մը կառուցուէր եթէ չկար հիւանդանոց մը: Սակայն աւելի բանաւոր է ընդունիլ թէ «հոգետուն» բացատրութիւնը եկեղեցիներու եւ մատուռներու յատուկ բացատրութիւն մը չէ, այլ բացատրութիւն մըն է որ ցոյց կուտայ իբր պատսպարան ծառայող տեղերը, ինչպէս նաեւ՝ հիւանդանոցը:

Այս պայմաններու մէջ 1722–ին յիշուած հոգետունը եւ յաջորդ տարիներուն պետական արձանագրութեանց մէջ յիշատակուած Երմէնի Թէքքէսին՝ Բերայի հիւանդանոցին առաջին ծիլերն են: Այս առաջին շէնքին վրայ գաղափար մը կազմել կարելի չէ:

1794–ին Նարլը – Գափուի հիւանդանոցը ի հիմանէ վերաշինուած ատեն, Բերայի հիւանդանոցն ալ կը վերաշինուի բարերարութեամբ նոյն դարուն ամէնէն նշանակելի անձնաւորութիւններէն Շնորհք Մկրտիչ Ամիրա Միրիճանեանի:

Այդ փայտաշէն շէնքը մինչեւ 1834 երբ հիւանդանոց ծառայելէ յետոյ կը լքուի, հիւանդները Եօտիգուլէի հիւանդանոցը փոխադրուած ըլլալով:

1850–ին քանի մը փլփլած սենեակներ եւ մատուռ միայն կը մնան: Հիւանդանոց անունը դեռ կը պահուի, որովհետեւ այդ սենեակներուն մէջ աղքատ ընտանիքներ կը պատսպարուին: Այն ենթադրութիւնը կը տիրէ, թէ Հիւանդանոցը գոյութիւն ունեցած ատեն այս հաստատութիւնը շատ ընդարձակ շէնք մը չէր, հազիւ 30 – 50 հիւանդ կրնար պարունակել:

Շրջակայ ընդարձակ տարածութեամբ գետիններու վրայ յետոյ Յակոբ աղա Մուպահեաճեանի ջանքով կը կառուցուին հասութաբեր կալուածներ եւ շէնքն ալ նորոգուելով բաւական երկար ատեն իբր դպրոց ծառայելէ յետոյ՝ 1895–ին կը փլցուի եւ անոր տեղ կը կառուցուի Խասեան վարժարանը, եւ բակին մէջ ալ Ս. Յարութիւն Եկեղեցին:

Գ. ԵՏԻԳՈՒԼԷԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Բերայի եւ Նարլը – Գափուի հիւանդանոցները ինչպէս ըսինք, փոքրիկ շէնքեր էին, որոնք հետզհետէ տուներով կը շրջապատուէին Պոլսոյ մէջ բնակչութեան խտանալուն առնթեր: Հետեւաբար 1833–ին շրջանի մեծամեծները կը մտածեն միակ եւ ընդարձակ հաստատութիւն մը ունենալու մասին թէ՛ մատակարարութեան եւ թէ հսկողութեան տեսակէտով ալ դիւրացնելու համար գործերը:

Այսպէս՝ ոսկերիչ արհեստաւորներու մասնակցութեամբ եւ մասնաւոր նպաստով Պէզճեան Յարութիւն Ամիրայի, նաեւ նախաձեռնութեամբ եւ հոգաբարձութեամբ Միքայէլ Ամիրա Փիշմիշեանի եւ Յարութիւն Ամիրա Երկանեանի, Եօտիգուլէի պարիսպին դուրսի մասին վրայ կը շինուի միեւնոյն գետնին վրայ երկու իրարմէ բաւական հեռաւորութիւնով անջատ յարկեր, մին սովորական հիւանդներու համար Ս. Փրկիչ անունով եւ միւսը ժանտախտաւորներու համար Ս. Յակոբ անունով:

1. – Ս. ՓՐԿՉԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ս. Փրկչեան հաստատութիւնը – այդ շրջանին այսպէս կը կոչուէր մեր հիւանդանոցը – 1833–ին առաջին հիմնարկութեան ատեն կառուցուած էր 4000 կանգուն գետնի մը վրայ 1908–ի արժէքով 20.000 ոսկի ծախքով մը: Շէնքը փայտաշէն էր եւ այնպէս մը շինուած էր որ շուրջը 8–ական կանգուն տեղ բաց ձգուած էր, որպէսզի եթէ յառաջիկային շրջակայքը տուներ շինուէին, դուրսէն մարդիկ չկարենան տեսնել հիւանդանոցի ներքին մասերը:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

ձիկատանէն, իսկ մնացեալը՝ Ադրբէջանէն: Այս մասին տեղեկացուցած է ընկերային ապահովութեան նախարարութեան գաղթականներու եւ բնակչութեան վարչութեան պետ Մեխակ Գաբրիէլեան: Ան ըսած է որ անցեալ տարի 500 գաղթական բնակարան ստացած է. շուտով կառավարութեան տրամադրած 300 միլիոն դրամին շնորհիւ 100 ընտանիք եւս տուն կ'ունենայ: ՄԱԿ-ի, ԱՄՆ-էն կաթողիկէ օգնութեան կազմակերպութեան միջոցներով ալ գաղթականներուն ի նպաստ բնակարանի ու գործի կարգադրութիւններ կ'ըլլան: Մ. Գաբրիէլեան յայտնած է որ մինչեւ 1999-ի վերջը բացի Երեւանէն, ոչ մէկ տեղ գաղթականները տուն խնդիր կ'ունենան:

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԷՏԻՆ ԴԷՄ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 23-26-ին կարկուտը լուրջ վնաս պատճառած է Գեղարքունիքի Վարդենիսի ու Սեւանի շրջանի գիւղերուն: Մարզպետարանին յանձնաժողովը կը ճշդրտէ վնասին չափերը: Սակայն, գիւղացիները անցեալ տարուան փորձառութեամբ մեծ յոյս չեն կապեր պետական հատուցումին: Օրէ օր կը տարածուի համոզումը թէ բնութեան աղէտին դէմ լաւագոյն ապահովութիւնը ապահովագրութիւնն է:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յուլիս 28-ին աւելի քան երկու տասնեակ քաղաքներու ղեկավարներուն հետ հանդիպում մը ունեցած է: Շեշտելով տեղական ինքնակառավարման մարմիններու կարեւոր դերը, ըսած է թէ հարկաւոր է ապակեդրոնացնել իշխանութիւնը, որովհետեւ ժողովուրդին առօրեայ շարք մը խնդիրները տեղւոյն վրայ աւելի արդիւնաւէտ ձեւով լուծում կը գտնեն: Քաղաքապետները պատրաստակամութիւն յայտնած են սկըսելու յարմար նկատուած գործընթացը: Ըստ նախագահին, այսօր ձեռնարկելով այդ գործին, երեք-չորս ամիս ետք կարելի կ'ըլլայ աւելի ճիշդ արժեւորել կացութիւնը եւ անհրաժեշտ սրբագրութիւնները կատարել:

ՇՈՐՇՈՐԻ ԿԱՅԱՆԸ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Կայծակը անգործածելի դարձուցած է Շորշորի ջրմուղ կայանը ու Երեւանի Աջափնեակի շրջանը առանց ջուրի մնացած, ինչպէս նաեւ մասամբ 16-րդ թաղամասը, Ցաղթանակ գիւղը, Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքին որոշ մասերը: Վնասներու դարմանումը սկսած է ու եռօրեայ աշխատանքով մը կ'աւարտի:

ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ՝ «ԽԻԶԱԽ ՀԱՅՈՒՀԻ»

Յուլիսէն սկսած է լոյս տեսնել արցախեան պատերազմի մասնակից կանանց հանրապետական կազմակերպութեան «Խիզախ Հայուհի» շաբաթաթերթը: Առաջին թիւին մէջ լոյս տեսած է ՀՀ Պաշտպանութեան նախարարութեան ուղերձը ուղղուած՝ արցախեան պատերազմին կին ազատամարտիկներուն: Առաջին երկու թիւերուն մէջ կան պատումներ այդ խիզախ Հայուհիներէն Հեղինէ Բղոյեանի, Կարինէ Գէորգեանի, Ռուզաննա Եսայեանի, ինչպէս նաեւ «ապրող հերոս» Այտա Սերոբեանի ու այլ նըւիրեալներու սխրանքներուն մասին:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑՈՎ

Հայ ռազմական պատմութեան առընչուող ժապաւէններն ու վաւերագիրները հանրութեան մատչելի դարձնելու եւ փոխանցելու համար ապագայ սերունդներուն, Պաշտպանութեան նախարարութեան նախաձեռնութեամբ եւ միջոցներով պատրաստուած են «Զօրավարը» եւ «Մենախօսութիւն» ֆիլմերը, որոնց ներկայացման հանդէսը կատարուած է Յուլիս 24-ին, «Մոսկուա» շարժանկարի սըրահին մէջ: Առաջինը 30 վայրկեաննոց ժապաւէն մըն է որու բեմագրութիւնը կը պատկանի Վահան Սաղաթէլեանի, բեմադրութիւնը՝ Արա Վահունիի. նուիրուած է զօր. հրամանատար-գնդապետ Գուրգէն Դալիբալթայեանին, որ ներկայ եղած է հանդէսին: Երկրորդով հանդիսատեսին ներկայացուած է զօր. Նժդեհի մենախօսութիւնը (բեմագրութեան հեղինակ՝ Հայկ Նահապետեան, բեմադիր՝ Կարօ Բօրեան):

ԿՈՉ

ՖՈՒԹՊՈԼԱՍԷՐ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. — Ֆրանս որոշած է 1998-1999 տարեշրջանին կազմել Հայերէ բաղկացած փոքրերու ֆութպոլի խումբեր (13-էն 17 տարեկանի միջեւ):

Այն ծնողները որոնք կը փափաքին որ իրենց զաւակները կատարեն իրենց սիրած մարզանքը զուտ մաքուր հայկական մթնոլորտի մէջ, եւ յանձն կ'առնեն իրենց զաւակներու տեղափոխութեամբ զբաղիլ փորձերու եւ մրցումներու ժամանակ, կրնան դիմել՝ եղբ. Շանթ Ոսկերիչեանի:

Հեռաձայնելով. —

01 - 45 - 08 - 43 - 10

եւ կամ՝

06 - 60 - 68 - 43 - 10

թիւերուն:

ՀԵՍՔՕ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կազի եւ նաւթի հետախուզման եւ արտահանման ամերիկեան ՀԵՍՔՕ ընկերութեան պատուիրակութիւնը Յուլիս 24-ին ընդունուած է վարչապետ Արմէն Դարբինեանի կողմէ: Ընկերութեան ներկայացուցիչները յայտնած են որ 1992-էն ի վեր հետախուզման նախնական աշխատանքներ կատարելէ ետք Հայաստան, այսօր պատրաստ են կարեւոր ներդրումներ ընելու:

ՄԻՆԱՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ 70-ԱՄԵԱԿԸ

Յուլիս 26-ին մասնակցելու համար նըկարիչ Մ. Աւետիսեանի ծննդեան 70-ամեակին նշումներուն, Շիրակի մարզ այցելած է վարչապետ Ա. Դարբինեան: Նկարիչին ծննդավայր Ջաջուռ գիւղին մէջ ան յիշատակի խօսքով դիմած է ներկաներուն, շեշտելով երկրաշարժէն աւերուած գիւղը վերականգնելու անհրաժեշտութիւնը: Յուզիչ արտայայտութիւն ունեցած է նկարիչին այրին ալ: Նոյն առիթով բացուած է Մինասի պաստառներուն ցուցահանդէսը: Նոյն օրը Գիւմրիի Նորաւան գիւղին դպրոցին հիմնարկէքն ալ կատարուած է:

ԱԶԳ. ԴՐԱՄԻՆ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՆՇՈՒԻ

Նոյեմբեր 22-ին կը լրանայ Հայաստանի ազգային դրամին շրջանառութեան մէջ դրուելուն 5-րդ տարեդարձը, որու առթիւ Կեդր. Դրամատունը ձեռնարկած է շարք մը միջոցներու: Այսպէս, կը պատրաստուին յուշադրամներ, կը տպագրուի պատմական տեղեկութիւններ պարունակող գրքոյկ մը, ինչպէս նաեւ կը նկարահանուի վաւերագրական ժապաւէն մը հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն լեզուներով ու կը կազմակերպուի հին ու նոր հայկական դրամներու ցուցահանդէս:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

TELEVISION
FRANCE - 2

EMISSION SUR L'EGLISE ARMENIENNE CATHOLIQUE

le Dimanche 2 Août à 9 heures 30

dans le cadre du programme :
«Foi et traditions des chrétiens orientaux».

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջի Միօրեայ դպրոցին:

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մակարդակները մինչեւ Պաքալորէայի դասարան:

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ-ֆու:

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. —

ԱՐՇԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ
01 - 39 - 83 - 71 - 19
ժամը 20-էն յետոյ:

կամ՝

ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ
01 - 45 - 84 - 57 - 18

ԱՌՆՈՒՎԻԼ — ՍԱՐՍԷԼ — ԿՈՆԷՍ ԵՒ ՎԻԼԻԷ-ԼԸ-ՊԷԼԻ «ԱՍՏՂԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ — Սարսէլ — Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղի հայերէն լեզուի եւ պարի դասերու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12 եւ 19-ին դասընթացքներու վայրը

71, avenue Henri Barbusse —
Arnouville-lès-Gonesse

Կը խնդրուի ծնողքներէն նկատի ունենալ:

CROIX BLEUE

Fête Champêtre
A LA COLONIE DE BELLEFONTAINE
**Le Dimanche 9 Août
toute la journée.**

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսանիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 80-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի 1998, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 17, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Տէմիրճեան կեդրոնին մէջ, Անթիլիաս, Լիբանան:

Սոյնը 80-րդ Ընդհանուր Ժողովի գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, — հիմնական կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, — յանձնեն կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. —

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N. Y. 10022

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:
2. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1996 եւ 1997 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:
3. — Ընտրութիւն Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:
4. — Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:
5. — Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:
6. — Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԼՈՒԻԶ — ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յուլիս 10, 1998

RENTREE DES CLASSES

L'Ecole hebdomadaire *«SIAMANTO»* de Bagneux-Cachan (Langue et Civilisation) accueille les élèves de la maternelle à la préparation du baccalauréat.

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 15 heures — Ecole Henri Wallon
2, ave de Stalingrad à Bagneux

Renseignements:
01 45 46 10 11 ou 01 46 65 81 53.

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30
Concert exceptionnel
à l'Auditorium
Palais du Pharo
XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK-MESROP
Direction : KHATCHIG YILMAZIAN
Les détails ultérieurement.

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne
Plus de détails ultérieurement.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 31

VENDREDI
31 JUILLET
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: Arpik MISSAKIAN

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01.47.70.86.60 — Fax : 01.48.00.06.70
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19·431 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 73e ANNEE — N° 19.431

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ գերագոյն դատարանը վճիռները արձակեց ԿԱԼ-ի դատավարութեան առթիւ։ Ծանօթ է որ ութսունական թուականներուն ԷԹԱ-ի (պասք անջատողական շարժում) դէմ յատուկ ջոկատներ կազմուած էին եւ ֆրանսական պասք հողամասին վրայ ալ 25 հոգի մեռած էին։ Այս հարցին մէջ պատասխանատու նկատուեցան այդ օրերու կառավարութեան (վարչապետն էր Ֆելիփէ Կոնսալէս) անդամները, գլխաւորաբար Ներքին նախարարը՝ ընկերվարական Խոսէ Պարիօ-Նուէվօ որ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, զանազան պատիժներ կրեցին նաեւ այլ ենթանախարարներ, ոստիկանապետներ եւ այլ պատասխանատու անձեր։ Ծանր հարուած մըն է 1982-96 ընկերվարական վարչակարգին համար եւ Ներքին նախարարին դատապարտումն ալ աննախընթաց դէպք մը սպանական ժողովրդավարութեան մէջ։

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ վճռած է անպայման վերջել հիւանդութեան վերաբերող ծախքերը, նուազեցնելու համար հիւանդութեան Սնտուկին բացը, զոր կ'ուզէ սահմանափակել։ Նախատեսուած խնայողութիւնը 2,7 միլիառ է, կը վերաբերի դեղերու ճարտարարուեստին, ատամնաբոյժերուն, մարձողներուն (քինէզիթերափիէօթ) եւ օրթոֆոնիսթներուն։ Ծողջէններուն սակերն ալ կամայականօրէն պիտի նուազին։

ՇՎԱՐՆԱՁԷ կրնայ չվերընտրուիլ 2000-ին, որովհետեւ Ներքին ճակատի վրայ շատ քննադատութիւններու թիրախ է։ Եթէ, կը գրէ Սոֆի Շիհապ (Մոնտ, Յուլիս 30), Վրաստան իր արեւմտեան ընկերներուն աչքին «տիպար աշակերտ» մըն է արդիւնաւէտ խորհրդարանով մը եւ 11% աճով, Վրացիներուն համար պատկերը տարբեր է։ Գարնան, նոր պարտութիւն մը արխազ անկախապաշտներէն, պատճառ եղաւ որ 30 հազար գաղթական եւս ճամբաները բռնեն եւ այս կացութեան կողքին ալ կայ նաեւ կաշառակերութեան հարցը։ Ելք մը գտնելու համար ճամբու դրուեցաւ պետական նախարար՝ Լեկիշվիլի որ խորհրդանիշը կը նկատուէր կաշառակերութեան։ Լեկիշվիլի, որու պաշտօնը կը համապատասխանէր նախարարապետի պաշտօնին, հրաւէր կարդացած էր կառավարութեան որ լրիւ կազմով հրաժարի, որպէսզի նախագահը կարենայ նոր կառավարութիւն մը կազմել։ Այս առընչութեամբ նախարարական բարձրագոյն պաշտօնը առաջարկեց Մոսկուայի ներկայ դեսպանին՝ Լորդկիպանիձէ, 48 տարեկան, նախկին ղեկավար Վրաստանի համայնավար երիտասարդութեանց, Շըվարնաձէ զինք Մոսկուա ղրկած է 1994-ին։ Ներկայիս, սակայն, խորհրդարանն ալ պէտք է վաւերացնէ այդ նշանակումը։ Մինչեւ Օգոստոս 20 պէտք է կազմուի նոր կառավարութիւնը։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶԻ միջեւ մթնոլորտը շատ լարուած է Իտալիա հասած ապօրինի գաղթականներուն պատճառաւ։ Թունուզ քննութիւն կը պահանջէ Թունուզցի հինգ գաղթականներու մահուան պայմաններուն շուրջ (նաւ մը կըրակ առած էր Իտալիոյ ծովափը)։ Նա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 29 / 30)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՒԷՐ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԼԻԵՒԻՆ

Մոսկուայէն անանուն Հայու մը հովանաւորութեամբ ռուսերէն լոյս տեսած է Բակուի եւ Սամուէլ Կարապետեանի «Գանձակի եւ Հիւսիսային Արցախի գաղտնիքները» ծաւալուն հատորը, Վ. Խաչատուրեանի թարգմանութեամբ։ Այս առիթով Հայաստանի Գրողներու տան մէջ կազմակերպուած ձեռնարկին Կարապետեաններու գործը համարուած է աղատագրական պայքարին գլխաւոր մասնակցութիւն։ Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս ըսած է թէ մեր սերունդները պէտք է գիտնան որ Հիւսիսային Արցախ եւ Գարդման եղած են մեր հայրենիքին մոռցուած մէկ մասը։ «Այս տարածքը պատմական Հայաստանի մի տարածքն է եւ մենք նրա պահանջատէրն ենք» ըսած է առաջնորդ Եպիսկոպոսը, աւելցնելով. «ենթադրենք Ստալինը մի ախտոր, իրէշաւոր սխալ է գործել, դա հօ չի՞ նշանակում թէ մենք պիտի հրաժարուենք նրանից»։

Շնորհակալութիւն յայտնելով Բ. Կարապետեան ըսած է որ գիրքէն օրինակ մը ղրկած է նախագահ Ալիեւին, նամակով մը ալ խնդրած է արգիլել այդ յուշարձաններուն ոչնչացումը։ Առաջարկած է որ եթէ կարելի է Ազրպէյճան գործակցի Հայաստանի հետ, նկատի առնելով որ այդ յուշարձանները ոչ միայն հայկական են, այլ կը պատկանին համամարդկային քաղաքակրթութեան։

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԳԻՒՂԸ ԽՆԱՄՔԻ ԿԱՐՕՏ

Հայեւվրացական սահմանէն առաջ վերջին հայկական գիւղին՝ Ջիլիզանի մասին տարածքային կառավարման նախարար Դ. Զադոյեան խորհրդակցութեան հրաւիրած է բնապահութեան, փոխադրութեան նախարարները, Լոռիի մարզպետը, նախարարութիւններու, վարչութիւններու ներկայացուցիչներ։ Ռազմավարական մեծ նշանակութեան տէր գիւղը իր 64 տուն կ'ապրի, ուժանիւթի, ճամբու, ջրամատակարարման, դպրոցի լուրջ հարցեր ունի։ Որոշուած է հրատապ հարցերու լուծումի առաջարկները տեղեկագրել վարչապետին։ Առաջարկուած է որպէս սահմանային գիւղ հարկային արտօնութիւններ տալ գիւղին։

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԻՋԱԾ

Ոռոգման համար առնուած ջուրի քանակութիւնը 8 սմ. իջեցուցած է Սեւանի մակարդակը։ Յունիս 12-ին երբ Հրազդանի հունով ջուրի արտահոսքը սկսած է, 1897·17 մեթր եղած է մակարդակը. իսկ Յուլիս 29-ին իջած է 1897·09 մեթրի։

ՇՈՒՇԻԻՆ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

«Կանչ» մանկապատանեկան թերթը «Գարուն»ի խմբագիր Լ. Անանեանի գաղափարին հետեւելով ձեռնարկած է Շուշիի մէջ մանկական գրադարանի մը հիմնումին. այս նպատակով հայթայթած է քանի մը հազար հատոր։ Գիրքեր նուիրած են անհատներ, գրողներ, արուեստագէտներ, համալսարանի բաժիններ, հրատարակչատուներ, դպրոցներ եւայլն։ «Կանչ»ի խմբագրութիւնը հրաւէր կ'ուղղէ բոլոր անոնց որոնք դեռ գիրք չեն նուիրած, առնելու այդ քայլը, դիմելով խմբագրութեան.

Արշակունեաց պողոտայ թիւ 2
(մամուլի շէնք), 11-րդ յարկ
ԵՐԵՒԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԻՇԱՏԻՉՆԵՐԸ

Վերջին օրերու հայաստանեան լուրերը հաղորդեցին թէ առեւանգուած է Կեդրոնական դրամատան նախկին տնօրէն Բ. Ասատրեան։ Յուլիս 22-ի «Հայոց Աշխարհ»ը կուտայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները. ձերբակալուած են Բ. Ասատրեանը ծեծող երեք անձեր – Ա. Յակոբեան, Ա. Նազարեան, Յ. Սիմոնեան – որոնցմէ երկուքը 1996-ին անոր 100·000 տոլար կաշառք տուած են, վարկ ստանալու հեռանկարով, ինչ որ չէ իրականացած։ Իսկ երբ ենթական ձգած է պաշտօնը, կաշառատուները ետ ուզած են իրենց գումարները, պնդելով որ տոկոսներով ան հասած պէտք է ըլլար մէկ միլիոն տոլարի։ Սակարկութիւնը յանգած է 500 հազարի որ նախկին տնօրէնին կողմէ պիտի յանձնուէր Գերմանիոյ մէջ։ Սակայն պարտապահանջները շուտով տեղեկացած են որ Բ. Ասատրեան արտասահման անցնելու կը պատրաստուի եւ դիմած են ուժի գործադրութեան։

Թերթը իրեն հաղորդուած այս տեղեկութիւնները պարզապէս փոխանցելով կ'աւելցնէ թէ Բ. Ասատրեան ապահովութեան ուժերու կողմէ փրկուած, կամ խոյս տալ յաջողած չէ, այլ առեւանգողներու կողմէ ազատ արձակուած։ Ատիկա մտածել կու տայ որ Բ. Ասատրեանի նման քաղաքական ու հեղինակութեան յայտնի կշիռ ներկայացնող անձնաւորութեան մը հանդէպ առեւանգողներու վարմունքը անփոխադարձ պիտի չմնար. ուրեմն, սխալ չէ կարծել որ կատարուածին մէջ իսկապէս կան մութ կողմեր։

Վերջին պարբերութեամբ մը կ'ըսուի թէ քաղաքական շրջանակներ անկարելի չէ որ Բ. Ասատրեանի պատահածը փորձեն ՀՀՇ-ականներու դէմ հալածանք ներկայացնել քանի որ ան այդ կուսակցութեան ծանօթ անուններէն է։ Բայց էջը կ'աւարտի այն հաւաստումով որ պատահարը քաղաքական բնոյթ չունի։

Կաշառակերութեան – առեւանգումի այս դէպքը կուգայ աւելնալ մութ էջերով յայտնապէս բաւական ստուար թղթածրարի մը որ վերջերս բացուեցաւ։ Գրեթէ ամէն օր Հայաստանի ու Հայաստանցիներու ծանօթ պայմաններուն անհամեմատելի կերպով մեծաթիւ զերօներով գումարներու իւրացումի, կաշառքի լուրեր կը հասնին։ Կարելի չէ ըսել որ բացառութեան շրջանակ մնացած է. վարակը ներգրաւած է քաղաքական դէմքը, իշխանաւորը, կրօնաւորը, դրամատուներու ընկերակցութեան նախագահը։

Անուններու, գումարներու շշմեցնող այս ընդելուզումը փոխանակ վերջապէս պայթած պալարի մը անդորրը տալու, ամէն օր երկարող իր շարքով կ'ընդվզեցնէ ու կը դառնացնէ։ Ու անկարելի է նորօրեայ այս գիշատիչներուն հարց չտալ. «պարոննե՛ր, "պետականութիւն կառուցանել"ու ձեր այնքան խնքնագոհ քարոզներուն, ճառերուն զուգահեռ, ե՞րբ, ի՞նչպէս, ո՞ւրկէ տիրացաք յափշտակելու, լափելու, մսխելու սա անթերի վարպետութեան։ Կծիկը որ սկսած է քակուիլ, տակաւին քանի՞ անուններու պիտի քաշէ իր ցեխը։ Առջի օր նախարար մըն էր, երէկ՝ թեմակալ առաջնորդ մը, այսօր՝ դրամատուներու ընկերակցութեան նախագահը. վա՞ղը...։

Մինչեւ մենք ձեզ սիրելու պէտք ունէինք. հակառակ «օտարերկրացի»ի, "արտերկրացի"ի պիտակին, յաջողած էինք պահել միասնութեան հրաշքը. պատրաստ էինք տալու։ Բայց այսօր ձեր տարած միլիոններուն շաղուած ճահիճը այդ զգացումն ալ կուլ տալու վրայ է»։

Թ. ԱՐՓԻ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Զոյգ առաջին շրջանի երթի խաղերուն (Յուլիս 22) Հայաստանի երկու ակումբները՝ մայրաքաղաքի «Երեւան» եւ Գիւմրիի «Շիրակ» ձախող ելոյթներ ունեցած էին։ Յուլիս 29-ին, դարձի մըրցումներուն եւս կրկնուած է երեւոյթը եւ երկուքն ալ դուրս մնացած են իրենց մաս կազմած մրցաշարքերէն։ Անոնցմէ առաջինը որ Ֆինլանտիոյ մէջ Հ. Ժ. Քի. Հելսինքիէ 2 – 0 պարտուելէ ետք երթի մրցումին որոշ յոյսեր կը պահպանէր Երեւանի մէջ հակադարձելու հեռանկարով, չէ յաջողած եւ այս անգամ աւելի ծանր արդիւնքով մը՝ 0 – 3 պարտուած է հեռանալով Ախոյեաններու Բաժակէն։

Հայաստանի միւս ներկայացուցիչը որու հաշիւը արդէն փակուած կը թուէր երթի մրցումէն իսկ (0 – 2), շատ ծանր պարտութիւն մը կրած է ի հաշիւ Իւ. Է. Ֆ. Ա. բաժակին այս անգամ Շուէտ տեղի ունեցած մրցումին՝ Մալմէօ – Շիրակ 5 – 0։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՖԻԿԱՌՕ»

(Յուլիս 30)

«ՔԱՐԻՒՂԸ՝ ՓՐԿՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏՐԱՆՔ»

Այս խորագիրով Լ. Մանտըվիլ Կովկասի քարիւղին նուիրուած յօդուածաշարքին Բ. մասին մէջ կը շեշտէ քարիւղի հարստութեան երկակի բնոյթը։ Ճիշդ է որ Ազրպէյճան տէր է շատ կարեւոր պաշարներու. սակայն, քիչ չէ թիւը անոնց որոնք երկրին համար փրկութենէն աւելի պատրանք մը կը նկատեն քարիւղի եկամուտներուն հետ Ազրպէյճանի բարգաւաճման հեռանկարները։ Ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդային ճակատի ընդդիմադիր մը «Ալիեւի խմբակը ամէն բան պիտի իւրացնէ, առանց որեւէ ներդրում ընելու երկրին համար»։ Օտար դէտերու կարծիքն ալ տարբեր չէ. երկրին մէջ սանձարձակ տիրող կաշառակերութեան առջեւ քարիւղը ոչ մէկ փրկութիւն կրնայ բերել։ «Ոչ իսկ քարիւղը կրնայ փրկել երկիր մը ուր կարելի է ամէն բան գողնալ ու գնել, մէջն ըլլալով դատաւոր, նախաբար եւ բժիշկ» կ'ըսէ արտագաղթած մը։ Իսկ «Հայելի» ընդդիմադիր թերթին խմբագիրը մտահոգ է որ քարիւղի եկամուտին գումարները պիտի գործածուին թըրքական կամ գերմանական ձեռնարկութիւններ բարգաւաճ դարձնելու, իսկ Ազրպէյճանի տնտեսութիւնը չնչին բաժին մը պիտի ունենայ անկէ։ «Այն տպաւորութիւնը ունինք որ քարիւղի շահառուներու մեծ խնջոյքի մը դիտողներն ենք» կ'ըսէ ան, ապա հարց կուտայ. «բայց, պիտի կարենա՞նք արդեօք գոնէ այդ խընջոյքին փշրանքները հաւաքել»։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կամօ Կեանճեան (Հայաստանեան ուղղագրութեամբ՝ Կամո Գյանջյան) «Մենք՝ Կամապաշտներս, ժամանակի Ոլորաններում», պոէմ_էսսէ, բանաստեղծութիւններ, Երեւան 1997, 80 էջ։ Նկարազարդում՝ հեղինակին կողմէ։ Մարդ երբեմն այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ, համայնավար վարչակարգի զօրիչ ու ճնշիչ ուժին վերացումը Հայաստանէն՝ պէտք է ազատագրած ըլլայ ժողովուրդին մէջ ցարդ ներմղուած շատ մը տարրական ձգտումներ որոնք այժմ արտայայտութիւն կը փնտռեն։ Եւ արդէն այդ պահանջներէն ոմանք լեզու եւ ձայն կը գտնեն, դէմք ու մարմին կը հագնին։ Եւ անմիջապէս՝ բեմ ու հանրութիւն կը գտնեն ազատօրէն ապրելու համար։ Կրօնական աղանդներու սունկի նման բուսնիլը մէկ օրէն միւսը, կուսակցութիւններու եւ նման կառոյցներու տարօրինակ առատութիւնը հանրային կեանքի մէջ կը թուին այդ փաստել։ Հոգեբանական այս երեւոյթին լրջութեան չափանիշը արուեստի կալուածին մէջ յայտնի պէտք է ըլլայ։ Անգամ մը, պերեստրոյկայի օրերուն, Վարդգէս Պետրոսեան Սան_Ֆրանսիսքօ եկեր էր, որոշ առաքելութեամբ մը։ «Ամերիկայի Ձայն»ին խնդրանքին վրայ կապ հաստատեցի եղերաբախտ մտաւորականին հետ։

_ Ինչո՞ւ համար է այդ տեսակցութիւնը, հարցուց ու հեռաձայնին վրայէն կը զգայի թէ անտրամադիր էր։

– Հարցազրոյցի մը համար, պատասխանեցի։

– Ինչի՞ մասին։

– Հայաստանի գրական կլիմային մասին, մայց մանաւանդ՝ բռնութեան օրերուն հայ գրագէտներուն ու բանաստեղծներուն գրած գործերուն շուրջ, որոնք դարակներու խորը կը պահուին, սպասելով նոր ժամանակներու, պատասխանեցի, գինք արթնցնելու համար հարցին կարեւորութեան։

_ Չկան, չկան, բան չկայ դարակներուն խորը, ըսաւ, յուսահատ շեշտ մը ձայնին մէջ։

Մօտ քսան տարի անցեր է այդ թուականներէն ու դէպքերը կը թուին հաստատել Պետրոսեանին խօսքերը, քանի մը բացառութիւններով։ Առաջինը՝ Արթիւր Շահնազարեանի գլխաւորած Արեւորդիներու գաղափարական շարժումն է որ կը ձգտի հայութեան ցեղային ու նախապատմական ակունքներուն հասնիլ եւ նոր իմաստ, նոր ուղղութիւն տալ մեր ազգին գոյութեան։ Երկրորդը՝ Կամօ Կեանճեանին պարագան է, որ բաւական կը մօտենայ Շահնազարեանին աշխարհահայեացքին։ Կուտամ դասական ուղղագրութեամբ։ Բայց դեռ սպասելու ենք քանի մը տարի եւս։ Մինչեւ որ մտաւորական կեանքը նոր ու տոկուն արմատներ ձգէ մեր պատանի Հանրապետութեան մէջ։

Արձանագործ, նկարիչ ու բանաստեղծ՝ Կեանճեան գիտակից է իր ձեռնարկին դժուարին նկարագրին ու պահանջը կը զգայ ինքզինք ու իր գործը բացատրելու։ «Հեղինակի առաջին գիրքն է, որը սակայն նաեւ միտում ունի ներկայացնելու նրա տարբեր տարիների ստեղծագործութիւնը։ Կեանքի հանդէպ նոր հայեացքն է բնորոշ գրքին, ինչը հէնց հեղինակի անհատականութիւնն է, որը դրսեւորւում է նաեւ նրա ստեղծագործութեան միւս տեսակում գեղանկարչութեան, գրաֆիքայի ու արձանագործութեան մէջ»։ Աւելի ուշ պիտի աւելցնէ՝ «Ընդունում է Շոփենհաուըրի աշխարհահայեցողութիւնը։ Նրան յուզում է այն ամէնը, ինչը մարդուն կապում է ՏԻԵԶԵՐՔԻՆ»։

Արեւմուտքի մէջ մենք սովորութիւն չունինք բացատրելու գրական երկը, որուն գաղտնիքները քիչ անգամ տրամաբանական վերլուծումներու բանալիները կը բանան։ Կը խրտչինք նաեւ գլխագիրներէն, որոնք իրականութեան մէջ կը պղտորեցնեն իրենց առարկային ուժն ու արժէքը։ Որքան քիչ կամ թափանցիկ ըլլան միջնորդները ստեղծողին եւ ընթերցողին միջեւ (լեզու, քերականական սովորութիւններ, ընդունուած քլիշէներ եւայլն), այնքան ընդոծին եւ բիւրեղեայ կ'ըլլայ գործը։ Այս գրքին պարագային, գործ ունինք գրութեան մը հետ, որ կը ձգտի յորդիլ թէ՛ արուեստի պարտադրած սեղմումներէն եւ թէ՛ ալ լեզուի եւ բանականութեան սահմաններէն։ Անշուշտ չի յաջողիր, բայց ճիգը՝ գնահատելի է։ Ու կը մնանք իր «ուժի», «կամքի» պատկերացումներու եւ իմաստներու թելադրականութեան, իր երեւակայութեան, իր նպատակին հասնելու իր ճիգին վարակիչ թրթռացումին մէջ։ Մարգարէի մը կիրքով կը խօսի, բայց չի փորձեր համոզել, ոչ իսկ բացատրել անբացատրելին, մեզ չի մղեր ճշմարտութեան որոնումին որ յայտնատեսական բնոյթ ունի («ով փնտռում է՝ նա չի գտնում» կ'ըսէ շատ իրաւացիօրէն)։ Իր ուզածը՝ իր համոզումին արտայայտումը ըլլալն է։ Ահա քանի մը տող իր «Կամքի Արուեստի Մանիֆեսթ»էն, որ լոյս տեսած է 1989-ին Երեւան, Լոս-Անճըլըս ու Պէյրութ (Կեանճեան հազուագիւտներէն է, որ կ'ընդգրկմանայ համայնավարութեան պարտադրած Հայաստան-Սփիւռք բաժանումին եւ հակադրումին, եւ իր խօսքը կ'ուղղէ համայն հայութեան)։

1. – Ես նկարում եմ էութիւնը, ուրիշները՝ երեւոյթը։

Ես նկարում եմ պատճառը, ուրիշները՝ հետեւանքը։

Ես կամքի Արուեստի հիմնադիրն եմ։

2. _ Կեցութեան էութիւնը կազմում է տիեզերական կամքը։ Կենդանի է այն ամէնը, ինչը գոյութիւն ունի։...

3. _ Սոսկալի է նայել Տիեզերական կամքի դէմքին։ Դա մի մութ, վայրի, դաժան, ամենակարող, անհուն, անդէմ, անքնական խուացինդալ ուժ է, որին ոչինչ չի կարող դիմադրել։

9. – Իմ ոգու խորքերում մոլեգնաբար բարախում է իմ ես_ի տիեզերքը՝ տիրահզօր, կամային, եւ աստղերը երկնքում խամրում են նրա առջեւ։

12. – Արուեստը չի կարող եւ չպէտք է արտացոլի ոչինչ, Տիեզերական կամքից բացի։ Կամքի Արուեստը տիեզերքի Արխական ուժերի խտացումն է։

17. – Տիեզերական կամքը նախագոյ էութիւն է, ինչպէս ասում է Շոփենհաուըրը՝ մեր խորհրդաւոր Գոյը։ Նրա յարաբերութեամբ գիտակցութիւնը երկրորդական է։

26. – Արուեստը կամքի հայելին է։ Արուեստը պարտաւոր է իր վրայից դէն նետել հին բովանդակութեան աւելորդ բեռը եւ հետեւիլ կամքի ձայնին։

Հատորը այլազան բովանդակութիւն ունի։ Կարճ են, արձակ թէ բանաստեղծութիւն, բոլորն ալ մէկ ու նոյն ու գերբեթէ գաղտնագիտական մտածումի ոլորտին մէջ, փառաբանելով կամքին եւ արուեստին ուժը, Շոփենհաուըրի will to power-ի հետեւողութեամբ։ Ցատկապէս ուշագրաւ են իր տողերը «բառ»ի էութեան նկատմամբ։

«Բառերը յայտնւում են առանց

փնտռտուքի,

շարւում են տողերին համբերաշխ

հերթականութեամբ։

Ակօս առ ակօս առուահոսում է միտքը

անկաշկանդ։

Մենք միայն գրանցում ենք այն ամէնը։

ինքը ծնւում է ինքնաբուխ։

ԲԱՌԵՐԸ ՉԵՆ ՀԱՆԴՈՒՐԺՈՒՄ

ԲՌՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏՔԻ։

Կամայականութեան ջատագովներ են

բառերը

եւ իւրաքանչիւր բառ իր տիեզերքն ունի

կանոններից զերծ

.

Բառի ճակատագիրը։

Ո՞վ է մտածում իմ փոխարէն։ Ինչո՞ւ է մտածումը։ Ի՞նչ եմ կամենում ես։ Կամենո՞ւմ եմ արդեօք։ Ի՞նչ շարժառիթներ են ինձ մղում դէպի բանտախուցը բառաբանների ոսկեբարբառ։

Կուզէի Բառերի մասին վէպ գրել։ Երկ հնարաւոր լինէր՝ մէկ Բառով։ Միակ Բառով»։

Բանականութեան ու լեզուի գիտութեան դէմ այս գրոհը եւ «բառ»ին միսթիքը նոր չեն Արեւմուտքի համար, բայց մեր մէջ երբեք այսքան հզօր պաշտամունքի առարկայ չեն եղած։ Շատ հետաքրքրական գիրք մըն է սակայն, թէ՛ իբրեւ ձեւ եւ թէ՛ ալ իբրեւ խորք։ Կուտամ հրատարակիչին հասցէն անոնց համար որոնք պիտի ուզէին աւելի պրպտել նիւթը։

Ապոլոն Հրատարակչութիւն

Գրիգոր Լուսաւորիչ 15

Երեւան 15։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՅՈԳՆԱԾ ԵՄ ՇԱՏ...»

Իրմա Աճէմեանին համար իր ամուսնին մահը աշխարհի վերջը կրնար նշանակել։ Այդպէս ալ նշանակեց։ Իր առջեւ կը բացուէր շատ նեղ ու տառապալից օրերու շրջան մը։ Բայց անկէ առա՞ջ ալ փոթորկոտ ապրումներ ունեցած էր ամուսնական իր կեանքէն ներս։ Առանց որ մէկուն յայտնի դարձնէ, մղձաւանջային գիշերներ լուսցուցա՞ծ էր հոսկէ _ հոնկէ հասնող թշնամական շշուկներով, մեզի անծանօթ հարցերու մասին բամբասանքներով եւ տարաձայնութիւններով։ Ի՞նչպիսի օրեր ապրած էր ան, որ երբ այդ օրերուն վրայ աւելցաւ իր Գէորգը յանկարծ կորսնցնելու դաղաթային դժբախտութիւնը, հազարումէկ բողոքներով պոռթկաց ու այդ պոռթկումները արտայայտելու համար 1989-ին Թրքերէն լեզուով հրատարակեց գիրք մը։ Այս գիրքին անունն էր՝ «Գէորգ Աճէմօղլու եւ ես՝ Իրմա»։ Անսովոր գիրք մըն էր, որուն մէջ Իրմա շատ սրտաբացօրէն ու հաւատարիմ կողակցի քաջութեամբ հանրային կարծիքի առջեւ կը մերկացնէր ամուսնական կեանքի ինչ ինչ եղելութիւնները եւ կ'արձանագրէր իր ամուսնին յիշատակը։ Նոյն գիրքին մէջ ան կը հրատարակէր նաեւ իր ամուսնին խրատագիտական աշխատանքները։ Այլ խօսքով, գիրքին սկիզբը տարբեր մթնոլորտ, երկրորդ մասը տարբեր մթնոլորտ մը կը հրամցնէր ընթերցողներուն։ Բայց կասկած չկար որ ընթերցողներուն մեծամասնութեան համար գիրքին առաջին մասն էր որ հետաքրքրական էր։

Տարիներ վերջ ի՞նչ պիտի մնար այդ գիրքէն։ Եթէ ինծի հարցուի, ոչինչ։ Մանաւանդ մեզի համար, Հայերուս։ Մեզի համար Իրմա Աճէմեանէն պիտի մնային իր երկու հայերէն բանաստեղծութիւններու հատորները, նաեւ երկրորդ հատորին հրատարակութենէն մինչեւ մահուան մօտալուտ թուականը գրի առնուած, ցիր ու ցան մնացած անտիպ բանաստեղծութիւններ։ Իր մահէն քիչ ժամանակ առաջ երբ խաւեան Սանուց Միութեան մէջ գրական երեկոյթ մը սարքուեցաւ իրեն ի պատիւ, գլխաւոր բանախօսը ես էի ու Իրմա, խնդրանքիս ընդառաջելով, ինծի ղրկած էր անտիպ բանաստեղծութիւններու թուղթեր։ Սիրտս ճմլուած էր երբ նայած էի այդ բանաստեղծութիւններուն, որովհետեւ անոնք գրի առնուած էին ուրիշներու ձեռագիրներով։ Կամքի ի՜նչ ուժ ունեցած ըլլալու էր որ ան իր այդ վիճակին մէջ իսկ չէր ձգած իր գրիչը, պայն գործածած էր օգտագործելով ուրիշներու ձեռքը։

Իրմա կարծես մահուընէ չվախցաւ։ Դժբախտութիւնները այլեւս թերեւս իր մէջ ջնջած էին մահուան վախը։ Անշուշտ պիտի ուզէր ապրիլ, որովհետեւ կար իր զաւակը, Տարօնը։ Բայց իր այդ սիրելի զաւակը արդէն արտասահման մեկնած էր ուսանելու եւ կերպով մը սկսած էր գծել իր ուղին, ուստի, Իրմա, մարմնական այդքան մեծ տառապանքներու մէջ, այլեւս կրնար շատ ալ չվախնար մեռնելէ։ Յոգնած էր։ 1989-ի Յուլիսին սապէս կը գրէր.

Հովը դանդաղ կը փչէ,

Տուր կռնակդ այդ հովուն,

Ծանր է ձեռքը եւ սակայն

Յոգնած եմ շատ,

Յոգնած եմ։

Մեր գրականութեան անբախտ զաւակներէն մէկն ալ ան եղաւ։ Իրեն համար խաւեան Սանուց Միութեան մէջ սարքուած գրական երեկոյթը իր վերջին քանի մը մխիթարութիւններէն մէկը եղած էր անկասկած։ Ջինքը սիրողները շատ լաւ բաներ խօսեցան իր մասին։ Իսկ ես երկարաշունչ բանախօսութիւն մը ըրի վերլուծելով անոր գրական գործը։ Ուշացած պարտականութիւն մըն էր։ Եւ այդ գիշեր ըսի արդէն թէ բոլորս ուշացած էինք ուշադրութիւն սեւեռելու Իրմային բանաստեղծութեան վրայ։ Ճիշդ էր որ բեմերու վրայ միշտ կ'արտասանուէր անոր ամէնէն սիրուած բանաստեղծութիւնը՝

«Լեզուի մը տէր ըլլալ քու առջին

ինչքդ է

Եւ դուն կրնաս առնել անկէ համբոյր

մը սէգ մօր կաթիդ պէս հարազատ»։

Բայց ո՛չ մէկը կանխատեսել կրցաւ ու- սումնասիրած էր անոր բանաստեղծութիւնը։ Այդ ուշացած պարտականութիւնը կատարուեցաւ եւ Իրմա, որ բնականաբար չէր կրցած ներկայ գտնուիլ երեկոյթին, յաջորդ օր, թերեւս նոյն գիշերն իսկ, ձայներիզի վրայէն ունկնդրած էր իր մասին բոլոր խօսուածները։ Յաջորդ օր հեռաձայնեց եւ շնորհակալութիւն յայտնեց ինծի։ Հեռախօսի ընկալուչը բռնելու ուժ չունէր, ուրիշը կը բռնէր ընկալուչը, հակառակ ատոր, ան բաւական երկար խօսած էր ինծի հետ, բացատրելու համար թէ որքան զգածուած էր իր մասին մեր խօսածներէն։ Անտարակոյս ուրիշներու ալ յայտնած էր նոյնը։ Բայց շուտով երկրորդ գրական երեկոյթ մըն ալ սարքեցինք դարձեալ խաւեան Սանուց Միութեան մէջ։ Այս մէկը այլեւս իր մահուան առիթով էր։ Եւ ան երբեք չկրցաւ իմանալ թէ այդ գիշեր ալ երկար երկար ինչե՛ր ըսինք իր մասին։

«Օր մը ես ալ պիտի երթամ –

այս ճամբայէն ձեռամբարձ

նուազագոյն չորս զոյգ ձեռքով –

ծանրութենէ ազատած»։

Արդարեւ ազատեցաւ բոլոր այն ծանրութիւններէն որոնք դրուած էին իր տկար ուսերուն վրայ։ Հիմա գրադարանիս մէջ երկու գիրքեր եւ փունջ մը ձեռագիրներ պարբերաբար ականջիս կը հասցնեն անոր գիլ ու բարակ ձայնը, ճիշդ այնպէս ինչպէս ան կը հնչէր Արամեան – Ունճեան վարժարանի նրբանցքներուն մէջ։

Բ. Հ.

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՍՏԻՊԵՑ ՍԵՂՄԵԼ ԿՐԹԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

Ո՛Չ ՅՈՒՍԱԼՔՈՒՄԻՆ, Ա՛ՅՈ՝ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻՆ

Գաղտնիք չէ. Լիբանան կը գտնուի տնտեսական սուր տագնապի մը մէջ, որ ծայր տուած էր 3 – 4 տարի առաջ, հետզհետէ աւելի խորանալով՝ վտանգաւոր սահմանի մը հասած է ներկայիս։ Այս տագնապէն գլխաւոր տուժողները եղան կրթական հաստատութիւնները։ Հայկական բոլոր վարժարաններն ալ դիմագրաւեցին տնտեսական տագնապը, կարելին սահմաններուն մէջ եղան բարեացակամ, «Մէկ աշակերտ փողոց չձգելու» նշանաբանով։ Լիբանանի երկարամեայ պատերազմը ստիպած էր իրաւայաջորդ Ուսումնական խորհուրդները, կրթական պատասխանատուները դիմելու նման որոշումի մը։ Լիբանանի հայկական վարժարանները լայն բացին իրենց դուռերը՝ ընդունելով ոչ բարեկեցիկ աշակերտները, որպէսզի անոնք փողոցը չմնան։ Միւս կողմէ, մեր վարժարանները նուազագոյն կրթաթոշակը գանձեցին միջակորեար ընտանիքներու զաւակներէն, իսկ բարեկեցիկներուն թիւը արդէն մատի վրայ կը համրուի։

Մեր վարժարանները տոկացին պատերազմական ծանր պայմաններու, նեղ օրին – տեղ օրին, մեր ուսուցիչները նոյնպէս պահեցին իրենց պաշտօնները, շնորհիւ ազգային բարերարներու, վարժարաններու շուրջը համախմբուած օգնական մարմիններու (դպրոցասէր տիկնանց վարչութիւններ, շրջանաւարտից միութիւններ, բարեսիրական եւ հայրենակցական միութիւններ)։

Ցետ պատերազմեան տարիները անցան այս ձեւով։ Մօտաւորապէս ութ տարիներ դոտիները սեղմելով կարողացանք պահել ուսումնական կեանքը, դպրոցծնողք եւ բարեսիրական միութիւններու աջակցութեամբ։ Այսօր սակայն «յոգնած են» մեր միութիւններն ալ, օժանդակող հիմնարկներն ու մարմինները եւս։ Ծնողները սպառած ըլլալ կը թուին իրենց միջոցները, եւ չեն ուզեր յանձն առնել յաւելեալ յոգնութիւն կամ յանձնառութիւն։ Անոնց մեծ մասը որոշած է զաւակը յանձնել պատահական արհեստանոցի մը վարպետին՝ գործի աշխարհին ճամբան ցոյց տալով անչափահաս զաւակներուն, որոնք պէտք է շարունակեն ուսումը արագասոյր գիտութեան ա

...դարուն, երբ ուսումը պարտադրանք մըն է ինքնին։

Հայկական վարժարաններու պատասխանատուներ, Հոգաբարձութիւններ, ծնողակցութիւններ, Ուսումնական խորհուրդներ [illegible] դիմեցին ելեւմտական սղումի՝ խտացնելով ուսուցչական շարքերը, իւրաքանչիւր ուսուցիչի երեք – չորս պաշտօն առնել բարդելով։ Այս ձեւով կը մտածուի տարեկան որոշ ու շօշափելի գումարի մը խնայողութիւն կատարել։ Հոս հարկ է յիշել մեր ուսուցիչներուն բարեացակամ եւ գիտակից վերաբերումը այս կացութեան դիմաց՝ յարմարելով օրուան պահանջին, տնտեսողութեան։ Անշուշտ գտնուեցան փորձեր (այս ալ բնական հակազդեցութիւն նկատենք), բայց այսպիսի տագնապալի օրերուն է, որ կը դիմուի «Հարկը օրէնքը կը լուծէ» իմաստուն բանաձեւին եւ ասոյթին։

ԴՊՐՈՑ ՄԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Վերը պարզուած երեւոյթին եւ տագնապներուն լոյսին տակ կը հաստատենք, որ մեր գաղութը դիմեց նոյնիսկ դպրոց փակելու միջոցառումին, կրթական խտացեալ քաղաքականութիւն մը որդեգրելով. Հայ Աւետարանական Փիլիպպոսեան վարժարանն է ան (մանկապարտէզ – նախակրթարան, Պուրճ Համուտի մէջ)։ Նոյնպէս Հայ Աւետարանական Շամլեան – Թաթիկեան երկրորդական վարժարանը գոցեց իր բարձրագոյն երեք դասարանները (Ժ., ԺԱ., ԺԲ)՝ վարժարանը վերածելով միջնակարգի։ Ցաւով կը հաստատենք այս իրողութիւնը, բայց կը թուի, թէ ուրիշ ճար չկար...

Հեռու յուսահատական հոգեբանութենէ, պարզապէս մատնանշեցինք ներկայ ուսումնական – ելեւմտական կացութիւնը ու կը մտածենք յառաջիկայ 1998 – 1999 կրթական տարեշրջանի բարւոք ընթացքին մասին։

Անգործութիւնը տիրապետած է համայնական ձեւով, ընտանիքներ, որոնք ինքնաբաւ էին, այսօր մատնուած են անել կացութեան։ Բայց այս յուսալքիչ երեւոյթին դիմաց ձեռնածալ նստիլն ալ անհնար է եւ աններելի։ Հայ ժողովուրդը գիտէ ճակատագրական պահերուն վերականգնելու գաղտնիքը։ Հետեւաբար ծնողներէն, բարեսիրական թէ հայրենակցական միութիւններէն, բարեկեցիկ ընտանիքներէն, բարերարներէն եւ Ազգային իշխանութիւններէն կը սպասուի ըլլալ առաւել սրտացաւ ու ձեռնբաց առաջքը առնելու համար կրթական – ելեւմտական աննախընթաց տագնապին, որպէսզի կարելի ըլլայ կանգուն պահել մեր ուսումնական հաստատութիւնները՝ վասն հայապահպանման վսեմ գործին։

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ», Յուլիս 17

ԱՐԴԵՕՔ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԻՍԿԱՊԷՍ ԿԸ ՓԱՓԱՔԻ՞Ն ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԸՆԴՈՒՆԻԼ

Ամերիկեան ժողովրդային մշակոյթին եւ ազգային ինքնութեան զգացումին մաս կը կազմէ Ազատութեան արձանին վրայ արձանագրուած այն գաղափարը, թէ երկիրը ուրախութեամբ կ'ընդունի ամէնէն թշուառ գաղթականները։ Այսուհանդերձ այս գաղթականները յաճախ այն մարդիկն են, որոնք ամէնէն աւելի անբաղձալի կը նկատուին իշխանութիւններուն կողմէ։

Անցեալ աշնան յայտարարուած օրէնքի մը համաձայն, ոչ մէկ քաղաքացի իրաւունք ունի երաշխաւորելու ազգականի մը գաղթը դէպի Միացեալ – Նահանգներ, բացի եթէ երաշխաւորը աղքատութեան միջին մակարդակէն 25 առ հարիւր համեմատութեամբ աւելի բարձր եկամուտ կ'ապահովէ։ Վերջերս հսկողութիւնը խստացած է Մեքսիքայի եւ Միացեալ - Նահանգներու սահմանին վրայ, ուրկէ տարին 200 հազարէն 300 հազար ապօրինի գաղթականներ կը թափանցեն երկիր։ Պետութիւնը նաեւ կրճատած է գաղթականներու բարօրութեան յատկացուած պիւտճէն։ Այս բոլորին նպատակը ակներեւ է. Միացեալ – Նահանգները այլեւս Լատին Ամերիկայի եւ Ասիոյ աղքատները ընդունելու տրամադիր չեն։ Միացեալ – Նահանգներ ուղղուող գաղթականներուն երկու երրորդը կու գայ այս երկիրներէն։

Գաղթականներու հանդէպ ամերիկեան վերաբերմունքը յաճախ երկդիմի բնոյթ ունեցած է։ 1875–ին ոեւէ մէկը կրնար ազատօրէն հաստատուիլ Միացեալ – Նահանգներ. Աւելի ուշ իշխանութիւնները կանոնաւոր ճիգերով փորձած են սահմանափակել գաղթականներու մուտքը՝ ցեղային եւ բարոյական նկատառումներով (արգիլելով պոռնիկներու, ոճրագործներու, եւ 1952–էն ետք՝ համայնավարներու մուտքը)։

Չինացիք վտարուած էին 1882–ին։ 1907–ին սահմանափակուած էր ճափոնցիներու մուտքը։ 1924–ին ազգային հաւաքականութիւններու հաւասարակշռութիւնը պահպանելու նպատակով ցեղային ծագումի վրայ հիմնուած օրինագիծեր ճշդուեցան, եւ սահմանային շրջան պահակներ հաստատուեցան։ 1965–ին ցեղային ծագումով պայմանաւորուած օրէնքները ջնջուեցան, եւ փոխարէնը գաղթականներու ընտանիքները վերամիացնելու կամ անոնց ասպարէզին եւ զանազան կարողութիւններուն վրայ հիմնուած օրէնքներ գործադրուեցան։ 1990–ին, երբ նախկին համայնավար երկիրներու դէմ արգելքը վերցուեցաւ՝ «այլազանութեան» սկզբունք որդեգրուեցաւ, իբրեւ անցագիրներ շնորհելու հիմք, նախապատուութիւն տալով այն երկիրներուն, ուրկէ ցարդ սակաւաթիւ գաղթականներ ընդունուած էին։ Այսպէս, 1992–էն 1994–ի միջեւ Ամերիկացիք Իրլանտացիներուն վերապահեցին իրենց շնորհած անցագիրներուն 40 առ հարիւրը։ 1996–ին հրապարակուեցաւ ապօրինի գաղթականներու դէմ միջոցառումի օրէնքը, որ ենթադրաբար պիտի դժուարացնէ ապօրինի գաղթականներու քաղաքացիական իրաւունք ստանալը եւ պիտի խստացնէ անոնց աշխատանք հայթայթող գործատէրերուն դէմ սահմանուած պատիժները։

Այսուհանդերձ այս բոլոր տարիներուն ընթացքին գաղթականութեան համեմատութիւնները հակազդած են ոչ թէ օրէնսդրական ուղղութիւններու, այլ՝ տնտեսական գործօններու եւ պահանջարկի ու առաջարկի տրամաբանութեան։ Երբ ժամանակները վատ եղած են, ինչպէս՝ աշխարհամարտերու կամ 1930–ական տարիներու տնտեսական քայքայումի օրերուն, գաղթականական հոսքը դադրած է։ Իսկ երբ Միացեալ – Նահանգներու տարածքին բարգաւաճում արձանագրուած է, ինչպէս ներկայիս, գաղթականներու թիւը բազմապատկուած է։ Հաւանաբար այս պատճառով է, որ գաղթականներու վերաբերող որեւէ նոր օրէնք, որքան ալ վճռական հնչէ, գործնական գետնի վրայ տկար կը մնայ։

Նաեւ կան կարգ մը ճշմարտութիւններ, որոնք արհամարհելի չեն։ Ուոլ Սթրիթի սակարանային շուկան եւ մեծ գործատէրութիւններու, դեկավարները դրական ձեւով կը դիմաւորեն օրինաւոր թէ ապօրինի գաղթականներու երեւոյթը։ Որովհետեւ աժան աշխատավարձով գործաւորներ եւ պաշտօնեաներ կ'ընձեռէ անիկա։ Քաղաքագէտներ եւս թոյլատու վերաբերում կը ցուցաբերեն, որովհետեւ գաղթականները կը նկատեն հաւանական քուէարկողներ։ Մինչ 1910–ին գաղթականները կը կազմէին Միացեալ – Նահանգներու բնակչութեան 15 առ հարիւրը, այժմ անոնք կը ներկայացնեն 8 առ հարիւր համեմատութիւն մը։ Միացեալ – Նահանգներու Գիտութիւններու կաճառին համաձայն, գաղթականները տարեկան 10 միլիառ տոլարի շահ կ'ապահովեն ամերիկեան տնտեսութեան։

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

Պոլսոյ հայաբնակ թաղերն ու եկեղեցիները 90 տարի առաջ

Երբ կը դարձնենք 1908–ի Ընդարձակ Օրացոյցի էջերը, հոն կը գտնենք նաեւ շատ հետաքրքրական տեղեկութիւններ՝ 90 տարի առաջուան Պոլսոյ համայնքային մեր կառոյցներուն մասին։ Հետաքրքրական է տեսնել թէ այդ թուականին համայնքը քանի՞ թաղերէ կը բաղկանար եւ թէ ո՞ր թաղերու մէջ ունէինք Եկեղեցիներ եւ բնականաբար Թաղային Խորհուրդներ։ Օրացոյցէն քաղելով այբուբենական կարգով նշենք այդ թաղերը եւ այդ թաղերու եկեղեցիները։

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ԱԶԱՏԼԸ, Ս. Աստուածածին, ԱԼԷՄՏԱՂԻ, Ս. Նշան, ԱՅ-ՍՏԵՓԱՆՈՍ, Ս. Ստեփանոս, ԲԵՐԱ, Ս. Երրորդութիւն, Ս. Յարութիւն, Ս. Լուսաւորիչ, ԳԱՆՏԻԼԼԻ, Ս. Երկոտասան Առաքեալք, ԳԱՍԸՄ ՓԱՇԱ, Ս. Յակոբ Մծբնայ, ԳԱՏԸՔԷՕՅ, Ս. Թագաւոր, ԳԱՐԹԱԼ, Ս. Նշան, ԳՆԱԼԸ ԿՂԶԻ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, ԳՈՒԶԿՈՒՆՃՈՒՔ եւ ԻՃԱՏԻՅԷ Ս. Լուսաւորիչ, ԳՈՒՄԳԱՊՈՒ Մայր Եկեղեցի Ս. Աստուածածին, ԳՈՒՄ – ԳԱՊՈՒ ԴՈՒՐՍ. Ս. Յարութիւն, ԳՈՒՐՈՒՉԷՇՄԷ, Ս. Խաչ, ԵՆԻԳԱՊՈՒ Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողիմէոս Առաքեալք, ԵՆԻ ՄԱՀԱԼԷ (ՍԿԻՒՏԱՐ) Ս. Կարապետ, ԵՆԻ ՔԷՕՅ Ս. Աստուածածին, ԵՏԻ ԳՈՒԼԷ Ս. Փրկիչ, Ս. Յակոբ, ԷՅՈՒՊ Ս. Աստուածածին, ԷՅՈՒՊ ՏԷՖԹԷՐՏԱՐ Ս. Եղիա, ԹՕՓԳԱՊՈՒ Ս. Նիկողայոս, ԽԱՍՔԷՕՅ Ս. Ստեփանոս, ԿԷՏԻԿ – ՓԱՇԱ, Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ, ՂԱԼԱԹԻԱ, Ս. Լուսաւորիչ, ՄԱԳՐԻՔԷՕՅ, Ս. Աստուածածին, ՊԱԼԱԹ, Ս. Հրեշտակապետ, ՊԷՇԻԿԹԱՇ, Ս. Աստուածածին, ՊԷՅՔՈԶ, Ս. Նիկողայոս, ՊԷՕՅԻՒՔ – ՏԷՐԷ, Ս. Հռիփսիմէ, ՊՕՅԱՃԸՔԷՕՅ, Ս. Երեք Մանկունք, ՍԱՄԱԹԻԱ, Ս. Գէորգ (Սուլու Մանաստըր), Ս. Յակոբ (Ալթը Մէրմէր), Ս. Յովհաննէս (Նարլը Գաբու), ՍԹԵՆԻԱ, Ս. Յովհաննէս Կարապետ, ՍԿԻՒՏԱՐ, (Սէլամիէ – Գուզկունճուք, Իճատիէ) Ս. Խաչ Սելամիէ), Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ (Գուզկունճուք), ՌՈՒՄԷԼԻ ՀԻՍԱՐ, Ս. Սանդուխտ, ՕՐԹԱՔԷՕՅ, Ս. Աստուածածին, ՖԷՐԻՔԷՕՅ, Ս. Վարդան։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ 90 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋՈՒԱՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

Այս շէնքին ամէնէն վերջին մնացորդներն էին 1908–ի օրերու հիւանդանոցին անոր գտնուած փայտաշէն մասը եւ մատուռը, որոնք յետագայ շինութեանց ատեն վար առնուեցան։

Սակայն տեղի տալով յարաճուն կարիքներու, Պէզճեանի մահէն յետոյ Փիշմիշեան Միքայէլ ամիրա կարգ մը շինութիւններ եւս կ'ընէ, եւ այդ առթիւ, Հիւանդանոցի մերձակայ հողերը գնելով անոր շրջափակին մէջ կ'առնէ։

Այնպէս որ 1833–ին կառուցուած Հիւանդանոցին շրջափակը որ այդ շրջանին հազիւ 18.333 քառակուսի կանգուն տարածութիւն ունէր մինչեւ 1908–ը այդ թիւը կը բարձրանայ 34.800 քառ. կանգունի։

Այդ նախնական շէնքին շուրջ գտնուող յաւելեալ հաստատութիւններէն մէկն է մոմարանը, որ կը կառուցուի 1836–ին։

1851–ին Հիւանդանոցի մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ կը մտնեն, որովհետեւ հոն կը հաստատուին նաեւ երկու հաստատութիւններ, Ա. Արհեստանոց եւ Բ. Վարդապետանոց, որոնք կը պատրաստուին Հիւանդանոցին հին շէնքին մէջ քանի մը անհրաժեշտ նորոգութիւններէ եւ բաժանումներու յաւելումէ վերջ։ Եւ որովհետեւ տեղ կը պակսէր, միւս կողմէ կը կառուցուի նոր շէնք մը որ յիմարանոցի կը յատկացուի։

1856–ին դարձեալ զանազան նորոգութիւններ կը կատարուին հին շէնքին վրայ՝ ձեռնտուութեամբ հոգաբարձու Մհ. Մաղաք աղայի, որ Կարապետ ամիրա Պալեանի դրագիրն էր։

Երկու տարուան ընթացքին Հիւանդանոցին երկու երրորդ մասը կը նորոգուի եւ շէնքին վրայ յաւելումներ կը կատարուին։ Այս շինութեան գործին մեծապէս կը նպաստէ Ճարտարապետ Ամիրան մեծ քանակութեամբ շինանիւթ հայթայթելով։

Այս առթիւ շինուած քարուկիր շէնք մը Ասպետ Ջունդի Հոգաբարձութեան օրով 1861–ին կ'աւարտի, եւ կը միանայ շէնքին միւս մասերուն, 15.000 ղրուշ ծախքով։ Այդ քարուկիր շէնքին վերի լուսաւոր սենեակը ապաքինեալներու կը յատկացուի եւ դուռով մը հաղորդակցութեան մէջ կը դրուի ընդարձակ սրահի մը հետ, որ 50 անկողին կրնար պարունակել։ Ասիկա կ'ըլլայ բուն հիւանդարանը։ Յատուկ սենեակներ կը յատկացուին նաեւ փոխանցիկ հիւանդութիւններէ վարակեալներու եւ հիւանդ տղոց։

Կիներն ալ յատուկ հիւանդարան կ'ունենան, որով շէնքը ալ աւելի կ'ընդարձակուի։

Շրջանի Հոգաբարձութիւնը Հաստատութեան վրայ կ'աւելցնէ նաեւ փուռ մը՝ ուր կը պատրաստուի Հիւանդանոցին պէտք եղած հացը։

1863–ին Ասպետ Ջունդ իր երկրորդ Հոգաբարձութեան միջոցին 9000 ղրուշ կը նուիրէ եւ Տոքթոր Ռափայէլեանի վերակացութեամբ նոր յարկ մը կը շինուի կին խելագարներու համար։

Սակայն այս բոլորը մասնաւոր եւ առօրեայ պէտքերը միայն կը հոգան, մինչ բուն շէնքը երեսնամեայ շարաշար գործածութեամբ խիստ հինցած եւ խարխուլ կերպարանք մը կ'առնէ եւ նորոգութեան մը կարիքը կը ստեղծուի։ Սակայն շրջանի ո՛չ Հոգաբարձութիւնը եւ ոչ ալ Պատրիարքարանը ի վիճակի կ'ըլլան այդպիսի ծախսածախս գործի մը ձեռնարկելու։ Նշան Նորիկեան՝ Տնտեսական Խորհուրդի ատենապետը, անհատապէս յանձնառութիւնը կ'ունենայ այս դժուարին գործը իր վրայ առնելու եւ 1864 – 1865 թուականներու ընթացքին Ս. Փրկչեան Հաստատութեան հնացեալ մասերը կը նորոգէ 223.600 ղրուշով, որուն մեծագոյն մասը կը նուիրեն Եգիպտոսի Խտիվին Մայրը, Երամեան Գէորգ պէյ, Աբրահամ փաշա, Էպրու համբէ, Նուպար փաշա եւ ուրիշներ։ Նորոգութենէն յետոյ Հոգաբարձութիւնը իր տեղեկագրին մէջ կատարուած կերպարանափոխութիւնը սապէս կը նկարագրէ։

«Նորիկեան Նշան էֆէնտին յաջողեցաւ ... յանձնել գրեթէ նոր կառուցուած հաստատուն շէնք մը, ըստ որում այսօր Հիւանդանոցը բոլորովին կերպարանափոխ եղած է, ներսով եւ դրսով նորոգուած ներկուած, պատուհաններն ամբողջապէս նորէն շինուած, շէնքին բաժանումներն ու սանդուխները աւելի կանոնաւորուած, բակերն ու պարտէզները երկաթէ վանդակներով շրջապատեալ՝ մաքուր ու զարդարուն, մէկ խօսքով տխուր ու քայքայուած շէնքի մը տեղ, ուր ամէն կողմէ հովն ու անձրեւ ներս կը թափանցէր՝ ձիւնը եւ անձրեւը ներս կը տեղար, հաստատուն, վայելուչ եւ զուարթատեսիլ շէնք մը յաջողած է, աւելի համաձայն ողջապահիկ կանոնաց»։ Ասկէ պարզ է հետեւցնել թէ նախորդ շէնքը իբր Հիւանդանոց՝ ինչ աստիճան խեղճ յարկ մըն էր, եւ 1865–ին հիացում պատճառող յարկը ներկայ շէնքին քով որքան ողորմելի հաստատութիւն մը։

Վերի այս տողերը կը վկայեն թէ ինչպէս մեր ժողովուրդը միշտ գիտցած է չգոհանալ հինով ու պահանջքը զգացած է միշտ վերանորոգուելու, մանաւանդ որ այդ շրջաններուն ազգը տնտեսական այնքան լայն կարելիութիւններ չունէր, որքան կը խորհինք որ ունի այսօր։

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

խարարայետ Փրոտի յայտարարած է որ որեւէ զիջում պիտի չընէ ապօրինի գաղթողներու նկատմամբ :

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ կանոնագրութիւնը պիտի փոխուի 1999 Յունուար Մէկէն : Այդ թուականէն սկսեալ ժառանգութեան տուրքերէ զերծ պիտի ըլլան բոլոր այն պայմանագրութիւնները որոնք մէկ միլիոն ֆրանքէն աւելի են :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԱՆԻՒՈՎ. Հաւանաբար, իր պատմութեան ամէնէն տժգոյն տարին կ'ապրի : Տոփաժ-ի կասկածներով ու պնդումներով ստեղծուած խառնիճաղանճը իր գագաթնակէտին հասած էր Յուլիս 29-ին, երբ հեծանւորդները որպէս զօրակցութեան արտայայտութիւն Թէ - Վէ - էՄ խումբի իրենց ընկերներուն, Ալպէրվիլ - էքս-լէ-Պէն փուլը կը կատարէին առանց իրենց կռնակի թիւերուն եւ շատ դանդաղ ընթացքով, աւելի քան երկու ժամ ուշ հասնելով էքս-լէ-Պէնի հանգրուանը : Արդարեւ բաժակը յորդեցնող կաթիլը եղած էր ոստիկանութեան գործելակերպը, որ նախորդ գիշեր (Յուլիս 28) շատ ուշ ժամերու հետախուզութիւններ կատարած էր Թէ - Վէ - էՄ-ի կայարանին մէջ, տոփաժի առընչուող փաստեր յայտնաբերելու համար ու աւելին, այս ամէնը կատարուած է շատ բիրտ ձեւով, մարզիկներուն ալ ոճրագործներու վերաբերում ցուցաբերելով : Յուլիս 29-ին արշաւէն վերջնապէս քաշուած էին բազմաթիւ խումբեր եւ վախ կար որ տագնապը վերածուի Շրջանին վերջնական ջնջումին, թէեւ Յուլիս 30-ին այդ մասին դեռ որեւէ որոշում չէր տրուած :

ՊՈԼՍՈՅ Սուլթանահմէտ թաղին մէջ կատարուած պեղումներով ի յայտ եկած է բիւզանդական պալատ մը որ կ'ըսուի թէ Զ. դարուն կառուցուած է : Պալատը կը գտնուի Այա Սոֆիայի տաճարին մօտը, նաեւ Սուլթանահմէտի հին բանտին տակ : Պեղումներու վայրը միջոց մը ետք պիտի բացուի զբօսաշրջիկներու այցելութեան :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12

Ծնողներէն կը խնդրուի արդէն արձանագրել իրենց զաւակները Շաբաթ, կէսօրէ վերջ Միօրեայ դպրոցին :

6 տարեկանէն սկսեալ բոլոր մանկարդակները մինչեւ Պաքալօրէայի դասարան :

Կ'ուսուցուի հայերէն լեզու, պատմութիւն, պար, երգ, թատրոն եւ քունկ-ֆու :

Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռաձայն. —

ԱՐԱՔՍԻ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻՆ

01 - 39 - 83 - 71 - 19

ժամը 20-էն յետոյ :

կամ՝

ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆԻ

01 - 45 - 84 - 57 - 18

*
**

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ - ԿՈՆԷՍ ԵՒ ՎԻԼԻԷ-ԼԸ-ՊԷԼԻ «ԱՍՏՂԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլ - Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղի հայերէն լեզուի եւ պարի դասերու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12 եւ 19-ին դասընթացքներու վայրը

71, avenue Henri Barbusse —
Arnouville-lès-Gonesse

Կը խնդրուի ծնողքներէն նկատի ունենալ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ափրիկեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Արմէն Գիզիլեանի իրենց մօր՝ Տիկին Մարիամ Գիզիլեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

T E L E V I S I O N
FRANCE - 2

EMISSION SUR L'EGLISE ARMENIENNE CATHOLIQUE

le Dimanche 2 Août à 9 heures 30

dans le cadre du programme :
«Foi et traditions des chrétiens orientaux».

C R O I X B L E U E

Fête Champêtre

A LA COLONIE DE BELLEFONTAINE

**Le Dimanche 9 Août
toute la journée.**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3250 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil —
75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté —
69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

*Demandez notre brochure
pour des séjours individuels
et en groupe.*

DATE A RETENIR

RESERVEZ VOTRE REVEILLON DU 31 DECEMBRE 1998 AVEC LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section Lyon-Villeurbanne

Plus de détails ultérieurement.

FETE CHAMPETRE

au

HOME ARMENIEN
107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

S A M E D I 1 5 A O U T

10h — Messe Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
à partir de 12h30 Bar, Buffet de Spécialités Arméniennes

A N I M A T I O N

tout au long de l'après-midi :
Spectacle de danse par les enfants d'Arménie
M A R T E N Y O R G A N T Z
EVELYNE ALTOUNIAN
et Surprise !

Pour les réservations : 04. 94. 19. 51. 50

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

**ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ**

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

**ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ**

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքալոկ

RENTREE DES CLASSES

L'Ecole hebdomadaire «*SIAMANTO*» de Bagneux-Cachan (Langue et Civilisation) accueille les élèves de la maternelle à la préparation du baccalauréat.

Inscriptions le Samedi 19 Septembre à 15 heures — Ecole Henri Wallon
2, ave de Stalingrad à Bagneux

Renseignements:
01 45 46 10 11 ou 01 46 65 81 53.

1 9 5 4 ——— 1 9 9 8
44ème ANNIVERSAIRE
1 9 5 4 ——— 1 9 9 8

PÈLERINAGE
ST-GRÉGOIRE à TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 20 Septembre

Sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours
de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes
Sous la présidence de
*MGR LAGRANGE,
Evêque de Gap
et MGR DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens
du Sud de la France*

— 10 h 30 : Une Messe sera célébrée par *Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN*
La messe sera chantée par la Chorale *Sourp KRIKOR LOUSSAVORITCH de Beaumont*

— 13 h : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Les personnes qui se rendront par leur propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué

Départ à 7 heures précises

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

— *Marseille* : 04. 91 77. 84. 70;
— *Beaumont* : 04. 91. 93. 13. 50;
— *Saint-Antoine* : 04. 91 65 56. 75;
— *Toulon-Abri's Club* : 04. 94. 27. 10. 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP — 04. 92. 51. 71. 80 (h. de repas) & 04. 92. 51. 00. 87.

Prix du trajet de Marseille

Aller-retour seul —100 F.;
Repas seul — 120 F.;
Aller-retour et repas compris — 220 F.

Date à retenir

FETE NATIONALE ARMENIENNE
DU 21 SEPTEMBRE
JOURNEE DE L'INDEPENDANCE

G R A N D D I N E R D A N S A N T
avec l'orchestre «*GAIDZAG*»
et le traiteur «LE BARON»
Spécialités arméniennes et libanaises

Samedi 26 Septembre à 20 heures 30
à la Salle des Fêtes Municipale,
Place François Mitterrand (RN3)
à Livry-Gargan
Réservation avant le 22 septembre
aux numéros suivants:
01 43 85 90 12 et 01 43 83 87 68
Soirée organisée par les sections de Sevran-Livry-Gargan de la Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne